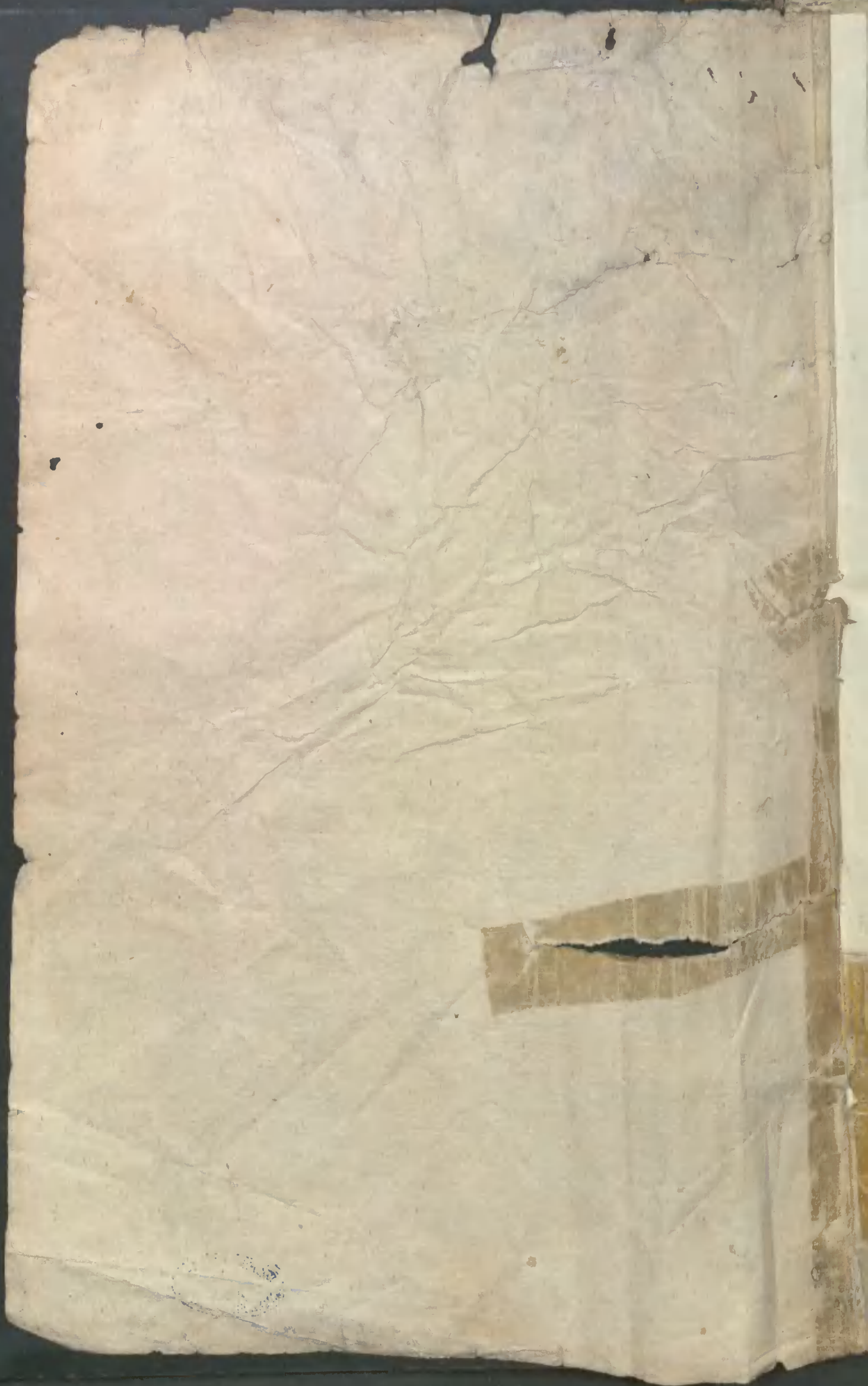

34535

A
AN/
I/

OPERA DIVI CAE

CILII CYPRIANI EPISCOPI CARTHAGI-
nensis, ab innumeris mendis repurgata, adiectis
nonnullis libellis ex uetustissimis exemplari-
bus, quæ hæcenus nō habebantur, ac
semitis ijs, quæ falso uidebantur
inscripta, una cū annotationi-
culis. Atq; hæc omnia no-

JAN
ERASMI

Ex catholico bis præstitit ingen- *librorum Monach*
Obrenf ti labore suo *Ord. Cisterciens*
ERASMVVS RO-
TERODAMVS, VIR
iuuandis optimis studijs natus.

APVD INCLYTAM BASILEAM
EX OFFICINA FROBENIANA.

Imptus per AN. M.D. XXI. R. L. Item Joan
Dirxjouwslu pro Monasterio Obrenf.

Apelles huiusmodi pictura calumniam ultus est.

VITA BEATI CAECILII CYPRIANI
PER D. EVSEBIUM
HIERONYMUM.

Cyprianus Afer primum gloriose rhetoricā docuit: exinde sua
dente presbytero Cæcilio, à quo & cognomentum sortitus est
Christianus factus, omnem substantiā suam pauperibus ero-
gauit: ac post non multum temporis, electus in presbyterum,
etiam episcopus Carthaginensis cōstitutus est. Huius ingenij superfluum
est indicem texere cum sole clariora sint eius opera. Passus est, sub Valeria-
no & Galieno principibus, persecutionē octauā, eodē die, quo Rhoma
Cornelius, sed non eodem anno.

34535 III

REVERENDISSIMO PA

TRI AC D. D. LAVRENTIO PVCCIO, TITVLI SAN/
CTORVM QVATVOR, CARDINALI MERITISSI/
MO ERASMVVS ROTERODAMVS S. D.

N TAM uasta rei literariae clade, quæ nō solū tot egre-
gia ueterū monumēta, uerū etiam innumeros scripto-
res immortalī memoria dignos totos absorbit, fortas-
sis ineptius uideatur Reuerēdissime pater unius, aut al-
terius interitū deplorare, nī Cyprianus unus esset mul-
torū instar habendus, siue spectes eloquentiā, siue do-
ctrinā, siue pastoris dignitatē, siue pectus apostolici spiritus uigorē ubiq;
fragrans, siue martyrii gloriā. Hanc autē iacturā haud scio an hoc modera-
tius ferremus, si totus nobis interisset. Nunc quoniā ex his fragmētis quæ
nobis, nescio quis casus, superesse uoluit, cōiicimus qualia fuerint illa, quæ
perierunt, grauius etiā animo discruciamur, quicūq; thesaurorū huiusmo-
di sumus auari. Porro ut nunc in obscuro sit, quæ & q̄ multa uir ille scripse-
rit, operum claritas in causa fuit, quæ Hieronymo persuasit, ut non duceret
operæ precīū, lucubrationū illius indicem texere, cū ipsius ætate & sole clari-
ores haberentur, & publicitus omnīū manibus tererent, nō existimās fieri
posse, ut tantā lucem ac celebritatē ullus casus, obliuionis tenebris obscura-
ret: quod idem malū nobis usu uenit in Tertulliano, nam alius quispiā ca-
sus Origenicorū operū catalogū nobis ademit, quē Hieronymus sese te-
stat attexuisse in quadā ad Paulā epistola, in qua huius Adamātij libros
cū libris Varronis cōfert, quē & ipsum cōstat πολυγραφότατος fuisse. Cæterū
cum Lactantius testetur, à Cypriano admodū multa fuisse cōscripta, recti-
us perspiciet quāta fuerit ea calamitas quæ cætera nobis ademit, qui reliqui
is quas habemus, notha æ pseudepigrapha detraxerit. Etenim ut Cypria-
no cum cæteris scriptoribus est cōmune, qd' ipsius lucubrationibus multa
sint aliorū admixta: ita hoc fuit Hieronymo felicius, qd' huius uoluminib;
multa sint interspersa, prorsus indigna lectu, Cypriano nihil ascriptū est,
nisi doctū, & à magnis uiris profectū. Proinde nos adeo nihil semouimus
etiā huius generis, ut nōnulla ex uetustis codicibus adiecerimus, neq; enim
ptinus reiiciendū, quod Cypriani nō est. Iam ne quis in hac censura putet
nos nihil aliud secutos quā somniū animi nostri, Symbolū fidei, quod in
euulgatis pariter ac descriptis uoluminib;, Cypriani titulū hætenus pos-

a 2

fidet

34 535, III

IN D. CAECILII CYPRIANI OPERA

fidet, inter opera diui Hieronymi, fertur Ruffini noie, de ceteris cōiecturā
 nostrā suis locis annotabimus. Vitā apparet ex eo libro decerptā, quem, ut
 testat Hieronymus, cōscripsit Pontius Cypriani diaconus, in ipso etiā exi-
 lio comes indiuiduus usq; ad ultimi suppliciū diem. Nec em̄ uerissimile sit,
 hoc esse uolumē illud egregiū, cuius in uita Pontij meminit Hieronymus,
 cū qd' extat apd' nos, ne libelli quidē uocabulū mereat. Certe coronidē de
 trāslatiōe corporis eius, ab alio quopiā adiectā esse, clarius est, q̄ ut sit ad-
 monendū, præsertim cū in ea Caroli impatoris fiat mentio. Iam qd' diuus
 Hieronymus memorat, octo tantū epistolas Cypriani ad Corneliū Rho-
 manæ urbis episcopū extitisse, cū in nostris codicibus undecim, ni fallor, ha-
 beantur, fieri potest, ut nō oēs peruenerint in manus Hieronymi, aut quo-
 niam sit aliquoties, ut in iisdē diuersa tractentur argumēta, singulæ quæpi-
 am in binas dissectæ sint, id qd' nos in una certe factū, & deprehēdimus, &
 indicauimus. Porro cum olim Africa permultos ædiderit eloquētia doctri-
 naq; celebres, inter quos sunt in primis Tertullianus & Augustinus, tamē
 uix ulli cōtigit Rhomanæ dictionis germana puritas, præterq; Cypriano.
 Nam Tertullianus licet densus & argutus sit in sentētijs, sermo tamē diffi-
 cilis est & obscurus, atq; etiā incōptior, quēadmodū iudicat Hieronymus
 in epistola ad Paulinū, uidelicet Lactantiū iudicio subscribens. Iam in Au-
 gustino subinde lectorē offendit perplexū, nescio qd', & impeditū atq; ob-
 scurū, qd' in epistolis illi obijcit & Hieronymus: at uterq; Cypriano sūmas
 eloquētiæ dotes tribuit, sic em̄ scribit Hieronymus in epistola ad Paulinū:
 Beatus Cyprianus instar fontis purissimi dulcis incedit & placidus. Lactā-
 tius aut in præfatione libri quinti de institutiōe religionis Christianæ, nō
 solū illi tribuit facilitatē, iucunditatē, perspicuitatē, copiā ac nitorē, uerū etiā
 uim ac neruos in persuadēdo. Erat em̄, inquit, ingenio facili, copioso, sua-
 ui, & (quæ sermonis maxima est uirtus) aperto, ut discernere nequeas, utrū
 ornatior in loquēdo, an faciliior in explicando, an potentior in persuadēdo
 quisq; fuerit. Atq; utinā diuus Augustinus, ut Afer Afrū, episcopus episco-
 pum numero uoluminū præcurrit, ita dictionis elegātia potuisset assequi,
 utināq; linguā huius tam feliciter esset æmulatus, q̄ cādide mirat' ac præ-
 dicat. Siquidē is lib. de doct. Christ. 4. ex huius uoluminibus potissimū pe-
 tit exēpla qbus demōstret, nullā eloquētiæ partē in Christianis scriptorib;
 desiderari, hunc cū Ambrosio subinde cōferens, quēadmodū Fabius Mar-
 cū Tulliū cū Demosthene cōmittit. Non possum equidē inficias ire, quin
 olim inter orthodoxos scriptores primas tribuerim Hieronymo: uerū ubi
 Cyprianū quē prius & carptim & oscitās legerā, pprius sum cōtemplatus,
 pr̄sus animi dubi⁹ reddor, utrū utri præferā, adeo suis uterq; uirtutibus sū-
 mus occurrit. Qd' si hoc noie iure præferē Demosthenes, qd' pprius acces-
 serit ad uerū illud ac naturale dicēdi genus, & lōgius absit ab umbra decla-
 matoria, longe præcellit hac parte Cyprianus Hieronymū, magis ubiq; se-
 rius,

Tertullianus,

Augustinus,

Cyprianus,

Demosthenes

DES. ERASMI ROTERODAMI PRAEFATIO.

rius ac min⁹ affectās, cū hic in risu penē sit imodicus, subinde desidēs in ex-
 tionibus, plurimū admiscēs ex pphana literatura, quæ dotes, si laudi dant, nō
 tā defuere Cypriano, q̄ uel spretæ sunt, uel neglectæ. Nihil in hoc reperies, qd̄
 ad ostentationē ingenij uideri possit ascitū, aut qd̄ ullo pacto uafriciem sapiat,
 quæ nō abest Hieronymo. Talis ubiq̄ sermonis habitus est, ut loqui sentias ue-
 re Christianū episcopū, ac martyrio destinatū. Pectus ardet euāgelica pietate,
 & pectori respōdet oratio, loquit̄ diserta, sed magis fortia q̄ diserta, neq̄ tam
 loquit̄ fortia q̄ uiuit, ut ipse meminit alicubi. Huic nimirū psonæ magis cōgrue
 bat dignitas q̄ lepōs, etiā si locis aliq̄t declarat sibi nō defuisse nasum, sicubi res
 ita postulasset: uelut ubi salissime ridet hæreticū quendā, q̄ negabat Cyprianū
 habendū p̄ episcopo: deīn cū refellit eos, qui nō imersos, sed aspersione aquæ ba-
 ptizatos in pīculosis morbis, nō Christianos, sed clinicos censebāt appellādos.
 Nā hic præter perpetuā illā iucūditatē, sanguinis in morē per om̄e corpus spar-
 sam, iocis etiā ac dicterijs utit̄. In una dūtaxat epistola, cuius initiū est: Bene ad-
 mones Donate, nō nihil lussit apparatu pōp̄aq̄ sermonis, unde & Augustinus
 cōptæ, iucūdæ, splēdidæq̄ dictionis depromit exemplū. Talē ecclesiæ doctore,
 talē Christianæ pietatis athletam nobis dedit rhetorū schola, ne qs sibi stolidē
 placeat, qd̄ nihil rhetorices attigerit. Efferāt aliq̄ quantū libet eos, qs nobis ædi-
 derūt dialecticorū ac Peripateticorū scholæ, qs nec nos sanē improbam⁹. Certe
 primas inter orthodoxos p̄res Cypriano tribuit papa Gelasius, in decretis 15.
 dist. c. Sancta Rhomana. Iam fortassis nō abs re fuerit, nō nihil attingere de do-
 gmatis hui⁹, à qbus hodie dissentit ecclesia, inter quæ cū primis iactatū est, qd̄
 existimaret hæreticos ab ecclesiæ consortio semotos ac schismaticos nihil agere
 baptizādo: atq̄ hæc sentētia nō uni placuit Cypriano, uerū plerisq̄ oibus Afri-
 cæ, Numidiæ, Mauritaniasq̄ episcopis, qd̄ abūde perspicuū est ex actis synodi
 Carthaginēsis quæ nos adieciimus in hac æditiōe. Quin ipsū etiā Hilariū aliq̄n
 hui⁹ fuisse sentētiæ, ut ab Arrianis baptizatos nō recipet, nisi rursus ab ortho-
 xis baptizarent̄, palām docet Hieronymus. Et tñ hoc ita plaecuit Cypriano, ut
 quēadmodū ipse qd̄ optimū esse iudicabat sequebatur, ita nemini præiudicaret,
 q̄ minus qd̄ ipsi uideret̄, faceret, nec putabat quēq̄, si diuersū sentiret, ea gratia
 semouendū à cōmunionē. Porro qui diuersam sententiā sequi maluerunt, mihi
 quidē nō tā argumētis uident̄ cōmoti, q̄ fauisse ei parti, quæ magis abhorreret
 à schismate Donatistarū, simulq̄ p̄spexisse, q̄ nō esset tutū, eā ap̄ire fenestrā, si
 sacerdos impius nihil agere crederet̄, quā tñ in sentētia ueteres quidā fuisse ui-
 dent̄. Nam quantū habeāt momētī, quæ diu⁹ Augustin⁹ adfert de sacramēto
 & effectu sacramētī, de characteribus, de diuersa ratiōe baptizātis & remittētis
 peccata, prolixius sit, q̄ ut cōueniat hic expēdere. Certe Christus iisdē baptizan-
 di ius tradidit, qbus mādaui absoluedi potestatē, nec tñ p̄tinus absoluit sacer-
 dos, quisq̄ in hoc nomē inuocat trinitatis. Qd̄ si res ab argumētis humanis pē-
 deret, & nisi cōcordia fauorē ubiq̄ mereret̄, potius haberi poterat, qd̄ sequit̄
 Cyprianus, q̄ quod est receptū. Sunt & alia quædā, sed hinc fermē p̄fecta, quæ

Dogma Cyp.
de hereticis.

Hilarius.

IN. D. CAECILII CYPRIANI OPERA PRAEFATIO.

Lactan. lib. 5.
cap. 1.

Cypriani ope
ra emendata.

Io. Frobenius

D. Antonius
Puccius.

suis locis attingemus. Iam qd' quidā, ut refert Lactātius, homo disertus, sed im-
pius, Caprianū pro Cypriano uocarit, hoc magis nobis placere debet uir opti-
mus, qd' uiro pessimo displicuerit, imò cui nihil in Cypriano displicuerit prater
Christianā pietatem. Satis em̄ declarat qd' ille de Christo senserit, qui doctrinā
eius aniles fabulas iudicarit. Ad hæc qd' huic Hieronymus alicubi uidet' abso-
lutā sacrae scripturae scientiā detrahere, nihil aliud sensit, opinor, q̄p persecutionū
pcellis qbus tum agitabat' ecclesia, martyriūq̄ prapeditū, nō absoluisse in ex-
planādis diuinis uoluminib⁹, qd' egregie p̄staturus uidebat', si licuisset. Nā quæ
scripsit, ferè uersant' in locis cōmunibus, unde nō pauca decēpit Hieronymus,
quoties in n̄sdē uersat', quemadmodū, ut est uerisimile, è Tertulliani libris mul-
ta mutuatus est Cyprianus, qbus adeo delectat⁹ deditusq̄ legitur; ut q̄ties ab
amanuēsi codicē posceret, dicere solitus sit: da magistrū, nihilo min⁹ ob id inge-
nio tribuēs, qd' ab ecclesia sese submouisset, nimirū gnarus uel è sterquilino legere
aurū, & intelligēs ubiq̄ bonū esse quod bonū est, ac uitās p̄pheticā imprecatio-
nem aduersus eos, qui pro p̄sonarū uarietate, uel pro suo magis affectu, de reb⁹
iudiciū uariātes, qd' bonū est, dicūt malū, quod dulce est, faciūt amarū. Sed ne
celitudinē tuā pluribus morer, reuerēdissime pater, prodit Cyprianus & cmen-
dator multo sublatis opera nostra mēdis, & aliquāto purior, semotis n̄s quæ illi
falso tribuebant', & auctior, adiectis aliq̄t ex uetustissimis exēplaribus, quæ ha-
ctenus desiderata sunt. Postremo prodit opa Frobenij nitidior simul & augu-
stior, prodibit autē & feliciter, si T. R. D. nostrā fauebit industriā, simul & cōsi-
lio, qui laborē hūc tuo nomini dicatū esse uoluimus, nō ignari quantū ea labo-
ret instaurādæ religioni Christianæ. Quorū em̄ auspicijs magis cōueniebat, re-
stitui priscos ecclesiæ doctores, q̄p uestris qui nūc illorū præcipuas uices geritis:
per quos poti⁹ oportuit asseri, scriptorē apostolis p̄ximū, q̄p per eos qui nobis
sūmates apostolos repræsentāt. Quin & illud mihi probe uisum est cōgruere,
ut Cyprianus, cui primū locū tribuit sedis apostolicæ cēsura, tuis prodiret auspi-
cijs, cui meritissimo inter tot ordinis cardinalicij lumina primas tribuit LEO pō-
tifex, non minus cordatissimū, q̄p maximū titulo clarus. Celebris est apud Rho-
manos Hānibal Pœnus, qui cū Italis de Rhomano certauit imperio: hūc æquū
est haberi celebriore, qui cū Rhomanis orthodoxis felicius q̄p Hānibal, de Rho-
mana certauit eloquētia. Ille cum Scipione cōflicxit armis, hic cū Cornelio Rho-
mano pontifice sic suscepisse pietatis certamē uidet', ut ambos uirtutibus pares;
eodē die, licet anno non eodē, similis martyrij palma decorarit: eloquētiæ gloriā
uicerit Cyprianus. Mihi uero peculiaris etiā quādā causa fuit, ut hoc quicquid est
operæ, amplitudini tuæ dedicarē, quādoquidē non licuit alia ratione testari ani-
mum memorē officiorū haud quāq̄p uulgariū, quæ primū R. D. Antonius Puc-
cius nepos tuus, id temporis legatū agens summi pōtificis apud Eluctios, mox
tua celsitudo Rhomæ mihi largiter impendit: quā precor ut CHRISTVS Opt-
Max. dignitati Rhomanæ sedis, & reipub. Christianæ iuuandæ, diu seruet inco-
lumem. Louanij. An. M. D. XIX. pridie Cal. Augusti.

Annota.

ANNO TATIVNCV

LAE ERASMI ROTERODAMI IN CYPRIANVM.

Ex libro primo, Folio primo.

Ognouimus frater charissime.) uidetur sentire nō esse fas Chri-
stianis, armis ac ui tueri se aduersus impetum persecutorum.
Quin addit: Cum innocētibus nec nocentes occidere liceat, Cō-
sentit sibi in tractatu cuius initium: Oblatrantem te.

Folio 6. & 8. uersu 24.

Legi literas tuas frater charissime.) Si male, inquit, loquutus sum, expro-
bra de malo. Videtur Cyprianus aut certe is quem sequutus est, Græce le-
gisse pro μαρτύρησον, ἐπιτίμησον.

Ex eadem, folio 6. uersu 17.

Acoluthum misisti &c.) Acolythum scriptum in huius libris inuenio;
ἀκόλυτ & significat cum qui nō prohibetur, ἀκόλῳδος ministrū sonat. Vi-
dentur Latini hic accepisse accentum Græcorum, quemadmodū fecerunt
in paracletus.

Folio 18.

Cum in unum conuenissemus.) Sentire uidetur sacrificio sacerdotis im-
pij nihil effici, imō magis inquinari populum. Verum intelligit, opinor, de
episcopo per hæreticos constituto, qui non sit uerus episcopus: huius sacra
non profunt ijs, qui fauent huius impietati.

Folio 24.

Pro tua religiosa diligentia.) Sentire uidetur non baptizare neq; absol-
uere, qui spiritū sanctum non habet. Verum hæc opinio damnata est. Ea-
dem differit in epistola 12. cuius intium: Cum simul in concilio. Item in tra-
ctatu, cuius initium: Cum moneat dominus & dicat. Item in actis Synodi
Carthagenensis.

Ex libro secundo, folio 44.

Bene admones Donate.) Huius epistolæ phrasis nitidior ac florulen-
tior est, q̃ cæterarū, & redolet adhuc scholasticā eloquentiā. Ex hac citauit
Augustinus exēplū splendidæ ac iucundæ dictionis libro de doct. Christ.
4. cap. 14. adducens hunc locum: Petamus hanc sedem &c.

Ex eadem, folio 46. uersu 20.

Et homicidiū cum admittūt singuli crimē est, uirtus uocatur cū publice
geritur.) Videtur nullū facere discrimē inter homicidiū & bellū, nisi quod
hic publice occiduntur plures: uerū hoc intelligendū de bello iniusto, cuius
modi

modi sunt pleraq; & haud scio an omnia, ut nunc quidem geruntur.

Folio 47. uersu à fine 7.

Audacia prorsus conuicijs faciens & impudentia cōgruens impudicis.) Pro faciens, nōnulli codices habebant fauens. Conñcio legendū : Audacia pro conuicijs faciens &c. ut sit sensus, audaciam conuenire conuicianti.

Folio 51.

Quantū sciam frater chariss.) Ex hac colligitur olim quosdā pura aqua consecrasse sanguinem CHRISTI, non admixto uino.

Folio 54. uersu 1.

Non bibam amodo ex ista creatura uitis.) quod Græcis γέννημα, creaturam uertit.

Folio 55. uersu à fine 6.

Sic uero calix domini non est aqua sola &c.) Sentire uidetur non consecrare eum, qui uinum cōsecret absq; aqua, sed sensit, opinor, non rite consecrare, licet non consecratura qua sola.

Folio 56. uersu à fine 5.

An illa sibi aliquis cōtemplatione blanditur &c.) Videtur olim fuisse mos, ut mane consecrarent aquam, sub cœnam uinum aqua dilutum.

Folio 57. uersu ultimo.

Tingētes eos &c.) Latine dixit, quod nos Græce malum⁹, unde & alibi q̄s nos baptizatos dicimus, ille tinctos uocat. Ex hac epistola Augustinus lib. de doctr. Christ. 4. cap. 2. adducit exemplū submissæ dictionis. Admonitos autem nos scias, ut in calice offerendo &c.

Ex libro tertio. folio 76.

Lectis literis.) In hac excutiendū quid sentiat, cū negat soli CHRISTO datam potestatem, uirga ferrea confringendi uasa fictilia, & exustis zizaniis purgare triticum, nam ecclesia etiam tum eijciebat improbos & intractabiles. Si de eijciendo sensit: & afficiuntur capitis supplicijs, qui cōmerentur, sed per magistratus prophanos. Vnde sensisse uidetur, ecclesiastica cēsura neminem sic perdi, ut intereat, quæ nō in aliud adhibetur, quàm ut sanct. Similia tradit libro 4. epistola 2. Accepimus primas

Folio 104. uersu 21.

Gloria quidem uestra &c. Squalent sine balneis membra.) Hunc locū uidetur amulatus Hieronymus in epistola prima, quam adolescēs scripsit ad Heliodorum, sicut & aliās multa huius est imitatus.

Ex libro quarto, folio 109.

Accepimus primas literas tuas.) Excutiendū cur in hac Corneliū pontificem Romanū collegā suū appeller, neq; eū id semel facit, ut casus uideri possit, sed iterum atq; iterū. Sic & Innocentiū Augustinus fratrem uocat.

Ex eadem, folio 109. uersu 24.

Itē: Quod ne uel apud te, uel apud quenq; &c.) Hinc apparet ecclesiæ decreta

DES. ERASMI ROTERODAMI ANNOTATIONES

creta pro tempore recte mutari. Primum Cyprianus acerrime inuehebatur in eos, qui sine poenitentiae satisfactione recipiebant in ecclesiae consortium eos, qui metu suppliciorum defecissent à CHRISTI professione: mox mutata in diuersum sententia, idem fecit, quod illos indigne & impie facere damitabat.

Ex eadem, folio 112. uersu à fine 6.

Sic tamē admissus est Trophim⁹, ut laicus cōmunicet.) Ex hoc loco apparet presbyteros à peracta poenitentia non recipi solere, nisi inter laicos.

Folio 124.

Agnosceda & cōplectenda.) Videtur olim ecclesia & pro martyribus orasse, sic enim ait: Sacrificia pro eis semper, ut meministis, offerimus, quoties martyrum passiones anniuersaria cōmemoratione celebramus, nisi forte pro eis dictum est, pro eo quod erat, in honorem eorum.

Folio 132. & 24.

Quaeristi etiā frater.) Hanc non esse epistolā integram, uel ex ipso statim initio liquet. Quis em̄ sic exordiret epistolā? quaeristi etiā, uerum pars est epistolae, cuius initium: Pro tua religiosa diligētia, quod palam aruguit codex uetustissimus ē duobus minor, quem nobis exhibuit uenerabile monasteriū Iemblacense.

Ex eadem.

In hac disputatur, an qui instante morte, sacra aqua fuissent aspersi, quod ob morbum tingi non possent, pro baptizatis essent habendi, & an rebaptizandi si reualuissent. Hanc rem ita tractat, ut liberū relinquat, siue quis putet eiusmodi rebaptizandos, siue non.

Folio 136. folio 139. uersu 9.

Ego te frater.) Ait: Loquitur illic Petrus, super quem aedificanda erat ecclesia. Ab hac sententia multum abhorret Augustinus, qui non uult hominem esse fundamentū ecclesiae, certe hoc loco. Et tamen non semel Cyprianus facit Petrum ecclesiae fundamentū.

Folio 141.

Oblatrantē te.) Demiror, cur haec aliq̄s maluerit tractatus appellare, q̄ epistolas. In hac Cyprianus sentire uidetur mundum hunc senio reddi deteriore.

Ex eodem, folio 147. uersu à fine 5.

Nemo nostrū quādo apprehenditur reluctatur &c.) Hic sentit Christianos potuisse resistere persecutionibus, sed noluisse, ne ultionem quā deus sibi reseruata uoluit, sibi usurparent. Cōuenit autem cum eo quod annotauimus in prima epistola. Nunc ultro inuadimus, & opibus inhiamus potius, quā saluti illorum studemus.

Folio 152.

Disciplina custos &c.) Hic quod scribit nullam esse ueniā peccanti post cognitam domini uiam, sic arbitror intelligendum, non esse ueniam, quae praestet, ut non imputetur delictum.

Folio

Folio 15 s. uersu 10.

Ex hoc libello locos aliquot adducit Augustinus lib. de doct. Christ. 4. cap. 21. ex quo mendas aliquot submouimus. adducit autē hunc locū: Si q̄s pingendi artifex uultum alicuius &c. ut exemplū grandis figuræ dictionis.

Folio 162. & 163. uersu antepenultimo.

Cum moneat dominus.) Hic æquare uidetur auctoritatem omniū apostolorum, cum ait: Hoc erant utiq; ceteri apostoli quod fuit Petrus, pari consortio præditi, & honoris & potestatis, sed exordiū ab unitate proficiscitur, ut ecclesia una monstretur. Incertū autem, an, quod dicit ecclesiam ab uno profectam, ad CHRISTVM referendū sit, an ad Petrū, magis uidetur de CHRISTO sensisse, cum aliās Cornelium collegam suum appellet.

Folio 174.

Quod idola dī non sint.) Huius tractatus titulus habebatur uariis. In uetustissimis codicibus repperi, deos non esse quos uulgi colit, hinc notū est. In alijs doctus aliquis auxit titulum, & rursum aliquis cōiunxit titulū ipsi operi. Quoniā autem incipit ex abrupto, suspicor esse fragmentū prolixioris operis. Quandoquidem Lactantius testatur Cyprianū plurima uolumina conscripsisse.

Ex eodem circa finem, folio 178. uersu 10.

Iam uenturus ē cœlo ad pœnam diaboli & ad censuram generis humani.) Non sic accipiendū est, ut quidam putarunt, diabulum & animas impiorum non cruciandas ante extremi iudicij diem, sed ex iudicio pœnam accessuram diabolo.

Folio 178. & folio 181. uersu à fine 10.

Multa & magna.) Quod est apud Matthæum cap. 6. ὁ πῶς σῆς κγς) βρωσῆ. hic uertit, tinea & comestura.

Ex eodem, folio 186. uersu 13.

Quibus possent peccata tergeri.) Tergeri pronunciauit iuxta secundā inflectionem, atq; ita positum uidetur apud Teretium in Eunuchō: Qui abstergerem uulnera.

Folio 197. & folio 199. uersu à fine 14.

De patientia locuturus.) Hic locus est cōmode intelligēdus, quales sunt cōplures etiam in alijs libris orthodoxorū. Immortalitate, inquit, interim posita, fieri se & mortalem patitur. Neq; enim filius dei desijt esse immortalis, posteaquam assumpsit humanam naturam.

Ex eodem, folio 216.

Pax ecce dilectissimi fratres.) In hoc sic differit de remissione peccatorum, ut uideatur adimere hominibus auctoritatē absoluendi. Verū ex toto sermone satis liquet, illū sentire de nō absoluēdis absq; satisfactione. Agit em̄ aduersus eos qui statim admittēdos arbitrabant̄ in ecclesiæ consortiū.

cos

DES. ERASMI ROTERODAMI ANNOTATIONES:

eos qui metu tormentorū CHRISTI nomen abnegassent. Iam tamen summus pontifex hoc facit potestate absoluta, tamen non idem, opinor, concessum quibuslibet episcopis. Diuus Hieronymus testatur Cornelium Rhomanæ urbis episcopum ædidiſſe uolumen de lapsis: uerum nihil uetat idem argumentū à duobus fuisse tractatum.

Folio 239. uersu 16.

Euangelica præcepta, Et remitte nobis debita nostra &c.) Vbi sunt qui dam circūforanei rabulæ, qui apud populū indoctū cælū terræ miscebāt, quod in oratione dominica, pro dimitte mutarim remitte, nō dānans om̃e no quod nos legimus, sed quod elegantius est, præferens? Atqui Cyprianus tot ante nos seculis ausus est sic precari deum: Remitte nobis. Porro ne quis impudens cauilletur locum à me corruptū, consulat uel descriptos, uel excusos typis codices.

Folio 261.

Obtemperandū fuit fili charissime.) De hoc uix licuit certum pronunciare, quod præter præfationem, autor nusq̃ suum stilum exerat. Probabilius mihi quidem est non esse Cypriani. In uulgatis codicibus non habebantur nisi duo libri, nos tertium adiecimus ex bibliotheca Iemblacensi.

Cap. 5. folio 264. uersu à fine 7.

Locus qui citatur ex Abacuc, iuxta Græcorum lectionem citatur in uetustissimis codicibus scriptis.

Ex eodem cap. 12. folio 166. uersu 21.

Quod est apud Matth. cap. primo: Cuius non sum dignus, hic citat: Cuius non sum idoneus, cum Græce sit ἱκανός.

Cap. 13. folio 266. uersu à fine 8.

Quod est apud Matth. cap. undecimo: Iugum enim meum suauē est, & onus meum leue. Iugum enim meum bonum est, & sarcina mea leuis, quod Græce ἡσδύν est, bonum uertit.

Libri 2. cap. 18. folio 283. uersu 14.

Quod est apud Ioānem primo: Medius autem uestrum stetit. hic ita refert: In medio autē uestri stat, sentiens ἔσθῃ & huiusmodi uerba sic usurpant.

Cap. 28. folio 287. uersu 20.

Omnis patriæ gentiū.) Græcam uocem reliquit, πατρίαι, id est, familiæ.

Folio 322.

Scripsisti mihi frater.) Ad Iubaianum hoc opus non habebatur in his codicibus, quos habemus excusos typis. In uno tantū codice repperi peruetusto, cuius copiam mihi fecit collegiū Iemblacense, sed unico, unde quædam non quimus emendare.

In eodem, folio 325. uersu 19.

Quod nunc quoq̃ apud nos geritur.) Hic non nihil attingit de ritu prius baptizandi.

Ex eodem

IN D. CAECILII CYPRIANI OPERA

Ex eodem, folio 326. uersu 20.

Proinde frustra quidā.) Hic sentit absurdū non esse, si quid in ecclesia receptum uertatur in melius, aut etiam corrigatur, si deprehensus fuerit error.

Ex eodem, folio 331. uersu à fine 13.

Hæc tibi breuiter.) Cum uerset in re fidei, tamē collegas episcopos suo relinquit arbitrio. Et haud scio an inter hos fuerint suffraganci, nam Carthago metropolis est Africa. Nunc prædicatorculus quilibet aut theologaster præscribit mundo.

Folio 332.

Quancūq; plenè ea.) Nec hoc opus habebatur inter excusa typis, sed adiectus è codice Iemblacensi.

Folio 337.

Retulit ad me frater.) Et hoc ex eodem adieciimus.

Folio 339.

Cum in unum Carhagini cōuenissemus.) Ipsa res indicat hoc opus nō esse compositū à Cypriano, sed acta synodi, notarj's excipiētibus quæ gerebātur aut dicebantur. Nec enim est eadem omniū dictio, sed satis apparet omnes episcopos illius temporis eruditos fuisse. Est autem elegans cernere, quibus modis olim episcoporū concilium solitum sit celebrari. Quin & illud animaduertendū, opinionē de rebaptizandis ijs qui fuissent ab hæreticis baptizati, non unius fuisse Cypriani, sed omniū fermè episcoporum Africa, Numidia, ac Mauritania. Annotandū & illud, non probari ab his rebaptizationē, sed arbitrantur, nihil actum baptismo hæreticorū. Et hunc librum adieciimus ex uetusto codice.

Ex eodem, folio 339. uersu 20.

Supereſt ut de hac ipsa re singuli.) Rursus hic cum sacramēti res tractetur ac fidei, tamē unūquenq; suo relinquit arbitrio, nec putat quenq; terrore cogendū, ut mutet ſententiā, uidelicet ne ſcinderet cōcordia ecclesiastica.

Ex eodem, folio 340. uersu 9.

Migirpa in suffragio suo, hoc baptismum dixit, quemadmodū & Augustinus in cōmentarijs in Ioannem.

Ex eodem, folio 341. uersu à fine 6.

Monnulus in suffragio suo, cancer usurpat neutro genere, pro morbo, quod & aliās apud Cyprianum reperies.

QVAE VIDENTVR FALSO ASCRIPTA CYPRIANO.

Folio 349. & 350. uersu à fine 9.

Probatio capitulorū.) Phrasis imò genius huius operis totus abest ac dissidet à Cypriani stilo, siue spectes elegantiam orationis, siue eruditionem sacrā, siue ardorem animi. Mihi uidetur esse fragmentū alicuius cōmentarij. Iam ut nihil aliud, uel illud unū mihi persuaserit opus nō esse Cypriani

DES. ERAŚMI ROTERODAMI ANNOTATIONES.

priani, quod serio recenset hic, quisquis est, frigidissimū cōmentum, de quatuor elementis, quibus apud Hebræos cōponitur Adam, & quatuor mundi plagas, quas is, nescio quo consilio stellas appellat, quarū singulæ apud Græcos incipiant à singulis Hebraici nominis elementis. Deinde alterum multo frigidius, de numero quem constituunt apud Græcos eadē elementa, α, β, γ, δ, & tamen hoc uisum est Augustino idoneum quod serio referret, enarrans Ioannis caput 2.

Folio 356. & 358. uersu 10.

Narrat Iosephus.) Nec hic quidem quicquid est Cypriani, meminit autē Pipini regis Aquitanorū, qui quo tempore fuerit, nondū exquisiuius.

Folio 389.

Promiserā quidem uobis.) Libellus hic eruditi facundique hominis esse negari nec debet, nec potest. Et cōsentiunt quædam schemata, in quibus tamen hic magis immodicus quā Cyprianus: uerum aspersa sunt uerba quædam, non referentia puritatem Cyprianicæ dictionis, uelut illa: Quoties inordinaliter credimus, ac cōtubernalitas: Item artificialia sunt, & cōiugalitas ac uulgaritas. Item absentare, pro separare. Item constitutionarij, & repulsoriū, pullulat uitia, pro producit, & naufragalis, & corpus ancillat, pro effœminat. Item frequentatiuū, aliāque his cōsimilia. Si diuinare licet, stilus non abhorret à dictione Tertulliani, quem Cyprianus frequēter habebat in manibus. Quancūq; uidetur episcopus, aut alioqui autoritate præditus fuisse, nam sic inquit alicubi: Vos autem filij charissimi non tantum persuasione, sed etiam potestate conuenio. In hoc libello citatur locus Pauli iuxta ueram ac Græcorum lectionem: Non ergo blasphemetur bonum uestrū, atque ita legitur in uetustissimis codicibus.

Folio 361.

Mihi quidem fidelissime Laurenti.) Stilus satis arguit hoc opus nō esse Cypriani: & inter opera fertur inscriptum Ruffino. nec abhorret phrasis à phrasi Ruffini: & inter huius opera magnifice de Symbolo meminit Genadius, quod adeo præclare dicit esse disertū, ut cæteri ad hunc nihil dixisse uideantur.

Folio 394. uersu 23. folio 417.

Solent matres.) Nec hoc opus esse Cypriani stilus arguit, licet hominis sit eruditi, quales ætas illa complures habebat. Præterea nec habebatur in exemplaribus manu descriptis, quibus usus sum, & in æditione Badiana separatim habebatur à reliquo uolumine. Vita Cypriani interiecta, in prioribus æditionibus omnino non habebatur, sed tamē habenda gratia qui in causa fuerūt, ut hæc nobis supersint, idque debemus nomini Cyprianico, quod huius cōmendatione seruata sint, fortassis alioqui peritura.

Folio 483.

Et si incongruens.) Opinor neminem fore tam obesæ naris, quin illico

b

sensurus

senfurus sit, stilum huius operis longe latèq; discrepare à dictione Cypri-
nica: est enim elaboratus & inæqualis, identidem intumescens, sed parum
feliciter. Affectat argutiam, ne id quidē ubiq; feliciter, & omnino plus est
curæ q̃ ingenij, plus affectatiōis q̃ facultatis. Apparet opus fuisse meditā-
tis & exercentis calamū. Si diuinare licet, non absurde uidebitur ascriben-
dum Tertulliano. Nam is de persecutiōe scripsit, ut testatur Hieronymus.
Non habebatur in codicibus excusis, repperi in codice bibliothecæ lembla-
cē. sed mirum q̃ mendose descriptū, proinde dedimus quale potuimus.

Folio 494.

Aliquas officiorū meorū.) Hunc in uetere quadam æditione excusum
repperi, sed mendosum locis compluribus, nec licuit mederi cunctis erratis,
quod non succurreret ullum aliud exemplar. Stilus palam arguit non esse
Cypriani. Nam fluit ille, ac lectorem ducit. Hic argute ac breuiter sentētijs
& enthymematis pūgit, fieri potest, ut sit Tertulliani, nisi quod se declarat
episcopū fuisse, unde suspicor nōnihil esse Cornelij, doctus fuit autor, quis
quis fuit, & liber indignus, qui intercizat.

Ex eodem, folio 495. uersu 2.

Ad implenda quæq; cognoscimus tribuat.) Legendum arbitror, quæ
cognoscimus.

Folio 495. uersu 10.

Nihil iam carni debētes qua renatos &c.) Forte pro qua legendū qua-
si, quanq̃, mihi uidetur & aliās locus non uacare mendo.

Folio eodem, uersu 13.

Quæ à CHRISTO consecrata sit.) Vide num rectius sit CHRISTO cō-
secrata. Quanq̃ si legas à CHRIS̃TO, sensus est CHRISTVM ipsum fuis-
se uirginem.

Folio eodem, uersu 19.

Modulo decore inuicem &c.) Legendum suspicor, mutuo decore.

Folio eodem, uersu penultimo.

Exhauriens rem tum pudore.) Lege cum pudore.

Folio 496. uersu 7.

Eo uiris per uiros monstra.) Legendū arbitror, ex uiris per uiros.

Folio 499. uersu 17.

Aut redintegrandos dolos lenocinantiū.) Opinor legendum lenocina-
tum.

Folio eodē. uersu 23.

Oculorū extremitates suffocantur.) Legendū arbitror suffuscantur. Et
mox pro actibus, suspicor legendū artibus.

Folio eodem, uersu 30.

Quorū precia etiam sine artibus calendarū cuiusuis excedantur.) Forte
sic legendū, quorū precia, etiam sine artibus, cilindrorum onus excedunt.

Folio 500.

Cogitāti mihi & intolerabiliter.) Quādo stilus nō patitur, ut Cypriani
credatur

credatur hæc epistola, uero proximū est, esse Cornelij Rhomanæ urbis episcopi, siquidē Hieronymus operū huius catalogū texēs, meminit hisce uerbis: Et aliū de Nouatiano & ijs qui lapsi sūt. Apparet autē esse imperfectā, sic enī desinit: Præ manu sit nobis oratio illa, ex homologeseos plena: nisi forte cōtinenter subsequi debebat oratio, quā in una repperi æditione, sed interiecto sermone Augustini diuulsam, eā subiiciā. licet mihi nō fiat uerisimile hanc esse quā sensit, uel hoc argumēto qd' de pœnitētia, aut relaxatione peccatorum nulla hic fiat mentio, at nihil aliud agitur in epistola.

Ex eadem, folio 506. uersu à fine 12.

At nunc ex quo caninam illam hæresim.) Pro caninam lege Cainam? Sic enim & Hieronymus appellat eam quæ adimit spem remittendi peccati. Cætera facile lector ipse deprehendet.

Folio 510. 511. 513.

Subieciūmus & Augustini orationem prorsus ipsius piam iuxta ac doctam: deinde duas preces nō aspernandas mea sententia, an Cypriani incertum. Porro quod in toto opere, nescio quis dissecuit libros, distinxit tractatus ab epistolis, tametsi sciebam inepte factum, tamen dissimulaui, quod hic non admodū referat. Sic aliquis & tomos, quos Origenes scripsit in Matthæum, dissidit in homilias.

VERBA PECVLIARIA

CYPRIANO

Folio 79. uersu 13. & 111. uersu penult.

Ex ambire.) Pro ambitu assequi siue eriti, sicut eblādiri, lib. 3. epistola 5. Quoniā cōperi fratres. Item lib. 4. epistola 2. Accep. Episcopatū non ex arbitrio, nec extortum.

Folio 93. uersu 15.

Remissa, pro remissione. lib. 3. epistola 14. Diu patientiam meam.

Folio 113. uersu 11.

Sacrificati dicebātur ea ætate, qui metu malorū eò pertrahebant, ut idolis etiā sacra facerēt. epistola 2. lib. 4. Accep. Hos eosdē alicubi uocat thurificatos. Qui non incendissent thura idolis, sed per libellos tantū dedissent nomina, libellatici uocantur.

Folio 132. uersu à fine 5.

Clinici tum uulgo dicebantur, qui ob morbum lecto decubentes, aqua sacra aspergebantur, non tingeantur, nam κλινικὴ Græce lectus est.

Folio 157. uersu ult. & fol. 158. uersu 17.

Impugnare & impugnatio, sic enim scriptū habetur in codicibus, pro fucatione & fucare ponit in epistola, de habitu uirginum. Sed haud scio, an dicendum sit impignatio, unde pigmenta dicta uidentur.

Folio 189. uersu à fine 9. & fol. 194. uersu à fine 5.

Magnanimitatē uocat, quod est subinde in literis apostolicis μακροθυμία

b 2

quod

IN D. CAECILII CYPRIANI OPERA.

quod alij uertunt longanimitatē, ut in tractatu de elemo syna. Hac indefi-
nientium operum magnanimitate redimantur. Item in proximo: Charitas
magnanima est, alijsq; locis pluribus, q̃ ut referat citare singulos.

Folio 31. uersu 14. folio 103. uersu 1.

Mortalis.) Apud hunc ex ueteribus unum reperiō positū mortale, pro
eo quod mortem adfert, ut in tractatu de bono patientiā, cuius initiū: De
patientia locuturus. Folio 227. uersu à fine 9. & 10.

Confundi pro erubescere, usurpat tractatu de lapsis.

Folio 93. uersu à fine 7. & folio 94.

Dare pacem pro admittere in consortium ecclesiā, aut absolvere.

Facere literas pro scribere epistolas.

Folio 38. uersu 25.

Abstinere pro separare.

Folio 12. uersu 1.

Et abstentus pro separatus

Folio 184. uersu 26.

Dominicum, pro cœna domini-

ca, seu cōmunionē eucharistiā.

INDEX SEV ORDO

OPERVM DIVI CAECILII CYPRIANI.

Ognouimus frater. ad Cornelium. de perseuerantia fidei, seu
confessione. Folio 1.

Statueramus quidem, ad eundem. de ijs qui ob tormentorum
metum à fide defecerunt. folio 3.

Legi literas tuas frater. ad eundem epistola confortatoria. folio 6.

Cum in unum conuenissemus. ad Felicem & Paulum. de Martiali & Basi-
lide hæresiarchis. folio 18.

Et iam pridem uobis. ad Rogatianum & cæteros. de obseruatione disci-

Pro tua religiosa diligentia. ad Magnum. de ijs qui (plinæ. 22.
in lecto gratiam consequuntur. 24.

Grauitè & dolenter motus. ad Epitectum & plebem Assuritanorum, de
Fortunatiano episcopo. folio 29.

Quanquam fratres charissimi Briccius. ad plebem. de quinque presbyteris
schismaticis. folio 31.

Grauitè cōmoti sumus. ad plebem & clerum Furnitanorum. de Victore
qui Faustini presbyterum tutorem nominauit. folio 35.

Pro dilectione tua. ad Eucratium de histrione. folio 36.

Legimus literas tuas frater. ad Pomponium. de uirginibus. folio 37.

Cum simul in concilio essemus. ad Ianuariū & cæteros. de ijs qui apud hæ-
reticos baptizantur. folio 40.

Ad quædam disponenda. ad Stephanum de concilio. folio 42.

Bene

INDEX SEV ORDO.

Bene admones Donate. ad Donatum Cyprianus de sua conuersione.	44.
Quancū sciam frater. ad Cæcilium. de sacramēto dominici calicis.	Fo. 51.
Et cunctos uos pariter. ad Mosen & Maximū &c. de cōfessione eorū.	58.
In ordinandis clericis. ad clerum & plebē. de Aurelio lectore ordinato.	60.
Exulto lætus & gratulor. ad martyres de martyrio.	61.
Quancū bene sibi conscius. presbyteri & diaconi ad Cyprianū.	64.
Et cum diligentia. ad Corneliū. de Nouatiano & Nouato schismaticis.	68.
Et religiosum nobis. ad eundem de Ethippo.	70.
Quod seruis dei & maxime. ad eundem. de unitate ecclesiæ.	ibidem.
Venerun ad nos. ad eundem. de hæreticis.	72.
Egisse nos & agere. ad eundem epistola congratulatoria.	73.
Et nuper quidem. ad Lucium papam de exilio reuersum.	74.
Cum frequenter charissimi. ad Maximū & Nicostratum. de unitate.	76.
Lectis literis uestris. ad Maximū & Vrbānū &c. ad ecclesiā reuersos.	eod.
Quales literas ad clerum. ad presbyteros Rhomæ cōsistentes.	78.
Quoniā cōperi frēs. ad eosdē epistola. in qua se à maledicis expurgat.	80.
Quancū sciam uos fratres. ad eosdem : ut ijs fratribus qui in carcere sunt.	80.
omnis humanitas exhibeatur.	
Exultantibus nobis. ad Lucium &c. epistola. in qua de acceptis literis gratias agit.	81.
Legimus literas tuas. ad Fidum. de infantibus baptizandis.	82.
Grauius & dolenter cōmoti sumus. ad Rogatianum. de diacono. qui contra episcopum contendit.	84.
Optaueram quidem fratres. ad presbyteros & diaconos. ut diligentiores sint circa religionis administrationem.	86.
Quantā solitudinē. ad Corneliū. de nonnullis ad ecclesiā reuersis.	87.
Ne quid minus ad pœnam. ad eundē. de quibusdā schismaticis.	89.
Faustinus collega noster. ad Stephanū. de Martino Arelatense.	90.
Certi sumus frater. Maximus, Vrbānus &c. ad D. Cyprianum.	92.
Diu patientiam meam. ad clerum de quibusdam presbyteris. qui temere pacem lapsis dederunt.	92.
Sollicitudo loci nostri. ad martyres & confessores. qui lapsis petierunt pacem dari.	94.
Ingemiscere uos & dolere. Significatio ad plebem de petitione super lapsis facta per martyres.	96.
Miror uos frēs. ad clerū pp ter lapsos & catechumenos. ne uacui exirēt.	97.
Legi literas uestras. ad clerum de ijs. qui ad pacem festinant.	98.
Dominus loquitur & dicit. ad clerū non esse temere pacē lapsis dandā.	99.
Accepimus literas tuas. ad Calydoniū episcopū. qd super lapsis egerit.	100.
Cum de excessu boni uiri. ad clerum Rhomæ consistentē.	100.
Nequid conscientiam uestram. ad clerum de lectore Saturo. & hypodiam.	100.

INDEX OPERVM D. CYPRIANI.

cono optato.	folio. 101.
Scripsistis fratres. ad Fortunatū & ceteros, de ijs qui per tormenta supe-	
Saluto uos fratres. ad clerum, de cura populi.	102. (rantur. 101.
Gloria quidem uestra. ad martyres & confessores epistola, in qua uirtutū	
laudem extollit.	fo. 103.
Saluto uos fratres chariss. ad Seagrium & Rogatianū in carcere constitu-	
tosepistola consolatoria.	106.
Accepimus primas literas. ad Antonianū. de Cornelio & Nouatiano.	109.
Gloriā fidei. ad Mosen & Maximū &c. q in psecutiōe fidē seruauerūt.	120.
Quantū sentiā. ad clerū. de deprecando deum pro peccatis nostris.	121.
Agnosenda & complectenda. ad clerum & plebem. de Celerino confesso	
re lectore ordinato.	124.
Cogitauerā quidem. ad Thibaritanos epistola exhortatoria.	126.
Quælisti etiā &c. ad Magnū. de ijs qui in lecto gratiā consequunt.	132.
Legi literas tuas. ad Corneliū epistola in qua de literis se purgat.	135.
Ego te frater. ad Florentiū Pupianum epistola, in qua se purgat quod ob-	
tractatoribus crediderit.	136.
Nunciandum uobis. ad clerum. de Numidico confessore presbytero ordi	
Oblatrantē te. contra Demetrianū tractatus, in quo demō (nato.	140.
strat autor mala multiplicari, qd' ab idololatrīs deus nō coleret.	141.
Disciplina custos. tractatus de habitu uirginum.	152.
Cū moneat dñs. aduersus Nouatianū schismaticū. de ecclesiæ unitate.	162.
Quod idola dij non sint. tractatus, quod unus deus sit.	174.
Multa & magna. sermo de pietatis opere & eleemosyna.	178.
Zelare quod bonum uideas. sermo de zelo & liuore.	190.
De patientia locuturus. sermo de bono patientiæ.	197.
Et si apud plurimos. sermo de mortalitate.	207.
Pax ecce dilectissimi. sermo de lapsis.	216.
Euangelica præcepta. sermo de oratione dominica.	231.
Desiderasti Fortunate. ad Fortunatū, de exhortatione martyrii.	245.
Obtemperandū fili. ad Quirinū aduersus Iudæos.	261.
CHRISTVM primogenitū esse. ad eundem. aduersus Iudæos.	272.
Pro fide ac deuotione tua. ad eundem, de præceptis dominicis.	289.

INDEX OPERVM D. CYPRIANI QVAE HACTENVS
non habebantur in excusis uoluminibus, sed ex uetustis codici-

bus addita sunt à DES. ERASMO ROT.

Scripsisti mihi frater. ad Iubaianum, de hæreticis baptizandis.	322.
Quantū planè ea. ad Pompeium contra epistolam Stephani,	332.
Retulit ad me frater. ad Quintinū de hæreti. & schismati. baptizandis.	337.
Cum in unū Carthagini. Sententiæ episcoporum concilij Carthaginensis.	339.

Opera

OPERA QVAE FALSO VIDEBANTVR
ADSCRIPTA CYPRIANO.

Probatio capitulorum. de montibus Sina & Sion aduersus Iudæos.	349.
Narrat Iosephus. de reuelatione capitis B. Ioannis Baptistæ.	356.
Mihi quidē fidelissime. Expositio in symbolū, quod uocat apostolorū.	361.
Promiserā quidem uobis. de singularitate clericorum.	389.
Solent matres. ad Cornelīū papā de cardinalibus CHRISTI opibus.	417.

OPERA ADDITA EX DESCRIPTIS CALA
MO LIBRIS, NOTHA TAMEN.

Et si incōgruēs est. ad Moysen, Maximū, & cæteros. de laude martyrī.	483.
Aliquas officiorū meorum. de disciplina & bono pudicitia.	494.
Cogitanti mihi. ad Nouatianum hæreticum, quod lapsis spes uenia non est deneganda.	500.
Hagios hagios. oratio B. Cypriani martyris.	510.
Domine sancte pater. oratio eiusdem.	511.
Sermonē a nobis. Sermo S. Augustini de sancto Cypriano martyre.	513.

INDEX EPISTOLA

RVM AC LIBRORVM DIVI CYPRIANI.
iuxta ordinem literarum digestus.

Accepimus literas tuas. ad Calydonium episcopum, quid su- per lapsis egerit.	99.
Accepimus primas literas, ad Antonianum, de Cornelio & Nouatiano.	109.
Ad quedam disponenda. ad Stephanum de concilio.	42.
Agnoscentia & complectenda. ad clerum & plebem, de Celerino confesso- re, lectore ordinato.	124.
Aliquas officiorū meorum. de disciplina & bono pudicitia.	494.
Bene admones Donate. ad Donatū Cyprianus de sua cōuersione.	44.
Certi sumus frater. Maximus, Urbanus, & cæteri ad D. Cyprianū.	92.
CHRISTVM primogenitū esse. ad Quirinū aduersus Iudæos.	172.
Cogitanti mihi. ad Nouatianum hæreticum, quod lapsis spes uenia non est deneganda.	500.
Cogitaueram quidem. ad Thibaritanos epistola exhortatoria.	126.
Cognouimus frater. ad Cornelium papam, de confessione.	1.
Cum de excessu boni uiri. ad clerum Rhomæ consistentem.	100.
Cum frequenter chariss. ad Maximū & Nicostratū de unitate.	76.
Cum in unum Carthagini. sententia episcoporū cōcilij Carthaginē.	339.
Cum in unum conuenissemus. ad Felicem & Paulū de Martiali & Basi- lide	b 4

IN D. CAECILII CYPRIANI OPERA

lide hæresiarchis.	Folio 18.
Cum moneat dominus. aduersus Nouatianū schismaticū, de ecclesiæ uni-	
Cum simul in concilio essemus. ad Ianuariū & cæteros	(tate. 162.
de ijs qui apud hæreticos baptizantur.	40.
De patientia locuturus. sermo de bono patientiæ.	197.
Desiderasti Fortunate. ad Fortunatū de exhortatione martyrii.	245.
Disciplina custos. tractatus de habitu uirginum.	152.
Diu patientiam meam. ad clerum de quibusdā presbyteris qui temere pa-	
cem lapsis dederunt.	92.
Dominus loquitur & dicit. ad clerū non esse temere pacē lapsis dandā.	99.
Domine sancte pater. oratio B. Cypriani martyris.	54.
Egisse nos & agere. ad Corneliū epistola congratulatoria	73.
Ego te frater. ad Florentiū Pupianum epistola. in qua se purgat quod ob-	
tractatoribus crediderit.	136.
Et cum diligētia. ad Corneliū de Nouatiano & Nouato schismaticis.	68.
Et cunctos uos pariter. ad Moysen & Maximum & cæteros de confessio-	
ne eorum.	58.
Et iam pridē uobis. ad Rogatianū & cæt. de obseruatione disciplinæ.	224.
Et nuper quidem. ad Lucium papam de exilio reuersum.	74.
Et religiosum nobis. ad Cornelium de Ehippo.	70.
Et si apud plurimos. sermo de mortalitate.	207.
Et si incōgruens est. ad Moysen. Maximū. & cæt. de laude martyrii.	483.
Euangelica præcepta. sermo de oratione dominica.	231.
Exultantibus nobis. ad Lucium & cæteros epistola. in qua de acceptis lite-	
ris gratias agit.	81.
Exulto lætus & gratulor. ad martyres de martyrio.	61.
Faustinus collega noster. ad Stephanū de Martino Arelaten.	90.
Gloria quidem uestra. ad martyres & confessores epistola. in qua uirtutū	
laudem extollit.	103.
Gloriam fidei. ad Moysen. Maximum. & cæteros qui in persecutione fidem	
seruauerunt.	120.
Grauius cōmoti sumus. ad plebem & clerum Furnitanorum de Victore.	
qui Faustinum presbyterum tutorem nominauit.	25.
Grauius & dolenter. ad Epitectum & plebem Assuritanorum. de Fortu-	
natiano episcopo.	29.
Grauius & dolenter cōmoti sumus. ad Rogatianū de diacono qui contra	
Hagios hagios. oratio B. Cypriani martyris	510. (episcopū cōtendit. 84.
Ingemiscere uos & dolere. significatio ad plebem de petitione super lapsis	
facta per martyres.	96.
In ordinandis clericis. ad clerū & plebem de Aurelio lectore ordinato.	60.
	Lectis

INDEX IVXTA ORDINEM LITERARVM.

Lectis literis uestris.ad Maximū. Vrbānū,& cæt.ad ecclesiā reuersos.	76
Legi literas tuas.ad Cornelium epistola confortatoria.	6.
Legi literas tuas.ad eundem epistola,in qua de literis se purgat.	135.
Legi literas uestras.ad clerum de ijs qui ad pacem festinant.	98.
Legimus literas tuas.ad Pomponium de uirginibus.	37.
Legimus literas tuas.ad Fidum de infantibus baptizandis.	82.
Mihi qdem fidelissimi.expositio in symbolū,qd uocant apostolorū.	361.
Miror uos fratres.ad clerū ppter lapsos & cathecūenos,ne uacui exirēt.	97.
Multa & magna.sermo de pietatis opere & eleemosyna.	178.
Narrat Iosephus.de reuelatione capitis B.Ioannis baptistæ.	356.
Ne quid conscientiam uestram. ad clerum de lectore Saturo & hypodia- cono Optato.	101.
Nequid minus ad.ad Cornelium de quibusdam schismaticis.	89.
Nūciandū uobis.ad clerū de Numidico cōfessore presbyt.ordinato.	140.
Oblatrantem te.contra Demetrianū tractatus , in quo demonstrat autor mala multiplicari,quod ab idololatrīs deus non coleretur.	141.
Obtemperandū tibi fili.ad Quirinum aduersus Iudæos.	261.
Opraueram quidem fratres.ad presbyteros & diaconos, ut diligentiores sint circa religionis administrationem.	86.
Pax ecce dilectissimi.sermo de lapsis.	216.
Probatio capitulorū.de montibus Sina & Sion aduersus Iudæos.	349.
Pro dilectione tua.ad Eucratium de histrione.	36.
Promiseram quidem uobis.de singularitate clericorum	389.
Pro tua religiosa diligētia.ad magnū de ijs q in lecto gratiā cōsequūt.	24.
Pro fide ac deuotione tua.ad Quirinū de præceptis dominicis.	289.
Quælisti etiā &c.ad Magnū de ijs qui in lecto gratiam cōsequunt.	132.
Quales literas ad clerum.ad presbyteros Rhomæ consistentes.	78.
Quancūq fratres charissimi.ad plebē de quinq presbyteris schismaticis.	31.
Quancūq sciam frater.ad Cæcilium de sacramento dominici calicis.	51.
Quancūq bene sibi conscius.præsbyteri & diaconi ad Cyprianū.	64.
Quancūq sciam uos fratres.ad presbyteros Rhomanos,ut ijs fratribus qui in carcere sunt,omnis humanitas exhibeatur.	80.
Quancūq sentiam.ad clerum de deprecando deum pro peccatis nostris.	121.
Quancūq planē ea.ad Pompeium contra epistolam Stephani.	332.
Quantā solitudinē.ad Corneliū de nonnullis ad ecclesiā reuersis.	87.
Quod seruīs dei & maxime.ad Corneliū de unitate ecclesiæ.	70.
Quod idola dñi non sint.tractatus quod unus deus sit.	174.
Quoniam comperi fratres.ad presbyteros Rhomæ cōsistentes epistola in qua se à maledicis expurgat.	78.
Retulit ad me frater.ad Quintinū de hæreti.& schismati.baptizandis.	337.
Saluto	

IN D. CAECILII CYPRIANI OPERA

Saluto uos fratres. ad Seagriū. & Togatianū in carcere. cōstitutos epi- stola consolatoria.	106.
Saluto uos fratres. ad clerum de cura populi.	102.
Scripsistis fratres. ad Fortunatū & ceteros de ijs qui per tormenta supe- rantur.	101.
Scripsisti mihi frater. ad Iubaianū de hæreticis baptizandis.	322.
Sermonē à nobis. sermo beati Augustini de sancto Cypriano martyre. 513	
Solent matres. ad Corneliū papā de cardinalibus CHRISTI opibus. 417.	
Sollicitudo loci nostri. ad martyres & confessores, qui lapsis petierunt pa- cem dari.	94.
Statueramus quidem iam pridem. ad Cornelium de ijs qui ob tormento- rum metum à fide defecerunt.	3.
Venerunt ad nos. ad Cornelium de hæreticis.	72.
Zelare quod bonum uideas. sermo de zelo & liuore.	190.

ANNOTATIVNCVLA DES. ERASMI ROTERODA
MI IN PASSIONEM D. CYPRIANI.

Temporibus Valeriani.) Hic appendicem ab alio quopiam recentiore additam:
clarius est, q̃ ut sit admonendū, ea est: Nos ergo fratres oremus omnipotentē deū.
Et Hieronymus in Catalogo scriptorū illustriū testatur. Cypriani uitam ac mortē à
Pontio diacono, qui fuerit illi comes indiuulsus, fuisse descriptā: è cuius libro, suspi-
cor hoc esse decerptū. Nam cum Hieronymus egregium uolumen appellet, quod
reliquisset Pontius, non est uerisimile, hunc esse librū de quo senserit Hieronymus:
qui adeo non meretur elegans dici, ut ne libri quidem uocabulum mereatur.

PASSIO BEATI CYPRIANI EPISCOPI CARTHAGINEN
SIS PER PONTIVM EIVS DIACONVM AEDITA.

Temporibus Valeriani iniquissimi imperatoris, fuit in Car-
thagine, quæ est in Africa, gloriosissimus uir nomine Cypria-
nus, qui primo quidē Rhetoricā docuit. Deinde à quodā pre-
sbytero nomine Cæcilio cōuersus ad fidem CHRISTI, nomē
quoq; sortitus est Cæcilius: qui omne culmen gestiens assequi Christianæ
religionis, perfectionē (quam CHRISTVS cōsulenti iuueni de uita æterna
deprompserat) secutus, omnem substantiā suam pauperibus erogauit, ut
nudum mater ecclesia susceperet, quem nudū mater carnea terræ addidisset,
ueraciter perspiciens, non posse perfecte in inerrabili dei sapientia philoso-
phari, terrenis cupiditatibus innixum. Namq; ita dei ineffabili sapientiæ
cōtemplandū se tradidit, ut toto orbe propè notissimus, sole clarius extent
eius innumera uolumina, quæ in euangelij & alijs uoluminibus optime
perorauit: Chronicā quoq; ualde utilē cōposuit, & exhortatorias ad mul-
tos sanctorū epistolas, in quibus at dorem fidei uelut bonus demonstrauit
athleta

D. CAECILII CYPRIANI PASSIO:

athleta. Post multū uero tēporis, ut non abdita maneret lucerna sub mō-
dio, sed ut luceret instar stellæ spiritualis solis, posita est super candelabrū,
ut præsentes & secuturi agnoscerēt, non debere doloribus momētaneis ce-
dere, quibus perpetua beatitudo fixa maneret. Deniq; comprehensus à mi-
nistis Paterni procōsulis Carthaginensis, ante eum in quoddā secretariū
adductus est, cui ita dixit: Sacratissimi imperatores Galienus & Valeria-
nus ad me literas dirigere dignati sunt, in quibus sanxerunt, ut omnes ho-
mines deos, quos Romani adorant, debeant adorare: & qui cōtempserint
hoc praeceptum, gladio feriātur. Audiui uero quod tu deorum cultum pro
nihilō ducas: unde hortor ut consulas tibi & deos honores. Cyprianus re-
spondit: Christianus ego sum, & nullos alios deos noui, nisi unum & uerū
deum, qui creauit cœlum & terrā, mare & omnia quæ in eis sunt. Huic deo
Christiani seruiamus, hunc nocte dieq; deprecamur pro omnibus, etiā pro
imperatoribus. Paternus proconsul dixit: Si in hac uoluntate perseueraue-
ris, pessima morte peribis. Sanctus Cyprianus episcopus respondit: Bona
uoluntas est, quæ deum timet, & ideo non potest immutari. Paternus pro-
consul dixit: Quia in hac uoluntate permanes, secundū praecepta principū
exilio deputādus es. Sanctus Cyprianus respondit: Exul non erit, qui deū
in mente habebit, quoniā domini est terra & plenitudo eius. Paternus pro-
cōsul dixit ad eum: Anteq; proficiscaris, dic ubi sint presbyteri qui in hac
ciuitate esse dicuntur, uel similes tui. Sanctus Cyprianus respondit: Bene
atq; utiliter legibus uestris sanxistis, nullos delatores fore debere: idcirco à
me prodi non debent, sed à uobis inueniantur, quia & hoc censuistis, ut
nullus se ultro offerret. Proconsul dixit: Ego à te cum tormentis eos exqui-
ram. Sanctus dei respondit: Per me non perdentur. Proconsul dixit: Præ-
ceptum principū est, ne qui Christiani cōciliabula faciant, uel cimiteria in-
grediantur, & si quis hoc uiolauerit, gladio animaduertat. Sanctus dei re-
spondit: Fac quod tibi praeceptū est. Cum ergo uideret animū eius immu-
tabilem in religione diuina, fecit eum in ciuitate * Furabilitana exulari, ubi
aliquādiu exēplo boni operis multis profuit, nemini obfuit. Cūq; ibi dño
in sanctitate deseruiret, mortuus est Paternus proconsul. Et ipse de exilio
regressus, in quodā hortulo cōmanebat. Cūq; de eo perlatū esset ad Ga-
leriū Maximū qui Paterno successerat, misit duos ministros, & iussit eum
ad se adduci. Qui cū uenissent ad eū, leuauerūt eū in curru suo, & ad Gale-
rium Maximū perduxerunt. Qui cum uidisset eum ait: Tu es * Statius Cy-
prianus? Sanctus Cyprianus respondit: ego. Galerius procōsul dixit: Tu
es quem Christiani papam suum nominant? Sanctus dei respondit: ego.
Proconsul dixit: Iusserunt tibi principes nostri adorare deos. Sanctus dei
respondit: Non faciam. Proconsul dixit: Melius facies si saluti tuæ cōsulas,
& deos non contemnas. Sanctus dei respondit: Salus mea & uirtus mea
Christus

Al's * Curubi
tana.

Al's * Thasci
us.

D. CYPRIANI MARTYRIS PASSIO.

Alijs * uicē
tuam.

Birru episco-
pale.
Dalmatica.
Lintea.

CHRISTVS dominus est, cui sine fine seruire desidero. Proconsul dicit * Vi-
ta tua doleo, & uellem consulere tibi. Sanctus Cyprianus respondit. Con-
sultum mihi melius non esse quæro, quæ ut deum meum adorans, ad ipsum
tota mentis aueritate festinem, quoniam non sunt condignæ passionēs hu-
ius temporis ad superuenturā gloriā quæ reuelabitur in nobis. Iratus Ga-
lerius proconsul ait: Diu sacrilega mente uixisti, & nephariæ conspiratio-
nis homines aggregasti tibi, & inimicum te dñs & sacris religionibus eo-
rum præbuiisti. & non æquissimis consilijs principum assensum unquæ præ-
buiisti. sed semper autor iniqui nominis & signifer extitisti, & propterea cæ-
teris quos sceleri tuo aggregasti exemplū eris. & in sanguine tuo discent di-
sciplinam. Tunc ergo dictauit sententiā dicens: Statium Cyprianum dñs
libamina offerre rennuentem, gladio animaduerti placet. Cuncti ducere-
tur ad decollandum, sequebatur eum multitudo populi, & alij clamabant:
Moriāmur simul cum sancto episcopo. Et cum peruenisset in locum qui di-
citur Sextus, quarto ab urbe miliario, expoliauit se birro, & tradidit carnifi-
cibus, Dalmaticam uero tradidit diaconibus, & stetit in lineis, expectans
spiculatorem. Et dum ille appropinquasset, iussit suis illi dare uiginti aure-
os. Cuncti prostrauissent sese in terram orauit cum lachrymis, & à fratribus
linteamina offerebantur. unde oculos sibi tergebat. Et cum surrexisset ab
oratione, sententia ex tabella recitata est ita: Statius Cyprianus gladio fe-
riatur. Et statim respondit sanctus dei: Amen. Et ceruicem obtulit gladio,
temporalemque uitam finiuit, recepturus à deo sine fine perpetuam. Sic er-
go beatus Cyprianus subsecutus est fide gloriosa sanctum Cornelium eo-
dem martyrii genere, eodem passionis die. licet non eodem anno, deuicto
diabolo, triumphator migravit ad cælum. Et sicut scriptum est: Quomo-
do in uita sua dilexerunt se, ita & in morte non sunt separati. Ambo fide dari,
ambo cōstantia inuicti, ambo martyrio gloriosi. Nos ergo fratres oremus
omnipotentē deum pro serenissimo imperatore Carolo, quatenus quibet
atum Corneliū papam & martyrem de Romanis partibus ob munimen-
tū suū, cunctorumque fidelium sibi proximari fecit, ac nos de tam magno pa-
trono honorauit. Per suffragia huius indyti martyris beatitudine peren-
nis uitæ sibi concessa sanctorū omniū, quos uenerabiliter excoluit, confor-
tia adipisci mereamur perpetuo obtinenda, præstante domino nostro Ie-
su CHRISTO, qui cum patre uiuit & regnat deus, in unitate spiritus san-
cti, per omnia secula seculorum. Amen.

F I N I S.

DIVI CAECILII CYPRIANI EPISCOPI CARTHAGINENSIS LIBER PRIMVS.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.
Caecilij Cypriani epistola ad Corneliũ papã, de fidei CHRISTI confessione, cõgratulantis & hortantis, ut constanter & firmiter ad omnẽ patientiam perseveret.

Epistola I.

CYPRIANVS CORNELIO FRATRI SALVTEM.

OGNOVIMVS frater charissime fidei ac uirtutis uestrae testimonia gloriosa, & confessionis uestrae honorem sic exultãter accepimus, ut in meritis ac laudibus uestris nos quoq; participes ac socios computemus. Nam cum nobis & ecclesia una sit & mens iuncta, & indiuidua concordia, quis non sacerdos in consacerdotis sui laudibus, tanq̃ in suis proprijs gratuletur? Aut quæ fraternitas in fratrum gaudio non ubique lætetur?

*Fidei unitas
cõgratulationis causa.*

Expressi satis non potest quanta ista exultatio fuerit, & quanta lætitia, cum de uobis prospera & fortia comperissemus, ducem te illic confessionis fratribus extitisse, sed & cõfessionẽ ducis de fratrum consensione creuisse, ut dũ præcedis ad gloriam, multos feceris gloriæ comites, & confessorem populũ suaseris fieri, dum primus paratus es pro omnibus cõfiteri: ut non inueniamus quid prius prædicare in uobis debeamus, utrum ne tuã promptam & stabilem fidẽ, an inseparabilem fratrum charitatẽ. Virtus illic episcopi præcedentis publice comprobata est, adunatio sequẽtis fraternitatis ostensa est, dum apud uos unus animus & una uox est, ecclesia omnis Romana confessa est. Claruit fratres charissimi fides, quã de uobis beatus Apostolus prædicauit. Hãc laudem uirtutis & roboris firmitatem, iam tunc in spiritu præuidebam, & præconio futurorum merita uestra contestãs, dum parentes laudat, filios prouocat: dum sic unanimis, dum sic fortis estis, magna & cæteris fratribus unanimitatis & fortitudinis exempla tribuistis. Docuistis granditer deum timere, CHRISTO firmiter adhærere, plebem sacerdotibus in periculo iungi, in persecutione fratres à fratribus non separari, concordiam simul iunctã uinci omnino nõ posse, quicquid simul petitur à cunctis, deũ pacis pacificis exhibere. Prosilierat aduersarius terrore uiolento CHRISTI ca-

Ducis confessio subditorũ est conuersio.

Episcopi uirtus adunatio fraternitatis.

Concordia inuicta.

stra

*Aduersarius
singulos ag-
greditur.*

Similitudo.

*Exercitus mi-
tus disperso
fortior.*

*Christi mili-
tes mortis cō-
temptores.*

*Alias *dubi-
tasse.*

*Nouatianus
fidei hostis.*

*Nouatiani ue-
nenata facun-
dia.*

stra turbare, sed quo impetu uenerat, eodem impetu pulsus est, & quantum
formidinis & terroris attulit, tantum fortitudinis inuenit & roboris: supplan-
tare se iterum crediderat posse dei seruos, & uelut tyrones & rudes, quasi mi-
nus paratos & minus cautos, solito suo more concutere. Vnum primo ag-
gressus, ut lupus ouem secernere à grege, ut accipiter columbam ab agmine
uolantium separare tentauerat. Nam cui non est aduersus omnes satis ui-
rium, circumuenire quærit solitudinē singulorum. Sed retusus adunati exer-
citus fide pariter & uigore, intellexit milites CHRISTI uigilare iam sobrios,
& armatos ad prælium stare, uinci non posse, mori posse, & hoc ipso inui-
ctos esse, quia nec mori timent, nec repugnare contra impugnantes, cum oc-
cidere innocentibus nec nocentem liceat, sed prompte & animas & sanguinē
tradere, ut cum tanta in seculo maliciæ sæuitia grassetur, à malis & sæuis ue-
locius recedatur. Quale illud fuit sub oculis dei spectaculū gloriosum? quale
in conspectu CHRISTI & eius ecclesiæ gaudium? Ad pugnam quam tenta-
uerat hostis inferre, non singulos milites, sed semel tota castra prodixisse.
Omnes enim constat uenturos fuisse, si audire potuissent, cū accurrerit pro-
peranter, & uenerit, quisquis audiuit. Quot illic lapsi, gloriosa confessione
sunt restituti? Steterunt fortes, & ipso dolore poenitentia facti ad prælium
fortiores, ut appareat nuper[†] subitatos esse, & nouæ atq; insuetæ rei pauore
trepidasse. Rediisse ad se postmodum, fidē ueram, & uires suas de dei timo-
re collectas, ad omnem patientiam cōstanter & firmiter roborasse, nec iam
stare ad criminis ueniam, sed ad passionis coronam. Quid ad hæc Nouatia-
nus frater? utrum ne iam deponit errorem, an uero (qui demētium mos est)
ipsis bonis & prosperis nostris plus adactus est ad furorem? & quo magis
ac magis dilectionis ac fidei crescit hic gloria, illic dissensionis & zeli crude-
scit insania? nec uulnus suū miser curat, sed adhuc grauius & se & suos uulne-
rat: in perniciem fratrum lingua sua perstrepens, & facundia uenenata iacu-
la contorquens, magis durus secularis philosophiæ prauitate, quàm philo-
sophiæ dominicæ lenitate pacificus: desertor ecclesiæ, misericordiæ hostis, in-
terfector poenitentia, doctor superbiæ, ueritatis corruptor, perditior charita-
tis? Agnoscit ne iam qui sit sacerdos dei? quæ sit ecclesia & domus CHRI-
STI? qui sint dei serui, quos diabolus infestet? qui sint Christiani, quos an-
tichristus impugnet? Neque enim quærit illos, quos iam subegit, aut gestit
euertere, quos iam suos fecit. Inimicus & hostis ecclesiæ quos alienauit ab ec-
clesia & foras duxit, ut captiuos & uictos contemnit, & præterit: eos pergit
laceffere, in quibus CHRISTVM cernit habitare, Quanquàm & si aliquis ex
talibus fuerit apprehensus, nō est quod sibi quasi in cōfessione nominis blan-
diatur, cum constet si occisi eiusmodi extra ecclesiam fuerint, fidei coronam
non esse, sed poenā potius esse perfidiæ, nec in domo dei inter unanimes ha-
bitaturos esse, quos uidemus de pacifica & diuina domo furore discordiæ
recessisse

recessisse. Hortamur planè quātum possumus pro charitate mutua, qua nobis inuicem cohæremus, ut (quoniam prouidentia domini monentis instrui-
 mur, & diuinæ misericordiæ consilijs salubribus admonemur, appropinqua-
 re iam certaminis & agonis nostri diem) ieiunijs, uigilijs, orationibus insiste-
 re cum omni plebe non desinamus. Incumbamus gemitibus assiduis, & de-
 precationibus crebris. Hæc sunt enim nobis arma cœlestia, quæ stare & per-
 seuerare fortiter faciunt. Hæc sunt munimenta spiritalia & tela diuina, quæ
 protegunt. Memores nostri inuicem simus, concordēs atq; unanimes, utro-
 biq; pro nobis semper oremus, pressuras & angustias mutua charitate re-
 leuemus. Et si quis hinc nostrum prior diuinæ dignationis celeritate præces-
 serit, perseueret apud deum nostra dilectio, pro fratribus & sororibus no-
 stris apud misericordiam patris non cesset oratio. Opto te frater charissime
 semper bene ualere.

Ro. 13.

Iudith. 4.

ARGVMENTVM SEQVENTIS EPISTOLAE.

Epistola beati Cypriani, nonnullorumq; episcoporum ad Cornelium papam,
 in qua docent, eos ecclesiæ communioniq; admitti debere, qui prioribus persecutio-
 nibus ob tormentorum metum à fide defecerunt, & dolenter ac iugiter diuina post-
 modum solatia implorantes, pro domini sui nomine, ac pro sua salute fortiter stare
 & repugnare profiterentur.

Epistola II.

CYPRIANVS, LIBERALIS, CALYDONIVS, NICOMEDES, CAE-
 cilius, Iunius, Marutius, Felix, Successus, Faustinus, Fortunatus, Victor,
 Saturninus, alius Saturninus, Rogatianus, Satius, Secundinus, alius
 Saturninus, Euthyces, alius Saturninus, Aurelius, Priscus, Hercu-
 lanus, Victorius, Quintus, Honoratus, Manthaneus, Hor-
 tensianus, Gerianus, Iambus, Donatus, Pomponi-
 us, Polymarcus, Demetrius, alius Donatus,
 Priuatianus, Fortunatus, Rogatus, & Mun-
 nullus Cornelio fratri salutem.

*editio
novæ 54.*

Tatueramus quidem iam pridem frater charissime, participa-
 to inuicem nobiscum consilio, ut qui in persecutionis infestatio-
 ne supplātati ab aduersario & lapsi fuissent, ac sacrificijs se illicitis
 maculassent, agerent diu poenitentiam plenam, & si periculum
 infirmitatis urgeret, pacem sub ictu mortis acciperent. Nec enim fas erat,
 aut pernittebat paterna pietas & diuina clementia, ecclesiam pulsan-
 tibus claudi, & dolentibus & deprecantibus spei salutaris subsidium denegari, ut
 de seculo recedentes sine communicatione, aut pace domini demitterentur,
 cum permiserit ipse, qui legem dedit, ut ligata in terris, etiam in cœlis liga-
 ta essent, solui autem possent illic, quæ hic prius in ecclesia soluerentur. Sed
 cum uideamus diem rursus alterius infestationis appropinquare cœpisse, &
 crebris atque assiduis ostensionibus admoneamur, ut ad certamen, quod

*Pax poeniten-
tib⁹ morte da-
tur.*

*Ecclesia pul-
santibus ape-
rienda.*

Mat. 16. 18.

nobis hostis indicit, armati & parati sumus, plebem etiam nobis diuina dignatione commissam exhortationibus nostris præparemus, & omnes omnino milites CHRISTI, qui arma desiderant, & prælium flagitant, intra castra domini colligamus, necessitate cogente censuimus, eis qui de ecclesia domini recesserunt, sed poenitentiam agere & lamentari ac dominum deprecari à primo lapsus sui die non destiterunt, pacem dandam esse, & eos ad prælium (quod imminet) armari & instrui oportere. Obtemperantis est namque ostensionibus atque admonitionibus iustis, ut à pastoribus oues in periculo non deserantur, sed grex omnis in unum congregetur, & exercitus domini ad certamen militiæ cœlestis armetur. Merito enim trahebatur dolētium poenitentia tempore longiore, ut infirmis, si qui essent, in exitu subueniretur, quamdiu quies & tranquillitas aderat, quæ differre diu plangētium lachrymas, & subuenire sero morientibus in infirmitate pateretur. At uero nunc non infirmis, sed fortibus pax necessaria est, nec morientibus, sed uiuentibus communicatio à nobis danda est, ut quos excitamus & exhortamur ad prælium, non inermes & nudos relinquamus, sed protectione sanguinis & corporis CHRISTI muniamus, & cum ad hoc fiat eucharistia, ut possit accipientibus esse tutela, quos tutos esse contra aduersarium uolumus, memento dominicæ saturitatis armemus. Nam quomodo docemus aut prouocamus eos in confessione nominis sanguinem suum fundere, si eis militaturis CHRISTI sanguinem denegamus? Aut quomodo ad martyrii poculum idoneos facimus, si non eos ad bibendum prius in ecclesia poculum domini iure communicationis admittimus? Interesse debet frater charissime inter eos qui uel apostatauerunt, & ad seculum cui renunciauerant reuersi gentiliter uiuunt, uel ad hæreticos transfugæ facti, contra ecclesiam parricidalia quotidie arma suscipiunt, & inter eos qui ab ecclesiæ limine non recedentes & implorantes iugiter ac dolenter diuina & paterna solatia, nunc se ad pugnam paratos esse, & pro domini sui nomine, ac pro sua salute stare fortiter, & pugnare profitentur. Hoc in tempore pacem nos non dormientibus, sed uigilantibus damus: pacem non delicijs, sed armis damus: pacem non ad quietem, sed ad aciem damus. Si secundum quod eos audimus, fortiter steterint & aduersarium nobiscum in congressione prostrauerint, non poenitet pacem concessisse tam fortibus, immo episcopatus nostri honor grandis & gloria est, pacem dedisse martyribus, ut sacerdotes qui sacrificia dei quotidie celebramus, hostias deo & uictimas præparemus. Si autem (quod domini auertat) à fratribus nostris aliquis lapsorum fefellerit, ut pacem subdole petat, & impendentis prælii tempore communicationem non præliaturus accipiat, seipsum fallit & decipit, qui aliud corde occultat, & aliud uoce denunciat. Nos in quantum nobis & uidere & iudicare conceditur, faciem singulorum uidemus, cor scrutari & mentem perspicere non possumus.

De his

de his iudicat occultorum scrutator & cognitor cito uenturus, & de arcanis cordis atq; abditis iudicaturus. Obesse autē mali bonis non debent, sed magis mali à bonis adiuuari. Nec ideo martyriū facturis pax negāda est, quia sunt quidā negaturi, cum propter hoc pax sit danda omnibus militaturis, ne per ignorantiam nostrā ille incipiat prateriri, qui habet in praelio coronari. Nec quisq; dicat, qui martyriū tulit, sanguine suo baptizat, nec pax illi ab episcopo necessaria est habituro gloriæ suæ pacē, & accepturo maiore de domini dignatione mercedē. Primo idoneus esse nō potest ad martyrium, qui ab ecclesia nō armatur ad praeliū, & mens deficit, quā nō recepta eucharistia erigit & accendit. Dominus em̄ in euangelio suo ait: Cum autē uos tradiderint, nolite cogitare quid loquāmini, dabitur em̄ uobis illa hora quid loquāmini, non enim uos estis qui loquimini, sed spiritus patris uestri qui loquitur in uobis. Cum autē dicat in traditis atq; in confessione nominis cōstitutis loqui spiritum patris, quomodo potest ad cōfessionē paratus aut idoneus inueniri, qui non prius pace accepta receperit spiritū patris, qui corroborās seruos suos, ipse loquitur & confitetur in nobis? Tūc deinde si relictis omnibus rebus suis fugerit, & in latebris atq; in solitudine cōstitutus in latrones forte incurrerit, aut in febribus & in languore decesserit, nonne nobis imputabitur qd̄ tā bonus miles qui omnia sua dereliquit, & cōtempta domo, & parentibus ac liberis, sequi dominū suū maluit, sine pace & sine cōmunicatiōe decessit? Nonne nobis uel negligentia segenis, uel duricia crudelis ascribet in die iudicij, quod pastores creditas & cōmissas nobis oues, nec curare in pace, nec in acie uoluerimus armare? Nonne nobis ingeret à domino, qd̄ per propheta suū clamat & dicit: Ecce lac cōsumitis, & lanis uos regitis, & quod crassum est interficitis, & oues meas nō pascitis: quod infirmatum est, nō cōfortastis, & quod male habuit, nō corroborastis: & quod cōtribulatū est, nō cōsolati estis: & quod errabat, non reuocastis: & qd̄ perijt, nō inquisistis: & quod forte fuit, cōfecistis labore: & dispersæ sunt oues meæ, eo qd̄ nō sunt pastores, & factæ sunt in comesturā omnibus bestijs agri, & nō fuit qui inquireret, neque q̄ reuocaret. Propterea hæc dicit dominus: Ecce ego super pastores, & inquirā oues meas de manibus eorū, & auertā eos ne pascant oues meas, & iā nō pascent eas, & extrahā oues meas de ore eorū, & pascā eas cū iudicio. Ne igitur qd̄ ore nostro pacē negamus, qd̄ duriciā magis humanæ crudelitatis q̄ diuinæ & paternæ pietatis dulcedinē apponimus, oues nobis cōmissæ à domino reposcant, placuit nobis sancto spiritu suggerēte, & domino per uisiones multas & manifestas admonēte (quia hostis nobis imminere prænūciatur & ostendit) colligere intra castra milites CHRISTI, & examinatis singulorū causis pacē lapsis dare, imò pugnaturis arma suggerere: quod credimus uobis quoq; paternæ misericordiæ contēplatione placiturū. Quod si de collegis aliquis extiterit, qui urgēte certamine pacē fratribus & sororibus nō

Scrutator cordium deus.

Eucharistia sumpta erigit.
Matth. 10.

Marc. 10.

Ezechiel. 34.

Ibidem.

putat dandā, reddet ille rationē in die iudicij domino, uel importunae cēsurae, uel inhumanae duritiae suae. Nos quod fidei & charitati, & sollicitudini congruebat, quae erāt in cōscientia nostra protulimus, diē certaminis appropinquasse, hostem uiolentū cito cōtra nos exurgere, pugnam nō talē qualis fuit, sed grauiorē multo & acriorē uenire, hoc nobis diuinitus frequēter ostēdit, de hoc nos prouidētia & misericordia dñi sēpius admonere dignat, de cuius ope & pietate q̄ in eū cōfidimus, possumus esse securi, quia q̄ in pace militibus suis futurā prænūciat pugnā, dabit militatibus in cōgressiōe uictoriā.

ARGVMENTVM SEQVENTIS EPISTOLAE.

Eiusdem ad eundē epistola hortatoria contra haesiarchas, qui facturi sunt cū minatur ex necessitate nostra uirtutē, quatenus nobis semel moriendū sit. Ostendit praeterea qualiter sacerdotalis autoritas, & potestas diuina dignatione firmetur: & inde obortas haereses, & nata esse schismata, quod dei sacerdotibus obtēperare noluerint.

Epistola. III.

CYPRIANVS CORNELIO FRATRI SALVTEM.

Egi literas tuas frater charissime, quas per Saturū fratrem nostrū acoluthū misisti, & dilectionis fraternae, & ecclesiasticae disciplinae, & sacerdotalis censurae satis plenas, quibus significasti Felicissimū hostē CHRISTI, nō nouum, sed iā pridē ob crimina sua plurima & grauissima ostensum, & nō tantum mea, sed & plurimorū coepiscoporū sententia cōdemnatū & reiectū, & à te illic esse ab ecclesia prohibitum, & cū uenisset stipatus * caterua & factione desperatorū, uigore pleno (quo episcopū agere oportet) pulsum de ecclesia esse, de qua iam pridem cū suis similibus, dei maiestate & CHRISTI domini iudicis nostri seueritate depulsus est, ne schismatis & dissidij autor, ne pecuniae commissae fraudator, ne stuprator uirginū, ne matrimoniorū multorū depopulator atq; corruptor, ultra adhuc sponsam CHRISTI incorruptā sanctā, pudicam, praesentiae suae dedecore, & impudica atq; incesta contagione uiolaret. Sed enim lecta alia tua epistola frater, quā primis literis subiunxisti, satis miratus sum, cū animaduertissem te minis atq; terroribus eorū qui uenerant, aliquantum esse cōmotum, cū te (secundū quod scripsisti) aggressi essent cū summa desperatione cōminantes, quod si literas quas attulerant nō accepisses, publice eas recitarent, & multa turpia ac probrosa, & ore suo digna proferrent. Quod si ita res est frater, ut nequissimorū timeatur audacia, ut quod mali iure atque aequitate nō possunt, temeritate atq; desperatione perficiant, actū est de episcopatus uigore, & de ecclesiae gubernandae sublimi ac diuina potestate, nec Christiani ultra aut durare, aut esse possumus, si ad hoc uentum est, ut perditorum minas atq; insidias pertimescamus. Nam & gentiles & Iudaei minantur, & haeretici atq; omnes quorū pectora & mentes diabolus obsidet, uenenatam rabiem suam quotidie furiosa uoce testantur: non tamen idcirco cecidendū est quia minantur, aut ideo aduersarius & inimicus maior est CHRISTO, quia

Nouatianum
intellige.
Alius * acer-
ba.

STO, quia tantū sibi uendicat & assumit in seculo. Manere debet apud nos frater fidei robur immobile, & stabilis atq; inconcussa uirtus contra omnes incursus, atq; impetus oblatrātium fluctuū, uelut petraē obiacentis fortitudine & mole debet obsistere. Nec interest unde episcopo aut terror, aut periculū ueniat, qui terroribus & periculis uiuit obnoxius, & tamen sit de ipsis terroribus ac periculis gloriosus. Neq; enim solas gentiliū uel Iudaeorum minas cogitare & spectare debemus, cū uideamus ipsū dominū à fratribus esse detentū, & ab eo quē inter apostolos ipse delegerat proditum: Inter iniquitia quoq; mundi Abel iustū nō nisi frater occiderit: Iacob fugientē persecutus sit frater infestus, & Ioseph puer uenierit uendentibus fratribus. In euāgelio etiā legimus, esse prādictū magis domesticos inimicos futuros, & qui prius copulati sacramento unanimitalis fuerint, ipsos inuicē tradituros. Nihil interest quis tradat aut sēuiat, cū deus tradi permittat, quos disponit coronari. Neq; nobis ignominia est pati à fratribus, quod passus est CHRISTVS, nec illis gloria est facere, quod fecerit Iudas. Quæ autē sui elatio est, quæ cōminantiū tumens & inflata ac uana iactatio, illic absenti minari, cum hic me habeant in potestate præsente? Cōiugia eorū quibus se & uitā suam quotidie lacerant nō timemus, fustes & lapides, & gladios, quos uerbis paricidalibus iactitant, non perhorrescimus, qđ in illis est, homicidæ sunt apud deū tales, necare tamē non possunt, nisi eis dominus permiserit. Et cū nobis semel moriendū sit, illi tamen & odio, & uerbis, & delictis suis quotidie perimunt. Sed non idcirco frater relinquenda est nobis ecclesiastica disciplina, aut sacerdotalis soluenda censura, quoniam conuicti infestamur, aut terroribus quatimur, cū occurrat & scriptura diuina dicens: Ille uero qui præsūmit & contumax est uir sui iactans, nihil omnino proficiet, qui dilatauit tantū inferus animā suā. Et iterū: Verba uiri peccatoris ne temueritis, quia gloria eius in stercora erit & in uermes. Hodie extollitur & cras non inueniet, quoniam cōuersus est in terrā suā, & cogitatio eius peribit. Et iterum: Vidi impiū exaltatum, & extolli super cedros Libani, & transiui, & ecce nō erat, & quasi ui cum, & non est inuentus locus eius. Exaltatio & inflatio, & arrogans ac superba iactatio nō de CHRISTI magisterio, qui humilitatē docet, sed de antichristi spiritu nascitur, cui exprobrat per prophetam dominus, & dicit: Tu autem dixisti in animo tuo, in cœlum ascendam, super stellas dei ponam sedem meam. Sedebo in monte alto super montes altos in aquilonem, ascendam super nubes & similes ero altissimo. Et addidit dicens: Tu uero ad inferos descendes in fundamenta terræ, & qui uidebunt te, super te mirabuntur. Vnde & parem talibus pœnam scriptura diuina loco alio comminatur & dicit: Dies enim domini sabaoth super omnem iniuriosum & superbū, & super omnē elatū & excelsum. De ore itaq; & de uerbis suis unusquisq; statim prodit, & utrū CHRISTVM in corde suo, an uero antichristū habeat,

virtus inconcussa contra incursus. Similitudo.

Ioan. 18. & Marci. 14.

Gene. 4. & Ibidem. 37.

Matth. 10.

Moriendum cuiq; semel.

Esa. 5. & Abacuc. 2. & 1. Machab. 2. & Psal. 36.

Esa. 14.

Esa. 14.

Esa. 2.

- Matth. 3. loquēdo detegitur, secundū quod dominus in euangelio suo ait: Progenies uiperarū quomodo potestis bona loqui, cum sitis nequā: de abundātia em̄ cordis os emittit. Bonus homo de bono thesauro emittit bonū: & nequam
- Ibidem. 12. homo de nequā thesauro emittit nequā. Vnde & diues ille peccator, qui de
- Luc. 6. Lazaro in sinu Abrahæ posito, atq; in refrigerio constituto implorat auxiliū
- Ibidem. 16. cū in tormentis cruciabundus flāmæ cremātis ardoribus adurat, inter om̄es corporis partes magis os eius & lingua dat pœnas, quia plus scilicet lingua sua & ore peccauerat. Nā cū scriptum sit, neq; maledici regnū dei consequen-
- Maledici. tur, & iterū in euangelio suo dominus dicat: qui dixerit fratri suo fatue, qui dixerit racha, reus erit gehennæ ignis. Quomodo possunt censurā dei ultoris
- Matth. 5. euadere, qui talia ingerunt nō solū fratribus, sed & sacerdotibus, quibus ho nor tantus de dei dignatione conceditur, ut quisquis sacerdoti eius & ad tem pus hic iudicanti non obtēperaret, statim necaret. In Deuteronomio domi nus deus loquit, dicens: Et homo quæcūq; fecerit in superbia, ut nō exaudi-
- Deutero. 17. at sacerdotē aut iudicē, quicūq; fuerit, in diebus illis morietur homo ille, & omnis populus cū audierit, timebit, & non agent impie etiā nunc. Itē ad Sa muelē, cū à Iudæis sperneret, deus dicit: Non te spreuerūt, sed me spreuerūt.
1. Regū. 8. Et dominus quoq; in euāgelio: Qui audit, inquit, uos, me audit, & eum qui me misit: & qui reijcit uos, me reijcit: qui me reijcit, reijcit eum qui me misit. Et
- Luc. 10. cū leprosum mundasset: uade, inquit, & demonstra te sacerdoti. Et cū postea tempore passionis alapam accepisset à seruo sacerdotis, cūq; ei dixisset: Sic re spondes pontifici? Aduersus pontificē dominus contumeliose nihil dixit, nec
- Matth. 8. quicq; de sacerdotis honore detraxit, sed innocentia suam magis asserens & ostendens: Si male, inquit, locutus sum, exprobra de malo: si autem bene, qd me cedis? Itē in actibus apostolorū. Postmodū beatus Paulus cum ei dictū esset: Sic insimulas in sacerdotē dei maledicēdo? Quis domino iā cru cifixo, sacrilegi, & impij, & cruenti illi esse cœpissent, nec iā quicq; de sacerdo tali honore & autoritate retinerent, tamen ipsum quibus inane nomen & um brā quandā sacerdotis cogitās expauit. Nesciebam fratres, inquit, quia ponti fex est. Scriptum est em̄: Principi plebis tuæ non maledices. Cū hæc tanta ac talia & multa alia exempla præcedant, quibus sacerdotalis autoritas & pote stas diuina dignatione firmat, quales putas esse eos qui sacerdotū hostes, & cōtra ecclesiam catholicam rebelles, nec præmonentis domini commina tione, nec futuri iudicij ultione terrentur? Neq; enim aliunde hærefes obor tæ sunt, aut nata sunt schismata, q̄ inde quod sacerdoti dei non obtēperatur. Nec unus in ecclesia ad tempus sacerdos, & ad tempus iudex uice CHRISTI cogitatur: cui si secundum magisteria diuina obtemperaret fraternitas uni uersa, nemo aduersum sacerdotum collegium quicquam moueret, nemo post diuinum iudicium, post populi suffragium, post cōepiscoporum con sensum iudicem se non iam episcopi, sed dei faceret: Nemo dissidio uni
- ratis

Hærefes unde
ortæ.

ratis CHRISTI ecclesiam scinderet: nemo sibi placens ac tumens seorsum for-
 ris nouam haeresim conderet, nisi si ita est aliquis sacrilegae temeritatis ac per-
 ditae mentis, ut putet sine dei iudicio fieri sacerdotem, cum dominus in euan-
 gelio suo dicat: Nonne duo passeret assidue ueneunt, & neuter eorum cadit in
 terram sine patris uestri uoluntate? Cum ille nec minima fieri sine uolun-
 tate dei dicat, existimat aliquis summa & magna, aut non sciente, aut non
 permittente deo in ecclesia dei fieri, & sacerdotes, id est, dispensatores eius, non
 de eius sententia ordinari? Hoc est fidem non habere qua uiuimus, hoc est
 deo honorem non dare, cuius nutu & arbitrio regi & gubernari omnia sci-
 mus & credimus. Planè episcopi non de uoluntate dei fiunt, qui extra eccle-
 siam fiunt, sed contra dispositionem & traditionem euangelij fiunt: sicut ipse do-
 minus in duodecim prophetis ponit & dicit: Sibi metipsi regem constituerunt,
 & non per me. Et iterum: Sacrificia eorum tanquam panis luctus, omnes qui man-
 ducant ea, contaminabuntur. Et per Esaiam quoque spiritus sanctus clamat
 & dicit: Veli uobis filij desertores, haec dicit dominus: Habuistis consilium &
 non per me, & fecistis conuentionem, & non per spiritum meum, adhaerere peccata sua
 per peccata. Ceterum dico, dico enim prouocatus, dico dolens, dico compulsus,
 quando episcopus in locum defuncti substituitur, quando populi uniuersi suf-
 fragio in pace deligitur, quando dei auxilio in persecutione protegitur, colle-
 gis omnibus fideliter iunctus, plebi suae in episcopatu quadriennio iam pro-
 batus, inquiete seruans disciplinam, in tempestate proscriptus, applicato & ad-
 iuncto episcopatus sui nomine, totiens ad leonem petitus, in circo, in amphi-
 theatro dominicae dignationis testimonio honoratus: is ipsis etiam diebus qui
 bus has ad te literas feci, ob sacrificia quae de edicto proposito celebrare po-
 pulus iubebatur, clamore popularium ad leonem denuo postulatus in circo,
 cum talis frater à quibusdam desperatis & perditis, & extra ecclesiam constitutis im-
 pugnari uideretur, apparet quis impugnet, non scilicet CHRISTVS qui sacer-
 dotes aut constituit aut protegit, sed ille qui CHRISTI aduersarius, & eccle-
 siae eius inimicus: ob hoc ecclesiae praepositum sua infestatione persequitur, ut
 gubernatore sublato, atrocius atque uiolentius circa ecclesiae naufragia grassetur.
 Nec quicquam fidelem & euangelij memorem, atque Apostoli praemonentis man-
 data retinentem mouere debet frater, si quidam in extremis temporibus su-
 perbi & contumaces, & sacerdotum dei hostes, aut de ecclesia dei recedunt,
 aut contra ecclesiam faciunt, quando tales nunc futuros & dominus, & apo-
 stoli eius ante praedixerint. Nec praepositum seruum deferri à quibusdam mi-
 retur aliquis, quando ipsum dominum magnalia & mirabilia summa facien-
 tem, & uirtutes factorum suorum dei patris testimonio comprobantem, di-
 scipuli sui reliquerint, & tamen ille non increpuit recedentes, aut grauius
 comminatus est, sed magis conuersus ad apostolos suos dixit: Nunquid
 & uos uultis ire? seruans scilicet legem qua homo libertati suae relictus,
 & in

Matth. 10.

Dei nutu cum
sta reguntur.

Osee. 8.

ibid. 9.

Esa. 30.

Christus sacer-
dotum pro-
tectus.

Ioan. 6.

& in arbitrio proprio constitutus, sibi metipso uel mortem appetit, uel salutem. Petrus tamen, super quem ædificata ab eodem domino fuerat ecclesia, *Ioan. 6.* unus pro omnibus loquens, & ecclesiæ uoce respondens, ait: Domine ad quē ibimus? uerba uitæ æternæ habes, & nos credimus & cognouimus, quoniā tu es filius dei uiui: Significans scilicet & ostendens eos qui à CHRISTO recesserint, culpa sua perire, ecclesiā tamē quæ in CHRISTVM credat, & quæ semel id quod cognouerit teneat, nūq̃ ab eo discedere, & eos esse ecclesiam, qui in domo dei permanent. Plantationem uero plantatam à deo patre nō esse uidemus non frumenti stabilitate solidari, sed tanq̃ paleas dissipantis *1. Ioan. 1.* inimici spiritu uentilari, de quibus & Ioannes in epistola sua dicit: Ex nobis exierunt, sed non fuerunt ex nobis: si enim fuissent ex nobis, māsissent uti-
Ro. 3. que nobiscum. Item: Paulus monet nos, cum mali de ecclesia pereunt, nō moueri, nec recedentibus perfidis fidem minui: Quid enim, inquit, si exciderunt à fide quidam eorum, nunquid infidelitas illorum fidem dei euacuauit?
Psal. 115. absit: est enim deus uerax, omnis autem homo mendax. Quod ad nos at-
Conuitijs ce- tinet, conscientia nostræ conuenit frater dare operam, ne quis culpa nostra
dendum. de ecclesia pereat. Si autem quis ultro, & crimine suo perierit, & poenitentia
Gal. 1. agere, atq̃ ad ecclesiam redire noluerit, nos in die iudicii inculpato futuros, qui consulimus sanitati, illos solos in poenis remansuros, qui noluerint con-
Fortunatus siliū nostri salubritate sanari. Nec mouere nos debent conuitia perditorum,
pseudopisco- quominus à uia recta, & à certa regula non recedamus, quando & Aposto-
pus. lus instruit, dicens: Si hominibus placerem, CHRISTI seruus nō essem. In-
 terest utrum quis homines promereri an deum cupiat: si hominibus place-
 tur, dominus offenditur. Si uero illud enitmur & laboramus ut possimus
 deo placere, & conuitia & maledicta debemus humana contemnere. Quod
 autem tibi de Fortunato isto pseudoepiscopo, à paucis & inueteratis hære-
 tici constituto, non statim scripsi, frater non ea res erat, quæ in notitiam tu-
 am deberet festinato statim, quasi magna aut metuenda perferri, maxime
 quando & Fortunati nomē iam satis nosse, qui est unus de quinque presby-
 teris iam pridem de ecclesia profugis, & sententia coepiscoporum nostrorū
 multorum, & grauissimorū uirorum nuper abstentis, qui super hac re prio-
 re anno ad te literas fecerunt: Item Felicissimum signiferum seditionis reco-
 gnoscere, qui & ipse in iisdem coepiscoporum nostrorum factis, ad te pri-
 dem literis continetur: qui non tantum ab ijs istic abstentus, sed abs te illic
 nuper de ecclesia pulsus est. Cum hæc in notitia tua esse considerem, & pro-
 certo haberem: memoria & disciplina tuæ scirem necessarium, nō putaui ce-
 leriter & urgenter hæreticorum tibi ineptias nunciandas. Neq̃ enim ad ca-
 tholicæ ecclesiæ maiestatem pariter ac dignitatē pertinere debet, quid apud
Maximus se hæreticorum & schismaticorum molietur audacia. Nam & pars Nouati
presbyter. ani Maximum presbyterum, nuper ad nos à Nouatiano legatum missum,
 atq̃ à

atq; à nostra communicatione reiectum, nunc istic pseudoëpiscopum sibi fecisse dicitur. Nectamen de hoc tibi scripsērā, quando hæc omnia cōtemnantur à nobis, & miserim tibi proxime nomina episcoporum istic constitutorum, qui integri & sani in ecclesia catholica fratribus præsunt. Quod utiq; ideo de omnium nostrorum consilio tibi placuit scribere, ut erroris diluendi ac perspicuendæ ueritatis compendium fieret, & scires tu & collegæ nostri, quibus scribere, & literas mutuo à quibus uos accipere oportet. Si quis autem præter hos, quos epistola nostra complexi sumus scribere uobis auderet, sciretis eum uel sacrificio uel libello esse maculatum: uel unum de hæreticis peruersum scilicet & prophanum. Nactus tamen occasionem familiarissimi hominis & clerici, sed & per Felicianum acolouthum, quem cum Perseo collega nostro miseras, inter cætera quæ in noticiam tuam perferenda hinc fuerant, etiam de Fortunato isto tibi scripsi. Sed dū istic Felicianus frater noster uel uento retardatur, uel accipiendis alijs epistolis à nobis detinetur, Felicissimo ad uos properante præuentus est. Ita enim scelera festinant, quasi contra innocentiam festinatione præualeant. Per Felicianum autē significauit tibi frater uenisse Carthaginem Priuatum ueterē hæreticum in Pambelitana colonia, ante multos ferē annos ob multa & grauia delicta nonaginta episcoporum sententiā condemnatum, antecessorum etiam nostrorum (quod & uestram conscientiam non latet) Fabiani & Donati literis seuerissime notatum, qui cū causam suā apud nos in cōsilio, quod habuimus idibus Maijs, quæ proxime fuerunt, uelle se agere diceret, nec admissus esset, Fortunatum istum pseudoëpiscopum dignum collegio suo fecit. Venerat etiam cum illo & Felix quidam, quē ipse extra ecclesiam in hæresi, pseudoëpiscopum olim constituerat. Sed & Iouinus & Maximus comites cum Priuato hæretico affuerunt, ob nefanda sacrificia & crimina in se probata, sententiā nouem collegarum nostrorum condemnati, & iterato quoq; à pluribus nobis anno priore in consilio abstenti. Cum his autē quatuor iunctus est, & repositus *Sturnicensis, qui non tantū in persecutione ipse cecidit, sed & maximam partem plebis suæ sacrilega persuasionē deiecit. Hic quinque cum paucis uel sacrificantibus, uel male sibi conscijs, Fortunatum sibi pseudoëpiscopum cooptauerunt, ut criminibus in unum conuenientibus, talis esset scilicet rector, quales illi qui reguntur. Hinc iam & cætera mēdacia frater charissime potes agnoscere, quæ illic homines desperati & perditī uentilauerunt, ut cum de sacrificatis uel hæreticis amplius q̄ quinque pseudoëpiscopi non fuerint, qui Carthaginem uenerunt, & Fortunatum sibi dementiæ suæ socium constituerint. Illi tamen quasi filij diaboli & mendacio pleni, ausi sunt (ut scribis) iactare uiginti quinque episcopos affuisse, quod mendacium & istic prius apud fratres nostros iactitabant, dicentes uiginti quinque episcopos de Numidia esse uenturos, qui sibi episcopum facerent: quo in mendacio suo postea q̄ quinque solis

pseudoepiscopi.

Felix.

Iouinus.

Maximus.

Priuatus.

Alias * Quoturnicensis.

Qualis rector talis subdit.

*Mendacia nō
diu fallunt.*

*Cōsiderā dñi
quid scribim⁹*

Exod. 22.

Matth. 10.

*Delicta redi-
menda.*

solis conuenientibus naufragis, & à nobis abstentis detecti sunt atq; confusi. Romam cum mēdaciū suorum merce nauigauerunt, quasi ueritas post eos nauigare nō posset, quæ mēdaces linguas rei certæ probatione cōuinceret. Atq; hæc est frater uere dementia, non cogitare nec scire quod mendacia non diu fallant, noctem tam diu esse, quamdiu illucescat dies, clarificato autem die & sole oborto, luci tenebras & caliginem cedere, & quæ grassabantur per noctem latrocinia cessare. Deniq; si nomina ab eis quæreres, non haberent uel quos falsò nominarent, tanta apud illos etiam malorum penuria est, ut ad eos nec de sacrificatis, nec de hæreticis uiginti quinque colligi possint. Et tamen ad decipiendas aures simplicium & absentium, mendacio numerus inflatur, quasi & si uerus esset hic numerus, aut ab hæreticis ecclesia, aut iniustis iustitia uincatur. Nec me oportet frater paria nunc cum illis facere, & ea quæ commiserunt atque hucusq; committunt meo sermone decurrere, cum cōsiderandum sit nobis, quid proferre & scribere sacerdotes dei oporteat, nec tam dolor apud nos debeat, quàm pudor loqui, & ne uidear prouocatus maledicta potius quàm crimina & peccata cōgerere. Taceo itaq; de fraudibus ecclesiæ factis: coniurationes, & adulteria, & uaria delictorum genera prætereo. Vnum illud, in quo nō mea, nec hominum, sed dei causa est, de eorum facinore nō puto esse reticendum, quod à primo statim persecutionis die, cum recentia delinquentium facinora feruerent, & sacrificijs nefandis non tantum diaboli altaria, sed adhuc manus ipsæ lapsorum atq; ora maderent, communicare cum lapsis & pœnitentiæ agendæ intercedere non destiterunt. Clamat deus: Sacrificans dijs eradicabitur, nisi domino soli. Et dominus in euangelio dicit: Qui me negauerit, & ego eum negabo. Et alio loco indignatio & ira diuina non tacet, dicens: Illis fudistis libamina & illis imposuistis sacrificia. Super hæc non indignabor? dicit dominus. Et intercedunt ne rogetur deus, qui indignari se ipse testatur. Intercedunt ne exoretur precibus & satisfactionibus CHRISTVS, qui negantem se negare profitetur. Nos in ipso persecutionis tempore de hoc ipso literas misimus, nec auditi sumus, consilio frequenter acto, non consensione tantum nostra, sed & comminatione decreuimus, ut pœnitentiam fratres agerent, ut pœnitentiā non agentibus nemo temere pacē daret: illi contra deum sacrilegi, cōtra sacerdotes dei impio furore temerarij, de ecclesia recedentes, & cōtra ecclesiā parricidalia arma tollentes, elaborant (ut opus suum diaboli malicia consumment) ne uulneratos diuina clemētia in ecclesia sua curet, miserorum pœnitentiam mendaciorum suorum fraude corrumpunt, ne deo indignanti satisfiat, ne CHRISTVM dominum suum, qui Christianus esse uel erubuit, uel timuit, postmodum quærat: ne ad ecclesiam qui de ecclesia recesserat, redeat. Datur opera ne satisfactionibus & lamentationibus iustis delicta redimantur, ne uulnera lachrymis abluantur. Pax uera falsæ pacis mendacio

dacio tollitur, salutaris finis matris nouerca intercedente præcluditur, ne de
 pectore atq; ore lapforum fletus & gemitus audiat. Compelluntur adhuc
 insuper lapsi, ut linguis atq; ore, quo in capitolio ante deliquerant, sacerdoti
 bus conuicium faciant, confessores & uirgines, & iustos, quosq; fidei laude
 præcipuos atq; in ecclesia gloriosos contumelijs & maledicis uocibus prose
 quuntur. A quibus quidem non tam nostrorum modestia, & humilitas, &
 pudor ceditur, quàm illorum lapsoꝝ spes & uita laceratur. Neq; enim qui
 audit, sed qui facit conuicium miser est, nec qui à fratre uapulat, sed qui fra
 trem cedit in lege peccator est. Et cum nocentes innocentibus iniuriam fa
 ciunt, illi patiuntur iniuriam, qui facere se credunt. Deniq; hinc illis pertusa
 mens, & hebes animus, & sensus alienus est. Ira est dei non intelligere deli
 cta, ne sequatur poenitentia, sicut scriptum est. Et dedit illis deus spiritum trans
 punctionis, ne reuertantur scilicet & curentur, & deprecationibus & satisfac
 tionibus iustis peccata sanentur. Paulus apostolus in epistola sua ponit &
 dicit: Delectum ueritatis non habuerunt ut salui fierent, ac propterea mit
 tet illis deus operationem erroris, ut credant mendacio, ut iudicetur omnes
 qui non crediderunt ueritati, sed sibi placet iniustitia. Primus felicitatis gra
 dus est, non delinquere: secundus, delicta cognoscere. Illic currit innocentia *Gradus felici
tatis.*
 integra & illibata quæ seruet. Hic succedit medela quæ sanet, quod utrunq;
 isti offenso deo perdidierunt, & ut amissa sit gratia, quæ de baptisimi sancti
 ficatione percipitur, & non subueniat poenitentia, per quam culpa curatur.
 An putas frater leuia esse apud deum facinora, parua & modica delicta,
 quod per illos non rogatur maiestas indignantis dei? quod non timetur ira
 & ignis, & dies domini? quod imminente antichristo, exarmatur fides mili
 tatis populi, dum tollitur timor & uigor CHRISTI? Viderint laici hoc quo
 modo curent, Sacerdotibus labor maior incumbit in asserenda, propicianda,
 & procuranda dei maiestate, ne quid uideamur in hac parte negligere, cum
 admoneat dominus & dicat: Et nunc præceptum hoc ad uos est o sacerdo
 tes. Si non audieritis, & si non posueritis in corde uestro, ut detis honorem *Mala. 2.*
 nomini meo dicit dominus: Immittam in uos maledictionem, & maledicam
 benedictionem uestram. Honor ergo datur deo, quando sic dei maiestas &
 censura contemnitur, ut cum indignari se ille & irasci sacrificantibus dicat, &
 cum poenas æternas & supplicia perpetua comminetur, proponitur sacrile
 gis atq; dicitur, ne ira cogitetur dei, ne timeatur iudicium domini, ne pulse
 tur ad ecclesiam CHRISTI, sed sublata poenitentia, nec ulla exhomologesi
 criminis facta, despectis episcopis atq; calcatis, pax non à ueris presbyteris
 uerbis fallacibus prædicetur, & ne lapsi surgant, aut foris ad ecclesiam rede
 ant, communicatio non communicantibus offeratur? Quibus etiam non sa
 tis fuit ab euangelio recessisse, spem lapsis satisfactionis & poenitentiae sustu
 lisse, fraudibus inuolutos, uel adulterijs commaculatos, uel sacrificiorum fu
 nestis

nesta contagione pollutos, ne deum rogarent, ne in ecclesia exhomologe-
 sin criminum facerent, ab omni sensu & fructu poenitentiae remouisse, foris
 sibi extra ecclesiam & contra ecclesiam constituisse cōuenticulum perditae fa-
 ctionis, cum male sibi consciorum & deum rogare ac satisfacere nolentium
 caterua conflueret. Post ista adhuc insuper pseudoepiscopo sibi ab haeretici-
 cis constituto, nauigare audent & ad Petri cathedram atq; ecclesiam princi-
 palem unde unitas sacerdotalis exorta est, à schismaticis & profanis literas
 Roma. 1. ferre, nec cogitare eos esse Romanos, quorum fides, Apostolo praedicante,
 laudata est, ad quos perfidia habere non possit accessum. Quae autem cau-
 sa ueniendi & pseudoepiscopum contra episcopos factum nunciandi? Aut
 enim placet illis quod fecerunt, & in suo scelere perseuerant, aut si displicet &
 Statutum. recedunt, sciunt quò reuertantur. Nam cum statutum sit omnibus nobis, &
 æquum sit pariter ac iustum, ut uniuscuiusq; causa illic audiatur, ubi est cri-
 men admissum, & singulis pastoribus portio gregis sit ascripta, quam re-
 gat unusquisq; & gubernet, rationem sui actus domino redditurus, oportet
 utiq; eos quibus praesumus non circuncursare, nec episcoporum concordiam
 coherentem suam subdola & fallaci temeritate collidere. Sed agere illic causam
 suam, ubi & accusatores habere & testes sui criminis possint, nisi paucis de-
 speratis & perditis, minor uidetur esse autoritas episcoporum in Africa con-
 stitutorum, qui iam de illis iudicauerunt, & eorum conscientiam multis deli-
 ctorum laqueis * uinctam iudicii sui nuper grauitate damnarunt. Iam cau-
 Alias * inuo- lutam. sa eorum cognita est: iam de eis dicta sententia est, nec censura congruit sa-
 cerdotum mobilis atq; inconstantis animi leuitate reprehendi, cum domi-
 nus dicat: Sit sermo uester, est est, non non. Si eorum qui de illis priore an-
 no iudicauerunt, numerus cum presbyteris & diaconibus computetur, plu-
 res tunc affuerunt in iudicio & cognitione, quam sunt iidem isti, qui cum For-
 tunato uidentur nunc esse coniuncti. Scire enim debes frater charissime, eum
 posteaquam pseudoepiscopus ab haeticis factus est, iam penè ab omni-
 bus esse desertum. Namq; ij, quibus in praeteritum praestigia obtendebantur,
 & uerba fallacia quod simul ad ecclesiam regressuri dicerentur, posteaquam
 uiderunt illic pseudoepiscopum factum, frustratos & deceptos se esse di-
 dicerunt, & remeant quotidie atq; ecclesiam pulsan, nobis tamen à qui-
 bus ratio domino reddenda est, anxie ponderantibus, & sollicite examinanti-
 bus, qui recipi & admitti ad ecclesiam debeant. Quibusdam enim ita aut cri-
 mina sua obsistunt, aut fratres obstinate & firmiter renituntur, ut recipi
 omnino non possint sine scandalo atque periculo plurimorum. Neq; enim
 sic putamina quaedam colligenda sunt, ut quae integra & sana sunt uulnerentur,
 nec utilis atque consultus est pastor, qui ita morbidus & contactus
 oues gregi admiscet, ut gregem totum mali coherentis afflictatione con-
 taminet. Non attendas numerum illorum, melior est enim unus timens,
 Melior est unus timens deum. quam

quàm millia filij impij, sicut locutus est dominus per prophetam dicens: *Fili ne iocunderis in filiis impijs si multiplicentur tibi, cum nō fuerit timor dei in ipsis.* O si posses frater charissime istic interesse nobiscum, cū prauī istic & peruersi de schismate reuertūtur, uideres quis mihi labor sit persuadere patientiam fratribus nostris, ut animi dolore sopito, recipiendis malis curandisq; consentiāt. Nāq; ut gaudent & lætantur, cum tolerabiles & minus culpabiles redeunt: ita contra fremunt & reluctantur, quoties inemendabiles & proterui, & uel adulterijs, uel sacrificijs contaminati, & post hoc adhuc insuper & superbi, sic ad ecclesiam remeant, ut bona intus ingenia corrumpant. Vix plebi persuadeo, immo extorqueo, ut tales patiantur admitti, & iustior factus est fraternitatis dolor, ex eo quod unus atque alius, obniten- te plebe, & contradicente, mea tamen facilitate suscepti, peiores extiterunt, quàm prius fuerant, nec fidem pœnitentiæ seruare potuerunt, quia nec cum uera pœnitentia uenerant. De istis uero quid dicam, qui nunc ad te cum Felicissimo omnium criminum reo nauigauerunt legati à Fortunato pseudo- episcopo missi, tam falsas ad te literas afferentes, quàm est & ipse (cuius literas ferunt) falsus, quàm est & eius peccatorum multiplex conscientia, q̃p execrabilis uita, quàm turpis, ut & si in ecclesia essent, eijs tales de ecclesia debuissent. Deniq; quia conscientiam suam norunt, nec nos audent adire, aut ad ecclesiæ limen accedere, sed foris per prouinciam circunueniendis fratribus, & spoliandis pererrant, & omnibus iam satis noti, atque undiq; pro suis facinoribus exclusi, illuc etiam ad uos nauigant. Neq; enim potest illis esse frons ad nos accedendi, aut apud nos consistendi, cum sint acerbissima & grauissima crimina, quæ eis à fratribus ingerantur. Si iudicium nostrum uolunt experiri, ueniant. Denique si qua illis excusatio & defensio potest esse, uideamus quem habeant satisfactionis suæ sensum, quem afferant pœnitentiæ fructum, nec ecclesia istic alicui clauditur, nec episcopus alicui denegatur, patientia & facilitas & humanitas nostra uenientibus præsto est. Opto omnes in ecclesiam regredi, opto uniuersos commilitones nostros intra CHRISTI castra, & dei patris domicilia cōcludi. Remitto omnia, multa dissimulo, studio & uoto colligendæ fraternitatis, etiam quæ in deū commissa sunt non pleno iudicio religionis examino, delictis plusquam oportet remittendis penè ipse delinquo. Amplector prompta & plena dilectione cum pœnitentia reuertentes, peccatum suum satisfactione humili & simplici confitentes. Si qui autem sunt, qui putant se ad ecclesiam non precibus, sed minis regredi posse, aut existimant adytum sibi non lamentationibus & satisfactionibus, sed terroribus facere, pro certo habeant contra tales stare ecclesiam domini, nec castra CHRISTI inuicta & fortia, & domino tuente, munita minis cedere. Sacerdos dei euangelium tenens, & CHRISTI præcepta custodiens, occidi potest, uinci non potest. Suggestit

*Felicissimo
pseudoepiscopi
po insultat.*

*Ecclesia nulli
claudenda.*

Matth. 23. & subministrat nobis exempla uirtutis ac fidei, Zacharias antistes domini, qui cum terreri minis & lapidatione non posset, in templo dei occisus est, clamans & identidem dicens, quod nos quoque contra hæreticos clamamus & dicimus: Hæc dicit dominus: Dereliquistis uias domini, & dominus derelinquet nos. Neque enim, quia pauci temerarij & improbi cœlestes & salutare uias domini derelinquunt, & sancta non agentes à sancto spiritu deferuntur, ideo & nos diuinæ traditionis non immemores esse debemus, ut maiora esse furentium scelera, quàm sacerdotum iudicia censeamus. Aut plus existimemus ad impugnandum posse humana conamina, quàm quod ad protegendum præualet diuina tutela. An ad hoc frater charissime deponenda est ecclesiæ catholicæ dignitas, & plebis intus positæ fidelis atque incorrupta maiestas, & sacerdotalis quoque autoritas ac potestas, ut iudicare uelle se dicant de ecclesiæ præposito extra ecclesiam constituti? de Christiano hæretici? de sano sauci? de integro uulnerati? de stante lapsi? de iudice rei? de sacerdote sacrilegi? Quid superest, nisi ut ecclesia Capitolio cedat, & recedentibus sacerdotibus ac de altari se remouentibus, in cleri nostri sacrum uenerandumque confessum, simulachra atque idola cum aris suis transeant, & Nouatiano declamandi aduersum nos atque increpandi largior & plenior materia præstetur: si mihi qui sacrificauerunt, & CHRISTVM publice negauerunt, non tantum & sine acta poenitentia admitti, sed adhuc insuper cœperunt terroris sui potestate dominari? Si pacem postulant, arma deponant: si satisfaciunt, quid minantur? Aut si comminantur, sciant quia à sacerdotibus dei non timentur. Neque enim & antichristus cum uenire cœperit, introibit in ecclesiam, quia minaturus est. Aut armis eius & uolentia ceditur, quia resistentes perempturum se esse profitetur. Armant nos hæretici, dum nos putant sua comminatione terreri, nec in pace nos deiciunt, sed magis erigunt atque accendunt, dum ipsam pacem persecutione peiorem fratribus faciunt. Et optamus quidem ne quod loquuntur furore impleant crimine, ne qui uerbis perfidis & crudelibus peccant, factis quoque delinquant. Oramus ac deprecamur deum (quem pro inimicis, uocare illi & exacerbare non desinunt) ut eorum corda mitescant, ut furore deposito ad sanitatem mentis redeant, ut peccatores à delictorum tenebris poenitentiam agnoscant, & magis petant fundi pro se preces atque orationes antistitis, quàm ipsi fundant sanguinem sacerdotis. Si autem in suo furore permanserint, atque in istis insidijs ac minis suis parricidalibus crudeliter perseuerauerint, nullus dei sacerdos sic infirmus, & sic iacens & abiectus sit, imbecillitate humanæ mediocritatis ita inualidus, qui non contra hostes & impugnatores dei diuinitus erigatur, cuius non humilitas & infirmitas uigore & robore domini protegentis animetur. Nostra nihil interest aut quo, aut quando perimamur, mortis & sanguinis præmium à domino recepturi

pturi. Illorum flenda & lamentanda conditio est, quos sic diabolus excæcat, ut æterna gehennæ supplicia non cogitantes, antichristi iā propinquantis aduentum conentur imitari. Et quanquam sciam frater charissime promutua dilectione quam debemus, & exhibemus inuicem nobis, florentissimo illic clero tecum præcedenti, & sanctissimæ atq; amplissimæ plebi legere te semper literas nostras, tamen nunc admoneo & peto, ut quod aliās sponte atq; honorifice facis, etiam petente me facias, ut hac epistola mea lecta, si quod illi contagium uenenati sermonis, & pestiferæ * seminationis irreperat, id omne de fratrum auribus & pectoribus exyatur, & bonorum integra ac sincera dilectio ab omnibus hæreticæ detractionis sordibus repurgetur. Declinent autem de cætero fortiter, & euitent dilectissimi fratres nostri uerba & colloquia eorum quorum sermo ut cancer serpit: Sicut Apostolus ait: Corruptunt ingenia bona cōfabulationes pessimæ. Et iterum: hæreticum hominem post unam & secundam correptionem euita, sciens quia peruersus est huiusmodi & peccat, & est à semetipso damnatus. Et per Salomonē spiritus sanctus loquitur: Peruersus, inquit, in ore suo portat perditionem, & in labijs suis ignem condit. Item denuo monet dicēs: Sepi aures tuas spiritibus, & noli audire linguam nequam. Et iterum: Malus obaudit linguæ iniquorum, iustus autem non intendit labijs mendacibus. Quanquam sciam illic fraternitatē nostram, uestra scilicet prouidentia munitam, sed & sua uigilantiā satis cautam, nec capī hæreticorum uenenis posse nec decipi, tantumq; apud illos præualere & magisteria & præcepta diuina, quantus illis in deum timor est, tamen ex abundantia uel sollicitudo nostra, uel charitas scribere ad uos ista persuasit, ut nulla cum talibus commercia copulētur, nulla cum malis cōuiuia uel colloquia misceantur, simusq; ab eis tam separati, q̃ sunt illi de ecclesia profugi, quia scriptum est: Si autē & ecclesiam contempserit, sit tibi tanq̃ ethnicus & publicanus. Et beatus Apostolus nō monet tantum, sed iubet à talibus ut recedatur. Præcipimus, inquit, uobis in nomine domini nostri IESV CHRISTI, ut recedatis ab omnibus fratribus ambulantibus inordinate, & non secundum traditionem quam acceperunt à nobis. Nulla societas fidei & perfidiæ potest esse. Qui cum CHRISTO non est, aduersarius CHRISTI est, qui unitati & paci eius inimicus est, nobiscum non potest cohærere. Si cum precibus & satisfactionibus ueniunt, audiuntur. Si maledicta & minas, ingerunt respuantur. Opto te frater semper bene ualere.

Flēdi gehēna
immemores.

Contagiū ueni
nati sermo
nis excludū
Aliās * conta
minationis.

1. Cor. 15.
Titum. 3.

Proverb. 16.
Eccī. 28.

Proverb. 17.

Nulla cū ma
lis commercia

Matth. 18.

2. Thessa. 3.

Fidei & perf
die nulla so
cietas.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Beati Cypriani quorundamq; coepiscoporum epistola ad Felicem presbyterum & Paulum diaconum, & plebem ipsis commissam, consilium petentes de Martiali & Basilide hæresiarchis, in qua docent deū iussisse non nisi immaculatos & integros antistites eligi debere: ideoq; plena diligentia & exploratione sincera oportere eos ad sacerdotium deligi, quos deo constet fore acceptos.

Epistola IIII.

CYPRIANVS CAECILIVS, PRIMVS, POLYCARPVS, NICOMEDes, Lucianus, Successus, Sedatus, Fortunatus, Ianuarius, Secundinus, Pōponius, Honoratus, Victor, Aurelius, Satiſ, Petrus, alius Ianuarius, Saturninus, alius Aurelius, Venantius, Quictus, Rogatianus, Tenax, Felix, Faustus, Quintus, alius Saturninus, Lucius, Vincētius, Libofus, Geminius, Marcellus, Iambus, Adelphius, Victorius, & Paulus Felici presbytero & plebibus consistētibus ad legionē & Asturice: itē Aelio diacono & plebi Emerite cōsistentibus fratribus in domino salutem.

Vm in unū conuenissemus legimus literas uestras fratres dilectissimi, quas ad nos per Felicē & Sabinū coepiscopos nostros pro fidei uestre integritate, & pro dei timore fecistis. Significantes Basilidem & Martialem libellis idololatriæ commaculatos, & nefandorum facinorum conscientia uinctos, episcopatum gerere, & sacerdotium dei administrare non oportere. Et desiderastis rescribi ad hæc uobis, & iustam pariter ac necessariam solitudinem uestram uel solatio, uel auxilio nostræ sententiæ subleuari. Sed enim desiderio huic uestro non tam nostra consilia, quæ diuina præcepta respondent, quibus iam pridem mandatur uoce cœlesti, & dei lege præscribitur, quos & quales oporteat deseruire altari, & sacrificia diuina celebrare. In Exodo namque ad Moysen deus loquitur & monet dicens: Sacerdotes qui accedunt ad dominū deum, sanctificentur, ne forte derelinquat illos dominus. Et iterum: Et cū accedunt ministrare ad altare sancti, nō adducent in se delictum, ne moriantur. Item in Leuitico præcipit dominus & dicit: Homo, in quo fuerit macula & uitiū, nō accedet offerre dona deo. Quæ cū prædicta uel mandata & manifesta sint nobis, præceptis diuinis necesse est obsequia nostra deseruiāt, nec personā in eiusmodi accipi, aut aliud cuiquam largiri potest humana indulgētia, ubi intercedit & legem tribuit diuina præscriptio. Neque enim immemores esse debemus, quid ad Iudæos per Esaiā prophetā locutus sit dominus increpans & indignans, quod contemptis diuinis præceptis, humanas doctrinas sequerentur: *Esai. 29.* Populus iste, inquit, labijs suis honorificat me, cor uero eorū longe separatum est à me. Sine causa autē colunt me, mandata & doctrinas hominū docentes, quod idē dominus in euangelio repetit & dicit: *Matth. 15.* Reijcitis mandatum dei, ut traditionem uestrā statuatis, quæ ante oculos habentes, & solícite ac religiose considerantes in ordinationibus sacerdotū non nisi immaculatos & integros antistites eligere debemus, qui digne & sancte sacrificia deo offerrentes, audiri in præcibus possunt, quas faciunt pro plebis dominicæ incolū *Eccī. 12.* mitate, cū scriptum sit: Deus peccatorē non audit: sed si quis deum coluerit, *Ioan. 9.* & uolun-

Exodi. 19.
Sacerdotum
puritas.

Leuitici. 21.

Esai. 29.

Mar. 7.

Matth. 15.

Eccī. 12.

Ioan. 9.

& uoluntate eius fecerit, illum audit. Propter quod plena diligētia & exploratione syncera oportet eos ad sacerdotium dei deligi, quos à deo cōstet audiri. Nec sibi plebs blandiatur, quasi immunis à contagione esse delicti possit, cū sacerdote peccatore cōmunicans, & ad iniustum atq; illicitū præpositi sui episcopatum consensum suū cōmodans, cū per Oseam prophetā cōminetur & dicat censura diuina: *Sacrificia eorū tanq̃ panis luctus, omnes qui manducāt ea, cōtaminabuntur: Docens scilicet & ostendēs omnes omnino ad peccatū constringi, qui fuerint prophani & iniusti sacerdotis sacrificio cōtaminati. Quod idē in Numeris manifestari inuenimus, quando Chore & Dathan & Abiron contra Aaron sacerdotem sacrificandi sibi licentiā uen-* *Osee. 9.*
dicauerunt. Illic quoq; per Moysen præcepit dominus, ut ab eis populus separetur, ne facinorosis coniūctus eodem facinore & ipse perstringat: Sepa- *Numeri. 20.*
ramini, inquit, à tabernaculis hominū iniustorū durissimorū, & nolite tā- *Ibidem. 16.*
gere ab omnibus quæ sunt eis, ne simul pereatis in peccato eorum. Propter quod plebs osequens præceptis dominicis, & deum metuens à peccatore præposito separare se debet, nec se ad sacrilegi sacerdotis sacrificia miscere, cū ipsa maxime habeat potestatem uel eligendi dignos sacerdotes, uel indignos recusandi. Quod & ipsum uidemus de diuina autoritate descendere, ut sa- *Sacerdos dignus eligendus*
cerdos plebe præsentē, sub omniū oculis deligatur, & dignus atque idoneus publico iudicio ac testimonio comprobetur, sicut in Numeris Moysi præcepit dominus dicens: Prehēde Aaron fratrem tuum & Eleazarum filiū eius, *Numeri. 20.*
& impones eos in montē coram omni synagoga, & exue Aaron stolā eius, & indue Eleazarum filium eius, & Aaron appositus moriatur illic. Coram omni synagoga iubet deus constitui sacerdotem, id est, instruit & ostendit ordinationes sacerdotales non nisi sub populi assistentis conscientia fieri oportere, ut plebe præsentē uel detegantur malorum crimina, uel bonorum merita prædicentur, & sit ordinatio iusta & legitima, quæ omnium suffragio & iudicio fuerit examinata, quod postea secundum diuina magisteria obseruatur in Actis apostolorum, quando de ordinando in locum Iudæ episcopo Petrus ad plebem loquitur: Surrexit, inquit, Petrus *Actu. 1.*
in medio discipulorum, fuit autem turba in uno. Nec hoc in episcoporum tantum & sacerdotum, sed in diaconorum ordinationibus obseruasse apostolos animaduertimus, de quo & ipso in Actis apostolorum scriptum est: Et conuocauerunt, inquit, illi duodecim totam plebem discipulorum & dixerunt eis: Quod utiq; idcirco tam diligenter & caute conuocata plebe tota gerebatur, ne quis ad altaris ministerium, uel ad sacerdotalem locum indignus obreperet. Ordinari enim nonnunq̃ indignos non secundum dei *Digni ordinandi.*
uoluntatem, sed secundum humanam præsumptionem, & hæc deo displicere, quæ non ueniant ex legitima & iusta ordinatione, deus ipse manifestat per Oseam prophetam dicēs: Sibi metipsi regē constituerūt, & non per me. *Osee. 8.*

*Episcopus ple-
be præsente
eligendus.*

*Basilides epi-
scopatu extur-
batus.*

Galat. 6.

Titum. 1.

*Martialis hæ-
reticus & ido-
latra.*

Propter quod diligēter de traditione diuina, & apostolica obseruatione ser-
uandum est & tenendum, quod apud nos quoq; & ferē per prouincias uni-
uersas tenetur, ut ad ordinationes rite celebrandas ad eā plebem, cui prapo-
situs ordinatur, episcopi eiusdē prouinciæ proximi quiq; conueniant, & epi-
scopus delegatur plebe præsente, quæ singulorum uitā plenissime nouit, &
uniuscuiusq; actum de eius conuersatione perspexit. Quod & apud uos fa-
ctum uidemus in Sabini collegæ nostri ordinationē, ut de uniuersæ fraterni-
tatis suffragio, & de episcoporum qui in præsentia conuenerāt. quicq; de eo
ad uos literas fecerāt iudicio, episcopatus ei deferretur, & manus ei in locum
Basilidis imponeretur. Neq; rescindere ordinationem iure perfectā potest,
quod Basilides post crimina sua detecta, & conscientiam etiam propria cō-
fessione nudatam, Romam pergēs, Stephanum collegam nostrum longe
positum, & gestæ rei ac ueritatis ignarum fefellit, ut ambiret reponi se iniu-
ste in episcopatū, de quo fuerat iuste depositus. Hæc eō pertinent, ut Basili-
dis non tā abolita sint, q̄p̄ cumulata delicta, ut ad superiora peccata eius etiā
fallaciæ & circumuentionis crimen accesserit. Neq; enim tam culpandus est
ille, cui negligenter obreptum, q̄p̄ hic execrandus, qui fraudulenter obrepit.
Obrepere autem si hominibus Basilides potuit, deo nō potest, cum scriptū
sit: Deus nō irridetur. Sed nec Martiali potest profuisse fallacia, quo minus
ipse quoq; delictis grauib; inuolutus, episcopatū tenere non debeat, cū &
Apostolus moneat, & dicat: Episcopum oportet esse sine crimine, quasi dei
dispensatorem. Quapropter (cū sicut scripsistis fratres dilectissimi, & ut Fe-
lix & Sabinus collegæ nostri asseuerant, utq; alius Felix de Cæsaraugusta
fidei cultor ac defensor ueritatis; literis suis significat) Basilides & Martia-
lis nefando idololatriæ libello cōtaminati sint: Basilides insuper adhuc præ-
ter libelli maculam cum in infirmitate decumberet, in deum blasphemauit,
& se blasphemasse confessus sit, & episcopatum pro conscientia suā uul-
nere sponte deponens, ad agendam pœnitentiā conuersus sit, deum depre-
cans, & satis gratulans sibi, si uel laico cōmunicare contingeret: Martialis
quoque præter gentilium turpia & lutulenta conuiuia, in collegio diu fre-
quentata, & filios in eodē collegio exterarum gentium more apud propa-
na sepulchra depositos, & alienigenis cōsepultos, actis publice habitis apud
procuratorem Ducenarium obtemperasse idololatriæ, & CHRISTVM ne-
gasse contestatus sit: cumq; alia multa sint & graui delicta, quibus Basili-
des & Martialis implicati tenentur, frustra tales episcopatū sibi usurpare co-
nātur, cū manifestū sit eiusmodi homines nec ecclesiæ CHRISTI posse præ-
esse, nec deo sacrificia offerre debere: maxime cū iā pridē nobiscū & cū omi-
bus omīno episcopis in toto mūdo cōstitutis, etiā Cornelius collega noster
sacerdos pacificus ac iustus, & martyrio quoq; dignatione domini honora-
tus, decreuit huiusmodi homines ad pœnitentiā quidē agēdā posse admitti:
ab ordina-

ab ordinatione autem cleri atque sacerdotali honore prohiberi. Nec moueat uos fratres dilectissimi, si apud quosdam in nouissimis temporibus aut lubrica fides nutat, aut dei timor apud inreligiosos uacillat, aut pacifica concordia non perseverat. Prænunciata sunt hæc futura in seculi fine, & domini uoce, *1. Timo. 4.* atque apostolorum cōtestatione prædictū est, deficiēte iam mundo, atque ap- *2. Petri. 3.* propinquante antichristo, bona quæque deficere, mala uero ac aduersa proficere, non sic tamen, quæ uouissimis temporibus, in ecclesia dei aut euāgelicus uigor cecidit, aut Christianæ uirtutis & fidei robur elanguit, ut non super sit portio sacerdotum, quæ minime ad has rerum ruinas, & fidei naufragia succumbat. Sed fortis & stabilis honorem diuinæ maiestatis & sacerdotalem dignitatem plena timoris obseruatione tueatur. Meminimus & tene- *Vindices legis diuinæ, Mathathias, Helias, Daniel.* mus, succumbentibus licet & cedētibz cæteris, Mathathiam legem dei uindicas- se fortiter: Heliam Iudæis deficientibus atque à religione diuina receden- tibus, steterisse & certasse sublimiter: Danielē, nec solitudine regionis alienæ, nec persecutionis assiduæ infestatione deterritum, frequenter ac fortiter gloriose dedisse martyria: tres item pueros nec armis, nec minis fractos, contra ignes Babylonios fideliter obstiterisse, & uictorem regē in ipsa sua captiuitate uicisse uiderit uel præuicatorum numerus, uel proditorum, qui nunc in ecclesia contra ecclesiam surgere, & fidem pariter ac ueritatem labefactare cœperunt. Permanet apud plurimos sincera mens, & religio integra, & non nisi domino & deo suo anima deuota, nec Christianam fidem aliena perfidia deprimit ad ruinam, sed magis excitat & exaltat ad gloriam, secundum quod beatus Apostolus hortatur & dicit: Quid enim si exciderunt à *Roma. 3.* fide quidam eorum, nunquid infidelitas illorum fidem dei euacuauit? absit. Est enim deus uerax, omnis autem homo mendax. Si autem omnis homo mendax est, & solus deus uerax est, quid aliud serui, & maxime sacerdo- *Ibidem.* tes dei facere debemus, nisi ut humanos errores & mendacia relinquamus, & præcepta dominica custodientes, in dei ueritate maneamus? Quare & si aliqui de collegis uestris extiterint fratres dilectissimi, qui deificam discipli- nam negligendam putant, & cum Basilide & Martiale temere communi- cant, conturbare fidem nostram res ista non debet, cum spiritus sanctus in psalmis talibus comminetur dicens: Tu autem odisti disciplinam, & proiecisti sermones meos post te. Si uidebas furem, simul currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuā ponebas, Confortes & participes ostēdit eos alie- *Psal. 49.* norum delictorum fieri, qui fuerint delinquentibus copulati. Sed & hoc idē Paulus apostolus scribit dicens: Surratores, detractores, deo abhorrentes, *Roma. 1.* iniuriosi, superbi, iactantes sui, adiuuatores malorum, qui cum iustitiam dei cognouissent, nō intellexerunt, quoniā qui talia agunt, morte sunt digni nō tantū qui faciūt ea, sed & qui cōsentiunt eis qui hæc agunt, quoniā qui talia inquit, agunt, morte sunt digni. Manifestat & cōprobat morte dignos esse, & ad

& ad poenam uenire non tātum illos qui mala faciunt, sed etiā eos qui talia agentibus consentiunt. Qui dum malis & peccatoribus, & poenitentia non agentibus illicita cōmunicatione miscentur, nocētium contactibus polluntur, & dum iunguntur in culpa, sic nec in poena separant, propter quod integritatis & fidei uestrae religiosam solitudinem fratres dilectissimi & laudamus pariter & probamus, & quātum possumus adhortamur literis nostris ne uos cum prophanis & maculatis sacerdotibus cōmunicatione sacrilega misceatis, sed integram & synceram fidei uestrae firmitatem religio^{si} timore seruetis. Optamus uos fratres charissimi semper bene ualere.

ARGVMENTVM SEQVENTIS EPISTOLAE.

Beati Cypriani epistola ad Rogatianū & ceteros confessores, de obseruatione disciplinae & fidei Christianae: in qua hortatur, ut sicut prima congressione aduersarium uicerunt, ita gloriam suam forti & perseueranti uirtute teneant.

Epistola. V.

CYPRIANVS ROGATIANO PRESBYTERO ET CAETERIS CONFESSORIBVS FRATRIBVS SALVTEM.

Et iam pridem uobis fratres charissimi ac fortissimi literas miseram, quibus fidei & uirtuti uestrae uerbis exultantibus cōgratularer, & nunc nō aliud in primis uox nostra complectitur, q̄ ut lato animo frequenter ac semper gloriā uestri nominis praedicemus. Quid enim uel maius in uotis meis potest esse, uel melius, q̄ cum uideo confessionis uestrae honore illuminatum gregem CHRISTI? Nā cū gaudere in hoc omnes fratres oportet, tamē in gaudio communi maior est episcopi portio. Ecclesiae enim gloria, praepositi gloria est. Quantū dolemus ex illis, quos potestas inimica prostrauit, tantū laetamur ex uobis, quos diabolus superare non potuit. Hortamur autē per cōmunem fidem, per pectoris nostri uerā circa uos & simplicem charitatem, ut qui aduersarium prima hac congressione uicistis, gloriam uestrā forti & perseueranti uirtute teneatis. Adhuc in seculo sumus, adhuc in acie cōstituti, de uita nostra quotidie dimicamus, dāda opera est, ut post hāc initia ad incrementa quoq̄ ueniat, & consummetur in uobis, quod iā rudimentis felicibus esse cœpistis. Parū est adipisci aliqd potuisse, plus est quod adeptū est, posse seruare. Sicut & fides ipsa & natiuitas salutaris nō accepta, sed custodita uiuificat. Nec statim consecutio, sed consummatio hominē deo seruat. Dominus hoc magisterio docuit dicens: Ecce sanus factus es, iā noli peccare, ne quid tibi deterius fiat. Puta autē illum & confessori suo dicere: Ecce confessor factus es, iā noli peccare, ne quid tibi deterius fiat. Salomon deniq; & Saul, & ceteri multi, q̄ diu in uis dominī ambulauerūt, datā sibi gratiā tenere potuerunt, recedēte ab his disciplina dominica, recessit & gratia. Perseuerandū nobis est in arcto & in angusto itinere laudis & gloriae, & cū quies & humilitas, & bonorū morū tranquillitas

Nō minor est
uirtus q̄ querere
parte tue
ri.

Ioan. 5.

quillitas Christianis omnibus cōgruat secundum domini uocē, qui neminē
 * alium respicit, nisi humilē & quietū, & tremētē sermones suos, tamē magis *Alias * altum*
 hoc obseruare & implere cōfessores oportet, qui exemplū facti estis cæteris
 fratribus, ad quorum mores omnium uita & actus debeat prouocari. Nā si/
 cut Iudæi à deo alienati sunt, propter quos nomen dei blasphematur in gē/
 tibus: ita contra deo chari sunt, per quorum disciplinā nomen domini lau/
 dabili testimonio prædicatur, sicut scriptum est domino præmonente & di/
 cente: Luceat lumen uestrum coram hominibus, ut uideāt opera uestra bo- *Matth. 5.*
 na, & clarificēt patrem uestrū qui est in cœlis. Et Paulus apostolus dicit: Lu- *Phil. 2.*
 cete sicut luminaria in mūdo. Et Petrus similiter hortat. Sicut hospites in- *1. Petri. 2.*
 quit, & peregrini abstinete uos à carnalibus desiderijs, quæ militant aduer/
 sus animā, conuersationem habentes inter gentes bonā, ut dum detrectant
 de uobis, quasi de malignis, bona opera uestra aspicientes magnificent do/
 minum. Quod quidem maxima pars uestrū cum eo gaudio curat, & cōfes/
 sionis ipsius honore melior facta tranquillis & bonis moribus gloriā suā
 custodit & seruat. Sed quosdā audio inficere numerū uestrum, & laudem
 præcipui nominis praua sua conuersatione destruere, quos etiā uos ipsi (ut/
 pote amatores & conseruatores laudis uestre) obiurgare & comprimere &
 emēdare debetis. Cū quanto enim nominis uestri pudore delinquitur, quā/
 do alius aliquis temulentus & lasciuiens demoratur, alius in eā patriā unde
 extorris factus est, regreditur, ut deprehensus nō iam quasi Christianus, sed
 quasi nocens pereat. Inflari audio aliquos, & nō timere audio, cū scriptum
 sit: Noli altum sapere, sed time. Si enim deus naturalibus ramis nō pepercit, *Roma. 11.*
 ne forte nec tibi parcat. Dominus noster sicut ouis ad uictimā ductus est, &
 sicut agnus coram tondente se sine uoce, sic nō apperuit os suū. Non sum, in/
 quit, cōtumax, neq; contradico. Dorsum meū posui ad flagella, & maxillas
 meas ad palmas. Faciem autē meā non auerti à sceditate sputorū. Et quisq;
 per ipsum nūc, atq; in ipso uiuēs, extollere se audet & superbire: immemor
 & factorum quæ ille gessit, & mādatorum quæ nobis uel per se, uel per apo/
 stolos suos tradidit. Quod si nō est maior domino suo seruus, qui dominū *Ioan. 13. 14. 15*
 sequuntur, humiles & quieti, & taciturni uestigia eius imitētur. Quāto quis/
 q; inferior fuerit, sublimior fiat dicente domino: Qui minimus fuerit in uo-
 bis, hic erit magnus. Quid deinde illud q̄ uobis execrandum debet uideri,
 quod cū summo animi nostri gemitu & dolore cognouimus? Nō deesse q
 dei templa, & post cōfessionem sanctificata & illustrata mēbra, turpi & infā/
 mi cōcubitu suo maculent, cubilia cū scēminis promiscua iungentes, quādo
 & si stuprū conscientia eorū desit, hoc ipsum grande crimen est, quod illorū
 scandalo in aliorū ruinas exempla nascātur. Contentiones quoq; & amula *Roma. 13.*
 riones inter uos nullas esse oportet, cū pacem suā nobis dimiserit dominus,
 & scriptū sit: Diliges proximū tuū tanq̄ te. Si autē morderis & inculatis in- *Marci. 12.*
 uicem

Galat. 5. uicē, uidete ne cōsumamini ab inuicē. Cōuicijs etiā & maledictis quas uos abstinetis, quia neq; maledici regnū dei consequuntur, & lingua quæ **CHRISTVM** confessa est, incolumis & pura cum suo honore seruanda est. Nam qui pacifica, & bona, & iusta secundū **CHRISTI** præceptū loquitur, **CHRISTVM** quotidie confiterur. Seculo renunciauimus cū baptizati sumus, sed & nunc uere renunciamus seculo, quando temptati & probati à deo, nostra omnia relinquentes, dominum secuti sumus, & fide ac timore eius stamus & uiuimus. Corrobores nos exhortationibus mutuis, & magis ac magis proficiamus in domino, ut cum pro sua misericordia pacem fecerit, quā se facturum repromittit, noui & penē mutati ad ecclesiā reuertamur, & excipiant nos siue fratres nostri, siue gentiles circa omnia correctos, atq; in melius reformatos, & qui admirati fuerāt prius in uirtutibus gloriā, nūc admirentur in moribus disciplinā. Opto te frater charissime semper bene ualere.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Beati Cypriani epistola ad Magnum de his qui in lecto gratiam consequuntur, in qua ostendit, nisi quis in ecclesia & ab ecclesia catholica ordinatus fuerit, ius uitæ aquæ habere non posse.

Epistola VI. *Nova Editionis* 76.

CYPRIANVS MAGNO FILIO SALVTEM.

Ro tua religiosa diligentia consulisti mediocritatem nostram fili charissime, an inter ceteros hæreticos eos quoq; qui à Nouatiano ueniāt, post profanum eius lauacrum baptizari & sanctificari in ecclesia catholica legitimo & uero & unico ecclesiæ baptismo oporteat. De qua re quantum fidei nostræ capacitas, & scripturarum diuinarū sanctitas ac ueritas suggerit, dicimus omnes hæreticos omnino & schismaticos nihil habere potestatis ac iuris. Propter hoc Nouatianus nec debet, nec potest excipi, quo minus ipse quoq; extra ecclesiam consistens, & contra pacem ac dilectionem **CHRISTI** faciens, inter aduersarios & antichristos cōputetur: neq; enim dominus noster **IESVS CHRISTVS** cum in euangelio suo testaretur, aduersarios suos esse eos qui secum non essent, & secum non colligentes gregem suum spargerent, aliquam hæreticorum speciem designauit, sed omnes omnino qui secum non essent aduersarios suos ostendit dicens: Qui non est mecum, aduersum me est. Et qui nō mecum colligit, spargit. Item beatus Ioannes apostolus nec ipse ullam hæresim aut schisma discreuit, aut aliquos speciatim separatos posuit, sed uniuersos qui de ecclesia exissent, quicq; contra ecclesiam facerent, antichristos appellauit dicens: Audistis, inquit, quia antichristus uenit, nunc autē antichristi multi facti sunt. Vnde cognoscimus quia nouissima hora est, ex nobis exierunt, sed non fuerunt ex nobis. Si enim fuissent ex nobis, mansissent utiq; nobiscū. Vnde apparet aduersarios **CHRISTI** antichristos omnes esse, quos

quos constet à charitate atq; ab unitate ecclesiæ catholicæ recessisse. Adhuc quoq; dominus in euangelio suo ponit & dicit: Si uero ecclesiam contempserit, sit tibi tanq; ethnicus & publicanus. Si autē qui ecclesiā cōtemnunt, ethnici & publicani habentur, multo magis utiq; rebelles & hostes falsa altaria, & illicita sacerdotia, & sacrificia sacrilega, & nomina adulterata fingētes inter ethnicos necesse est cōputētur, quādo minora peccātes, & tantū ecclesiæ contēptores, ethnici, & publicani sentētia domini iudicent. Quod autē ecclesia una sit, declarat in cātico cāticorū spiritus sanctus ex psona Christi dicens. Vna est colūba mea, perfecta mea, una est matris suæ, electa est gemitrici suæ: de qua item denuo dicit: Hortus cōclusus soror mea, spōsa, fons signatus, puteus aquæ uiuæ. Si autem hortus concludus est sponsa Christi, quæ est ecclesia, patere res clausa alienis & prophanis non potest. Et si fons signatus est, neque bibere inde, neque consignari potest, cui foris posito ad fontem accessus non est. Puteus quoq; aquæ uiuæ si unus est, idem qui intus est, uiuificari & sanctificari foris positus ex illa aqua non potest, ex qua solis eis, qui intus sunt, usus omnis & potus concessus est. Quod & Petrus ostēdens unam ecclesiam esse, & solos eos qui in ecclesia sint, baptizari posse, posuit & dixit: In arca Noë pauci, id est, octo animæ hominū saluæ factæ sunt per aquam, quod & uos similiter saluos faciet baptisma, probans & contestans unam arcam Noë typum fuisse unius ecclesiæ. Si potuit tunc in illo expiati & purificati mundi baptismo saluus per aquam fieri, qui in arca Noë non fuit, potest & nunc uiuificari per baptisma, qui in ecclesia nō est, cui soli baptisma cōcessum est. Sed & Paulus apostolus hoc idē adhuc apertius & clarius manifestans, ad Ephesios scribit & dicit: Christus dilexit ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, ut eam sanctificaret, purgans eam lauacro aquæ. Quod si una est ecclesia, quæ à Christo diligit, & lauacro eius sola purgatur, quomodo qui in ecclesia non est, aut diligi à Christo, aut abluī & purgari lauacro eius potest? Propter quod cum sola ecclesia habeat aquam uitalem, & baptizandi atq; abluendi hominis potestatem, qui dicit apud Nouatianum baptizari & sanctificari aliquem posse, prius ostendat & doceat Nouatianū in ecclesia esse, aut ecclesiæ præsidere. Ecclesia em̄ una est, quæ una & intus esse & foris non potest. Si enim apud Nouatianum est, apud Cornelium non fuit. Si uero apud Cornelium fuit, qui episcopo Fabiano legitima ordinatione successit, & quæ præter sacerdotij honorem martyrio quoq; dominus glorificauit. Nouatianus in ecclesia non est, nec episcopus computari potest, qui euangelica & apostolica traditione contempta nemini succedens, à seipso ordinatus est: habere namq; aut tenere ecclesiam nullo modo potest, qui ordinatus in ecclesia non est. Foris em̄ non esse ecclesiam, nec scindi aduersum se, aut diuidi posse, sed inseparabilis atque indiuiduæ domus unitatem tenere, manifestat scripturæ diuinæ

Matth. 18.

Cant. 6.

ibidem. 4.

1. Petri. 3.

Eph. 5.

Ecclesia una.

Episcopus seipsum ordinare non potest.

Unitas ecclesiæ figuris designata.

fides, cum de sacramēto pascha & agni, qui agnus Christum designabat, scriptum sit: In domo una comedetur, non eicietis de domo carnem foras. Quod item circa Raab, quæ ipsa quoq; typū portabat ecclesiæ, expressum uideamus, cui mandatur & dicitur: Patrem tuum & matrem tuam, & fratres tuos, & totam domum patris tui colliges ad te ipsam in domum tuam, & omnis qui exierit hostium domus tuæ foras, reus sibi erit. Quo sacramēto declaratur in unam domum solam, id est, in ecclesiam uicturos, & ab interitu mundi euasuros colligi oportere. Quisquis autem de collectis foras eiecit, id est, si quisq; in ecclesia gratiam cōsequutus recesserit, & ab ecclesia exierit, reum sibi futurū, id est, ipsum sibi quod pereat imputaturū. Quod apostolus Paulus explanat, docens & præcipiens hæreticum uitandū esse, ut peruersum & peccatorem, & à semetipso damnatum. Hic enim qui reus sibi erit, non ab episcopo eiectus, sed sponte de ecclesia profugus, & hæretica præsumptione à semetipso damnatus. Et idcirco dominus insinuans nobis unitatem de diuina autoritate uenientē ponit & dicit: Ego & pater unū sumus: ad quam unitatem redigens ecclesiam suam denuo dicit: Et erunt unus grex & unus pastor. Si autem grex unus est, quomodo potest gregi annumerari, qui in numero gregis nō est? aut pastor haberi quomodo potest, qui manēte uero pastore, & in ecclesia dei ordinatione succedanea præfidente, nemini succedēs, & à seipso incipiens alienus sit & prophanus, dominicæ pacis ac diuinæ unitatis inimicus, non habitans in domo dei, id est, in ecclesia dei, in qua non nisi cōcordes atq; unanimes habitāt, loquente in psalmis spiritu sãcto & dicēte: Deus qui habitare facit unanimes in domo. Deniq; unanimitatē Christianā firma sibi atq; inseparabili charitate connexam, etiam ipsa dominica sacrificia declarant. Nam quando dominus corpus suum panem uocat, de multorum granorū adunatione congestū, populum nostrum quem portabat, indicat adunatū. Et quando sanguinē suum uinum appellat, de botris atq; acinīs plurimis expressum atq; in unū coactum, gregem item nostrum significat, cōmixtione adunatæ multitudinis copulatum. Si Nouatianus huic panī dominico adunatus est, si Christi *populo & ipse cōmixtus est, poterit uideri, & unici ecclesiastici baptismi habere gratiam posse, si cum constiterit ecclesiæ unitatem tenere. Denique q̃ sit inseparabile unitatis sacramentum, & quā sine spe sint, & perditionem sibi maximā de indignatione dei acquirant, qui schisma faciunt, & relicto episcopo, alium sibi foris pseudoepiscopū constituūt, declarat in libris Regnorū scriptura diuina, ubi à tribu Iuda & Beniamin decem tribus scissæ sunt, & relicto rege, alterū sibi foris instituerunt, & indignatus est, inquit; dominus in omne semen Israël, & dimouit eos, & dedit eos in direptionē donec abijceret eos à facie sua, quia dissipatus est Israël à domo Dauid, & alī *Iobath. cōstituerunt sibi regem Hieroboam filium *Naboth. Indignatū esse domi
num

num dicit, & eos in perditionē dedisse, qđ ab unitate dissipati essent, atq; alterū sibi regem cōstituissent, & tanta indignatio domini exitit aduersus illos qui schisma fecerāt, ut etiā cum homo dei ad Hieroboā missus esset, qui ei peccata sua exprobraret, atq; ultionē futurā prädiceret, panē quoq; apud illos edere, & aquā bibere uetaretur. Quod cū non custodisset, & cōtra praeceptū dei prādisset, statim diuinæ censura maiestatis percussus est, ut inde regrediēs impetu ac morsu leonis in itinere necaret. Et audet quis, quā dicere, aquā baptismi salutarē, & gratiā coelestem cōmunem cum schismaticis esse posse, cum quibus nec terrestris, nec secularis potus debeat esse cōmunis? Satiat adhuc in euangelio suo dominus, & maiorē intelligentiā lucem manifestat, quod iīdem qui se nunc à tribu Iuda & Beniamin sciderant, & Hierosolymis derelictis, Samariā secesserant, inter prophanos & gentiles cōputarentur. Nam cum primū discipulos suos in ministeriū salutis mitteret, mandauit & dixit: In uiam nationū ne ieritis, & in ciuitatem Samaritanorū ne introieritis. Ad Iudæos primū mittens, gentiles adhuc præteriri iubet. Addēdo autē & ciuitatē Samaritanorū debere omitti, ubi erant schismatici, ostendit schismaticos gentilibus adæquari. Quod si aliquis illud opponit, ut dicat eandē Nouatianū legem tenere, quā catholica ecclesia teneat, eodē symbolo quo & nos baptizare, eundē nosse deum patrem, eundē filium Christū, eundē spiritū sanctū, ac propter hoc usurpare eum potestātē baptizandi posse, quod uideat in interrogatione baptismi à nobis non discrepare, sciat quisquis & hoc opponendū putat, primā non esse unam nobis & schismaticis symboli legem, neq; eandē interrogationem. Nam cum dicunt: Credis remissionē peccatorū, & uitam æternā per sanctam ecclesiam, mētiuntur in interrogatione, cū non habeant ecclesiā. Tunc deinde uoce sua ipsi confitentur remissionē peccatorū non dari, nisi per sanctam ecclesiā, quam non habentes ostendūt remitti illis peccata nō posse. Quod uero eundē quē & nos deum patrē, eundē filiū Christū, eundem spiritū sanctū nosse dicuntur, nec hoc adiuuare tales potest. Nam & Chore, & Dathan, & Abiron cū sacerdote Aaron & Moyse eundē deum nouerāt, pari lege & religione uiuentes, unum & uerū deum, qui colendus atq; inuocāndus fuerat, inuocabāt. Tamē quia loci sui ministeriū transgressi contra Aaron sacerdotē, qui sacerdotiū legitimū dignatione dei atq; ordinatione perceperat, sacrificādi licentiā uendicarūt, diuinitus percussi poenas statim pro illicitis conatibus penderūt, nec potuerūt rata esse, & proficere sacrificia, irreligiose & illicite cōtra ius diuinæ dispositionis oblata. Turibula quoq; ipsa in quibus incensum illicite fuerat oblatū, ne in usu de cætero essent sacerdotibus, sed potius indignatiōis & ultionis diuinæ memoriā corrigendis posteris exhiberent, iussu domini conflata, atq; igne purgata, in laminas ductiles producuntur, & affiguntur altari, secundū quod

Matth. 10.

Numeri. 26.

Exodi. 28.

loquitur scriptura diuina. Memoriale, inquit, filijs Israël, ut nō accedat quisq̃ alienigena, qui nō est ex semine Aaron, imponere incēsum ante dominū, ut non sit sicut Chore. Et tamē illi schisma non fecerāt, nec foras egressi cōtra dei sacerdotes impudēter atq; hostiliter rebellauerāt. Quod nunc ecclesiam scindentes, & contra pacem atq; unitatem Christi rebelles, cathedrā sibi cōstituere, & primatū assumere, & baptizandi atq; offerendi licentiam uendicare conant̃. Quomodo perficere quod agunt, aut impetrare aliqd illicitis conatibus de deo possunt, qui contra deū quod eis non licet, moliū

Baptismus nō
nisi ab habenti
potestatem
percipitur.

tur? Quare qui Nouatiano, siue ceteris eiusmodi schismaticis patrocinantur, frustra cōtendūt, baptizari & sanctificari illic aliquē saluturi baptismo posse, ubi cōstat baptizantē baptizandi licentiā non habere. Atq; ut magis intelligi posset contra huiusmodi licentiā & audaciā, quā sit cēsurā diuinā, inuenimus in tali facinore non solū duces & autores, sed & participes pēnis destinari, nisi se à cōmunionē malorū separauerint, prācipiente domino & dicente: Separamini à tabernaculis hominū istorū durissimorū,

Numeri. 16.

& nolite tangere ab omnibus quæ sunt eis, ne simul pereatis in peccato eorum, & quod cōminatus per Moysen dominus fuerat, impleuit, ut quisq; à Chore se & Dathan, & Abiron nō separasset, pēnas statim pro impiā cōmunionē persolueret. Quo exemplo ostendit̃ & probatur obnoxios se deo & culpæ & pēnæ facturos, qui se schismaticis contra prāpositos & sacerdotes irreligiosa temeritate miscuerūt. Sicut etiā per Osee prophetā spiritus sanctus cōtestatur & dicit: Sacrificia eorū tanq̃ panis luctus, oēs qui manducant ea cōtaminabunt̃; Docens scilicet & ostendēs omnes omnino cum autoribus supplicio coniungi, qui fuerint eorum peccato cōmunicati.

Osee. 9.

Quæ ergo apud eos merita esse circa deum possunt, quibus supplicia diuinitus irrogant̃? Aut quomodo tales iustificare & sanctificare baptizatos possunt, qui hostias sacerdotum, aliena & illicita, & nullo sibi iure concessa usurpare conant̃? Quos tamē ipsos nō miramur pro sua prauitate cōtēdere. Afferant necesse est singuli quicq; quod faciunt, nec uolunt uicti facile succumbere, q̃uis sciant id quod faciant, non licere. Illud mirandū est, imō indignandū potius & dolendū, Christianos antichristis assistere, & prauaricatores fidei atq; proditores ecclesiæ intus in ipsa ecclesia contra ecclesiam stare. Qui quoniā pertinaces aliās & indociles, uel hoc tamē confitentur, quod uniuersi siue hæretici, siue schismatici non habeāt spiritū sanctū, & ideo baptizare quidem possunt, dare autem spiritum sanctum nō possunt. In hoc ipso à nobis tenentur, ut ostendamus nec baptizare omnino eos posse, qui nō habeant spiritū sanctū. Nam cum in baptismo unicuiq; peccata sua remittantur, probat & declarat in euangelio suo dominus, per eos solos peccata posse dimitti, qui habeant spiritū sanctum. Post resurrectionē enim discipulos suos mittēs loquitur ad eos & dicit: Sicut misit me

Pertinaces
Nouatianiſtæ

Ioan. 20.

pater

pater, & ego mitto uos. Hoc cū dixisset, insufflauit & ait illis: Accipite spiritum sanctū: Si cuius remiseritis peccata, remittentur illi, & si cuius tenueritis tenebuntur. Quo in loco ostendit eum solū posse baptizare, & remissionē peccatorū dare, qui habeat spiritum sanctum. Deniq; ipsum dominū nostrum Iesum Christum baptizaturus Ioannes, accepit ante spiritum sanctum cum adhuc esset in utero matris constitutus, ut certum esset atq; manifestum, baptizare non posse, nisi eos qui habeant spiritum sanctū. Itaq; qui hæreticis siue schismaticis patrocinantur, respondeant nobis an habeant spiritū sanctum, an non habeant. Si habent, cur illic baptizatis quando ad nos ueniunt manus imponitur ad accipiendū spiritum sanctū, cum iam utiq; illic acceptus sit, ubi si fuit qui dare potuit? Si autē foris cūcti hæretici & schismatici non habent spiritū sanctum, & ideo apud nos manus imponitur, ut hic accipiantur, quod illic nec esse, nec dari potest, manifestū est nec remissionē peccatorū dari per eos, quos constat spiritū sanctū non habere. Et idcirco secundū diuinā dispositionem atq; euangelicā ueritatē, ut peccatorum remissionem consequi & sanctificari, ac templa dei fieri possint, ecclesiæ baptismo baptizandi sunt omnes omnino, qui ab aduersarijs & antichristis ad Christi ecclesiam ueniunt.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Eiusdem epistola ad Episcopū & plebem Assuritanorū, de Fortunatiano episcopo, docentis, qui sacrilega sacrificia fecerunt, sacerdotiū sibi uendicare non posse.

Epistola. VII.

CYPRIANVS EPITECTO FRATRI ET PLEBI ASSVRIS
CONSISTENTIBVS SALVTEM.

Rauiter & dolenter motus sum fratres charissimi, quod cognouerim Fortunatianū quondā apud uos episcopum, post grauē lapsum ruinæ suæ, pro integro nūc agere uelle, & episcopatum sibi uendicare cœpisse: quæ res contristauit me, primo propter ipsum qui miser, uel diaboli tenebris in totum excæcatus, uel quorundam sacrilega persuasione deceptus (cum debeat satisfacere & ad dominū exorandū, diebus ac noctibus, lachrymis & orationibus & precibus incumbere) audet sibi adhuc sacerdotium quod prodidit uendicare, quasi post aras diaboli accedere ad altare dei fas sit, aut nō maiorem in se iram & indignationem domini in die iudicii prouocet, qui cum uirtutis & fidei dux fratribus esse non potuerit, perfidiæ, & audaciæ, & temeritatis magister existat. Et qui nō docuit fratres in prælio fortiter stare, doceat eos qui uicti & prostrati sunt, nec rogare? cum dominus dicat: Illis fudistis libamina, & illis imposuistis sacrificia, sup hæc nō indignabor? dicit dominus & alio loco: Sacrificans dijs eradicabit, nisi domino soli. Item dominus de nouo loquitur & dicit: Adorauerūt eos, quos fecerūt digiti eorum, & curuatus est

Fortunatianus.

Esa. 57.

Esa. 2.

Apocal. 13.

Leuiti. 21.

Exodi. 29.

Ioan. 9.

tus est homo, & humiliatus est uir, & nō relaxabo illis. In Apocalypsi quoque legimus iram domini cōminantis & dicentis: Si quis adorat bestiam & imaginem eius, accipiet notam in fronte sua & in manu, bibet & ipse de uino iræ dei, mixto in poculo iræ eius, & punietur igne & sulphure sub oculis sanctorū angelorū, & sub oculis agni, & fumus de tormentis eorum in secula seculorū ascendet, nec habebunt requiem die & nocte, qui adorauerunt bestiam & imaginem eius. Cum ergo hæc tormenta, hæc supplicia in die iræ dominus cōminetur ijs, qui diabolo obtemperant, & idolis sacrificant, quomodo se putat posse agere pro dei sacerdote, qui obtemperauit & seruiuit diaboli sacerdotibus? aut quomodo putat manum suam transferri posse ad dei sacrificium & precem domini, quæ captiua fuerit sacrilegio & crimini, cum in scripturis diuinis deus ad sacrificium prohibeat accedere sacerdotes etiā in leuiori crimine cōstitutos, & in Leuitico dicat: Homo in quo fuerit uitium & macula, non accedat offerre dona deo. Idem in Exodo, & sacerdotes, & qui accedunt ad dominū deum sanctificentur, ne forte derelinquat illos dominus. & iterum: Et qui accedunt ministrare ad altare sanctum, non adducent in se delictum ne moriantur. Qui ergo grauius in se delicta adduxerūt, id est, qui idolis sacrificando sacrilega sacrificia fecerunt, sacerdotiū dei sibi uindicare non possunt, nec ullam in conspectu eius precem pro fratribus facere, cum in euangelio scriptū sit: Deus peccatorem non audit, sed si quis deum coluerit, & uoluntatem eius fecerit, illū audit. Quamuis sic quorundā pectora tenebrarum ingruentium profunda caligo cæcauerit, ut de præceptis salubribus nihil lucis admittāt, semel à recto limite ueri itineris auersi per præceptum & abruptum criminum suorum nocte atque errore capiātur. Nec mirum si cōsilia nostra aut domini præcepta nunc abnuunt, qui dominū negauerunt. Stipes & oblationes & lucra desiderant, quibus prius insatiabiles incubabant, & cœnis atque epulis etiā nunc inhiant, quarū crapulam superstitie indies cruditate ructabant, nunc manifestissime cōprobantes nec ante se religioni, sed uentri potius & quaestui profana cupiditate seruisse. Vnde & ipsam uenisse, perspicimus, & credimus de dei exploratione censurā, ne apud altare cōsistere & cōrectare sancta ulterius perseverarēt, pudorem incesti, fidem perfidi, religionem profani, diuinā terreni, sancta sacrilegi. Quod ne tales ad altaris impiamēta & contagia fratrum denuo redeāt, omnibus uiribus excubandū, & omni uigore nitendum, ut quantū possumus ab hæc eos sui sceleris audacia retundamus, ne adhuc agere pro sacerdote conentur, qui ad mortis extrema deiecti, ultra lapsos laicos ruinæ suæ pondere prouerūt. Si uero apud insanos furor insanabilis perseverauerit, & recedente spiritu sancto, profunda cæcitas in sua nocte permanserit, consiliū nobis erit singulos fratres ab eorum fallacia separare, & ne quis in laqueos erroris incurrat, ab eorum cōtagione

ne secernere, cum nec oblatio sanctificari illic possit, ubi spiritus sanctus nō sit, nec cuiquā dominus per eius oblationes & preces prosit, qui dominum ipse uiolauit. Quod si Fortunatianus aut immemor criminis sui per diaboli cecitatem, aut minister & seruus diaboli factus ad decipiendā fraternitatem in hoc suo furore permanserit, uos quantū potestis elaborate, & in hac caligine diaboli scūientis fratrum mentes ab errore reuocate, ne alienae dementiae facile consentiant, ne se desperatorū delictis participes faciant, sed teneant integræ salutis suæ tenorem, & integritatis cōseruatā à se & custoditā perpetuū uigorem. Lapsi uero magnitudinē delicti sui cognoscentes à deprecando domino non recedant, nec ecclesiam catholicā quæ una & sola est à domino cōstituta, derelinquant, sed satisfactionibus immorantes, & domini misericordiā deprecantes ad ecclesiam pulsant, ut recipi illuc possint, ubi fuerūt, & ad Christū redeant, à quo recesserunt. Nec audiant eos qui se fallaci & mortali circūuentione decipiūt, cum scriptum sit: Nemo uos decipiat inanibus uerbis: ppter ea enim uenit ira dei super filios contumaciæ. Nolite ergo esse participes eorum. Ergo contumaces, & deum non timentes, & ab ecclesia in totum recedentes, nemo comitetur. Qd' si quis impatiens fuerit ad deprecandū dominū qui offensus est, & nobis obtemperare noluerit, sed desperatos & perditos sequutus fuerit, sibi imputabit cum iudicij dies uenerit. Quomodo enim deprecari in die illo dominum poterit, qui & ante hoc Christū, & nunc quoq; ecclesiā Christi negauit, & episcopis sanis & integris & uiuētibus non obtēperans, comitem se & participem morientibus præbuit? Opto uos fratres charissimi ac desideratissimi semper bene ualere.

Ephē. 5.

APRGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Eiusdem epistola ad plebem de quinq; presbyteris schismaticis: in qua diuersarū pericula animarum enarrans admonet, ut qui mandatum dei reiiciunt, & traditionem suam statuere conantur, fortiter ab ipsis & firmiter respuantur.

Epistola. VIII.

CYPRIANVS PLEBI VNIVERSAE SALVTEM.

Vanq; fratres charissimi Briccus fidelissimus atq; integerri-
mus presbyter: item Rogatianus & Numidicus, presbyteri,
confessores, & gloria diuinæ dignationis illustres, sed & dia-
coni boni uiri & ecclesiasticæ administrationis per omnia obse-
quia deuotī cum cæteris ministerijs plenam uobis præsentiæ suæ diligen-
tiam præbeāt, & exhortationibus assiduis singulos corroborare, sed & la-
psorum mentes consilijs salubribus regere & reformare non desinant, ta-
men ego quantum possum admoneo, & quomodo possum uisito uos lite-
ris meis, literis, inquam, fratres charissimi. Hoc enim quorundam presby-
terorū malignitas & perfidia perfecit, ne ad uos ante diem paschæ uenire

Feliciſſimi factio.

Perſequentio alia.

licuiſſet, dum cōiurationis ſuæ memores, & antiqua illa contra epiſcopatū meum, imò contra ſuffragium ueſtrum & dei iudiciū uenena retinentes, inſtaurant ueterem contra nos impugnationem ſuam, & ſacrilegas machinationes inſidijs ſolitis denuo renouant. Et quidem & dei prouidentia nobis hæc nec uolentibus, nec optantibus, imò de ignoſcētibus & tacentibus, pœnas quas meruerant penderunt, ut à nobis non eiecti ultro ſe eiſcerent, ipſi in ſe pro conſcientia ſua ſententiam darent, ſecundū ueſtra diuina ſuffragia cōiurati & ſclerati de eccleſia ſponte ſe pellerent. Nunc apparet Feliciſſimi factio unde ueniſſet, quibus radicibus ſtaret, & quibus uiribus hi fomenta olim quibuſdam conſeſſoribus & hortamenta tribuebant, ne cōcordarēt cum epiſcopo ſuo, nec eccleſiaſticam diſciplinam cum fide & quiete iuxta præcepta dominica cōtinerent, ne conſeſſionis ſuæ gloriam incorrupta & immaculata conuerſatione ſeruarent. At ne parum fuiſſet corruptiſſe quorundam conſeſſorum mentes, & ſacerdotum dei portionem ruptæ fraternitatis armare uoluſſe, nunc ſe ad lapſorum perniciem uenenata ſua deceptione uerterunt, ut ægros & ſaucios ad capienda fortia conſilia per calamitatem ruinæ ſuæ minus idoneos & minus ſolidos, à medela uulneris ſui auocent, & intermiſſis precibus & orationibus, quibus dominus longa & continua ſatiſſactione placandus eſt, ad exitioſam temeritatem mendacio captioſæ pacis inuitent. Sed oro uos fratres, uigilate contra inſidias diaboli, & pro ueſtra ſalute ſoliciti, contra mortiferam fallaciam diligentius excubate. Perſequentio eſt hic alia, atq; alia tentatio. Et quinq; iſti preſbyteri nihil aliud ſunt, quàm quinque primores illi, qui edicto nuper magiſtratibus fuerant copulati, ut fidem noſtram obruerēt, & gracilia fratrum corda ad lethales laqueos prauaricatione ueritatis auerterent. Eadē nunc ratio, eadem rursus euerſio per quinque preſbyteros Feliciſſimo copulatos, ad ruinam ſalutis inducitur, ut non rogetur dominus, nec qui negauit Chriſtum, eundem Chriſtum quem negauerat deprecetur, poſt culpam criminis tollatur & pœnitentia, nec per epiſcopos & ſacerdotes domino ſatiſſiat, ſed relictis domini ſacerdotibus contra euangelicam diſciplinam noua traditio ſacrilegæ inſtitutionis exurgat, cumq; ſemel placuerit tam nobis, quàm conſeſſoribus & clericis urbicis, item uniuerſis epiſcopis, uel in noſtra prouincia, uel trans mare conſtitutis, ut nihil innouetur circa lapſorum cauſam, niſi omnes in unū cōueniremus, & collatis conſilijs cum diſciplina pariter & miſericordia temperatam ſententiā figeremus, contra hoc cōſilium noſtrū rebelletur, & omnis ſacerdotalis autoritas, & poteſtas factioſis cōſpirationibus deſtruatur. Quas nunc pœnas patior fratres chariſſimi, quod ipſe ad uos in præſentiarū uenire nō poſſum? ipſe ſingulos aggredi, ipſe uos ſecūdū domini & euāgelij ei⁹ magiſteriū cohortari? Nō ſuffecerat exiliū iā biēnio & à uultibus atq; ab oculis ueſtris lugubris ſeparatio?

rio: dolor iugis & gemitus, qui me solum sine uobis cōtinua lamentatio-
 ne discruciat: lachrymæ diebus ac noctibus profluentes, quod sacerdoti
 quem tantō amore & ardore fecistis, necdum uos salutare, & necdum com-
 plexibus uestris inhærere cōtingat: Accessit hinc tabescenti animo nostro
 dolor maior, quod in tāta sollicitudine ac necessitate excurrere ad uos ipse
 non possum, dum per minas & per insidias perfidorū cauemus, ne adue-
 nientibus nobis tumultus illic maior oriatur: & cum paci & tranquillitati
 episcopus prouidere in omnibus dabeat, ipse materiā seditioni dedisse, &
 persecutionē denuo exacerbasse uideatur. Hinc tamen fratres dilectissimi
 hinc admoneo pariter & cōsulo, ne perniciosus uocibus temere credatis, ne
 fallacibus uerbis cōsensum * fallaciæ cōmodetis, ne pro luce tenebras, pro
 die noctem, pro cibo famem, pro potū sitim, uenenū pro remedio, mortē
 pro salute sumatis. Nec aetas uos eorum nec autoritas fallat, qui ad duorū
 presbyterorū ueterē nequitiam respondentes: Sicut illi Susannā pudicam
 corrumpere & uiolare conati sunt, sic & hi adulterinis doctrinis ecclesiæ pu-
 dicitiam corrumpere, & ueritatem euangelicam uiolare conantur. Clamat
 & dicit dominus: Nolite audire sermones pseudoprophetarū, quoniā ui-
 siones cordis eorū frustrantur eos. Loquuntur, sed non ab ore domini. Di-
 cunt eis qui abijciunt uerbū domini: Pax erit uobis. Pacem nunc offerūt,
 qui ipsi non habent pacem. In ecclesia lapsos reducere & reuocare promit-
 tunt, qui de ecclesia recesserunt. Deus unus est & Christus unus, & una ec-
 clesia: & cathedra una super petram, domini uoce fundata. Aliud altare cō-
 stitui, aut sacerdotiū nouum fieri, præter unum altare, & unum sacerdoti-
 um non potest. Quisquis alibi collegerit, spargit. Adulterum est, impium
 est, sacrilegum est, quodcunq; humano furore instituitur, ut dispositio diui-
 na uioletur. Procul ab huiusmodi hominū contagione discedite, & sermo-
 nes eorum ueluti cancer & pestem fugiendo uitate, præmonente domino
 & dicente: Cæci sunt & duces cæcorum: cæcus autem cæcum ducens, simul
 in foueam cadent. Intercedunt precibus uestris, quas nobiscum diebus ac
 noctibus domino funditis, ut eum iusta satisfactione placetis. Intercedunt
 lachrymis uestris, quibus cōmissi delicti crimen abluitis. Intercedunt paci,
 quā uere & fideliter de domini misericordia postulatis, nec sciūt scriptum
 esse: Et propheta ille aut somnium somnians, ille qui locutus est, ut errare
 te faceret à domino deo tuo, interficietur. Nemo uos fratres errare à domi-
 ni uia faciat. Nemo uos Christianos ab euangelio Christi rapiat. Nemo fi-
 lios ecclesiæ de ecclesia tollat. Pereant sibi soli, qui perire uoluerūt. Extra ec-
 clesiā soli remaneāt qui de ecclesia recesserūt. Soli cū episcopis nō sint, qui
 contra episcopos rebellauerūt. Cōiurationis suæ pœnas soli subeāt, qui olim
 secūdū dei iudicia sententiā cōiurationis & malignitatis suæ subire merue-
 runt. Monet nos dominus in euāgelio suo dicens: Reijcitis mandatum dei
 ut tradi

Aliās * facile.

Danielis. 132

Math. 15.

Deut. 32.

Execratio in
fidei detracto-
res.

Math. 15.

ut traditionē uestram statuatis. Qui mandatū dei reiiciunt, & traditionem suam statuere conantur, fortiter à uobis & firmiter respuantur. Sufficiat lapsis ruina sua. Nemo uolentes surgere sua circūuentione præcipitet. Nemo iacentes, pro quibus nos rogamus, ut dei manu & brachio subleuentur, prosternat grauius & deprimat. Nemo semianimes, ut salutem suam priuam recipiant deprecantes, ab omni spe salutis auertat. Nemo mutantibus lapsus sui caligine omne itineris salutaris lumen extinguat. Instruit apostolus dicens: Si quis aliter docet, & non acquiescit sanis uerbis domini nostri Iesu Christi, & doctrinæ eius stupore elatus discedat ab huiusmodi. Et iterum dicit ipse: Nemo uos decipiat inanibus uerbis. Propterea cum uenit ira dei super filios cōtumaciæ. Nolite ergo esse participes eorū. Non est quod decepti inanibus uerbis prauitatis eorum incipiatis esse participes. Discedite à talibus quæso uos, & acquiescite consilijs nostris, qui pro uobis quotidie continuas domino preces fundimus, qui uos ad ecclesiam reuocare per domini clementiā cupimus, qui de deo pacem plenissimā prius matri, tum & filijs eius oramus. Cum precibus atq; orationibus nostris uestras quoq; orationes & preces iungite, cum fletibus nostris uestras lacrymas copulate. Vitare lupos, qui oues à pastore secernunt: uitare linguam diaboli uenenatam, qui ab initio mundi fallax semper & mendax mentitur ut fallat: blanditur, ut noceat: bona promittit, ut malum tribuat: uitam pollicetur, ut perimat. Lucent nunc quoq; uerba eius, & uenena manifesta sunt. Pacem pollicetur, ne perueniri possit ad pacem. Salutem promittit, ne, cui promittit, ueniat ad salutem: ecclesiam spondet, cum id agat, ut qui illi credit, in totum ab ecclesia pereat. Nunc curandū est fratres dilectissimi, ut qui statis fortiter perseueretis, & stabilitatē uestram gloriosam quam in persecutione tenuistis, perpetua firmitate seruetis. Et si circūueniēte aduersario lapsi estis, in secunda hac tentatione spei & paci uestræ fideliter cōsultatis, & ut uobis dominus ignoscatur, à sacerdotibus domini non recedatis, cum scriptum sit: Et homo quicumq; fecerit in superbiam, ut non exaudiat sacerdotem, aut iudicem quicumq; fuerit in diebus illis, morietur homo ille. Persequutionis istius nouissima hæc est tēratio, quæ & ipsa cito domino protegente transibit, ut repræsentet uobis post paschæ diem cum collegis meis, quibus præsentibus secundum arbitrium quoq; uestrum, & omniū nostrum commune consilium (sicut semel placuit) ea quæ agenda sunt disponere pariter & limare poterimus. Si quis autem pœnitentiā agere, & deo satisfacere detrectans, ad infelicissimi & satellitū eius partes conuellerit, & se hæreticæ factioni coniunxerit, sciat se postea ad ecclesiam redire, & cum episcopis & plebe Christi cōmunicare non posse. Opto uos fratres charissimi semper bene ualere, & circa domini misericordiā exorandam continuis nobiscum precibus insistere.

Argumentū

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Eiusdem epistola ad clerum & plebem Furnitanorum, cōmonentis nulli presbytero licere tutorem testamento constituere.

Epistola. IX. *Neve ditiſſimis 66.*

CYPRIANVS PRESBYTERIS ET DIACONIBVS ET
PLEBI FVRNIS CONSISTENTIBVS, SALVTEM.

Rauiſſe cōmoti ſumus ego & collegæ mei, qui præſentes aderant, & cōpresbyteri noſtri qui nobis aſſiſtebant fratres chariſſimi, cū cognouiſſemus quod Geminius Victor frater noſter de ſeculo excedens, Geminiū Fauſtinū presbyterum tutorem teſtamento ſuo nominauerit, cum iam pridem in concilio epiſcoporum ſtatutum ſit, ne quis de * clericis & dei miniſtris tutorem, uel curatorem teſtamento ſuo cōſtituat, cum ſinguli diuino ſacerdotio honorati, & cuncti in clericali miniſterio conſtituti, non niſi altari & ſacrificijs deſeruere, & precibus atq; orationibus uacare debeant. Scriptum eſt enim: Nemo militans deo, implicat ſe moleſtijs ſecularibus, ut poſſit placere ei cui ſe pbauit. Qd cum de omnibus dictum ſit, quāto magis moleſtijs & laqueis ſecularibus obligari non debent, qui diuinis rebus & ſpiritualibus occupati, ab eccleſia recedere, & ad terrenos & ſeculares actus uacare non poſſunt? Cuius ordinationis & religionis formam leuitæ prius in lege tenuerunt, ut cum terram diuiderent, & poſſeſſiones partirentur undecim tribus, Leuitica tribus quæ templo & altari, & miniſterijs diuinis uacabat, nihil de illa diuiſionis portione perciperet, ſed alijs terram cedentibus, illa tantū deum coleret, & ad uictum atq; alimentū ſuum ab undecim tribubus, de fructibus qui naſcebantur, decimas perciperet. Quod totum fiebat de autoritate & diſpoſitione diuina, ut qui operationibus diuinis inſiſtebant, in nulla re auocarentur, nec cogitare aut agere ſecularia cogerentur. Quæ nunc ratio & forma in clero tenetur, ut qui in eccleſia domini ad ordinationē clericale promouentur, nullo modo ab adminiſtratione diuina auocent, ne moleſtijs & negocijs ſecularibus alligentur, ſed in honore ſportulantiū fratrum, tanq; decimas ex fructibus accipientes, ab altari & ſacrificijs non recedant, & die ac nocte cœleſtibus rebus & ſpiritualibus ſeruiant. Quod epiſcopi antecceſſores noſtri religioſe cōſiderantes, & ſalubriter prouidētes cenſuerūt, ne quis frater excedēs ad tutelā uel curam clericū nominaret, ac ſi quis hoc feciſſet, non offerretur pro eo, nec ſacrificiū pro dormitione eius celebraret. Neq; em̄ ad altare dei meret nominari in ſacerdotū prece, qui ab altari ſacerdotes & miniſtros ſuos, leuitas auocare uoluit. Et ideo Victor cū cōtra formā nuper in cōſilio à ſacerdotibus datā, Geminiū Fauſtinū presbyterū auſus ſit actore cōſtituere, nō eſt quo p dormitione eius apud uos fiat oblatio, aut deprecatio aliqua noīe eius in eccleſia frequēter, ut ſacerdotū decretū religio

Alias * de cœleſtiæ dei.

2. Timoth. 2.

Leuitæ diuinis tantum uacant.

Sacerdos ab altare non recedat.

religiose & necessarie factum seruetur à nobis. Simul & ceteris fratribus detur exemplum, ne quis sacerdotes & ministros dei altari eius & ecclesiae uacantes ad seculares molestias deuocet. Obseruari enim de cetero poterit, ne ultra hoc fiat circa personam clericorum, si quod nunc factum est, fuerit uindicatum. Opto uos fratres charissimi semper bene ualere.

ARGVMENTVM SEQVENTIS EPISTOLAE.

Ad Eucratium epistola de histrione quem suadet ne sinat histrionem artem suam docere, sed ab ea ad uiam innocentiae deducat.

Epistola. x.

CYPRIANVS EVCRATIO FRATRI SALVTEM.

Histrion.

Pro dilectione tua & uerecundia mutua consulendum me existimasti frater charissime, quid mihi uideatur de histrione quodam, qui apud uos constitutus in eiusdem adhuc artis suae decore perseverat, & magister & doctor non erudientorum, sed perdendorum puerorum, id quod male didicit, ceteris quoque insinuat, an talis debeat communicare nobiscum. Quod puto ego nec maiestati diuinæ, nec euangelicæ disciplinæ congruere, ut pudor & honor ecclesiae tam turpi & infami cōtagione foedetur. Nam cum in lege prohibeantur uiri induere muliebrem uestem, & maledicti eiusmodi iudicentur, quāto maioris est criminis, non tantum muliebria indumenta accipere, sed & gestus quoque turpes & molles, & muliebres magisterio impudicæ artis exprimere? Nec excuset se quisquam, si à theatro ipse cessauerit, cum tamen hoc ceteros doceat. Non potest enim uideri cessasse, qui uicarios substituit, & qui pro se uno plures succedaneos suggerit contra institutionem dei, erudiens & docens quemadmodum masculus frangatur in foemina, & sexus arte mutetur, & diabolo diuinum plasma maculanti per corrupti atque eneruati corporis delicta placeatur. Quod si penuriam talis & necessitatem paupertatis obtendit, potest inter ceteros, qui alimentis ecclesiae sustententur, huius quoque necessitas adiuuari, si tamen contentus sit frugalioribus & innocentibus cibis. Nec putet salario se esse redimendum, ut à peccatis cesset, quando hoc non nobis, sed sibi praestet. Ceterum quantum uult, inde quarat. Qualis quæstus est, qui de conuiuio Abraham, Isaac, & Iacob & homines rapuit, & male ac perniciose in seculo saginatos, ad aeternae famis ac sitis supplicia deducit? Et ideo quantum potes, eum à prauitate & dedecore ad uiam innocentiae atque ad spem uitæ suae reuoca, ut sit contentus ecclesiae sumptibus parcioribus quidem, sed salutaribus. Quod si illic ecclesia non sufficit, ut laborantibus praestentur alimenta, poterit se ad nos transferre, & hic quod sibi ad uictum atque uestitum necessarium fuerit, accipere, nec alios extra ecclesiam mortalia docere, sed ipse salutaria in ecclesia discere. Opto te frater charissime semper bene ualere.

Argumentum.

ARGVMENTVM SEQVENTIS EPISTOLAE.

Beati Cypriani epistola, nonnullorumq; coëpiscoporum ad Pomponium de uirginibus: in qua asserunt uirgines deo dicatas ac detectas dormisse cum uiris per manus obstetricum debere inspici, & quæ uirgines inuenta fuerint, ecclesiæ admitti, quæ uero corruptæ, ad poenitentiam plenam duci oportere.

Epistola. XI.

CYPRIANVS, CAECILIVS, VICTOR, SEDVLIVS, TERTVLIVS, CVM PRESBYTERIS QVI PRAESENTES ADERANT, POMONIO FRATRI SALVTEM.

Egimus literas tuas frater charissime, quas per Paconium fratrem nostrum misisti, postulans & desiderans ut tibi rescriberemus quid nobis de ijs uirginibus uideatur, quæ cum semel statum suum continenter & firmiter tenere decreuerint, detectæ sint postea in eodem lecto pariter mansisse cū masculis, ex quibus unū diaconum esse dicis. Planè easdem quæ se cum uiris dormisse confessæ sunt, asseuerare non decet se integras esse. Circa quam rem, quoniam consilium nostrum desiderasti, scias nos ab euāgelicis & apostolicis traditionibus nō recedere, quo minus fratribus & sororibus nostris constanter & fortiter consulatur, & per omnes utilitatis & salutis uias ecclesiastica disciplina seruetur, cum dominus loquatur & dicat: Et dabo uobis pastores secundum cor me-
um, & pascent uos pascentes cum disciplina: & iterum cum scriptum sit: Discipulam qui abiit, infelix est: & in psalmo quoq; spiritus sanctus admo-
neat & instruat dicens: Continete disciplinam, ne forte irascatur dominus, & pereatis à uia recta, cum exarserit cito ira eius super uos. Primo igitur in loco frater charissime, & præpositis, & plebi nihil aliud elaborandū est, quàm ut qui deum timemus, cum omni obseruatione disciplinæ diuinæ præcepta teneamus, nec patiamur errare fratres nostros, & pro arbitrio & fructu suo uiuere, sed ad uitam singulis fideliter consulere, nec pati uirgines cum masculis habitare, non dico simul dormire, sed nec simul uiuere, cum & sexus infirmus, & ætas adhuc lubrica per omnia frenari & regi debeat, ne diabolo insidianti & seuire cupienti ad nocendum detur occasio: cū & Apostolus dicat: Nolite locum dare diabolo. Liberanda est uigilanter de periculosis locis nauis, ne inter scopulos & saxa frangatur. Exuenda est uelociter de incendio sarcina, priusquam flammis superuenientibus concremetur. Nemo diutius est periculo proximus. Nec euadere diabolus dei seruus poterit, qui se diaboli laqueis implicauit. Intercedendum est cito talibus, ut separentur dum adhuc separari innocentes possunt, quia diuidi postmodum nostra intercessionem non poterunt, posteaquam conscientia grauissima cohaeserint. Deniq; quàm graues multorum ruinas hinc fieri uidemus, & per huiusmodi illicitas & periculosas cōiunctiones corrumpi plurimas uirgines cum

Hier. 3.

Sapien. 3.

Psal. 2.

virginum & masculorum periculosa cohabitatio.

Ephes. 4.

f summo

summo animi nostri dolore cōspicimus. Quod si se ex fide CHRISTO dica-
uerunt, pudice & caste sine ulla fabula perseuerent, ita fortes & stabiles præ-
mium uirginitatis expectent. Si autem perseuerare nolūt, uel non possunt,
Melius nuberē q̄ uri. melius est ut nubant, quā in ignem delictis suis cadant. Certe nullum fra-
1. Cor. 8. tribus aut sororibus scandalum faciant, cum scriptum sit: Si cibus scanda-
lizat fratrem, non manducabo carnem in seculum, ne fratrem scandalizem.
Nec aliqua putet se posse hac excusatione defendi, quod & inspicere & pro-
bari possit an uirgo sit, cum & manus obstetricum & oculi sæpe fallantur.
Et si incorrupta inuenta fuerit uirgo ex ea parte sui, qua mulier potest esse,
potuerit tamen ex alia corporis parte peccasse, quæ corrumpi potest, & ta-
men inspicere non potest. Certe ipse concubitus, ipse complexus, ipsa confaba-
latio & inosculatio, & coniacentium duorum turpis & fœda dormitio, quan-
tum dedecoris & criminis confitetur? Si superueniens maritus sponsam su-
am iacentem cum altero uideat, nonne indignatur & fremit? & per zeli do-
lorem fortassis & gladium in manu sumit? Quia CHRISTVS dominus &
Virgo deo dicata. iudex noster, cum uirginem suam sibi dicatam, & sanctitati suæ destinatam
iacere cum altero cernat, quā indignatur & irascitur? Et quas pœnas ince-
stis eiusmodi coniunctionibus comminatur? Cuius ut gladium spiritalem,
& uenturum iudicii diem unusquisque fratrum possit euadere, omni consi-
lio providere & elaborare debemus. Et cum omnes omnino disciplinam te-
nere oporteat, multo magis præpositos & diaconos curare hoc fas est, qui
exemplum & documentum cæteris de conuersatione & moribus suis præ-
1. Tim. 3. c. 5 beant. Quomodo enim possunt integritati & continentiæ præesse, si ex ipsis
incipiant corruptelæ, & uitiorum magisteria procedere? Et idcirco consulte
& cum uigore fecisti frater charissime, abstinendo diaconum, qui cum uir-
gine sæpe mansit, sed & cæteros qui cum uirginibus dormire consueuerant.
Quod si pœnitentiam huius illiciti concubitus sui egerint, & à se inuicem
recesserint, inspiciantur interim uirgines ab obstetricibus diligenter, & si uir-
gines inuentæ fuerint, accepta communicatione ad ecclesiam admittantur,
hac tamen interminatione, ut si ad eosdem masculos postmodum uener-
int, aut si cum eisdem in una domo & sub eodem tecto simul habi-
tauerint, grauiore censura eiciantur, nec in ecclesiam postmodum tales faci-
le recipiantur. Si autem de eis aliqua corruptæ fuerint deprehensæ, agant
pœnitentiam plenam, quia quæ hoc crimen admisit, non mariti sed CHRISTI
adultera est. Et ideo æstimato iusto tempore, postea exhomologesi fa-
cta ad ecclesiam redeant. Quod si obstinate perseuerant, nec se ab inuicem
separant, sciant se cum hac sua impudica obstinatione nūquam à nobis ad-
mitti in ecclesiam posse, ne exemplum cæteris ad ruinas delictis suis facere
incipiant. Nec putent sibi uitæ aut salutis constare rationem, si episcopis &
sacerdotibus obtemperare noluerint, cum in Deuteronomio dominus deus
dicat

dicat: Et homo quicumque fecerit in superbiam ut non exaudiat sacerdotem, aut iudicem, quicumque fuerit in diebus illis, morietur homo ille, & omnis populus cum audierit, timebit, & non aget impie etiam nunc. Interfici deus iussit sacerdotibus suis non obtemperantes, iudicibus à se ad tempus constitutis non obedientes: & tunc quidem gladio occidebantur, quando adhuc & circumcisio carnalis manebat, nunc autem quia circumcisio spiritalis esse ad fideles seruos dei coepit, spiritali gladio superbi & contumaces necantur, dum de ecclesia efficiuntur. Neque enim uiuere foris possunt, cum domus dei una sit, & nemini salus esse nisi in ecclesia possit. Indisciplinatos autem perire, dum non audiunt nec obtemperant consilijs salubribus, testatur diuina scriptura quæ dicit: Non diligit indisciplinatus castigantem se. Qui autem oderunt correptiones, consumuntur turpiter. Ergo, ne indisciplinati consumantur & pereant, da operam frater charissime, ut quantum potes consilijs salubribus fraternitatem regas, & singulis ad salutem suam consulas. Arcta & angusta est uia per quam ingredimur ad uitam, sed summus & magnus est fructus cum peruenimus ad gloriam. Qui se semel castrauerunt propter regnum cœlorum, deo per omnia placeant, nec sacerdotes dei aut ecclesiam domini contemnentes, scandalo se fratribus offerant. Et si ad præsens à nobis contristari uidentur, nos tamen in salubri persuasionem maneamus, scientes & Apostolum dixisse: Ergo ego inimicus factus sum uobis, uerum dicens uobis: Quod si obtemperauerint, nobis gratissimum est, stantes eos ad salutem pariter dignatione nostri sermonis formauimus. Si autem quidam de peruersis obtemperare noluerint, secundum eundem Apostolum dicentem: Si hominibus placerem, CHRISTI seruus non essem. Si quibusdam suadere non possumus, ut eos uero CHRISTO placere faciamus: nos certe (quod nostrum est) CHRISTI domini & dei nostri præcepta seruantes placeamus. Opto te frater charissime semper bene ualere.

Deut. 17.

Galat. 4.

Galat. 1.

ARGUMENTVM EPISTOLAE SEQUENTIS.

Beati Cypriani epistola quorundamq; episcoporum ad Ianuarium, nonnullosq; alios, de his qui ab hæreticis baptizari uidentur, in qua probat neminem baptizari foris extra ecclesiam posse, cum unum baptisma in una catholica ecclesia sit.

Epistola XII.

CYPRIANVS, LIBERALIS, CALIDONIVS, IVNIVS, PRIMVS, Cæcilius, Polycarpus, Nicomedes, Felix, Marutius, Successus, Lucianus, Honoratus, Fortunatus, Victor, Donatus, Lucius, Herculanius, Pomponius, Demetrius, Quintus, Saturninus, Ianuarius, Marcus, alius Saturninus, alius Donatus, Rogatianus, Sedatus, Tertullus, Hortensianus: item

f 2 alius

alius Saturninus, Satius, Ianuario, Saturnino, Maximo, Victori, alio Victori, Cassio, Proculo, Modiano, Cirino, Gargilio, Eutyciano, alio Gargilio, alio Saturnino. Vemesiano, Nampulo, Antoniano, Rogatiano, Honorato, fratribus salutem.

Um simul in concilio essemus fratres charissimi, legimus literas uestras, quas ad nos fecistis de his qui apud hæreticos & schismaticos baptizati uidentur, an ad ecclesiam catholicam (quæ una est) uenientes baptizari debeant, De qua re quamquam & ipsi illic ueritatem & firmitatem catholicæ regulæ teneatis, tamen quoniam consulendos nos pro communi dilectione existimastis, sententiam nostram non nouam promimus, sed iam pridem ab antecessoribus nostris statutam & à nobis obseruatam, uobiscum pari confessione coniungimus: censes scilicet & pro certo tenentes, neminem foris baptizari extra ecclesiam posse, cum sit baptismus unum intra sanctam ecclesiam constitutum, & scriptum sit domino dicente: Me dereliquerunt fontem aquæ uiuæ gratis, & effoderunt sibi lacus detritos, qui non possunt aquam portare. Et iterum diuina scriptura præmoneat & dicat: Ab aqua aliena abstinete, & à fonte aquæ alienæ ne biberis. Oportet uero mundari & sanctificari aquam prius à sacerdote, ut possit baptismus suo peccata hominis qui baptizatur, abluere, quia per Ezechielem prophetam dominus dicit: Et aspergā super uos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus immundicijs uestris, & ab omnibus simulachris uestris, & mundabo uos, & dabo, uobis cor nouum, & spiritum nouum dabo uobis. Quomodo autem mūdare & sanctificare aquam potest, qui ipse immundus est, & apud quem spiritus sanctus non est: cum dominus dicat in Numeris: Omnia quæcūque tetigerit immundus, immunda erunt. Aut quomodo baptizans dare alteri remissionem peccatorum potest, qui ipse sua peccata deponere extra ecclesiam non potest: Sed & ipsa interrogatio quæ sit in baptismis testis est ueritatis. Nā cum dicimus: credis in uitam æternam, & remissionem peccatorum per sanctam ecclesiam? Intelligimus remissionem peccatorum non nisi in ecclesia dari: apud hæreticos autem ubi ecclesia non sit, non posse peccata dimitti. Itaque qui hæreticos asserunt, aut interrogationem mutant, aut uindicent ueritatem, nisi si eis & ecclesiam tribuunt, quos baptismus habere contendunt, ungi quoque necesse est eum qui baptizatus sit, ut accepto chrismate, id est, unctione esse unctus dei, & habere in se CHRISTI gratiam possit. Porro autem eucharistia & unde baptizati unguntur oleum in altari sanctificatur. Sanctificare autem non potuit olei creaturam, qui nec altare habuit, nec ecclesiam. Vnde nec unctio spiritalis apud hæreticos potest esse, cum constet oleum sanctificari, & eucharistiam fieri apud illos omnino non posse. Scire autem

Alias * cōfessione.

Nemo extra ecclesiam baptizandus.

Hierc. 2.

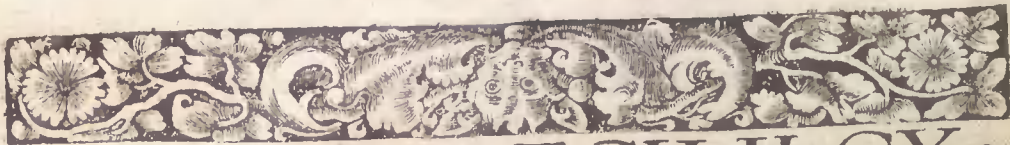
Ezech. 36.

Nume. 19.

Nemo dat quod non habet.

autem & meminisse debemus scriptum esse: Oleum peccatoris non ungat caput meum, quod ante in psalmis pramonuit spiritus sanctus, ne quis exorbitans, & à uia ueritatis exerrans, apud hæreticos & CHRISTI aduersarios ungeretur. Sed & baptizato quam facere precem potest sacerdos sacri-
 legus & peccator: cum scriptum sit: Deus peccatorem non audit: sed qui eū ^{Ioan. 9.} coluerit, & uoluntatem eius fecerit, illum audit. Quis autē potest dare quod ipse non habeat? Aut quomodo potest spiritualia agere, qui ipse amiserit spiritum sanctum? Et idcirco baptizandus est & innouandus qui ad ecclesiam
 *rudis uenit ut intus per sanctos sanctificetur, quia scriptū est: Sancti esto- ^{Alias * nudus}
 te, quia & ego sanctus sum, dicit dominus, ut qui in errorem seductus est, & ^{Luce. 19 & 20} foris tinctus, in baptismo uero & ecclesiastico etiam hoc ipsum deponat, quod homo ad deum ueniens, dum sacerdotem quærit, in sacilegium fraude erroris incurrit. Cæterum probare est hæreticorum & schismaticorū baptisma, consentire in id quod illi baptizauerint. Neq; enim potest pars illic inanis esse, & pars præualere. Si baptizare potuit, & spiritum sanctum dare potuit. Si autem spiritum sanctum dare non potest, quia foris constitutus cum sancto spiritu non est, nec baptizare uenientem potest, quando & baptisma unum sit, & spiritus sanctus unus, & una ecclesia à CHRISTO domino nostro super petram origine unitatis & ratione fundata. Ita fit, ut cum omnia apud illos inania & falsa sint, nihil eorum, quæ illi gesserint probari à nobis debeat. Quid enim potest ratum & firmum esse apud deum, quod illi faciunt, quos dominus hostes & aduersarios suos dicit, in euangelio suo ponens: Qui non est mecum aduersum me est, & qui non mecum colligit, ^{Luce. 11.} spargit. Et beatus quoque apostolus Ioannes mandata domini & precepta custodiēs in epistola sua posuerit: Audistis quia antichristus uenit, nūc autem multi antichristi facti sunt, unde cognoscimus quia nouissima hora est, ex nobis exierunt, sed nō fuerunt ex nobis, si enim fuissent ex nobis, nobiscum mansissent. Vnde nos quoq; colligere & considerare debemus, an qui aduersarij sunt domini, & appellati sunt antichristi, possint dare gratiā CHRISTI. Quare qui cum domino sumus, & unitatem domini tenemus, & secundum eius dignationem sacerdotium eius in ecclesia administramus, quæcunq; aduersarij eius & antichristi faciunt, repudiare & reijcere, & proprophanis habere debemus, & eis qui de errore & prauitate ueniētes agnoscunt unius ecclesiæ ueram fidem, dare illis per omnia diuinæ gratiæ sacramenta, & fidei ueritatem. Op. V. F. Ch. S. B. V.

DIVI CYPRIANI LIBRI PRIMI EPI-
 STOLARVM FINIS:

DIVI CAECILII CY

PRIANI EPISCOPI CARTHAGINENSIS
EPISTOLARVM LIBER SECVNDVS.

ARGVMENTVM SEQVENTIS EPISTOLAE.

Ad Stephanum epistola de concilio, quod habitum est super ijs qui apud hareticos baptizabantur, ac de presbyteris qui non debent amplius sacerdotio admitti, si semel ad sacrilega sacrificia accesserunt.

Epistola I.

CYPRIANVS ET CAETERI STEPHANO FRATRI SALVTEM.

DE QVAEDAM disponenda ac communis concilij examinationem limada, necesse habuimus frater charissime, conuenientibus in unum pluribus sacerdotibus cogere & celebrare conciliū, in quo quidē multa prolata atq; translata sunt. Sed de eo uel maxime tibi scribendum & cum tua grauitate ac sapiētia conferendū fuit, quod magis pertineat ad sacerdotalem auctoritatem & ad ecclesiae catholicae unitatem, pariter & dignitatem,

de diuinæ dispositionis ordinatione uenientem, eos qui sint foris extra ecclesiam & tincti, & apud hareticos & schismaticos prophanæ aquæ labe maculati, quādo ad nos atq; ad ecclesiam, quæ una est, uenerint baptizari oportere, eo quod parum sit eis manum imponere ad accipiendum spiritum sanctum, nisi & ecclesiae accipiant baptismum. Tunc enim demum plane sanctificari, & esse filij dei possunt, si sacramento utroq; nascantur, cū scriptum sit: Nisi quis natus fuerit ex aqua & spiritu sancto, nō potest introire in regnum dei. Inuenimus etiam in Actis apostolorum hoc esse ab apostolis custoditum, & salutaris fidei ueritate seruatum, ut cum in domo Cornelij centurionis super ethnīcos qui ibi aderant, fidei calore feruentes, & in dominiū toto corde credētes, descēdisset spiritus sanctus, quo adimpleti uarijs linguis deum benedicerent, nihilominus tamē beatum apostolum Petrum diuini præcepti atque euangelij memorem præcepisse, ut baptizarentur illi iīdem, qui iam fuerant sancto spiritu pleni, ut nihil prætermissum uideretur, quo minus per omnia diuini præcepti atque euangelij lege apostolica magisteria seruarent. Baptismum autem non esse quo haretici utuntur, nec quēq; apud eos qui CHRISTO aduersantur, per gratiā CHRISTI posse proficere,

Ioan. 3.

Actu. 2.

proficere, diligenter nuper expressum est in epistola quæ ad Quintum collegam nostrum in Mauritania constitutum, super ea rescripta est: Item in literis quas collegæ nostri ad episcopos in Numidia præsidentes ante fecerunt, cuius utriusque epistolæ exempla subdidi. Addimus planè & adiungimus frater charissime, consensu & autoritate cõmuni, ut etiã si qui presbyteri aut diaconi, qui uel in ecclesia catholica prius ordinati fuerint, & postmodum perfidi aut rebelles contra ecclesiam steterint, uel apud hæreticos à pseudoëpiscopis & antichristis cõtra CHRISTI dispositione prophana ordinatione promoti sint, & contra altare unum atque diuinum sacrificia foris falsa ac sacrilega offerre conati sint, eos quoque hac conditione suscipi cū reuertuntur, ut communicent laici, & satis habeant quod admittuntur ad pacem, qui hostes pacis extiterint, nec debere eos reuertentes ea apud nos ordinationis & honoris arma retinere, quibus contra nos rebellauerint. Oportet enim sacerdotes & ministros qui altari & sacrificijs deseruiunt, integros atque immaculatos esse, cum dominus in Leuitico loquatur: Homo in quo fuerit macula & uitium, non accedat offerre dona deo. Item in Exodo hæc eadem præcipiat & dicat: Sacerdotes qui accedunt ad dominum deum sanctificentur, ne forte derelinquat illos dominus. Et iterum: Et cū accedunt ministrare ad altare sancti, non adducunt in se delictum, ne moriantur. Quod autem maius potest esse delictum, aut quæ macula deformior, quàm aduersus CHRISTVM stetisse, quàm ecclesiam eius quam ille sanguine suo parauit & condidit, dissipasse: quàm euangelicæ pacis ac dilectionis oblitum, cõtra unanimitatem & concordem dei populū hostilis discordiæ furore pugnassee: Qui & si ipsi postmodum ad ecclesiam redeunt, restituere tamen eos & secum reuocare non possunt, qui ab eis seducti & foris morte præuerti, extra ecclesiam sine communicatione & pace perierunt, quorum animæ in die iudicii de ipsorum manibus expetentur, qui perditionis autores & duces extiterunt. Et idcirco satis est talibus reuertentibus ueniam dari, non tamen debent in domo fidei perfidia promoueri. Nam quid bonis & innocentibus, atque ab ecclesia non recedentibus reseruamus, si eos qui à nobis recesserint & contra ecclesiam steterint honoramus? Hæc ad conscientiam tuam frater charissime, & pro honore communi, & pro simplici dilectione pertulimus, credentes etiam tibi pro religionis tuæ & fidei ueritate placere, quæ & religiosa pariter & uera sunt. Cæterum scimus quosdam quod semel imbibierint nolle deponere, nec propositum suum facile mutare, sed saluo inter collegas pacis & concordie uinculo quædam propria, quæ apud se semel sint usurpata retinere. Qua in re nec nos uim cuiquam facimus, aut legem damus, cum habeat in ecclesiæ administratione uoluntatis suæ arbitrium liberum unusquisque præpositus rationem actus sui domino redditurus. Opto te frater charissime semper bene ualere.

Leuit. 21.

Quod semel
imbibim⁹ dis-
ficulter depo-
nimus.

Vnusquisq;
rationem sui
actus redditu-
rus.

Caecilij Cypriani epistola ad Donatum, in qua qualiter sua conuersio fuerit enarrat, & sancti spiritus uires commemorans, mundiꝫ laqueos declarans ac damna, hortatur ad placidam & fidem quietam.

Epistola II.

CAECILIVS CYPRIANVS DONATO SALVTEM.

Ene admones Donate charissime, Nam & promississe me memini, & reddendi tempestiuum prorsus hoc tempus est, quo indulgēte uindemia solutus animus in quietem solennes ac statas anni fatigantis inducias sortiatur. Locus etiam cum die conuenit, & mulcendis sensibus ac fouendis ad lenes auras blandientis autumnii, ortorum facies amœna consentit. Hic iucundum sermonibus diem ducere & studentibus fabulis in diuina præcepta conscientiam pectoris erudire, ac ne eloquium nostrū arbiter prophanus impediatur, aut clamor intēperans familiæ strepentis obtundatur, petamus hanc sedem. Dant secessum uici
secessus stur-
diosis aptus. na secreta, ubi dum erratici palmitum lapsus nexibus pendulis per arundines baiulas repunt, uiteam porticum frondea tecta fecerūt. Bene hic studia
Vitea porticus. in aures damus, & dum in arbores & uites quas uidemus, oblectante prospectu, oculos amœnamus, animā simul & auditus instruit, & pascit obtutus. Quanquam tibi sola nunc gratia, sola cura sermonis est. Contemptis uoluptariæ uisionis illecebris in me oculus tuus fixus est, tam ore quā mēte totus auditor es, & hoc amore quo diligis. Caterum quale uel quantum est, quod in pectus tuum ueniat ex nobis? Exilis ingenij angusta mediocritas tenues admodum fruges parit, nullis ad copiam fecundi cespitis culminibus ingrauescit. Aggrediar tamen facultate qua ualeo. Nam & materia dicendi facit mecum. In iudicij contentione pro Rostris opulenta facundia uolubili ambitione iactetur, cum de domino & de deo uox est uocis pura sinceritas, non eloquentiæ uiribus nititur ad fidei argumenta, sed rebus. Deniq; accipe nō diserta, sed fortia. Nec ad audientiæ popularis illecebram
simplex de
deo sermo nō
fucatus. culto sermone fucata, sed ad diuinam indulgentiam prædicandam rudī ueritate simplicia. Accipe quod sentitur anteq̃ discitur. Nec per moras temporum longa agnitione colligitur, sed compendio gratiæ maturātis hauritur. Ego cum in tenebris atq; in nocte cæca iacerem, cumq; in salo iactantis seculi nutabundus ac dubius uestigij oberrātibus fluctuarem, uitæ meæ nescius, ueritatis ac lucis alienus, difficile prorsus ac durum pro illis tunc moribus opinabar, quod in salutem mihi diuina indulgētia pollicebatur, ut quis
Renasce posse
miratus Cyp-
prianus. renasce denuo posset, utq; in nouam uitā lauacro aquæ salutaris animatus, quod prius fuerat exponeret: corporis licet manente compage, hominē animo ac mente mutaret. Qui impossibilis aiebā tanta cōuersio est, ut repente ac perneciter exuat, quod uel geminum situ materiæ naturalis obduruit, uel usurpatum

usurpatum diu senio uetustatis inoleuit. Alta hæc & profunda penitus radice sederunt, quando parsimoniã discit, qui epularibus cœnis, & largis dapibus assueuit. Et qui preciosa ueste conspicuus in auro atq; in purpura fulsit, ad plebeium se ac simplicem cultũ quãdo deponit. Fascibus ille oblectatus & honoribus esse priuatus & inglorius nõ potest. Hic stipatus clientum cuneis, & frequentiore comitatu officiosi agminis honestatus pœnã putat esse cum solus est. Tenacibus semper illecebris necesse est (ut solebat) uinolentia inuitet, inflet superbia, iracundia inflãmet, rapacitas inquietet, crudelitas stimulet, ambitio delectet, libido præcipitet. Hæc egomet sæpe mecum. Nã ut ipse q̃ plurimis uitæ prioris horroribus implicatus tenebar, quibus exui me posse non crederem, sic uitis adhærentibus obsecundans eram, desperatione meliorum malis meis uelut iã proprijs ac uernaculis affauebam. Sed postq̃ unde genitalis auxilio superioris æui labe deterisa, in expiatũ pectus ac purum desuper se lumen infudit. Postq̃ cœlitus spiritu hausto in nouũ me hominem natiuitas secunda reparauit, mirum in modũ protinus confirmare se dubia, patere clausa, lucere tenebrosa, facultatẽ dare, quod prius difficile uidebatur, geri posse, quod impossibile putabat, ut esset agnoscere terrenum fuisse, quod prius carnaliter natũ delictis obnoxium uixisset, Dei esse cœpisse, quod iã spiritus sanctus animaret. Scis ipse profecto & mecũ pariter recognoscis, quid detraxerit nobis, quidue contulerit mors ista criminum, uita uirtutũ. Scis ipse, nec prædico in proprias laudes. Ociosa iactatio est, q̃ quis non iactatum possit esse, sed gratũ, quicquid non uirtuti hominis ascribitur, sed de dei munere prædicatur, ut iam non peccare esse cœperit si dei, quod ante peccatũ est, fuerit erroris humani. Dei est, inquã, dei est omne quod possumus: inde uiuimus, inde pollemus, inde sumpto & concepto uigore, hic adhuc positi futurorũ indicia prænoskimus. Sit tantũ timor in nobis innocentia custos, ut quod in mentes nostras indulgentia cœlestis allapsu dementer dominus influxit, in animi oblectantis hospitio iusta operatione teneatur, nec accepta securitas indiligentiam pariat, & uetus denuo hostis obrepat. Caterũ si tu innocentia, si iustitia uiam teneas illapsa firmitate uestigij tui: si autem in deum uiribus totis ac toto corde suspensus, hoc sis tantum quod esse cœpisti, tantũ tibi ad licentiam datur, quantũ gratia spiritalis augetur. Non enim (qui beneficiorũ terrestrium mos est) in capeffendo munere cœlesti mensura ulla uel modus est, profluens largiter spiritus nullis finibus premitur, nec coërcentibus claustris intra certa metarũ spacia refrenatur. Manat iugiter, exuberat affluenter, nostrũ tantũ sitiit pectus & pateat. Quantũ illuc fidei capacis afferimus, tantũ inde gratia inundantis haurimus. Inde iam facultas datur castitate sobria, mente integra, uirtute sincera, uoce pura, in medulla adolescentium posse uenenorũ uirus extinguere, animorum desipientium labes sanitate purgare, infestis iubere pacem,

Renatus Cy-
prius nubẽ
exiit.

Dei est quod
possumus.

Cœlestis mu-
neris nulla mē-
sura.

pacem, uiolentis quietem, ferocientibus lenitatē, immundos & erraticos spi-
 ritus qui se expugnandis hominibus imminerint, ad confessionē minis in-
 crepantibus cogere ut recedant, duris uerberibus urgere, conflictantes, eu-
 lantes, gementes, incremento poenae propagantis extendere, flagris cedere,
 igne torrere, res illic geritur, nec uidetur: occulta plaga, sed poena manifesta.
 Ita quod esse iam coepimus, acceptus spiritus licentia sua potitur, sed quod
 nec dum corpus ac membra mutauimus, adhuc carnalis aspectus seculi nu-
 be caecatur. *Animi expia-
ti potentia.* Quantus hic animi potentatus est, quanta uis est, non tantum
 ipsum esse subtractum perniciosis contactibus mundi, ut quis expiatus &
 purus nulla incurfantis inimici labe capiatur, sed adhuc maiorem & fortio-
 rem uiribus fieri, ut in omnem aduersarii grassantis exercitum, imperioso iu-
 re dominetur? Atque ut illustrius ueritate patefacta diuini muneris indicia
 clarescant, lucem tibi ad cognitionem dabo, & malorum blandientium cali-
 gine absterfa, operi seculi tenebras reuelabo, paulisper te crede subduci in
 montis ardui uerticem celsiorem. Speculare inde rerum infra te iacētium fa-
 cies, & oculis in diuersa porrectis, ipse à terrenis contactibus liber fluctuan-
 tis mundi turbines intuere. *Mundi turbi-
nes & peri-
cula.* Iam seculi & ipse misereberis, tuique admonitus
 & plus in deum gratus maiore læticia quod cuaseris, gratulaberis. Cerne tu
 itinera latronibus clausa, maria obsessa prædonibus, cruento horrore ca-
 strorum bella ubique diuisa. Madet orbis mutuo sanguine, & homicidium
 cum admittunt singuli crimen est, uirtus uocatur cum publice geritur. Impu-
 nitatem sceleribus acquirit non innocentiae ratio, sed saeuitiae magnitudo.
 Iam si ad urbes ipsas oculos tuos atque ora conuertas, celebritatem offen-
 das omni solitudine tristiores. Paratur gladiatorius ludus, ut libidine cru-
 delium luminum sanguis oblectet. Impletur in succum cibus fortioribus cor-
 pus, & aruina assidui nidoris membrorum moles robusta pinguescit, ut sa-
 ginatus in poenam charius pereat. Homo occiditur in hominis uoluptatē,
 & ut quis possit occidere peritiae est, usus est, ars est. Scelus non tantum ge-
 ritur, sed docetur. Quid potest inhumanius? quid acerbius dici? disciplina
 est, ut perimere quis possit, & gloria est, quod peremit. Quid illud oro te,
 quale est, ubi se feris obijciunt, quos nemo damnavit? Aetate integra, ho-
 nestas satis forma, ueste preciosa uiuentes in ultroneum funus ornantur, ma-
 lis suis miseri gloriantur: pugnant ad bestias, non crimine, sed furore. Spe-
 ctant filios suos patres. Frater in cauea, & soror præsto est, & spectaculi li-
 cet premium largior muneris apparatus amplificet, ut moeroribus suis ma-
 ter intersit. Hoc pro dolor mater & redimit in tam impijs spectaculis,
 tamque diris sceleribus esse se non putant oculis parricidas. Conuerte hinc
 uultus ad diuersi spectaculi non minus poenitenda contagia, in theatris
 quoque conspicias, quod tibi & dolori sit & pudori. Cothurnus est tragi-
 cus prisca facinora carmine recensere. De parricidis & incestis horror anti-
 quus

quus, expressa ad imaginem ueritatis actione replicatur, ne seculis trāse-
untibus exoleseat, quod aliquando commissum est. Admonetur omnis
aetas auditu fieri posse, quod aliquando factum est. Nunquam æui senio
delicta moriuntur, nunquam crimen temporibus obruitur, nunquam sce-
lus obliuione sepelitur. Exempla fiunt, quæ iam esse facinora destiterunt.
Tunc delectat in mimis turpitudinum magisterio uel quid domi gesserit,
recognoscere, uel quid gerere possit, audire. Adulterium discitur dum uide-
tur, & lenocinante ad uitia publicæ autoritatis malo, quæ pudica fortasse ad
spectaculū matrona processerat, de spectaculo reuertitur impudica. Adhuc
deinde morum quanta labe, quæ probrorum fomenta, quæ alimenta ui-
tiorum, histrionicis gestibus inquinari: uidere contra fœdus iusq; nascenti
di patientiam incestæ turpitudinis elaboratam: Euirātur mares, omnis ho-
nor & uigor sexus eneruati corporis dedecore emollitur, plusq; illic placet
quisquis uirum in fœminam magis fregerit. In laudem crescit ex crimine, &
eo peritior quo turpior iudicatur. Spectatur hic proh nefas, & libēter. Quid
non potest suadere qui talis est: Mouet sensus, mulcet affectus, expugnat
boni pectoris conscientiam fortiorem, nec deest probri blandientis autori-
tas, ut auditu molliore perniciēs hominibus obrepat. Exprimunt impudicā
Venerem, adulterum Martem, Iouem illū suum, non magis regno q̃ uitij
principem, in terrenos amores cum ipsis suis fulminibus ardētem: nunc in
plumas oloris* flauescere, nunc aureo hymbre defluere, nunc in puerorū pu-
bescentium raptus ministris auibus proflire. Quære iam nūc an possit esse
qui spectat, integer uel pudicus, cū deos suos quos uenerātur imitantur. Fi-
unt miseris & delicta religiosa. O si & possis in illa sublimi specula constitu-
tus oculos tuos inferere secretis, recludere cubiculorū obductas fores, & ad
conscientiam luminū penetralia occulta referare, aspicias ab impudicis geri,
quod nec possit aspicere frons pudica. Videas quod crimen sit & uidere: ui-
deas quod uitiorū furore gementes gessisse se negant, & gerere festinant: li-
bidinibus insanis in uiros uiri porruūt. Fiunt quæ nec ipsis, nec illis possunt
placere, qui faciunt. Mentior nisi alios, qui talis est, increpat, turpis turpes in-
famat, & euasisse se consciū credit, quasi conscientia satis nō sit. Idē in publi-
co accusatores, in occulto rei, in semetipsos censores pariter & nocentes. Da-
mnant foris, quod intus operantur. Admittunt libenter, quod cum admise-
rint, criminantur. Audacia prorsus conuicijs* faciens, & impudentia cōgruens
impudicis. Nolo mireris quæ loquuntur huiusmodi ore illo polluto. Quic-
quid iā uoce delinquit, minus est. Sed tibi post insidiosas uias, post disper-
sas orbe toto multiplices pugnas, post spectacula uel cruēta, uel turpia, post
libidinū probra, uel lupanaribus prostituta, uel domesticis parietibus obse-
pta, quorū quo secretior culpa, maior audacia est. Forum fortasse uideat im-
mune, qd' ab injurijs laessentibus liberū nullis malorū cōtactibus polluat.
Illuc

Histrionicis
gestibus inquī-
nātur omnia.

Aliās *albe-
scere.

Aliās *faucē.

*Incise leges
negliguntur.*

*Patronus pre-
uaricator.
Iudex uenalis*

*Legibus nul-
lus honor.*

*Ignorantia bo-
na opinata.*

*Anceps tem-
porum palpator*

Illuc aciem tuam flecte. Plura illic quæ detesteris inuenies, magis oculos tuos inde diuerter. Incisæ sint licet leges duodecim tabulis, & publico ære præfixo iura præscripta sint, inter leges ipsas delinquitur, inter iura peccatur. Innocentia nec illic ubi defenditur, reseruatur. Sæuit inuicem discordantium rabies, & inter togas pace rupta forum litibus mugit insanum, hasta illic & gladius, & carnifex præsto est, ungula effodiens, equuleus extendens, ignis exurens, ad hominis corpus unum supplicia plura quàm membra sunt. Quis inter hæc uero subueniat? patronus? sed præuaricatur & decipit. Iudex? sed sententiam uendit, qui sedet crimina uindicaturus admittit, & ut reus innocens pereat, sit nocens iudex. Flagrant ubique delicta, & passim multiformi genere peccandi per improbas mentes nocens uirus operatur. Hic testamentum subiicit: ille falsum capitali fraude conscribit: hic arcentur hæreditatibus liberi: illic bonis donantur alieni. Inimicus insimulat, calumniator impugnat, testis infamat, utrobique grassatur in mendacium criminum prostitutæ uocis uenalis audacia, cum interim nocentes, nec cum innocentibus pereunt. Nullus de legibus metus est: de quaestore, de iudice pauor nullus: quod potest redimi, non timetur: esse iam inter nocentes innoxium, crimen est: malos quisquis non imitatur, offendit. Consensere iura peccatis, & coepit esse licitum quod publicum est. Quis illic rerum pudor? quæ esse possit integritas? ubi qui damnent improbos desunt? soli ibi qui damnentur occurrunt? Sed ne nos uideamur eligere fortasse peiora, & studio destruendi per ea oculos tuos ducere, quorum tristis atque auersandus aspectus ora & uultus conscientie melioris offendat, iam tibi illa quæ ignorantia secularis bona opinatur, ostendam. Illic etiam fugienda conspicias: quos honores putas esse? quos fasces? quam affluentiam in diuitijs? quam potentiam in castris? in magistratu purpuræ speciem? in principatu licentiæ potestatem? malorum blanditium uirus occultum est, & arridentis nequitie facies quidem læta. Sed calamitatis abstrusæ illecebrosa fallacia, instar quoddam ueneni, ubi in lethales succos dulcedine aspersa calliditate fallendi, sapore medicato poculum uidetur esse quod sumitur. Vbi epotata res est, pernicies hausta grassatur. Quippe illum uides, qui amictu clariore conspicuus fulgere sibi uidetur in purpura. Quibus hoc sordibus emit, ut fulgeat? quos arrogantium fastus prius pertulit? quas superbas fores matutinus salutator obsedit? quot tumulentium contumeliosa uestigia stipatus, dientium cuneis ante præcessit? ut ipsum etiam salutantum comes postmodum pompa præcederet, obnoxia non homini sed potestati. Neque enim moribus coli meruit ille, sed fascibus. Horum denique uideas exitus turpes: cum anceps temporum palpator abscesserit, cum priuati latus nudum desertor asseda foedauerit, tunc laceratæ domus plagæ conscientiam feriunt, tunc rei familiaris exhausta damna cognoscuntur, quibus redemptus fauor uulgi, & caducis atque inanibus uotis popularis

popularis aura quæsitæ est. Stulta prorsus & uana iactura frustrantis spectæ *Aura popu- /*
 culi uoluptatem id parare uoluisset, quod nec populus acciperet, & perde- *laris.*
 ret magistratus. Sed & quos diuites opinaris continuantes saltibus saltus,
 & de confinio pauperibus exclusis infinita ac sine termino rura latius porri-
 gentes, quibus argenti & auri maximum pondus, & pecuniarum ingentium
 uel exstructi aggeres, uel defossæ strues, hos etiam inter diuitias suas trepi- *Diuites di- /*
 dos cogitationis iucertæ sollicitudo discrutiat, ne prædo uastet, ne percussor *scrutiat solici- /*
 infestet, ne inimica cuiusq; locupletioris inuidia calumniosis litibus inquie- *tudo.*
 tet. Non cibus securus somnusue contingit. Suspirat ille in conuiuio bibat li-
 cet gemma, & cum epulis marcidum corpus thoros mollior alto sinu condi-
 derit, uigilat in pluma. Nec intelligit miser speciosa esse sibi supplicia: auro *Auro alligan- /*
 se alligatum teneri, & possideri magis q̃ possidere diuitias. Atq; ô detesta- *tur diuites.*
 bilis cæcitas mentium, & cupiditatis insanæ profunda caligo, cum exonera- *Cæcitas diui- /*
 re se possit, & releuare ponderibus, pergit magis fortunis argentibus incu- *tum.*
 bare, pergit penalibus cumulibus pertinaciter adhærere. Nulla in clientes inde
 largitio est, cum indigentibus sit nulla partitio, & pecuniam suam dicunt, quã *Querit & in /*
 uelut alienam domi clausam sollicito labore custodiunt. Ex qua non amicis, *uētis miser /*
 non liberis quicq̃, non sibi deniq; ipsis impartiant. Possident ad hoc tantū, *abstinet & tē /*
 ne possidere alteri liceat. Et ô nominum quanta diuersitas, bona appellant, *met uti.*
 ex quibus nullus illis (nisi ad res malas) usus est. An putas uel illos tutos sal-
 tem inter * bonorum insulas & opes largas stabili firmitate securos, quos re- *Alias* hono- /*
 galis aulæ splendore fulgentes armorum excubantium tutela circumstat? Ma- *rū insulas.*
 ior illis quàm cæteris metus est: tam ille timere cogitur, quàm timeretur. Exigit *Regib⁹ anxie- /*
 poenas pariter de potentiore sublimitas. Sit licet satellitum manu septus, & *tas & metus.*
 clausum ac protectum latus numerofo stipatore tueatur, quàm securos non *Timere cogi- /*
 finit esse subiectos, tam necesse est ut non sit & ipse securus. Ante ipsos ter- *tur qui time- /*
 ret potestas sua, quos facit esse terribiles. Arridet, ut sæuiat: blanditur, ut *tur.*
 fallat: illicit, ut occidat: extollit, ut deprimat. Fœnore quodā nocendi q̃ fuerit
 amplior summa dignitatis & honorū, tã maior exigitur & usura poenarum.
 Vna igitur placida, & fida tranquillitas. Vna solida, & firma, & perpetua se-
 curitas, si quis ab his inquietantis seculi turbinibus extractus salutaris por-
 tus statione fundatus, ad cœlum oculos tollit à terris, & ad domini munus
 admissus, ac deo suo mente iam proximus, quicquid apud cæteros in rebus
 humanis sublime ac magnum uidetur intra suam conscientiam iacere glo- *Deo proxim⁹ /*
 riatur. Nihil appetere, iam nihil desiderare de seculo potest qui seculo ma- *nihil terrenū /*
 ior est. Quàm stabilis, q̃ inconcussa tutela est, q̃ perennibus bonis cœleste *appetit.*
 præsidium implicantis mundi laqueis solui, in lucem immortalitatis eternæ
 de terrena fece purgari, uiderit quæ in nos prius infestantis inimici pernicies
 insidiosa grassata sit, plus amare compellimur, quod futuri sumus, dum &
 scire conceditur, & damnare quod eramus. Nec ad hoc precijs aut ambitu,

g aut

aut manu opus est, ut hominis summa uel dignitas, uel potestas elaborata mole pariat, sed gratuitum de deo munus, religiosa mente concipitur, & facile est, & ut sponte sol radiat, dies illuminat, fons rigat, hymber irrorat, ita se spiritus cœlestis infundit, postquam autorem suum cœlum intuens diuina cognouit, sole altior est, ac omni terrena potestate sublimior, id esse incipit quod esse se credit. Tu tantum quem iam spiritalibus castris cœlestis militia signauit, tene incorruptam, tene sobriam religiosis uirtutibus disciplinam. Sit tibi uel oratio assidua, uel lectio: nunc cum deo loquere, nunc deus tecum: ille te præceptis suis instruat, ille disponat: quem ille diuitem fecerit, nemo pauperem faciet. Penuria esse nulla iam poterit, cum semel pectus cœlestis sagina saturauerit. Iam tibi auro distincta laquearia, & preciosi marmoris crustis uestita domicilia sordebunt. Cum scieris te esse excolendum magis, te potius ornandum, domum tibi hanc esse potiore, quam dominus infedit templi uice, in qua spiritus sanctus cœpit habitare. Pingamus hanc domum, pingamus innocentiam, luminemus luce iustitiæ. Nō hac unquam procumbet in lapsum senio uetustatis, nec pigmento parietis, aut auro exolescente fœdabitur. Caduca sunt quæcunque fucata sunt, nec fiduciam præbent possidentibus stabilem, quæ possessionis non habent ueritatem. Hoc manet cultu iugiter uiuido, honore integro, splendore diuturno, aboleri non potest nec extinguui, potest tantum in melius corpore redeunte formari. Hæc interim breuib. Donate charissime, nam & si facilem de bonitate patientiam, mentem in deum solidam, fidem tutam salutaris auditus oblectat: nihilq; tam tuis auribus gratum est, quàm quod in deo gratum est, modè rari tamen dicenda debemus simul iuncti, & sapius locuturi. Et quoniam feriata nunc quies ac tempus est ociosum, quicquid inclinante iam sole in uesperam diei superest, ducamus hunc diem læti, nec sit uel hora conuiuii gratiæ cœlestis immunis. Sonet psalmus conuiuium sobrium, ut tibi tenax memoria est, uox canora, aggredere hoc munus ex more. Magis charissimos pascas si sit nobis spiritalis auditio, prolectet auris religioso mulcedo.

ARGVMENTVM SEQVENTIS EPISTOLAE.

Epistola beati Cypriani ad Cæciliū de sacramento dominici calicis, locēs per multas patrum ueteris testamenti similitudines & prophetarum testimonia hoc ante fuisse significatur. Nec calicem cum aqua sine uino recte offerri, nec uinum absque aqua iuxta CHRISTI traditionem consecrari posse.

Epistola

CYPRIANVS CAECILIO FRATRI SALVTEM.

Vanq̃ sciam, frater charissime, episcopos plurimos eccle-
 sijs dominicis in toto mūdo diuina dignatione praposi-
 tos, euāgelicæ ueritatis ac dominicæ traditionis tenere ra-
 tionem, nec ab eo quod CHRISTVS magister & præce-
 pit & gessit, humana & nouella institutione decedere, ta-
 men quoniā quidam uel ignoranter, uel simpliciter in ca-
 lice dominico sanctificando, & plebi ministrando non hoc faciunt, quod IE-
 SVS CHRISTVS dominus & deus noster sacrificij huius autor & doctor
 fecit & docuit: religiosum pariter ac necessarium duxi de hoc ad te literas fa-
 cere, ut si quis in isto errore adhuc tenebatur, ueritatis luce perspecta ad radi-
 cem atq; originē traditionis dominicæ reuertatur. Nec hoc putes frater cha-
 rissime nostra & humana mente conscribere, aut ultronea uoluntate hoc no-
 bis audaciter assumere, cum mediocritatem nostram semper humili & uere-
 cunda moderatione teneamus. Sed quando aliquid deo inspirante & man-
 dante præcipitur, necesse est domino seruus fidelis obtēperet, excusatus apud
 omnes quod nihil sibi arroganter assumat, qui offensam domini timere cō-
 pellitur, nisi faciat quod iubetur. Admonitos autem nos scias, ut in calice of-
 ferendo dominica traditio seruetur, neq; aliud fiat à nobis, q̃ quod pro no-
 bis dominus prior fecit. Vt calix qui in cōmemorationem eius offertur, mi-
 xtus uino offeratur. Nam cum dicat CHRISTVS: ego sum uitis uera. san-
 guis CHRISTI non aqua est utiq; sed uinū. Nec potest uideri sanguis eius,
 quo redempti & uiuificati sumus esse in calice, quando uinū desit calici, quo
 CHRISTI sanguis ostenditur, qui scripturarum omnium sacramento ac te-
 stimonio prædicatur. Inuenimus enim & in Genesi sacramentū circa Noē
 hoc idē præcucurrisse, & figuram dominicæ passionis illic extitisse, quod ui-
 num bibit, quod inebriatus est, quod in domo sua nudatus est, quod fuit re-
 cubans nudis & patentibus femoribus, quod nuditas illa patris à medio fi-
 lio denotata est, & foras nunciata, à duobus uero maiore & minore conte-
 cta. Et cætera quæ necesse non est exequi, cum satis sit hoc solum complecti,
 quod Noē typum futuræ ueritatis ostendens, non aquam sed uinū biberit,
 & sic imaginem dominicæ passionis expresse. Item in sacerdote Melchise-
 dech, sacrificij dominici sacramentū præfiguratum uidemus, secundū quod
 scriptura diuina testatur & dicit: Et Melchisedech rex salem protulit panem
 & uinum. Fuit autem sacerdos dei summi & benedixit Abraam. Quod au-
 tem Melchisedech typum CHRISTI portaret, declarat spiritus sanctus in
 psalmis ex persona patris ad filium dicens: Ante luciferum generaui te. Iu-
 rauit dominus & non poenitebit eum, tu es sacerdos in aeternum secundum
 ordinem Melchisedech. Qui ordo utiq; hic est de sacrificio illo ueniens & in-

Gene. 9.
 Figura do-
 minicæ passio-
 nis.

Melchisedech
 typus domini
 ci sacramenti
 Gene. 14.

Psal. 109.

de descendēs, quod Melchisedech sacerdos dei summi fuit, quod panem & uinum obtulit, quod Abraham benedixit. Nā qui magis sacerdos dei summi q̄ dominus noster IESVS CHRISTVS qui sacrificiū deo patri obtulit. Et obtulit hoc idem quod Melchisedech obtulerat, id est, panē & uinum, suū scilicet corpus & sanguinem. Et circa Abraham benedictio illa præcedēs, ad nostrum populum pertinebat. Nam si Abraham deo credidit, & deputatum est ei ad iustitiam, utiq; quisquis deo credit & fide uiuit, iustus inuenitur, & iam pridē in Abraham fideli benedictus & iustificatus ostēditur, sicut

Galat. 3. beatus Paulus apostolus probat dicens: Credidit Abraham deo, & deputatū est ei ad iustitiam. Cognoscitis ergo quia qui ex fide sunt, hi sunt filij Abraham. Præuidens autem scriptura quia ex fide iustificat deus gentes, prænu-
Gen. 26. ciauit Abraham, quia benedicentur in illo oēs gentes. Igitur qui ex fide sunt, benedicentur cum fideli Abraham: unde in euang. inuenimus de lapidibus excitari, id est, de gentibus colligi filios Abraham. Et cū Zachæū laudaret do-
Mat. 3. minus, respondit & dixit: Salus hodie domui huic facta est, quia & hic filius
Luc. 19. est Abraham. Vt ergo in Genesi per Melchisedech sacerdotē benedictio cir-
 ca Abraham possit rite celebrari, præcedit ante imago sacrificij in pane & ui-
 no scilicet constituta. Quā rē perficiens & adimplens dominus panē & calicē
 mixtum uino obtulit, & qui est plenitudo ueritatem præfiguratæ imaginis
 adimpleuit. Sed & per Salomonem spiritus sanctus typum dominici sacri-
 ficij præmonstrat immolatæ hostiæ panis & uini, sed & altaris & apostolo-
Prouer. 9. rū faciens mentionem. Sapientia, inquit, ædificauit sibi domum, & subdi-
 dit columnas septem. Mactauit suas hostias, miscuit in cratere uinum suū &
 parauit mensam suā. Et misit seruōs suos conuocās cū excelsa prædicatione
 ad craterem dicens: Qui est insipiens declinet ad me, & indigentibus sensu di-
 xit: Venite & edite de meis panibus, & bibite uinum quod miscui uobis. Vi-
 nū mixtum declarat: id est, calicem domini aqua & uino mixtum propheti-
 ca uoce denunciat, ut appareat in passione dominica id esse gestū quod fue-
 rat prædictū. In benedictione quoq; Iudæ hoc idem significatur, ubi & illic
 CHRISTI figura exprimitur, quod à fratribus suis laudari & adorari habe-
 ret. qđ inimicorum dorsa cedentium atq; fugientium manibus quibus crucē
 pertulit & mortem uicit, compressurus fuisset, quodq; ipse sit leo de tribu
Gen. 49. Iuda, & recubet dormiēs in passione & surgat, & sit ipse spes gentiū, quibus
 scriptura diuina adiungit & dicit: Lauabit in uino stolam suā, & in sanguine
 uuæ amictū suum. Quando autē sanguis uuæ dicitur, quid aliud q̄ uinū cali-
Esa. 63. cis dominici sanguinis ostenditur? Nec nō & apud Esaiam hoc idem & spiri-
 tus sanctus de domini passione testat̃ dicēs: Quare rubicūda sunt uestimen-
 ta tua, & indumēta tua uelut à calcatione torcularis pleni & percalcati? Nun-
 quid rubicunda uestimēta aqua potest facere? aut in torculari aqua est, quæ
 pedibus calcatur uel prælo exprimit̃? Vini utiq; mentio est, & ideo ponitur
 ut domi-

ut domini sanguis uino intelligatur. Et quod in calice dominico postea manifestatū est, prophetis annunciantibus prædicatur. Torcularis quoque calcatio & pressura taxat, quia quomodo ad potandū uinū ueniri nō potest nisi botrus calcetur ante & premat, sic nec nos sanguinem CHRISTI possemus bibere, nisi CHRISTVS calcatus prius fuisset & pressus, & calicē prior biberet, quem credentibus propinaret. Quotiescunq; autem aqua sola in scripturis sanctis nominatur, baptisma prædicatur, ut apud Esaïam significari uidemus. Nolite, inquit, priorum meminisse, & antiqua nolite reputare. Ecce ego facio noua, quæ nunc orientur, & cognoscetis, & faciam in deserto uiā, & flumina in loco inaquoso ad aquare genus meum electū, plebē meā quā acquisiui, ut uirtutes meas annunciet. Prænuñciauit illic per prophetā deus, quod apud gētes in locis, quæ inaquosa prius fuissent, flumina postmodū redundarent, & electum genus dei, id est, per regenerationē baptismi filios dei factos ad aquarēt. Item denuo præcanitur, & ante prædicatur, Iudæos si sitierint, & dominum CHRISTVM quæsierint, apud nos esse potaturos, id est, baptismi gratiam consecuturos. Si sitierint, inquit, per deserta adducet illis aquā, de petra producet illis. Findetur petra & fluet aqua, & bibet plebs mea. Quod in euangelio adimpletur, quando CHRISTVS qui est petra, finditur ictu lanceæ in passione. Qui & admonens quid per prophetam sit ante prædictū, clamat & dicit. Si quis sitit ueniat & bibat. Qui credit in me, sicut dicit scriptura, flumina de uentre eius fluent aquæ uiuæ. Atque ut magis possit esse manifestū, quia non de calice, sed de baptismo illic loquitur dominus, addidit scriptura dicens: Hoc autem dixit de spiritu, quem accepturi erāt qui in eum credebant. Per baptismum enim spiritus sanctus accipitur, & sic à baptizatis, & spiritum sanctum cōsecutis ad bibendum domini calicē peruenitur. Neminem autē moueat quod cum de baptismo loquatur scriptura diuina, sitire nos dicit & bibere, quando & dominus in euangelio dicat: *Beati esurientes & sitientes iustitiam, quia quod auida & sitienti cupiditate suscipitur, plenius & uberius hauritur. Sicut & alio loco ad Samaritanā mulierem dominus CHRISTVS loquitur docens: Omnis qui biberit ex aqua ista sitiet iterum. Qui autem biberit ex aqua quam ego dederō, non sitiet in æternū. Quo & ipso baptisma salutaris aquæ significatur, quod semel scilicet sumitur nec rursus iteratur. Cæterum in ecclesia calix domini semper & sititur & bibitur. Nec argumētis plurimis opus est frater charissime, ut probeamus appellatione aquæ baptismum significatū semper esse, & sic nos intelligere debere, cū dominus adueniens baptismi & calicis manifestauerit ueritatem, qui aquam illam fidelem, aquā uitæ æternæ præceperit in baptismo dari, calicē uero docuerit exēplo magisterij sui uini & aquæ cōiunctione misceri. Calicē etenim sub die passionis accipiens benedixit, & dedit discipulis suis dicens: Bibite ex hoc omnes, hoc est enim sanguis noui testamenti qui pro multis*

Esa. 43.

Figura sacramenti baptismi.

Esa. 48.

Ioan. 6.

Luc. 6.

Ioan. 4.

Matth. 26.

multis effundetur in remissionē peccatorum. Dico uobis non bibam amodo ex ista creatura uitis usq; in diem illum, quo uobiscū bibam nouum uinū in regno patris mei. Qua in parte inuenimus calicem mixtum fuisse quem dominus obtulit, & uinū fuisse, quod sanguinē suū dixit Vnde apparet sanguinem CHRISTI nō offerri si desit uinū calici: nec sacrificium dominicū legitima sanctificatione celebrari, nisi oblatio & sacrificium nostrum responderit passioni. Quomodo autem de creatura uitis nouum uinū cum CHRISTO in regno patris bibemus, si in sacrificio dei patris & CHRISTI uinum nō offerimus? nec calicē domini dominica traditiōe miscemus? Beatus quoque apostolus Paulus à domino electus & missus, & prædicator euangelicæ ueritatis constitutus, hæc eadē in epistola sua ponit dicens: Dominus IESVS in qua nocte tradebat, accepit panem & gratias egit, & fregit, & dixit: Hoc est corpus meū quod pro uobis tradetur, hoc facite & uos in meā commemorationē. Simili modo & calicē postq̃ cœnatū est accepit dicens: Hic calix nouū testamentū est in meo sanguine. Hoc facite quotienscūq; biberitis in meā cōmemorationem. Quotienscūq; em̃ ederitis panem istū, & calicem biberitis, mortem domini annūciabitis quoadusq; ueniat. Quod si & à domino præcipitur, & ab Apostolo eius hoc idem cōfirmatur & traditur, ut quotiescūq; biberimus, in cōmemorationē domini hoc faciamus, quod fecit & dominus, inuenimur nō obseruari à nobis qd' mādātū est, nisi eadem quæ dominus fecit, nos quoq; faciamus. Et calicem pari ratione miscentes à diuino magisterio nō recedamus. Ab euāgelicis aut præceptis omnino recedendū nō esse, & eadem quæ magister docuit & fecit, discipulos quoq; obseruare & facere debere cōstantius & fortius, alio in loco beatus Apostolus docet dicens: Miror qd' sic tā cito demutamini ab eo qui uos uocauit in gratiā, ad aliud euāgliū, quod nō est aliud, nisi sunt aliqui qui uos turbant, & uolūt cōuertere euāgliū CHRISTI. Sed licet nos aut angelus de cœlo aliter annunciet, præter q̃ quod annunciauimus uobis, anathema sit. Sicut prædiximus & nunc iterū dico: Si quis uobis annunciauerit præter q̃ qd' accepistis, anathema sit. Cum ergo neq; ipse Apostolus, neq; angelus de cœlo annunciare posset aliter aut docere, præter q̃ quod semel CHRISTVS docuit, & apostoli eius annunciauerūt, miror satis unde hoc usurpatū sit, ut contra euangelicā & apostolicā disciplinam quibusdam in locis aqua offeratur in dominico calice, quæ sola CHRISTI sanguinem nō possit exprimere. Cuius rei sacramentū nec in psalmis tacet spiritus sanctus, faciens mentionem dominici calicis & dicens: Calix tuus inebriās perq̃ optimus. Calix aut q̃ inebriat, utique uino mixtus est. Neq; em̃ aqua inebriare quēq̃ potest. Sic autem calix dominicus inebriat, ut & Noë in Genesi uinum bibens inebriatus est. Sed quia ebrietas dominici calicis & sanguinis non est talis, qualis est ebrietas uini secularis, cum diceret spiritus sanctus in psalmo: Calix tuus inebrians, addidit

didit, per q̄ optimus, quod scilicet calix dominicus sic bibentes inebriat, ut sobrios faciat, ut mentes ad spiritalem sapientiam redigat, ut à sopore isto seculari ad intellectum dei unusquisque resipiscat, & quemadmodum uino isto communi mens soluitur, & anima relaxatur, & tristitia omnis exponitur: ita & potato sanguine domini & poculo salutari exponatur memoria ueteris hominis, & fiat obliuio conuersationis pristinae secularis, & moestum pectus ac triste, quod prius peccatis angentibus premebatur, diuinæ indulgentiae laticia resoluatur. Quod tunc demum potest latificare in ecclesia domini bibentem, si quod bibitur dominicam teneat ueritatem. Quàm uero peruersum est, quāq; contrarium, ut cum dominus in nuptijs de aqua Ioan. 2: uinum fecerit, nos de uino aquam faciamus, cum sacramentum quoque rei illius admonere & instruere nos debeat, ut in sacrificijs dominicis uinum potius offeramus. Nam quia apud Iudæos defecerat gratia spiritalis, defecit & uinum. Vineam enim domini sabaoth domus erat Israël, CHRISTVS autem docens & ostendens gentium populum succedere, & in locum quem Iudæi perdididerant, nos postmodum merito fidei peruenire, de aqua uinum fecit, id est, qd' ad nuptias CHRISTI & ecclesiae Iudæis cessantibus plebs magis gentium conflueret & conueniret, ostendit. Aquas nanque populos significare in Apocalypsi scriptura diuina declarat dicens: Aquae quas uidi Apoc. 17: isti, super quas sedet meretrix illa populi, & turbæ & gentes ethnicorum & linguae. Quod scilicet perspicimus & in sacramento dominici calicis contineri. Nam quia nos omnes portabat CHRISTVS, qui & peccata nostra portabat, uidemus in aqua populum intelligi, in uino ostendi sanguinem CHRISTI. Quando autem in calice uinæ aqua miscetur, CHRISTO populus adunatur, & credentium plebs ei, in quem credidit, copulatur & iungitur. Quæ copulatio & coniunctio aquæ & uini sic miscetur in calice domini, ut cōmixtio illa non possit abinuicem separari. Vnde ecclesiam, id est, plebem in ecclesia constitutam fideliter & firmiter in eo quod credidit, perseverantem, nulla res separare poterit à CHRISTO quo minus hæreat semper & manent* in diuina dilectione. Sic autem in sanctificando calice domini offerri aqua sola non potest, quomodo nec uinum solum potest. Nā Alias * indi uidua. si uinum tantum quis offerat, sanguis CHRISTI incipit esse sine nobis. Si uero aqua sit sola, plebs incipit esse sine CHRISTO. Quando autem utrunq; miscetur, & adunatione confusa sibi inuicem copulatur, tunc sacramentū spiritale & celeste perficitur. Sic uero calix domini non est aqua sola, aut uinū solum, nisi utrunq; sibi misceatur, quomodo nec corpus domini potest esse farina sola, aut aqua sola, nisi utrunq; adunatum fuerit & copulatū, & panis unius compage solidatū. Quo & ipso sacramento populus noster ostendit adunatus, ut quēadmodū grana multa in unū collecta, & cōmolita, & cōmixta, panē unū faciunt, sic in CHRISTO q̄ est panis cœlestis unū sciamus esse

corpus, cui coniunctus sit noster numerus & adunatus. Non est ergo frater charissime, quod aliquis existimet sequendam esse quorundam consuetudinem, si qui in præteritum in calice dominico aquam solam offerendam putauerunt. Quærendum est enim, ipsi quem sint secuti. Nam si in sacrificio quod CHRISTVS est, non nisi CHRISTVS sequendus est, utique id nos obaudire & facere oportet, quod CHRISTVS fecit, & quod faciendum esse mandauit, cum ipse in euangelio suo dicat: Si feceritis quod mando uobis, iam non dico uos seruos, sed amicos. Et quod CHRISTVS debeat solus audiri, pater etiam de cælo contestatur dicens: Hic est filius dilectissimus in quo bene sensi, ipsum audite. Quare si solus CHRISTVS audiendus est, non debemus attendere, quid aliquis ante nos faciendum putauerit, sed quid qui ante omnes est, CHRISTVS prior fecerit. Neque enim hominis consuetudinem sequi oportet, sed dei ueritatem, cum per Esaïam prophetam deus loquatur & dicat: Sine causa autem colunt me, mandata & doctrinas hominum docentes. Et iterum dominus in euangelio hoc idem repetat dicens: Reijcitis mandatum dei, ut traditionem uestram statuatis. Sed & alio in loco ponit & dicit: Qui soluerit unum ex mandatis istis minimis, & sic docuerit homines, minimus uocabitur in regno cælorum. Quod si nec minima de mandatis dominicis licet soluere, quanto magis tam magna, tam grandia, tam ad ipsum dominicæ passionis & nostræ redemptionis sacramentum pertinentia fas non est infringere: aut in aliud, quam quod diuinitus institutum sit, humana traditione mutare? Nam si IESVS CHRISTVS dominus & deus noster ipse est summus sacerdos dei patris, & sacrificium deo patri ipse primus obtulit, & hoc fieri in sui commemoratione præcepit, utique ille sacerdos uice CHRISTI uere fungitur, qui id quod CHRISTVS fecit, imitatur. Et sacrificium uerum & plenum tunc offert in ecclesia deo patri, si sic incipiat offerre, secundum quod ipsum CHRISTVM uideat obtulisse. Cæterum omnis religionis & ueritatis disciplina subuertitur, nisi id quod spiritaliter præcipitur, fideliter reseruetur, nisi si in sacrificijs matutinis hoc quis uereatur, ne per saporem uini redoleat sanguinem CHRISTI. Sic ergo incipit & à passione CHRISTI in persecutionibus fraternitas retardari, dum in oblationibus discit de sanguine eius & cruore confundi. Porro autem dominus in euangelio suo dicit: Qui confusus me fuerit, confundet eum filius hominis. Et Apostolus quoque loquitur dicens: Si hominibus placere CHRISTI seruus non essem. Quomodo autem possumus propter CHRISTVM sanguinem fundere, qui sanguinem CHRISTI erubescimus bibere? An illa sibi aliquis cõtemplatione blauditur, quod & si mane aqua sola offerri uidetur, tamen cum ad cœnandum uenimus, mixtum calicem offerimus? Sed cum cœnamus ad conuiuium nostrum plebem conuocare non possumus, ut sacramenti ueritatem fraternitate omni præsente celebremus. At enim non mane, sed post cœnam mixtum calicem obtulit dominus. Nunquid ergo dominicum post cœnam

An uespere
an mane sit ce
lebrandum.

nā celebrare debemus, ut sic mixtū calicem frequentandis dominicis offeramus. CHRISTVM offerre oportebat circa uesperā diei, ut hora ipsa sacrificij ostēderet occasum & uesperā mundi, sicut in Exodo scriptū est: Et occidēt illum omne uulgus synagogæ filiorū Israël ad uesperam. Et iterū in psalmis: Eleuatio manū mearum sacrificiū uespertinum. Nos autē resurrectionem domini mane celebramus. Et quia passionis eius mentionem in sacrificijs omnibus facimus (passio est em̄ domini sacrificiū quod offerimus) nihil aliud q̄ quod ille fecit, facere debemus. Scriptura enim dicit: Quotiescūq; em̄ ederitis panem istū, & calicem istū biberitis, mortē domini annunciabitis quoadusq; ueniat. Quotiescūq; ergo calicē in cōmemorationē domini & passionis eius offerimus, id quod constat dominū fecisse, faciamus. Et ideo frater charissime, si quis de antecessoribus nostris, uel ignorāter, uel simpliciter nō hoc obseruauit & tenuit, quod nos dominus facere exemplo & magisterio suo docuit, potest simplicitati eius de indulgentia domini uenia concedi. Nobis uero non poterit ignosci, qui nunc à domino admoniti & instructi sumus, ut calicē dominicū uino mixtū, secundū quod dominus obtulit offeramus. Et de hoc quoq; ad collegas nostros literas dirigamus, ut ubiq; lex euāgelica & traditio dominica seruet, & ab eo quod CHRISTVS & docuit & fecit, nō recedatur. Quæ ultra iā contemnere, & in errore pristino perseuerare, quid aliud est q̄ incurrere in obiurgationē domini increpantis in psalmo & dicētis: Ad quid exponis iustificationes meas, & assumis testamentum meū per os tuū? Tu autē odisti disciplinam, & abiecisti sermones meos retro. Si uidebas furem concurrebas, & inter mœchos particulā tuā ponebas. Exponere enim iustificationes & testamentū domini, & nō hoc idem facere quod fecit dominus, quid aliud est q̄ sermones eius abijcere, & disciplinam dominicam contemnere? nec terrena sed spiritalia furta & adulteria cōmittere, dū quis de euangelica ueritate furatur domini nostri uerba & facta, & corrumpit atq; adulterat præcepta diuina? sicut apud Hieremiā scriptū est: Quid est, inquit, paleis ad triticū? propter hoc ecce ego ad prophetas, dicit dominus, qui furantur uerba mea unusquisq; à proximo suo, & seducunt populū meū in mendacijs suis, & in erroribus suis. Item apud eundem alio loco: Et mœchata est, inquit, lignū & lapidē, & in his omnibus nō est reuersa ad me. Quod furtum & adulterium ne in nos etiam cadat, cauere solícite & timide, ac religiose obseruare debemus. Nam si sacerdotes dei & CHRISTI sumus, non in uocatio quē magis sequi, q̄ deū & CHRISTVM debeamus, cū ipse in euangelio maxime dicat: Ego sum lumē mūdi. Qui me secutus fuerit, nō ambulabit in tenebris, sed habebit lumen uitæ. Nec ergo in tenebris ambulemus, CHRISTVM sequi & præcepta eius obseruare debemus, quia & ipse alio in loco mittens apostolos dixit: Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra. Ite ergo & docete gētes oēs, tingētes eos in nomine patris & filij & spiritus

Psal. 114.

1. Cor. 11.

Psal. 49.

Hierem. 23.

Ioan. 8.

Matth. 28.

spiritus sancti. Docete eos obseruare omnia quacūq; praecepi uobis. Quare si in lumine CHRISTI ambulare uolumus, à praeceptis eius & monitis non recedamus, agentes gratias, quod dum instruit in futurum quid facere debeamus, de praeerito ignoscit quod simpliciter errauimus. Et quia iam secundus aduentus nobis appropinquat, magis ac magis benigna eius & larga dignatio corda nostra luce ueritatis illuminat. Religioni igitur nostrae congruit & timori, & ipsi loco atque officio sacerdotij nostri frater charissime, in dominico calice miscendo & offerendo custodire traditionis dominicae ueritatem, & quod prius apud quosdā uidetur erratum, domino monente corrigere, ut cum in claritate sua & maiestate coelesti uenire coeperit, inueniat nos tenere quod monuit, obseruare quod docuit, facere qd̄ fecit. Optote frater charissime semper bene ualere.

ARGUMENTVM SEQVENTIS EPISTOLAE.

Ad Moysen & Maximum epistola, ac ceteros confessores de confessione eorum, in qua docet quemadmodum per unius anni circulum cuncta ducuntur ad frugem, sic per annum quo carcerem perpessi fuerant, ad aeternam illos messem uenisse.

Epistola IIII.

CYPRIANVS MOYSI ET MAXIMO PRESBYTERIS ET
CAETERIS CONFESSORIBVS DILECTISSI-
MIS FRATRIBVS SALVTEM.

Charitas.

Confessio bea-
tos facit.

T cunctos uos pariter & singulos repraesentauit affectibus nostris fratres charissimi, Celerinus adueniens fidei ac uirtutis uestrae comes & gloriosis congressoribus dei miles. Vniuersos uos in illo ueniente cōspeximus, & cū de charitate circa me uestra dulciter ac saepe loqueretur, in eius sermonibus uos audiebamus. Satis ac plurimū gaudeo, quādo nobis per tales talia perferuntur. Vobiscum illic in carcere quodammodo & nos sumus, diuinæ dignationis hortamenta uobiscum sentire nos credimus, qui sic uestris cordibus inharemus. Honori nos uestro charitas indiuidua connectit. Separari dilectionē spiritus non sinīt, uos illic confessio, me affectio concludit. Et nos quidē uestri diebus ac noctibus memores, & quādo in sacrificijs precem cū pluribus facimus, & cū in secessu priuatis precibus oramus, coronis ac laudibus uestris plenā domini fauētiam postulamus. Sed ad reddendā uobis uicē minor est nostra mediocritas. Plus uos datis quādo nostri in oratione meministis, qui sperātes iam sola coelestia & tantū diuina imeditantes, ad fastigia celsiora mora ipsa passionis ascenditis. Longoq; temporū ductu glorias uestras nō subtrahitis, sed augetis. Beatū facit prima & una confessio. Vos totiens confitemini, quotiens rogati ut de carcere recedatis, carcerem fide & uirtute praeligitis. Tot uestrae laudes, quot dies: quot mensium curricula, tot incrementa meritorum. Semel uincit, qui

qui statim patitur . At qui manens semper in pœnis congregitur cum dolore nec uincitur , quotidie coronatur . Eant nunc magistratus & consules siue proconsules , annuæ dignitatis insignibus & duodecim fascibus glorientur . Ecce dignitas cœlestis in uobis honoris annui claritate signata est . Et iam reuertentis anni uolubilem circulum uictoris gloriæ diuturnitate transgressa est . Illuminabat mundum sol oriens & luna decurrens , sed uobis idem , qui solem fecit & lunam , maius in carcere lumen , * fuit & in corde ac mētibus uestris CHRISTI claritudo resplendens , horribiles carceris atq; funestas pœnalis loci tenebras aterna illa & candida luce radiauit . Per uicissitudines mēsum trāsmēauit hybernū , sed uos inclusi tempora hyemis persecutionis hyeme pensabitis . Successit hyemi una temperies rosis læta , & floribus coronata , sed uobis rosæ & flores de paradisi delicijs aderant , & caput uestrūserta cœlestia coronabant . Aestas ecce messium fertilitate fecunda est , & area frugibus plena est , sed uos qui gloriam seminastis , frugem gloriæ metitis . Atque in domini area constituti , exuri paleas inextinguibili igne conspiciatis , ipsi ut tritici grana purgata & frumenta preciosa , iam probati & conditi , hospitium carceris horreum computatis . Nec deest autumno ad munera fungenda temporis gratia spiritalis . Vindemia foris premitur , & profutura poculis in torcularibus uua calcatur . Vos de domini uinea pingues racemi , & iam maturis fructibus botri , pressuræ secularis infestatione calcati , torcular nostrum carcere torquente sentitis . Vini uice sanguinem funditis , ad passionis tolerantiam fortes martyrij poculum libenter hauritis . Sic apud seruos dei annus euoluitur . Sic spiritalibus meritis , & cœlestibus premijs temporum uicissitudo celebratur . Beati satis qui ex uobis per hæc gloriarum uestigia commeantes , iam de seculo recesserunt , confectoque itinere uirtutis ac fidei ad complexum & osculum domini , domino ipso gaudente uenerunt . Sed & uestra non minor gloria , qui adhuc in certamine cōstituti , & comitū gloriæ secuturi , pugnam diu geritis , immotæque & inconcussa fide stabiles , quotidie spectaculum deo de uestris uirtutibus exhibetis . Quo longior uestra pugna , hoc corona sublimior . Agon unus , sed multiplici præliorum numerositate congestus . Famem uincitis , & sitim spernitis & squalorem carceris ac receptaculi pœnalis horrorem roboris uigore calcatis . Pœna illic subiicitur , cruciatus obteritur , nec mors metuitur , sed optatur . Quæ scilicet immortalitatis præmio uincitur , ut uitæ æternitate qui uicerit , honoretur . Quis nunc in uobis animus , quàm sublime , quàm capax pectus , ubi talia ac tanta uoluuntur ? Vbi non nisi dei præcepta & CHRISTI præmia cogitantur , uoluntas est illic tantum dei , & in carne adhuc licet uobis positis , uita iam uiuitur non præsentis seculi , sed futuri . Nunc est fratres charissimi , ut memores mei sitis , ut inter magnas atque diuinas cogitationes uestras nos quoque animo ac mente uoluatis

Consolatur in
carceratos .
Aliàs* fudit .

Exhortatur
ad patientiā .

Pugna longior
coronam dat
sublimiorem .

uoluatis, sinque in precibus & orationibus uestris, cum uox illa purificationis confessionis illustris, & iugi, honoris sui tenore laudabilis, ad dei aures penetrat, & aperto sibi cœlo de subactis mundi partibus ad superna transmissa, impetrat de domini bonitate quod postulat. Quid enim petitis de indulgentia domini, quod non impetrare mereamini, qui sic domini mandata seruatis, qui euangelicā uia syncero fidei uigore tenuistis, qui incorrupto honore uirtutis cum præceptis domini, & cum apostolis eius fortiter stantes nutantem multorum fidem martyrii uestri ueritate solidatis? Vere euangelij testes, & uere martyres CHRISTI radicibus eius innixi, super petram robusta mole fundati, disciplinam cum uirtute iunxistis, ad timorē dei ceteros prouocastis, martyria uestra exempla fecistis. Opto uos fortissimi ac beatissimi fratres semper bene ualere.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENVIS.

Ad clerum & plebem epistola de quodam Aurelio ordinato lectore, in qua asserit non fuisse necessarium iuxta morem quid ab eis de meritis eius quærere, quoniam expectanda humana iudicia non sunt, ubi diuina suffragia præcedunt.

Epistola. V.

CYPRIANVS PRESBYTERIS ET DIACONIBVS, ET
PLEBI VNIVERSAE SALVTEM.

Aurelij commendatio.

Aurelij agone.

Aurelij exemplar ecclesiae, scilicet disciplinae.

Alias * ut quomodo in passionibus uirtutibus uicerat, ita post confessionem mortibus emerget.

Nordinandis clericis, fratres charissimi, solemus uos ante cōsulere, & mores ac merita singulorū cōmuni consilio ponderare. Sed expectanda non sunt testimonia humana, cū præcedant diuina suffragia. Aurelius frater noster illustris adolescens à domino iam probatus & deo charus, est in annis adhuc nouellus, sed in uirtutis ac fidei laude prouectus. Minor in ætatis suæ indole, sed maior in honore. Gemino hic agone certauit, bis confessus, & bis confessionis suæ uictoria gloriosus, & quando uicit in cursu factus extorris, & cum denuo certamine fortiore pugnauit, triumphator & uictor in prælio passionis. Quotiens aduersarius prouocare seruos dei uoluit, totiens fortissimus ac promptissimus miles & pugnauit & uicit. Parum fuerat sub oculis ante paucorum, quando extorris fiebat, cōgressum fuisse, meruit & in foro congrédi clariore uirtute, ut post magistratus & proconsulem uinceret, & post exilium tormenta superaret. Nec inuenio quid in eo prædicare plus debeam, gloriam uulnerum, an uerecundiam morum, quod honore uirtutis insignis est, an quod pudoris admirationē laudabilis. Ita & dignitate excelsus est, & humilitate submissus, ut appareat illum diuinitus reſeruatū, qui ad ecclesiasticam disciplinam ceteris esset exēplo. * Quomodo serui dei in confessione uirtutibus uincerent, post cōfessionem moribus emerent. Merebatur talis clericæ ordinationis ulteriores gradus & incrementa maiora, nō de annis suis, sed de meritis æstimādus, sed interim placuit

placuit ut ab officio lectionis incipiat, quia & nihil magis cōgruit uoci, quā dominū gloriosa prædicatione confessa est, quā celebrandis diuinis lectionibus personare post uerba sublimia, quæ Christi martyriū prolocuta sunt: Euangeliū Christi legere unde martyres fiunt: Ad pulpitu post catastam uenire: Illic fuisse conspicuū gentiliū multitudinē, hic à fratribus conspici: Illic auditū esse cum miraculo circūstantis populi, hic cum gaudio fraternitatis audiri. Hunc igitur fratres dilectissimi à me & à collegis qui præsentibus aderant, ordinatū sciatis, quod uos scio & libenter amplecti, & optare tales in ecclesia nostra quā plurimos ordinari. Et quoniā semp gaudiū properat, nec potest moras ferre læticia, dominico legit. Interim uobis hac die auspicatus est pacem, dum dedicat lectionem. Vos orationi frequenter insistite. & preces nostras uestris precibus adiuuate, ut dominī misericordia * fauēs nobis cito plebi suæ, & sacerdotem reddat incolumē, & martyre cū sacerdote lectorē. Opto uos in deo patre & christo Iesu semp bene ualere.

Catasta, id est
copes lignea,
qua uincuntur
serui.

Gaudium
properat.

Aliās * par
cens.

ARGVMENTVM SEQVENTIS EPISTOLAE.

Ad martyres epistola, in qua eos ad amorem martyrii inuitans, docet dominum non tantum seruos in certamine spectare, sed & ipsum unā luctari, & coronare pariter & coronari.

Epistola. vi.

Nova editionis 8.

CYPRIANVS MARTYRIBVS ET CONFESSORIBVS
IESV CHRISTI ET DOMINI NOSTRI PER
PETVAM SALVTEM,

LXVLTTO lætus & gratulor fortissimi ac beatissimi fratres cognita fide ac uirtute uestra, in qbus mater ecclesia gloriatur, gloriata & nuper quidē cum cōfessione* præstante suscepta pœna est, quæ cōfessores Christi fecit extorres. Confessio tamē præsens quanto in passione fortior, tanto darior & maior in honore. Creuit pugna, creuit & pugnantiū gloria. Nec retardati estis ab acie tormentorū metu, sed ipsis tormentis magis estis ad aciem prouocati, fortes & stabiles ad maximū certaminis precium prompta deuotione prodistis. Ex quibus quosdam iam comperi coronatos, quosdam uero ad coronā uictoriæ proximos: uniuerfos uero, quos agmine glorioso carcer inclusit, parī ac simili calore uirtutis, ad gerendum certamen animatos, sicut esse oportuit in diuinis castris milites Christi, ut incorruptam fidei firmitatem non blanditiæ decipiant, non minæ terreant, non cruciatus ac tormenta deuincant, quia maior est qui præest in nobis, quā qui in hoc mūdo est. Nec plus ad deiciendū potest terrena * pœna, quā ad erigendū tutela diuina. Probata res est certamine fratrum glorioso, qui ad tormenta uincenda cæteris duces facti, exemplū uirtutis ac fidei præbuerūt, cōgressi in acie donec acies succumberet uicta. Quibus ego

Aliās * per
tantos.

Milites Christi
nulli uin
cuntur tormē
to.

Aliās * potē
tia.

h

uos

*Comendatio
martyrum.*

*Aliis * lani-
na.
Aliis * lanie
na.*

*Mors sancto-
rum preciosa.
Psalm. 115.*

Matth. 10.

*Mappalicus
martyr.*

Esai. 7.

Corinth. 9.

uos laudibus fortissimi prædicem fratres? robur pectoris uestri, & perseue-
rantia fidei, quo præconio uocis exornem? Tolerastis usque ad consumma-
tionem gloriæ durissimam quæstionē, nec cessistis supplicijs, sed uobis po-
tius supplicia cesserunt. Finem doloribus quem tormenta non dabant, co-
ronæ dederunt. * Quæstio grauior ad hoc diu perseuerauit, non ut stantē
fidem deiceret, sed ut homines dei ad deum uelocius mitteret. Vidit ad-
mirata præsentium multitudo cœlestē certamen, certamen dei, certamen spi-
ritale, præliū Christi, stetisse seruos eius uoce libera, mēte incorrupta, uirtu-
te diuina, telis quidem secularibus nudos, sed armis fidei credentes arma-
tos. Steterunt torti torquentibus fortiores. & pulsantes ac laniantes ungu-
las, pulsata ac laniata membra uicerunt. Inexpugnabilem fidem superare
non potuit sæuiens diu plaga repetita, quamuis rupta compage uiscerum
torquerentur in seruis dei iam non membra, sed uulnera. Fluebat sanguis,
qui incendium persecutionis extingueret, qui flammæ & ignes gehē-
næ glorioso cruore sopiret. O quale illud fuit spectaculum deo, quā subli-
me, quā magnum, quā dei oculis sacramento ac deuotione militis eius
acceptum, sicut scriptum est in psalmis spiritu loquente ad nos: Preciosa in
cōspectu domini mors iustorum eius: preciosa mors hæc est, quæ emit im-
mortalitatem precio sui sanguinis, quæ accepit coronam de cōsumatione
uirtutis. Quā latus in illis Christus fuit, quā libens in talibus seruis su-
is & pugnauit & uicit protector fidei: dans credentibus tantum, quantum
se credit capere, qui sumit. Certamini suo affuit, præliatores atque assertores
sui nominis erexit, corroborauit, animauit. Et qui pro nobis mortē semel
uicit, semper uincit in nobis. Cum uos (inquit) tradiderint, nolite cogitare
quid loquamini. Dabitur enim uobis in illa hora quid loquamini. Non
enim uos estis qui loquimini, sed spiritus patris uestri qui loquitur in uo-
bis. Documentum rei præsens prælium exhibuit. Vox plena spiritu san-
cto de martyris ore prorupit, cum Mappalicus beatissimus inter cruciatus
suos proconsuli diceret: Videbis cras agonem. Et quod ille cum uirtutis at-
que fidei testimonio dixit, dominus impleuit. Agon cœlestis exhibitus est.
Dei seruus in agonis promissi certamine coronatus est. Hic est agon quē
propheta Esaias ante promisit dicens: Non pusillum uobis certamen cum
hominibus, quoniam deus præstat agonem. Et ut ostēderet quis hic agon
esset futurus, addidit dicens: Ecce uirgo in utero accipiet & pariet filium, &
uocabitis nomen eius Emanuel. Hic est agon fidei nostræ qua cōgredi-
mur, qua uincimus, qua coronamur. Hic est agon quem nobis ostendit be-
atus apostolus Paulus, in quo oportet nos currere, & ad coronam gloriæ
peruenire. Nescitis, inquit, quia qui in stadio currunt, omnes quidem cur-
runt, unus tamen accipit palmam? Sic currite, ut omnes occupetis. Omnis
enim qui agonizatur, in omnibus continens est. Et illi quidem ut corrupti-
bilem

bilem coronam accipiant, nos autem incorruptam. Item suum ostendens certamen, & hostiam se domino cito futurum esse promittens ait: Ego iam delibor, & tempus instat assumptionis meae. Bonum agonem certavi, cursum perfeci, fidem seruaui. Iam superest mihi corona iusticiae, quam mihi reddet dominus in illum diem iustus iudex, non solum autem mihi, sed & omnibus qui dilexerunt aduentum eius. Hunc igitur agonem per prophetas ante praedictum, per dominum commissum, per apostolos gestum, Marcellinus suo & collegarum suorum nomine proconsuli repromisit, nec fefellit in promisso suo uox fidelis, pugnam quam spondit, exhibuit, & palam quam meruit accepit. Istum hunc beatissimum martyrem & alios participes eiusdem congressionis, & comites, in fide stabiles, in dolore patientes, in quaestione uictores, ut ceteri quoque sectemini & opto pariter & hortor, ut quos uinculum confessionis & hospitium carceris simul iunxit, iungat etiam & consummatio uirtutis, & corona coelestis, ut lachrymas matris ecclesiae, quae plangunt ruinas & funera plurimorum, uos uestra laticia tergeatis, & ceterorum quoque stantium firmitatem uestri exempli prouocatione solidetis. Si uos acies uocauerit, si certaminis uestri dies uenerit, militate fortiter, dimicite constanter, scientes uos sub oculis praesentis domini dimicare, confessione nominis eius ad ipsius gloriam peruenire. Qui non sic est, ut seruos suos tantum spectet, sed & ipse luctatur in nobis, ipse cōgreditur, ipse in certamine agonis nostri & coronat pariter & coronat. Quod si ante diem certaminis nostri de indulgentia dei pax superuenerit, uobis tamen manet uoluntas integra & conscientia gloriosa. Ne contristetur aliquis ex uobis quasi illis minor, qui ante uos tormenta perpeffi uicto & calcato seculo ad dominum glorioso itinere uenerunt. Dominus scrutator est renis, & cordis arcana perspicit, & intuetur occulta. Ad coronam dei promerendam sufficit ipsius testimonium solum qui iudicaturus est. Ergo utraq; res fratres dilectissimi, sublimis est pariter & illustris. Illa securior, ad dominum nostrum uictoriae consummatorem properare: haec latior, accepto post gloriam comatu, in ecclesia laude florere. O beatam ecclesiam nostram, quam sic honor diuinæ dignationis illuminat, quam temporibus nostris gloriosus martyrum sanguis illustrat. Erat ante in operibus fratrum candida, nunc facta est in martyrum cruore purpurea, Floribus enim nec rosae nec lilia desunt. Certent nunc singuli ad utriusque honoris amplissimam dignitatem. Accipiant coronas uel de operibus candidas, uel de sanguine purpureas. In coelestibus castris & pax & acies habent flores suos, quibus milites Christi ob gloriam coronantur. Opto uos fortissimi ac beatissimi fratres semper in domino bene ualere, & nostri meminisse.

2. Timo. 4.

Hortatur ad
martyrium.Certantibus
praest dominus.Dominus cor
dis scrutator.

h 2

Argumentū.

Epistola presbyterorū & diaconorū Romae cōsistentiū ad beatū Cyprianū, in qua uberes illi gratias reddūt, quod ipsos consiliorū suorum & laudis participes esse voluerit.

Epistola. VII.

CYPRIANO PAPAE PRESBYTERI ET DIACONI ROMAE CONSISTENTES SALVTEM.

Vanquam bene sibi conscius animus, & euangelicæ disciplinæ uigore subnixus, & uerus sibi in decretis cœlestib⁹ testis effectus soleat se solo deo iudice esse contentus, nec alterius aut laudes petere, aut accusationes pertimescere, tamen geminata sunt laude condigni, qui cum conscientiam sciant deo soli debere se iudici, actus tamen suos desiderant, & ab ipsis suis fratribus comprobari. Quod te frater Cypriane facere non mirum est, qui pro tua uerecundia & ingenita industria consiliorum tuorum nos non tam iudices uoluisti, quàm participes inueniri, ut in tuis rebus gestis laudem tecum dum illas probamus, inueniremus, & tuorum consiliorū cohæredes, quia & affirmatores esse possemus. Idem enim omnes crederemur operati, in quo deprehenderemur eadem omnes censuræ & disciplinæ consensione sociati. Quid em̄ magis, aut in pace tam aptū, aut in bellis persecutionis tam necessarium, quàm debitam seueritatem diuini uigoris tenere? quam qui remiserit, instabili rerum cursu erret necesse est, & huc atq; illuc uarijs & incertis negotiorum tempestatibus dissipetur, & quasi extorto de manibus consiliorū gubernaculo, nauem ecclesiasticæ salutis illidunt in scopulos, ut appareat non aliter saluti ecclesiasticæ consuli posse, nisi si qui & contra ipsam faciunt, quasi quidā aduersi fluctus repellantur, & disciplinæ ipsius semper custodita ratio, quasi salutare aliqd gubernaculū in tempestate seruetur. Nec hoc nobis nunc nuper consilium cogitatum est, nec hæc apud nos aduersus improbos modo superuenerūt repentina subsidia, sed antiqua fides disciplina legitur antiqua, quoniā nec tantas de nobis laudes apostolus protulisset dicendo: Quia fides uestra prædicatur in toto mundo, nisi iam exinde uigor iste radices fidei de temporibus illis mutuatus fuisset, quarum laudum & gloriæ degenerem fuisset, maximum crimen est. Minus est enim dedecoris nunquam ad præconium laudis accessisse, quàm de fastigio laudis ruisse. Minus est criminis honoratum bono testimonio non fuisse, quàm honorem bonorū testimoniorum perdidisse. Minus est sine prædicatione uirtutum ignobilem sine laude iacuisse, quàm exhæredem fidei factum laudas proprias perdidisse. Ea enim quæ in alicuius gloriam proferuntur, nisi anxio & sollicito labore seruantur, in inuidiam maximi criminis intumescunt. Hoc nos non falso dicere superiores nostræ literæ probauerūt, in quibus uobis sententiam nostram

Disciplina gubernaculū in tempestate.

Honoris iacturam facere dedecoro sum.

*Uol. Celi
hominis 31.*

nostram dilucida expositione protulimus, & aduersus eos qui seiplos infideles illicita nefariorum librorum professione prodiderunt, quasi hoc eua-
furi irretientes illos diaboli laqueos uideretur, quo non minus quam si ad
nefarías aras accessissent hoc ipso quod ipsum contestati fuerant, teneren-
tur, sed etiam aduersus illos qui acta fecissent, licet præsentes cum fieret nō
affuissent, cum præsentiā suam utiq; ut sic scriberentur mandando fecis-
sent: non est enim immunis à scelere, qui ut faceret impetrauit, nec alienus
à crimine cuius consensu, licet non à se admissum crimen, tamen publice le-
gitur, & cum totum fidei sacramentū in confessione Christi nominis intel-
ligatur esse digestum, qui fallaces in excusatione præstigias quæri negauit,
& qui uult uideri paruisse, negasse uoluit, necnon etiam contra illos quoq;
qui illicitis sacrificijs manus suas atq; ora polluerant, pollutis ante menti-
bus proprijs, unde etiam sunt ipsæ manus atq; ora polluta, fidem nostram
consensumq; monstrauius. Absit enim ab ecclesia Romana uigorem su-
um tam profana facilitate dimittere, & nisi uos seueritatis euerfa fidei maie-
state dissoluere, ut cum adhuc non tantum iaceant, sed & cadant euerforū
fratrum ruinæ, properata nimis remedia cōmunicationū utiq; non profu-
tura testentur, & noua per misericordiam falsam, uulnera ueteribus trans-
gressionis uulneribus imprimantur, ut miseris ad euerfionem maiorem eri-
piatur & pœnitentia. Vbi enim indulgentiæ poterit medicina proficere, si
etiam ipse medicus inter præcepta pœnitentiæ indulget periculis, si tantum
modo perit uulnus, nec sinit necessaria temporis remedia conducere cicatri-
cem: Hoc non est curare, sed si dicere uerum uolumus, occidere. Quanquā
confessorum quoq; quos hic adhuc in carcerem dignitas suæ cōfessionis in-
cludit, & ad certamen euangelicum sua fides in confessione iam gloriosa se-
mel coronauit, literas habeas conspirantes cum literis nostris, quibus seue-
ritatem euangelicæ disciplinæ protulerunt, & illicitas petitiones ab ecclesiæ
pudore reuocarunt. Nisi hoc fecissent disciplinæ euangelicæ, ruina non faci-
le sarciretur, præsertim cum nulli magis tam cōgruens esset tenorem euan-
gelici uigoris illibatum dignitatemq; seruare, quàm qui se excruciantos &
excarnificandos pro euangelio furentibus tradidissent, ne martyrij hono-
rem merito perdidissent, si in occasione martyrij præuaricatores euangelij
esse uoluissent. Nam qui quod habet, non custodit in eo ex quo illud possi-
det, dum id ex quo possidet, uiolat, amittit illud quod possidebat. In quo
loco maximas tibi atq; uberes gratias referre debemus & reddimus, quod
illorum carceris tenebras literis tuis illuminasti, quod ad illos uenisti, quo-
modo introire potuisti, quod illorum animos sua fide & confessione robu-
stos, tuis alloquutionibus literisq; recreasti, quod felicitates eorum condi-
gnis laudibus prosequutus, accendisti ad multo ardentiorē cœlestis glo-
riæ cupiditatem, quod pronos impulisti, quod ut credimus & optamus ui-

*Criminis par-
ticeps est qui
consentit.*

*Gratias agūt
Cypriano.*

ctores futuros uiribus tui sermonis animasti. quanquam hoc totum de fi-
de confitentium & de diuina indulgentia uenire uideatur, tamen in marty-
rio suo tibi ex aliquo debitores facti esse uideantur. Sed ut ad id, unde di-
gressus sermo uidebatur esse, rursus reuertat, quales literas in Sicilia quo-
que miserimus, subiectas habebis. Quanq; nobis differentia huius rei ne-
cessitas maior incumbat, quibus (post excessum nobilissimæ memoriæ ui-
ri Fabiani) nondū est episcopus propter rerum & temporum difficultates
constitutus, qui omnia ista moderetur, & eorum qui lapsi sunt, possit cum
autoritate & cum consilio habere rationem. Quanq; nobis in tam ingenti
negocio placeat, quod & tu ipse tractasti prius, ecclesiæ pacem sustinendā,
deinde sic collatione consiliorum cum episcopis, presbyteris, diaconibus, cō-
fessoribus, pariter astantibus laicis, facta lapsorum tractare rationem. Per
quā enim nobis & inuidiosum & onerosum uidetur nō per multos exa-
minare, quod per multos cōmissum uideatur fuisse, & unam sententiā di-
cere, cum tam grande crimen per multos diffusum notetur exisse, quoniam
nec firmum decretum potest esse quod non plurimorū uidebitur habuisse
consensum. Aspice totum orbem penē uastatum, & ubiq; iacere deictorū
reliquias, & idcirco tam grande expeti cōsiliū, quā late propagatum ui-
detur esse malum. Non sit minor medicina quā uulnus est, non sint mi-
nora remedia quā funera, ut quomodo qui ruerunt, ob hoc ruerunt, qd'
caeca temeritate nimis incauti fuerunt, ita qui hoc disponere nituntur, omni
consiliorū moderamine utantur, ne quod non oportet factum, tanq; irri-
tum ab omnibus iudicetur. Vno igitur eodemq; consilio, iisdem precibus
& fletibus tam nos qui usq; adhuc uidemur tēporis istius ruinas subterfu-
gisse, quā illi qui in has temporis uidentur clades incidisse, diuinam ma-
iestatem deprecantes, pacem ecclesiastico nomine postulemus. Mutuis uo-
tis nos inuicē foueamus, custodiamus, armemus: oremus pro lapsis, ut erigantur: oremus pro stantibus, ut non ad ruinas usq; tententur: oremus ut
qui cecidisse referuntur, delicti sui magnitudinem agnoscetes, intelligant
non momentaneam neq; præproperam desiderare medicinā. Oremus ut
effectus indulgentiæ lapsorum subsequatur poenitentiā, ut intellecto suo
crimine uelint nobis interim præstare patientiam, nec adhuc fluctuantem
turbare ecclesiæ statum, ne interiorē nobis persecutionē ipsi incendisse
uideantur, & accedat ad criminum cumulum, quod etiam inquieti fuerunt.
Maxime enim illis congruit uerecundia, quorū in delictis damnatur mens
inuerecunda. Pulsent sanè fores, sed non utiq; cōfringant. Adeant ad limē
ecclesiæ, sed non utiq; ut trāsiliant. Castrorum cœlestium excubent portis,
sed armati modestia qua intelligant se desertores fuisse. Resumāt precum
suarum tubam, sed qua non bellicum clangant. Arment se quidem mode-
stia telis, & quem negando mortis metu, fidei dimiserant clypeū resumāt,
sed

*Orationi in
stantū monet*

*Modestie tela
sumenda.*

sed ut contra hostem diabolum uel nunc armati, non cōtra ecclesiam, quæ illorū dolet casus, armatos esse se credant. Multum illis proficiet petitio modesta, postulatio uerecunda, humilitas necessaria, patientia non ociosa. Mit-^{Lachrymæ legati dolorum.} tant legatos pro suis doloribus lachrymas. Aduocatione fungantur & intimo pectore prolati gemitus, dolorem probātes cōmissi criminis & pudorem. Imò si dedecoris admissi magnitudinem perhorrescunt, si pectoris & conscientię suæ lethalem plagam & sinuosi uulneris altos recessus uere medica manu tractant, erubescant & petere, nisi quia maioris est rursum & periculi & pudoris, auxilium pacis non petisse. Sed hoc totum in sacramento, sed in ipsius postulationis lege temporis facto temperamēto, sed postulatione demissa, sed prece subdita, quoniam & qui petitur flecti debet non incitari, & sicut respici debet diuina clemētia, sic respici debet & diuina celsura, & sicut scriptum est: Donauit tibi omne debitum, quia me rogasti: sic scri-^{Matth. 18.} ptum est: Qui me negauerit coram hominibus, negabo & ego eum coram patre meo, & coram angelis eius. Deus enim ut est indulgens, ita est præce-^{Matth. 10.} ptorum suorum exactor, & quidem diligens, & sicut ad conuiuia uocat, sic habitum nuptiarum non habentem ligatis manibus & pedibus extra sanctorum cœtum foras iactat. Parauit cœlum, sed parauit & tartarum. Parauit refrigeria, sed parauit etiam æterna supplicia. Parauit inaccessibilem lucem, sed parauit etiam perpetuæ noctis uastam æternamq; caliginem. Cuius temperamenti moderamen nos hic tenere quærentes diu, & quidē multi, & quidem cum quibusdā episcopis uicinis nobis & appropinquantibus, & quos ex alijs prouincijs longe positis persecutionis istius ardor eiecerat, ante constitutionem episcopi nihil innouandū putauimus, sed lapsorum curam mediocriter temperādā esse credidimus, ut interim dum episcopus dari à deo nobis sustinetur, in suspēdio eorum qui foris possunt dilatione sustineri, causa teneatur, eorum autem quorū uitæ suæ fine urgens exitus dilationem non potest ferre, acta pœnitentia & professa frequenter suorum detestatione factorum, si lachrymis, si gemitibus, si fletibus dolentis ac uere pœnitentis animi signa prodiderint, cum spes uiuendi secundū hominem nulla substiterit, ita demum caute & solícite subueniri deo ipso sciente quid de talibus faciat, qualiter iudiciū sui examinet pondera, nobis tamen anxie curantibus, ut nec pronam nostrā improbi homines laudent facilitatem, nec uere pœnitentes accusent nostram quasi duram crudelitātē. Optamus te beatissime ac gloriosissime papa semper in domino bene ualere.

ARGVMENTVM SEQVENTIS EPISTOLAE.

Epistola beati Cypriani ad Cornelium papam Romanum de quibusdam, Nouatiano & Nouato schismaticis, ubi illorum probra cōmemorat.

Epistola. VIII.

CYPRIANVS CORNELIO FRATRI SALVTEM.

*Novae editio
mis 49.**Euaristus reli-
cto episcopo
tu uagus.**Nicostratus
desertor eccle-
siae.**Ephes. 5.**Nouatus no-
uarum rerum
cupidus.**Nouati cura
in circumueni-
endo.*

T cum diligentia & dilectione fecisti frater charissime festinato ad nos mittendo Niceforum acolythum, qui nobis & de confessoribus regressis gloriosam laticiam nunciaret, & aduersus Nouatiani & Nouati nouas & perniciosas ad impugnandum Christi ecclesiam machinas plenissime instrueret. Nam cum pridie istuc uenisset haereticae prauitatis nocens factio ipsa iam perditam, & alios qui sibi consenserint perditura, postero die Niceforus cum uestris literis supuenit, quibus & didicimus, & docere atque instruere ceteros cepimus, Euaristum de episcopo iam nec laicum remansisse cathedrae & plebis extorrem, & de ecclesia Christi exulem, per alias longe prouincias oberrare, & ipsum ueritatis ac fidei naufragum factum, circa quosdam sui similes paria naufragia concitare: Nicostratum uero diaconio sanctae administrationis amisso, ecclesiasticis pecunijs sacrilega fraude subtractis, & uiduarum ac populorum depositis denegatis, non tam in Africam uenire uoluisset, quam conscientia rapinarum & criminum nefandorum illinc ab urbe fugisset: & nunc ecclesiae desertor ac profugus, quasi mutasset hominem, mutare regionem, confessor se ultro iactat & praedicat, cum Christi confessor nec dici, nec esse iam possit, qui ecclesiam Christi negauit. Nam cum Paulus apostolus dicat: Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & erunt duo in unam carnem: Sacramentum istud magnum est, ego autem dico in Christum & in ecclesiam. Cum hoc, inquam, beatus apostolus dicat: & Christum pariter atque ecclesiae unitatem indiuiduis nexibus coherentem, sancta sua uoce testetur, quomodo potest esse cum Christo, qui cum sponsa Christi atque in eius ecclesia non est? Aut quomodo assumit sibi regendae aut gubernandae ecclesiae curam, qui spoliavit & fraudauit ecclesiam Christi? Nam de Nouato nihil inde ad nos fuerat nunciandum, cum magis per nos uobis debeat Nouatus ostendi rerum nouarum semper cupidus, auaritiae inexplebilis, rapacitate furibundus, arrogancia & stupore superbi tumoris inflatus, semper istis episcopis male cognitus, quasi haereticus semper & perfidus omnium sacerdotum uoce damnatus, curiosus semper ut prodatur, ad hoc adlatur ut fallat, nunquam fidelis ut diligat, fax & ignis ad conflanda seditionis incendia, turbo & tempestas ad fidei faciendam naufragia, tranquillitatis aduersarius, pacis inimicus. Denique Nouato illinc à nobis recedente, id est, procella & turbine recedente, ex parte illius quies facta est, & gloriosi ac boni confessores, qui de ecclesia illo incitante discesserant, posteaquam ab urbe ille discessit, ad ecclesiam reuerterunt. Idem est Nouatus qui apud nos primum discordiae & schismatis incendium seminauit, qui quosdam

istic

istic ex fratribus ab episcopo segregauit, qui in ipsa persecutione ad auertendas fratrum mentes alia quædam persecutio nostris fuit. Ipse est, qui Felicissimū satellitem suum diaconum nec permittente me nec sciente, sua factione & ambitione constituit, & cum sua tempestate Romæ quoq; ad euertendā ecclesiam, nauigans similia illic & paria molitus est, à clero portionem plebis auellens, fraternitatis bene sibi cohærentis & se inuicem diligentis concordiam scindens. Planè quoniam pro magnitudine sua debeat Carthaginem Roma præcedere, illic maiora & grauiora cōmisit. Qui istic aduersus ecclesiā diaconem fecerat, illic episcopum fecit. Nec hoc quisquā miretur in talibus. Feruntur semper mali suo furore dementes, & posteaq; scelera fecerint, conscientia ipsa sceleratæ mentis agitantur. Nec remanere in ecclesia dei possunt, qui deificam & ecclesiasticam disciplinam nec actus sui conuersatione, nec morum pace, tenuerunt. Spoliati ab illo pupilli, fraudatæ uiduæ, pecuniæ quoq; ecclesiæ denegatæ, has de illo exigunt pœnas, quas in eius furore conspiciamus. Pater etiam eius in uico fame mortuus, & ab eo in morte postmodum nec sepultus. Vterus uxoris calce percussus, & partione properante in parricidium partus expressus. Et damnare nunc auidet sacrificantium manus, cum sit ipse nocentior pedibus, quibus filius qui nascebatur, occisus est. Hanc conscientiam criminum iam pridem timebat, propter hoc se non de presbyterio excitari tantum, sed & cōmunicatione prohiberi pro certo tenebat. Et urgentibus fratribus imminabat cognitionis dies, quo apud nos causa eius ageretur, nisi persecutio ante uenisset, quàm iste uoto quodam euadendæ & lucrandæ damnationis excipiens, hæc omnia commisit & miscuit, ut qui eijci de ecclesia & excludi habebat iudicium sacerdotum uoluntaria discessione præcederet, quasi euasisse sit pœnam, præuenisse sententiā. Circa cæteros autem fratres elaboramus, quos ab eo circūuentos dolemus, ut ueteratoris perniciosum latus fugiant, ut lethales laqueos sollicitantis euadant, ut de qua ille pelli diuinitus meruit, ecclesiam reperant. Quos quidem, domino adiuuante, per eius misericordiā regredi posse confidimus. Neq; enim potest perire, nisi quem constat esse periturum, cum dominus in euangelio suo dicat: Omnis plantatio quam non plantauit pater meus cœlestis, eradicabitur. Qui plātatus non est præceptis dei patris & monitis, solus poterit de ecclesia ille discedere, solus episcopis derelictis cum schismaticis & hæreticis in furore manere. Cæteros uero nobiscum adunabit dei patris misericordia, & Christi domini nostri indulgentia, & nostra patientia. Opto te frater charissime semper bene ualere.

per feruntur
malo.

Nouati parricidium.

Matth. 15.

ARGVMENTVM SEQVENTIS EPISTOLAE.
Eisdem ad eundem Cornelium epistola.

Epistola

Epistola. IX.

CYPRIANVS CORNELIO FRĀTRI SALVTEM.

T religiosum nobis & necessarium existimaui frater charissime ad confessores, qui illic sunt & Nouatiani & Nouati obstinatione & prauitate seducti, de ecclesia recesserunt, literas breues facere, quibus eos pro affectione tua conuenirem, ut ad matrem, id est, ecclesiam catholicā reuertātur, quas literas tibi ab Ethippo diacono legi prius mandauimus, ne quis aliud me scripsisse fingeret, quā quod meis literis continetur. Mandauimus tamen eidem Ethippo à me ad uos misso, ut de tuo arbitrio rem gerat, & si easdem literas cōfessoribus putaueris esse credendas, ut eas tradat. Opto te frater charissime semper bene ualere.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Eiusdem ad eundem epistola, in qua cum nequiuisset Christianae charitatis uinculo uagantes copulare, ait eos neglexisse, & nihil temere à maledicis audire, ac ordinationem suam per se & collegas stabilire.

Epistola. X.

CYPRIANVS CORNELIO FRĀTRI SALVTEM:

Vod seruis dei & maxime sacerdotibus iustis & pacificis congruebat frater charissime, miseramus nuper collegas nostros Calydoniū & Fortunatū, ut non tantū persuasione literarum nostrarum, sed praesentia sua & consilio omniū uestrum eniterentur quantū possent & elaborarent, ut ad catholicā ecclesiae unitatē scissi corporis membra cōponerent, & Christianae charitatis uinculo copularent. Sed quoniam diuersae partis obstinata & inflexibilis pertinacia non tantū radicis & matris sinum atq; cōplexum recusauit, sed etiam gliscente & in peius recrudescente discordia episcopum sibi constituit, & contra sacramentū semel traditum diuinā dispositionis & catholicā unitatis adulterum, & contrarium caput extra ecclesiam fecit, acceptis literis tam tuis, quā collegarum nostrorum, item aduentantibus bonis uiris & nobis charissimis collegis nostris Pompeio & Stephano, à quibus haec omnia nobis cum laticia cōmuni asseuerata sunt firmiter & probata, secundū qd' diuinā traditionis & ecclesiasticā institutionis sanctitas ac pariter ueritas exigebat, literas nostras ad te direximus. Sed & per prouinciā nostrā haec eadē collegis nostris singulis in noticiā perferētes, ab his quoq; fratres nostros cum literis dirigēdos esse mandauimus. Quāq; mens nostra & propositū iam tūc fratribus & plebi istic uniuersae manifestū fuisset, quādo literis nuper ab utraq; parte susceptas tuas literas legimus, & episcopatus tui ordinationē singulorū auribus intimaui. Honoris etiā cōmunis memores, & *grauitatis sacerdotalis, ac sancti

alias * gra/
uiter.

ac sanctitatis respectum tenentes, ea quæ ex diuerso in librum missum congesta fuerant, accurationibus criminosis respuimus, cōsiderantes pariter & ponderātes, quod in tanto fratrum religioso cœtu, cōsidentibus dei sacerdotibus, & altari posito nec legi debeant, nec audiri. Neq; enim facile promēda sūt & incaute ac temere publicāda * cœtu discordioso stilo audientibus scandalū moueāt, & fratres longe positos, ac trans mare constitutos incerta opinione cōfundant. Viderint qui uel furori suo, uel libidini seruiētes, & diuina legis ac sanctitatis immemores, iactitare interim gestiunt quæ probare non possunt. Et cum innocentia destruere atq; expugnare nō ualeant, satis habent fama mendacij, & falsorum ore maculas inspergere. Certe quod præpositis & sacerdotibus congruit, danda opera est, ut talia cum à quibusdā scribuntur, per nos respuantur. Vbi enim erit quod discimus, ac docemus scriptum esse: Contine linguam tuam à malo, & labia tua ne loquantur in sidiose. Item alibi: Os tuum abundauit malitia, & lingua tua complectebatur insidias, sedens aduersus fratrem tuum detrahebas, & aduersus filium matris tuæ ponebas scandalum. Item quod apostolus dicit: Omnis sermo malus de ore uestro nō procedat, sed bonus ad ædificationem fidei, ut det gratiam audientibus. Porro hæc fieri debere ostendimus, si quando talia quorundam calumniosa temeritate conscripta sunt, ut legi apud nos nō patimur, & idcirco frater charissime cum ad me talia aduersum te & cōpressbyteros tecū confidentes scripta uenissent, clero & plebi legi præcepi, quæ religiosam simplicitatē sonabant, nec ullis maledicorum & conuiciorum latratibus perstrepebant. Quod autem scripta collegarum nostrorum, qui illic ordinationi tuæ affuerant desiderauimus, non ueteres mores obliui, nouum aliquid quærebamus. Nam satis erat ut tu te episcopum factis literis nunciaret, nisi esset ex diuerso discrepans factio, quæ criminosis & calumniosis cōmentis suis collegarum pariter ac fratrum plurimorum turbaret mentes, & corda confunderet. Cui rei sopiendæ necessarium duximus, ut scribentium nobis inde collegarum nostrorum firma & solida autoritas pareretur. Qui moribus ac uitæ & disciplinæ tuæ condigna literarum suarum testimonia prædicantes, æmulis quoq; & rerum uel nouitate, uel prauitate gaudentibus, omnem ambigendi & discrepandi scrupulum sustulerunt, & secundum consilium nostrum salubri ratione liberatas in hoc fluctu astuantium fratrum mentes, sincere ac firmiter tuum sacerdotium probauerunt. Hoc enim uel maxime frater & laboramus, & laborare debemus, ut unitatē à domino, & per apostolos nobis successoribus traditā, quantum possumus, obtinere curemus, & quod in nobis est palabundas & errantes oues, quas quorundā peruicax factio, & hæretica tentatio à matre secernit, in ecclesiā colligamus, illis solis foris remanentibus, qui in obstinatione sua uel furore perseuerarunt, & ad nos redire noluerunt, discretionis & separationis à se factæ, & ecclesiæ derelictæ ipsi rationem

Alias * quæ?

Psal. 33.

Ibidem. 49.

Ephc. 4.

Unitas à deo
& apostolis
data successoribus
seruanda

nem domino reddituri. Quantū uero hic ad presbyteriū quorundā & Felicissimi causam pertinet, quid hic actum sit, ut scire posses, literas ad te collegē nostri manu sua subscriptas miserunt. Qui auditis eis quid senserint, & quid pronunciauerint, ex eorum literis discēs. Melius autem frater facies, si etiā exemplaria literarū, quæ ad te legēda pro dilectiōe cōmuni per Calydōnium & Fortunatū collegas nostros proxime miseram, quæ de codē Felicissimo & de presbyterio eiusdem * ad clerum istic non ad plebem scripseram, legi istic fratribus iubeas, quæ & ordinationem & rationem rei gestæ loquantur, ut tam istic, quā illic circa omnia per nos fraternitas instruat. Exemplaria autem eadem nunc quoq; per Messium hypodiaconū à me missum & Nicephorū acolythum transmisi. Opto te frater charissime semper bene ualere.

Aliàs * ad ecclesiā nostrā, & ad plebem.

ARGVMENTVM SEQVENTIS EPISTOLÆ.

Ad eundem epistola de supradictis hæreticis, qui Cornelium male papam creatum asserebant, uolentes alium constituere.

Epistola. XI. *Nova editionis 41.*

CYPRIANVS CORNELIO FRATRI SALVTEM.

Enerunt ad nos frater charissime missi à Nouatiano Maximus presbyter, & Augendus diaconus, & Mecheus quidam, & Longinus. Sed enim cum ex literis quas secum ferebant, & ex eorum sermone atq; assueuatione Nouatianum episcopum factum comperissemus illicite, & contra ecclesiam catholicam factæ ordinationis prauitate cōmoti, à cōmunicatione eos nostra statim cohibendos esse censuimus, refutatis interim ac retusis, quæ obstinate ac pertinaciter asserere tētabant. Nā ego & collegæ mei plurimi qui ad me cōuenerāt, expectauimus aduentum collegarum nostrorū Calydōnij & Fortunati, quos ad te nuper & coepiscopos nostros, qui ordinationi tuæ affuerant legatos miseramus, ut eis aduentantibus, & rei gestæ ueritatem reportantibus, maiore autoritate & elucidata per eos probatione partis aduersæ improbitas frangeretur. Superuenerunt uero Pompeius & Stephanus collegæ nostri, qui & ipsi quoq; ad instruendos istic nos manifesta secundū grauitatem ac fidem suam indicia ac testimonia protulerunt, ut nec necesse fuerit audiri ultra eos qui à Nouatiano uenerant missi. Qui cum statione inuidiosis quoq; conuicijs & clamoribus turbulentis proruerent & flagitarent, ut crimina quæ se offerre ac probare dicebant publice à nobis, & à plebe cognoscerentur. Grauitati nostræ negauimus conuenire, ut collegæ nostri iam delecti & ordinati, & laudabili multorū sententiā comprobati, uentilari ultra famam ore maledico, & æmulatium uoce pateremur, & qui à quibus refutati & compressi sunt, & illicitis conatibus hæresim fecisse nudati sunt, in epistolā congerere longum fuit, ex Primitiuo compresbytero nostro plenissime singula, cum ad uos

uos uenerit audietis, ac ne eorum furens audacia unq̃ desisteret, hic quoq̃ in schismatis partes CHRISTI membra distrahere, & catholicæ ecclesiæ corpus unum scindere ac laniare nituntur, ut hostiatim per multorum domos, uel oppidatim per quasdam ciuitates discurrentes obstinationis suæ, & erroris scissi sibi quærant comites. Quibus semel responsum dedimus, nec mandare desistimus, ut perniciosa dissensione & concertatione deposita impietatem esse sciant matrē deserere, & agnoscāt atq̃ intelligant, episcopo semel facto & collegarum ac plebis testimonio & iudicio comprobato, alium constitui nullo modo posse: proinde pacifice sibi ac fideliter consuli, ut si se assertores euangelij & CHRISTI esse confitentur, prius ad ecclesiam reuertantur. Opto te frater semper bene ualere.

ARGVMENTVM SEQVENTIS EPISTOLAE.

Ad eundem epistola, in qua congratulatur de quibusdam ad ecclesiæ unitatem reuersis, qui à schismaticis deprauati fuerant.

Epistola XII.

CYPRIANVS CORNELIO FRATRI SALVTEM.

Tegisse nos & agere frater charissime, maximas gratias sine cessatiōe profitemur deo patri omnipotēti & CHRISTO eius domino & deo nostro salutari, quod sic ecclesia diuinitus protegatur, ut unitas eius & sanctitas non iugi vnitatem ecclesie seruari gaudet. ter, nec in totum perfidiæ & hæreticæ prauitatis obstinatione uitietur. Legimus enim literas uestras, & uoti com-

munis amplissimum gaudiū exultāter excepimus. Maximū presbyterū & Urbanum confessores cum Sidonio & Machario ad ecclesiam catholicam regressos esse, id est, errore deposito & schismatico, immo hæretico furore deserto, unitatis ac ueritatis domicilium fidei sanitate repetisse, ut unde ad gloriam processerant, illuc gloriosi redirent, ne qui CHRISTVM confessi essent, CHRISTI postmodum castra desererent, nec tentarent charitatis atq̃ unitatis fidem, qui uicti robore & uirtute non fuerant. Ecce incolumis & immaculata laudis integritas, ecce incorrupta & solida confitentium dignitas, à desertoribus & profugis recessisse, proditores fidei & ecclesiæ catholicæ impugnatores reliquisse. Merito illos reuertentes summo, ut scribitis, gaudio & clerus & plebs fraternitas omnis excepit, quoniam in confessoribus gloriam suam conseruantibus & ad unitatem reuertentibus nemo non socium se & participem eorum gloriæ computat. Huius rei læticiam de nostris possumus sensibus æstimare, nam cum istic ad literas uestras, quas, de eorū confessione misistis, lætus sit omnis fratrum numerus, & summa alacritate hunc nunciū cōmunis gratulationis exceperit, quid illic, ubi res ipsa & præsens læticia sub oculis omnium gerebatur? Cum enim dominus in euāgelio suo dicat esse summum gaudium in cœlo super peccatore poenitentiam agēte, *Lucæ. 15.*

i quanto

quanto magis est gaudium & in terris pariter & in cœlo super confessoribus ad ecclesiam dei cum gloria sua & cum laude redeuntibus, & redeundi uiam cæteris exemplo sui fide & probatione facientibus? Hic enim quosdā fratres nostros error induxerat, quod sibi communicationē confessorum sequi uideretur. Quo errore sublato, lux omnium pectoribus infusa est, & ecclesia catholica una esse nec scindi, nec diuidi posse, mōstrata est. Nec quisq̃ iam facile poterit schismatici furentis uerbis loquacibus decipi, cum probatum sit bonos & gloriosos CHRISTI milites non potuisse diu aliena fallacia & perfidia extra ecclesiam detineri.

EPISTOLARVM LIBRI SECVNDI FINIS.

DIVI CAECILII CYPRIANI

EPISCOPI CARTHAGINENSIS

EPISTOLARVM LIBER TERTIVS.

ARGVMENTVM SEQVENTIS EPISTOLAE.

Ad Lucium papam Romanum ab exilio reuersum epistola, ubi de reditu ipsius congaudens, mirificas ei laudes commemorat.

Epistola i.

CYPRIANVS CVM COLLEGIS LVCIO FRATRI SALVTEM.

T nup̃ er quidē tibi, frater charissime, gratulati sumus, cū te honore geminato in ecclesiā suā administratione confessorē pariter & sacerdotē constituit diuina dignatio, sed & nūc non minus tibi & comitibus tuis atq; uniuersae fraternitati gratulamur, qd' cū eadē gloria & laudibus uestris reduces uos denuo ad suos fecerit benigna domini & larga protectio, ut pascendo gregi pastor, & gubernandae nauis gubernator, & plebi regendae re-

ctor redderetur, ut appateret relegationē uestrā sic diuinitus esse dispositā, Lucius episcopo nō ut episcopus relegatus & pulsus ecclesiā deesset, sed ut ad ecclesiā maiorem patri restitueretur, rediret. Neq; enim in tribus pueris minor fuit martyrii dignitas, quia morte frustrata de camino ignis incolumes exierunt: aut non consumatus Daniel extitit in suis laudibus, quia qui leonibus missus fuerat ad prādā, protectus à domino, uixit ad gloriā. In confessoribus CHRISTI dilata martyria non meritum cōfessionis minuūt, sed magnalia diuinæ protectionis ostendunt. Repraesentatū in uobis uidemus, quod apud regē fortes atq; illustres pueri praedicauerūt: Ipsos quidē paratos ardere flāmis, ne dñs eius seruiret, aut

aut imaginē quā fecerat adorarent, deū tamē quem colebant, quēq; & nos colimus potētem esse ut eos de camino ignis eximeret, & de regis manibus ac de pœnis præsētib; liberaret. Quod inuenimus in confessionis uestræ fide, & in domini circa uos protectione nunc gestū, ut cū uos parati fueritis & prompti omne subire suppliciū, dominus tamen uos pœnæ subtraheret, & ecclesiæ reseruaret. Regredientibus uobis breuiata nō est in episcopo confessionis suæ dignitas, sed magis creuit sacerdotalis autoritas, ut altari dei assistat antistes, qui ad confessionis arma sumenda & facienda martyria, non uerbis plebē, sed factis cohortetur, & imminēte antichristo paret ad praliū milites nō solū sermonis & uocis incitamento, sed fidei & uirtutis exemplo. Intelligimus frater charissime & tota cordis nostri luce perspicimus diuinæ maiestatis salutaria & sancta cōsilia, unde illic repētina psecutio nup exorta sit, inde contra ecclesiā CHRISTI & episcopū Corneliū beatum martyre uosq; omnes, secularis potestas subito proruperit, ut ad cōfundendos hæreticos & retundendos ostenderet dominus quæ esset ecclesiā, quis episcopus eius unus diuinā ordinatiōe delectus, qui cū episcopo presbytero sacerdotali honore cōiuncti, quis adunatus & uerus CHRISTI populus dominici gregis charitate cōnexus, qui essent quos inimicus laceggeret, qui ecōtra, quibus diabolus ut suis parceret. Neq; em̄ persequit & impugnat CHRISTI aduersarius, nisi castra & milites CHRISTI hæreticos prostratos semel & suos factos contēnit & præterit. Eos quærit deicere, quos uidet stare. Atq; utinā nunc facultas daret, frater charissime, ut interesse illic uobis regredientibus possemus, qui uos mutua charitate diligimus, ut aduētus uestri lætissimū fructū præsentes cū cæteris ipsi quoq; caperemus. Quæ illic exultatio omniū frutū? qui cōcursus atq; cōplexus occurrentiū singulorū? Vix oculis adhærētū pōt satisfieri, uix uultus ipsi atq; oculi plebis possunt uidendo satiari de aduētus uestri gaudio. Cognoscere illic fraternitas cœpit qualis & quāta sit secutura CHRISTO ueniēte læticia: cuius quia cito appropinquet aduentus, imago iā quædā præcessit in uobis, ut quomodo Ioānes præcursor eius & præuius ueniēs prædicauit CHRISTVM uenisse, sic nunc episcopo cōfessore domini & sacerdote redeunte appareat & dominū iā redire. Vicarias uero pro nobis ego & collegæ & fraternitas omnis has ad uos literas mittimus, frater charissime, & repræsētātes uobis per epistolā gaudiū nostrū, fida obsequia charitatis exprimimus, hic quoq; in sacrificijs atq; in orationibus nostris non cessantes deo patri & CHRISTO filio eius domino nostro gratias agere, & orare pariter ac petere, ut qui perfectus est atq; perficiens custodiat & perficiat in uobis confessionis uestræ gloriosam coronā. Qui & ad hoc uos fortasse reuocauit, ne gloria esset occulta, si foris essent confessionis uestræ consummata martyria. Nam uictima quæ frater nitati præbet exemplum uirtutis & fidei, præsētib; debet fratribus immolari. Optamus te frater charissime semper bene ualere.

*Ioannes ut
Christi præ
cursor, sic
Lucius.*

ARGVMENTVM SEQVENTIS EPISTOLAE.
Ad Maximum & Nicostratum epistola de unitate, petens & rogans, ut
ad ecclesiae redeant unitatem.

Epistola II.

CYPRIANVS MAXIMO ET NICOSTRATO ET CAE-
TERIS CONFESSORIBVS SALVTEM.

Vm frequenter charissimi cognoueritis ex literis meis, quae
& confessionis uestrae honore, & fraternitati connexae dile-
ctione meo seruaui, credatis quaeso & acquies-
catis his literis meis, quibus uos & actui a laudibus uestris
& scribo, & simpliciter & fideliter consulo. Grauat enim me
atque contristat intolerabilis percussio & penae prostrati pecto-
ris maestitia & perstringit, cum uos illic conperissem contra ecclesiasticam di-
spositionem, contra euangelicam legem, contra institutionis catholicae unita-
tem episcopum alium fieri censuisse, id est, quod nec fas est, nec licet fieri, eccle-
siam alteram institui, CHRISTI membra discerpi, dominici gregis animum & cor-
pus unum dississa aemulatione lacerari. Quod quaeso ut in uobis saltem illi-
citurum istud fraternitatis nostrae dissidium non perseveret, sed & confessionis ue-
strae & diuinae traditionis memores, ad matrem reuertimini unde prodistis, unde
ad confessionis gloriam cum eiusdem matris exultatione uenistis. Nec pu-
teris sic uos euangelium CHRISTI asserere, dum uosmetipsos a CHRISTI gre-
ge & ab eius pace & concordia separastis, cum magis militibus gloriosis & bo-
nis congruat intra domestica castra consistere, & intus positi ea, quae in com-
mune tractanda sunt, agere ac prouidere. Nam cum unanimitas & concor-
dia nostra scindi omnino non debeat, quia nos ecclesia derelicta & foras exi-
re, & ad uos uenire non possumus, ut uos magis ad ecclesiam matrem & ad
nostram fraternitatem reuertamini, quibus possumus hortamentis peti-
mus & rogamus. Opto uos fratres charissimi semper bene ualere.

*Ecclesia unita
tem seruari
sua det.*

ARGVMENTVM SEQVENTIS EPISTOLAE.

Ad Maximum presbyterum & Urbanum & Sydonium & Macarium
ad ecclesiam reuersos epistola mirifice gratulans, ad eorum laudem referens
quicquid in confessione gesserant.

Epistola III.

CYPRIANVS MAXIMO PRESBYTERO, ITEM VRBANO
ET SIDONIO ET MACARIO FRATRIBVS SALVTEM.

Ecce literis uestris, fratres charissimi, quas ad me de uestra
regressione, & de ecclesiastica pace, ac fraterna redintegra-
tione fecistis, in tantum me latatum esse confiteor, in quantum
fueram & ante latatus, quando confessionis uestrae gloria
comperi, & militiae uestrae coelestem ac spiritalem laudem la-
tabundus excepi. Nam & haec fidei & laudis uestrae alia con-
fessio est, unam esse ecclesiam confiteri, nec alieni erroris uel potius prauitatis
participem

participem fieri, repetere eadē castra unde prodistis, unde ad gerendū praelium & aduersariū subigendū fortissimis uicibus proficistis. Illuc enim erant de acie trophæa referēda, unde ad aciem fuerant arma suscepta, ne quos ad gloriam CHRISTI ecclesia parasset, eosdē gloriosos CHRISTI ecclesia nō haberet. Nunc uero & uos cōgruentē fidei uestre tenorem, atq; indiuiduæ charitatis & cōcordiæ legem dominica pace tenuistis, & exemplum cæteris dilectionis & pacis uestro itinere fecistis, ut ecclesiæ ueritas & euangelici sacramenti unitas, quæ à nobis tenebatur, uestro etiam cōsensu ac uinculo ne ceteretur: nec confessores CHRISTI erroris duces fierent, qui uirtutis & honoris autores laudabiles extitissent. Viderint quantum uobis cæteri gratulentur, uel quantum apud seipsum singuli gloriantur. Ego me & gratulari satis uobis, & plus cæteris in hac uestra pacifica regressione & charitate confiteor, simpliciter enim quid in meo corde fuerit debetis audire. Dolebam uehementer & grauiter angebar, quod eis communicare non possem quos semel diligere cœpisssem. Postq; uos de carcere prodeuntes scismaticus & hæreticus error excepit, sic res erat, quasi uestra gloria in carcere remansisset. Illic enim resedisse uestri nominis dignitas uidebatur, quando milites CHRISTI nō ad ecclesiam de carcere redirent, in quē prius cū ecclesiæ laude & gratulatione uenissent. Nam & si uidentur in ecclesia esse zizania, nō tamē impediri debet aut fides aut charitas nostra, ut quoniā zizania esse in ecclesia cernimus, ipsi de ecclesia recedamus. Nobis imò laborandū ut frumentum esse possimus, ut cū cœperit frumentum dominicis horreis condi, fructū pro opere nostro & labore capiamus. Apostolus in epistola sua dicit: In domo autē magna nō solum uasa sunt aurea & argētea, sed & lignea & uictilia, & quædam quidē honorata, quædam uero inhonorata. Nos operā demus, & quantum possumus laboremus, ut uas aureū uel argenteum simus. Cæterum fictilia uasa confringere domino soli concessum est, cui & uirga ferrea data est. Esse nō potest maior domino suo seruus. Nec quisq; sibi quod soli filio pater tribuit, uendicare se putet, ut ad aream uentilādā & purgandā paleā iam ferre se posse, aut à frumēto uniuersa zizania humano iudicio segregare. Superba est ista obstinatio, & sacrilega præsumptio, quā sibi furor prauus assumit. Et dum dominū sibi semper quidā plusq; mitis iustitia deposcit assumunt, de ecclesia pereunt. Et dū se insolenter extollūt ipso suo tumore excæcati, ueritatis lumē amittunt. Propter quod & nos tēperamētum tenentes & librā domini cōtemplantes, & dei patris pietatē ac misericordiā domini cogitantes, diu multūq; tractatu inter nos habito iusta moderatione agēda librauimus, quæ omnia penitus potestis inspicere lectis libellis, quos hic nuper legerā, & ad uos quoq; legēdos pro cōmuni dilectione trāsmiseram, ubi lapsis nec censura deest quæ increpet, nec medicina quæ sanat. Sed & catholicæ ecclesiæ unitatē quātū potuit, expressit nostra mediocritas.

Gratulaſ Cyprianus reuerſis ad fidem.

Aliās * tantummodo.

2. Tim. 2.

1041. 13.

Quem

Quem libellū magis ac magis nunc uobis placere confido, quādo cum iam sic legitis, ut & probetis, & ametis. Siquidē quod nos uerbis conscripsimus, uos factis impletis, quādo ad ecclesiam charitatis ac pacis unitate remeatis. Opto uos fratres charissimi & desideratissimi semper bene ualere.

ARGVMENTVM SEQVENTIS EPISTOLAE.

Ad presbyteros Romae consistentes epistola, ut curent quaedam ipsius scripta plebi nota fieri.

Epistola IIII.

CYPRIANVS PRESBYTERIS ET DIACONIBVS ROMAE
CONSISTENTIBVS FRATRIBVS SALVTEM.

Alias*inno/
tescatis.

Vales literas ad clerum Romae agentem fecerim, quidē illi mihi rescripserint, quid etiam Moyses & presbyteri, & Nicostratus, & Ruffinus, diaconi, & ceteri cum eis confessores in custodia constituti, quae ad literas meas rescripserint, ut scire possitis fratres charissimi, exempla uobis legēda transmissi. Vos curate quantum potestis pro diligētia uestra, ut scripta nostra, & illorū rescripta fratribus uestris*innotescant. Sed & si qui de peregrinis episcopi collegae mei, uel presbyteri, uel diaconi praesentes fuerint, uel superuenerint, haec omnia de uobis audiāt. Et si exempla epistolarum transcribere, & ad uos perferre uoluerint, facultatem transcriptionis accipiāt. Quamuis & Satyro lectori fratri nostro mādaui, ut singulis desiderantibus scribendi faciat potestatem, ut in ecclesiarum statu quoquomodo interim componendo seruetur ab omnibus una fidei cōsensio. De ceteris uero quae agenda erunt, sicut & collegis meis plurimis scripsi, plenius consilio tractabimus, quando conuenire in unum, permittente domino, coeperimus. Opto uos fratres charissimi ac desideratissimi, semper bene ualere. Fraternitatem salutate. Valete.

ARGVMENTVM SEQVENTIS EPISTOLAE.

Ad eosdem epistola, in qua commemorat quicquid tempore persecutionis gesserit, & à maledicis se expurgat.

Epistola v.

CYPRIANVS PRESBYTERIS ET DIACONIBVS ROMAE
CONSISTENTIBVS FRATRIBVS SALVTEM.

Voniam comperi, fratres charissimi, minus simpliciter & minus fideliter uobis renūciari, quae hic à nobis gesta sūt, & geruntur, necessariū duxi has ad uos literas facere, quibus actus nostri, & disciplinae, & diligentiae ratio reddetur. Nam sicut domini mandata instruunt, statimurbationis impetu primo, cum me clamore uiolento frequenter populus flagitasset, non tam meam salutem, quā quietem fratrum publicam cogitans interim secessi, ne per inuerecundam praesentiam nostram se-

ditio

ditio quæ cœperat, plus prouocaretur. Absens tamē corpore, nec spiritu, nec actu, nec monitis meis defui, quo minus secundum domini præcepta fratribus nostris in quibus possem, mea mediocritate consulerē. Et quid egerim, loquūtur uobis epistolæ pro temporibus missæ numero tredecim, quas ad uos transmissi, in quibus nec clero consilium meum, nec confessoribus exhortatio, nec extorribus, quæ oportuit obiurgatio, nec uniuersæ fraternitati ad deprecandam dei misericordiam, allocutio & persuasio nostra defuit, quantum secundum legem fidei & timorem dei domino suggerente, nostra mediocritas potuit niti. Postea uero quæ & tormenta uenerūt, siue iam tortis fratribus nostris, siue adhuc ut torquerentur inclusis, ad corroborandos & confortandos eos noster sermo penetrauit. Item cum cōperissem eos qui sacrilegis contactibus manus suas atque ora maculassent, uel nefandis libellis, nihilominus conscientiam polluisent, ex ambire ad martyres passim confessores quoque importuna & gratiosa deprecatione corrumpere, ut sine ullo discrimine atque examine singulorum darentur quotidie libellorum milia contra euangelij legem, literas feci quibus martyres & confessores consilio meo quantum possem ad dominica præcepta reuocarem. Item presbyteris & diaconibus non defuit sacerdotij uigor, ut quidam minus disciplinæ memores & temeraria festinatione præcipientes, qui cum lapsis cōmunicare iam cœperant, compriherentur. Intercedentibus nobis plebi ipsi quoque quantum potuimus composuimus, & ut in ecclesiastica disciplina seruarentur, instruximus. Postmodum uero cum quidam de lapsis, siue sua sponte, siue aliquo incitatore audaci flagitatione proruerent, ut pacem sibi à martyribus & confessoribus promissam extorquere uiolento impetu niterentur, de hoc etiam bis ad clerum literas feci: & legi eis mandaui, ut ad illorum uiolentiam interim quoquo genere mitigandam, si qui libello à martyribus accepto de seculo excederent, exhomologesi facta & manu eis in pœnitentiam imposita, cum pace sibi à martyribus promissa ad dominum remitterentur. Nec in hoc legem dedi, aut me autorem temere constitui. Sed cum uideretur & honor martyribus habendus, & eorum qui omnia turbare cupiebant impetus comprimendus, & præterea uestra scripta legissem, que ad clerum nostrum per Crementum hypodiaconum nuper feceratis, ut ipsi qui post lapsum infirmitate apprehensi essent, & pœnitentes communicationem desiderarent, subueniretur, standum putauimus & cum uestra sententia, ne actus noster qui adunatus esse & consentire circa omnia debet, in aliquo discreparet, planè cæterorum causas quamuis libello à martyribus accepto, differri mandaui, & in nostra præsentia reseruari, ut cum pace à domino nobis data plures præpositi conuenire in unum cœperimus, communicato etiam uobiscum consilio disponere singula & formare possimus. Opto uos fratres charissimi semper bene ualere.

Ad eosdem epistola, rogans ut his fratribus qui in carcere etiam cōstituti, omnis humanitas praebeatur, ac tempus eorum annotetur qui diem suum obeunt.

Epistola VI.

CYPRIANVS PRESBYTERIS ET DIACONIS
FRATRIBVS SALVTEM.

Vanq̃ sciam uos, fratres charissimi, literis meis frequēter admonitos esse, ut gloriosa uoce domino confessis, & in carcere constitutis omnis diligentia praebeat, tamen idē uobis incumbo, ne quid ad curā desit, ijs quibus ad gloriam nihil deest. Atq̃ utinam loci & gradus mei conditio permetteret, ut ipse nunc praesens esse possem, promptus & libens solenni ministerio cuncta circa fortissimos fratres nostros dilectionis obsequia complerem. Sed officium meum uestra diligentia praesentet, & faciat omnia quae fieri oportet circa eos, quos in talibus meritis fidei ac uirtutis suae illustrauit diuina dignatio. Corporibus etiam omnium (qui & si torti non sunt, in carcere tamen glorioso exitu mortis excedunt) impartiat & uigilantia & cura propensior. Neq̃ enim uirtus eorum aut honor minor est, quo minus ipsi quoque inter beatos martyres aggregentur. Quod in illis est tollerauerunt quicquid tolerare parati & prompti fuerant. Qui se tormētis & morti sub oculis dei obtulit, passus est quicquid pati uoluit. Non enim ipse tormentis, sed tormenta ipsi defuerunt. Sicut scriptum est: Qui in me confessus fuerit coram hominibus, & ego in illo confitebor coram patre meo qui in caelis est. Confessi sunt dicit dominus. Qui tolerauerit usq̃ in finem hic saluus erit. Tolerauerunt, & ad finem usq̃ incorrupta & immaculata uirtutum suarum merita pertulerūt. Et iterum scriptum est: Esto fidelis usq̃ ad mortem, & dabo tibi coronam uitae. Usq̃ ad mortem fideles & stabiles, & inexpugnabiles peruenerunt. Cum uoluntati nostrae & confessioni in carcere & uinculis* accedit monēdi terminus, consummata martyris gloria est. Deniq̃ & dies eorum quibus excedunt annotate, ut commemorationes eorum inter memorias martyrum celebrare possimus. Quanq̃ Tertullus fidelissimus & deuotissimus frater noster inter cetera solitudinem & curam suam cum fratribus in omni obsequio operationis impartit, qui nec illic circa curam corporum deest, scripserit ac scribat, ac significet mihi dies quibus in carcere beati fratres nostri ad immortalitatem gloriosae mortis exitu transeunt, & celebrentur hic à nobis oblationes & sacrificia ob commemorationes eorum, quae cito uobiscum domino prosperante celebrabimus. Pauperibus quoq̃ (ut saepe iam scripsi) cura ac diligentia uestra non desit, ijs tamē qui in fide stantes, & nobiscum fortiter militantes, CHRISTI castra non reliquerunt: quibus quidem nunc maior à nobis

Mar. 8.

Luce. 12.

Matth. 10.

Apoca. 2.

Alias* accedit

Pauperes cōmendat.

nobis dilectio & cura præstanda est, quod nec paupertate adacti, nec persecutionis tempestate prostrati, dum domino fideliter seruiunt, cæteris quoque pauperibus exemplum fidei præbuerunt. Opto uos fratres charissimi, ac desideratissimi semper bene ualere, & nostri meminisse. Fraternitatem meo nomine salutate.

ARGVMENTVM SEQVENTIS EPISTOLAE.

Ad Lucium & qui cum eo sunt epistola, de acceptis literis non mediocres gratias referens.

Epistola VII.

CYPRIANVS FRATRI ET COLLEGAE LVCIO, ET QUI CVM EO SVNT FRATRES OMNES IN DEO SALVTEM.

Xultantibus nobis & lætantibus in deo quod nos in congressione armauerit, & in prælio uictores sua dignatione fecerit, superuenerunt, literæ tuæ frater charissime, quas per Herennianum hypodiaconum, & Lucanum, & Maximum, & Amantium acolythos misisti nobis, quibus lectis recepimus in uinculis laxamentum, in pressura solatium, & in necessitate præsidium, & excitati sumus & robustius animati ad si quid amplius fuerit pœnarum. Nam ante passionem à te sumus ad gloriâ prouocati, qui prior nobis ducatum ad confessionem nominis CHRISTI præbuiisti. Nos uero secuti uestigia confessionis tuæ, parem gratiam tecum speramus. Nam qui prior est in cursu, prior est & ad præmium, & qui prior occupasti de quo cœpisti, inde hoc nobis communicasti. Demonstrationem scilicet & indiuiduam charitatem, qua semper nos dilexisti, ut quibus unus sit spiritus in coniunctione pacis, esset precum tuarum gratia & una corona confessionis. Accessit autem tibi, frater charissime, ad confessionis coronam, retributio operum abundans mensura, quam accipies à domino in die remunerationis, qui te nobis literis tuis repræsentasti, ut pectus illud tuum candidum & beatum, quod semper nouimus, manifestares, & secundum latitudinem eius nobiscum laudes deo diceres, non quantum nos meremur audire, sed quantum tu potes dicere. Tuis enim uocibus & quæ minus in nobis instructa erant & ornasti, & cōfirmasti, & ad sustentationem earundem passionum, quas patienter ferimus, securi de præmio cœlesti & de corona martyrii, & de regno dei ad prophetiam quam literis tuis spiritu sancto plenus spondesti. Hoc totum fiet dilectissime, si nos orationibus tuis in mente habueris. Quod & te facere confido sicut & nos utique facimus. Accepimus itaque, frater desideratissime, id quod à Quirino, & à teipso misisti sacrificium ex omni opere mundo, sicut & Noë obtulit deo, & delectatus est deus in odorem suauitatis, & respexit in sacrificium eius: Ita & in uestrum respiciat, & delectetur reddere uobis huius tam boni operis me

ris mercedem. Peto autem ut literas quas ad Quirinum fecimus, transmitti præcipias. Opto te frater charissime ac desideratissime semper bene ualere, & nostri meminisse. Saluta omnes qui tecum sunt.

ARGVMENTVM SEQVENTIS EPISTOLAE.
Ad Fidum presbyterum epistola de infantibus baptizandis.

Epistola VIII.

CYPRIANVS ET CAETERI COLLEGAE QVI IN CON-
CILIO AFFVERVNT NVMERI LXVI. FIDO

FRATRI SALVTEM.

Therapius de
creti transgres-
sor.

Alis* libera-
to.

Baptisandi
institutio.

Luce. 9.

Opera dei
perfecta.

4. Reg. 4.

Egimus literas tuas, frater charissime, quibus significasti de Victore quodam presbytero, quod ei antequam poenitentiam plenam egisset, & domino deo in quem deliquerat, satisfecisset, temere Therapius collega noster immaturo tempore & praepropera festinatione pacem dederit. Quae res nos satis mouit recessum esse à decreti nostri autoritate, ut ante legitimum & plenum tempus satisfactionis, & sine petitu & conscientia plebis nulla infirmitate urgente ac necessitate cogente pax ei concederetur. Sed *librato apud nos diu consilio satis fuit obiurgare Therapium collegam nostrum, quod temere hoc fecerit, & instruxisse ne quid tale de cetero faciat. Pacem tamen quomodoque à sacerdote dei semel datam non putauimus auferendam, ac per hoc Victori communicationem sibi traditam usurpare permisimus. Quantum uero ad causam infantum pertinet, quos dixisti intra secundum uel tertium diem quo nati sunt constitutos baptizari non oportere, & considerandam legem esse circumcisionis antiquae, ut intra octauum diem eum qui natus est, baptizandum & sanctificandum non putares, longe aliud in concilio nostro omnibus uisum est. In hoc enim quod tu putabas esse faciendum nemo consensit, sed uniuersi potius iudicauimus nulli hominum nato misericordiam dei & gratiam denegandam. Nam cum dominus in euangelio suo dicat: Filius hominis non uenit animas hominum perdere, sed saluare, quantum in nobis est, si fieri potest, nulla anima perdeda est. Quid enim ei deest, qui semel in utero, dei manibus formatus est? Nobis enim atque oculis nostris secundum dierum secularium cursum accipere, qui nati sunt incrementum uidentur. Ceterum quaecumque à deo fiunt, dei factoris maiestate & opere perfecta sunt. Esse denique apud omnes, siue infantes, siue maiores natu unam diuini muneris aequalitatem declarat nobis scripturae diuinae fides, cum Heliseus super infantem uiduae filium qui mortuus iacebat, ita se deum deprecans superstrauit, ut capiti caput, & faciei facies applicaretur, & superfusi Helisei membra singulis parui membris & pedes pedibus iungerentur. Quae res si secundum natiuitatis nostrae & corporis qualitatem cogitur, adulto & profecto infans non posset aequari, nec cohaerere & sufficere possent

possent parua membra maioribus. Sed illic æqualitas diuina & spiritalis exprimitur, quod pares atq; æquales sint omnes homines, quando à deo se- Homines
 mel facti sunt, & possit ætatis nostræ incrementis corporum secundum secu- pares.
 lum, non secundum deum haberi discrimen, nisi & gratia ipsa, quæ & bap-
 tizatis datur, pro ætate accipientium uel minor, uel maior tribuitur, cum spiri-
 tus sanctus non de mensura, sed de pietate atq; indulgentia paterna æqua-
 lis omnibus præbeatur. Nam deus ut personā non accipit, sic nec ætatē, cum coloss. 3.
 se omnibus ad cœlestis gratiæ consequutionem æqualitate librata præbeat
 patrem. Nam & quod uestigium infantis in primis partus sui diebus con-
 stituti, mundum non esse dixisti, quod unusquisq; nostrum adhuc horreat
 exosculari, nec hoc putamus ad cœlestem gloriam dandam impedimento
 esse oportere. Scriptum est enim: Omnia sunt munda mundis. Nec aliquis Titum. 1.
 nostrū id debet horrere, quod deus dignatus est facere. Nam & si adhuc in-
 fans à partu nouus est, non ita est tamen ut quisq; illū in gratia danda atq;
 in pace faciēda horrere debeat osculari, quādo in osculo infantis unusquis-
 q; nostrum pro sua religione ipsas adhuc recentes dei manus debeat cogi-
 tare, quas in homine modo formato & recens nato quodāmodo exoscula-
 mur, quando id quod deus fecit amplectimur. Nam quod in Iudaica cir- Circuncisio-
nis dies.
 cuncisione carnali octauus dies obseruabatur, sacramētum est in umbra at-
 q; imagine ante præmissum, sed ueniēte CHRISTO in ueritate completū.
 Nā quia octauus dies * idem post sabbatum primus dies futurus erat, quo Aliās * id est.
 dominus resurgeret & nos uiuificaret, & circūcisionem nobis spiritalem da-
 ret, hic dies octauus, id est, post sabbatum primus & dominicus præcessit in
 imagine. Quæ imago cessauit postmodū superueniēte ueritate, & data noi-
 bis spiritali circuncisione. Propter quod neminem putamus à gratia conse-
 quenda impediendum esse ea lege, quæ iam statuta est, nec spiritalem circū-
 cisionem impediri carnali circuncisione debere. Sed omnem omnino homi Gratia nulli
deneganda.
 nem admittendū esse ad gratiam CHRISTI, cū & Petrus in Actibus apo- Actu. 10.
 stolorum loquatur & dicat: Dominus mihi dixit neminem hominē cōmu-
 nem dicendū & immundum. Cæterū si homines impedire aliud ad cōsecu-
 tionem gratiæ posset, magis adultos & prouectos, & maiores natu possent
 impedire peccata grauiora. Porro autem si etiā grauiissimis delictoribus &
 in deum multū ante peccantibus, cum postea crediderint, remissa peccato Baptismus ne-
mini denegandus.
 rum datur, & à baptismo atq; gratia nemo prohibetur, quanto magis pro-
 hiberi non debet infans, qui recens natus nil peccauit, nisi quod secundum
 Adam carnaliter natus contagium mortis antiquæ prima natiuitate cōtra-
 xit: qui ad remissam peccatorū accipiendam hoc ipso facilius accedit, quod
 illi remittuntur non propria, sed aliena peccata. Et idcirco frater charissime,
 hæc fuit in concilio nostra sententia à baptismo atq; à gratia dei (qui omni-
 bus misericors & benignus & pius est) neminem per nos debere prohiberi.
 Quod

Quod cum circa uniuersos obseruandum sit atq; retinendum . tum magis circa infantes ipsos & recens natos obseruandum putamus, qui hoc ipso de ope nostra ac de diuina misericordia plus merent, quod in primo statim natiuitatis suæ ortu plorantes ac flentes nil aliud faciunt q̃ deprecatur. Optamus te frater charissime semper bene ualere.

ARGVMENTVM SEQVENTIS EPISTOLAE.

Ad Rogatianum episcopum epistola de diacono qui contra episcopum contendit, in qua docet quæ sit sacerdotalis potestas, debereque diaconem audaciæ suæ poenitentiam agere.

Epistola IX.

CYRIANVS ROGATIANO FRATRI SALVTEM:

Rauiter & dolenter cōmoti sumus ego & collegæ mei qui præsentēs aderant, frater charissime, lectis literis tuis, quibus de diacono tuo conquestus es, quod immemor sacerdotalis loci tui, ac ministerij sui oblitus, cōtumelijs & iniurijs suis te exacerbauerit, & tu quidē honorifice circa nos & pro solita tua humilitate fecisti, ut malles de eo cōqueri, cū pro episcopatus uigore & cathedræ autoritate haberes potestatem, qua posses de illo statim uindicare: certus quod collegæ tui omnes ratum habere-
 mus quodcunq; circa diaconum tuum contumeliosum sacerdotali potestate fecisses, habēs circa huiusmodi homines præcepta diuina, cum dominus
Deute. 17. deus in Deuteronomio dicat: Et homo quicunq; fuerit in superbia, ut non exaudiat sacerdotem aut iudicem, quicūq; fuerit in diebus illis, morietur homo ille, & omnis populus cum audierit timebit, & non agent impie etiam nunc, & ut sciamus hanc dei uocem cum uera & summa maiestate eius processisse ad honorandos ac uindicandos sacerdotes suos, cū aduersus Aaron
Numc. 16. sacerdotem tres de ministris, Chore, Dathan, & Abiron ausi sunt superbisse, & ceruicem suam extollere, & sacerdoti præposito se adæquare, hiatu terræ absorpti ac deuorati, poenas statim sacrilegæ audaciæ persoluerunt. Nec soli illi, sed & cæteri ducenti quinquaginta, qui eis comites ad audaciam fuerunt, prorumpente à domino igne consumpti sunt, ut probarentur sacerdotes dei ab eo qui sacerdotes facit uindicare. In libro quoq; regum, cum Samuel sacerdos à Iudæorum populo ob senectutem (sicut tu modo) contemneretur, exclamauit iratus dominus & dixit: Nō te spreuerūt, sed me spreuerunt. Et ut hoc ulcisceretur excitauit eis Saul regem, qui eos iniurijs grauib; affligeret, & per omnes contumelias & poenas superbum populum calcaret & premeret, ut contemptus sacerdos de superbo populo ultione diuina uindicaretur. Sed & Salomon in spiritu sancto cōstitutus testatur & docet, quæ sit sacerdotalis autoritas & potestas dicens: Ex tota anima tua time deum, & sacerdotes eius sanctifica: & iterum: Honora deum ex tota ani-
Ecci. 7. ma

ma tua, & honorifica sacerdotes eius. Quorum præceptorum memor beatus apostolus Paulus, secundum quod in Actibus apostolorum legimus, cum ei diceretur: Sic in filiis in sacerdotem dei maledicendo? Respondit & dixit: Nesciebam fratres quia pontifex est, scriptum est enim: Principem populi tui non maledices. Dominus etiã noster ipse IESVS CHRISTVS rex & iudex & deus noster usq; ad passionis diem seruauit honorem pontificibus & sacerdotibus, quamuis illi nec timorem dei, nec agnitionẽ CHRISTI seruassent. Nam cum leprosum emundasset dixit illi: Vade & monstra te sacerdoti, & offer donũ. Humilitate ea qua nos quoque esse humiles docuit. Sacerdotem adhuc appellabat, quem sciebat esse sacrilegum. Itẽ sub ictu passionis cũ alapam accepisset, & ei diceretur: Sic respondes pontifici? nil ille contumeliose loquutus est in personam pontificis, sed magis innocentiam suam tuitus est dicens: Si male locutus sum, exprobra de malo, si autem bene, quid me cedis? Quæ omnia ab eo ideo facta sunt humiliter & patienter, ut nos humilitatis ac patientiæ haberemus exemplum. Docuit enim sacerdotes ueros legitime & plene honorare, dum circa falsos sacerdotes ipse talis extitit. Meminisse autem diaconi debent, quoniã apostolos, id est, episcopos & præpositos dominus elegit. Diaconos autẽ post ascensum domini in cœlos apostoli sibi constituerunt episcopatus sui & ecclesiæ ministros. *Ordinis ecclesiastici series.* Quod si nos aliquid audere contra deum possumus, qui episcopos facit, possunt & hi contra nos audere, à quibus diaconi fiunt, & ideo oportet diaconum de quo scribis, agere audaciæ suæ poenitentiam, ut honorem sacerdotis agnoscat, & episcopo præposito suo plena humilitate satisfacere. Hæc sunt enim initia hæreticorum, & ortus atque conatus schismaticorum male cogitatum, ut sibi placeant, ut præpositum superbo tumore contemnant. Sic de ecclesia receditur, sic altare prophanum foris collocatur, sic contra pacem CHRISTI & ordinationẽ atq; unitatem dei rebellatur. Quod si ultra te contumelijs suis exacerbauerit & prouocauerit, fungaris circa eum potestate honoris tui, ut eum uel deponas uel abstineas. Nam si apostolus Paulus ad Timotheum scribens dixit: Iuuentutem tuam nemo despiciat, quanto magis tibi à collegis tuis dicendum est, Senectutem tuam nemo despiciat. Et quoniam scripsisti quendam cum eodem diacono tuo se miscuisse, & superbiæ eius atque audaciæ participem esse, hunc quoque & si qui alij tales extiterint, & cõtra sacerdotem dei fecerint, uel coërcere poteris uel abstinere. Nisi quod hortamur & monemus, ut peccasse se potius intelligant & satisfaciant, & nos propositum nostrum tenere patiantur. Magis enim optamus & cupimus contumelias & iniuriam singulorum clemẽti patientia uincere, quàm sacerdotali licentia uindicare. Opto te frater charissime semper bene ualere.

k Argumentum

Ad presbyteros & diacones epistola, ut diligentiores sint circa ea gerenda, quæ administratio religiosa deposcit.

Epistola x.

CYPRIANVS PRESBYTERIS ET DIACONIS
FRATRIBVS SALVTEM.

Præueram quidem fratres charissimi, ut uniuersum clerum nostrum integrum & incolumem meis literis salutarem. Sed quoniã infesta tempestas, quæ plebem nostram ex maxima parte prostrauit, hinc quoque addit nostris doloribus cumulum, ut etiã cleri portionem sua strage perstringeret, oramus dominum ut uos, quos in constantia & fidei uirtute stare cognouimus, tutos quoque in posterum per diuinam misericordiam salutemus,

& quanquam causa compelleret, ut ipse ad uos properare & uenire deberem, primo cupiditate & desiderio uestri, quæ res in uotis meis summa est, tum deinde ut ea quæ circa ecclesiæ gubernaculum utilitas communis exposcit, tractare simul & plurimorum consilio examinata delimitare possimus, tamen potius uisum est adhuc interim latebram & quietem tenere respectu utilitatum

Aliis quorum* aliarum quæ ad pacem omnium nostrorum pertinent & salutem *quarum uobis à Tertullo fratre nostro charissimo ratio reddetur, qui pro cætera sua cura, quam impense diuinis operibus impartitur, etiã huius consilij autor fuit, ut cautus & moderatus existerem, nec eis locis in quibus totiens flagitatus & quaesitus fuisset, me temere committerem. Fretus ergo dilectione & religione uestra, quam satis noui, his literis & hortor & mando, ut uos quorum mihi

Pauperum commendatio.

me illic inuidiosa & non adeo periculosa presentia est, uice mea fungamini circa gerenda ea quæ administratio religiosa deposcit. Habeat interim quantum potest pauperum cura, sed qui tamen inconcussa fide stantes gregem CHRISTI non reliquerunt, ut his ad tolerandam penuriam sumptus per uestram diligentiam suggeratur, ne quod circa fidentes tempestas non fecit, circa laborantes necessitas faciat. Confessoribus etiam gloriosis impartiatur cura propensior. Et quamquam sciam plurimos ex his fratrum uoto & dilectione susceptos, tamen si qui sunt, qui uel uestitu, uel sumptu indigeant, sicut etiam pridem uobis scripseram, cum adhuc essent in carcere constituti, subministrentur eis quaecumque necessaria sunt, ut sciatur ex nobis & instruatur & discatur, quid secundum scripturarum magisterium ecclesiastica disciplina deposcat, humiles & modestos & quietos esse debere, ut honorem sui nominis seruent, ut qui gloriosi uoce fuerunt, sint & moribus gloriosi. Faciant se dignos, ut in omnibus dominum promerentes, ad coelestem coronam laudis suæ consummatione perueniant. Plus enim superest quam quod transactum uidetur, cum scriptum sit: Ante mortem ne laudes hominem quemcumque. Et iterum: Esto fidelis usque ad mortem

*Ecclesiasti. II.
Apoca. 2.*

mortem

mortem, & dabo tibi coronam uitæ. Et dominus quoq; dicat: Qui tolera- Matth. 10.
uerit usque ad finem, hic saluabitur. Imitentur dominum qui sub ipso tem-
pore passionis non superbior, sed humilior fuit. Tunc enim discipulorum
suorum pedes lauit dicens: Si ego laui pedes uestros magister & domi- Ioan. 13.
nus, & uos debetis aliorum pedes lauare. Exemplum enim dedi uobis, ut
sicut ego feci, & uos alijs faciatis. Item Pauli apostoli documenta testan-
tur, qui post carcerem sæpe repetitum, post flagella, post bestias, circa o-
mnia initis & humilis perseverauit, nec post tertium cælum & paradysum
quicquam sibi insolenter assumpsit dicens: Neque enim gratis panem man- 2. Thess. 4. 3.
ducauimus ab aliquo, sed in labore & fatigatione nocte & die operantes,
ut ne quem uestum grauaremus. Hæc singula oro uos insinuate fratribus
nostris. Et quia is exaltabitur, qui se humiliauerit, nunc est ut magis insi- Luc. 14.
diantem aduersarium metuant qui fortiozem quenq; magis aggreditur,
& acrior factus hoc ipso, quia uictus est, superantem superare conatur. Do-
minus faciat, ut & ego iterum illos uidere & saluari exhortatione compo-
nere mentes eorum ad seruandam gloriã suam possim. Doleo enim quan-
do audio quosdam improbe & insolenter discurrere ad ineptias, uel ad di-
scordias uacare, CHRISTI membra etiam CHRISTVM confessa per con-
cubitus illicitos inquinari: nec à diaconis aut presbyteris regi posse, sed id
agere, ut per paucorum prauos & malos mores, multorum & bonorum Paucorū ma-
licia ceteros
inficit.
confessorum gloria honesta maculetur: quos uereri debent, ne ipsorum te-
stimonio & iudicio condemnati ab eorum societate priuentur. Is enim de-
mum confessor illustris & uerus est, de quo postmodum non erubescit ec-
clesia, sed gloriatur. Ad id uero quod scripserunt mihi cōpresbyteri nostri
Donatus & Nouatus, & Curdius, solus rescribere nil potui, cum à primor-
dio episcopatus mei statuerim nihil sine consilio uestro, & sine cōsensu ple-
bis mea priuatim sententia gerere. Sed cum ad uos per dei gratiam uene-
ro, tunc de ijs quæ uel gesta sunt, uel gerenda, sicut honor mutuus poscit in
commune tractabimus.

ARGVMENTVM SEQVENTIS EPISTOLAE.

Ad Cornelium papam epistola, de nonnullis ad ecclesiam reuersis, qui schisma-
ticorum uenenata astutia circumuenti fuerant.

Epistola. XI.

CYPRIANVS CORNELIO FRATRI SALVTEM.

Vantam solitudinē & anxietatem sustinuimus de his
cōfessoribus, qui dolo & malitia hominis & callidi & ue-
teratoris fuerant circumuenti & penè decepti, & ab eccle-
sia alienati, tãtam lætitiã adepti sumus, & deo omni-
potenti, CHRISTO domino nostro gratias agimus,
cum eos cognito suo errore intelligamus hominis mali-

gni uelut serpentis astutia uenenata derelicta, ad ecclesiam unde exierant, sicut ipsi ex suo corde profitentur, simplici uoluntate uenisse. Et primo quidem fratres nostri probatæ fidei amantes pacem, unitatem optantes, tumorem illorum, horum molliciem nunciabant. Fides tamen non idonea, ut facile nobis credere daretur, illos penitus esse mutatos. Postea uero quàm Urbanus & Sidonius confessores ad presbyteros nostros uenerunt, affirmantes Maximum confesorem & presbyterum secum pariter cupere in ecclesiam redire, sed quoniam multa præcesserant ab eis designata, quæ tu quoque episcoporum nostrorum & meis literis cognouisti, ne temere eis fides haberetur, ex ipsorum ore & confessione ista quæ per legationem mandauerant placuit audiri, qui cum uenissent, & à presbyteris qui gesserant exigenter, nouissime quod per omnes ecclesias literæ calumnijs & maledictis plenæ eorum nomine frequenter missæ fuissent, & penè omnes ecclesias perturbassent, circumuentos se esse affirmauerunt, neque in istis literis quid inesset, scisse, tantummodo circumductos se commississe quoque schismata, & hæresis autores fuisse, ut paterentur & manus quasi episcopatum imponi, qui cum & cæteris fuissent exprobrarètur, aut abolerentur, & de memoria tollerentur deprecati sunt. Omni actu ad me perlato placuit contrahi presbyterium, assuerunt etiam episcopi quinque qui & hodie præsentés fuerunt, ut firmato cõsilio, quid circa personam eorum obseruari deberet, cõsensu omnium statueretur. Et ut motum omnium & consilium singulorum dinosceres, etiam sententias nostras placuit in noticijs uestras perferri, quas & subiectas leges. His ita gestis, in presbyteriũ uenerunt Maximus, Urbanus, & Sidonius, & plerique fratres qui eis se adiunxerunt, summis precibus desiderantes, ut ea quæ ante fuerant gesta, in obliuionem cederent, nullaque eorum mentio haberetur perinde atque si nihil esset uel commissum, uel dictũ inuicem, omnibus remissis cor mundum & purum, sequentes euangelicam uocem, beatos esse pueros corde quod iam sperent dominum. Quod erat consequens omnis hic actus populo fuerat insinuandus, ut & ipsos uiderent in ecclesia constitutos, quos errantes & palabundus iam uiderant & dolebant: quorum uoluntate cognita, magnus fraternitatis concursus factus est. Vna uox erat omnium, gratias deo agentium, gaudium pectoris lachrymis exprimentes, complectentes eos quasi hodie pœna carceris fuissent liberati. Et ut ipsorum propria uerba designem. Nos inquit, Cornelium episcopum sanctissimæ catholicæ ecclesiæ erectum à deo omnipotente & CHRISTO domino nostro scimus. Nos errorem nostrum confitemur. Circũuenti sumus perfidiæ loquacitate factiosa amentes. Videbamus quasi quandam communicationem cum schismatico homine habuisse. Syncera tamen mens nostra semper in ecclesia fuit, nec ignoramus unum deum esse, & unũ CHRISTVM esse

Reuersi ad fidem.

esse dominum, quem confessi sumus, unum spiritum sanctum, unum episcopum in catholica ecclesia esse debere. Ista eorum professione, non moueretur, ut quod apud potestatem seculi erant confessi, in ecclesia constituti comprobarent. Quapropter Maximum presbyterum locum suum agnoscere iussimus. Ceteros cum ingenti populi suffragio recepimus. Omnia autem remisimus deo omnipotenti, in cuius potestate sunt omnia reseruata. Hæc igitur frater eadem hora, eodem momento ad te perscripta transmissimus, & Nicephorum acolythum descendere ad nauigandum festinantem, ad uos statim dimisi, ut nulla procrastinatione habita, uelut præsens in isto clero, & in isto populi cœtu deo omnipotenti & CHRISTO domino nostro gratias ageres. Credimus autem fore, quinimmo iam pro certo cõfidimus, ceteros quoque qui in hoc errore sunt constituti, in ecclesiam breui reuersuros, cum autores suos uiderint nobiscum agere. Has literas puto te debere frater, & ad ceteras ecclesias mittere, ut omnes sciant schismatici huius & hæretici dolum & prauaricationem de die in diem euacuari.

ARGVMENTVM SEQVENTIS EPISTOLAE.
Ad eundem epistola de quibusdam schismaticis.

Epistola XII.

CYRRIANVS CORNELIO FRATRI SALVTEM.

Equid minus ad poenam futuram huius scelerati hominis deesset, prostratus uirtutibus dei (cũ Maximus & Longinus, & Macheus inde fuissent expulsi) denuo surrexit, & sicut prioribus literis tibi quas per Augendum confessorum misi, significaueram Nicostratum & Nouatum, & Euaristum, & Primum, & Dionysium illò iam peruenisse. Inuigiletur ergo ut omnibus cõepiscopis nostris & fratribus innotescat, Nicostratum multorum criminum reum, & non solum patronæ suæ carnali, cuius rationes gessit, fraudes & rapinas fecisse, uerum etiam quod est illi ad perpetuam poenam reseruatum, ecclesiæ deposita non modica abstulisse: Euaristum uero autorem schismatis fuisse, & successorem plebi, cui antea præfuerat, in locum eius episcopum esse constitutum. Maiora uero & grauiora hic designauit malicia & inexplebili prauitate sua, quæ quæ illic apud suos semper exercuit, ut scias quales duces & protectores schismaticus & hæreticus lateri suo semper iunctos habeat.

Nicostratus
reus criminum.

Euaristus
schismatis
autor.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Ad Stephanum epistola de Martino Arelatensi episcopo hæresiarcha, ut contento, alius loco eius substituatur, & in reuouendis Christi ouibus diligentiâ plena exhibeatur.

k 3 Epistola

Epistola XIII.

CYPRIANVS STEPHANO FRATRI SALVTEM.

Austinus collega noster Lugduni consistens, frater charissime me, semel atque iterum mihi scripsit, significans ea quae etiam vobis scio utique nuntiata tam ab eo quam ceteris coepiscopis nostris in provincia constitutis, quod Martianus Arelate consistens, Nouatiano se coniunxerit, & a catholicae ecclesiae veritate atque a corporis nostri & sacerdotum consensione disiunxerit, tenens haereticarum praesumptionis durissimam prauitatem, ut seruis dei pro eo dolentibus & ad ecclesiam lachrymis & gemitu & dolore pulsantibus diuinae pietatis & lenitatis paternae solatia & subsidia cludantur. Nec ad fouenda uulnera admittantur uulnerati, sed sine spe pacis & communicationis relictis ad luporum rapinam & praedam diaboli proiciantur. Cui rei nostrum est consulere & subuenire, frater charissime, qui diuinam clementiam cogitantes, & gubernandae ecclesiae libram tenentes, sic censuram uigoris peccatoribus exhibemus, ut tamen lapsis erigendis, & curandis uulneratis, bonitatis & misericordiae diuinae medicinam non denegemus. Quapropter facere te oportet plenissimas literas ad coepiscopos nostros in Galliis constitutos, ne ultra Martianum peruicacem & superbum, & diuinae pietatis ac fraternae salutis inimicum collegio nostro insultare patiantur, quod nec dum a nobis uidetur abstentus, qui iam pridem iacet & praedicat quod Nouatiano studens, & eius peruicaciam sequens a communicatione se nostra segregauerit, cum Nouatianus ipse, quem sequitur olim abstentus & hostis ecclesiae iudicatus sit, & cum ad nos in Africa legatum misisset, optans ad communicationem nostram admitti, hinc a concilio plurimorum sacerdotum, qui praesentes eramus, sententiam retulerit se foris esse coepisse, nec posse a quoquam nostri sibi communicari, qui episcopo Cornelio in catholica ecclesia de dei iudicio & cleri ac plebis suffragio ordinato, perphanum altare erigere, & adulteram cathedram collocare, & sacrilega contra uerum sacerdotem sacrificia offerre tetauerit. Proinde si resipiscere & ad sanae mentis consilium redire uellet, ageret poenitentiam, & ad ecclesiam supplex rediret. Quam uanum est, frater charissime, ut Nouatiano nuper retuso & refutato, & per totum orbem a sacerdotibus dei abstento, nunc adulatorem adhuc nobis patiamur illudere, & de maiestate ac dignitate ecclesiae iudicare. Dirigantur in provinciam & ad plebem Arelate consistentem a te literae, quibus abstente Martiano, alius in locum eius substituatur, & grex CHRISTI qui in hodiernum ab illo dissipatus & uulneratus contemnitur, colligatur. Sufficiat multos illic ex fratribus nostris annis istis superioribus excelsisse sine pace, uel ceteris subueniatur qui supersunt, & diebus ac noctibus ingemiscunt, & diuinam ac paternam misericordiam deprecantes, solatium nostrae opitulationis

Lapsis medicina danda.

Nouatianus ecclesiae hostis.

opitulationis exposcunt. Idcirco enim, frater charissime, copiosum corpus est sacerdotum cōcordiæ mutuae glutine atq; unitatis uinculo copulatum, Sacerdotum corpus cur copiosum. ut si quis ex collegio nostro hæresim facere, & gregem CHRISTI lacerare & uastare tentauerit, subueniāt cæteri, & quasi pastores utiles & misericordes, oues dominicas in gregem colligant. Quid enim si in mari portus aliquis munitionibus suis ruptis infestus & periculosus esse nauibus cœperit, nōne nauigantes ad proximos portus naues suas dirigunt, ubi sit tutus & salutaris introitus, & statio segura? Aut si in uia stabulum aliquod obsideri & teneri à latronibus cœperit, ut quisquis ingressus fuerit, insidiantium illic infestatione capiatur, nōne commeantes, hac opinione comperita, stabula alia in itinere appetunt tutiora, ubi sint fida hospitia & receptacula commeantibus tuta? Quod necesse est apud nos esse, frater charissime, debet, ut fratres nostros, qui iactati Martiani scopulis petunt ecclesiæ portus salutes, suscipiamus ad nos prompta & benigna humanitate, & stabulum Luc. 10. commeantibus præbeamus tale, quale est in euangelio, quo à latronibus sauciati & uulnerati suscipi & foueri, & tutari ab stabulario possint. Quæ est enim maior aut melior cura præpositorum, quam diligenti solitudine & medela salubri fouendis & cōseruandis ouibus prouidere? cum dominus loquatur & dicat: Quod infirmatum est nō confortastis, & Ezech. 34. quod male habuit, non corroborastis, & quod contribulatum est, non consolidastis, quod errauit, non reuocastis, & quod periit, non inquisistis, & dispersæ sunt oues meæ, eo quod non sint pastores, & factæ sunt in commesturam omnibus bestiis agri, & non fuit qui inquireret neq; qui reuocaret propterea hæc dicit dominus: Ecce ego super pastores, & inquirā oues meas de manibus eorum, & auertam eos ut non pascāt oues meas, & iam nō pascent eas, & extraham eas de ore eorum, & pascam eas cū iudicio. Cum ergo pastoribus talibus per quos dominicæ oues negliguntur & pereunt, sic comminetur, quid nos aliud facere oportet, frater charissime, q̃ colligēdis & refouendis CHRISTI ouibus exhibere diligentiam plenam, & curādis lapsorum uulneribus paternæ pietatis adhibere medicinam, cū etiam dominus in euangelio moneat & dicat: Nō est opus sanis medicus, sed male Matth. 9. habentibus, nam & si pastores multi sumus unum tamen gregē pascimus, & oues uniueſas quas CHRISTVS sanguine suo & passione quæsiuit, colligere & fouere debemus, nec pati supplices & dolentes fratres nostros crudeliter despici, & superba quorūdam præsumptione calcari, cū scriptū sit: Ille autē qui contumax est uir sui iactans, nihil omnino proficiet, qui dilatauit tanq̃ infernus animā suā, & eiusmodi omnes dñs in euāgelio culpet & damnet dicens: Vos estis qui iustificatis uos in cōspectu hominū, deus autē Luc. 16. tē dinoscit corda uestra, quoniā quod excelsum est in hominibus, execratio est in conspectu dei. Execrabiles & detestabiles dicit esse, qui sibi placeant,

qui tumidi & inflati aliquid sibi arrogāter assumant. Ex quibus cum Martianus esse coeperit, & se Nouatiano coniungēs aduersarius misericordiæ & pietatis extiterit, sentētiā non dicat, sed accipiat, nec sic agat quasi ipse iudicauerit de collegio sacerdotum, cū ipse sit ab uniuersis sacerdotibus iudicatus. Seruādus est enim antecessorum nostrorum beatorum martyrum Cornelij & Lucij honor gloriosus, quorū memoriā cū nos honoremus, multo magis tu frater charissime honorificare & seruare grauitate & auctoritate tua debes, qui uicarius & successor eorum factus es. Illi enim pleni spiritu domini & in glorioso martyrio constituti, dandam esse lapsis pacē censuerunt, & pœnitentia acta fructum communicationis & pacis negandum non esse literis suis signauerunt, quam rem omnes omnino ubique censuimus. Neq; enim poterat esse apud nos sensus diuersus, in quibus unus esset spiritus, & ideo manifestum est eum spiritus sancti ueritatem cū cæteris nō tenere, quem uidemus diuersa sentire. Significa planē nobis q̄s in locum Martiani Arelate fuerit substitutus, ut sciamus ad quē fratres nostros dirigere & cui scribere debeamus. Opto te frater charissime semper bene ualere.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.
Maximi, Urbani, Sidonij, Macarij epistola ad Cyprianum.

CYPRIANO FRATRI MAXIMVS, VRBANVS, SIDONIVS, ET MACARIVS SALVTEM.

Erti sumus, frater charissime, te quoq; nobiscum pari uoto congaudere, quod nos habito consilio, utilitatibus ecclesiæ & paci magis cōsulentes, cōmnibus rebus prætermisissis, & iudicio dei seruatis, cum Cornelio episcopo nostro pariter & cum uniuerso clero pacem fecisse, cū gaudio etiam uniuersæ ecclesiæ prona etiā omnium charitate hoc factum his literis nostris scire certissime debuisti. Oramus te frater charissime multis annis bene ualere.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.
Ad clerum de quibusdam presbyteris epistola, qui temere pacem lapsis dederunt, necdum sedata persecutione, & circa conscientiam episcoporum.
Epistola XIII.

CYPRIANVS PRESBYTERIS ET DIACONIS
FRATRIBVS SALVTEM.

In patientiam meā tenui, fratres charissimi, quasi uerecundum silētium nostrum proficeret ad quietē. Sed cū quorundam immoderata & abrupta præsumptio temeritate sua & honorē martyrum, & cōfessorū pudorē & plebis uniuersæ trāquillitatē turbare conet, tacere ultra nō oportet, ne ad periculū & plebis pariter & nostrorū taciturnitas nimia pcedat. Quod

Taciturnitas
nimia nocet.

*Nova Editio
ms. 10.*

Quod enim nō periculum metuere debemus de offensa domini, cū aliqui de presbyteris nec euāgelij, nec loci sui memores, sed neq; futurū domini iudiciū, neq; nunc sibi præpositum episcopū cogitantes, quod nunq; omnino sub antecessoribus factum est, cū contumelia & contēptu præpositi totum sibi uindicerēt. Atq; utinam nō prostrata fratrum nostrorū salute sibi omnia uindicarēt. Cōtumelias episcopatus nostri dissimulare & ferre possum, sicut dissimulaui semper & pertuli. Sed dissimulandi nūc locus nō est, quādo decipitur fraternitas nostra à quibusdam uestrum, qui dum sine ratione restituendæ salutis plausibiles esse cupiunt, magis lapsis obsunt. Sūmmum enim delictum esse quod persecutio cōmitti coēgit, sciūt ipsi etiā qui cōmiserunt, cum dixerit dominus & iudex noster: Qui me confessus fuerit coram hominibus, cōfitebor & ego in illo coram patre meo q in cœlis est. Qui autem me negauerit, & ego illum negabo, & iterum dicit: Omnia peccata remittentur filiis hominum & blasphemia. Qui autem blasphemauerit in spiritum sanctum, nō habet remissam, sed reus est æterni peccati. Itē beatus Apostolus dixit: Non potestis calicem domini bibere, & calicē demoniorū. Non potestis mensæ domini cōmunicare & mēsa demoniorū. Hæc qui subtrahit fratribus nostris, decipit miseros, ut qui posunt agentes pœnitentiam ueram deo patri ad misericordiā precibus & operibus suis satisfacere, seducantur, ut magis pereant, & qui erigere se possunt, plus cadāt. Nā cum in minoribus peccatis agāt peccatores pœnitentiā iusto tempore, & secūdam disciplinæ ordinē ad exhomologesim ueniāt, & per manus impositionem episcopi & deri, ius cōmunicationis accipiāt, nūc crudo tempore persecutiōe adhuc perseverante, nōdum restituta ecclesiæ ipsius pace, ad cōmunicationem admittuntur, & offertur nomen eorū, & nondū pœnitentia facta, nondum exhomologesi finita, nondū manu eis ab episcopo aut clero imposita, eucharistia illis datur, cū scriptū sit: Qui ederit panē aut biberit calicē domini indigne, reus erit corporis & sanguinis domini. Sed nūc illi rei nō sunt, qui minus scripturæ legē nouerunt. Erunt autē rei qui præ sunt & hæc fratribus nō suggerunt, ut instructi à præpositis faciant omnia cū dei timore, & cū data ab eo & præscripta obseruatione. Exponunt dein de inuidiæ beatos martyres, & gloriosos seruos dei cū dei sacerdote cōmittunt, ut cum illi memores legis nostræ ad me literas direxerint, & petierint tunc desideria singulorum examinari, & pacem dari, cū ipsa ante mater nostra pacē de misericordia domini prior sumpserit, & uos diuina protectio reduces ad ecclesiam suam fecerit. Hi sublato honore, quē nobis beati martyres cum confessoribus seruant, contempta domini lege & obseruatione, quam ijdem martyres & confessores tenēdam mandant, ante extinctum persecutionis metum, ante reditum nostrum, ante ipsum penē martyrum excessum communicent cum lapsis & offerant, & eucharistiam tradant, quando

Dissimulādū
nonnūquam.

Luc. 12.

Mar. 3.

1. Cor. 10.

1. Cor. 11.

minus ra pœnitentia pœnitentia

*Puerorū ore
nonnunq̃ deus
loquitur.*

quando etiam si martyres per calorem gloriæ minus scripturā contemplantes contra legem domini plus aliud cuperent, à presbyteris & diaconis suggerentibus admoneri deberent, sicut semper in præteritis factum est. Castigare nos itaq; diuina censura nec noctibus desinit, nec diebus. Præter nocturnas em̃ uisiones, per dies quoq; impletur apud nos spiritu sancto puerorum innocens ætas, quæ in extasi uidet oculis, & audit, & loquitur ea quibus nos dominus monere & instruere dignatur. Et audietis omnia quādo me ad uos reducem fecerit dominus, qui ut sederē, iussit. Interim temerarij & incauti & tumidi quidam inter uos, qui hominē nō cogitāt, uel dominū timeant, scientes quoniam si ultra in iisdem perseuerauerint, utar ea admonitione, quā dominus iubet, ut interim prohibeātur offerre, acturi & apud nos, & apud confessores ipsos, & apud plebē uniuersam causam suā domino permittēte, cū in sinu matris ecclesiæ recolligi cœperimus. De hoc & ad martyres, & confessores ipsos, & apud plebem literas feci, quas utraq; legi uobis mandauī. Opto uos fratres charissimi ac desideratissimi in domino semper bene ualere, & nostri meminisse.

ARGVMENTVM SEQVENTIS EPISTOLAE.

Ad martyres & confessores epistola, qui lapsis petierunt pacem dari, ut eos nominatim libello assignent, & cauti desideria petentium ponderent.

Epistola. XV.

CYPRIANVS MARTYRIBVS ET CONFESSORIBVS CHARISSIMIS FRATRIBVS SALVTEM.

*Præceptis ob-
temperādū.*

Solicitudo loci nostri, & timor domini compellit, fortissimi ac beatissimi martyres, admonere uos literis nostris, ut à quibus tā deuote & fortiter seruatur fides domini, ab iisdem quoq; lex & disciplina domini reseruetur. Nam cum omnes milites CHRISTI custodire oporteat præcepta imperatoris sui, tum uos magis præceptis eius obtemperare plus conuenit, qui exemplum cæteris facti estis & uirtutis, & timoris dei, & credideram quidem presbyteros & diaconos, qui illic præsentēs sunt, monere uos & instruere plenissime circa euangelij legē, sicut & in præteritum semper sub antecessoribus nostris factum est, ut diaconi ad carcerem commēantes martyrum desideria consilijs suis & scripturarum præceptis gubernarent, sed nunc cum maximo animi dolore cognosco, nō tantum illic nō suggeri diuina præcepta, sed adhuc potius impediri, ut & ea quæ à uobis ipsis & circa deum caute, & circa sacerdotem dei honorifice fiunt, à quibusdam presbyteris resoluantur, qui nec timorē dei, nec episcopi honorē cogitantes, cū uos ad me literas direxeritis, quibus examinari desideria uestra, & quibusdam lapsis pacem dari postulastis, cum persecutione finita conuenire in unum cum clero & recolligi cœperimus: Illi contra euangelij legem, uestram

uestram quoq; honorificam petitionē ante actam pœnitentiā, ante exhomologesin grauissimi atq; extremi delicti factam, ante manum ab episcopo & clero in pœnitentiam impositam, offerre pro illis & eucharistiam dare, id est, sanctū domini corpus prophanare audeant, cum scriptum sit: Qui ederit panem, aut biberit calicem domini indigne, reus erit corporis & sanguinis domini. Et lapsis quidem potest in hoc uenia cōcedi. Quis nō mortuus uiuificari properet? Quis nō ad salutem suā uenire festinet? Sed præpositorum est præceptum tenere, & uel properantes, uel ignorantes instruire, ne qui ouium pastores esse debēt, lanij fiant. Ea enim concedere, quæ in perniciem uertant, decipere est, nec erigitur sic lapsus, sed per dei offensam magis impellitur ad ruinam. Vel ex uobis itaq; discant, quod docere debuērāt. Petitiones & desideria uestra episcopo seruent, & ad pacem uobis petentibus dandam maturum & pacatum tempus expectent. Ante est ut à domino pacem mater prior sumat, tunc secundum uestra desideria de filiorum pace tractetur. Et quoniā audio, fortissimi & charissimi fratres, impudentia uos quorundam premi, & uerecundiam uestram uim pati, oro uos quibus possum precibus, ut euāgelij memores & cōsiderantes, quæ & qualia in potestatem antecessores uestri martyres concesserint, quā solliciti in omnibus fuerint, uos quoq; solliciti & cauti petentium desideria ponderetis, utpote amici domini, & cum illo postmodum iudicaturi inspiciatis & actum, & opera, & merita singulorum, ipsorum quoq; delictorum genera & qualitates cogiteris, ne si qd abrupte & indigne uel à uobis permissum, uel à nobis factum fuerit, apud gētiles quoq; ipsos ecclesia nostra erubescere incipiat. Visitamur & castigamur frequenter, & ut in nobis domini mādāta incorrupta & inuiolata permaneant, admonemur. Quod quidem nec illic apud uos cessare cognosco, quo minus plurimos quoque ex uobis instruat ad ecclesiæ disciplinam diuina censura. Hoc autem totum potest fieri, si ea quæ à uobis petuntur, ne facile tribuantur, religiosa contemplatione moderemini, intelligentes & comprimentes, easq; personas accipientes in beneficijs uestris, ut aut gratificetur, aut illicitæ cogitationis nundinas aucupentur. De hoc ad clerum & ad plebem literas feci, quas utraq; uobis legi mandauī. Sed & illud ad diligentiam uestram redigere & emendare debetis, ut nominatim designetis eos quibus pacem dari desideratis. Audio enim quosdam sic libello inseri, ut dicatur: Communicet ille cum suis. Quod nunquam omnino à martyribus factum est, ut cæca petitio inuidiam nobis postmodum cumulet. Late enim patet quando dicitur, ille cum suis, & possunt nobis uiceni, & triceni, & amplius offerri, qui propinqui, & affines, & liberti ac domestici esse asseuerentur eius qui accipit libellum, & ideo peto ut eos quos ipsi uidetis & nostis, quorū pœnitentiam satisfactioni proximam conspiciatis, designetis nominatim libello,

& sic

1. Cor. 11.

Matth. 7.

1. Cor. 11.

& sic ad nos fidei ac disciplinæ congruentes literas dirigatis. Opto uos fortissimi ac dilectissimi fratres in domino semper bene ualere, & nostri meminisse.

ARGVMENTVM SEQVENTIS EPISTOLAE.

Significatio ad plebem, insinuans petitionem factam per martyres super lapsis, quæ priori epistola continetur.

Epistola XVI.

CYPRIANVS FRATRIBVS IN PLEBE CONSISTENTIBVS SALVTEM.

In gemiscere uos & dolere ruinas fratrum nostrorum ex me scio pariter & doleo, & patior ac sentio, quod beatus Apostolus dicit: Quis infirmatur, inquit, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non uror? Et iterum posuit in epistola sua dicens: Si patitur membrum unum, compatuntur & cetera membra, Et si laetatur membrum unum, & collaetantur cetera membra. Compatior ergo & condoléo fratribus nostris, qui lapsi, & persecutionis infestatione prostrati, & partem nostrorum uiscerum secum trahentes, acrem dolorem nobis suis uulneribus intulerunt. Quibus potens est diuina misericordia medelam dare, dum tamen non putent pro pere nec incaute aliquid & festinanter gerendum, ne si temere pax usurpetur, diuinæ indignationis offensa grauius prouocetur. Fecerunt ad nos de quibusdam beati martyres literas, petentes examinari desideria sua cum pace nobis omnibus à domino prius data, ad ecclesiam regredi cœperimus, examinabuntur singula presentibus & iudicantibus uobis. Audio quosdam tamen de presbyteris nec euangelij memores, nec quid ad nos martyres scripserint cogitantes, nec episcopo honorem sacerdotij sui & cathedræ seruantes, iam cum lapsis communicare cœpisse, offerre pro illis & eucharistiam dare, cum oporteat ad hæc per ordinem peruenire. Nam cum in minoribus delictis, quæ non in deum committuntur, poenitentia agatur iusto tempore, & exhomologesis fiat inspecta uita eius, qui agit poenitentiam, nec ad communicationem uenire quis possit, nisi prius illi ab episcopo & clero manus fuerit imposita, quanto magis in his grauissimis & extremis delictis caute omnia & moderate secundum disciplinam domini obseruari oportet? quos quidem nostri presbyteri & diaconi monere debuerant, ut commedatas sibi oues fouerent, & diuino magisterio ad uiam deprecandæ salutis instruerent. Ego plebis nostræ & quietem noui pariter & timorem, in satisfactione dei & deprecatione uigilare, nisi illos quidam de presbyteris gratificantes decipissent. Vel uos itaque singulos regite, & consilio ac moderatione uestra secundum diuina præcepta lapsorum animos temperate. Nemo adhuc importuno tempore acerba poma decerpit. Nemo nauem suam quassatam &

2. Cor. II.

1. Cor. II.

Novæ ditionis 12.

& perforatam fluctibus priusq̃ diligenter eam refecerit in altum denuo cōmittat. Nemo tunicam scissam accipere & induere potest, nisi eam ab artifice perito sartam uiderit, & à fullone curatam receperit. Audiant quāso patienter consiliū nostrum, expectent nostram regressionem, ut cum ad uos per dei misericordiam uenerimus, conuocati cōepiscopi plures secundū domini disciplinam & confessorum præsentiā beatorum martyrum literas & desideria examinare possimus. De hoc ad clerum, & ad martyres, & ad confessores literas feci, quas utraq̃ legi uobis mandauī. Opto uos fratres charissimi, ac desideratissimi in domino semper bene ualere.

ARGVMENTVM SEQVENTIS EPISTOLAE.

Ad Clerum epistola propter lapsos & catechumenos, ne uacui exirent.

Epistola. XVII.

CYPRIANVS PRESBYTERIS ET DIACONIS
FRATRIBVS SALVTEM.

MIROR uos fratres charissimi ad multas epistolas meas, quas uobis frequenter misi, nihil rescripsisse, cum fraternitatis nostræ uel utilitas, uel necessitas sic utiq̃ gubernetur, si à uobis instructi rerum gerendarū consilium limare possimus. Quoniā tamē uideo facultatem ueniendi ad uos nondum esse, & iam ætatem cœpisse, quod tempus infirmitatibus assiduīs & grauibz infestat, occurrendum puto fratribz nostris, ut qui libellos à martyribz acceperunt, si incōmodo aliquo & infirmitatis periculo occupati fuerint, non expectent præsentiā nostrā, quin apud presbyterum quencunq̃ præsentem, uel si præsbyter repertus non fuerit, & urgere exitus cœperit, apud diaconū quoq̃ exhomologesin facere delicti sui possint, ut manu eis in pœnitentiā imposita ueniant ad dominum cum pace, quam dari martyres literis ad nos factis desiderauerunt. Cæterā quoq̃ partem plebis quæ lapsa est, præsentiā uestra foueote, & ut à fide & misericordiā domini non deficiant uestro solatio focillate. Neq̃ enim deserētur ab ope & auxilio domini, qui mites & humiles, & pœnitentiā uere agentes in bonis opinionibus perseuerauerint, quo minus illis quoq̃ diuino remedio consulatur. Audientibus etiam si qui fuerint periculo prœuenti, & in exitu constituti uigilantiā uestra non delit, implorantibus diuinā gratiā misericordiā domini non denegetur. Opto uos fratres charissimi semper bene ualere, & nostri meminisse. Fraternitatem uniuersam meo nomine salutate, & ut nostri meminerint rogate. Valete.

EPISTOLARVM DIVI CYPRIANI
ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.
Ad clerum epistola de his qui ad Eucharistiam festinant.

Epistola. XVIII.

CYPRIANVS PRESBYTERIS ET DIACONIS
FRATRIBVS SALVTEM.

Apocal. 2.
Pœnitētia agi
tur seruando
dei mandata.

Egi literas uestras fratres charissimi, quibus scripsistis salubre consiliū uestrū nō deesse fratribus nostris, ut temeraria festinatione deposita religiosam patientiā deo præbeant, ut cum in unum per eius misericordiā uenerimus de omnibus speciebus secundum ecclesiasticam disciplinam tractare possimus, maxime cum scriptum sit: Memento unde excideris, & age pœnitentiā. Pœnitentiam ille autem agit, qui diuinis præceptis mitis & patiens, & sacerdotibus dei obtemperans, obsequijs suis & operibus iustis dominū promeretur. Quoniam tamen significasti quosdam immoderatos esse, & ad cōmunionem accipiendam festinanter urgere, & desiderastis in hanc rem formam uobis à me dari, sciat is plene scripsisse me ad hanc rem proximis literis ad uos factis. Credo, ut qui libellum à martyribus acceperunt, & auxilio eorum adiuuari apud dominum in delictis suis possunt, si premi infirmitate aliqua & periculo ceperint, exhomologesi facta, & manu eis à uobis in pœnitentiā imposita, cum pace à martyribus sibi promissa ad dominū remittantur. Cateri uero qui nullo libello à martyribus accepto inuidiam faciunt, quoniam non paucorum, nec ecclesiæ unius, aut unius prouinciæ, sed totius orbis hæc causa est, expectent ante dominū protectione ecclesiæ ipsius publicam pacem, hoc enim & uerecūdiæ & disciplinæ, & uitæ ipsi omniū nostrū cōuenientes præsentē & stantiū plebe, quibus & ipsis pro fide & timore suo honor habendus est, disponere omnia consilij cōmunis religione possumus. Caterum quàm irreligiosum est, & ipsis quoq; festinātibus perniciosum, ut cum extorres facti, & patria pulsi, ac bonis suis omnibus spoliati, nondum ad ecclesiam redierint, quidam de lapsis confessores ipsos præuenire, & ante ad ecclesiam introire festinent. Qui si minimū properant habent in sua potestate quod postulant. Largiter acies ad huc geritur, & agon quotidie celebratur. Si cōmissi uere & firmiter pœnitent, & fidei calor præualet, qui differri non potest, potest coronari. Opto uos fratres charissimi semper bene ualere, & nostri meminisse. Fraternitatem uniuersam meo nomine salutate, & ut nostri memores sint, admonete. Valete.

Argumentum

ARGVMENTVM SEQVENTIS EPISTOLAE.

Ad clerum epistola, non esse temere pacem dandam lapsis, & se solum idoneum ad dandum non esse.

Epistola. XIX.

CYPRIANVS PRESBYTERIS ET DIACONIS
FRATRIBVS SALVTEM.

Omnino loquitur & dicit: Super quem respiciā, nisi super humilem & quietum, & timentē sermones meos? Es. 66.
Hoc cum debemus omnes esse, tum huiusmodi illi esse debent quibus laborandū est, ut post grauē lapsum uera pœnitentia & humilitate tota promereri dominū possint. Legi autē & uniuersorū cōfessorū literas, quas uoluerunt per me collegis omnibus innotescere, & ad eos pacem à se datam peruenire. De quibus dum apud nos ratio constiterit, qui post admissum egerint, quæ res cum omnium nostrum consiliū & sententiam spectet, præiudicare ego & solum mihi rem cōmunem uendicare non audeo. Et ideo instetur epistolis, quas proxime feceram, quarū exemplum collegis quoq; iam misi, qui perscripserunt placere sibi quod statui-
mus, nec ad uos recedēdū esse, donec pace nobis à domino reddita in unū conuenire, & singulorum causas examinare possimus. Sed quid mihi Calydonius collega meus scripserit, quidq; ei rescripserim, ut sciretis utriusq; epistolæ exēplum, literis meis iunxi, quod totum peto fratribus legatis, ut magis ac magis ad pœnitentiā componantur, nec delicto priori adiſciant adhuc aliud delictum, dum nobis nec euangelio seruire, nec secundum uniuersorum confessorum literas causas suas examinare permittūt. Opto uos fratres charissimi semper bene ualere, & nostri meminisse. Fraternitatem uniuersam salutate.

ARGVMENTVM SEQVENTIS EPISTOLAE.

Ad Calydonium episcopum epistola, insinuans quid super lapsis egerit.

Epistola. XX.

CYPRIANVS CALYDONIO FRATRI SALVTEM.

Ccepimus literas tuas frater charissime satis sobrias, & integritatis ac fidei plenas. Nec miramur si exercitatus & in scripturis dominicis peritus caute omnia & cōsulte geras. Recte autē sensisti circa impertitam fratribus nostris pacem, quam sibi ipsi uera pœnitentia & dominicæ cōfessionis gloria reddiderunt, sermonibus suis iustificati, qui bus se ante damnauerant. Cum ergo abluerint omne delictum, & maculā primā assistente sibi domino, posteriore uirtute deleuerint, iacere ultra sub
1 2 diabo

diabolo quasi prostrati non debent, qui extorres facti, & bonis suis omnibus spoliati crexerunt se, & cum Christo stare ceperunt. Atque utinam sic & ceteri post lapsum poenitentes in statum pristinum reformatur, quos nunc urgentes & pacem temere atque importune extorquētes, quomodo disposuerimus ut scires, librum tibi cum epistolis numero quinque misi, quas ad clerum & ad plebem, & ad martyres quoque & confessores feci. Quae epistolae etiam plurimis collegis nostris missae placuerunt, & rescripserunt se quoque nobiscum in eodem consilio secundum catholicam fidem stare. Quod ipsum etiam tu ad collegas nostros, quos potueris, transmittes, ut apud omnes unus actus & una consensus secundum domini praecepta teneatur. Opto te frater charissime semper bene ualere.

ARGVMENTVM SEQVENTIS EPISTOLAE.

Ad clerum Romae consistentem epistola, insinuās se ab eo de morte collegae sui certiore redditum.

Epistola. XXI.

CYPRIANVS PRESBYTERIS ET DIACONIS ROMAE
CONSISTENTIBVS FRATRIBVS SALVTEM.

Alias * Cre-
mentum.

Vm de excessu boni uiri collegae mei rumor apud nos incertus esset fratres charissimi, & opinio dubia nutaret, ac cepi à uobis literas ad me missas per * Clemētem hypodiconum, quibus plenissime de glorioso eius exitu instruerer, & exultaui satis, quod pro integritate administrationis eius consummatio quoque honesta processerit.

Præpositi uir-
ta subditorū
regula.

In quo uobis quoque plurimum gratulor, quod eius memoriam tam celebri & illustri testimonio prosequamini, ut per uos innotesceret nobis, quod & uobis esset circa præpositi memoriā gloriosum, & nobis quoque fidei ac uirtutis præberet exemplum. Nam quantum perniciosa est ad sequentiū lapsum ruina præpositi, in tantum contra utile est & salutare, cum se episcopus per firmamentū fidei fratribus præbet imitandū. Legi etiam alias literas, in quibus nec quis scripserit, nec ad quos scriptū sit, significanter expressum est. Et quoniā me in iisdem literis & scriptura, & sensus, & chartae ipsae quoque mouerunt, ne quid ex uero uel subtractū sit, uel immutatū, eandem ad uos epistolam authenticam remisi, ut recognoscatis an ipsa sit, quam * Clementi hypodiacono perferendā dedistis, perquam etenim graue est, si epistolae cliricae ueritas mendacio aliquo & fraude corrupta est. Hoc igitur ut scire possimus, & scripturam & subscriptionem an uestrasit recognoscite, & nobis quid sit in uero rescribite. Opto uos fratres charissimi semper bene ualere.

Alias * Cre-
mentio.

Ad clerum

Ad clerum epistola. XXII. *24. n. Editionis*CYPRIANVS PRESBYTERIS ET DIACONIS
FRATRIBVS SALVTEM.

E quid conscientiam uestrā lateret fratres charissimi, quid mihi scriptum sit, utriusque epistolæ exemplum uobis misi, & credo uobis id quod rescripsi, nō displicere. Sed & illud ad uos perferre literis meis debui, urgente causa clero in urbe cōsistenti literas me misisse, & quoniā oportuit me per clericos scribere, scio autē nostros plurimos absentes esse, paucos uero, qui illic sunt, uix ad ministeriū quotidianū operis sufficere, necesse fuit novos aliquos constituere, qui mitterentur. Fecisse autem me sciatis lectorem Satutum, & hypodiaconum Optatum confessorem, quos iam pridem cōmuni consilio clero proximo feceramus, quando aut Saturo die paschæ semel atque iterum lectionē dedimus, aut Optato cum presbyteris, doctoribus, lectoribus doctorem audientium constituimus, examinantes an congruerent illis omnia, quæ esse deberēt in ijs, qui ad clerum parabātur. Nihil ergo à me absentibus uobis, nouum factum est, sed quod iam pridem cōmuni consilio omnium nostrū cœperat, necessitate urgente promotum est.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Ad Fortunatum epistola, & ceteros de ijs qui per tormenta superantur,

Epistola. XXIII.

CYPRIANVS FORTVNATO, HAYMO, OPTATO,
PRIVATIANO, DONATVLO ET FELICI
FRATRIBVS SALVTEM.

Crispsistis fratres charissimi, quod cum in Capsente ciuitate ppter ordinationē episcopi essetis, pertulerit ad uos nuper frater & collega noster, Ninum, Clementianū, Florum fratres nostros, qui in persecutione apprehensi prius fuerant, & nomen domini confessi uiolentiam magistratus, & populi frementis impetum uicerant, postmodum cum apud proconsulem pœnis grauibz excruciantur, ui tormentorū subactos esse & de gradu gloriæ, ad quam plena fidei uirtute tendebant, diuturnis cruciatibus excidisse, nec tamen post hunc grauem lapsum non uoluntate, sed necessitate susceptum à poenitētia agenda per hoc triennium destitisse, de quibus consulendum putastis, an eos ad excōmunicationem iam fas esset admittere. Et quidem quantum ad mei animi sententiam pertinet, puto his indulgentiam domini non defuturam, quos constet sterisse in acie, nomen domini confessos esse, uiolentiam magistratū, & populi furentis incursum immobilis fidei obstinatione uicisse, passos esse carcerem diu, inter minas procon-

Venia uia oī
bus patet.

fulis, & fremitū populi circūstantis tormentis laniantibus, ac longa iteratio-
ne cruciantibus repugnasse, ut quod in nouissima infirmitate carnis suba-
ctum uidetur, meritorum præcedentiū defensione releuetur, & sit satis tali-
bus gloriam perdidisse, non tamen debere nos eis & ueniae locum claude-
re, atq; eos à paterna pietate, & à nostra cōmunicatione priuare, qbus æsti-
memus ad deprecandā clementiam domini posse sufficere, quod triennio
iugiter ac dolenter ut scribitis, cum summa poenitentiae lamentatione plan-
xerunt. Certe nō puto incaute & temere his pacem cōmitti, quos uidemus
militiae suae fortitudine nec prius pugnae defuisse, & si acies etiam denuo ue-
nerit, gloriam suam posse reparare. Nam cum in consilio placuerit poeni-
tentiam agentibus infirmitatis periculo subueniri & pacem dari, debent
utiq; in accipiēda pace præcedere, quos uidemus non animi infirmitate ce-
cidisse, sed in prælio congressos & uulneratos per imbecillitatem carnis con-
fessionis suae coronam non potuisse perferre, maxime cum cupiētibus mo-
ri non permetteretur occidi, sed tamdiu fessos tormēta laniarent, quāmdiu
nō fidem (quæ inuicta est) uincerēt, sed carnem, quæ infima est, fatigarēt.
Quoniā tamen scripsistis, ut cum pluribus collegis de hoc ipso plenissime
tractem, & res tanta exigit maius & impensius de multorū collatione con-
siliū, & nunc omnes ferē inter paschae prima solennia apud se cum fratri-
bus demorantur, cum solennitati celebrandae apud suos satisfecerint, & ad
me uenire cōeperint, tractabo cum singulis plenius, ut de eo quod consului-
stis figatur apud nos, & rescribatur uobis firma sententia, à multorū sacer-
dotū consilio ponderata. Opto uos fratres charissimi semper bene ualere.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Ad clerum ut cura pauperum & peregrinorum diligentorem habeant.

Epistola. XXIII.

CYPRIANVS PRESBYTERIS ET DIACONIS
FRATRIBVS CHARISSIMIS SALVTEM.

Pauperū com-
mendatio.

Saluto uos fratres charissimi per dei gratiā incolumis
optans cito ad uos uenire, ut desiderio tam meo, quā
uestro omniū fratrum satisfiat. Oportet nos tamē pa-
ci cōmuni cōsulere, & interdum quibus cum tadio animi
nostri deesse uobis, ne praesentia nostri inuidiā & uio-
lentiam gentiliū prouocet, & simus autores rumpēdae
pacis, qui magis quieti omniū cōsulere debemus. Cum
ergo uos scripseritis rebus compositis me uenire debere, aut si ante domi-
nus dignatus fuerit ostendere, tunc ad uos ueniam. Vbi enim mihi aut me-
lius possit esse? Infirmorum & omnium pauperum curam peto diligenter
habeatis, sed & peregrinis, si qui indigentes fuerint, sumptus suggeratis de
quantitate mea propria, quā apud Rogatianū compresbyterū nostrum
dimisi

dimisi, quæ quantitas, ne forte iam uniuersa erogata sit, nisi eidem per Naricum acolythum aliam portionem, ut largius & promptius circa laborantes fiat operatio. Opto uos fratres charissimi semper bene ualere.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Ad martyres & confessores epistola, in qua uirtutum suarum laudem miris præconijs attollens, quæcunq; patiantur, mystice ad futuram gloriam interpretatur,

Epistola. XXV.

CYPRIANVS NEMESIANO, FELICI, LVCIO, ET AL-
teri Felici, Litteo, Polyano, Victori, Laderi, & Datio coëpisco-
pis: item cōpresbyteris, & diaconis in metallo constitutis,
martyribus dei patris omnipotentis, & Iesu Christi
domini & dei conseruatoris nostri, æter-
nam salutem.

Loria quidem uestra poscebat beatissimi ac dilectissimi fratres, ut ad conspectū atq; ad complexū uestrū uenire ipse deberē, nisi me quoq; ob confessionē nominis Christi relegatū præfiniti loci termini coërcerēt. Sed quomo-

*Dilectione et
spiritu absen-
tes contigun-
tur.*

do possū represento me uobis, & ad uos etiā si corpe & gressu uenire nō datur, dilectione tamē & spiritu uenio, exprimēs literis animū meū, quo in istis uirtutibus & laudibus uestris lætus exulto, participem me cōputans uobis, & si non passione corporis, tamen cōsortio charitatis. An ego possim tacere, & uocem meam silentio premere, cū de charissimis meis tā multa & gloriosa cognoscā, qbus uos diuina dignatio honorauit, ut ex uobis pars iā martyrii sui cōsumatione præcesserit meritorū suorū coronā de domino receptura, pars adhuc in carceris claustris, siue in metallis & uinculis demorentur, exhibens per ipsas suppliciorū moras corroborandis fratribus & armādis maiora documēta, ad meritorum titulos ampliores tormentorū tarditate pficiens, habitura tot mercedes in cœlestibus præmijs, quot nūc dies numerant in pœnis? Quæ quidē uobis fortissimi ac beatissimi fratres pro merito religionis ac fidei uestræ accidisse nō miror, ut uos sic dominus ad gloriosū & sublime fastigiū clarificatiōis suo honore puexerit, qui semp in ecclesia eius custodito fidei tenore uiguitis, cōseruantes firmiter dominica mādāta. In simplicitate innocentiam, in charitate concordia, modestiā in humilitate, diligentia in ad-

*Tormentis
premia cre-
scunt.*

Martyrū laus

grauit̃ & afflicti per eiusmodi p̃enas initialis cōfessionis uestre religio
 Christianorū la primordia, excreda nobis ista res non est. Neq; enim ad fustes Chri-
 spes in ligno. stianum corpus expauit, cuius est spes omnis in ligno. Sacramentū salutis
 suae Christi seruus agnouit, redemptus ligno ad uitam aeternā, ligno profe-
 vincula mar etus est ad coronam. Quid uero mirum si uasa aurea & argentea in metal-
 tyriū ornamen lum, id est, auri & argenti domiciliū dati estis, nisi quod nunc metallorū na-
 ta apud deum tura conuersa est, locaq; quae aurum & argentū dare ante cōsueuerant, ac-
 cipere coeperunt, imposuerunt quoq; compedes pedibus uestris, & mem-
 bra felicia ac dei templa infamibus uinculis ligauerunt, quasi cum corpore
 ligetur & spiritus, aut aurum uestrum ferri contagione maculetur. Dicatis
 deo hominibus & fidem suam religiosa uirtute testatibus, ornāmēta sunt
 ista non uincula, nec Christianorū pedes ad infamiam copulant, sed clarifi-
 cant ad coronā. O pedes feliciter uincti, qui non à fabro, sed à Christo sol-
 uuntur. O pedes feliciter uincti, qui itinere salutari ad paradysum dirigun-
 tur. O pedes in seculo ad praesens ligati, ut sint semper apud dominū libe-
 ri. O pedes cōpedibus & ira aduersarij interim contabundi, sed celeriter ad
 Christū glorioso itinere cursuri. Quantū uult hic uel inuida crudelitas, uel
 maligna nexib⁹ uos suis & uinculis teneat, cito à terris & p̃enis istis ad coe-
 lorum regna peruenietis. Non fouetur in metallis lecto & culcitris corpus,
 sed refrigerio & solatio Christi fouetur. Humi iacent fessa laboribus uisce-
 ra, sed p̃ena non est cum Christo iacere. Squalent sine balneis membra si-
 tu & sorde deformia, sed spiritualiter intus abluit̃, quod foris carnaliter sor-
 didatur. Panis illic exiguus. At non in pane solo uiuit homo, sed in sermo-
 ne dei. Vestis algentibus deest. Sed qui Christum induit, & uestitus abun-
 danter & cultus est. Semiton si capitis capillus horrescit, sed cum sit caput ui-
 ri Christus, quaecunq; caput illud deceat necesse est, quod ob domini no-
 Alias * fœda men insigne est. Omnis ista deformitas detestabilis * & terra gentilibus
 quali splendore pensabitur? Secularis hæc & breuis p̃ena, quam clara &
 aeterni honoris mercede mutabitur, cum secundum beati apostoli uocem
 P̃ena breuis quam manet tãfformauerit domin⁹ corpus humilitatis nostrae cōformatū corpori clari-
 tatis suae? Sed nec in illo fratres dilectissimi aliqua potest, aut religiōis, aut
 merces aeterna. fidei iactura sentiri, quod illis nunc sacerdotibus dei facultas non datur of-
 ferendi & celebrandi sacrificia diuina. Celebratis imò atque offertis sacrifi-
 ciū deo, & preciosum pariter & gloriosum, & plurimū uobis ad retributio-
 nem præmiorum coelestium profuturum, cum scriptura diuina loquatur,
 psal. 50. & dicat: Sacrificium deo spiritus contritus, cor contritum & humilia-
 tum deus non despicit. Hoc uos sacrificium deo offertis, hoc sacrificium
 sine intermissione die ac nocte celebratis, hostiae facti dei, & uosmeti-
 ipsos sanctas atque immaculatas uictimas exhibentes, sicut Aposto-
 lus adhortatur & dicit: Oro ergo uos fratres per misericordiam dei, ut consti-

constituatis corpora uestra hostiam uiuam, sanctam, deo placentem, nec
 cōfiguremini seculo huic, sed transformemini in reuocatione sensus, ad pro-
 bandum quæ sit uoluntas dei bona, & placens, & perfecta. Hoc est enim
 quod præcipue deo placeat, hoc est, in quo maioribus meritis ad promerē-
 dam dei uoluntatem opera nostra proueniant, hoc est, quod solū domino
 de beneficijs eius grandibus & salutaribus fidei ac deuotionis nostræ obse-
 quia retribuunt, prædicante in psalmis & testante spiritu sancto: Quid *Psalm. 115.*
 retribuam, inquit, domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Calicem salu-
 taris accipiam, & nomen domini inuocabo. Preciosa in conspectu domini
 mors iustorū eius. Quis non libenter & prompte calicem salutis accipiat?
 quis non appetat gaudebūsus & lætus, in quo aliquid & ipse domino suo
 retribuat? Quis non preciosam in cōspectu dei & fortiter & cōstanter mor-
 tem excipiat, cōplaciturus eius oculis, qui nos in cōgressione nominis sui de
 super spectans uolentes cōprobat, adiuuat dimicantes, uincentes coronat,
 retributione pietatis paternæ remunerans in nobis quicquid ipse præstitit,
 & honorās quod ipse perfecit? Ipsius enim esse quod uincimus, & quod ad
 maximi certaminis palmā subacto aduersario peruenimus, declarat & do-
 cet dominus in euāgelio suo dicens. Cum autē uos tradiderint, nolite cogi-
 tare quomodo, aut quid loquamini, dabitur em̄ uobis in illa hora quid lo-
 quamini. Nō enim uos estis qui loquimini, sed spiritus patris uestri qui lo-
 quitur in uobis. Et iterum: Ponite in cordibus uestris non præmeditari ex-
 cūsare. Ego enim dabo uobis & os & sapientiam, cui non poterunt resistere *Luce. 21.*
 aduersarij uestri. In quo quidem & credentium magna fiducia est, & culpa
 grauissima perfidorum, nec credere ei qui se opem suam daturum confiten-
 tibus pollicetur, nec rursus eum timere qui æternā pœnam negantibus cō-
 minatur. Quæ uos tanta omnia fortissimi ac fidelissimi milites Christi insi-
 nuastis fratribus nostris, implentes factis quod uerbis ante docuistis, futuri
 maximi in regno cœlorum pollicente domino & dicente: Qui fecerit & sic
 docuerit, maximus uocabitur in regno cœlorum. Denique exemplum ue- *Math. 5.*
 strum secuta multiplex plebis portio confessa est uobiscum pariter, & pa-
 riter * coronata est, connexa uobis uinculo fortissimæ charitatis, & à præ- *Alias * con-*
 positis suis neccarcere, nec metallis separata. Cuius numero nec uirgines *fortata.*
 defunt, quibus ad sexagenarium fructus centenus accessit, quasque ad cœ-
 lestem coronam gloria geminata prouexit. In pueris quoque uirtus maior
 ætate annos suos confessionis laude transcendit, ut martyrij uestri bea-
 tum gregem & sexus & ætas omnis ornaret. Qui nunc uobis dilectissimi
 fratres conscientia uictoris uigor: quæ sublimitas animi: quæ in sensu ex-
 ultantia: qui triumphus in pectore: unumquēq; uestrum stare ad pro-
 missum dei præmium, de iudicij die esse securum: ambulare in metallo
 captiuo quidem corpore, sed corde regnante, scire Christum secum esse
 præsentē

Rom. 4. 8.

præsentē, gaudētē tolerantia seruorū suorū per uestigia & uias suas ad regna æterna gradientium. Expectatis quotidie læti profectiois uestre salutarem diem, & iam iamq; de seculo recessuri ad martyrum munera & domicilia diuina properatis, post has mundi tenebras uisuri candidissimam lucem, & accepturi maiorem passionibus omnibus & conflictationibus claritatem, Apostolo cōtestante & dicente: Non sunt condignæ passionibus huius temporis ad superuenturam claritatem quæ reuelabitur in nobis. Planē quia nūc uobis in precibus efficacior sermo est, & ad impetrandū quod in pressuris petitur facilius oratio est: petite impensius est, & rogate ut confessionem omniū nostrum dignatio diuina cōsummet, ut de istis tenebris & laqueis mundi nos quoq; uobiscum integros & gloriosos deus liberet, ut qui hic charitatis & pacis uinculo copulati contra hæreticorū iniurias & pressuras gentiliū simul stetimus, pariter in regnis cœlestibus gaudeamus. Opto uos fratres charissimi ac dilectissimi in domino bene ualere, & nostri semper & ubiq; meminisse.

TERTII LIBRI EPISTOLARVM FINIS.

DIVI CAECILII CYPRIANI

EPISCOPI CARTHAGINENSIS
EPISTOLARVM LIBER QVARTVS.

ARGVMENTVN EPISTOLAE SEQVENTIS.

Epistola beati Cypriani ad Seagrium & Rogatianum in carcere cōstitutos consolatoria, ut claritatis futuræ gloriam cogitantes, pressuras omnes uiriliter calcant.

Epistola prima.

CYPRIANVS SEAGRIO ET ROGATIANO IUNIORI ET
CAETERIS CONFESSORIBVS IN DOMINO
PERPETVAM SALVTEM.

SALVTO uos fratres charissimi, optās ipse q̄q; cōspectu uestro frui, si me ad uos puenire loci conditio permitteret. Quid enim mihi optatius & lætius possit accidere, q̄ nūc uobis inhærere, ut cōplecteremini me manibus illis, quæ puræ & innocentes & dominicā fidem seruantes, sacrilega obsequia respuerūt. Quid iucundius & sublimius, quā osculari nunc ora uestra, quæ gloriosa uoce dominum confessa sunt, conspici etiam præsentem oculis uestris, qui despecto seculo conspiciendo deo digni extiterunt. Sed quoniam

quoniam huic lœtitiæ interesse facultas non datur, has pro me ad aures, &
 ad oculos uestros uicarias literas mitto, quibus gratulor & exhortor pari-
 ter, ut in confessione cœlestis gloriæ fortes & stabiles perseueretis, & ingres-
 si uiam dominicæ dignationis ad accipiendâ coronam spiritali uirtute per-
 gatis, habentes dominum protectorem & ducem, qui dixit: Et ecce ego uo-
 biscum sum omnibus diebus usq; ad consummationē mundi. O beatum Mat. 28.
 carcerem quem illustrauit uestra præsencia. O beatum carcerem qui homi-
 nes dei mittit ad cœlum. O tenebras lucidiores sole ipso & luce hac mundi
 clariore, ubi modo cōstituta sunt dei templa & sanctificata diuinis confes-
 sionibus membra uestra. Nec quicquam nunc uersatur in cordibus & men-
 tibus uestris, nisi diuina præcepta & mandata cœlestia, quibus nos ad tole-
 rantiam passionis spiritus sanctus semper animauit. Nemo mortem cogi-
 tet, sed immortalitatem, nec temporariā poenam, sed gloriam sempiternā.
 cum scriptum sit. Preciosa est in conspectu dei, mors iustorum eius, & ite- Psalm. 115.
 rum: Sacrificiū deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatū deus
 non despicit. Et iterum ubi loquitur scriptura diuina de tormētis quæ mar-
 tyres dei consecrant, & in ipsa passionis probatione sanctificant: Et si corā
 hominibus tormēta passi sunt, spes illorum immortalitate plena est. Et in
 paucis uexati, in multis bene disponentur, quoniā deus tentauit illos, & in-
 uenit illos dignos se. Tanquam aurum in fornace probauit illos, & quasi Sap. 3.
 holocausti hostiam accepit illos, & in tempore erit respectus illorum. Ful-
 gebūt iusti, & tanq̃ scintillæ in arundinetis discurrent, iudicabunt nationes
 & dominabuntur populis, & regnabit dominus eorum in perpetuū. Quā-
 do ergo iudicaturos uos & regnaturos cum Christo domino cogitatis, ex-
 ultetis necesse est, & futurorū gaudio præsencia supplicia calcetis, scientes
 ab initio mundi sic institutum, ut laboret istic in seculari conflictatione iu-
 sticia, quando in origine statim prima Abel iustus occiditur, & exinde iu- Gen. 4.
 sti quiq; & prophetae, & apostoli missi, quibus omnibus dominus quoq;
 in seipso constituit exemplū, docens ad suum regnum non nisi eos, qui se
 per suā uiam secuti sint, peruenire, dicens. Qui amat animā suam in hoc se- Ioan. 12.
 culo, perdet illam. Et qui odit animā suam in isto seculo, in uitam æternam
 cōseruabit illam. iterum: Nolite timere eos qui occidūt corpus, animā uero
 nō possunt occidere. Magis autē metuite eū qui potest & animā & corpus Matth. 10.
 occidere in gehenna. Paulus etiā nos adhortatur, ut qui ad domini promi-
 sa uenire cupimus, imitari dominū in omnibus debeamus. Sumus, inquit, Ro. 8.
 filij dei, si autem filij & hæredes dei, cohæredes autem Christi, si quidē cō-
 patiamur, ut sic cōmagnificemur. Addit etiam comparisonem præsentis
 temporis, & futuræ claritatis dicens: Non sunt condignæ passionēs huius
 temporis ad superuēturam claritatem, quæ reuelabitur in nobis. Cuius cla-
 ritatis

Ananias
Asarias
Misahel.

Danielis .3.

ritatis gloriam cogitantes, pressuras omnes & persecutiones tolerare nos conuenit, quia & si sunt multae pressurae iustorum, ex omnibus tamen liberantur, qui in domino confidunt. Beatas autem feminas saluto, quae uobiscum sunt in eadem confessionis gloria constitutae, quae dominicam fidem tenentes, & sexu suo fortiores non solum ipsae ad coronam proximam sunt, sed & ceteris quoque feminis exemplum de sua constantia praebuerunt. Ac ne quid deesset ad gloriam numeri uestri, ut omnis uobiscum sexus & aetas esset in honore, pueros etiam uobis gloriosa confessione sociauit dignatio diuina, praesentans nobis tale aliquid, quale Ananias, Asarias, & Misahel illustres pueri aliquando fecerunt, quibus inclusis in camino cesserunt ignes, & refrigerium flammam dederunt, praesente cum illis domino, & probante quod in confessores & martyres eius nihil posset gehennae ardor operari, sed qui in deum crederent incolumes semper in omnibus perseverarent. Et ut consideretis diligentius peto pro uestra religione, quae apud illos pueros fides fuerit, quae promereri dominum plenius potuit. Ad omnia enim parati, sicut nos esse debemus, aiunt regi Nabuchodonosor: Rex non opus est nobis de hoc uerbo respondere tibi. Est enim deus, cui nos seruimus, potens eripere nos de camino ignis ardentis, & de manibus tuis rex liberabit nos, & si non, notum sit tibi, quoniam deus tuis non seruimus, & imaginem auream quam statuisti, non adoramus. Cum se & crederent, & pro fide sua scirent posse etiam de praesenti supplicio liberari, iactare hoc tamen & uindicare sibi noluerunt, docentes quod non eis minor esset confessionis uirtus sine testimonio passionis, addiderunt posse omnia deum facere, se tamen non in hoc fidere, ut liberari in praesenti uellent, sed illam libertatis & securitatis aeternae gloriam cogitarent. Quam fidem nos quoque retinentes, & die ac nocte meditantes toto corde ad deum prompti, contemptu praesentium, futura tantummodo cogitemus, fructum regni aeterni, complexum & osculum & conspectum dei, ut sequamini in omnibus Rogationum presbyterum gloriosum senem, uiam nobis ad gloriam temporis nostri gloriosa uirtute & diuina dignatione facientem, qui cum Felicissimo fratre nostro quieto corde semper & sobrio excipiens furentis populi impetum, primum hospitium uobis in carcere praeparauit, & metator quodammodo uester, nunc quoque uos antecedit. Quod ut consummetur in uobis, assiduis orationibus dominum deprecamur, ut in initijs ad summa pergentibus quos confiteri fecit, faciat & coronari. Opto uos fratres charissimi ac beatissimi in domino semper bene ualere, & ad coronam coelestis gloriae peruenire.

ARGUMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.
Ad Antonianum de Nouatiano schismatico epistola, in qua declarat quid erga lapsos egerit, ac docet neminem a poenitentia agenda debere prohiberi.

Epistola

Epistola II.

CYPRIANVS ANTONIANO FRATRI SALVTEM.

Accepimus primas literas tuas, frater charissime, concordiam collegii sacerdotalis firmiter obstringentes, & catholicæ ecclesiæ coherentes, quibus significasti cum Nouatiano te non communicare, sed sequi consilium nostrum, & cum Cornelio coepiscopo nostro unum tenere consensum. Scripsisti etiam, ut exemplum earundem literarum ad Cornelium collegam nostrum transmitterem, ut deposita omni sollicitudine iam sciret te secum, hoc est, cum catholica ecclesia communicare. Sed enim superuenerunt postmodum aliæ literæ tuæ per Quintum compresbyterum missæ, in quibus animaduerti animum tuum Nouatiani literis motum nutare cepisse, nam cum & consilium & consensum firmiter tuum ante fixisses, desiderasti in his literis, ut rescriberem tibi quam hæresim Nouatianus introduxisset, uel Cornelius qua ratione Trophimo & Thurificatis comunicet. Quod quidem si pro sollicitudine fidei anxie curas, & rei dubiæ ueritatē sollicitus exploras, reprehendenda non est in timore diuino astutis animi sollicitudo suspensa, quoniam tamen uideo post primam sententiam epistolæ tuæ Nouatiani literis postmodum te esse commotum, illud frater charissime, primo in loco pono graues uiros, & semel super petram robustam solida stabilitate fundatos, non dico aura leui, sed nec uento aut turbine commoueri, ne animus dubius & incertus uarijs opinionibus, uelut quibusdam uentorum incurfantium flatibus, frequenter agitetur, & à proposito quoque suo quadam leuitatis reprehensione mutetur. Quod ne apud te uel apud quemlibet Nouatiani literæ faciant, ut desiderasti frater, rationem rei tibi breuiter exponam, & quidem primum (quoniam de meo quoque actu motus uideris) mea apud te & persona, & causa purganda est, ne me aliquis existimet à proposito meo leuiter recessisse. Et cum euangelij primo uigore & inter initia defenderim, postmodum uidear animum meum à disciplina, & censura priore flexisse, ut his, qui libellis conscientiam suam maculauerint, uel nefanda sacrificia commiserint, laxandam pacem putauerim. Quod utrumque non sine librata diu & ponderata ratione à me factum est. Nam cum acies adhuc inter manus esset, & prælium gloriosi certaminis in persecutione ferueret, toto hortatu & pleno impetu militum uires fuerunt excitandæ, & maxime lapsorum mentes classico quodam nostræ uocis animandæ, ut poenitiæ uiam non solum precibus, sed & lamentationibus sequerentur, sed (quoniam repetendi certaminis & reparandæ salutis datur occasio) ad confessionis potius ardorem, & martyrij gloriam nostris increpiti uocibus prouocarentur. Denique cum de quibusdam ad me presbyteri & diaconi scripsissent eos immoderatos esse, & ad communicationem accipiendam festinanter urgere, re-

m scribens

In noua editione operum S. Cypriani citatur hæc Epistola ord. 51.

Cyprianus se purgat.

Cypriani diligentia.

scribens eis in epistola mea quæ hinc extat, & hoc addidi. Qui si nimium properant, habent in sua potestate quod postulant, tempore ipso sibi plus quàm postulant largiente. Acies adhuc geritur, & agon quotidie celebratur: Si commissi uere & firmiter poenitet, & fidei calor praualeat, qui differri nō potest, potest coronari. De eo tamen quod statuendum esset circa causam lapsorum distuli, ut cum quies & tranquillitas data esset, & episcopis in unum conuenire indulgentia diuina permetteret, tunc communicato & librato de omnium collatione consilio, statueremus quid fieri oporteret. Si quis uero ante consilium nostrum, & ante sententiam de omnium consilio statutam lapsis temere communicare uoluisset, ipse à communicatione abstinereetur. Quod etiam ad Romanum clerum tunc adhuc sine episcopo agentem, & ad confessores Maximum presbyterum, & ceteros in custodia constitutos, nunc in ecclesia cum Cornelio iunctos, plenissime scripsi. Quod me scripsisse de eorum rescriptis poteris noscere. Nam in epistola sua ita posuerunt, quanquam nobis in tam ingenti negotio placeat, quod tu ipse tractasti prius sanctæ ecclesiæ pacem sustinendam, deinde sic collatione consiliorum cum episcopis, presbyteris, diaconis, confessoribus pariter ac stantibus laicis facta, lapsorum tractare rationem. Additum est etiam Nouatiano tunc scribente, & quod scripserat sua uoce recitante, & presbytero Moyse, tunc adhuc cōfessore, nunc iam martyre subscribente, ut lapsis, infirmis, & in exitu constitutis pax daretur. Quæ literæ per totum mundum missæ, & in noticiam ecclesijs omnibus & uniuersis fratribus perlatae sunt. Secundum quod tamē ante fuerat destinatum persecutiōe sopita, cum data esset facultas in unum conueniendi, copiosus episcoporum numerus, quos integros & incolumes fides sua & domini tutela protexit, in unum conuenimus, & scripturis diu ex utraque parte prolatis, temperamentum salubri moderatione librauimus, ut nec in totum spes communicationis & pacis lapsis negaretur, ne plus desperatione deficerent, & eo quod sibi ecclesia abdicaretur, secuti seculum gentiliter uiuerent: ne tamen rursus censura euangelica solueretur, ut ad communicationem temere prosilirent, sed traheretur diu poenitentia, & rogaretur dolenter paterna clementia, examinarentur causæ & uoluntates, & necessitates singulorum, secundum quod libello continetur, quem ad te uenisse confido, ubi singula placitorum capita conscripta sunt. Ac si minus sufficiens episcoporum in Africa numerus uidebitur, etiam Romæ super hac re scripsimus ad Cornelium collegam nostrum, qui & ipse cum plurimis coepiscopis habito consilio, in eandem nobiscum sententiam pari grauitate & salubri moderatione consensit, de quo tibi necesse fuit tunc scribere, ut scias me nihil leuiter egisse, sed secundum quod literis meis fueram ante complexus, omnia ad commune consilij nostri consilium distulisse, & nemini quidem prius me de lapsis communicasse, quando adhuc

Lapsis cōmu-
nicanda pax.

do adhuc erat: unde non tantum indulgentiam, sed & coronam lapsus acciperet, postea tamen sicut collegij concordia, & colligendæ fraternitatis, ac medendi uulneris utilitas exigebat, necessitati temporum succubuisse, & saluti multorum prouidendum putasse, & nunc ab his non recedere, quæ semel in consilio nostro de communi collatione placuerunt, quamuis multa multorum uocibus uentilentur, & mendacia aduersus sacerdotes dei, diaboli ore prolata, ad rumpendæ catholicæ unitatis concordiam ubique iactentur. Sed te oportet ut bonum fratrem atque unanimum consacerdotem, non quid maligni atque apostatæ dicant facile suscipere, sed quid collegæ nostri modesti & graues uiri faciant, de uitæ & disciplinæ nostræ exemplo perpendere. Venio iam iam nunc frater charissime, & ad personā Cornelij collegæ nostri, ut Cornelium nobiscum uerius noueris, non de malignorum & detrahentium mēdacio, sed de dei iudicio, qui eum episcopum fecit, & coepiscoporum testimonio, quorum numerus uniuersus per totum mundum concordie unanimitate consensit. Nam quod Cornelium charissimum nostrum deo, & CHRISTO & ecclesiæ eius, item cōsacerdotibus cunctis laudabili prædicatione commendat, non iste ad episcopatū subito peruenit, sed per omnia ecclesiastica officia promotus, & in diuinis administrationibus dominum sæpe promeritus, ad sacerdotij sublime fastigium cunctis religionis gradibus ascendit. Tum deinde episcopatum ipsum nec postulauit, nec uoluit, nec uis (ut cæteri quos arrogantia & superbiam suam tumor inflat) inuasit, sed quietus & modestus, & quales esse consueuerunt, qui ad hunc locum diuinitus eliguntur, pro pudore uirginalis * conscientiæ suæ, & pro humilitate ingenitæ sibi & custoditæ uerecundiæ, non ut quidam uim fecit ut episcopus fieret, sed ipse uim passus est ut episcopatū coactus exciperet. Et factus est episcopus à plurimis collegis nostris, qui tunc in urbe Roma aderant, qui ad nos literas honorificas, & laudabiles, & testimonio suæ prædicationis illustres de eius ordinatione miserunt. Factus est autem Cornelius episcopus de dei & CHRISTI eius iudicio, de clericorum penè omnium testimonio, de plebis (quæ tunc affuit) suffragio, & de sacerdotum antiquorum & bonorum uirorum collegio, cum nemo ante se factus esset, cum Fabiani locus, id est, cum locus Petri & gradus cathedræ sacerdotalis uacaret, quo occupato de dei uoluntate atq; omnium nostrum consensione firmato, quisquis iam episcopus fieri uoluerit, foris fiat necesse est, nec habeat ecclesiæ ordinationem, quia ecclesiæ non tenet unitatem, quisquis ille fuerit, multum licet de se iactans, & sibi plurimum uēdicans, prophanus est, alienus est, foris est. Et cum post primum secundus esse non possit, quisquis post unum, qui solus esse debeat, factus est, non iam secundus ille, sed nullus est. Tum deinde post episcopatum non ex ambitum nec extortum, sed de dei qui sacerdotes facit uoluntate susceptum, quāta in ipso suscepto episcopatu

Cornelius
gradatim ad
episcopatum
euectus.

Alio * con-
tinentia.

Prophanus est
qui ecclesiæ
unitati deroga-
gat.

suo uirtus, quantum robur animi? qualis firmitas fidei? quod nos simplici corde & perspicere penitus, & laudare debemus: sedisse intrepidum Romæ in sacerdotali cathedra eo tempore, quo tyrānus infestus sacerdotibus dei fanda atq; infanda comminaretur, cū multo patientius & tollerabilius audiret leuari aduersus se æmulum principem, q̃ constitui Romæ dei sacerdotem. Nonne hic frater summo uirtutis & fidei testimonio prædicandus est? Nonne inter gloriosos cōfessores & martyres deputandus, qui tantis temporibus sedit expectans corporis sui carnifices, & tyranni ferocientis ultores, qui Cornelium aduersus edicta feralia resistentem & minas, & cruciatus, & tormenta fidei uigore calcantem, uel gladio inuaderent, uel crucifigerent, uel igne torrerent, uel quolibet inaudito genere poenarum uiscera eius & membra laniarent? Etiam si maiestas domini protegētis & bonitas sacerdotem quē fieri uoluit, factum quoq; protexit, tamen Cornelius quantum ad eius deuotionem pertinet & timorē, passus est quicquid pati potuit, & tyrannum armis, & bello postmodum uictum prior sacerdotio suo uicit. Quod autem quædam de illo inhonesta & maligna iactātur, nolo mireris, cum scias hoc esse opus semper diaboli, ut seruos dei mēdacio laceret, & opinionibus falsis gloriosum nomen infamet, ut qui conscientia suā luce clarescunt alienis rumoribus sordidentur. Explorasse autem collegas nostros scias & uerissime comperisse nulla illum libelli (ut quidam iactitant) labe maculatum esse, sed neq; cum episcopis qui sacrificauerunt, cōmunionem sacrilegam miscuisse, sed eos demum quorum causa audita & innocentia probata sit, coniunxisse nobiscum. Nam & de Trophimo, & de quo tibi scribi desiderasti, non ita res est, ut ac̃te pertulit rumor & mendacium malignorum. Nam sicut & antecessores nostri saepe fecerūt, colligendis fratribus nostris charissimis frater noster Cornelius necessitate succubuit, & quoniā cū Trophimo pars maxima plebis abscesserat redeunte, & nunc ad ecclesiam Trophimo & satisfaciente, & pœnitentia deprecationis errorem pristinum confitente, & fraternitatem quam nuper abstraxerat cum plena humilitate & satisfactione reuocante, auditæ sunt eius preces, & in ecclesia domini non tam Trophimus q̃ maximus fratrum numerus, qui cū Trophimo fuerat, admissus est. Qui omnes regressuri ad ecclesiam nō essent, nisi cum Trophimo comitāte uenissent. Tractatu ergo illo cum collegis plurimis habito susceptus est Trophimus, pro quo satisfaciebat fratrum reditus, & restituta multorum salus, sic tamen admissus est Trophimus, ut laicus cōmunicet, nō secundum quod ad te malignorū literæ pertulerunt, quasi locū & sacerdotis usurpet. Sed & quod passim cōmunicare sacrificatis Cornelius tibi nuntiatus est, hoc etiam de apostatarū fictis rumoribus nascitur. Neq; enim possunt laudare nos, qui recedunt à nobis: aut expectare debemus ut placeamus illis, qui nobis displicentes cōtra ecclesiam rebelles sollicitādis de ecclesia

Mendaciū bonis insidiatur.

Trophimus ecclesie restitutus.

fratribus

fratribus uiolenter insistant. Quare & de Cornelio, & de nobis quæcūq; iā
 etantur nec audies facile, nec credas frater, Si qui enim infirmitatibus occu- Nō cuiq; spiri
 tui credendū.
 pantur, illis sicut placuit in periculo subuenitur, postea tamen q̄ subuentū
 est, & periclitantibus pax data est, suffocari à nobis non possunt, aut oppri-
 mi, aut ui de manu nostra in exitum mortis urgeri, ut quoniam moriētibus
 pax datur, necesse sit mori eos qui acceperint pacem. Cum magis in hoc iu-
 diciū diuinæ pietatis, & paternæ lenitatis appareat, quod qui pignus ui-
 tæ in data pace percipiunt, hoc quoq; ad uitam percepta pace teneantur. Et
 idcirco si accepta pace commeatus à deo datur, nemo hoc debet in sacerdo-
 tibus criminari, cum semel placuerit fratribus in periculo subuenire. Nec tu
 existimes frater charissime (sicut quibusdam uidetur) libellaticos cum sacri- Libellaticus.
 ficatis æquari oportere, quando inter ipsos etiam qui sacrificauerint, & con-
 ditio frequenter & causa diuersa sit. Neq; enim æquandi sunt, ille qui ad sa-
 crificiū nefandum statim uoluntate prosiluit, & qui luctatus & cōgressus
 diu ad hoc funestum opus necessitate peruenit: Ille qui & se & omnes suos
 prodidit, & qui ipse pro cunctis ad discrimen accedēs, uxorem, & liberos, &
 domum totā periculi sui perfunctione protexit: Ille qui inquilinos uel ami-
 cos suos ad facinus compulit, & qui inquilinis & colonis pepercit: fratres
 etiam plurimos qui extorres & profugī recedebant in sua tecta & hospitia
 recepit, ostendens & offerēs deo multas saluatas & incolumes animas, quæ
 pro una saucia deprecentur. Cum ergo inter ipsos qui sacrificauerunt, mul-
 ta sit diuersitas quæ inclementia esset, & quæ acerba duritia libellaticos cum
 ijs qui sacrificauerint iungere, quando is cui libellus acceptus est, dicat: Ego
 prius legeram, & episcopo tractāte cognoueram non sacrificandum idolis,
 nec simulacra seruū dei adorare debere, & idcirco ne hoc facerem quod
 non licebat, cum occisio libelli fuisset oblata, quem nec ipsum acciperem nisi
 ostensa fuisset occasio, ad magistratum ueni uel alio eunte mandauī Chri-
 stianum me esse, sacrificare mihi non licere, ad aras diaboli me uenire non
 posse, dare me ob hoc præmium, ne quod nō licet faciam. Nunc tamen etiā
 iste qui libello maculatus est, postquā nobis admonētibus didicit nec hoc
 facere debuisse, & si manus pura sit, & os eius feralis cibi contagia nulla pol-
 luerint, conscientiam tamen eius esse pollutam, flet auditis nobis & lamen-
 tatur, & quod deliquerit nunc admonetur, & non tam crimine quàm errore
 deceptus, quod iam de cætero instructus & paratus sit contestatur. Quorū
 si poenitentiam respuamus habentium aliquam fiduciā tolerabilis conscien-
 tiæ, statim cum uxoribus, cum liberis quos incolumes reseruauerant, in hæ-
 resim uel schisma diabolo inuitante rapiuntur. Et adscribetur nobis in die
 iudicij, nec ouem sauciam curasse, & propter unam sauciam multas integras
 perdidisse. Et cum dominus relictis sanis unam errantem & lapsam quæsie- Luce. 15.
 Matth. 18.
 rit, & inuentam in humeris suis ipse portauerit, nos in tantum non quæri-

mus lapsos, sed & uenientes arcemus, & cū pseudoprophetae gregē **CHRISTI** nunc uastare & lacerare non desinant, occisionem canibus & lupis damus. Et quos persecutio infesta non perdidit, eos nos duritia nostra & inhu-
1. Cor. 9. **manitate** perdimus. Et ubi erit frater charissime, qđ **Apostolus** dicit: **Omnibus per omnia placeo**, non quarens quod mihi utile est, sed quod multis ut
1. Cor. 4. saluentur: Imitatores mei estote sicut & ego **CHRISTI**. & iterū: **Factus sum**
1. Cor. 9. infirmus, ut infirmos lucrarer. & iterū: Si patitur unum membrum, compa-
 tiuntur & cætera membra, & si latatur unum membrum, collatantur & cæte-
Philosophorū rationes Chri- stianorū ratio nibus diffi- miles. ra membra. Alia est philosophorum & Stoicorum ratio, frater charissime, qui dicunt omnia peccata paria esse, & uirum grauem nō facile flecti oportere. Inter Christianos autem & philosophos plurimum distat. Et cū **Apo- stolus** dicat: Videte ne quis uos deprædetur per philosophiam & inanem fallaciam, uitanda sunt quæ non de dei clementia ueniunt, sed de philoso-
Nume. 12. phia duriori præsumptione descendunt. De Moyse autem legis in scriptu-
Luce. 6. ris dictum: Et fuit Moyses homo lenis nimis. Et dominus in euangelio
Matth. 9. suo dicit: Estote misericordes quomodo & pater uester misertus est uestri.
 Et iterum: Non est opus sanis medicus, sed male habentibus. Quam po-
 test **exercere** medicinam, qui dicit eos solos curo, quibus **medicus necessa- rius non est**? Opem nostram, medelam nostram **uulneratis exhibere** de-
 bemus. Nec putemus mortuos esse, sed magis semianimes iacere, quos
 persecutione funesta sauciatos uidemus, qui si in totum mortui essent, nun-
 quam de eisdem postmodum confessores & martyres fierent. Sed quoni-
 am est in illis quod pœnitentia sequente reualescat ad fidem, ad uirtutem
 pœnitentiæ robur armetur, quod armari non poterit, si quis desperatione
 deficiat, si ab ecclesia dure & crudeliter segregatus, ad gentiles se uias & se-
 cularia desideria cōuertat, uel ad hæreticos & schismaticos reiectus ab eccle-
 sia transeat. Vbi & si occisus propter nomen **CHRISTI** postmodum fue-
 rit extra ecclesiam constitutus, & ab unitate atq; à charitate diuisus, coro-
 nari in morte non poterit. Et ideo placuit, frater charissime, examinatis cau-
 sis singulorum libellaticos interim admitti, sacrificatis in exitu subuenire,
 quoniam exhomologesis apud inferos non est, nec ad pœnitentiam quis à
 nobis compelli potest, si fructus pœnitentiæ subtrahatur. Si **prælium** prius
 uenerit, corroboratus à nobis inuenietur ad prælium. Si uero **ante prælium**
 infirmitas urserit, **consolatio** pacis & **communicationis** abscedit. Neq; enim
præiudicamus domino iudicature, quo minus si pœnitentiam plenam &
 iustam peccatoris inuenerit, tunc ratum faciat quod à nobis fuerit hic statu-
 tum. Si uero nos aliquis pœnitentiæ simulatione deluserit, deus qui non de-
 ridetur, & qui cor hominis intuetur, de his quæ nos minus perspeximus iu-
Proverb. 18. dicet, & seruorum sententiam dominus emendet, dum tamen nos memi-
 nisse frater debeamus scriptum esse: **Frater fratrem adiuuans exaltabitur.** Et
 Apostolum

Apostolum quoq; dixisse: In contemplatione habete unusquisq; ne & uos *Galat. 6.*
 tentemini, alterutrum onera sustinere, & sic adimplebitis legem CHRISTI.
 Item quod superbos redarguens & arrogantiam frangens in epistola sua po-
 nat: Et qui se putat stare, uideat ne cadat. & alio in loco dicat: Tu quis es qui *1. Cor. 10.*
 iudicas alienum seruum? domino suo stat aut cadit, stabit autem, potes est *Roma. 14.*
 enim deus stabilire illum. Ioannes quoq; IESVM CHRISTVM dominum
 aduocatum & deprecatorem pro peccatis nostris probat dicens: Filioli mei *1. Ioan. 2.*
 ista scribo uobis ne delinquantis, & si quis deliquerit, aduocatum habemus
 apud patrem IESVM CHRISTVM iustum, & ipse est deprecatio pro deli-
 ctis nostris. & Paulus quoq; apostolus in epistola sua posuit: Si cum adhuc *Roma. 5.*
 peccatores essemus, CHRISTVS pro nobis mortuus est, multo magis nunc
 iustificati in sanguine illius liberabimur per illum ab ira: cuius pietatem &
 clementiam cogitantes non acerbi adeo, nec duri, nec in fouendis fratribus in-
 humani esse debemus, sed dolere cum dolentibus, & cum flentibus flere, & eos
 quantum possumus auxilio & solatio nostrae dilectionis erigere, nec adeo
 immites & pertinaces ad eorum poenitentiam retundendam, nec iterum solu-
 ti & faciles ad communicationem temere laxandam. Iacet enim saucius frater
 ab aduersario in acie uulneratus. Inde diabolus conatur occidere quem uul-
 nerauit. Hinc CHRISTVS hortatur ne in totum pereat, quem redemit. Cui
 de duobus assistimus, in cuius parte stamus, utrum ne diabolo fauimus ut
 perimat, & semianimem fratrem iacentem, sicut in euangelio sacerdos & le-
 uites praeterimus? an uero ut sacerdotes dei & CHRISTI, quod & CHRI-
 STVS docuit & fecit, imitantes, uulneratum de aduersarii faucibus rapimus,
 ut curatum deo iudici referuamus? Nec putes, frater charissime, hinc aut uir-
 tutem fratrum minui, aut martyria deficere, quod lapsis laxata sit poeniten-
 tia, & quod poenitentibus spes pacis oblata. Manet uero fidentiū robur im-
 mobile, & apud timentes ac diligentes corde toto deum, stabilis & fortis per-
 seuerat integritas. Nam & moechis à nobis poenitentiae tempus conceditur,
 & pax datur, non tamen idcirco uirginitas in ecclesia deficit, aut continen-
 tia propositum gloriosum per aliena peccata languescit. Floret ecclesia tot
 uirginibus coronata, & castitas ac pudicitia tenorem gloriae suae seruat, nec
 quia adultero poenitentia ac uenia laxatur, continentiae uigor frangitur.
 Aliud est ad ueniam stare, aliud ad gloriam peruenire, aliud missum in
 carcere non exire inde, donec soluat nouissimum quadrantem, aliud sta-
 tim fidei & uirtutis accipere mercedem, aliud pro peccatis longo dolo-
 re cruciatum emendari & purgari diu igne, aliud peccata omnia passione
 purgasse, aliud denique pendere in die iudicii ad sententiam domini, ali-
 ud statim à domino coronari. Et quidem apud antecessores nostros qui-
 dam de episcopis istinc in prouincia nostra dandam pacem moechis non pu-
 tauerunt, & in totum poenitentiae locum contra adulteria clauferunt, non

tamen à coëpiscoporum suorum collegio recesserunt, aut catholicæ ecclesiæ unitatem uel duritiæ uel censuræ suæ obstinatione ruperunt, ut quia apud alios adulteris pax dabatur, qui non dabat, de ecclesia separaretur, manente concordia uinculo, & perseverante catholicæ ecclesiæ indiuiduo sacramento, actum suum* disponit & dirigit unusquisque episcopus, rationem propositi sui domino redditurus. Miror autem quosdam sic obstinatos esse, ut dandam lapsis non putent poenitentiam, aut poenitentibus existiment ueniam denegandam, cum scriptum sit: Memento unde cecideris, & age poenitentiam, & fac priora opera. Quod utique ei dicitur, quem constat cecidisse, & quem dominus hortatur per opera rursus exurgere, quia scriptum est: Eleemosyna à morte liberat, & non utique ab illa morte, quam semel CHRISTI sanguis extinxit, & à qua nos salutaris baptismi & redemptoris nostri gratia liberauit, sed ab ea, quæ per delicta postmodum serpit. Alio item loco poenitentia tempus datur, & poenitentiam non agenti dominus comminatur: Habeo, inquit, aduersus te multa, quod uxorem Iesabel, quæ se dicit prophetem, sinis docere & seducere seruos meos, fornicari & mæducare de sacrificio, & dedi illi tempus ut poenitentiam ageret, & poenitere noluit à fornicatione. Ecce mitto eum in lectum, & qui cum ea fornicati sunt in maximam tribulationem, nisi poenitentiam egerit ab operibus suis. Quos utique ad poenitentiam dominus non hortaretur, nisi quia poenitentibus indulgentiam pollicetur. Et in euangelio: Dico, inquit, uobis, sic erit gaudium in celo super unum peccatorem poenitentiam agentem, quàm super nonaginta nouem iustos, quibus non est opus poenitentia. Nam cum scriptum sit: Deus non fecit mortem, nec delectatur in perditione uiuorum, utique qui neminem uult perire, cupit peccatores poenitentiam agere, & per poenitentiam denuo ad uitam redire. Ideo & per Iohel prophetam clamat & dicit: Et nunc hæc dicit dominus deus* noster: Reuertimini ad me ex toto corde uestro, simulque & ieiunio, & fletu, & planctu, & discindite corda uestra, & non uestimenta uestra, & reuertimini ad dominum deum uestrum, quia misericors & pius est, & patiens, & multæ miserationis, & qui sententiam flectat aduersus maliciam interrogatam. In psalmis etiam legimus censuram pariter & clementiam dei comminantis simul ac parcentis, punientis ut corrigat, & cum correxerit reseruantis. Visitationem, inquit, in uirga facinora eorum, & in flagellis delicta eorum. Misericordiam autem meam non dispergam ab eis. Dominus quoque in euangelio pietatem dei patris ostendens ait: Quis est ex uobis homo, quem si petierit filius eius panem, lapidem porrigat illi? aut si piscem postulauerit, serpentem illi porrigat? Si ergo uos, cum sitis nequam, scitis bona data dare filiis uestris, quanto magis pater uester coelestis dabit bona poscentibus se? Comparat hoc dominus carnalem patrem & dei patris æternam largamque pietatem, quod si iste in terris nequam pater offensus grauiter

grauitèr à filio peccatore & malo, si tamen eundem postmodum uiderit refor-
 matum, & depositis prioris uitæ delictis ad sobrios & bonos mores, & ad
 innocentiae disciplinam poenitentiae dolore correctum, gaudet & gratulatur,
 & susceptum, quem ante proiecerat cum uoto paternae exultationis, comple-
 ctitur, quāto magis unus ille uerus pater bonus, misericors & pius, immo ipse
 bonitas & misericordia, & pietas latatur in poenitentia filiorum suorum: nec
 iram poenitentibus aut plangentibus & lamentantibus poenam cominatur,
 sed ueniam magis & indulgentiam pollicetur. Vnde dominus in euāgelio Matth. 5.
 beatos dicit plangentes, quia qui plangit, misericordiam prouocat, qui per-
 uicax est & superbus, iram sibi & poenam iudicii uenientis exaggerat. Et id-
 circo, frater charissime, poenitentiam non agentes, nec dolorem delictorum
 suorum toto corde & manifesta lamentationis suae professione testantes,
 prohibendos omnino censuimus ab spe communicationis & pacis, si in in-
 firmitate atque in periculo coeperint deprecari, quia rogare illos non delicti
 poenitentia, sed mortis urgentis admonitio compellit. Nec dignus est in mor-
 te accipere solatium, qui se non cogitauit esse moriturum. Quod uero ad No-
 uatiani personam pertinet, frater charissime, de quo desiderasti tibi scribi
 quam haeresim introduxisset, scias nos primo in loco nec curiosos esse de-
 bere quid ille doceat cum foris doceat. Quisquis ille est, & qualiscunque est, Christianus nō
est qui in Chri-
sti ecclesia
non est.
 Christianus non est, qui in CHRISTI ecclesia non est. Iactet se, & philoso-
 phiam uel eloquentiam suam superbis uocibus praedicet, qui nec fraternam Nouatiano
insultat Cy-
priano.
 charitatem, nec ecclesiasticam unitatem tenuit, etiam quod prius fuerat ami-
 sit, nisi si episcopus tibi uidetur, qui episcopo in ecclesia à sedecim coepisco-
 pis facto, adulter atque extraneus episcopus fieri à desertoribus per ambitum
 nititur, & cum sit à CHRISTO una ecclesia per totum mundum in multa Ecclesia una
Episcopatus
unus.
 membra diuisa: item episcopatus unus episcoporum multorum cōcordi nu-
 merositate diffusus, ille post dei traditionem, post connexam & ubicunque
 coniunctam catholicæ ecclesiae unitatem, humanam conetur ecclesiam face-
 re, & per plurimas ciuitates novos apostolos suos mittat, ut quaedam recen-
 tia institutionis suae fundamenta constituat. Cumque iam pridem per omnes
 prouincias & per urbes singulas ordinati sint episcopi in aetate antiqui, in fi-
 de integri, in pressura probati, in persecutione proscripti, ille super eos crea-
 re alios pseudoepiscopos audeat, quasi possit aut totum orbem noui co-
 natus obstinatione peragrarè, aut ecclesiastici corporis compaginem di-
 scordiae suae seminatione rescindere: nesciens schismaticos semper inter
 initia sua feruere, incrementa uero habere non posse, nec augere quod il-
 licite coeperint, sed statim cum praua sua æmulatione deficere. Episco-
 patum autem tenere non posset, etiam si episcopus prius factus à coepisco-
 porum suorum corpore & ab ecclesiae unitate descisceret, cum Apostolus ad-
 moneat, ut inuicem nosmetipsos sustineamus, nec ab unitate quam deus
 constituit

- Ephe. 4.* constituit, recedamus, & dicat: Sistentes inuicem in dilectione, satis agentes seruare unitatem spiritus in coniunctione pacis. Qui ergo nec unitatem spiritus, nec coniunctionem pacis obseruat, & se ab ecclesie uinculo atque a sacerdotum collegio separat, episcopi nec potestatem potest habere, nec honorem, qui episcopatus nec unitatem uoluit tenere, nec pacem. Tum deinde quantus arrogantiae tumor est, quanta humilitatis & lenitatis obliuio, arrogantiae suae quanta factatio, ut quis aut audeat, aut facere posse se credat, quod nec apostolis concessit dominus, ut zizania a frumento putet se posse discernere, aut quasi ipsi paleam ferre & aream purgare concessum sit, paleas a tritico conetur separare, cumque Apostolus dicat: In domo autem magna non solum uasa aurea sunt & argentea, sed & lignea & fictilia, aurea & argentea uasa uideatur eligere, lignea uero & uictilia contemnere, abijcere, cum non nisi die domini uasa lignea diuini ardoris incendio concrementur, & uictilia ab eo, cui data est ferrea uirga frangantur. Aut si se renis & cordis scrutatorem constituit & iudicem, per omnia aequaliter iudicet, & cum sciat scriptum esse: Ecce sanus factus es, iam noli peccare, ne quid tibi deterius fiat, fraudatores & mœchos a latere atque a comitatu suo separet, cum multo & grauior, & peior sit mœchi quam libellatici causa, cum hic necessitate, ille uoluntate peccauerit. Hic existimans sibi satis esse quod non sacrificauerit, errore deceptus sit, ille matrimonij expugnator alieni, uel lupanar ingressus ad doacam & coenofam uoraginem uulgi, sanctificatum corpus & dei templum detestabili colluione uiolauerit, sicut Apostolus dicit: Omne peccatum quodcumque fecerit homo extra corpus est, qui autem mœchatus in corpus suum peccat. Quibus tamen & ipsis poenitentia conceditur, & lamentandi ac satisfaciendi spes relinquitur, secundum ipsum Apostolum dicentem: Timeo ne forte ueniens ad uos lugeam multos ex ijs qui ante peccauerunt, & non egerunt poenitentiam de immundicijs quas fecerunt & fornicationibus & libidinibus. Nec sibi in hoc noui haeretici blandiantur, quod se dicant idololatri non communicare, cum sint apud illos & adulteri & fraudatores, qui teneantur idololatriæ crimine, secundum Apostolum dicentem: Hoc enim scitote intelligentes quia omnis fornicator aut immundus, aut fraudator, quod est idololatria, non habet hereditatem in regno CHRISTI & dei. & iterum: Mortificate itaque membra uestra quae in terra sunt, exponentes fornicationem, immundiciam, & concupiscentiam malam, & cupiditatem, quae sunt idolorum seruitus, propter quae uenit ira dei, nam cum corpora nostra membra sint CHRISTI, & singuli simus templum dei, quisquis adulterio templum dei uiolat, deum uiolat, & qui in peccatis committendis uoluntatem diaboli facit, demonijs & idolis seruit. Neque enim mala facta de sancto spiritu ueniunt, sed de aduersarij instinctu, & de immundo spiritu nata concupiscentiae contra deum facere, & diabolo seruire compellunt

Mala a diabolo.

compellūt. Ita fit ut si peccato alterius inquinari alterū dicunt, & idololatriā delinquentis ad non delinquentem transire sua asseueratione contendunt, excusari secundum suam uocem nō possint ab idololatriæ crimine, cū cōstet de apostolica probatione mōchos & fraudatores, quibus illi communicāt ^{1. Cor. 10.} idololattras esse. Nobis autem secūdum fidem nostram, & diuinæ prædicationis datam formam competit ratio ueritatis, unumquenq; in peccato suo reum teneri, nec posse alterum pro altero reum fieri, cum deus præmoneat & dicat: Iustitia iusti super eum erit, & scelus scelerati super eum erit. & iterū: ^{Ezech. 18.} Non morientur patres pro filijs, & filij non morientur pro patribus. Vnusquisq; in peccato suo morietur. Quod legentes scilicet & tenētes neminē putamus à fructu satisfactionis & spe pacis arcendum, cum sciamus iuxta scripturarum fidem, autore & hortatore ipso deo, & ad agendā ^{pœnitentiæ agenda.} pœnitentiā peccatores redigi, & ueniam atq; indulgentiam pœnitentibus non denegari. Atq; ò frustrandæ fraternitatis irrissio, ò miserorum lamentantium caduca deceptio. O hæreticæ institutionis inefficax & uana traditio, hortari ad satisfactionis pœnitentiā, & subtrahere de satisfactione medicinam, dicere fratribus nostris, plange & lachrymas funde, & diebus ac noctibus ingemisce, & pro abluendo & purgando delicto tuo largiter & frequenter operare, sed extra ecclesiam post omnia ista morieris. Quæcunque ad pacem pertinent, facies, sed nullam pacem quam quæris, accipies. Quis non statim pereat? quis non ipsa desperatione deficiat? Quis non animum suum à proposito lamentationis auertat? Operari tu putas rusticum posse, si dixeris, agrum peritiā omni rusticitatis exerce, culturis diligenter insiste, sed nullam messem metes, nullam uindemiam premes, nullos oliueti tui fructus capies, nulla de arboribus poma decerpes? Vel si cui * de ^{Aliàs* domini & usum.} num usum nauium suadens dicas: Materiam de excellentibus syluis mercare frater: carinam præualidis & electis roboribus intexe clauo, funibus, uelis, ut fabricetur atque armetur naus, operare, sed cum hoc feceris, fructum de actibus eius & cursibus non uidebis? Præcludere est atque abscindere iter doloris ad pœnitendi uiam, ut cum scripturis dominus de ^{Luce. 17.} us reuertentibus ad se & pœnitentibus blandiatur, nostra duricia & crudelitate dum fructus pœnitentiæ intercipitur, pœnitentiā ipsa tollatur. Quod si inuenimus à pœnitentia agenda neminem debere prohiberi, & deprecantibus atque exorantibus domini misericordiam secundum quod ille misericors & pius est, per sacerdotes eius pacem posse concedi, admittendus est plangentium gemitus, & pœnitentiæ fructus dolentibus non negandus. Et quia apud inferos dum confessio non est, nec exhomologesis illic ^{Exhomologesis, id est, confessio à uerbo ἐξομολογέω, id est, cōfiteri.} fieri potest, qui ex toto corde pœnituerint & rogauerint, in ecclesiam debent interius suscipi, & in ipsa domino reseruari, qui ad ecclesiam suam uenturus de illis utique, quos in ea intus inuenerit, iudicabit. Aposto- ^{ra u. ro}

ta uero & desertores, uel aduersarij & hostes, & CHRISTI ecclesiam dissipantes, nec si occisi pro nomine eius foris fuerint, admitti secundum Apostolum possunt ad ecclesiae pacem, quando nec spiritus, nec ecclesiae tenuerunt unitatem. Haec interim, frater charissime, pauca de multis quantum potui breuiter decurri, quibus & desiderio tuo satisfacerem, & te magis ac magis collegij & corporis nostri societati coniungerem. Si autem tibi ueniendi ad nos opportunitas & facultas fuerit, plura in communione conferre, & uberius ac plenius quae in salutarem concordiam faciant, tractare poterimus.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Ad Moysen & Maximum presbyteros & ceteros confessores epistola, qui in persecutionibus fidem integram seruauerunt.

Epistola III.

CYPRIANVS MOYSI ET MAXIMO PRESBYTERIS ET
CAETERIS CONFESSORIBVS DILECTISSIMIS
FRATRIBVS SALVTEM.

Martyrum
commendatio.

Loriam fidei & uirtutis uestrae, fortissimi ac beatissimi fratres, iam pridem de opinione cognoueram, laetatus satis & plurimum gratulatus quod uos confessione sui nominis paruauerit ad coronam domini nostri praecipua dignatio. Vos enim primores & duces ad nostri temporis praelium facti caelestis militiae signa mouistis. Vos spiritale certamen, quod nunc geri deus uoluit, uestris uirtutibus imbuiistis. Vos surgentis belli impetus primos immobili robore atque inconcussa stabilitate fregistis. Inde initia felicia pugnandi orta sunt, unde uincendi auspicia coeperunt. Contigit hic per tormenta consummari martyria, sed qui in congressione praecedens exemplum uirtutis fratribus factus est, cum martyribus in honore communis est. Coronas uestras manu fertas inde huc tradidistis, & de poculo salutari fratribus propinastis. Accessit ad confessionis exordia gloriosa & militiae uictoris auspicia, disciplinae tenor, quem de epistolae uestrae uigore perspeximus, quam modo ad collegas uestros in confessione uobiscum domino copulatos, sollicita admonitione misistis, ut euangelij sancta praecepta, & tradita nobis semel mandata uitalia, forti & stabili obseruatione teneantur. Ecce alius gloriae uestrae sublimis gradus, ecce iterum cum confessione geminatus promerendi dei titulus. Stare firmo gradu, & in hac acie quae in euangelio coronatur irrupere, & praeceptis domini subruendis, manus impias inferentes fidei robore submouere, praebuisse ante initia uirtutum, nunc & morum magisteria praebere. Dominus post resurrectionem mittens Apostolos *Matth. 28.* mandat & dicit: Data est mihi omnis potestas in caelo & in terra. Ite ergo & docete gentes omnes, tingentes eos in nomine patris & filij & spiritus sancti, docentes

docentes eos obseruare quacuncq; præcepi uobis. Et Ioānes apostolus huius mandati memor in epistola sua postmodū dicit: In hoc, inquit, intelligimus quia cognouimus eum, si præcepta eius custodiamus: Qui dicit, quoniam cognouit eum, & mandata eius non seruat, mendax est, & ueritas in illo non est. Hæc præcepta cum custodienda suggeritis, diuina & cœlestia mandata seruastis. Hoc est esse confessorē domini, hoc est esse martyrem Christi, seruare uocis suæ inuiolatā circa omnia & solidam firmitatem, nec propter dominū martyrem fieri, & præcepta domini destruere conari, uti aduersus illum dignatione quā tibi dederit armis ab illo acceptis rebellem quodāmodo fieri, hoc est Christum confiteri uelle, & euangelium Christi negare. Lætor igitur ex uobis fortissimi ac fidelissimi fratres, & quantū gratulor martyribus istis coronatis ob uirium gloriam, tantum gratulor pariter & uobis ob dominicæ etiam disciplinæ coronam. Dignationē suam dominus multiplici genere largitatis infudit bonorum militum laudes & glorias spirituales copiosa uarietate distribuit, honoris uestri participes & nos sumus, gloriam uestram nostram gloriam cōputamus, quorum tempora illustrauit tanta felicitas, ut ætate nostra uidere cōtingeret probatos seruos dei, & Christi milites coronatos. Opto uos fortissimi ac beatissimi fratres semper bene ualere, & nostri meminisse.

1. Ioan. 2.

ARGVMENTVM SEQVENTIS EPISTOLAE.

Epistola ad clerum quem docet aduersa tunc imminentiā propter nimia peccata uenisse, ideoq; instanter orandū, quoniā deus quem corripit diligit, & cum corripit ad hoc corripit ut emendet.

Epistola. IIII.

CYPRIANVS PRESBYTERIS ET DIACONIS
FRATRIBVS SALVTEM.

Vanq; sentiā fratres charissimi pro timore, quem singuli debemus deo, uos quoq; illic assiduīs orationibus & enixis precibus instanter incumbere, admoneo tamen religiosam sollicitudinem uestram, ut ad placandum atq; exorandum dominum non uoce sola, sed & ieiunijs, & lachrymis, & omni genere deprecationis ingemiscamus. Intelligēdum est enim & cōsitendum pressuræ istius tam turbidam uastitatē, quæ gregē nostrum maxima ex parte populata est & adhuc usq; populatur, secundū peccata nostra uenisse, dum uiam domini non tenemus, nec data nobis ad salutē cœlestia mandata seruamus. Fecit dñs noster uoluntatē patris, & nos non facimus domini uoluntatem, patrimonio & lucro studentes, superbiam sectantes, æmulationi ac dissentioni uacantes, simplicitatis & fidei negligentes, seculo uerbis solis & non factis renunciantes, unusquisq; sibi placentes, & omnibus displicentes. Vapulamus itaq; ut meremur, cum scriptum sit: Seruus autem ille qui cognoscit uoluntatem domini sui, & nō paruerit uo-

Deus placandus non uoce tantum, sed lachrymis, ieiunijs, etc.

Quicquid patimur peccata nostra meruerunt.

n luntati

luntati eius. uapulabit multis. Quas autem plagas, quæ uerba non mere-
mur, quando nec cōfessores, qui exemplo ceteris ad bonos mores esse de-
buerant, teneant disciplinam? Itaq; dum quosdam insolenter extollit con-
fessionis suæ tumida & inuerecunda iactatio, tormenta uenerūt, & tormen-
ta sine fine tortoris, sine exitu damnationis, sine solatio mortis, tormenta
quæ ad coronā non facile dimittant, sed tamdiu torqueant, q̄ diu deiciāt:
nisi si aliquis diuina dignatiōe subtractus inter ipsa cruciamēta profecerit,
adeptus gloriā non termino supplicij, sed celeritate moriēdi. Hæc patimur
delicto & merito nostro, sicut præmonuit diuina censura dicens: Si dereli-
querint legem meam, & in iudicijs meis non ambulauerint, si iustificatiōes
meas profanauerint, & præcepta mea non obseruauerint, uisitabo in uirga
facinora eorum, & in flagellis delicta eorum. Virgas igitur & flagella sentiv-
mus, qui deo nec bonis factis placemus, nec pro peccatis satisfacimus. Ro-
gemus de intimo corde, & de tota mente misericordiam dei, quia & ipse ad-
didit dicens: Misericordiam autem meam non dispergam ab eis. Petamus
& accipiemus: & si in accipiendo mora & tarditas fuerit, quoniam grauer
offendimus, pulsemus, quia & pulsanti aperitur, si modo pulsant hostium
preces & gemitus, & lachrymæ nostræ, quibus insistere & immorari oportet,
si sit unanimitas oratio. nam quod magis suauis & cōpulis, ut has ad uos
litteras scriberem? Scire debetis (sicut dominus ostendere & reuelare digna-
tus est) dictum esse in uisione: Petite & impetrabitis: tūc deinde præceptū
plebi assistenti, ut pro quibusdam personis designatis sibi peterent: In pe-
tendo autem fuisse dissonas uoces, & dispares uoluntates, & uehementer
hoc displicuisse illi qui dixerat: Petite & impetrabitis, quod plebis inæquali-
tas discreparet, nec esset fratrum consensio una & simplex, & iuncta concor-
dia, cū scriptū sit: Deus q̄ inhabitare facit unanimes in domo. Et in Actis
apostolorū legamus. Turba autem eorū qui crediderant, animo ac mente
unā agebant, & dominus sua uoce mandauerit dicens: Hoc est mandatū
meum, ut diligatis inuicem. Et iterum: Dico autem uobis, quoniam si duo/
bus ex uobis conuenerit in terra de omni re quācunq; petieritis, contingeret
uobis à patre meo qui in cœlis est. Quod si duo unanimes tantū possunt,
quid si unanimitas apud omnes esset? Quid si secundū pacem quam no-
bis dominus dedit uniuerfis fratribus conueniret? Iam pridem de diuina
misericordia impetrassemus quod petimus, non tamdiu in hoc salutis &
fidei nostræ periculo fluctuaremus, imò uero nec uenissent fratribus hæc
mala, si in unū fraternitas fuisset animata. Nam & illud ostēsū est, quod
sederet paterfamilias sedente sibi ad dexteram iuuenē, qui iuuenis anxius,
& cum quadā indignatione subtristis, maxillam manu tenens, mœsto uul-
tu sedebat. Alius uero in sinistra parte cōsistens rete portabat, quod se mīt-
tere, ut circūstantem populum caperet, minabatur, & cum miraretur quid
hoc esset

Psal. 88.

Ioan. 16.

Matth. 7.

Luce. 11.

Psal. 67.

Actu. 2.

Io. 15.

Matth. 18.

hoc esset ille qui uidit, dictum est ei: Iuuenem qui ad dexteram sic sederet, contristari & dolere quod præcepta sua non seruarentur. Illum uero in sinistra exultare, quod sibi daretur occasio ut à patre familias potestatem sumeret sauiendi. Hoc prius longe ostensum est quàm tempestas uastitatis huius oriretur. Et uidemus impletum quod fuerat ostensum, ut dum domini præcepta contemnimus, dum datæ legis mandata salutaria non tenemus, facultatem nocendi inimicus acciperet, & minus armatos, & ad repugnandum minus cautos iactu retis operiret. Oremus instantanter, & assiduus precibus ingemiscamus. Nam & hoc nobis iam olim per uisionem fratres charissimi exprobratum sciatis, quod dormitemus in precibus, nec uigilanter oremus, & deus utique, qui quem corripit, diligit, quâdo corripit, ad hoc corripit, ut emendet, ad hoc emendat ut seruet. Excutiamus itaque & abrumpamus somni uincula, & instantanter ac uigilanter oremus: sicut Paulus apostolus præcipit dicens: Instate orationi uigilantes in ea. Nam & apostoli orare diebus ac noctibus non destiterunt, & dominus quoque ipse disciplinæ magister & exempli nostri uia frequenter & uigilanter orauit, sicut in euangelio legimus. Exiit in montem orare: & fuit pernoctans in oratione dei, & utique quod orabat, orabat ille pro nobis, cum peccator non ipse esset, sed nostra peccata portaret. Adeo autem pro nobis ille deprecabatur, ut legamus in alio loco: Dixit autem dominus ad Petrum: Ecce sathanas postulauit ut uos uexaret quomodo triticum, ego autem rogavi pro te, ne deficiat fides tua, quod si pro nobis ac pro delictis nostris ille laborat & uigilat & præcatur, quanto nos magis insistere precibus & orare, & primo ipsum dominum rogare, tum deinde per ipsum deo patri satisfacere debemus? Habemus aduocatum & deprecatorem pro peccatis nostris Iesum Christum dominum nostrum, si modo nos in præteritum peccasse poeniteat, & confitentes atque intelligentes delicta nostra, quibus nunc deum offendimus, uel de cætero nos ambulare in uisus eius, & præcepta eius metuere sponteamus. Pater noster & corrigit & tuetur, stantes tamē in fide & in pressuris atque in angustiis licet Christo eius firmiter adhaerentes, sicut scriptum est: Quis nos separabit à charitate Christi? pressura an angustia, an persecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius? Nihil horum potest separare credentes, nihil potest auellere corpori eius & sanguini coherentes. Persecutio ista examinatio est atque exploratio peccati nostri, excuti nos deus uoluit & probari, sicut suos semper probauit, nec tamen in probationibus eius aliquando auxilium credentibus defuit. Denique ad minimum famulum suum, & in delictis licet plurimis constitutum, & dignatione eius indignum, tamen pro sua circa nos bonitate mādare dignatus est. Dic illi, inquit, securus sit, quia pax uentura est. Sed quod interim morula est, supersunt aliqui qui probentur. Sed & de uictu parco, & sobrio potu diuinis dignationibus admonemur, scilicet

Colos. 4.

Lucæ. 6.

Lu. 22.

Roma. 8.

Alis * illece-
broso poculo
se.

Lucæ. 19.

Gen. 19.

Orandū pro
omnibus.

Aliis * illece-
bris.

Sape fit expul-
sa nube serena
dies.

cet, ne uigore cœlesti sublime iam pectus * illecebra secularis eneruet, uel ne
largioribus epulis mens grauata minus ad preces orationis euigilet. Dissi-
mulare hæc singula & apud cōscientiam meam solus occultare non debui,
quibus unusquisq; uestrum & instrui & regi possit. Ne ipsi utiq; apud uos
hanc epistolam teneatis occultam, sed legendā fratribus suggeratis. Inter-
cipere enim quibus nos dominus admonere & instruere dignatur, eius est
qui admoneri & instrui dedignatur, eius est qui admoneri & instrui fratrē
suum nolit. Probari nos à domino nostro sciant, nec à fide, in qua in eum
semel credidim⁹, præsētis pressuræ cōflictatione deficiant. Delicta sua sin-
guli recognoscētes, uel modo conuersationē ueteris hominis exponāt. Ne
mo enim retro attendens, & superponens manū suam super aratrū, aptus
est regno dei. Deniq; uxor Loth, quæ liberata, contra præceptū retro respe-
xit, quod euaserat perdidit. Attendamus non posteriora, quò diabolus re-
uocat, sed priora quò Christus uocat. Oculos erigamus ad cœlum, ne oble-
tamentis & illecebris nos suis terra decipiat. Unusquisq; oret dominū nō
pro se tantū, sed & pro omnibus fratribus, sicut dominus Iesus orare nos
docuit, ubi non singulis priuatā precem mandauit, sed cōmuni & concordī
prece orare pro omnibus iussit. Si nos dominus humiles & quietos, si nos
inuicem copulatos, si circa iram suam timidos, si præsenti tribulatione cor-
rectos emēdatosq; cōspexerit, tutos ab inimici infestationibus exhibebit.
Præcessit disciplina, sequetur & uenia. Nos tantū sine cessatione poscendi,
& cum fide accipiendi simplices & unanimes dominū deprecemur cum ge-
mitu pariter & fletu deprecantes, sicut deprecari oportet eos, qui sint positi
inter plangentiū ruinas, & timentīū reliquias, inter numerosam languenti-
um stragem & exiguā stantiū paucitatē. Rogemus pacem maturius red-
di, cito * latebris nostris & periculis subueniri. In plerisq; famulis suis domi-
nus dignatur ostendere redintegrationē ecclesiæ suæ, securitatem salutis no-
stræ, post pluuias serenitatem, post tenebras lucem, post procellas & turbu-
las placidā lenitatē. Pia paternæ dilectionis auxilia, diuinæ maiestatis soli-
ta magnalia, quibus & persequentīū blasphemia retondatur, & lapsorum
pœnitentia reformetur, & fortis & stabilis perseuerantiū fiducia gloriatur.
Opto uos fratres charissimi semper bene ualere.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.
Ad clerum & plebem de Celerino confessore lectore ordinato.

Epistola. v.

CYPRIANVS PRESBYTERIS ET DIACONIS ET PLE-
BI VNIVERSAE FRATRIBVS SALVTEM.

Gnoscenda & cōplectenda sunt fratres dilectissimi beneficia
diuina, quibus ecclesiā suam dominus illustrare tēporibus no-
stris & honestare dignatus est, cōmeatum dando nobis cōfes-
soribus

foribus suis & martyribus gloriosis, ut qui sublimiter Christum confessi essent, clerum postmodum Christi ministerijs ecclesiasticis adornarent. Exultate itaq; & gaudete nobiscum lectis literis nostris, quibus ego & collega mei qui praesentes aderant, referimus ad uos Celerinū fratrem nostrū uirtutibus pariter & moribus gloriosum clero nostro non humana suffragatione, sed diuina dignatione coniunctū, qui cū cōsentire dubitaret, ecclesiā ipsius admonitū & hortatū in uisione per noctem compulsus est ne negaret: nobis suadentibus, cui plus licuit & coēgit, quia nec fas fuerat, nec decebat sine honore ecclesiastico esse, quē sic dominus honorauerit celestis gloriā dignitate. Hic ad temporis nostri praelium primus, hic inter Christi milites antesignanus, hic inter persecutionis initia feruentia cum ipso infestationis principe & autore congressus, dum inexpugnabili firmitate certaminis sui aduersarium uincit, uincendi ceteris uiam fecit non breui compendio uulnerū uictor, sed haerentibus diu & permanentibus poenis longe colluctationis miraculo triumphator. Per decem & nouem dies custodia carceris septus, in neruo ac ferro fuit. Sed posito in uinculis corpore, solutus ac liber spiritus mansit. Caro famis ac sitis diuturnitate contabuit, sed animā fide & uirtute uiuentem nutrimētis spiritalibus deus pauit. Iacuit inter poenas poenis suis fortior, inclusus includētibus maior, iacens stantibus cellior, uincientibus firmior uinctus, sublimior iudicātibus iudicatus. Et quāuis ligati neruo pedes essent, calcatus serpens & obtritū & uictus est. Lucent in corpore glorioso clara uulnerū signa, eminent & apparent in membris longatabe consumptis expressa uestigia. Sunt magna, sunt mira quae de uirtutibus eius ac laudibus fraternitas audiat. Et si aliquis Thomae similis extiterit, qui minus auribus credat, nec oculorū fides deest, ut quisq; quod audit & uideat. In seruo dei uictoriā gloria uulnerū fecit, gloriā cicatricū memoria custodit. Nec rudis iste aut nouus est in Celerino charissimo nostro titulus gloriarum, per uestigia cognationis suae graditur, parentibus ac propinquis suis honore consimili diuinæ dignationis æquatur. Auia eius Celerina iam pridem martyrio coronata est. Item patruus eius & auunculus Laurentius & Ignatius in castris, & ipsi quondam secularibus militantes, sed uerī & spiritales dei milites, dum diabolum Christi professione prosternunt, palmas à domino & coronas illustri passione meruerunt. Sacrificia pro eis semper ut meministis offerimus, quoties martyrum passiones et dies anniuersaria cōmemoratione celebramus. Nec degener ergo esse, nec minor poterat, quem sic domesticis exemplis uirtutis ac fidei prouocabat familiæ dignitas & generosa nobilitas. Quod si in familia seculari praedicationis & laudis est esse patricium, quanto maioris laudis & honoris est fieri in celesti predicatione generosum? Non inuenio quem beatiorem magis dicam, utrū ne illos de posteritate tam clara, an hunc de origine gloriosa.

Celerini martyrio suadet cōgratulandū

Celerini commendatio.

Celerini constantia.

Thomae similes increduli.

Celerina auia Celerini. Laurentius. Ignatius.

sa. Ita aequaliter apud eos recurrit & cōmeat diuina dignatio, ut illorū coro-
nam dignitas sobolis illustret, & huius gloriā sublimitas generis illuminet.
Hunc ad nos fratres dilectissimi cum tanta domini dignatiōe uenientē te/
stimonio & miraculo eius ipsius, qui se persecutus fuerat illustrem, quid
aliud q̄ super pulpitu, id est sup tribunal ecclesiæ oportebat imponi, ut lo-
ci altioris celsitate subnixus, & plebi uniuersæ pro honoris sui claritate con-
spicu⁹, legat præcepta euāgelij domini, quæ fortiter ac fideliter sequit⁹: uox
dominū cōfessa in his quotidie, quæ dominus loquutus est, audiatur: uide-
rit an sit ulterior gradus ad quē proficisci in ecclesia possit. Nihil est in quo
magis cōfessor fratribus prosit, q̄ ut dum euāgelica lectio de ore eius audi-
tur, lectoris fidem quisquis audierit, imitetur. Iungendus in oratione Au-
relīo fuerat, cum quo & diuini honoris societate coniunctus est, cum quo
oibus uirtutis & laudis insignibus copulatus est. Pares ambo, & uterq; con-
similes. Inquantū gloria sublimes, intantū uerecūdia humiles. Quantū di-
uina dignatione promoti, tantū sua quiete & tranquillitate sūmissi, & uir-
tutū pariter & morū * singulis exempla præbētes, & cōgressioni & paci cō-
gruentes. Illic robore, hic pudore laudabiles. In talibus seruis latatur domi-
nus. In eiusmodi cōfessoribus gloriatur, quorū secta & cōuersatio sic proficit
ad præconiū gloriæ, ut magisteriū cæteris præbeat disciplinæ. Ad hoc eos
Christus esse in ecclesia diu uoluit, ad hoc de media nocte subtractos, qua-
dam dixerim resurrectione circa eos facta, incolumes reseruauit, ut dum ni-
hil in honore sublimius, nihil in humilitate submissius à fratribus cernitur,
hos eosdē fraternitas sectata comitet⁹. Hos * tamē lectores interim cōstitui-
tos sciatis, quia oportebat lucernā sup candelabrū poni, unde oibus luceat
& gloriosus uultus in loco altiore cōstitui, ubi ab omī fraternitate circūstan-
te cōspecti incitamentū gloriæ uidentibus præbeāt. Cæterū presbyterij ho-
norem designasse nos illis iam sciatis, ut & sportulis iisdem cum presbyte-
ris honorent⁹, & diuisiones mensuræ æquatis quātitatibus partiantur, lessu-
ri nobiscum prouectis & corroboratis annis suis, quamuis in nullo minor
possit uideri ætatis indole, qui cōsūmauit ætatem gloriæ dignitate.

Celerinus Au-
relīo par.

Celerini cum
Aurelio colla-
tio.

Aliās * sin-
gularia.

Aliās * autē.

Eccle. 26.

ARGVMENTVM SEQVENTIS EPISTOLAE.

Ad plebem Thibari consistentem epistola hortatoria, ut mente incorrupta, fi-
de integra, uirtute deuota Christi confessionem seruet.

Epistola. VI.

CYPRIANVS PLEBI THIBARI CONSISTENTI SALVTEM.
Ogitauerā quidē fratres dilectissimi, atq; in uotis habe-
bam, si rerū ratio ac tēporis conditio permetteret, secūdu
quod frequēter desiderastis, ipse ad uos uenire, & quātula
cunq; mediocritas nostra præualeret exhortatiōis nostræ
præsens illic fraternitatē corroborare. Sed quoniā sic reb⁹
urgētibus detinemur, ut longe istinc excurrere, & diu à ple-
be

be (cui de diuina indulgētia præsumus) abesse non detur facultas, has in-
 terim pro me ad uos uicarias literas misi. Nam cum domini instruentis di-
 gnatione instigemur sapius & admoneamur, ad uestram quoq; conscien-
 tiam admonitionis nostræ sollicitudinem perferre debemus. Scire enim ^{1. Ioan. 2.}
 debetis & pro certo credere ac tenere, pressuræ diem super caput esse cœpisse,
 & occasum seculi atq; antichristi tēpus appropinquasse, ut parati omnes
 ad prælium stemus, nec quicquam nisi gloriam uitæ æternæ, & coronam
 confessionis dominicæ cogitemus. Nec putemus talia esse, quæ ueniūt, qua-
 lia fuerunt illa quæ transierunt. Grauior nunc & ferocior pugna imminet,
 ad quam fide incorrupta, & uirtute robusta parare se debent milites Chri-
 sti, considerantes idcirco se quotidie calicem sanguinis Christi bibere, ut
 possint & ipsi propter Christum sanguinē fundere. Hoc est enim uelle cum
 Christo inueniri, id quod Christus & docuit & fecit imitari secundū Ioan-
 nem ap̄stolū dicentē: Qui dicit se in Christo manere, debet quomodo il- ^{1. Ioan. 2.}
 le ambulauit & ipse ambulare. Item beatus Paulus apostolus exhortat &
 docet, dicens: Sumus filij dei. Si autē filij, & hæredes dei, cohæredes autem ^{Roma. 8.}
 Christi, siquidē cōpatimur ut & cōmagnificemur. Quæ nunc oīa cōsideran-
 da sunt nobis, ut nemo quicq; de seculo iam moriēte desideret, sed sequat̄
 Christum, qui & uiuit in æternū, & uiuificat seruos suos in fide sui nominis
 cōstitutos. Venit enim tēpus fratres dilectissimi, quod iam pridē dominus
 noster prænunciauit, & docuit aduenire dicens: Veniet hora, ut omnis qui ^{1. Ioan. 16.}
 uos occiderit, putet se officiū deo facere. Sed hæc faciēt, quoniā non cogno-
 uerunt patrē neq; me. Hæc autē locutus sūm uobis, ut cum uenerit hora eo-
 rum memores sitis, quia ego dixi uobis. Nec quisq; miretur persecutori-
 bus nos assiduīs fatigari, & pressuris agentibus frequēter urgeri, cū hæc fu-
 tura in nouissimis tēporibus domin⁹ ante prædixerit, & militiā nostrā ma-
 gisterio & hortamēto sui sermonis istruxerit: Petrus quoq; apostolus eius
 docuerit, ideo persecutiōes fieri, ut probemur, & ut dilectioni dei iustorū
 præcedentiū exēplo, nos etiā morte & passionibus copulemur, posuit enim ^{1. Petri. 4.}
 in epistola sua dicēs: Charissimi nolite mirari ardorē accidentē uobis, q̄ ad
 tentationē uestrā fit, nec excidatis tanq; nouū uobis cōtingat, sed quotiēs
 cōmunicatis Christi passionibus, per oīa gaudete, ut & in reuelatiōe facta
 claritatis eius gaudētes exultetis. Si impropertat uobis in noīe Christi, be-
 ati estis, quia maiestatis & uirtutis domini nomen in uobis requiescit. Qd̄
 quidē secundū illos blasphemāt, secūdū nos autē honorat. Docuerūt autē
 nos apostoli ea quæ de præceptis dominicis & cœlestib⁹ mādatis ipsi q̄q;
 didicerūt, dom̄o ipso scilicet corroborāte nos & dicēte: Nemo est inq; qui ^{Lucæ. 18.]}
 relinquat domū, aut agrū, aut parētes, aut fratres, aut sorores, aut uxorem, ^{Matth. 19.}
 aut filios propter regnum dei, & non recipiet septies tantū in isto tempore
 in seculo autem uēturo uitam æternam. Et iterum: Beati, inquit, eritis, cum ^{Luce. 6.]}
 odio

odio uos habuerint homines, & separauerint uos, & expulerint, & maledixerint nomini uestro, quasi nequā, propter filium hominis: gaudete in illa die & exultate, ecce enim merces uestra multa est in cœlo. Gaudere nos & exultare uoluit in persecutionibus dominus, quia quando persecutiones fiunt, tunc dantur coronæ fidei, tunc probantur milites dei, tunc martyribus patent cœli. Neq; enim sic nomen militiæ dedimus, ut pacem tantummodo cogitare, & detrectare ac recusare militiam debeamus, cū in ipsa militia primus ambulauerit dominus, humilitatis & tolerantiæ & passionis magister, ut quod fieri docuit, prior faceret, & quod pati hortatur, prior pro nobis ipse pateretur. Sit ante oculos fratres dilectissimi, quod qui omne iudicium à patre solus accepit, & qui uenturus est iudicaturus, iam iudicij sui & cognitionis futuræ sententiam prætulit, prænuncians & contestans confessorum se coram patre suo confitentes, & negaturum negantes. Si mortē possemus euadere, merito mori timeremus. Porro autem cum mortale mori necesse sit, amplectamur occasionem de diuina promissione & dignatione uenientem, & fungamur exitu mortis cum præmio immortalitatis, nec uereamur occidi, quos constat quando occidimur, coronari: nec quisquam fratres dilectissimi, cum populum nostrum fugari conspexerit metu persecutionis & spargi, conturbetur, quod collectam fraternitatem non uideat, nec tractantes episcopos audiat. Simul tunc omnes esse nō possumus, quibus occidere non licet, sed occidi necesse est. Vbicunq; in illis diebus unusquisq; fratrum fuerit à grege interim hac necessitate temporis corpore non spiritu separatus, non moueatur ad fugæ illius horrorem, nec recedens & latens solitudine deserti loci terreatur. Solus non est, cui Christus in fuga comes est. Solus non est, qui templum dei seruans ubicunq; fuerit, sine deo non est. Et si fugientem in solitudine ac montibus latro oppresserit, fera inuasit, fames ac sitis, aut frigus afflixerit, uel p̄ maria præcipiti navigatione properantem tempestas, aut procella submerserit, expectat militē suum Christus ubicunq; pugnantem, & persecutionis causa pro nominis sui honore morienti præmium reddit, quod daturum se in * resurrectione promisit. Nec minor est martyrij gloria, non publice & inter multos perisse, cum pereundi causa sit propter Christum perire. Sufficit ad testimonium martyrij sui testis ille qui probat martyres & coronat. Imitemur fratres dilectissimi Abel iustum, qui initiauit martyria, dum propter iusticiam primus occiditur. Imitemur Abraham dei amicum, qui non est contentus ut filium uictimam suis manibus offerret, dum deo fide deuotionis obsequitur. Imitemur tres pueros Ananiam, Azariam, & Misahelē, qui nec aetate territi, nec captiuitate fracti. Iudæa deuicta & Hierosolymis captis, in ipso regno suo regem fidei uirtute uicerunt, qui adorare statuam, quam Nabuchodonosor rex fecerat, iussi, & minis regis & flammis fortiores exiterunt.

*Persecutio si
deliū corona
tio.*

*Christi exem
plo primū fa
cere, postea
docere oportet.*

*Mors omībus
æqua tardior
aut citior.*

*Casus comes
deus in omnes*

*Aliās * perse
quutione.*

*Abel primus
martyrij au
tor.*

*Abraham o
bedientia.*

Ananias.

Azarias

Misahel.

titerunt, proclamâtes & fidem suam per hæc uerba testantes: Nabucho-
donosor rex non opus est nobis de hoc uerbo respondere tibi. Est enim
deus cui nos seruimus potens eripere nos de camino ignis ardentis, & de
manibus tuis rex, liberabit nos, & si non, notū sit tibi, quia dñs tuis non
deseruimus, & imaginem auream quam statuisti non adorabimus. Crede-
bant se illi secundum fidem posse euadere, sed addiderunt, & si non, ut sci-
ret rex illos propter deum quem colebant & mori posse. Hoc est enim ro-
bur uirtutis & fidei, credere & scire qđ deus à morte præsentis liberare pos-
sit, & tamē mortem non timere nec credere, ut probari potius fides possit.
Erupit per os eorum spiritus sancti incorruptus & inuictus uigor, ut appa-
reat, uera esse quæ in euangelio suo dominus edixit dicens: Cum autē uos
apprehenderint, nolite cogitare quid loquamini. Dabitur enim uobis in il-
la hora quid loquamini. Nō enim uos estis qui loquimini, sed spiritus pa-
tris uestri qui loquitur in uobis. Dixit quid loqui & respondere possimus
dari nobis in illa hora diuinitus & offerri, nec nos tunc esse qui loquimur,
sed spiritum dei patris, qui cum à confitentibus non discedit neq; diuidit,
ipse in nobis & loquitur, & coronatur. Sic & Daniel cum compelleretur ad
orare idolum Bel, quem tunc & rex & populus colebant, in asserendo dei
sui honorem plena fidei libertate prorupit dicens: Nihil colo ego nisi do-
minum deum meum, qui condidit cælum & terram. Quid in Machabæis
beatorū martyrum grauius tormenta, & multiformes septem fratrum pœ-
næ, & confortans liberos suos mater in pœnis, & moriens ipsa quoq; cum
liberis? Nōne magnæ uirtutis & fidei documenta testant, & nos ad mar-
tyrij triumphum suis passionibus adhortantur? Quid prophetæ quos ad
præscientiam futurorum spiritus animauit? Quid apostoli quos domi-
nus elegit? Nōne cum iusti occiduntur propter iusticiam, mori nos quo-
que docuerunt? Christi natiuitas à martyrij infantū statim cœpit, ut ob-
nomen eius à bimatu & infra qui fuerant, necarentur. Aetas necdum abi-
lis ad pugnam, idonea extitit ad coronam, ut apparerent innocentes es-
se, qui propter Christum necantur, infantia innocens ob nomen eius oc-
cisa est. Ostensum est neminem esse à periculo persequutionis immunem,
quando & tales martyria fecerunt. Quam uero grauis causa sit hominis
Christiani seruum pati nolle, cum passus sit prior dominus, & pro pecca-
tis nostris nos pati nolle, cum peccatum suum proprium non habens pas-
sus sit ille pro nobis? Filius dei passus est, ut nos filios dei faceret, & fili-
us hominis pati non uult, ut esse dei filius perseueret? Si odio seculi labo-
ramus, odium seculi sustinuit prior Christus. Si cōtumelias in hoc mundo,
si fugam, si tormenta toleramus, grauiora expertus est mūdi factor & do-
minus, qui & admonet dicens: Si seculū (inquit) uos odit, memētote quo-
niam me primo odit. Si de seculo essetis, seculū quod suū esset amaret. Sed
quia

Danielis. 3.

Deus à mori
te liberare po-
test.

Matth. 10.

Danielis. 14.

Machabæi.

Propheta.
Apostoli.Christi natiui-
tas.Christus pas-
sus ut nos res-
dimeret.

Ioan. 15.

*Discipulus di
scit ut faciat.*

Mat. 10.

Ioan. 12.

Apoca. 14.

Ephe. 6.

*Arma Christi
anorum.*

quia de seculo nō estis, & ego elegi uos de seculo, ppter ea odit uos seculū. Mementote sermonis quem dixi uobis, non est seruus maior domino suo. Si me persecuti sūt, & uos persequent. Dominus & deus noster quicquid docuit & fecit, ut discipulus excusatus esse non possit, qui discit & non facit. Neq; aliquis ex uobis fratres dilectissimi futurae persecutionis metu, aut antichristi imminētis aduentu sic terreatur, ut non euangelicis exhortationibus & praeceptis ac monitis coelestibus ad omnia inueniatur armatus. Venit antichristus, sed superuenit & Christus. Grassatur & sauit inimicus, & statim sequitur dominus, passiones nostras & uulnera uindicaturus. Irascitur aduersarius & minatur, sed est qui possit de eius manibus liberare. Ille metuendus est cuius iram nemo poterit euadere, ipso praeuonēte & dicente. Ne timueritis eos qui occidunt corpus, animā autem non possunt occidere. Magis autem metuite eum qui potest & animā & corpus perdere in gehennam. Et iterum: Qui amat animā suam, perdet illam. & qui odit animam suam in isto seculo, in uitam aeternam cōseruabit illam. Et in Apocalypsi instruit & praeuonēt dicens: Si quis adorat bestiam & imaginē eius, & accipit notam in fronte sua & in manu, bibet & ipse de uino irae dei mixto in poculo irae eius, & punietur igne & sulphure sub oculis sanctorū angelorum, & sub oculis agni, & fumus de tormētis eorum ascendit in secula seculorum, nec habebunt requiem die ac nocte, quicunq; adorāt bestiam & imaginem eius. Ad agonem secularem & exercentur homines & parantur & magnam gloriam computant honoris sui, si illis spectante populo, & imperatore praesente contigerit coronari. Ecce agon sublimis & magnus, & coronae coelestis praemio gloriosus, ut spectet nos certantes deus, & super eos quos filios facere dignatus est, oculos suos pandens certaminis nostri spectaculo perfruatur. Praeliantes nos & fidei cōgressione pugnātes spectat deus, spectant angeli eius, spectat & Christus. Quāta est gloriae dignitas, quāta felicitas praelide deo cōgredi, & Christo iudice coronari? Armemur fratres dilectissimi uiribus totis, & paremur ad agonem mente incorrupta, fide integra, uirtute deuota. Ad aciē quae nobis indicit, dei castra procedant. Armentur integri, ne perdat integer quod nuper stetit. Armentur & lapsi, ut & lapsus recipiat quod amisit. Integros honor, lapsos dolor ad praedium puocet. Armat & praeparat nos beatus apostolus dicens: Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinē, sed aduersus potestates & principes huius mundi harum tenebrarū, aduersus spiritus nequitiae in coelestibus. Propter quod induite tota arma dei, ut possitis resistere in die nequissimo: ut cum omnia perfeceritis, stetis accincti lumbos uestros in ueritate, induti lorica iusticiae, & calciati pedes in praeparatione euangelij pacis, assumentes scutum fidei, in quo possitis omnia ignita iacula nequissimi extinguere, & galeam salutis, & gladium spiritus qui est sermo dei. Haec arma luma-

mus

mus, his nos tutamentis spiritalibus & cœlestibus muniamus, ut in die nequissimo resistere diaboli minis & repugnare possimus. Induamur loriceam iusticiæ, ut contra inimici iacula munitum sit pectus & tutum. Calciati sint euangelico magisterio & armati pedes, ut cum serpens calcari à nobis & obteri cœperit, mordere & supplantare non possit. Portemus fortiter scutum fidei, quo protegente quicquid iaculatur inimicus, possit extingui. Accipiemus quoque ad regmentum capitis galeam salutarem, ut muniantur aures, ne audiant edicta feralia. Muniantur oculi, ne uideant detestanda simulachra. Muniaturs frons, ut signum dei incolume seruetur. Muniaturs os, ut dominum suum Christum uictrix lingua fateatur. Armemus & dexteram gladio spiritali, ut sacrificia funesta fortiter respuat, ut eucharistiæ memor, qui domini corpus accepit, in ipso dominum suum complectatur, postmodum à domino suo sumpturus præmium cœlestium coronarum. O dies ille qualis & quantus adueniet fratres dilectissimi, cum cœperit populum suum dominus recensere, & diuinæ cognitionis examine singulorum merita recognoscere: mittere in gehennam nocentes, & persecutores nostros flammæ pœnalis perpetuo ardore damnare, nobis uero mercedem fidei & deuotionis exoluere. Quæ erit illa gloria & quanta læticia admitti, ut deum uideas honorari, ut cum Christo domino deo tuo salutis ac lucis æternæ gaudium capias? Abraham, & Isaac, & Iacob, & patriarchas omnes, & prophetas, & apostolos, & martyres salutare, cum iustis & dei amicis in regno celorum datæ immortalitatis uoluptate gaudere, sumere illic quod nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit? Maiora enim nos accipere, quàm quod hic aut operamur, aut patimur, Apostolus prædicat dicens: Non sunt condignæ passionibus huius temporis ad superuenturam claritatem quæ reuelabitur in nobis. Cum reuelatio illa uenerit, cum charitas super nos dei fulserit, iam beati erimus, & læti dignatione domini honorati. Quàm rei manebunt & miseri, qui dei desertores, aut contra deum rebelles uoluntatem fecerunt diaboli, ut eos necesse sit cum ipso simul inextinguibili igne torqueri? Hæc fratres dilectissimi hæreant cordibus uestris. Hæc sit armorum nostrorum preparatio, hæc diurna ac nocturna meditatio, ante oculos habere, & cogitatione semper ac sensibus uoluere iniquorum supplicia, & præmia ac merita iustorum: quid negantibus dominus cōminetur ad pœnam, quid contra confitentibus promittat ad gloriam. Si hæc cogitantibus ac meditantibus nobis persecutionis dies superuenerint, miles Christi præceptis eius & monitis eruditus non expauescit ad pugnam, sed paratus est ad coronam. Opto uos fratres charissimi semper bene ualere.

Argumentum.

iudicij dies bonis gaudio, malis gehennæ futurus.

1. Corint. 2.

Rom. 8.

Ad Magnum epistola de his qui in lecto gratiā consequuntur, ubi insinuat quocumque tempore gratiam dei perfectione non carere, dum ab agro fides non exulat,

Epistola. VII.

Væstisti etiā frater charissime, quid mihi de illis uideat, qui in infirmitate & languore gratiā dei consequunt, an habendi sint legitimi Christiani, eo quod aqua salutari non loti sint, sed perfusi. Qua in parte nemini uerecūdia & modestia nostra præiudicat, quo minus unusquisque quod uoluerit sentiat, & quod senserit faciat. Nos quantum concipit mediocritas nostra, æstimamus in nullo mutilari & debilitari posse beneficia diuina, nec minus aliquid illic posse contingere, ubi plena & tota fide & dantis & sumentis accipitur, quod diuinis muneribus hauritur. Neque enim sic in sacramento salutari delictorum contagia, ut in lauacro carnali & seculari sordes cutis & corporis abluunt, ut & sapone & nitris, & cæteris quoque adiumentis, & * dolio & piscina opus sit, quibus ablui & mundari corpusculum possit. Aliter pectus credentis abluatur, aliter mens hominis per fidei merita mundatur. In sacramentis salutaribus necessitate cogente & deo indulgentiā suam largiente totum credentibus conferunt diuina compendia. Nec quenquam mouere debet, quod aspergi uel perfundi uidentur agri, cum gratiā dominicam consequunt, quando scriptura sancta per Ezechielem prophetā loquatur & dicat: Et aspergā super uos aquā mundā, & mundabimini ab omnibus immudicijs uestris, & omnibus simulacris uestris, & mūdabo uos, & dabo uobis cor nouū, & spiritū nouū dabo in uobis. Itē in Numeris: Et homo qui fuerit immūdus usque ad uesperā, hic purificabit die tertio, & die septimo, & mūdus erit. Si autē nō fuerit purificatus die tertio & die septimo, nō erit mūdus, & exterminabit anīa illa de Israël, quoniā aqua asperginis non est super eum aspersa, Et iterū: Et locutus est dominus ad Moysen dicens: Accipe Leuitas de medio filiorum Israel & purificabis eos. Et ita facies eis purificationem eorum, circumsperges eos aqua purificationis. Et iterum: Aqua aspersionis purificatio est. Vnde apparet aspersionem quoque aquæ instar lauacri salutaris obtinere, & quando hæc in ecclesia fiunt, ubi sit & dantis & accipientis fides integra, stare omnia & cōsummari ac perfici eos salutari aqua, & fide legitima Christi gratiam consecutos, non posse maiestate domini, & fidei ueritate. Porro autē quod quidam non Christianos, sed clinicos uocant, nō inuenio unde hoc nomen assumant, nisi forte qui plura & secretiora legerunt apud Hippocratem, uel Soranum, clinicos istos deprehenderunt. Ego enim qui clinicū de euangelio noui, scio paralytico illi & debili per longa ætatis curricula in lecto iacenti nihil infirmitatē suam obfuisse, quo minus ad firmitatem celestem

Alis * lotio.

Ezech. 36.

Numeri. 19.

Numeri. 8.

Alas * posse
domini maiest
state, fidei uer
ritate. Porro
autē quod qui
dam eos salu
tari aqua &
fide legitima
Christi grati
am cōsecutos.

lestem plenissime perueniret. Nec tantum indulgentia dominica excitatum de grabato esse, sed ipsum grabatum suū reparatis & uegetatis uiribus sustulisse. Et idcirco quantum fide concipere & sentire nobis datur, mea sententia hæc est, ut Christianus iudicetur legitimus, quisque fuerit in ecclesia lege & iure fidei diuinā gratiam consecutus. Aut si aliquis existimat eos nihil consecutos, eo quod ab aqua salutari tantū perfusi sint, si inanes & uacui sunt, non decipiantur ut si incommodum languoris euaserint & cōualuerint, baptizentur. Si autem baptizari nō possunt, qui iam baptismo ecclesiastico sanctificati sunt, cur in fide sua & domini indulgentia scandalizantur? An cōsecuti sunt quidem gratiā dominicam, sed breuiore & minore mēsurā muneris dinini ac spiritus sancti, ut habeantur quidē Christiani, non sint tamē cæteris adæquandi? Quinimmo spiritus sanctus nō de mēsurā datur, sed super credētem totus infunditur. Nam si dies omnibus æqualiter nascitur, & si sol super omnes pari & æquali luce diffunditur, quāto magis CHRISTVS sol & dies uerus in ecclesia sua lumē uitæ æternæ pari æqualitate largitur? Cuius æqualitatis sacramentū uidemus in Exodo esse celebratum, cum de cœlo manna deflueret, & futurorū præfiguratione alimētum panis cœlestis cibum CHRISTI uenientis ostenderet. Illic enim sine discrimine uel sexus, uel ætatis gomor à singulis æqualiter colligebatur. Vnde apparebat CHRISTS indulgentiam & cœlestem gratiam postmodū secuturam æqualiter omnibus diuidi sine sexus uarietate, sine annorū discrimine, sine acceptione personæ super omnem dei populum spiritalis gratiam muneris infundi. Planè eadem gratia spiritalis, quæ æqualiter in baptismo à credentibus sumitur, in conuersatione atque actu nostro postmodum uel minuitur, uel augetur, ut in euangelio dominicum semen æqualiter seminatur, sed pro uarietate terræ aliud absumitur, aliud in multiforem copiam uel tricesimi, uel sexagesimi, uel centesimi numeri fructu exuberante cumulatur. Adhuc uero cum singuli ad denarium uocentur, quid est ut quod à deo æqualiter distribuitur, humana interpretatione minuat? Quod si aliquis in illo mouetur quod quidam de nris qui ægri baptizantur, spiritibus adhuc immundis tentantur, sciat diaboli nequitiam pertinemere usque ad aquam salutarem ualere: in baptismo uero omnes nequitie suæ uires amittere. Quod exemplum cernimus in rege Pharaone, qui diu reluctatus, & in sua perfidia demoratus, tam diu resistere potuit & præualere, donec ad aquam ueniret, quo cum uenisset, & uictus est & extinctus. Mare autem illud sacramentum baptismi fuisse, declarat beatus apostolus Paulus dicens: Nolo enim uos ignorare fratres, quia patres nostri omnes sub nube fuerunt, & omnes per mare transierunt, & omnes in Moyse baptizati sunt in nube & in mari, & addidit dicens: Hæc autē omnia figuræ nostræ fuerunt. Quod hodie etiam geritur, ut per exorcistas uoce humana

*Spiritus sine
mēsurā datur*

Ioan. 3.

*Sol æqualiter
radios diffundit.*

*Gratia dei
æqualiter distribuitur.*

Exodi. 16.

Matth. 13.

*Alias omne
uirus.*

1. Cor. 10.

o & potestate

Diabolus ba/
ptismo oppri/
mitur.

Fort. Cynici.

Rom. 14.

& potestate diuina flagelletur & uratur, ut torqueatur diabolus. Et cum exire se & homines dei dimittere saepe dicat, & in eo tamē quod dixerit fallat, & id quod per Pharaonem prius gestum est, eodem mendacio obstitutionis & fraudis exerceat: cum tamen ad aquam salutarem, atque ad baptismi sanctificationem uenitur, scire debemus & fidere quia illic diabolus opprimitur, & homo dicatus diuina indulgentia liberatur. Nam sicut scorpij & serpentes, qui in sicco præualent, in aquam præcipitati, præualere nō possunt, aut sua uenena retinere: sic & spiritus nequam, qui scorpij & serpentes appellantur, & tamen per nos data à domino potestate calcantur, permanere ultra non possunt in hominis corpore, in quo baptizato & sanctificato incipit spiritus sanctus habitare. Hoc denique & rebus ipsis experimur, ut necessitate urgente in ægritudine baptizati & gratiam consecuti careant immundo, quo antea mouebantur, & laudabiles ac probabiles in ecclesia uiuant, plusque per dies singulos in augmentum cœlestis gratiæ per fidei incrementa proficiant. Et contra saepe nonnulli de illis qui sancti baptizantur si postmodum peccare cœperint, spiritu immundo redeunte quatiuntur, ut manifestum sit diabolum in baptismo fide credentis excludi, si fides postmodum defecerit, regredi: Nisi si iustum quibusdam uideretur, ut illi qui extra ecclesiā apud aduersarios & antichristos prophana aqua polluantur, baptizati iudicentur: Hi uero qui in ecclesia baptizantur, minus indulgentiæ & gratiæ diuinæ consecuti esse uideantur, & tantus honor habeatur hæreticis, ut inde uenientes nō interrogentur utrumne loti sint an perfusi, utrumne Clinici sint an Peripatetici: Apud nos autē de integra fidei ueritate detrahatur, & baptismo ecclesiastico maiestas sua & sanctitas derogetur. Rescripsi, fili charissime, ad literas tuas quantū parua nostra mediocritas ualuit, & ostendi quid nos quantum in nobis est sentiamus: nemini præscribentes quo minus statuatur quod putat unusquisque præpositus actus sui rationem domino redditurus, secundum quod beatus apostolus Paulus in epistola sua ad Rhomanos scribit & dicit: Vnusquisque nostrum pro se rationē dabit. Nō ergo nos inuicē iudicemus. Opto te fili charissime semper bene ualere.

ARGVMENTVM SEQVENTIS EPISTOLAE.

Ad Cornelium papam epistola, in qua de literis ad presbyteros missis se purgat, & cuncta ad illius dignitatem fecisse ostendit.

Epistola

Epistola VIII.

CYPRIANVS CORNELIO FRATRI SALVTEM.

Egi literas tuas, frater charissime, quas per Primitium conpresbyterum nostrum misisti, in quibus te comperi motum, quod cum de Adrumetina colonia Polycarpi nomine ad te literae dirigerentur, posteaquam nos ego & Liberalis in eundem locum uenissemus, coepissent illuc ad presbyteros & diaconos literae dirigi. Quod scire te uolumus & pro certo credere, nulla leuitate aut contumelia factum. Sed cum statuissemus complures, qui in unum conueneramus, ut legatis ad uos coepiscopis nostris Caldonio & Fortunato missis, omnia interim integra suspenderetur, donec ad nos iidem collegae nostri rebus illic aut ad pacem redactis, aut pro ueritate compertis redirent presbyteri & diaconi in Adrumetina consistentes, Polycarpo coepiscopo nostro absente, ignorabant quid nobis in comune placuisset. At ubi nos in praesenti uenimus, coperto consilio nostro, ipsi quoque id quod & ceteri obseruare coeperunt, ut in nullo ecclesiarum istic consistentium consensus discreparet. Quidam tamen mentes nonnunquam & animos sermonibus suis turbant, dum aliter quaedam quam se habet ueritas nunciant. Nos enim singulis nauigantibus, ne cum scadaulo ullo nauigarent, rationem reddidisse nos scimus, & hortatos esse, ut ecclesiae catholicae matricem & radicem agnoscerent ac tenerent. Sed quoniam latius fusa est nostra prouincia, habet etiam Numidiam & Mauritaniam sibi cohaerentes, ne in urbe schisma factum absentium animos incerta opinione confunderet, placuit ut per episcopos, retenta a nobis rei ueritate, ad comprobandam ordinationem tuam facta autoritate maiore, tum demum scrupulo omni de singulorum pectoribus excusso, per omnes omnino in prouincia ista positos literae fierent, sicut fiunt, ut te uniuersi collegae nostri & communicationem tuam, id est, catholicae ecclesiae unitatem pariter & charitatem probarent firmiter ac tenerent. Quod diuinitus euenisse, & consilium nostrum prouidenter processisse gaudemus. Sic enim nunc episcopatus tui & ueritas pariter & dignitas apertissima luce & manifestissima & firmissima est confirmatione fundata, ut & ex rescriptis collegarum nostrorum, qui ad nos literas inde fecerunt, & ex relatione ac testimonijs coepiscoporum Pompeij, & Stephani, & Caldonij, ac Fortunati ordinationis tuae & origo necessaria, & ratio iusta, & gloriosa quoque innocentia ab omnibus nosceretur. Quod ut simul cum ceteris quoque collegis nostris stabiliter ac firmiter administremus, atque ut catholicae ecclesiae concorditer unanimitatem teneamus, perficiat diuina protectio, ut dominus qui sacerdotes sibi in ecclesia sua eligere & constituere dignatur, electos quoque & constitutos sua uoluntate atque opitulatione tueatur, gubernanter inspi-

rans ac subministrans, & ad improborum contumaciam frenandam uigorem, & ad lapsorum fouendam poenitentiam, lenitatem. Opto te frater charissime semper bene ualere.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Ad Florentium Pupianum epistola, ubi dolens quod temere de obtrektoribus crediderit, se purgat, & animi illius lenitatem ostendit.

Epistola IX.

CYPRIANVS QVI ET THASCIVS FLORENTIO CVI
ET PVPIANO FRATRI SALVTEM.

Go te frater credideram tandem iam ad poenitentiam conuertere, quod in praeteritum tam infanda, tam turpia, tam etiam gentibus execranda, aut audisses de nobis temere, aut credidisses. Porro autem etiam nunc in literis tuis animaduerto te adhuc esse, qui prius fueras, eadem te de nobis credere, & in eo quod credideras, perseverare, & ne forte claritatis & martyrii tui dignitas, nostra communicatione maculetur, mores nostros diligenter inquirere, & post deum iudicem qui sacerdotes facit, te uelle, non dicam de me (quantus enim ego?) sed de dei & CHRISTI iudicio iudicare, hoc est, in deum non credere, hoc est, rebellem aduersus CHRI

STVM & aduersus euangelium eius existere, & cum ille dicat: Nonne duo passeres asse ueneunt, & neuter eorum cadit in terram sine patris uoluntate? & probet maiestas eius & ueritas sine consensu & permissu dei etiam minima non fieri, tu existimes sacerdotes dei sine consensu eius in ecclesia ordinari? Nam credere quod indigni & incerti sint qui ordinantur, quid aliud est quam credere quod non a deo, nec per deum sacerdotes eius in ecclesia constituentur? An putas esse maius de me meum, quam dei testimoni-

Testis in propria causa non idoneus.

Ioan. 5.

um? cum dominus ipse doceat, & dicat testimoniū non esse uerum, si quis ipse de se testis existat, eo quod unusquisque utique sibi faueat, nec contra se aliquis infesta & aduersa depromat, fides uero sincera sit ueritatis, si in praedicationibus nostris alius sit praedicator ac testis? Si testimonium, inquit, dixero de me, testimonium meum non est uerum: alius est enim qui testis est de me. Quod si ipse dominus qui omnia postmodum iudicaturus sit, noluit de testimonio suo sibi credi, sed maluit de iudicio ac testimonio dei patris probari, quanto magis hoc seruos eius obseruare oportet, qui iudicio ac testimonio dei non probantur tantum, sed etiam gloriantur? Praeualuit autem apud te contra diuinam sententiam, & contra conscientiam nostram dei iuribus nixam inimicorum & malignorum commentum, quasi apud lapsos & prophanos, & extra ecclesiam positos, de quorum pectoribus excesserit spiritus sanctus, esse aliud possit nisi mens praua, & fallax lingua, & odia uenenata, & sacrilega mendacia, quibus qui credit, cum illis necesse est inueniatur

ueniatur, cū dies iudicij uenerit. Quod uero dixisti sacerdotes humiles esse ^{sacerdotes} debere, quia & dominus & apostoli humiles fuerunt: Humilitatem meā ^{humiles.} & fratres omnes, & gentiles quoq; optime norunt & diligunt, & tu quoq; noueras & diligebas, cum adhuc in ecclesia esses, & mecum communicares. Quis autem nostrum longe est ab humilitate, utrumne ego qui quotidie fratribus seruiō, & uenientes ad ecclesiam singulos benigne & cum uoto & gaudio suscipio, an tu qui te episcopum episcopi, & iudicem iudicis ad tempus à deo dati cōstituis? cū dominus deus in Deuteronomio dicat: Et homo ^{Deuter. 17.} quicumq; fecerit in superbia, ut non exaudiat sacerdotē, aut iudicem, quicumq; fuerit in diebus illis, morietur homo ille, & omnis populus cum audierit timebit, & non agent impie etiam nunc? & iterum ad Samuelem loquitur & dicit: Non te spreuerunt, sed me spreuerūt. Et adhuc dominus in ^{1. Reg. 8.} euangelio, cum ei dictum esset: Sic respondes pōtifici? custodiens & docēs ^{Ioan. 18.} sacerdotalem honorem seruari oportere, contra pōtificem nihil dixerit, sed innocentiam suam tantummodo purgans responderit dicens: Si male locutus sum, exprobra de malo, si autē bene, quid me cādis? Itē beatus Apostolus, cum ei dictum esset: Sic in filiis in sacerdotem dei maledicendo? nihil ^{Actuū. 23.} contumeliose locutus sit aduersus sacerdotem: cum & potuerit se cōstanter exerere aduersus eos qui dominum crucifixi essent, & qui iam deū, & CHRISTVM, & templum, & sacerdotium perdidissent. Sed quamuis in falsis & spoliatis sacerdotibus umbram tamē ipsam inanem sacerdotalis nominis cogitās dixerit: Nesciebam fratres quia pōtifex est, scriptum est enim: Principem plebis tuæ nō maledices, nisi si sacerdos tibi fuit ante persecutionem ^{Exodi. 22.} quando mecum communicabas, sed post persecutionem sacerdos esse deliqui. Persecutio enim te uenientem ad summam martyrij sublimitatem prouexit: me autem proscriptionis onere depressit, cum publice legeretur: Si quis tenet uel possidet de bonis Cæciliij Cypriani episcopi Christianorum proscribatur, ut etiam qui non credebant deo episcopum constituenti, uel diabolo crederent episcopum proscribenti. Nec hoc iacto, sed dolēs profero, cum te iudicem dei cōstituas & CHRISTI, qui dicit ad apostolos, ac per ^{Luc. 10.} hoc ad omnes præpositos qui apostolis uicaria ordinatione succedūt: Qui audit uos, me audit, & qui me audit, audit eum qui me misit. Et qui reijcit uos, me reijcit, & eum qui me misit. Vnde enim schismata & hæreses obortæ sunt & oriūtur, nisi dum episcopus qui unus est, & ecclesiæ præest, superba quorundam præsumptione contemnitur, & homo dignatione dei honoratus, ab indignis hominibus iudicatur? Quis enim hic est superbiæ tumor, quæ arrogantia animi, quæ mētis inflatio, ad cognitionem suam præpositos & sacerdotes uocare? Ac nisi apud te purgati fuerimus, & sententia tua absoluti, etiam sex annis nec fraternitas habuerit episcopum, nec plebs præpositum, nec grex pastorem, nec ecclesia gubernatorē, nec CHRISTVS

antistitem, nec deus sacerdotem. Subueniat Pupianus & sententiam dicat, iudicium dei & CHRISTI in apertum referat, ne tantus fidelium numerus qui sub nobis accersitus est, sine spe salutis & pacis exisse uideat, ne nouus credentium populus nullam per nos consecutus esse baptismi gratiam & spiritus sancti iudicetur, ne tot lapsis & poenitentibus pax data, & communicatio nostra examinatione concessa, iudicii sui autoritate soluatur. Annue aliquando & dignare pronunciare de nobis, & episcopatum nostrum cognitionis tuæ autoritate firmare, ut deos & CHRISTVS eius agere tibi gratias possint, quod per te antistes & rector altari eorum pariter & plebi restitutus sit. Apes habent regem & iudicem, & ei fidē seruant. Latrones mancipi obsequio pleno humilitatis obtemperant. Quāto simplices & meliores uobis brutæ pecudes, & muta animalia, & cruenti licet ac furentes inter gladios atque inter arma prædones? Præpositus illic agnoscitur & timetur, quem non sententia diuina constituit, sed in quem factio perdita & nocens caterua consentit. Dixisti sanè scrupulum tibi esse tollendum de animo, in quem incidisti, sed tua mente & uoluntate sacrilega, dum incesta, dum impia, dum nefanda contra fratrem, contra sacerdotem facile audis, & libenter credis, aliena mendacia quasi propria & priuata defendis, nec recordaris scriptum esse: Sepi aures tuas spinis, & noli audire linguam nequam. & iterum: Malus obaudit linguæ iniquorum, iustus autem non intendit labijs mendacibus. Quare in hunc scrupulum non inciderunt martyres spiritu sancto pleni, & ad conspectum dei & CHRISTI eius, passioni tam proximi, qui ad Cyprianum episcopum literas de carcere direxerunt, sacerdotem dei agnoscentes & contestantes ei? Quare in hunc scrupulum non inciderunt tot episcopi collegæ mei, qui uel cum de medio recesserunt proscripti sunt, uel apprehensi in carcere & in cathenis fuerunt, aut qui in exilium relegati, illustri itinere ad dominum profecti sunt, qui quibusdam locis animaduersi cœlestes coronas de domini clarificatione sumperunt? Quare in hunc scrupulum non inciderunt de plebe ista nostra quæ apud nos est, & nobis de dei dignatione commissæ est, tot confessores quæ stationati & torti, & insignium uulnerum & cicatricum memoria gloriosi? tot uirgines integræ: tot laudabiles uiduæ? ecclesiæ denique uniuersæ per totum mundum nobiscum unitatis uinculo copulatæ? nisi si omnes isti communicantes mecum, secundum quod scripsisti: polluto ore nostro polluti sunt. Et si spem uitæ æternæ communicationis nostræ contagione perdididerunt, Pupianus solus integer, inuiolatus, sanctus, pudicus, qui nobis miscere se nōluit, in paradiso atque in regno cœlorum solus habitabit. Scripsisti etiam quod ecclesia nunc propter me portionem sui in disperso habeat, cum omnis ecclesiæ populus & collectus sit & adunatus, & indiuidua concordia sibi uinctus, & soli illi foris remanserint, qui & si intus essent ei i

endi

Apes regem
habent.

Præpositus in
ter prædones.

Ecc. 28.
Prouerb. 17.

Pupiano insul
tat Cyprian?

endi fuerant, ne patiatur dominus populi sui protector & tutor triticum de area sua diripi, sed solæ possint paleæ de ecclesia separari, cum & Apostolus dicat: Quid enim si exciderunt à fide quidam illorum, nunquid infidelitas illorum fidem dei euacuauit? absit. Est enim deus uerax, omnis autem homo mendax, & dominus quoque in euangelio, cum eum loquentem discipuli dereliquerent, conuersus ad duodecim dixerit: Nunquid & uos uultis ire? Respondit ei Petrus dicens: Domine ad quem ibimus? uerbum uitæ æternæ habes, & nos credidimus & cognouimus, quoniam tu es filius dei uiui. Loquitur illic Petrus, super quem ædificanda fuerat ecclesia, docens quia & si contumax ac superba obaudire nolentium multitudo discedat, ecclesia tamen Christianorum non recedit, & illi sunt ecclesia & plebs sacerdoti adunata, & pastori suo grex adhærens. Vnde scire debes episcopum in ecclesia esse, & ecclesiam in episcopo, & si qui cum episcopo non sint, in ecclesia non esse, & frustra sibi blandiri eos, qui pacem cum sacerdotibus dei non habentes obrepunt, & latenter apud quosdam communicare se credunt, cum ecclesia quæ catholica una est, scissa non sit neque diuisa, sed sit utique connexa, & coherentium sibi inuicem sacerdotum glutino copulata. Quamobrem frater si maiestatem dei, qui sacerdotes ordinat, & CHRISTI cogitaueris: si CHRISTVM q̄ arbitrio & nutu ac præsentia sua & præpositos ipsos & ecclesiam cum præpositis gubernat, aliquando respexeris, si de innocentia sacerdotum non humano odio, sed diuino iudicio credideris, si temeritatis & superbiæ atque insolentiæ tuæ agere uel sero poenitentiam cœperis. Si deo & CHRISTO eius quibus seruis, & quibus puro & immaculato ore sacrificia & in persecutione pariter & in pace indefinenter offero, plenissime satisfeceris, communicationis tuæ poterimus habere rationem, manente tamen apud nos diuinæ censuræ respectu & metu, ut prius dominum meum consulam an tibi pacem dari, & te ad communicationem ecclesiæ suæ admitti sua ostensione & admonitione permittat. Memini enim quid iam mihi sit ostensum, immo quid seruo obsequenti & timenti de dominica & diuina autoritate præceptum, qui inter cætera quæ ostendere & reuelare dignatus est, & hoc addidit: Itaque qui CHRISTO non credit sacerdotem facienti, postea credere incipiet sacerdotem uindictanti. Quanquam sciam omnia ridicula & uisiones ineptas quibusdam uideri, sed utique illis qui malunt contra sacerdotes credere quam sacerdoti: Sed nihil mirum quando de Ioseph fratres sui dixerunt: Ecce somniator ille uenit. Nunc ergo uenite occidamus eum, & somniator postea quod somniauerat consecutus sit: & occisores ac uenditores confusi sint, ut qui uerbis non credidissent, factis postmodum crederent. De ijs autem quæ tu egisti uel in persecutione, uel in pace, stultum est ut uelim te iudicare, cum tu magis iudicem te nostri constitueris. Hæc pro

Rom. 4. 3.

Ioan. 6.

Genes. 37.

animi mei pura conscientia & domini dei mei fiducia rescripti. Habes tu
literas meas, & ego tuas: In die iudicii ante tribunal CHRISTI utrumque
recitabitur.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.
Ad clerum de Numidico confessore presbytero ordinato.

Epistola x.

CYPRIANVS PRESBYTERIS ET DIACONIBVS ET PLE/
BI VNIVERSAE CHARISSIMIS AC DESIDERA/
TISSIMIS FRATRIBVS SALVTEM.

Numidicus
presbyter.

Vunciandum vobis, fratres charissimi, quod pertineat ad
cōmunem laticiam, & ad ecclesiae nostrae maximam glori
am existimaui. Nam admonitos vos & instructos sciatis
dignatione diuina, ut Numidicus presbyter ascribatur
presbyterorum Carthaginensium numero, & nobiscum
sedeat in clero luce clarissima confessionis illustris, & uirtu
tis ac fidei honore sublimis, qui hortatu suo copiosum martyrum numerū
lapidibus & flammis necatum ante se misit. Quicq; uxorem adhaerentem
lateri suo concrematam simul cum ceteris (uel cōuersatam magis dixerim)
latus aspexit. Ipse semustulatus, & lapidibus obrutus, & pro mortuo dere
lictus, dum postmodum filia sollicito pietatis obsequio cadauer patris in
quirat, semianimis inuentus, & refocillatus & extractus à comitibus, quos
ipse praemisera, remansit inuitus. Sed remanendi (ut uidemus) haec fuit
causa, ut eum clero nostro dominus adiungeret, & desolatam quorundam
presbyterorum nostrorum copiam gloriosis sacerdotibus adornaret. Et
promouebitur quidem dum tempus permiserit ad ampliorem locum reli
gionis suae, cum in praesentia protegente domino, uenerimus. Interim qd
ostenditur fiat, ut cum gratiarum actione suscipiamus hoc dei munus, spe
rantes de misericordia domini eiusmodi ornamenta compleri, ut redinte
grato ecclesiae suae robore, tam mites & humiles faciat confessus nostri ho
nore florere.

DIVI CAECILII CYPRIANI EPISTOLARVM
LIBRI QVARTI FINIS.

Diui Caecilij

DIVI CAECILII CY

PRIANI EPISCOPI CARTHAGINEN-
SIS VARII TRACTATVS.

ARGVMENTVM TRACTATVS SEQVENTIS.

Contra Demetrianū tractatus dicentē Christianis imputari debere omnia qui-
bus tūc mundus urgebatur, quod ab ipsis dijs non colerentur. In qua ab obiectis se
purgans demonstrat mala multiplicari quod ab idololatriis deus non coleretur.

TRACTATVS PRIMVS CONTRA DEMETRIANVM.

BLATRANTEM te & aduersum deū, q̄ unus
& uerus est, ore sacrilego & uerbis impijs ob-
strepentē frequēter Demetrianē cōtempseram,
uerecundius ac melius existimans errātis impe-
ritiam silentio spernere, q̄ loquendo dementis
insaniā prouocare. Nec hoc sine magisterij di-
uini autoritate faciebam, cum scriptū sit: In au-
res imprudētis noli quicq̄ dicere, ne cum au-
dierit irrideat sensatos sermones tuos. & iterū:

Prouerb. 9.

Prouerb. 23.

Matth. 7.

Noli respondere imprudenti ad imprudentiā eius, ne similis fias illi, & san-
ctum quoq; iubeamur intra conscientiam nostram tenere, nec conculcan-
dum porcis & canibus exponere, loquente domino & dicente: Ne dederi-
tis sanctum canibus, neq; miseritis margaritas uestras ante porcos, ne con-
culcent ea pedibus, & cōuersi elidāt uos. Nā cum ad me sæpe studio magis
contradicendi, q̄ uoto discēdi uenires, & clamorosis uocibus personans mal-
les tua impudenter ingerere q̄ nostra patienter audire, ineptum uidebat̃
congrēdi tecum, cum facilius esset & leuius turbulēti maris cōcitos fluctus
clamoribus retundere, quā tua iracundiam tractatibus coërcere. Certe &
labor irritus & nullus effectus, offerre lumen cæco, sermonem surdo, sapiē-
tiam bruto: cum nec sentire brutus possit, nec cæcus lumen admittere, nec
surdus audire. Hæc considerans sæpe conticui, & impatientem patientia
uici, cū nec docere indocilem possem, nec impium religione cōprimere, nec
furentē lenitate cohibere. Sed enim cum dicas plurimos cōqueri, quod bel-
la crebrius surgant, quod lues, quod fames sæuiāt: quodq; hyimbres & plu-
uias serena longa suspendant, nobis imputari, ultra tacere non oportet,
ne iā

Cæco lumen,
surdo sermo-
nem, sapienti-
am bruto of-
ferre, labor ir-
ritus.

ne iam non uerecundiæ sed diffidentiæ esse incipiat quod tacemus, & dū
 criminationes falsas cōtemnimus refutare, uideamur crimē agnoscere. Re-
 spōdemus igitur & tibi Demetrianæ pariter & cæteris, quos tu forsitan cō-
 citasti, & aduersum nos odia tuis maledicis uocibus seminando, comites tibi
 Refellit De-
 metriani sur-
 surros. bi plures radices atq; originis tuæ pullulatione fecisti, quos tamen sermo-
 nis nostri admittere credo rationem. Nam qui ad malum motus est men-
 dacio fallente, multo magis ad bonum mouebitur, ueritate cogente. Dixi-
 sti per nos fieri, & quod nobis debeant imputari omnia ista, quibus nūc
 mundus quatitur & urgetur, quod dī uestri à nobis non colantur. Qua in
 Mundus se-
 nuit. parte (quia ignarus diuinæ cognitionis & ueritatis alienus es) illud primo
 in loco scire debes, senuisse iam mūdum, non illis uiribus stare quibus pri-
 us steterat, nec uigore & robore eo ualere quo antea præualebat. Hoc etiā
 nobis tacētibus, & nulla de scripturis sanctis prædicationibusq; diuinis do-
 cumenta promentibus, mūdus ipse iam loquitur, & occasum sui rerum la-
 bētium probatione testatur, nō hyeme nutriendis seminibus tāta hymbri-
 um copia est, non frugibus æstate torrendis solita flagrātia est, nec sic*uer-
 na de temperie fata lata sunt, nec adeo arboreis foetibus autumnia foecun-
 da sunt. Minus de effossis & fatigatis montibus eruuntur marmorum cru-
 stæ, minus argenti & auri opes suggerunt exhausta iam metalla & paupe-
 res uenæ. Aliās*breui-
 antur. res uenæ. *Breuiatur in dies singulos & decrescit ac deficit in agris agrico-
 la, in mari nauta, miles in castris, innocentia in foro, iusticia in iudicio, in
 amicitijs cōcordia, in artibus peritia, in moribus disciplina. Putasne tu tā-
 tā posse substantiam rei senescentis existere, quanta prius potuit nouella
 adhuc & uegeta iuuenta pollere? Minuatur necesse est quicquid sine iam
 proximo in occidua & in extrema deuergit. Sic sol in occasu suo radios mi-
 nus claro & igneo splendore iaculatur. Sic declināte iam cursu exoletis cor-
 nibus luna tenuiatur, & arbor quæ fuerat ante uiridis & fertilis, arefcenti-
 bus ramis fit postmodum sterili senectute deformis. Et fons qui exundan-
 tibus prius uenis largiter profluebat, senectute deficiens uix modico sudo-
 re distillat. Hæc sententia mundo data est: hæc dei lex est, ut omnia orta
 Omnia orta
 cadunt. occidant, & aucta senescant, ut infirmantur fortia, & magna minuantur,
 ut cum infirmata & diminuta fuerint, finiantur. Hæc Christianis imputas,
 quod minuantur singula mūdo senectute? Quid si & senes imputēt Chri-
 stianis, quod minus ualeāt in senectute? quod non perinde ut prius uige-
 vitæ breui-
 tas. ant auditu aurium, cursu pedum, oculorum acie, uirium robore, succo ui-
 scerum, mole membrorum? & cum olim ultra octingentos & nongentos
 annos uita hominum longæua procederet, uix nunc possit ad centenari-
 um numerum peruenire? Canos uidemus in pueris, capilli deficiunt an-
 tequam crescant, nec ætas in senectutem desinit, sed incipit à senectute: sic
 in ortu adhuc suo ad finem natiuitas properat, sic quodcunque nunc na-
 scitur

scitur mundi ipsius senectute degenerat, ut nemo mirari debeat singula in mundo coepisse deficere, cum totus ipse iam mundus in defectione sit & in fine. Quod autem crebrius bella continuant, quod sterilitas & fames solitudinem cumulant, quod saeuientibus morbis ualitudo frangitur, quod humanum genus luis, populatione uastatur, & hoc scias praedictum in nouissimis temporibus multiplicari mala, & aduersa uariari, & appropinquante iam iudicii die, magis ac magis in plagas generis humani censuram dei indignantis accedi, non enim sicut tua falsa querimonia & imperitia ueritatis ignara iactat & clamat, ista accidunt, quod dii uestri a nobis non colantur, sed quod a uobis non colatur deus. Nam cum ipse sit mundi dominus cognitor & rector, & cuncta arbitrio eius & nutu gerantur, nec quicquam fieri possit, nisi quod aut fecerit, aut fieri ipse permiserit, utique quando ea fiunt quae iram dei indignantis ostendunt, non propter nos fiunt a quibus deus colitur, sed delictis & meritis uestris irrogant, a quibus deus omnino nec quaerit, nec timetur, nec relictis uanis superstitionibus religio uera cognoscitur, ut qui deus unus est, omnibus unus, colatur ab omnibus & rogetur. Ipsum denique audi loquentem, ipsum uoce diuina instruentem nos pariter ac monentem: Dominum deum tuum adorabis, & illi soli seruias. & iterum. Non erunt tibi dii alieni absque me. & iterum: Nolite ambulare post deos alienos, ut seruiatis eis & ne adoraueritis eos, & ne incitetis me in opibus manuum uestrearum ad disperdendos uos. Propheta item spiritu sancto plenus contestatur & denunciat iram dei dicens: Haec dicit dominus omnipotens: Eo quod domus mea deserta est, uos autem sectamini unusquisque in domum suam, propterea abstinebit coelum a rore, & terra subtrahet procreationes suas, & inducam gladium super terram, & super frumentum, & super uinum, & super oleum, & super homines, & super pecora, super omnes labores manuum uestrearum. Item propheta alius repetit & dicit: Et pluam super unam ciuitatem, & super aliam non pluam. Pars una compluetur, & pars super quam non plueram, arefiet. Et congregabuntur duae & tres ciuitates in unam ciuitatem potandae aquae causa, nec satiabuntur, & non conuertimini ad me dicit dominus. Indignatur ecce dominus & irascitur, & quod ad deum non conuertimini comminatur, & tu miraris aut queris in hac obstinatione & contemptu uestro, si rara desuper pluuia descendat, si terra situ pulueris squaleat, si uix ieiunas & palladas herbas sterilis gleba producat, si uinea debilitet grando cadens, si olea detruncet turbo subuertens, si fontem siccitas statuatur, aerem pestilens aura corrumpat, homines morbida ualitudo consumat, cum omnia ista peccatis prouocantibus ueniant, & plus exacerbetur deus quando nihil talia & tanta proficiant? Fieri enim ista uel ad disciplinam contumacium, uel poenam malorum, declarat in scripturis sanctis idem deus dicens: Sine causa percussi filios uestros, disciplinam non exceperunt. Et propheta deuotus ac dicatus deo ad haec eandem

Tempore multiplicatur mala.

Luc. 4.

Exod. 20.

Hier. 7.

Aggei. 1.

Amos. 4.

Quicquid patimur peccata nostra meruerunt.
Hier. 2.

Hier. 5. eadem respondit & dicit: Verberasti eos, nec doluerunt, flagellasti eos, nec uoluerunt credere, nec accipere disciplinam. Ecce irrogantur diuinitus plagæ, & nullus dei metus est, Ecce uerbera desuper & flagella non desunt, & trepidatio nulla, nulla formido est. Quid si nō intercederet rebus humanis uel ista censura? quanto adhuc maior in omnibus esset audacia facinorum impunitate secura? Quereris quod minus nunc tibi uberes fontes, & auræ salubres, & frequens pluuia, & fertilis terra obsequium præbeant, quod nō ita utilitatibus tuis & uoluptatibus elementa deseruiant. Tu enim deo seruis, per quem tibi cuncta deseruiunt? Tu famularis illi, cuius nutu tibi uniuersa famulantur? Ipse de seruo tuo exigis seruitium, & homo hominē parere tibi & obedire compellis, & cum sit uobis eadem sors nascendi, conditio una moriēdi, corporū materia consimilis, animarum ratio communis, aequali iure, & pari lege uel ueniatur in hunc mundum, uel de hoc mundo postmodum recedatur, tamen nisi pro arbitrio tuo tibi seruiatur, nisi ad uoluntatis imperium pareatur, imperiosus & nimius seruitutis exactor flagellis uerberas, fame, siti, nuditate, frequenter ferro & carcere affligis & crucias, & non agnoscis dominum deum tuum, cum sic exerceas ipse dominatum. Merito ergo incurfantibus plagis non desunt dei flagella nec uerbera, quæ cum nihil istic promoueant, nec ad dominum singulos tātō cladium terrore conuertāt, manet postmodum carcer æternus, & iugis flamma, & poena perpetua, nec audietur illic rogantium gemitus, quia nec hic dei indignātis terror auditus est, qui per prophetā clamat & dicit: Audite sermonem domini filij Israël, quia iudicium domini est aduersum incolas terræ, eo quod neq; misericordia, neq; ueritas, neq; agnitio dei est super terram, sed execratio & mendacium, & cædes, & furtum, & adulterium diffusum est super terram, sanguinem sanguini supermiscent. Idcirco terra lugebit cum uniuersis incolis suis, cum bestiis agri, cum serpentibus terræ, cū uolucris & uolatilibus cœli, & deficiēt pisces maris, ut nemo iudicet, & nemo reuincat. Indignari se deus dicit & irasci, eo quod agnitio dei non sit in terris, & deus non agnoscitur nec timetur. Delicta mendaciorum & libidinum, fraudum, crudelitatis, blasphemiarū, impietatis & furoris deus increpat & incusat, & ad innocentiam nemo conuertitur. Fiūt ecce quæ uerbis dei ante prædicta sunt, nec quisq; fide præsentium, ut in futurum consulat, admonetur. Inter ipsa aduersa, quibus uix coartata & cōclusa anima respirat, uacat malos esse, & in periculis tantis non de se magis, sed de altero iudicare. Indignamini indignari deum, quasi aliquid boni male uiuendo mereamini, quasi nō omnia ista quæ accidunt, minora adhuc sint & leuiora peccatis uestris. Qui alios iudicas, aliquando esto & tibi iudex, conscientia tuæ latebras intueri, immo (quia nullus iā delinquendi uel pudor est, & si peccat quasi magis pro ipsis peccatis placeatur) qui perspicuus & nudus uideris à cunctis, & ipse te respice

*Demetrianū
increpat Cy-
prianus.*

*Corporū ma-
teria similis.
Animarū ra-
tio cōmunis.*

Osce. 4.

*Inuehitur in
Demetrianū.*

spice. Aut enim superbia inflatus es, aut auaricia rapax, aut iracūdia saeuus, aut*alea prodigus, aut uinolentia temulentus, aut litore inuidus, aut libidi- Alias* elatiōe
 ne incestus, aut crudelitate uiolentus, & miraris in pēnas generis humani
 iram dei crescere, cū crescat quotidie quod puniatur? Hostem quereris ex-
 urgere, quasi & si hostis desit, esse pax inter ipsas togas possit. Hostem que-
 reris exurgere, quasi non & si externa de barbaris arma & pericula compri-
 mantur ferocius intus & grauius de calumnijs & iniurijs potentium ciuium
 domesticae impugnationis tela grassentur: De sterilitate aut fame quere-
 ris, quasi famem maiorem siccitas q̄ rapacitas faciat, quasi non de captatis
 annonarū incrementis & preciorum cumulis flagrantior inopiae excreseat
 ardor. Quereris cludi hymbribus cœlum, cum sic horrea cludantur in ter- Auaricia
sacerdotum.
 ris. Quereris minus nasci, quasi quæ nata sunt indigentibus præbeantur. Pe-
 stem & luem criminariis, cum peste ipsa & lue uel detecta sint uel aucta cri-
 mina singulorum, dū nec infirmis exhibetur misericordia, & defunctis aua-
 ricia inhiat ac rapina, idem ad pietatis obsequiū timidi, ad impia lucra te-
 merarij, fugientes morientium funera, & appetentes spolia mortuorum, ut
 appareat in ægritudine sua miseros ad hoc forsitan derelictos esse, ne pos-
 sint dum curantur, euadere. Nam perire ægrum uoluit, qui censum pereun- Alias* gla-
diorum.
 tis inuadit. Tantus* cladium terror dare non potest innocentia disciplina,
 & inter populum frequenti strage morientem, nemo considerat se esse mor-
 talem. Passim discurritur, rapitur, occupatur. Prædandi dissimulatio nulla,
 nulla cunctatio est. Quasi liceat, quasi oporteat, quasi ille qui non rapit, da-
 mnum & dispendiū proprium sentiat, sic unusquisq; rapere festinat. In la-
 tronibus est utcunq; scelerum aliqua uerecundia, auias fauces & desertas so-
 litudines diligunt, & sic illic delinquitur, ut tamen delinquentium facinus te-
 nebris & nocte ueleretur. Auaricia palam sauit, & ipsa audacia sua tuta in fo-
 ri luce abruptæ cupiditatis arma prostituit. Inde falsarij, inde uenefici, inde
 in media ciuitate sicarij, tam ad peccandum præcipites quàm impune pec-
 cantes. A nocente crimen admittitur, nec innocens qui uindictæ, inuenitur.
 De accusatore uel iudice metus nullus. Impunitatem consequuntur mali, dū
 modesti tacent, timent conscij, ueneunt iudicaturi. Et idcirco per prophetam
 diuino spiritu & instinctu rei ueritas p̄mitur, certa & manifesta ratio mon-
 stratur, dominum posse aduersa prohibere, sed ne ille subueniat merita pec-
 cantium facere. Nunquid ait, non ualet manus domini, ut saluos uos faciat, Hiere. 42.
 aut grauauit aurem, ut non exaudiat? Sed peccata uestra inter uos & deum Peccata sepa-
rant à deo.
 separant. Et propter delicta uestra auertit faciem suam à uobis, ne miserea-
 tur. Peccata itaq; & delicta reputentur conscientia, uulnera cogitentur, & de-
 sinet unusquisq; de domino & de nobis conqueri, si quod patitur, intelligat
 se mereri. Ecce id ipsum quale est, unde nobiscum maxime sermo est, quod
 nos infestatis innoxios. quod in contumeliam dei impugnatis atq; oppri-
 mitis

Superstitione
subuertitur re-
ligio.
al's* numini.

Crocodylus
colitur.
Christianorū
persecutor De-
metrianus.

mitis dei seruos. Parum est quod furentium uarietate uitiorum, quod ini-
quitate feralium criminum, quod cruentarum compendio rapinarum ui-
ta uestra maculatur, quod superstitionibus falsis religio uera subuertitur,
quod deus omnino nec quaeritur nec timetur, adhuc insuper dei seruos &
maiestati ac*nomini eius dicatos iniustis persecutionibus flagellatis? Satis
non est quod tu ipse dominum non colis, adhuc insuper eos qui colunt sa-
crilega infestatione persequeris? Deum nec colis, nec colere omnino per-
mittis, & cum ceteri, qui non tantum ista inepta idola & manu hominis fa-
cta simulachra, sed & portenta quaedam & monstra uenerantur, tibi place-
ant, solus displicet dei cultor. Fumant ubique in templis uestris hostia-
rum busta & rogi pecorum, & dei altaria uel nulla sunt uel occulta. Croco-
dili & Cynocephali & lapides & serpētes coluntur, & deus solus in terris aut
non colitur, aut nō est impune quod colitur, innoxios, iustos, deo charos do-
mo priuas, patrimonio spoliās, cathenis premis, carcere includis, gladio, be-
stijs, ignibus punis, saltem contentus esto dolorum nostrorum compendio
ac simplici ac ueloci breuitate poenarū. Admoues laniandis corporibus lō-
ga tormenta, multiplicas lacerandis uisceribus numerosa supplicia, nec feritas
atq; immanitas tua uisitatis potest contenta esse tormentis, excogitat nouas
poenas ingeniosa crudelitas. Quae hac est insanabilis carnificinae rabies,
quae inexplicabilis libido sauitiae? quin potius elige tibi alterum de duobus:
Christianum esse, aut est crimen, aut non est: Si crimen est, cur non in-
terficias confitentem? si crimen non est, quid persequeris innocentem?
Torqueri enim debui si negarem. Si poenam tuam metuens id quod
prius fueram, & quod deos tuos non colueram mendacio fallente celarem,
tunc torquendus fuisset, tunc ad confessionem criminis ui doloris adigen-
dus, sicut in ceteris quaestionibus torquentur rei, qui se negant crimine quo
accusantur teneri, ut facinoris ueritas, quae indice uoce non promitur, dolo-
re corporis exprimatur. Nunc uero cum sponte confitear & clamem, & cre-
bris ac repetitis identidē uocibus Christianum me esse contester, quid tor-
menta admoues confitenti, & deos tuos non in abditis & secretis locis, sed
palam, sed publice, sed in foro ipso magistratibus & praesidibus audienti-
bus destruenti, ut & si parum fuerat, quod in me prius criminaberis, creue-
rit quod & odisse & punire plus debeas, quod dū me Christianū celebri lo-
co & populo circumstāte pronuncio, & uos & deos uestros clara & publica
praconatione confundo, quid te ad infirmitatem corporis uertis? quid cū
terrenae carnis imbecillitate cōtendis? Cum animi uigore congregere, uirtu-
tem mentis infringe, fidē destrue, disceptatione si potes uince, uince ratione.
Vel si quid dñs tuis numinis & potestatis est, ipsi in ultionem suam surgāt,
ipsi se sua maiestate defendant. Aut quid praestare colentibus possint, qui
se de non colentibus uindicare non possunt? Nam si eo qui uindicatur plu-
ris est

ris est ille qui uindicat, tu dñs tuis maior es. Si autem ijs quos colis maior es, non tu illos colere, sed ab ipsis potius coli debes. Si illos læsos ultio nostra defendit, quomodo & clausos ne pereant tutela uestra custodit? Pudeat te eos colere, quos ipse defendis. Pudeat tutelam de ijs sperare, quos tu tueris. O si audire eos uelles & uidere, quando à nobis adiurantur & torquentur spiritalibus flagris, & uerborum tormentis de obsessis corporibus eñciuntur, quando eiulantes & gementes uoce humana & potestate diuina, flagella & uerbera sentientes, uenturum iudicium confitentur. Veni & cognosce esse uera quæ dicimus. Et quia sic deos colere te dicis, uel ipsis quos colis crede, aut si uolueris & tibi credere, de te ipso loquetur audiente te, qui nunc tuum pectus obsedit, qui nunc mentem tuam ignorantia nocte cæcauit: uidebis nos rogari ab eis, quos tu rogas, timeri ab eis, quos tu times, quos tu adoras: uidebis sub manus nostras stare uinctos & tremere captiuos, quos tu suspicis & ueneraris ut dominos. Certe uel sic confundi in istis erroribus tuis poteris, cum conspexeris & audieris deos tuos quid sint ad interrogationes nostras statim procedere, & præsentibus licet uobis præstigias illas & fallacias suas non posse celare. Quæ ergo mentis ignauia est, immo quæ desipientium cæca & stulta dementia, ad lucem de tenebris non uenire, & mortis aternæ laqueis uinctos spem nolle immortalitatis excipere, non metuere deum comminantem & dicentem: Sacrificans dñs eras. Exo. 22. dicabitur nisi domino soli: & iterum: Adorauerunt eos quos fecerunt digiti Es. 42. ti eorum, & incuruatus est homo, & humiliatus est uir, & non laxabo illis. Quid te ad falsos deos humilias & inclinas? Quid ante inepta simulacra & figmenta terrena captiuum corpus incuruas? Rectum te deus fecit, & cum cætera animalia prona & ad terram situ uergente depressa sint, tibi sublimis status & ad cælum atq; ad deum tuum uultus erectus est. Illuc intueri, illuc oculos tuos erige, in supernis deum quære. Vt carere inferis possis, ad alta & cœlestia suspensum pectus attolle. Quid te in lapsum mortis cum serpente quem colis, sternis? Quid in ruinam diaboli per ipsum & cū ipso cadis? Sublimitatem serua, qua natus es. Perseuera talis, qualis à deo factus es. Cum statu oris & corporis animum tuum statue. Vt cognoscere deum possis, te ante cognosce. Relinque idola, quæ humanus error inuenit. Ad deum conuertere, quem si imploraueris subuenit. CHRISTO crede, quem uiuificandis ac reparandis nobis pater misit. Lædere seruos dei & CHRISTI persecutiõibus tuis desine, quos læsos ultio diuina defendit. Inde est quod nemo nostrum quando apprehēditur, reluctatur, nec se aduersus iniustam uiolentiam uestram (quamuis nimius & copiosus noster populus) ulciscitur. Patientes facit de secutura ultione securitas. Innocentes nocentibus cedunt. Infontes pœnis & cruciatibus acquiescunt, certi & fidentes quod inultum non remaneat quodcunq; perpetimur, quantoq; maior fuerit perse-

Os homini
sublime dedit
cœlūq; uidere
iussit.

rit persecutionis iniuria, tanto & iustior fiat & grauior pro persecutione uir-
Scelus uindicta dicta. Nec unquam impiorum scelere in nostrum nomen exurgitur, ut non
sequitur. statim diuinitus uindicta comitetur. Vt memorias non teneamus anti-
 quas, & ultiones pro cultoribus dei saepe repetitas, nullo uocis praconio re-
 uoluamus, documentum recentis rei satis est, quod sic celeriter, quodq; in
 tanta celeritate sic granditer nuper secuta defensio est, ruinis regum, iactu-
 ris opum, dispendio militum, diminutione castrorum. Nec hoc casu accidit
Deute. 32. se aliquis existimet aut fuisse fortuitum putet, cum iam pridem scriptura di-
 uina posuerit & dixerit: Mihi uindicta, ego retribuam, dicit dominus. & ite-
 rum spiritus sanctus praemoneat & dicat: Ne dixeris, ulciscar me de inimi-
 co meo, sed expecta dominum, ut tibi auxilio sit. Vnde clarum est atq; mani-
 festum, quia non per nos, sed pro nobis accidunt cuncta ista, quae de dei in-
 dignatione descendunt. Nec ideo quis putet Christianos ipsi qui accidunt,
 non uindicari quod & ipsi uideantur incursione perstringi. Poena de aduer-
 sis mundi ille sentit, cui & laticia & gloria omnis in mundo est. Ille mœret &
 deflet, si sibi male sit in seculo, cui bene non potest esse post seculum, cuius
 uiuendi fructus omnis hic capitur, cuius hic solatium omne finitur: cuius
 caduca & breuis uita hic aliquam dulcedinem computat uoluptatum, cum
 istinc recesserit, poena iam sola superest ad dolorem. Caterum nullus hic
 dolor est de incursione malorum praesentium, quibus fiducia est futurorum
 bonorum. Deniq; nec consternimur aduersis, nec frangimur, nec dolemus,
 neq; in ulla aut rerum clade, aut corporum ualitudine mustitamus, spiritu
 magis quam carne uiuentes, firmitate animi infirmitatem corporis uinci-
Patientia ad mus. Per ipsa, quae nos cruciant & fatigant, probari & corroborari nos sci-
uersis pbatur. mus & confidimus. Putatis nos aduersa uobiscum aequaliter perpeti, cum
 eadem aduersa uideatis a nobis & uobis non aequaliter sustineri? Apud
 uos impatientia clamosa semper & querula est, apud nos fortis & religiosa
 patientia, quieta semper, & semper in deum grata est, nec quicquam istinc
 latum aut prosperum sibi uendicat, sed mitis & lenis, & contra omnes flu-
 ctuantis mundi turbines stabilis diuinæ pollicitationis tempus expectat.
 Quamdiu enim corpus hic permanet commune cum ceteris, sit necesse est
 & corporalis conditio communis, nec separari generi humano ab inuicem
 datur, nisi istinc de seculo recedatur. Intra unam domum boni & mali inte-
Vna domus rim continemur. Quicquid intra domum euenerit pari sorte perpetimur,
bonos & ma- donec aui temporalis fine completo, ad aeternae uel mortis uel immortalita-
los habet. tis hospitia diuidamur. Non ergo idcirco compares uobis & aequales su-
 mus, quia in isto adhuc mundo & carne constituti, mundi & carnis incom-
 moda uobiscum pariter incurrimus. Nam cum in sensu doloris sit omne
 quod punit, manifestum est eum non esse participem poenae tuae, quem ui-
 deas tecum aequaliter non dolere. Viget apud nos spei robur, & firmitas fi-
 dei, &

dei. & inter ipsas seculi labentis ruinas erecta mens, & immobilis uirtus, & nunq̃ nisi lata patientia & de deo suo semper anima secura, sicut per prophetam spiritus sanctus loquitur & hortatur, spei ac fidei nostræ firmitatē celesti uoce corroborans: Ficus, inquit, non afferet fructum, & non erit generatio in uineis. Mentietur opus oliuæ, & campi non præstabunt frumentum. Deficiet à stabulo oues, & non erunt in præsepibus boues. Ego autem in domino exultabo, & gaudebo in deo salutari meo, dei hominem & cultorem dei subnixum spei ueritate, & fidei stabilitate fundatum, negat mundi huius & seculi infestationibus commoueri. Vineam licet fallat, & olea decipiat, & herbis siccitate morientibus æstuans campus areseat: quid hoc ad Christianos, quid ad dei seruos, quos paradysus inuitat, quos gratia omnes & copia regni celestis expectat? Exultant semper in domino & lætantur & gaudent in deo suo, & mala atq; aduersa mundi fortiter tolerant, dum bona & prospera futura prospectant. Nam qui exposita natiuitate terrena spiritu recreati & renati sumus, nec iam mundo sed deo uiuimus, non nisi cum ad deum uenerimus dei munera & promissa capiemus. Et tamen pro arcendis hostibus & hymbribus impetrandis, & uel auferendis uel temperandis aduersis rogamus semper, & preces fundimus. Et pro pace ac salute uestra propicientes ac placantes dominum diebus ac noctibus iugiter atq; instanter oramus. Nemo igitur sibi blandiatur, quod nobis & prophanis dei cultoribus & deo aduersantibus sit interim per æqualitatem carnis & corporis laborum secularium conditio communis, ut ex hoc opinetur non omnia ista quæ nunc accidunt, uobis irrogari, cum de ipsius prædicatione & prophetica contestatione ante prædictum sit, uenturam super iniustos iram dei, persecutiones quæ nos humanitus læderent, non defuturas, sed ultiones quæ læsos diuinitus defenderent secuturas. Et quanta sunt quæ istic p nobis interim fiunt? In exemplum aliquid datur ut dei uindictis ira noscatur. Cæterum retro est iudicij dies, quem scriptura sancta denunciat dicens: Ululate, proximus est enim dies domini, & obtritio à deo aderit: Ecce enim dies domini uenit insanabilis indignationis & iræ, ponere orbem terræ desertum & peccatores perdere ex eo. & iterum. Ecce dies domini uenit ardēs uelut dibanus ignis, eruntq; omnes alienigenæ, & omnes, inquit, ut stipula, & succendet illos adueniens dies, dicit dominus. Succendi & cremari alienigenas præcinit dominus, id est, alienos à diuino genere & prophanos, spiritaliter non renatos, nec dei filios factos. Euadere enim eos solos posse, qui renati & signo CHRISTI signati fuerint, alio in loco dominus loquitur quando ad uastationem mundi & interitum generis humani angelos suos mittens grauius in ultimo comminat dicens: Ite & cædite & nolite parcere oculis uestris. Nolite misereri senioribus atq; iuuenibus, & uirgines & mulieres & paruulos interficite ut deleantur. Omnem autem super quem signum

spe firman-
tur
Christiani.

Abac. 3.

Paradysus
Christianos
inuitat.

Esai. 13.

Malach. 4.

Ezech. 9.

scriptum est, ne tetigeritis. Quod autem sit hoc signum, & qua in corporis parte positum, manifestat alio in loco dominus dicēs: Transi mediam Hierusalem, & notabis signum super frontes uirorum, qui ingemūt & moerent propter iniquitates, quæ fiunt in medio ipsorum. Et quod ad passionem & sanguinē CHRISTI pertineat hoc signum, & ille saluus atq; incolumis referuetur, quisquis in hoc signo inuenitur, item dei testimonio comprobatur dicentis: Et erit sanguis in signum uobis super domos, in quibus eritis, & uidebo sanguinem, & protegā uos, & non erit in uobis plaga diminutionis, cum percutiam & conteram terram Aegypti. Quod autem ante occiso agno, præcessit in imagine, impletur in CHRISTO, secuta postmodum ueritate: illic percussa Aegypto. Iudaicus populus euadere nō nisi sanguine & signo agni potuit, ita & cum uastari cœperit mundus & percuti, quisquis in sanguine & signo CHRISTI inuentus fuerit, solus euadet. Respicite itaq; dum tempus est ad ueram & æternam salutem, & quia iam mundi finis in proximo est, ad dominum deum mentes uestras dei timore conuertite. Nec uos delectet in seculo inter iustos & mites impotens ista & uana dominatio, cum & in agro inter cultas & fertiles segetes lolium & auena dominetur. Nec dicatis mala accidere, quia dñi uestri à nobis non collantur, sed sciatis esse hanc iræ dei censuram, ut qui beneficijs non intelligitur, uel plagis intelligatur. Deum uel sero quærite, quia iam pridem per prophetam deus præmonēs hortatur & dicit: Quærite dominum, & uiuet anima uestra. Deum uel sero cognoscite, quia CHRISTVS adueniens hoc admonet docetq; dicens. Hæc est autem uita æterna, ut cognoscāt te solum uerum deum, & quem misisti IESVM CHRISTVM. Credite illi qui omnino nō fallit, credite illi qui hæc omnia futura prædixit. Credite illi, qui credētibus præmium uitæ æternæ dabit. Credite illi, qui incredulis æterna supplicia gehennæ ardoribus irrigabit. Quæ tunc erit fidei gloria, quæ poena perfidiæ, cum iudicij dies uenerit: quæ læticia credentium, quæ moesticia perfidorum, noluisse istic prius credere, & ut credant iam redire non posse. Cremabit addictos ardens semper gehenna, & uiuacibus flammis uorax poena, nec erit unde habere tormenta uel requiem possint aliquando uel finem. Seruantur cum corporibus suis animæ infinitis cruciatibus ad dolorem, spectabitur illic à nobis semper, qui hic nos spectauit ad tempus, & in persecutionibus factis oculorum crudelium, breuis fructus perpetua uisione pensabitur, secundū scripturæ sanctæ fidē dicentis: Vermis eorū nō morietur, & ignis eorum non extinguetur, & erunt ad uisionem uniuersæ carni. & iterum: Tunc stabunt iusti in magna constantia aduersus eos qui se angustiauerunt, & qui abstulerunt labores eorum. Videntes turbabuntur timore horribili & mirabuntur in subitatione insperatæ salutis, dicentes inter se poenitentiam agentes & præ angustia spiritus gementes: Hi sunt quos

Finis mudi in
proximo est.

Infelix lolium
& steriles do-
minantur aue-
ne.

Amos. 5.

Ioan. 17.

Mar. 9.

sap. 5.

quos aliquādo habuimus in derisum & in similitudinem improprij. Nos insensati uitam illorum aestimabamus insaniam, & finem illorum sine honore. Quomodo ergo computati sunt inter filios dei, & inter sanctos fors illorum est? Ergo errauimus à uia ueritatis, & iustitiæ lumē non luxit nobis, & sol nō ortus est nobis. Lassati sumus in iniquitatis uia & pditionis, & ambulauimus solitudines difficiles, uiam autem domini ignorauimus. Quid nobis profuit superbia? aut quid diuitiarum iactatio contulit nobis? Transierunt omnia illa tanq̃ umbra. Erit tunc sine fructu pœnitentia, & dolor pœnæ, & inanis ploratio, & inefficax deprecatio. In æternam pœnam sero credunt, qui in uitam æternam credere noluerunt. Securitati igitur & uitæ dum licet, prouidete. Offerimus uobis animi & consilij nostri salutare munus. Et quia odisse non licet nobis, & sic deo plus placemus, dum nullā pro iniuria uicem reddimus, hortamur dum facultas adest, dum adhuc aliquid de seculo superest, deo satisfacere, & ad ueræ religionis candidam lucem de profundo tenebræ superstitionis emergere. Non inuidemus cōmodis uestris, nec beneficia diuina celamus. Odij uestris beneuolētiam reddimus & pro tormentis ac supplicijs, quæ nobis inferunt, salutis iter demonstramus: Credite & uiuite, & qui nos ad tempus persequimini in æternū gaudete nobiscum. Quando istinc excessum fuerit, nullus iam locus pœnitentiæ est, nullus satisfactionis effectus. Hic uita aut amittitur, aut tenetur, hic salutis æternæ cultu dei & fructu fidei prouidetur. Nec quisquam aut peccatis retardetur, aut annis, quo minus ueniat ad consequendam salutem. In isto adhuc mundo manenti pœnitentia nulla sera est. Patet ad indulgentiam aditus: & quærentibus atq; intelligētibz ueritatem facilis accessus est. Tu sub ipso licet exitu & uitæ temporalis occasu, pro delictis roges deum qui unus & uerus est, confessionem & fidem eius agnitionis implores, uenia confitenti datur, & credenti indulgentia salutaris de diuina pietate conceditur, & ad immortalitatem sub ipsa morte transitur. Hanc gratiam CHRISTVS impartit, hoc munus misericordiæ suæ tribuit subigēdo mortem trophæo crucis, redimendo credentem precio sanguinis sui, reconciliando hominē deo patri, uiuificando mortalem regeneratione cœlesti. Hunc si fieri potest separatur omnes, huius sacramento & signo censeamur, hic nobis uiam uitæ aperit, hic ad paradysum reduces facit, hic ad cœlorum regna perducit, cum ipso semper uiuemus, & facti per ipsum filij dei, cum ipso semper exultabimus, ipsius cruore reparati. Erimus Christiani cum CHRISTO simul gloriosi, de deo patre beati, de perpetua uoluptate latantes semper in conspectu dei, & agentes deo gratias semper. Neq; enim poterit nisi & lætus semper esse & gratus, qui cum morti fuisset obnoxius, factus est immortalitate securus. Amen.

Securitati cōsulendum.

Pœnitentiæ nullus post mortem locus.

Pœnitentiæ nulla sera est.

Tractatus beati Cypriani de habitu uirginum, ceteras mulieres ad pudiciā & mundi contemptum inuitans, docensq; quantū periculi sit uel in unius transgressionē praecepti & culpae leuioris: deinde uirginalem conuersationem instituens demonstrat quae uirginibus meditanda, quae concupiscenda sunt.

TRACTATVS SECVNDVS, DE HABITU VIRGINVM.

Disciplina.

Psal. 2.

Psal. 49.

Sapi. 3.

Proverb. 3.

Hiere. 3.

1. Cor. 6.

Disciplina custos spei, retinaculum fidei, dux itineris salutaris, fomes ac nutrimentum bonae indolis, magistra uirtutis facit in CHRISTO manere semper, ac iugiter in deo uiuere, ad promissa coelestia & diuina praemia puenire. Hanc sectari salubre est, & aduersari ac negligere lethale. In psalmis loquitur spiritus sanctus: Cōtinete disciplinam ne forte irascatur dominus, & pereatis à uia recta, cum exarserit cito ira eius super uos. & iterum: Peccatori autem dixit deus: Vt quid exponis iustificationes meas, & assumis testamentum meum per os tuum? Tu autem odisti disciplinam, & proiecisti sermones meos retro. Et denuo legimus: Disciplinam qui abiicit, infelix est. Et de Salomone mandata sapientiae monentis accepimus: Fili ne neglexeris disciplinam domini, ne defeceris ab eo correptus. Quem enim diligit deus, corripit. Si autem quem diligit deus corripit, & sic corripit ut emendet. Fratres quoq; & maxime sacerdotes non oderunt, sed diligunt eos quos corripiunt ut emendent, cum & deus per Hieremiam ante praedixerit, & tempora nostra significauerit dicens: Dabo uobis pastores secundum cor meum, & pascent uos pascentes cum disciplina. Quod si in scripturis sanctis, tam ueteribus quam etiam nouis frequenter & ubique disciplina praecipitur, & fundamentum omne religionis ac fidei de obseruatione ac timore proficiscitur, quid cupidius appetere, quid magis uelle ac tenere nos conuenit, quam ut radicibus fortius fixis, & domicilijs nostris super petram robusta mole solidatis, inconcussi ad procellas & turbines seculi stemus, ut ad CHRISTI munera per diuina praecepta ueniamus, considerantes pariter ac scientes quod templa dei sunt membra nostra, ab omni fece contagionis antiquae, lauacri uitalis sanctificatione purgata, nec uiolari ea aut pollui fas sit, cum qui uiolat & ipse uioletur? Eorum nos templorum cultores & antistites sumus. Seruiamus illi, cuius esse iam coepimus. Paulus in epistolis suis ponit & dicit, quibus nos ad curricula uiuendi per diuina magisteria formauit: Nō estis uestri: empti em̄ estis magno precio, glorificate & portate

& portate dominum in corpore uestro. Glorificemus & portemus dominū puro & mūdo corde, & corpore, & obseruatione meliori, ut qui p sanguinē CHRISTI domini nostri redēpti sumus, per omnia seruitutis obsequia redemptoris imperio pareamus, demusq; operā ne quid immūdum & prophanū templo dei inferatur, ne offensus sedem quā inhabitat, derelinquat. Sospitantis domini uerba sunt & docentis, curantis pariter & monentis: Ecce, inquit, sanus factus es, iam noli peccare, ne quid tibi deterius fiat. Dat uiuendi morem, dat innocentiae legem. Postq; cōtulit sanitatem, nec habenis liberis, & solutis uagari postmodū patitur, sed ipsis potius quibus sanatus fuerat mancipato grauius comminatur, quod sit scilicet minor culpa deliquisse ante, cum necdum nosset disciplinam dei, nulla sit uenia ultra delinquere, postq; dominū nosse cōepisti, & quidem hoc tam uiri q; mulieres, tā pueri quā puellae, sexus omnis atq; omnis aetas obseruet, atq; pcuret pro religione & fide, quam domino debet, ne quod sanctum & purum de domini dignatione percipitur, minus sollicito timore teneatur. Nunc nobis ad uirgines sermo est, quarum quo sublimior gloria, maior & cura est. Flos est ille ecclesiastici germinis: decus atq; ornamentum gratiae spiritalis, lata indoles, laudis & honoris opus integrum atq; incorruptum, dei imago respondens ad sanctimoniam domini, illustrior portio gregis CHRISTI. Gaudet per illas atque in illis largiter floret ecclesiae matris gloriosa fecunditas. Quātoque plus copiosa uirginitas numero suo addidit, tanto gaudium matris augefcit. Ad has loquimur, has hortamur affectione potius q; potestate, non quod extremi & minimi & humilitatis nostrae conscj aliquid ad censuram licentiae uindicemus, sed quod ad sollicitudinem magis cauti plus de diaboli infestatione timeamus. Neq; inanis cautio est & formido uana, quae ad salutis uiam consulit, quae dominica & uitalia praecipua custodit, ut qua se CHRISTO dicauerint, & a carnali concupiscentia recedentes tam carne quā mente se deo deuouerint, opus suum consequantur magno praemio destinatum, nec ornari iam aut placere cuiquam nisi domino suo studeant, a quo & mercedem uirginitatis expectant, dicente ipso: Non omnes capiunt hoc uerbum, sed illi quibus datum est. Sunt enim spadones qui ex utero matris sunt nati: & sunt spadones qui seipso castrauerūt propter regnum cœlorū, & sunt spadones qui castrati sunt ab hominibus. Denuo quoq; per hanc angeli uocem continentiae munus ostēditur, uirginitas praedicatur: Hi sunt qui cum mulieribus se non coinquinauerunt, uirgines enim permanserunt. Hi sunt qui sequuntur agnum quocūq; ierit. Neq; enim masculis tantum continentiae gratia repromittit dominus, & foeminas praeterit, sed quoniā foemina uiri portio est, & ex eo sumpta atque formata est, in scripturis ferē omnibus ad protoplastum deus loquitur, quia sunt duo in carne una, & in masculo simul significat & foemina. Quod

laus mshs

Matth. 19.

Spadones.

Apocal. 14.

Foemina uiri portio.

Quod si CHRISTVM continentia sequitur, & regno dei uirginitas destinatur, quid est illis cum terreno cultu & cum ornamentis, quibus dum hominibus placere gestiunt, dominum offendunt, non cogitantes esse praedictum, qui hominibus placent confusi sunt, quoniam deus nihil fecit eos. Et Galat. 1. Paulus quoque gloriose & sublimiter praedicans dicit: Si hominibus place-
 re uellem, CHRISTI seruus non essem. Continentia uero & pudicitia non in sola carnis integritate consistit, sed etiam in cultus & ornatus honore pariter ac pudore, ut secundum Apostolum, quae innupta est sancta sit & cor-
 1. Corin. 7. pore & spiritu. Instruit nos Paulus & dicit: Coelebs cogitat ea quae dei sunt, quomodo placeat deo. Qui autem matrimonium contraxit, cogitat ea quae sunt mundi, quomodo placeat uxori. Sic & uirgo & mulier innupta cogitat ea quae sunt domini, ut sit sancta corpore & spiritu. Virgo non esse tantum, sed & intelligi debet & credi, ut nemo cum uirginem uiderit dubitet an uirgo sit. Parem se integritas in omnibus praestet, nec bonum corporis cultus infamet. Quid ornata, quid compta procedit, quasi maritum aut habeat, aut quaerat? Timeat potius placere, si uirgo est, nec periculum sui appetat, quae ad meliora & diuina se seruat. Quae uirum non habent, cui placere se simulant, integrae & purae non tantum corpore, sed etiam spiritu perseuerent. Neque enim fas est uirginem ad speciem suae formae comi, aut de carne, & de eius pulchritudine gloriari, cum nulla sit illis magis quam aduersus
 Virginibus aduersus carnem colluctatio. Galat. 6. carnem colluctatio, & uincendi, aut domandi corporis obstinata certatio. Paulus quoque forti ac sublimi uoce proclamat: Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce domini mei IESU CHRISTI, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo: & uirgo in ecclesia de specie carnis atque de corporis
 Ibidem. 5. pulchritudine gloriatur? Addit Paulus & dicit: Qui enim sunt CHRISTI, carnem suam crucifixerunt cum uitijs & concupiscentijs. Et quae se carnis concupiscentijs & uitijs renunciaisse profitetur, in ijsdem quibus renunciauerat, inuenitur? Deprehenderis uirgo, detegeris. Aliud te esse iactas, & aliud affectas. Maculis te concupiscentiae carnalis aspergis, cum integritatis candida sis, & pudoris. Clama, inquit Esaia dominus: Omnis caro foenum, & omnis claritas eius ut flos foeni. Aruit foenum & flos decidit, uerbum autem domini manet in aeternum. Neminem Christianum decet, & maxime uirginem non decet claritatem ullam computare carnis & honorem, sed solum appetere sermonem dei, bona in aeternum mansura complecti. Aut si in carne sit gloriandum, tunc plane quando in nominis domini confessione cruciatur, quando fortior foemina, uiris torquentibus inuenitur, quando ignes, aut
 Carnis monilia. Esa. 40. cruces, aut ferrum, uel bestias patitur, ut coronetur. Illa sunt carnis preciosa monilia, illa corporis ornamenta meliora. Sed sunt aliquae diuites, & facultatum ubertate locupletes, quae opes suas praeferrant, & se bonis suis uti debere contendunt. Sciant primo illam diuitem esse, quae in deo diues est: Illam esse locupletem

locupletem, quæ locuples in CHRISTO est. Bona illa esse, quæ sunt spiritalia, diuina, cœlestia, quæ nos ad dominum ducant, quæ nobiscum apud deum perpetua possessione permaneant. Caterum quæcunq; terrena sunt in seculo accepta, & hic cum seculo remansura, tam contemni debent, quàm mundus ipse contemnitur, cuius pompis & delitijs iam tunc renunciauimus, cum meliore transgressu ad dominum uenimus. Hinc Ioannes nos excitat & hortatur spiritali & cœlesti uoce * corroborans: Nolite, ait, diligere mundum, neq; ea quæ in mundo sunt. Si quis dilexerit mundum non est charitas patris in illo, quoniam omne quod in mundo est, concupiscentia carnis, & concupiscentia oculorum, & ambitio seculi, quæ non est à patre, sed ex concupiscentia seculi. Et mundus transibit & concupiscentia eius. Qui autem fecerit uoluntatem dei manet in æternum, quomodo & deus manet in æternum. Aeterna igitur & diuina sectanda sunt, & omnia de dei uoluntate facienda sunt, ut domini nostri uestigia & magisteria diuina sectemur, qui monuit & dixit: Non descendi de cœlo ut faciam uoluntatem meam, sed uoluntatem eius qui misit me. Quod si non est maior domino suo seruus, & liberatori debet obsequium liberatus. Qui esse cupimus Christiani, debemus quod CHRISTVS fecit & docuit, imitari. Scriptum est enim, & legitur, & auditur, & in exemplum nostræ ecclesiæ ore celebratur: Qui dicit se in CHRISTO manere, debet quomodo ille ambulauit, & ipse ambulare. Ambulandum est uestigijs paribus, æmula ingressione nitendum est. Tunc respondet ad fidem nominis sectator ueritatis, & credenti præmium datur, si quod creditur, & geratur. Locupletem te dicis & diuitem, sed diuitijs tuis Paulus occurrit, & ad cultum atq; ornatum tuum iusto fine moderandum sua uoce præscribit: Sint, inquit, mulieres cum uerecundia & pudicitia componentes se non in tortis crinibus, neq; auro, neq; margaritis, aut preciosa ueste, sed ut decet mulieres promittentes castitatem per bonam conuersationem. Item Petrus ad hæc eadem præcepta consentit & dicit: Sit in muliere non exterior ornamentum, aut auri, aut uestis cultus, sed cultus cordis. Quod si illi mulieres quoq; admonent coërcendas, & ad ecclesiasticam disciplinam religiosa obseruatione moderandas, quæ excusare cultus suos soleant per maritum, quanto id magis obseruare uirginem fas est, cui nulla ornatus sui competat uenia, nec deriuari in alterum possit mendacium culpæ, sed sola ipsa remaneat in crimine? Locupletem te dicis & diuitem, sed non omne quod potest debet & fieri, nec desideria proluxa & de seculari ambitione nascentia ultra honorem ac pudorem uirginitatis extendi, cum scriptum sit: Omnia licent, sed non omnia expediunt. Omnia licent, sed non omnia ædificant. Caterum si tu te sumptuosius comas, & per publicum notabiliter incedas, oculos in te iuuentutis illicias, suspiria adolescentum post te trahas, concupiscendi libidinem nutrias, peccadi fomenta succendas

al. * contestās.

1. Ioan. 2.

Ioan. 6.

1. Ioan. 2.

1. Timo. 2.

1. Petri. 3.

1. Cor. 16.

succendas, ut & si ipsa non pereas, alios tamen perdas, & uelut gladium te
 & uenenum uidentibus praebeas, excusari non potes quasi mente casta sis
 & pudica. Redarguit te cultus improbus & impudicus ornatus, nec compu-
 tari iam potes inter puellas & uirgines CHRISTI, quæ sic uiuis ut possis ada-
 mari. Locupletem te dicis & diuitem, sed iactare diuitias suas uirginem non
 sap. 5. decet, cum dicat scriptura diuina: Quid nobis profuit superbia, aut quid di-
 uitiarum iactatio contulit nobis? transierunt illa omnia tanquam umbra. &
 1. Cor. 7. Apostolus rursus moneat & dicat: Et qui emunt sic sint quasi non posside-
 tes, & qui hoc mundo utuntur quasi non utantur, præterit enim habitus hu-
 ius mundi. Petrus etiam, cui oues suas dominus pascendas, tuendasque com-
 mendat, super quem posuit & fundauit ecclesiam, aurum quidem sibi esse
 Act. 3. & argentum negat, sed se dicit gratia diuitem esse, fide eius & uirtute locu-
 pletem, quibus multa magnalia cum miraculo faceret, quibus ad gratiam glo-
 riæ bonis spiritualibus abundaret. Has opes, istas diuitias possidere non po-
 test, qui se diuitem seculo magis uult esse quam CHRISTO. Locupletem
 te esse dicis & diuitem, & utendum putas istis, quæ possidere te deus uoluit.
 Utere sed ad res salutare, utere sed ad bonas artes, utere ad illa, quæ deus
 præcepit, quæ dominus ostendit. Diuitem te sentiant pauperes, locupletem
 sentiant indigentes. Patrimonia tua deo fœnera, CHRISTVM ciba, ut uir-
 ginitatis perferre gloriam liceat, ut ad domini præmia uenire cōtingat, mul-
 torum precibus exora. Commenda illic thesauros tuos, ubi nullus fur effo-
 diat, quod nullus insidians grassator irrumpat. Possessiones tibi sed coelestes
 magis cōpara, ubi fructus tuos iuges ac perennes & ab omni contactu in-
 iuriæ secularis immunes, nec rubigo atterat, nec grando cadat, nec sol urat,
 nec pluuia corrumpat. Nam delinquis & hoc ipso in deum, si ad hoc tibi ab
 illo diuitias datas credis, ut illis non salubriter perfruaris. Nam & uocem ho-
 mini deus dedit, & tamen non sunt idcirco amatoria cantanda nec turpia,
 & ferrum esse ad culturam terræ deus uoluit, nec homicidia sunt idcirco fa-
 cienda. Aut quia thura & mirram & ignem deus instituit, sacrificandum
 est inde idolis? Vel quia abundant pecudum greges in agris tuis, uictimas
 & hostias immolare debebis? Alioquin tentatio est patrimonium grande,
 nisi ad usus bonos census operetur, ut patrimonio suo unusquisque locuple-
 tior magis redimere debeat quam augere delicta. Ornamentorum ac ue-
 stium insignia & lenocinia fucorum non nisi prostitutis & impudicis fœmi-
 nis congruunt, & nullarum ferè præciosior cultus est, quam quarum pudor
 uilis est. Si in scripturis sanctis quibus nos instrui dominus uoluit & mo-
 neri, describitur ciuitas meretrix, compta pulchrius & ornata, & cum orna-
 Apoc. 17. mentis suis ac propter ipsa potius ornamenta peritura. Et uenit, inquit, unus
 ex septem angelis habentibus phialas septem & aggressus est me dicens:
 Veni ostendam tibi damnationem meretricis magnæ sedētis super aquas
 multas

multas, cū qua fornicati sunt reges terræ. Et duxit me in spiritu: & uidi mulierem sedentem super bestiam, & mulier illa amicta erat pallio purpureo & coccino, & adornata erat auro & margaritis, & lapidibus preciosis, & ferens poculum aureum in manu sua plenum execrationis & immunditiæ, & fornicationis totius terræ. Fugiant castæ uirgines & mulieres pudicæ incestuorum cultus, habitus impudicarum, lupanarium insignia, ornamenta meretricum. Clamat etiam spiritu sancto plenus Esaias, & filias Sion auro & ueste corruptas increpat, & obiurgat perniciosis opibus affluentes, & à domino per seculi delicias recedentes: Exaltate sunt, ait, filiæ Sion, & ambulaue-
Esai. 3.
runt alto collo & nutu oculorum, & incessu pedum trahentes tunicas, & pedibus simul ludentes. Humiliabit dominus principales filias Sion, & reuelabit dominus habitum earum, & auferet dominus gloriam uestis illarum, & ornamenta earum, & crines, & cincinnos, & lunulas, & discriminalia, & dextralia, & armillas, & batronatum, & specula, & annulos, & in aureis, & serica contexta cum auro & hyacintho. Et erit pro odore suauitatis puluis, & pro cingulo reſte præingeris, & pro ornamento capitis aureo, caluicium habebis. Hoc deus culpatur & denotatur: hinc corruptas esse uirgines, hinc à cultu uero & diuino deſciuisse pronunciat. Exaltatæ ceciderunt: comptæ turpitudinem foeditate inque meruerunt: serico & purpura indutæ, CHRISTVM induere non possunt, auro & margaritis & monilibus adornatæ, ornamenta corporis & pectoris perdiderunt. Quis non id excretur & fugiat, quod aliis fuerit exitio? Quis id appetat & assumat, quod ad necem alterius pro gladio fuerit & telo? Si hausto poculo moreretur ille qui biberat, uenenum scires esse quod ille potauit. Si accepto cibo qui acceperat interiret, scires esse lethale quod acceptum potuit occidere: nec ederes inde nec biberes, unde interiſſe alios ante conſpiceres. Nunc quanta ignorantia ueri est animi, quanta animi dementia, id uelle quod & nocuerit ſemper & noceat? & putare quod inde ipſa non pereas, unde alios periſſe cognoſcas? Neque enim deus purpureas aut coccinas oues fecit, aut herbarum ſuccis, aut conchilijs tingere & colorare lanas docuit. Nec diſtinctis auro lapillis & margaritis contexta ſerica, & numeroſa compage digeſtis monilia inſtituit, quibus, ceruicem quam fecit abſconderet, ut operiatur illud quod deus in homine formauit, & conſpiciatur deſuper id quod diabolus adinuenit. An uulnera inferri a uiribus deus uoluit, quibus innocens adhuc infantia & mali ſecularis ignara crucietur, ut poſtea de aurium cicatricibus & cauernis preſcioſa grana dependant, & ſi non ſuo pondere mercium quantitate? Quæ omnia peccatores & apoſtata angelis ſuis artibus prodiderunt, quando ad terrena contagia deuoluti, à cœleſti uigore reſceſſerunt. Illi & oculos circūducto nigrore facere, & genas mēdacio ruboris inſicere, & mutare adulterinis coloribus crimem, & expugnare omnem oris & capitis ueritatem corruptelæ ſuæ impu-
gnatione

gnatione docuerunt. Et quidem isto in loco pro timore, quem nobis fides suggerit, pro dilectione quam fraternitas exigit, nō uirgines tantum aut ui-
 duas, sed & nuptas puto, & omnes omnino foeminas ammonendas, qd'
*Al's*plasma.* opus dei & factura eius & *plastica adulterari nullo modo debeat, adhibi-
 to flauo colore, uel nigro puluere, uel rubore, aut quolibet deniq; liniamen-
Genes. 1. ta natiua corrumpēte medicamine. Dicit deus: Faciamus hominē ad ima-
 ginem & similitudinem nostram, & audet quisquam mutare & cōuertere
Hic locus cita- tur ab Augu- stino libro de doct. Chr. 4. cap. 21. quod deus fecit? Manus deo inferunt, quando illud quod ille formauit, re-
 formare & transfigurare contendunt, nescientes quia opus dei est omne
 quod nascitur, diaboli quodcuncq; mutatur. Si quis pingendi artifex uul-
 tū alicuius & speciem, & corporis qualitatem amulo colore signasset, & si-
 gnato iam cōsummatōq; simulachro, manus alius afferret, ut iam forma-
 ta, iam picta quasi peritior reformaret, grauis prioris artificis iniuria &
 iusta indignatio uideret. Tu te existimas impune laturā tam improbae te-
 meritatis audaciam, dei artificis offensam? Vt enim impudica circa homi-
 nes & incesta fucis lenocinantibus nō sis, corruptis uiolatisq; quae dei sunt,
 peior adultera detineris. Quod ornari te putas, qd' putas comi, impugna-
 tio est ista diuini operis, prauearicatio est ueritatis, monētis Apostoli uox
1. Cor. 5. est: Expurgate uetus fermentum, ut sitis noua conspersio sicut estis azy-
 mi. Nā & pascha nostrū immolatus est CHRISTVS. Itaque festa celebra-
 mus, non in fermento ueteri, neq; in fermento maliciae & nequitiae, sed in
 azymis synceritatis & ueritatis. Nū synceritas perseverat & ueritas, quan-
 do quae syncera sunt polluuntur colorum adulterijs, medicaminum fucis, in-
Matth. 5. mendacium uera mutantur? Dominus tuus dicit: Non potes facere capil-
 lum unum album aut nigrum, & tu ad uincendam domini tui uocē uis te
 esse potiolem? Audaci conatu & sacrilego cōtemptu crines tuos inficis, ma-
 lo praesagio futurorū capillos iam tibi flammeos auspicaris, & peccas, proh
 nefas, capite, id est, corporis parte meliore, & cum scriptum sit de domino:
Apoc. 1. Caput autem eius & capilli erant albi uelut lana aut nix, tu execraris canici-
 em, detestaris alborem, qui sit ad domini caput similis, nō metuis oro quae
 talis es, ne cum resurrectionis dies uenerit, artifex tuus te nō recognoscat?
 ad sua praemia & promissa uenientem remoueat & excludat? increpās ui-
Homo creato- ris sui oblitus gore censoris & iudicis dicat: Opus hoc meum non est, nec haec imago no-
 stra est, cutem falso medicamine polluisti, crinem adultero colore mutaisti,
 expugnata est mendacio facies, figura corrupta est, uultus alienus est, deū
 uidere non poteris, cum oculi tibi non sint, quos deus fecit, sed quos diabo-
 lus infecit. Illum tu sectata es, rutilos atque depictos oculos serpentis imi-
 tata es, de inimico tuo compta, cum illo pariter arsurā. Hae oro non cogi-
*Al's*meditan- da.* tanda sunt dei seruis? non die semper ac nocte metuenda? Viderint quid
 sibi nuptae per placendi studium de coniugum solatio blandiantur, quos-
 dum

dum in excusationem suam proferunt, ad societatem criminosa consensus asiscunt. Virgines certe quibus iste sermo nunc consulit, quæ se eiusmodi artibus compserint, inter uirgines non putem debere numerari, sed tanquam contactas oues & morbidas pecudes à sancto & puro grege uirginitatis arceri, ne contagio suo cæteras polluant, dum simul degunt, ne perdant alias, quæcunque perierunt. Et quoniam continentia bonum quærimus, perniciofa quæq; & infesta uitemus. Nec illa prætereo, quæ dum negligentia in usum ueniunt, contra pudicos & sobrios mores licentiam sibi de usurpatione fecerunt. Quasdam non pudet nubentibus interesse, & inter illam lasciuientium libertatem sermonum colloquia incesta miscere, audire quod non decet, quod non licet dicere, obseruare, & esse præsentibus inter uerba turpia & temulenta conuiuia, quibus libidinum fomes accenditur, sponsa ad patientiam stupri, ad audaciam sponsus animatur. Quis illi in nuptiis locus est, cui animus ad nuptias non est? Aut uoluntaria illic & læta esse quæ possunt, ubi & studia & uota diuersa sunt? Quid illic discitur, quid uidetur? quantum à proposito suo uirgo deficit, quando pudica quæ uenerat, impudicior discedit? Corpore licet uirgo ac mente permaneat, oculis, auribus, lingua minuit illa quæ habebat. Quid uero quæ promiscuas balneas adeunt, quæ oculis ad libidinem curiosis pudori ac pudicitia corpora dicata prostituunt, quæ cum uiros atque à uiris nudæ uident turpiter, ac uidentur, nonne ipsæ illecebram uitæ præstant? nonne ad corruptelam & iniuriam suam desideria præsentium sollicitant & inuitant? Viderit, inquis, qua illuc mente quis ueniat, mihi tantum reficiendi corpusculi cura est & lauandi. Non te purgat ista defensio, nec lasciuia & petulantia crimen excusat. Sordidat lauatio ista, non abluunt, nec emundant membra, sed maculat. Impudice tu neminem conspicias, sed ipsa conspiceris impudice. Oculos tuos turpi oblectatione non polluis, sed dum oblectas alios, ipsa pollueris: spectaculum de lauacro facis: theatra sunt fœdiora quod conuenis: uerecundia illic omnis exuitur. Simul cum amictu uestis honor corporis ac pudor ponitur, denotanda & contrectanda uirginitas reuelatur. Iam nunc considera an cum uestita est, uerecunda sit inter uiros talis, quæ ad inuerecundiam proficit audacia nuditatis. Sic ergo ecclesia frequenter uirgines suas plangit, sic ad infames earum ac detestabiles fabulas ingemiscit, sic flos uirginum extinguitur, honor continentia ac pudor ponitur, gloria omnis ac dignitas prophanatur, sic se expugnatus inimicus per artes suas inserit: sic insidijs per occulta fallentibus, diabolus obrepit: sic dum ornari cultius, dum liberius euagari uirgines uolunt, esse uirgines desinunt, furtiuo dedecore corruptæ, uiduæ antequam nuptæ, non mariti sed CHRISTI adulteræ, quàm fuerant præmijs ingentibus uirgines destinatæ, tam magna supplicia pro amissa uirginitate sensuræ. Audite igitur uirgines ut parentem.

Virgines exhortatur.

audite quaeso uobis timentem pariter ac monentem, audite utilitatibus & commodis uestris fideliter consulentem: Estote tales quales uos artifex deus fecit. Estote tales quales uos manus patris instituit. Mancat in uobis facies incorrupta, ceruix pura, forma syncera. Non inferantur auribus uulnera, nec brachia includat aut colla de armillis & monilibus preciosa catena: sint à compedibus aureis pedes liberi, crines nullo colore fucati, oculi conspiciendo deo digni. Celebrentur lauacra cum foeminis, quarum in uos pudica lauatio est. Nuptiarum festa improba & conuiuia lasciuia uideantur, quorum periculosa contagio est. Vince uestem, quae uirgo es, quae deo seruis: uince aurum, quae carnem uincis & seculum. Non est eiusdem non posse à maioribus uinci, & imparem minoribus inueniri. Arta & angusta est uia, quae ducit ad uitam: durus & arduus limes, qui tendit ad gloriam. Per hunc uiae limitem martyres pergunt, eunt uirgines, iusti quiq; gradiuntur. Lata & spaciofa itinera uitae lethalis: illic illecebrae & mortiferae uoluptates, illic diabolus blanditur, ut fallat: arridet, ut noceat: illicit, ut occidat. Primus cum centeno martyrum fructus est, secundus sexagenarius uester est. Vt apud martyres non est carnis & seculi contagio, nec parua & leuis & delicata congressio, sic & in uobis, quarum ad gratiam merces secunda est, sit & uirtus ad tolerantiam proxima. Non est ad magna facilis ascensus. Quem sudorem perpetimur, quem laborem, cum conamur ascendere colles & uertices montium? quid ut ascendamus ad coelum? Si praemium pollicitationis attendas, minus est quod laboras. Immortalitas per seueranti datur, perpetua uita promittitur, regnum dominus pollicetur. Seruate uirgines, seruate quod esse coepistis, seruate quod eritis. Magna uos merces manet, praemium grande uirtutis, munus maximum castitatis. Vultis scire quo malo careat, & quid boni teneat continentiae uirtus? *Genes. 3.* Multiplicabo, inquit mulieri deus, tristitias tuas, & gemitus tuos, & in tristitia paries filios, & conuersio tua ad uirum tuum, & ipse tui dominabitur. Vos ab hac sententia liberae estis, uos mulierum tristitias & gemitus non timetis: nullus uobis de partu circa filios metus, nec maritus est dominus. *Luc. 20.* Dominus uester & caput CHRISTVS est, ad instar & uicem masculi: fors uobis & conditio communis est. Domini uox est illa dicentis: Filij seculi huius generant & generantur. Qui autem habuerit dignationem seculi illius & resurrectionis à mortuis, non nubunt, neque matrimonium faciunt, neque enim incipient mori, aequales enim sunt angelis dei, cum sint filij resurrectionis. Quod futuri sumus, iam uos esse coepistis, uos resurrectionis gloriam in isto seculo iam tenetis, per seculum sine seculi contagione transitis. Cum caste perseueratis & uirgines, angelis dei estis aequales, tantum maneat & duret solita & illaesa uirginitas, & ut coepit, fortiter, iugiter perseueret. Nec monilium aut uestium quarat ornatum, sed morum. Deum spectet

*uita uia
arta.*

Praemia beatorum.

*Immortalitas
perseueranti
datur.*

Genes. 3.

Luc. 20.

Matth. 22.

Spectet & cœlum, neque oculos ad sublime porrectos, ad carnis & mundi
 concupiscentiam deprimat, & ad terrena deponat. Prima sententia cresce
 re & generare præcepit, secunda ad continentiam suavit. Cum adhuc rudis
 mundus & inanis est, copia fecunditatis generante propagamur & cre-
 scimus ad humani generis augmentum. Cū iam refertus est orbis, & mun-
 dus impletus, qui capere continentiam possunt spadonum more uiuētes,
 castrantur ad regnum. Nec hoc iubet dominus, sed hortatur, nec iugum
 necessitatis imponit, quādo manet uolūtatis arbitrium liberum. Sed cum
 habitationes multas apud patrem suum esse dicat, melioris habitaculi ho-
 spitia demonstrat, habitacula ista meliora uos petitis, carnis desideria ca-
 strātes, maioris gratiæ premium in cœlestibus obtinetis. Omnes quidem
 qui ad diuinum munus & patrimonium baptismi sanctificatione perueni-
 unt, hominem illic ueterem gratia lauacri salutaris exponunt, & innouati
 spiritu sancto à sordibus contagionis antiquæ, iterata natiuitate purgan-
 tur. Sed natiuitatis iteratæ uobis maior sanctitas & ueritas competit, qui-
 bus desideria iam carnis & corporis nulla sunt. Sola in uobis quæ sunt uir-
 tutis & spiritus ad gloriam remanserunt. Apostoli uox est, quem domi-
 nus uas electionis suæ dixit, quem ad promenda mandata cœlestia deus
 misit: Primus homo, inquit, de terræ limo, secundus de cœlo. Qualis ille è
 limo, tales & qui de limo: & qualis cœlestis, tales & cœlestes. Quomodo
 portauimus imaginem eius qui de limo est, portemus & imaginem eius
 qui de cœlo est. Hanc imaginem uirginitas portat, portat integritas, por-
 tat sanctitas, portat & ueritas. Portant disciplinæ dei memores, iustitiam
 cum religione retinentes, stabiles in fide, humiles in timore, ad omnem to-
 lerantiam fortes, ad sustinendam iniuriam mites, ad faciendam misericor-
 diam faciles, fraterna pace unanimis atque concordēs. Quæ uos singula, o
 bonæ uirgines, obseruare, diligere, implere debetis, quæ deo & CHRI-
 STO uacantes ad dominum, cui uos dicastis, & maiore & melio-
 re parte præceditis. Prouectæ annis, iunioribus facite magi-
 sterium: minores natu præbete comparibus incita-
 mentum: hortamētis uos mutuis excitare, æmu-
 lis de uirtute documentis ad gloriam prouo-
 cate. Durate fortiter, spiritualiter pergi-
 te, peruenite feliciter, tantum me-
 mentote tunc nostri, cum in-
 cipiet in uobis uirgini-
 tas honorari.

Continentiam
 suadet deus,
 non iubet.

1. Cor. 15.

Imaginis dei
 portatores.

SECUNDI TRACTATVS DE HABITV
 VIRGINVM FINIS.

q 3 Argumentum

ARGVMENTVM TRACTATVS SEQVENTIS.

Tractatus beati Cypriani aduersus Nouatianum schismaticum, ostendens prae-
positos ecclesiae ad innocentiam simplices esse oportere, & cum simplicitate pru-
dentes in praeceptorum obseruatione aduersus occultam hostis luctam, qui plus me-
tuendus est & cauendus cum latenter obrepit, quam cum se aduersarium profitetur.

TRACTATVS TERTIVS, DE SIMPLICITA
TE PRAELATORVM.

Matth. 5.

*Serpēs dictus
diabolus.*

Matth. 19.

Ioan. 15.

Matth. 7.

Vm moneat dominus & dicat: Vos estis sal terrae, cumque
esse nos iubeat ad innocentiam simplices, & tamen cum
simplicitate prudētes, quid aliud, fratres dilectissimi, quam
providere nos conuenit, & sollicito corde uigilantes subdo-
li hostis insidias intelligere pariter & cauere, ne qui **CHRIS-
TVM** sapientiam dei patris induimur, minus sapere in-
tuenda salute uideamur? Neque enim persecutio sola metuenda est, & ea
quae subruendis ac deſiciendis dei seruis aperta impugnatione grassantur.
Facilior cautio est ubi manifesta formido est. Et ad certamen animus ante
praestruitur, quando se aduersarius confitetur. Plus metuendus est & cauē-
dus inimicus, cum latenter obrepit, cum per pacis imaginem fallens occul-
tis accessibus serpit: unde & nomen serpentis accepit. Ea est eius semper
astutia, ea est circumueniendi hominis caeca & latebrosa fallacia. Sic ab ini-
tio statim mundi fefellit, & uerbis mendacibus blandiēs, rudes animas in-
cauta crudelitate decepit. Sic dominum ipsum tentare conatus, quasi obre-
peret rursus & falleret, latenter accessit: intellectus tamen est & retrusus, &
ideo prostratus, quia agnitus atque detectus. Vnde nobis exemplum da-
tum est ueteris hominis uiam fugere, uestigijs **CHRISTI** uincētis insiste-
re, ne denuo incauti in mortis laqueum reuoluamur, sed ad periculum pro-
uidi accepta immortalitate potiamur. Immortalitate autem potiri quo-
modo possumus, nisi ea à quibus mors expugnatur & uincitur, **CHRISTI**
mandata seruemus: ipso monente & dicente: Si uis ad uitam uenire, ser-
ua mandata. & iterum: Si feceritis quod mando uobis, iam non dico uos
seruos, sed amicos. Hos denique fortes dicit & stabiles, hos super petram
robusta mole fundatos, hos contra omnes tempestates & turbines seculi
immobili & inconcussa firmitate solidatos: Qui audit (inquit) uerba mea
& facit ea, similabo eum uiro sapienti, qui aedificauit domum suam supra
petram. Descendit pluuia, aduenerunt flumina, flauerunt uenti, & impe-
gerunt in domum illam, & non cecidit, fundata enim fuit super petram.
Verbis igitur eius insistere, quacūque & docuit & fecit, discere & facere de-
bemus. Cæterum credere se in **CHRISTVM** quomodo dicit, qui non facit
quod **CHRISTVS** facere praecepit: aut unde perueniet ad præmium fi-
dei.

dei, qui fidem non vult seruare mandati? Nutet necesse est & uagetur, & spiritu erroris arreptus, uelut puluis quem uentus excutit, uentiletur. Nec ambulando proficiet ad salutem, qui salutaris uia non tenet ueritatem. Cauenda sunt autem non solum quae sunt aperte manifesta, sed & astutae fraudis subtilitate fallentia. Quid uero astutius, quidue subtilius, quam ut CHRISTI aduentu detectus ac prostratus inimicus (postquam lux gentibus uenit, & sospitandis hominibus salutare lumen effulsit, ut surdi auditum spiritualis gratiae admitterent, aperirent ad deum oculos suos caeci, infirmi aeterna sanitate reualescerent, claudi ad ecclesiam currerent, multi claris uocibus & precibus orarent) uidens idola derelicta, & per nimium credentium populum sedes suas ac templa deserta, excogitauerit nouam fraudem, ut sub ipso Christiani nominis titulo fallat incautos? Haere-
ses inuenit & schismata, quibus subuerteret fidem, ueritatem corrumpere-
ret, scinderet unitatem. Quos detinere non potest in uiae ueteris caecitate, circumscribit & decipit noui itineris errore. Rapit de ipsa ecclesia homines, & dum sibi appropinquasse iam lumini, atque euasisse seculi noctem uidentur, alias nescientibus tenebras rursus infundit, ut cum euangelio CHRISTI, & cum obseruatione eius & lege non stantes, Christianos se uocent, & ambulantes in tenebris, habere se lumen existiment, blandiente aduersario atque fallente, qui secundum Apostoli uocem transfigurat se uelut angelum lucis, & ministros subornat suos uelut ministros iustitiae, asserentes noctem pro die, interitum pro salute, desperationem sub obtentu spei, perfidiam sub prae-textu fidei, antichristum sub uocabulo CHRISTI, ut dum uerisimilia mentiuntur, ueritatem subtilitate frustrentur. Hoc eo fit fratres dilectissimi, dum ad ueritatis originem non reditur, nec caput quaeritur, nec magistri coelestis doctrina seruatur. Quae si quis consideret & examinet, tractatu longo atque argumentis opus non est. Probatio est ad fidem facilis compendio ueritatis. Loquitur dominus ad Petrum: Ego tibi dico, inquit, quia tu es petrus, & super istam petram aedificabo ecclesiam meam, & portae inferorum non uincunt eam. Tibi dabo clauis regni coelorum, & quaecumque ligaueris super terram, erunt ligatae & in coelis: & quaecumque solueris super terram, erunt soluta & in coelis. Et eidem post resurrectionem suam dicit: Pasce oues meas, & quamuis apostolis omnibus post resurrectionem suam parem potestatem tribuat & dicat: Si cut misit me pater, & ego mitto uos, accipite spiritum sanctum: Si cui remiseritis peccata, remittentur illi: Si cui tenueritis, tenebuntur, tamen ut unitatem manifestaret, unitatis eiusdem originem ab uno incipientem sua auctoritate disposuit. Hoc erant utique & ceteri apostoli, quod fuit Petrus, pari consortio praediti & honoris & potestatis, sed exordium ab unitate proficiscitur, ut ecclesia una monstretur. Quam unam ecclesiam etiam in cantico canticorum

Insidiae diaboli.

Matth. 18.

Canti. 6. Spiritus sanctus ex persona domini designat & dicit: Vna est colūba mea, perfecta mea, una est matri suæ electa genitrici suæ. Hanc ecclesiæ unitatem qui non tenet, tenere se fidem credit? Qui ecclesiæ renititur & resistit, in ecclesia se esse confidit? quando & beatus Paulus apostolus hoc doceat, &
Ephc. 4. sacramentum unitatis ostēdat dicens: Vnum corpus & unus spiritus, una
Concordia. spes uocationis uestræ, unus dominus, una fides, unum baptisma, unus deus? Quam unitatem firmiter tenere & uindicare debemus, maxime episcopi qui in ecclesia præsidemus, ut episcopatum quoque ipsum unum atque indiuisum probemus. Nemo fraternitatem mendacio fallat, nemo fidei ueritatem perfida præuagatione corrumpat. Episcopatus unus est, cuius à singulis in solidum pars tenetur. Ecclesia una est, quæ in multitudinem latius incremento fecunditatis extenditur. Quomodo solis multi radij, sed lumen unum, & rami arboris multi, sed robur unum tenaci radice fundatum. Et cum de fonte uno riui plurimi defluunt, numerositas licet diffusa uideatur exundantis copię largitate, unitas tamen seruetur in origine. Auelle radium solis à corpore, diuisionem lucis unitas non capit. Ab arbore frange rami, fractus germinare non poterit. A fonte præcide riuum, præcisus arefcet: Sic & ecclesia domini luce perfusa per orbem totum radios suos porrigit, unum tamen lumen est, quod ubique diffunditur, nec unitas corporis separatur: ramos suos in uniuersam terram copia ubertatis extendit: profluentes largiter riuos latius expandit, unum tamen caput est, & origo una, & una mater fecunditatis successibus copiosa. Illius foetu nascimur, illius lacte nutrimur, spiritu eius animamur. Adulterari non potest sponsa CHRISTI: incorrupta est & pudica. Vnam domum nouit, unius cubiculi sanctitatem casto pudore custodit. Hæc nos deo seruat, hæc filios regno quos generauit, assignat. Quisquis ab ecclesia segregatus adulteræ iungitur, à promissis ecclesiæ separatur. Nec pertinet ad CHRISTI præmia, qui relinquit ecclesiam CHRISTI, alienus est, prophanus est, hostis est. Habere iam non potest deum patrem, qui ecclesiam non habet matrem. Si potuit euadere, qui extra arcam Noë fuit, & qui extra ecclesiam foris fuerit, euadit. Monet dominus
Matth. 12. & dicit: Qui non est mecum aduersus me est, & qui non mecum colligit, spargit. Qui pacem CHRISTI & concordiam rumpit, aduersus CHRISTVM facit. Qui alibi præter ecclesiam colligit, CHRISTI ecclesiam spargit, dicit dominus: Ego & pater unum sumus. & iterum de patre & filio & spiritu sancto scriptum est: Et tres unum sunt, & quisquam credit hanc unitatem de diuina firmitate uenientem, sacramentis cœlestibus coherentem, scindi in ecclesia posse, & uoluntatum collidentium diuortio separari? Hanc unitatem, qui non tenet, dei legem non tenet, non tenet patris & filij fidem, uitam non tenet & salutem. Hoc unitatis sacramentum,

tum, hoc uinculum concordiae inseparabiliter cohaerentis ostenditur, quando in euangelio tunica domini IESV CHRISTI non diuiditur omnino ^{Ioan. 19.} nec scinditur, sed sortientibus de ueste CHRISTI, quis CHRISTVM potius indueret, integra uestis accipitur, incorrupta atq; indiuidua tunica possidetur. Loquitur ac dicit scriptura diuidua. De tunica autem, quia de superiore parte non consutilis, sed per totum textilis fuerat, dixerunt adinuicem: Non scindamus eam, sed sortiamur de ea cuius sit. Vnitatem ille portabat de superiore parte uenientem, id est, de caelo & à patre uenientem, quae ab accipiente & possidente scindi omnino non poterat, sed totam simul & solidam firmitatem inseparabiliter obtinebat. Possidere non potest indumentum CHRISTI, qui scindit & diuidit ecclesiam CHRISTI. Contra deniq; cum Salomone moriente, regnum eius & populus scinderetur, Achias propheta Ieroboam regi obuius factus in campo, in duodecim scissuras uestimentum suum discidit dicens: Sume tibi decem scissuras, quia haec dicit dominus: Ecce scindo regnum de manu Salomonis, & dabo tibi decem ^{3. Reg. 11.} scepra, & duo scepra erunt ei propter seruum meum Dauid, & propter Hierusalem ciuitatem quam elegi, ut ponam nomen meum illic. Cum duodecim tribus Israël scinderetur, uestimentum suum propheta Achias scidit. At uero quia CHRISTI populus non potest scindi, tunica eius per totum textilis & cohaerens, diuisa à possidentibus non est. Indiuidua, copulata, conexa ostendit populi nostri (qui CHRISTVM induimus) concordiam cohaerentem. Sacramento uestis declarauit ecclesiae unitatē. Quis ergo sic est sceleratus & perfidus, quis sic discordiae furore uesanus, ut credat scindi posse, aut audeat scindere unitatē dei? uestem domini? ecclesiam CHRISTI? Monet ipse in euangelio suo, & docet dicens: Et erit unus grex & unus ^{Ioan. 10.} pastor. Et esse posse uno in loco aliquis existimat, aut multos pastores, aut plures greges? apostolus item Paulus hanc eandem nobis insinuans unitatem, obsecrat & hortatur dicens: Obsecro uos, inquit, fratres per nomen domini nostri IESV CHRISTI, ut id ipsum dicatis omnes, & non sint in ^{1. Cor. 1.} nobis schismata. Sitis autem compositi in eodem sensu, & in eadem sententia, & iterum dicit: Sistentes inuicem in dilectione, satis agentes seruare unitatē spiritus in coniunctione pacis. Stare tu & uiuere putas posse de ecclesia recedentem? sedes sibi alias & diuersa domicilia condentem? cum dictum sit ad Raab, in qua praeformabatur ecclesia: Patrem tuum, & matrem tuam, & fratres tuos, & totam domum patris tui colliges ^{Iosu. 2.} ad te ipsam in domum tuam, & omnis qui exierit hostium domus tuae foras, reus erit. Item sacramentum paschae non aliud Exodi lege contineat quam ut agnus, qui in figura CHRISTI occiditur, in domo una edatur. Loquitur deus dicens: In domo una comedetur, non eijcietis de domo carnem foras. Caro CHRISTI & sanctum domini eijci foras non potest. ^{nec}

nec alia ulla credentibus præter unam ecclesiam domus est. Hæc domum,
 hoc unanimitatis hospitium designat & denunciat spiritus sanctus in psal-
 mis dicens: Deus qui inhabitare facit unanimes in domo. In domo dei, in
 psal. 67. ecclesia CHRISTI unanimes habitant, concordēs & simplices perseverant.
 Idcirco & in columba uenit spiritus sanctus, simplex animal & latum, non
 felle amarum, non morsibus sæuum, non unguium laceratione uiolentum:
 hospitia humana diligere, unius domus consortium nosse, cum generant
 simul filios ædere, cum comineant uolatibus inuicem cohærere, communi
 conuersatione uitam suam degere, oris osculo concordiam pacis agnosce-
 re, legem circa omnia unanimitatis implere. Hæc est in ecclesia noscenda
 simplicitas, hæc charitas obtinenda, ut columbas dilectio fraternitatis imi-
 tetur, ut mansuetudo & lenitas agnis & ouibus æquetur. Quid facit in pe-
 ctore Christiano luporum feritas? & canum rabies? & uenenum lethale
 serpentum? & cruenta sæuitia bestiarum? Gratulandum est, cum tales de
 ecclesia separantur, ne columbas, ne oues CHRISTI sæua sua & uenena-
 ta contagione prædentur. Cohærere & coniungi non potest amaritudo
 cum dulcedine, caligo cum lumine, pluuia cum serenitate, pugna cum pace,
 cum fecunditate sterilitas, cum fontibus siccitas, cum tranquillitate tempe-
 stas. Nemo æstimet bonos de ecclesia posse discedere. Triticum non rapit
 uentus, nec arborem solida radice fundatam, procella subuertit. Inanes pa-
 læ tempestate iactantur, inualidæ arbores turbinis incursione euertuntur.
 Hos execratur, & percutit Ioannes apostolus dicens: Ex nobis exierunt, sed
 non fuerunt ex nobis: si enim fuissent ex nobis, mansissent nobiscum. Hinc
 hæreses & factæ sunt frequenter, & fiunt, dum peruersa mens non habet pa-
 cem, dum perfidia discordans non tenet unitatem. Fieri uero hæc dominus
 permittit & patitur, manente propriæ libertatis arbitrio, ut dum corda &
 mentes nostras ueritatis discrimen examinat, probatorum fides integra,
 manifesta luce clarescat. Per Apostolum præmonet spiritus sanctus & di-
 cit: Oportet & hæreses esse, ut probati manifesti sint in uobis. Sic pro-
 bantur fideles, sic perfidi deteguntur, sic & ante iudicii diem hic quoque
 iam iustorum atque iniustorum animæ diuiduntur, & à frumento pa-
 læ separantur. Hi sunt qui se ultro apud temerarios conuenas sine di-
 uina dispositione præficiunt, qui se præpositos sine ulla ordinationis le-
 ge constituunt, qui nemine episcopatum dante, episcopi sibi nomen assu-
 munt. Quos designat in psalmis spiritus sanctus, sedentes in pestilentia ca-
 thedra pestes & lues fidei, serpentis ore fallentes, & corrumpendæ ueri-
 tatis artifices, uenena lethalia linguis pestiferis euomentes. Quorum ser-
 mo ut cancer serpit, quorum tactus pectoribus & cordibus singulorum
 mortale uirus infundit. Contra eiusmodi clamat dominus, ab his refre-
 nat & reuocat errantem plebē suam dicens: Nolite audire sermones pseu-
 doprophe

1. Cor. II.

psal. I.

do prophetarum, quoniam uisiones cordis eorum frustrantur eos. Loquuntur, sed non ab ore domini. Dicunt eis, qui abijciunt uerbum dei: Pax erit uobis, & omnibus ambulanti- bus in uoluntatibus suis. Omnis qui ambulat in errore cordis sui, non uenient super eum mala. Non loquutus sum ad eos, & ipsi prophetauerunt. Si stetissent in substantia mea, & audissent uerba mea, & sic docuissent populum meum, conuertissem eos a malis cogitationibus eorum. Hos eosdem denuo dominus designat & denotat dicens: Me dereliquerunt fontem aquae uiuae, & effoderunt sibi lacus detritos, qui non possunt aquam portare. Quando aliud baptisma praeter unum ^{Baptisma unum.} esse non possit, baptizare posse se opinantur. Vitae fonte deserto, uitalis & ^{Ephes. 4.} salutaris aquae gratiam pollicentur: non abluuntur illic homines, sed potius sordidantur: nec purgantur delicta, sed immo cumulantur: non deo natiuitas illa, sed diabolo filios generat. Per mendacium nati ueritatis promissa non capiunt. De perfidia procreati, fidei gratiam perdunt. Ad pacis praemium uenire non possunt, qui pacem domini discordiae furore rupe- runt. Nec se quidam uana interpretatione decipiant, quod dixerit domi- nus: Vbicunq; fuerint duo aut tres collecti in nomine meo, ego cum illis sum. Corruptores euangelij atque interpretes falsi extrema ponunt, & su- periora praetereunt, partim memores, & partim subdole corrumpentes. Vt ipsi ab ecclesia scissi sunt. ita capituli unius sententiam scindunt. Dominus enim cum discipulis suis unanimiter suaderet & pacem: Dico, inquit, uo- ^{Matth. 18.} bis, quoniam si duobus ex uobis conuenerit in terra, de omni re quamcu- que petieritis, continget uobis a patre meo qui in caelis est. Vbicunque fue- rint duo aut tres collecti in nomine meo, ego cum eis sum, ostendens non multitudini, sed unanimitati deprecantium plurimum tribui: Si duobus, in- quit, ex uobis conuenerit in terra, unanimitatem prius posuit, concordiam pacis ante praemisit, ut conueniat nobis fideliter & firmiter docuit. Quomo- do autem potest ei cum aliquo conuenire, cui cum corpore ipsius ecclesiae & cum uniuersa fraternitate non conuenit? Quomodo possunt duo aut tres in nomine CHRISTI colligi, quos constat a CHRISTO & ab eius euange- lio separari? non enim nos ab illis, sed illi a nobis recesserunt. Et cum here- ses & schismata postmodum nata sint, dum conuenticula sibi diuersa co- stituunt, ueritatis caput atque originem reliquerunt. Dominus autem de ecclesia sua loquitur, ad hos qui sunt in ecclesia loquitur, ut si ipsi con- cordes fuerint, si secundum quod mandauit & monuit, duo aut tres, li- cet collecti unanimiter orauerint, duo aut tres licet sint, impetrare pos- sint de dei maiestate quod postulant: Vbicunque fuerint duo aut tres ^{Matth. 18.} collecti in nomine meo, ego, inquit, cum eis sum, cum simplicibus scili- cet atque pacatis, cum deum timentibus, & dei praecepta seruantibus. Cum his duobus uel tribus licet esse se dixit: Quomodo & cum tribus ^{Dani. 3.} pueris

- pueris in camino ignis fuit, & quia in deum simplices, atque inter se unanimis permanebant, flammis ambientibus medios spiritu roris animauit: **Actum. 5.** quomodo apostolis duobus in custodia clausis, quia simplices, quia unanimis erant, ipse affuit. Ipse resolutis carceris claustris, ut uerbum quod fideliter praedicabant, multitudini traderent, ad forum rursus imposuit. Quando ergo in praecipis suis ponit & dicit: Vbi fuerint duo aut tres collecti in nomine meo, ego cum eis sum. non homines ab ecclesia diuidit, qui instituit & fecit ecclesiam, sed exprobrans discordiam perfidis, & fidelibus pacem sua uoce commendans, ostendit magis esse securum duobus aut tribus unanimiter orantibus, quam cum dissidentibus plurimis, plusque impetrari posse paucorum concordiae prece, quam discordiae oratione multorum. Ideo & cum **Mar. 11.** orandi legem daret, addidit dicens: Et cum steteritis ad orationem, remittite si quid habetis aduersus aliquem, ut & pater uester qui in caelis est, remittat uobis peccata. Et ad sacrificium cum dissensione uenientem reuocat ab altari, & iubet prius concordare cum fratre, tunc cum pace redeuntem domino munus offerre, quia nec ad Cain munera respexit deus. Neque enim habere pacatum deum poterat, qui cum fratre pacem per zeli discordiam non habebat. Quam sibi igitur pacem promittunt inimici fratrum? quae sacrificia celebrare se credunt aemuli sacerdotum? an secum esse CHRISTVM cum collecti fuerint opinantur, qui extra CHRISTI ecclesiam colliguntur? Tales etiam si occisi in confessione nominis fuerint,acula ista nec sanguine abluitur. Inexpiabilis & grauis culpa discordiae, nec passione purgat. Esse martyr non potest, qui in ecclesia non est: ad regnum peruenire non poterit, qui eam quae regnatura est derelinquit. Pacem nobis CHRISTVS dedit: concordantes atque unanimis esse praecipit: dilectionis & charitatis foedera incorrupta atque inuiolata seruari mandauit: exhibere se non potest martyrem, qui fraternam non tenuit charitatem. Docet hoc & contestatur Paulus apostolus **1. Cor. 13.** stultus dicens: Et si habuero fidem ita ut montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil sum. Et si in cibos pauperum distribuero omnia mea, & si tradidero corpus meum ut ardeam, charitatem autem non habeam, nihil proficio. Charitas magnanima est, charitas benigna est, charitas non aemulatur, non inflatur, non irritatur, non agit perperam, non cogitat malum. Omnia diligit, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet: charitas nunquam excidit. Nunquam, inquit, charitas excidit: haec enim semper in regno erit, haec in aeternum fraternitatis sibi coherentis unitate durabit. Ad regnum celorum non potest peruenire discordia, nec ad praemia CHRISTI, qui dixit: **Ioan. 15.** Hoc est mandatum meum, ut diligatis inuicem quemadmodum dilexi uos. Pertingere non poterit ad praemium CHRISTI, qui dilectionem CHRISTI perfida dissensione uiolauit. Qui charitatem non habet, deum non habet. **1. Ioan. 4.** Ioannis beati apostoli uox est: Deus, inquit, dilectio est, & qui in dilectione

etione manet, manet in deo, & deus in illo manet. Cum deo manere non possunt, qui esse in ecclesia dei unanimes noluerunt, ardeant licet flammis, & ignibus traditi, uel obiecti bestiis animas suas ponant, non erit illa fide, corona, sed poena perfidia, nec religiosae uirtutis exitus gloriosus, sed desperationis interitus. Occidi talis potest, coronari non potest. Sic se Christianum esse profitetur, quomodo & Christum diabolus saepe meretur, ipso domino praemonente & dicente: Multi uenient in nomine meo dicentes: Ego sum Christus, & multos fallent. Sicut ille Christus non est, quibus fallat in nomine illius: Ita nec Christianus uideri potest, qui non permanet in euangelij eius & fidei ueritate. Nam & prophetare, & daemonia excludere, & uirtutes magnas in terris facere, sublimis utriusque & admirabilis res est. Non tamen regnum coeleste consequitur, quisquis in ihs omnibus inuenitur, nisi recti & iusti itineris obseruatione gradiatur. Denunciat dominus & dicit. Multi dicent mihi in illo die: Domine domine: nonne in tuo nomine prophetauimus? & in tuo nomine daemonia exclusimus? & in nomine tuo uirtutes magnas fecimus? Et tunc dicam illis: Nunquam uos cognoui, recedite a me, qui operamini iniquitatem. Iusticia opus est, ut promereri quis possit deum iudicem. Praeceptis eius & monitis obtemperandum est, ut accipiant merita nostra mercedem. Dominus in euangelio cum spei & fidei nostrae uiam compendio breuiante dirigeret: Dominus deus tuus, inquit, unus est: Et diliges dominum deum tuum de toto corde tuo, & de tota anima tua, & de tota uirtute tua. Hoc primum, & secundum simile huic, diliges proximum tuum tanquam te. In his duobus praecipis tota lex pendet & propheta. Unitatem simul & dilectionem magisterio suo docuit, prophetas omnes & legem praecipis duobus inclusit. Quam uero unitatem seruat, quam dilectionem custodit, aut cogitat, qui discordiae furore uesanus ecclesiam scindit, fidem destruit, pacem turbat, charitatem dissipat, sacramentum prophanat? Malum hoc fidelissimi fratres iam pridem coeperat, sed nunc creuit eiusdem mali infesta clades, & surgere & pullulare plus coepit haereticae puerilitatis & schismatum uenenata perniciēs: quia & sic in occasum mundi oportebat, praenunciante per apostolum nobis, & praemonente spiritu sancto: In nouissimis, inquit, diebus aderunt tempora molesta, & erunt homines sibi placentes, superbi, tumidi, cupidi, blasphemae, parentibus inobedientes, ingrati, impij, sine affectione, sine foedere, delatores, incontinentes, immites, bonum non amantes, proditores, procaces, stupore inflati, uoluptates magis quam deum diligentes, habentes deformationem religionis, uirtutem autem eius abnegantes. Ex ijs sunt qui repunt in domos uiduarum, & praedantur mulierculas oneratas peccatis, quae ducuntur uarijs desiderijs, semper discantes & nunquam ad scientiam ueritatis peruenientes. Et quomodo Iamnes & Mambres restiterunt Moyse, sic & hi resistunt ueritati, sed ultra non proficient plurimum

Marci. 13.

Matth. 7.

Matth. 22.

2. Timo. 5.

plurimum. Imperitia enim eorum manifesta erit omnibus, sicut & illorum fuit. Adimplentur quaecumque praedicta sunt, & appropinquante seculi fine hominum pariter ac temporum probatione uenerunt. Magis ac magis aduersario fauiente error fallit, extollit stupor, liuor incendit, cupiditas excacat, deprauat impietas, superbia inflat, discordia exasperat, ira praecipitat. Non tamen nos moueat aut tubert multorum nimia & abrupta perfidia, sed potius fidem nostram praenunciante rei ueritate corroboret. Vt quidam tales esse coeperunt, quia haec ante praedicta sunt, ita ceteri fratres ab eiusmodi caueant, quia & haec ante praedicta sunt instruente domino & dicente: Vos autem caute, ecce praedixi uobis omnia. Vitae quae uos eiusmodi homines, & a latere atque auribus uestris perniciose colloquia uelut contagium mortis arcete, sicut scriptum est: Sepi aures tuas spinis, & noli audire linguam nequam, & iterum: Corruptunt ingenia bona confabulationes pessimae. Docet dominus & admonet a talibus recedendum. Caeci sunt, inquit, & duces caecorum. Caecus autem caecum ducens, ambo in foueam cadent. Auersandus talis atque fugiendus quisquis fuerit ab ecclesia separatus. Peruersus est huiusmodi, & peccat, & a semetipso damnatus. An esse sibi cum Christo uidetur, qui aduersus sacerdotes Christi facit? qui se a clero eius uel plebis societate secernit? Arma ille contra ecclesiam portat, contra dei dispositionem repugnat: hostis altaris, aduersus sacrificium Christi rebellis, pro se perfidus, pro religione sacrilegus, inobsequens seruus, filius impius, frater inimicus: contemptis episcopis & dei sacerdotibus derelictis constituere audet aliud altare, precem alteram illicitis uocibus facere, dominicae hostiae ueritatem per falsa sacrificia prophanare, nec scire quoniam qui contra ordinationem dei nititur, ob temeritatis audaciam diuina animaduersione punitur. Sic Chore & Dathan & Abiron, qui sibi contra Moysen & Aaron sacerdotem sacrificantes, licentiam uendicare conati sunt, poenas statim pro suis conatibus penderunt. Terra compagibus ruptis in profundum suum parituit, stantes atque uiuentes recedentis soli hiatus absorbit. Nec tantum eos qui autores fuerant, dei indignantis ira percussit, sed & ceteros ducentos quinquaginta participes eiusdem furoris & comites: qui coagulati cum illis simul ad audaciam fuerant, exiens a domino ignis properata ultione consumpsit, admonens scilicet & ostendens contra deum fieri, quicquid improbi fuerint ad destruendam ordinationem dei humana uoluntate conati. Sic & Ozias rex, cum thuribulum ferens, & contra legem dei sacrificium sibi uiolenter assumens, resistente sibi Azaria sacerdote, obtemperare nollet & cedere, diuina indignatione confusus, & leprae uarietate in fronte maculatus est, ea parte corporis notatus, offenso domino, ubi signantur qui dominum promerentur. Et filii Aaron, qui imposuerunt altari ignem alienum, quem non praeceperat dominus, in conspectu statim domini uindicantis extincti

Marci. 13.

Eccle. 28.

1. Corint. 15.

Matth. 15.

Nume. 16.

Ozias.

2. Paral. 26.

1. Regum. 5.

Aaron filij extincti.
Leui. 10.

extincti sunt: quos imitantur scilicet atq; sectantur, qui dei traditione contempta alienas doctrinas appetunt, & magisteria humanæ institutionis inducunt, quos increpat dominus & obiurgat in euangelio suo dicens: Reijci Mar. 17. tis mandatū dei, ut traditionem uestram statuatis: peius hoc crimen est, q̃ quod admisisse lapsi uidentur, qui tamen in poenitentia criminis constituti, deum plenis satisfactionibus deprecantur. Hic ecclesia quæritur & rogatur illic ecclesia repugnatur. Hic potest necessitas fuisse: Illic uoluntas tenet in scelere. Hic qui lapsus est sibi tātum nocuit: Illic qui hæresim uel schisma facere conatus est, multos secum trahendo decepit. Hic animæ unius est damnum, illic periculū plurimorū. Certe peccasse se, & hic intelligit, & lamentatur, & plangit. Ille tumens in peccato suo, & in ipsis suis delictis placens, à matre filios segregat, oues à pastore sollicitat, dei sacramēta disturbat. Et cū lapsus semel peccauerit, ille quotidie peccat. Postremo lapsus, martyrum * primitionem consecutus, potest regni promissa percipere, ille si extra eccle- Als * postmo- fiam fuerit occisus, ad ecclesiæ non potest præmia peruenire. Nec quisquā dum. miretur dilectissimi fratres, etiam de confessoribus quosdā ad ista procedere, inde quoq; aliquos tam nefanda, quā grauiā peccare. Neq; enim confessio immunem facit ab insidijs diaboli, aut contra tentationes, & pericula, & incurfus, atq; impetus seculares ad hoc in seculo positum, perpetua securitate defendit: ceterum nuncq; in confessoribus fraudes & supra, & adulteria postmodū uideremus, quæ nunc in quibusdam uidentes ingemiscimus & dolemus. Quisquis ille confessor est, Salomone maior, aut melior, aut charior nō est, qui tamē quāmdiu in uis domini ambulauit, tamdiu gratiam, quam de domino fuerat consequutus, obtinuit. Postq; dereliquit domini uiam, perdidit & gratiam domini. Et ideo scriptū est: Tene quod Apoca. 3. habes, ne alius accipiat coronam tuam. Quod utiq; dominus non minare tur auferri posse coronam iusticiæ, nisi quia recedente iusticia recedat necessesse est & corona. Confessio exordiū gloriæ est, non meritū coronæ, nec perficit laudem, sed initiat dignitatem, cūq; scriptum sit: Qui perseuerauerit usq; in finem, is saluus erit, quicquid ante finem fuerit gradus est, quo ad fastigiū salutis ascenditur, nō terminus, quo iam culminis summa teneatur. Cōfessor est, sed post cōfessionē periculū maius est, quia plus aduersarius prouocatus est. Cōfessor est, hoc magis stare debet cum domini euāgelio, per euāgeliū gloriā consequutus à domino. Cui multum datur, multū quæretur ab eo, & cui plus dignitatis ascribitur, plus de illo exigitur seruitutis. Nemo per confessoris exemplū pereat. Nemo iniusticiā, nemo insolentiam, nemo perfidiam de confessoris moribus discat. Confessor est, sit humilis & quietus, sit in actu suo cum disciplina modestus, ut qui Christi confessor dicitur, Christum quem confitetur imitetur. Nam cum dicat ille: Qui se extollit humiliabitur, & qui humiliat se exaltabitur, & ipse à patre exaltatus

exaltatus sit, quia se in terris sermo & uirtus, & sapientia dei patris humiliauit, quomodo potest extollentiam diligere, qui & nobis humilitatem sua lege mandauit, & ipse à patre amplissimū nomen prāmio humilitatis accepit? Cōfessor est Christi, sed si non postea blasphemet maiestatem & dignitatem Christi. Lingua Christum confessa non sit maledica, non sit turbulenta, non cōuicijs & litibus perstrepsens audiat, non contra fratres & dei sacerdotes post uerba laudis serpentis uenena iaculetur. Ceterum si culpabilis & detestabilis postmodū fuerit, si confessionem suam mala cōuersatione prodiderit, si uitam suam turpi foeditate maculauerit, si ecclesiam denique ubi confessor factus est, derelinquēs & unitatis concordiam scindens, fidem primam perfidia posteriore mutauerit, blandiri sibi per cōfessionē non potest quasi electus ad gloriā prāmii, quando ex hoc ipso magis creuerint merita poenarū. Nam & Iudam inter apostolos dominus elegit, & tamen Iudas dominū postmodū prodidit. Non tamē idcirco apostolorum fides & firmitas cecidit, quia proditor Iudas ab eorum societate defecit, sic & hic non statim confessorum sanctitas, & dignitas cōminuta est, quia quorundam fides fracta est. Beatus apostolus loquitur in epistola sua dicens: Quid enim si exciderunt à fide quidam illorū, nunquid infidelitas illorum fidem euacuauit? absit. Est enim deus uerax, omnis autem homo mendax. Stat confessorum pars maior & melior in fidei suae robore, & in legis ac disciplinae dominicae ueritate. Nec ab ecclesiae pace discedunt, qui se in ecclesia gratiam consecutos de dei dignatione meminerunt, atqui hoc ipso ampliorē consequuntur fidei suae laudem, quod ab eorū perfidia segregati, qui iuncti confessionis consortio fuerunt, à contagio criminis recesserunt, uero illuminati euangelij lumine, pura & candida domini luce radiati, tam sunt in conseruanda Christi pace laudabiles, quā fuerunt in diaboli congressione uictores. Opto equidē dilectissimi fratres & consulo pariter & suadeo, ut si fieri potest, nemo de fratribus pereat, & cōsentiētis populi corpus unū gremio suo gaudens mater includat. Si tamē quosdam schismatū duces, & dissensionis autores, in caeca & obstinata dementia permanentes, non potuerit ad salutis uiam consilium salubre reuocare: ceteri tamen uel simplicitate capti, uel errore inducti, uel aliqua fallentis astutiae calliditate decepti, à fallaciae uos laqueis soluite, uagantes gressus ab erroribus liberate, iter rectum uiae coelestis agnoscite. Cōtestantis apostoli uox est: Præcipimus uobis, inquit, in nomine domini Iesu Christi, ut recedatis ab omnibus fratribus ambulātib; inordinate, & non secundū traditionem quam accepistis à nobis. Et iterū dicit: Nemo uos decipiat inanibus uerbis. Propterea enim uenit ira dei super filios cōtumaciae. Nolite ergo esse participes eorū. Recedendū est à delinquentibus, uel imò fugiendū, ne dum quis male ambulātib; iungitur, & per itinera erroris & criminis graditur, à uia ueri itineris

Iudas proditor.

Roma. 3.

2. Thessalo. 3.

neris exerrans, pari crimine & ipse teneatur. Vnus deus est & CHRISTVS
 unus, ecclesia eius una, fides una & plebs in solidam corporis unitatem cō- *vnitas.*
 cordiae glutino copulata. Scindi unitas non potest, nec corpus unum disci-
 dio compaginis separari, diuulsis laceratione uisceribus in frusta discerpi.
 Quicquid à matrice discefferit, seorsum uiuere & spirare non poterit: sub-
 stantiam salutis amittit. Monet nos spiritus sanctus & dicit: Quis est homo *Psal. 33.*
 qui uult uitam, & amat uidere dies optimos? Contine linguā tuam à ma-
 lo, & labia tua ne loquantur insidiosae. Declina à malo & fac bonum, quære *Pax querēda.*
 pacem & sequere eam. Pacem quærere debet & sequi filius pacis, à dissen-
 sionis malo continere linguā suam debet, qui nouit & diligit uinculū chari-
 tatis. Inter sua diuina mandata & magisteria salutaria, passioni iam proxi-
 mus dominus addidit dicens: Pacem dimitto uobis, pacem meam do uo- *Ioan. 14.*
 bis. Hanc nobis hereditatem dedit, dona omnia suae pollicitationis & prae-
 mia in pacis cōseruatione pmisit. Si cohæredes CHRISTI sumus, in CHRI-
 STI pace maneamus. Si filij dei sumus, pacifici esse debemus. Beati, inquit, *Matth. 5.*
 pacifici, quoniā ipsi filij dei uocabuntur. Pacificos esse oportet dei filios, cor-
 de mites, sermone simplices, affectione concordēs, fideliter sibi unanimita-
 tis nexibus cohærentes. Hæc unitas sub apostolis olim fuit. Sic nouus
 credentiū populus domini mandata custodiēs, charitatē suam tenuit, pro-
 bat scriptura quæ dicit: Turba autē eorū qui crediderāt, ania & mēte unā *Actuū. 4.*
 agebant. Et iterum: Et erant perseverantes unanimēs in oratione cum mu-
 lieribus, & Maria quæ fuerat mater Iesu, & fratribus eius. Et ideo efficaci-
 bus precibus orabant: ideo impetrare cum fiducia poterant quodcunque
 de domini misericordia postulabāt. In nobis uero sic unitas diminui- *Taxat auarici-*
 ta est, ut & largitas operationis infracta est. Domos tunc & fundos uenun- *ciam.*
 dabant, & thesauros sibi in cælo reponentes, distribuenda in usus indigen-
 tium precia apostolis offerebant. At nunc de patrimonio nec decimas da-
 mus, & cum uendere iubeat dominus, emimus potius & augemus. Sic in
 nobis emarcuit uigor fidei, sic credentium robur elanguit. Et idcirco domi- *Lucæ. 18.*
 nus tempora nostra respiciens, in euangelio suo dicit: Filius hominis cum
 uenerit, putas inueniat fidem in terra? Videmus fieri quod ille prædixit. In
 dei timore, in lege iusticiæ, in dilectione, in opere fides nulla est. Nemo fu- *Fides rara.*
 turorū metum cogitat, diem domini, & iram dei, & incredulis uentura sup-
 plicia, & statuta perfidis æterna tormenta, nemo considerat. Quod metue- *vigilandū est*
 ret conscientia nostra si crederet, quia non credit omnino, nec metuit. Si au-
 tem crederet, & caueret. Si caueret, euaderet. Excitemus nos quantū possu-
 mus dilectissimi fratres & somno inertiae ueteris abrupto, ad obseruanda
 & gerenda domini præcepta uigilemus. Simus tales, quales esse nos ipse
 præcepit dicens. Sint lumbi uestri accincti, & lucernæ ardentes, & uos simi- *Lucæ. 12.*
 les hominibus expectantibus dominū suum quando ueniat à nuptijs, ut
 cum

cum uenerit & pulsauerit, aperiant ei. Beati serui illi, quos adueniens dominus inuenerit uigilantes. Accinctos nos esse oportet, ne cum expeditionis dies uenerit, impeditos & implicitos apprehendar. Luceat in bonis operibus nostrum lumen & fulgeat, ut ipsum nos ad lucem claritatis aeternae, de hac seculi nocte perducatur. Expectemus solliciti semper & cauti aduentum domini repentinum, ut quando ille pulsauerit, euigilet fides nostra, uigilantiae praemium de domino receptura. Si haec mandata seruent, si haec monita & praecepta teneantur, opprimi dormientes diabolo fallente non possumus. Serui uigiles CHRISTO dominante regnabimus.

ARGVMENTVM TRACTATVS SEQVENTIS.

Tractatus quartus beati Cypriani, quod idola dii non sint, nec ab his regna defendi, quae acceptum tempus certo sine custodiunt, & unum uerum deum esse, & dominum omnium, quem Christiani colunt.

TRACTATVS QVARTVS DE IDOLORVM VANITATE.

Idololatrie
origo.

Vod idola dii non sint, & quod unus deus sit, & quod credentibus datum sit deos non esse, quos colit uulgus, hinc notum est. Reges olim fuerunt qui ob regalem memoriam coli apud suos postmodum etiam in morte coeperunt: Inde illis instituta templa: Inde ad defunctorum uultus per imaginem detinendos expressa simulacra. Nam & immolabant ho-

stias, & dies festos dando honores celebrabant: Inde posteris facta sunt sacra, quae primitus fuerant assumpta solatia. Nam ut uideamus an stet haec apud singulos ueritas, Melicertes & Leucothea praecipitantur in maria, & fiunt postmodum maris numina. Castor & Pollux alternis moriuntur, ut uiuant. Aesculapius ut in deum resurgat, fulminat. Hercules ut hominem exuat, Oeteis ignibus concrematur. Apollo Admeti pecora pauit. Laomedonti muros Neptunus instituit, nec mercedem operis infelix structor accepit. Antrum Iouis in Creta uisitur, & sepulchrum eius ostenditur, & ab eo Saturnum fugatum esse manifestum est: Inde Latium de latebra eius nomen accepit. Hic literas imprimere, hic signare nummos in Italia primus instituit, unde ararium Saturni uocitatur. Nam & rusticitatis hic cultor fuit, inde ferens falcem pingitur: hunc fugatum hospitio Ianus excepit, de cuius nomine Ianiculum dictum est, & mens Ianuarius institutus est: Ipse bifrons exprimitur, quod in medio constitutus annum incipientem pariter & recedentem spectare uideatur. Mauri uero manifeste reges colunt, nec ullo uelamento hoc nomen obtexunt: Inde pergentes & prouincias singulas uaria deorum religio mutatur, dum non unus ab omnibus deus colitur, sed propria cuique maiorum suorum cultura seruatur: hoc ita esse Alexander magnus insigni uolumine ad matrem suam scribit, metu suae potestatis proditum sibi a pijs hominibus, a sacerdote secretum, quod maiorum regum memoria seruata sit, inde colendi & sacrificandi ritus inoleuerit. Si autem aliquando dii nati sunt, cur non hodie quoque nascuntur nisi

Melicertes.
Leucothea.
Castor.
Pollux.
Aesculapius.
Hercules.
Apollo.
Neptunus.
Saturnus.
Falcifer.
Iupiter.
Latium.
Ianus bifrons
Mauri regum
suorum cultores.
Alexander.

Alias * dijs.

nisi forte Iupiter senuit, aut partus in Iunone defecit. Cur uero deos putas pro Romanis posse, quos sapius uideas nihil pro suis aduersus eorum arma ualuisse? Romanorū autem uernaculos deos nouimus: est Romulus Dij Romano- rum. peierante Proculo deus factus & Picus, & Tyberinus, & Pilumnus, & Cō- Romulus. Picus. sus, quem deum fraudis, uelut consiliorū deum coli Romulus uoluit, post Tyberinus. q̄ in raptū Sabinarū perfidia peruenit. Deam quoq̄ Clocinā Tatiū ad Consus. Clocina. inuenit & coluit, Pauorē Hostiliū atq̄ Pallorem, mox à nescio quo Febris Pauor. Febris. dedicata, & Acca, & Flora meretrices. hi dij Romani. Ceterū Mars Thra- Acca. Flora. Mars. cius, & Iupiter Creticus, & Iuno, uel Argiua, uel Samia, uel Pœna, & Dia Iupiter. Iuno. Diana. na Taurica, & deorū mater Idea: & Aegyptia portēta nō numina, quæ uti Idea. Imperij uicif- situdo. que si quid potestatis habuissent, sua ac suorū regna seruassent. Planē sunt apud Romanos & uicti penates, quos Aeneas pfugus aduexit. Est & Ve- Asylum. nus calua, multo hic turpius calua, q̄ apud Homerū uulnerata. Regna au- tem non merito accidunt, sed forte uariantur. Ceterū imperiū ante tenuerunt & Assyrii, & Persæ: & Græcos, & Aegyptios regnasse cognouimus. Ita uicibus potestatiū Romanis quoq̄ ut & ceteris imperandi tempus ob- uenit. Ceterum si ad originem redeas, erubescas. Populus de sceleratis & nocentibus congregatur, & asilo constituto facit numerū impunitas criminum. Nunc ut rex ipse principatum habeat ad crimina, sit Romulus parricida. Atq̄ ut matrimonium faciāt, rem concordia per discordiam auspica- tur. Rapiunt, ferociunt, fallunt ad copiam ciuitatis augendā. Nuptiæ sunt illis rupta hospitij fœdera, & cum foceris bella * crudelia. Est & gradus sum- Al's * ciuilia. mus in Romanis honoribus consulatus. Sic consulatum cœpisse uidemus Consulatus. ut regnum. Filios interficit Brutus, ut crescat de suffragio sceleris cōmenda- tio dignitatis. Non ergo de religionibus sanctis, nec de auspicijs, aut augurijs Romana regna creuerunt, sed acceptum tempus certo fine custodiunt. Ceterum & Regulus auspicia seruauit, & captus est, & Mancinus religio- Regulus. Mancinus. nem tenuit, & sub iugum missus est. Pullos edaces habuit Paulus, & tamē Paulus. Cæsar. apud Cannas cæsus est. C. Cæsar ne ante brumam in Africā nauigia trans- mitteret, augurijs & auspicijs retinentibus spreuit, eo facilius & nauigauit, & uicit. Horum autem omnium ratio est illa quæ fallit & decipit, & præsti- gijs cæcantibus ueritatem, stultum & prodigū uulgus inducit. Spiritus in- sinceri & uagi, qui postea q̄ terrenis uirijs immergi sunt & à uigore cœle- sti, terreno contagio recesserunt, non desinunt perdiri perdere, & depraua- ti errorem prauitatis infundere: hos & poëtæ dæmonas norunt, & Socra- Socrates dæ- mone usus. Sosthenes. tes instrui se & regi ad arbitrium dæmonis prædicabat, & magis inde est ad perniciofa uel ludicra potentatus, quorū tamen præcipuus Sosthenes formā ueri dei negat conspici posse, & angelos ueros sedi eius dicit assiste- Plato. re. In quo & Plato pari ratione consentit, & unū deum seruans, ceteros an- gelos, uel dæmonas dicit, Hermes quoq̄ trismegistus unum deum loquit̃, Trismegistus eumq̄

Als * conser-
uati.

Odiū ante no-
ticiam.
Deus unus.

Regnum socij
impatiens.

Apibus rex
unus.
Gregibus dux
unus.

Deus unus
ubiq.

eumq; incōprehensibilem atq; ināstimabile cōfitemur. Hi ergo spiritus sub
statuīs atq; imaginibus cōsecratis delitescunt. Hi afflatu suo uatum pectora
inspirant, extorū fibras animant, auium uolatus gubernāt, sortes regūt,
oracula efficiunt, falsa ueris semper inuoluūt. Nam & falluntur & fallunt,
uitam turbant, somnos inquietant, irrepentes etiam spiritus corporibus oc-
cultis mentis terrent, membra distorquent, ualetudinem frangunt, morbos
laceffunt, ut ad cultū sui cogant, ut nidore altariū & rogis pecorū saginati,
remissis quae cōstrinxerant, curasse uideantur. Hac est de illis medela, cum
ipforū cessat iniuria, nec aliud his studiū est, quā a deo homines auoca-
re, & ad superstitionē sui ab intellectu uerae religionis auertere, & cum sint
ipsi pœnales, quærere sibi ad pœnam comites, quos ad crimē suum fecerūt
errore participes. Hi tamen adiurati, per deum uerum nobis statim cedunt
& fatētur, & de obsessis corporibus exire coguntur. Videas illos nostra uo-
ce & oratione occulte flagellis cadi, igni torqueri, incremento pœnae propa-
gantis extendi, eiulare, gemere, deprecari unde ueniant, & quādo discedāt,
ipsis etiam qui se colunt audiētibus cōfiteri, & uel exiliunt statim, uel euane-
scunt gradatim, prout fides patientis adiuuat, aut gratia curantis aspirat.
Hinc uulgus in odiū nostri nois cogūt, ut nos odisse incipiāt hoies anteq;
nosse, ne cognitos aut imitari possint, aut dānare non possint. Unus igitur
omniū dñs deus. Neq; enim illa sublimitas potest habere consortē, cū so-
la omnē teneat potestatem. Ad diuinum imperium etiam de terris mutue-
mur exemplum. Quando unquam regni societas aut cum fide cœpit, aut
sine cruore desijt? Sic Thebanorū germanitas rupta, & permanens rogis
dissidentibus etiam in morte discordia, & Romanos geminos unum non
capit regnum, quos unum uteri cepit hospitium. Pompeius & Cæsar affi-
nes fuerunt, nec tamē necessitudinis fœdus in æmula potestate tenuerunt.
Nec hictu de homine mireris, cum in hoc omnis natura consentiat. Rex
unus est apibus, & dux unus in gregibus, & in armentis rector unus, mul-
to magis mundi unus est rector, qui uniuersa quaecunq; sunt uerbo iubet,
ratione dispensat, uirtute consummat. Hic enim uideri non potest, uisu cla-
rior est: Nec cōprehendi, tactu purior est: Nec aestimari, sensu maior est. Et
ideo sic deum digne eum aestimamus, dum ināstimabile dicimus. Quod
uero templum habere possit deus, cuius templum totus est mundus, &
cum homo latius maneat intra unam ædiculam, uim tantæ maiestatis in-
cludat? In nostra dedicādu est mente, in nostro cōsecrandus est pectore.
Nec nomē dei quæras, deus nomen est illi. Illic uocabulis opus est, ubi pro-
prijs appellationū insignibus multitudo dirimenda est. Deo qui solus est,
dei uocabulū totū est. Ergo unus est, & ubiq; totus diffusus est. Nam &
uulgus in multis deum naturaliter confitemur, cum mens & anima sui auto-
ris & principis admonetur. Dici frequenter audimus, ô deus, & deus ui-
det

det, & deo cōmendo, & deus mihi reddet, & quod deus uult, & si deus de-
derit. At quæ est hæc sūma delicti, nolle agnoscere quem ignorare nō pos-
sis? Quod & uero Christus sit, & quomodo per ipsum nobis salus uenerit, *Christus
quomodo salu
tis auctor.*
sic est ordo, sic ratio. Iudæis primū erat apud deū gratia, sic olim iusti erant
sic maiores eorum religionibus obediebāt. Inde illis & regni sublimitas flo-
ruit, & generis magnitudo prouenit. Sed illi negligentes disciplinæ superbi
postmodū facti, & fiducia patrū inflati, dum diuina præcepta contemnūt,
datam sibi gratiam perdiderūt. Quam fuerit illis profana uita, quæ cōtra-
cta sit uiolatæ religionis offensa, ipsi quoq; testant̃, qui & si uoce tacēt, exi-
tu cōfitentur. Dispersi & palabū di uagantur soli. Et cœli sui profugi per ho- *Iudei uagabū
di.*
spitia aliena iactantur. Nec non deus ante prædixerat fore, ut uergente se-
culo, & mūdi fine iam proximo, ex omni gente, & populo, & loco cultores
sibi allegeret deus multo fideliores, qui indulgentiā de diuinis muneribus
haurirēt, quā acceptam Iudæi cōtemptis religionibus perdidissent. Indul-
gentiæ igitur huius & gratiæ arbiter, & magister, sermo, & filius dei mittit̃,
qui per prophetas omnes illuminator & doctor humani generis prædica-
batur. Hic est uirtus dei, hic ratio, hic sapientia eius & gloria, hic in uriginē *Alas * carne
spū sanctus
induitur.*
illabitur * carnem spiritu sancto cooperatē induitur. Deus semper cum ho-
mine miscetur, hic deus noster, hic CHRISTVS est, qui mediator duorum,
hominem induit, quem perducatur ad patrem. Quod homo est, esse CHRI-
STVS uoluit, ut & homo possit esse quod CHRISTVS est. Sciebant & Iu-
pæ CHRISTVM esse uenturum. Nam hoc illis semper prophetis monen- *Christus præ
nunciatus.*
tibus annunciabatur. Sed significato duplici eius aduentu, unum, qui exer-
citiū & exemplo hominis fungeretur, alterum, qui deum fateretur, non in-
telligendo primum aduētum, qui in passione præcessit occultus, unū tantū
credūt, qui erit in potestate manifestus. Qd̃ autem hoc Iudæorū populus
intelligere nō potuit, delictorū meritū fuit. Sic erant sapiētiae & intelligētiae
cæcitate mulctati, ut qui uita indigni essent, haberēt uitam ante oculos, nec
uiderent. Itaq; cum CHRISTVS secundū à pphetis prædicta, uerbo & uo- *Miracula
Christi præ
dicta.*
cis imperio dæmonia de hominibus excuteret, paralyticos restringeret, lepro-
sos purgaret, illuminaret cæcos, claudis gressum daret, mortuos rursus ani-
maret, cogeret sibi elemēta famulari, seruire uentos, maria obedire, inferos
cedere, unum qui exercitiū & exēplo hominis fungeretur, alterū qui domi-
num fateretur non intelligēdo. Iudæi qui illū crediderāt hominē tantū, de
humilitate carnis & corporis existimabāt magnū diligētia potestatis. Hūc
magistri eorū atq; primores, hoc est, quos & doctrina ille & sapiētia reuin-
tebat, accensa ira & indignatione prouocata, postremo detentū Pontio Pi-
lato, qui tunc ex parte Romana Syriā procurabat, tradiderūt, crucē eius &
mortē suffragijs uiolētis ac pīnacibus flagitātes. Hoc eos facturos & ipse
prædixerat, & prophetarū omnium testimoniū sic ante præcesserat, opor-
tere

*Resurrectio.**Ascensio.*

tere illum pati, non ut sentiret mortem, sed ut uinceret: & cum passus esset, denuo ad superos regredi, ut uim diuinæ maiestatis ostenderet. Fidem itaque rerum cursus impleuit. Nam & crucifixus præuento carnificis officio, spiritum sponte dimisit, & die tertio rursus à mortuis sponte surrexit. Apparuit discipulis suis talis ut ante fuerat, & agnoscendum se uidentibus præbuit, simul uictus & substantiæ corporalis firmitate cōspiciuus, ad dies quadraginta remoratus est, ut denuo ad præcepta uitalia instrui possent & discerent quæ docerent. Tunc in cœlum circūfusa nube sublatus est, ut hominem quem dilexit, quem induit, quem à morte protexit, ad patrem uictor imposeret: Iam uenturus è cœlo ad pœnam diaboli, & censuram generis humani, ultoris uigore & iudicis potestate: per orbem uero discipuli magistro & deo monente diffusi, præcepta dei in salutem darent, ab errore tenebrarum ad uiam lucis adducerent: cæcos & ignaros ad agnitionem ueritatis ocularent. Ac ne esset probatio minus solida, & de Christo delicata confessio, per tormenta, per cruces, per multa pœnarum genera tentantur. Dolor qui ueritatis testis est, admouetur, ut Christus dei filius qui hominibus ad uitam datus creditur, non tantum præconio uocis, sed & passionis testimonio prædicaretur. Hunc igitur comitamur, hunc sequimur, hunc habemus itineris ducem, lucis principem, salutis autorem, cœlum pariter & patrem quærentibus & credentibus pollicentem. Quod est Christus erimus Christiani, si Christum fuerimus secuti.

DIVI CAECILII CYPRIANI

NI EPISCOPI CARTHAGINENSIS

VARIIS SERMONES.

ARGUMENTVM SERMONIS SEQUENTIS.

Sermo primus de eleemosyna ad pietatis & misericordiæ opera inuitans, asseuerans iusticiæ & misericordiæ operibus pietatem diuinam mortalibus subuenire.

SERMO PRIMVS DE ELEEMOSYNA.

*Christi imor-
talis benefi-
cia.*

VLTA ET MAGNA sunt fratres charissimi beneficia diuina, quibus in salutem nostrā dei patris & Christi larga & copiosa clementia & operata sit, & semper operetur, quod conseruādis ac uiuificandis nobis pater filium misit, ut reparare nos posset: quod quod filius missus esse & hominis filius uoluit, ut nos filios dei faceret. Humiliauit se, ut populū qui prius iacebat, erigeret. Vulnerat⁹ est, ut uulnera nostra sanaret. Sitiuit

Seruiuit, ut ad libertarē seruiētes extraheret. Mori sustinuit ut moriēs immortalitatē mortalibus exhiberet. Multa hæc sunt & magna diuinæ misericordiæ munera. Sed adhuc qualis prouidentia illa & quāta clemētia Christi est, quod nobis saluari ratione prospicitur, ut homini qui redēptus est, reseruādo plenius cōsulatur? Nam cū dominus adueniēs sanasset illa quæ reseruādo plenius cōsulatur? Nam cū dominus adueniēs sanasset illa quæ Adam portasset uulnera, & uenena serpentis antiqua curasset, legem dedit sano, & præcepit ne ultro peccaret, ne quid peccanti grauius eueniret. Coarctati eramus, & in angustū innocentia præscriptione cōclusi, nec habebat quid fragilitatis humanæ infirmitas atq; imbecillitas faceret, nisi iterū pietas diuina subueniēs, iusticiæ & misericordiæ operibus ostensis uiam quamdam tuendæ salutis aperiret, ut sordes postmodū quascunq; cōtrahimus, eleemosynis abluamus. Loquitur in scripturis spiritus sanctus & dicit. Eleemosynis & fide delicta purgantur, non utiq; illa delicta quæ fuerant ante Tob. 4. contracta: nam illa Christi sanguine & sanctificatione purgantur. Item de nouo dicit: Sicut aqua extinguit ignem, sic eleemosyna extinguit peccatum. Eccle. 3. Hic ostenditur quoq; & probatur, quia sicut lauacro aquæ salutaris gehennæ ignis extinguitur, ita eleemosynis atq; operationibus iustis delictorum flamma sopitur. Et quia semel in baptismo remissa peccatorum datur, assidue & iugis operatio, baptismi instar imitata, dei rursus indulgentiam largitur. Hoc & in euangelio dominus docet: nam cum denotarentur discipuli eius quod ederent, nec prius manus lauissent, respondit & dixit: Qui fecit quod intus est, fecit & quod foris est: uerum date eleemosynam, & ecce Luca. 11. munda sunt omnia uobis, docens scilicet & ostendēs non manus lauandas esse, sed peccatus & sordes intrinsecus potius quàm extrinsecus diluēdas: uerum qui purgauerit quod est intus, eum quoque id quod est foris, repurgasse: & emundata mente, cute quoq; mundū esse cœpisse & corpore. Porro autem monens & ostendens unde mundi & purgati esse possimus, addidit eleemosynas esse faciendas. Misericors docet, ac monet misericordiā fieri. Et quia seruare quærit, quos magno redemit, post baptismi gratiā sortidatos docet denuo posse purgari. Agnoscamus itaq; fratres charissimi diuinæ indulgentiæ munus salubre, & emundandis purgandisq; peccatis nostris, qui sine aliquo cōscientiæ uulnere esse non possumus, medelis spiritalibus uulnera nostra curemus. Nec quisq; sic sibi blandiatur de puro atq; immaculato corde, ut innocentia sua fretus medicinam non putet esse adhibendam uulneribus, cum scriptum sit: Quis gloriabitur castum se habere cor, aut quis gloriabitur mundū se esse à peccatis? Et iterum in epistola sua Ioannes ponat & dicat: Si dixerimus quia peccatū non habemus, nosmetipsos decipimus, & ueritas in nobis non est. Si autem confessi fuerimus peccata nostra, fidelis & iustus est dominus, qui nobis peccata dimittat. Si autem nemo esse sine peccato potest, & quisquis se inculpatū dixerit: aut super

aut superbus aut stultus est, quàm necessaria, quàm benigna est clementia diuina: quæ cum sciat non deesse sanatis quædam postmodum uulnera, dedit curandis denuo sanandisq; uulneribus remedia salutaria. Nunquã deniq; fratres charissimi admonitio diuina cessauit, nunq; tacuit, quo minus in scripturis sanctis tam ueteribus, q; nouis semper & ubiq; ad misericordie opera dei populus prouocaretur, & canente atq; exhortante spiritu sancto quisquis ad spem regni coelestis instruitur, facere eleemosynas iube retur. Mandat & præcipit Esaia deus: Exclama, inquit, in fortitudine & non li parcere, sicut tuba exalta uocem tuam, & nuncia plebi meæ peccata eorũ, & domui Iacob facinora eorũ. Et cum peccata eis sua exprobrari præcepisset, cumq; eorũ facinora pleno indignationis impetu protulisset, dixissetq; eos nec, si orationibus & precibus & ieiunijs uterentur, satisfacere pro delictis posse: nec si in cilicio & cinere uoluerent, iram dei posse lenire: in nouissima tamẽ parte demonstrans solis deũ eleemosynis posse placari, addidit dicens: Frange esurienti panem tuum, & egenos sine tecto induc in domũ tuam. Si uideris nudum, uesti eum, & domesticos seminis tui non despicias. Tunc erumpet temporaneũ lumen tuum, & uestimenta tua cito orientur, & præbit ante te iusticia, & claritas dei circũdabit te. Tunc exclamabis & deus exaudiet te, dum adhuc loqueris dicet tibi: ecce adsum. Remedia precipiando deo ipsius dei uerbis data sunt, quid deberet facere peccates, magisteria diuina docuerunt. Operationibus iustis deo satisfieri, misericordie meritis peccata purgari, & apud Salomonẽ legimus. Cõclude eleemosynã in sinu pauperis, & hic pro te exorabit ab omni malo. Et iterum: Qui obturat aures ne audiat imbecillum, & ipse inuocabit dominum, & non erit qui exaudiat eum. Neq; enim promereri misericordiã domini poterit, qui misericors ipse non fuerit, aut impetrabit de diuina pietate aliquid in precibus, qui ad precem pauperis non fuerit humanus. Quod item in psalmis spiritus sanctus declarat & probat dicens: Beatus qui intelligit super egenum & pauperem, in die mala liberabit eum dominus. Quorũ præceptorum memor Daniel, cum rex Nabuchodonosor aduerso somnio territus æstualet, pro auertendis malis ac mitigandis diuina ope impetranda remedium dedit dicens: Propterea rex consilium meum placeat tibi, & peccata tua eleemosynis redime, & iniusticias tuas miserationibus pauperũ, & erit deus parcẽs peccatis tuis. Cui rex non obtemperans, aduersa quæ uiderat, & infesta perpeffus est, quæ euadere & uitare potuisset, si peccata sua eleemosynis redemisset. Raphaël quoque angelus paria testatur, & ut eleemosyna libenter ac largiter fiat, hortatur dicens: Bona est oratio cũ ieiunio & eleemosyna, quia eleemosyna à morte liberat, & ipsa purgat peccata. Ostendit orationes nostras ac ieiunia minus posse, nisi eleemosynis adiuuentur. Deprecationes solas parum ad impetrandũ ualere, nisi factorũ & operum accessu

Esa. 58.

Ibidem.

Peccatorũ remedia.

Ecc. 29.

Proverb. 21.

Psal. 40.

Danielis. 4.

Raphael angelus.

Deprecationes sine ope parui sũt momenti.

tum accessione fatientur. Reuelat angelus & manifestat, & firmat eleemo-
synis petitiones nostras efficaces fieri, eleemosynis uitā de periculo redmi,
eleemosynis anīas à morte liberari. Nec sic, fratres charissimi, ista pferimus
ut non quod Raphaël angelus dixit, ueritatis testimonio comprobemus
Sic in Actibus apostolorum facti fides posita est, & quod eleemosynis nō *Actū. 9.*
tantum à secunda, sed à prima morte animæ liberētur, gestæ & impletæ rei
probatione compertum est. Tabita operationibus iustis & eleemosynis
præstādis plurimū dedita, cū infirmata esset & mortua, ad cadauer exani-
me Petrus accitus est: qui cum impigre pro apostolica humanitate uenif-
set, circūsteterūt eum uiduæ flētes & rogantes, pallia & tunicas, & omnia
illa quæ prius sumpserant indumēta monstrantes, nec pro defuncta suis
uocibus, sed ipsius operibus deprecātes. Sensit Petrus impetrari posse, qđ
sic petebatur, nec defuturum CHRISTI auxiliū uiduis deprecātibus, quan-
do esset in uiduis ipse uestitus. Cum itaq; genibus nixus orasset, & uidua-
rum ac pauperum idoneus aduocatus, legatas sibi preces ad deum pertu-
lisset, cōuersus ad corpus, quod in tabula iam lotū iacebat. Tabita, inquit,
exurge in nomine IESV CHRISTI: nec defuit Petro quo minus statim fer- *Ioan. 14.*
ret auxilium, qui in euāgelio dari dixerat quicquid fuisset eius nomine po-
stulatum. Mors itaq; suspendiē, & spiritus redditur, & mirantibus ac stu-
pentibus cunctis, ad hanc denuo lucem rediuiuum corpus animatur. Tan-
tum potuerunt misericordiæ merita, tantum opera iusta ualuerūt. Quæ la-
borantibus uiduis largita fuerat subsidia uiuendi, meruit ad uitam uidua-
rum petitione reuocari. Itaq; in euāgelio dominus doctor uitæ nostræ, &
magister salutis æternæ uiuificans credentium populum, & uiuificatis cō-
sulens in æternum, inter sua diuina mandata & præcepta cœlestia nihil cre-
brius mandat & præcipit, quā ut insistamus eleemosynis dandis, nec ter-
renis possessionibus incumbamus, sed cœlestes thesauros potius reconda-
mus: Vendite, inquit, res uestras & date eleemosynā. & iterum: Nolite uo- *Luc. 12.*
bis thesauros condere super terram, ubi tinea & comestura exterminat, &
ubi fures effodiunt & furātur. Thesaurizate autem uobis thesauros in cœ-
lo, ubi neque tinea, neq; comestura exterminat, & ubi fures non effodiūt,
nec furantur. Vbi enim fuerit thesaurus tuus, ibi erit & cor tuum. Et cū ob-
seruata lege perfectum & cōsummatū uellet ostendere: Si uis, inquit, per- *Matth. 19.*
fectus esse, uade & uende omnia tua, & da pauperibus, & habebis thesau-
rum in cœlo, & ueni sequere me. Item alio loco negociatorem cœlestis gra-
tiæ, & comparatorem salutis æternæ, distractis omnibus rebus suis precio-
sam margaritam, hoc est, uitam æternam CHRISTI cruore preciosam, de
quantitate patrimoniū sui dicit debere mercari: Simile est, inquit, regnum *Idem. 13.*
celorum homine negociatori quærenti bonas margaritas. Vbi autem in-
uenit preciosam margaritā, abiit & uēdidit omnia quæcūq; habuit, & emit

- cam. Eos deniq; & Abrahæ filios dicit, quos in iuuandis, alendisq; pauperibus operarios cernit. Nam cum Zachæus dixisset: Ecce dimidium ex substantia mea do egenis, & si cui quid fraudauit, quadruplum reddo, respondit Iesus & dixit: Quia salus hodie huic domui facta est, quoniam & hic filius est Abrahæ. Nam si Abraham credidit deo, & reputatum est ei ad iustitiam: utique qui secundum præceptum dei eleemosynam facit, deo credit: & qui habet fidei ueritatem, seruat dei timorem: qui autem dei timorem seruat, in miserationibus pauperum deum cogitat. Operatur enim ideo quia credit, quia scit uera esse, quæ prædicta sunt uerbis dei, nec scripturam sacram posse metiri: Arborea infructuosas, id est, steriles homines, excidi & in ignem mitti, misericordes autem ad regnum uocari. Quia & in alio loco operarios & fructuosos fideles appellat, infructuosis uero & sterilibus fidem derogat dicens: Si in iniusto manum fideles non fuistis, quod est uerum quis credet uobis? Et si in alieno fideles non fuistis, quod est uestrum quis dabit uobis? Si uereris & metuis, ne si operari plurimum coeperis, patrimonio tuo larga operatione finito ad penuriam forte redigaris, esto in hac parte intrepidus esto securus. Finiri non potest unde in usus CHRISTI impeditur, unde opus coeleste celebratur. Nec hoc tibi de meo spodeo, sed de scripturarum sanctarum fide, & diuinæ pollicitationis autoritate promitto. Loquitur per Salomonem spiritus sanctus & dicit: Qui dat pauperibus, nunquam egebit, qui autem auertit oculos suos, in magna penuria erit: ostendens misericordes atque operantes egere non posse, magis parcos & steriles ad inopiam postmodum deuenire. Item beatus apostolus Paulus dominicæ inspirationis gratia plenus: Qui administrat, inquit, semen seminanti, & panem ad edendum præstabit, & multiplicabit seminationem uestram, & augebit incrementa frugum iustitiæ uestræ, ut in omnibus locupletemini. & iterum, administratio huius officii non tantum supplebit ea quæ sanctis desunt, fide, sed & abundabit per multas gratiarum actiones in dominum. Quoniam dum gratiarum actio ad deum pro eleemosynis atque orationibus nostris pauperum oratione dirigitur, census operantis dei retributione cumulatur. Et dominus in euangelio iam tunc eiusmodi hominum corda considerans, & perfidis atque incredulis præscia uoce denunciâs contestatur, & dicit: Nolite cogitare dicentes: quid edemus, aut quid bibemus, aut quid uestiemur? hæc enim nationes quærunt. Scit autem pater uester quia omnium horum indigetis. Quærite primum regnum dei & iustitiam eius, & hæc omnia apponentur uobis. Eis omnia apponi dicit & tradi, qui regnum & iustitiam dei quærunt. Eos enim dominus cum iudicii dies uenerit ad percipiendum regnum dicit admitti, qui fuerint in ecclesia eius operati. Metuis ne patrimonium tuum forte deficiat, si operari ex eo largiter coeperis: & nescis miser quia dum times ne res familiaris forte deficiat, uita ipsa & salus deficit, & dum ne quid de rebus

de rebus tuis minuatur attēdis, nō respicis quod ipse minuaris amator magis mammonæ quān animæ tuæ, ut dum times ne pro te patrimonium tuum perdas, ipse pro patrimonio tuo pereas. Et ideo bene Apostolus clamat & dicit: Nihil intulimus in hunc mundum, uerum nec auferre possumus: habentes autem exhibitionem & tegumentum, his contenti simus. *1. Timo. 6.* Nam qui uolunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in muscipulas, & in desideria multa & nociua, quæ mergunt hominem in perditionem & in interitum: Radix enim omnium malorum cupiditas est, quam quidam appetentes naufragauerunt à fide, & inseruerunt se doloribus multis. Metuis ne patrimonium tuū forte deficiat, si operari ex eo largiter cœperis: quando enim factum est ut iusto possent deesse subsidia, cum scriptum sit: Nō occidet fame dominus animam iustam: Helias in solitudine coruis ministrantibus pascitur: & Danieli in lacu ad leonum prædam iussu regis incluso, prædium diuinitus apparatur, & tu metuis ne operanti & decum promerenti desit alimentum: quando ipse in euangelio ad exprobrationem eorum, quibus mēs dubia est & fides parua contestetur, & dicat: Aspicite uolatilia cœli quoniam non seminant neq; metunt, neq; colligunt in horrea, & pater uester cœlestis alit illa. nōne uos pluris estis illis? Volucres deus pascit, & passeribus alimenta diurna præstatur, & quibus nullus diuinæ rei sensus est, eis nec potus, nec cibus deest. Tu Christiano, tu dei seruo, tu operibus bonis dedito, tu domino suo charo aliquid putas defuturum? Nisi si putas quia qui CHRISTVM pascit à CHRISTO ipse non pascitur: aut eis terrena deerunt, quibus cœlestia & diuina tribuuntur: unde hæc incredula cogitatio? & unde impia & sacrilega ista meditatio? quid facit in domo fidei perfidum pectus? quid qui CHRISTO omnino non credit, appellatur & dicitur Christianus? Pharisei tibi magis congruit nomē. Nam cum dominus in euāgelio de eleemosynis disputaret, & ut nobis amicos de terrestribus lucris prouida operatione faceremus, qui nos postmodum in tabernacula æterna susciperent, fideliter & salubriter præmoneret, addidit post hæc scriptura dicēs: Audiebant autē hæc omnia Pharisei qui erant cupidissimi & irridebant. Quales nunc quosdam in ecclesia uidemus, quorū præclusæ aures & corda cæcata, nullum de spiritalibus ac salutaribus monitis lumen admittunt, de quibus mirari non oportet, quod contemnant in tractatibus seruum, quando à talibus ipsum dominum uideamus esse contemptū. Quid tibi istis ineptis & stultis cogitationibus plaudis, quasi metu & solitudine futurorum ab operibus retarderis? qd umbras & præstigas quasdam uanæ excusationis obtendis? Cōfiteri immo quæ uera sunt, & quia scientes non potes fallere, secreta & abdita mentis exprome, obsederunt animum tuum sterilitatis tenebræ, & recedente inde lumine ueritatis carnale pectus alta & profunda auaritiæ caligo cæcauit: pecuniæ tuæ car-

1. Timo. 6.

Cupiditas radix malorum.

Prouer. 10.

3. Reg. 17.

Dani. 14.

Matth. 6.

Christianus dici non meretur qui Christo non credit.

Luc. 16.

Ibidem.

Pecunie ser-
uus. prius & seruus es: catheris cupiditatis & uinculis alligatus es, & quem iam soluerat CHRISTVS, denuo uinctus es: seruas pecuniā, quæ te seruata nō seruat: patrimonium cumulas, quod te pondere suo onerat, nec meministi quid deus responderit diuiti exuberantium fructuum copiam stulta exultatione iactanti: Stulte, inquit, hac nocte expostulatur anima tua à te: quæ ergo præparasti, cui erunt? quid diuitijs tuis solus incubas? quid in poenam tuam patrimonij tui pondus exaggeras, ut quo locupletior seculo fueris, pauperior deo fias? Reditus tuos diuide cum domino deo tuo: fructus tuos partire cum CHRISTO: fac tibi ex possessionum terrestrium prouentu CHRISTVM participem, ut & ille te sibi faciat regnorum cœlestium coheredem. Erras & falleris quisquis te in seculo diuitē credis. Audi in Apocalypsi domini tui uocem, eiusmodi homines iustis obiurgationibus increpantem: Dicis, inquit, diues sum, & ditatus sum, & nullius rei egeo, & nescis quia tu es miser, & miserabilis, & pauper, & cæcus, & nudus es. Suadeo tibi emere à me aurum ignitum de igne, ut sit diues, & uestiaris uestem albā, & nō appareat in te foeditas nuditatis tuæ, & collyrio inunge oculos tuos, ut uideas. Qui ergo locuples ac diues es, eme tibi à CHRISTO aurū ignitum, ut sordibus tuis tanquam igne decoctis, esse aurum mundum possis, si eleemosynis & iusta operatione purgeris. Eme tibi albam uestem, ut qui secundum Adā nudus fueras, & horrebas ante deformis, indumēto CHRISTI candido uestiaris. Et quæ matrona locuples & diues es, unge oculos tuos nō stibio diaboli, sed collyrio CHRISTI, ut peruenire ad uidendū deum possis, dum dominum & operibus bonis & moribus promereris. Cæterū quæ talis es, nec operari in ecclesia potes. Egentem enim & pauperem non respexerunt oculi tui superflui nigroris tenebris & nocte cæcati. Locuples & diues dominicum celebrare te credis, quæ corbanam omnino non respicis, quæ in dominicum sine sacrificio uenis, quæ partem de sacrificio, quod pauper obtulit, sumis. Intuere in euāgelio uiduam præceptorum cœlestium memorem, inter ipsas pressuras & angustias egestatis operantē, in gazophilacium duo, quæ sola sibi minuta fuerant, mittentem. Quam cum animaduerneret dominus & uideret, non de patrimonio, sed de animo opus eius examinans & considerans, non quantum, sed ex quanto dedisset, respondit & dixit: Amen dico uobis, quoniam uidua ista plus omnibus misit in dona dei. Omnes enim isti ex eo quod abundabat illis, miserunt in dona dei, hæc autem de inopia sua omnem quemcūque habuit uictum, misit. Multum beata mulier & gloriosa, quæ etiam ante diem iudicii meruit iudicis uoce laudari. Pudeat diuites sterilitatis atque infelicitatis suæ: uidua & inops, uidua in opere inuenitur. Cumq; uniuersa quæ dantur, pupillis & uiduis conferantur, dat illa quam oportebat accipere, ut sciamus quæ poena diuitem sterilem maneat, cum hoc ipso documento operari

Diuitum ex-
probratio.

rari etiam pauperes debeant. Atq; ut intelligamus hæc omnia deo dari, & cum quisq; hæc facit, deum promereri, CHRISTVS illud dei dona appellat, & in dona dei uiduā duos quadrātes misisse significat, ut magis ac magis possit esse manifestum, quia qui miseretur pauperis, deo scenerat. Sed nec illa res, fratres charissimi, à bonis operibus & iustis refrenet & reuocet Christianum, quod excusari se posse aliquis existimet beneficio filiorum, quando impensis spiritualibus CHRISTVM cogitare, qui accipere se professus est, debeamus, nec conseruos liberis nostris, sed dominum præferamus, ipso instruēte & monente: Qui diligit, inquit, patrē aut matrem super me, non est me dignus: & qui diligit filium aut filiam super me, non est me dignus. Item in Deuteronomio ad corroborationem fidei & dilectionem dei, paria conscripta sunt: Qui dicūt, inquit, patri aut matri, non noui te, & filios suos non cognouerūt, hi custodierunt præcepta tua, & testamentum tuū seruauerunt. Nā si deū toto corde diligimus, nec parētes nec filios deo præferre debemus. Quod & Ioannes in epistola sua ponit, charitatē dei apud eos nō esse, quos uidemus operari in pauperes nolle: Qui habuerit, inquit, substantiā mundi, & uidit fratrem suum desiderantem, & clauferit uiscera sua ab eo, quomodo charitas dei manet in eo? Si enī deus elemosynis pauperum sceneratur, & cum datur minimis, CHRISTO datur, non est qd̄ quis terrena celestibus præferat, nec diuinis humana præponat. Sic uidua illa in tertio Regnorum libro, cum in siccitate & fame cōsumptis omnibus de modico farinæ & oleo, quod superfuerat, fecisset subcinericiū panem, quo assumpto, moritura cū liberis esset, superuenit Helias, & petit sibi prius ad edendum dari, tunc quod superfuisset inde illā cum filijs suis nesci. Nec obtēperare illa dubitauit, aut Helix filios mater in fame & egestate præposuit. Fit immo in conspectu dei, quod deo placeat, prompte ac libenter quod petebatur, offertur, nec de abundātia portio, sed de modico totū datur, & esurientibus liberis alter prius pascitur, neq; in penuria & fame cibus anteq̃ misericordia cogitatur, ut dum in opere salutari carnaliter uita contemnitur, spiritualiter anima reseruetur. Helias itaq; typum CHRISTI gerens, & quod illa pro misericordia uicem singulis reddat ostendēs, respondit & dixit: Hæc dicit dominus, fidelia farris non deficiet, & capsules olei non minuet̃, usque in diem quo dabit dominus hymbrem super terrā. Secundū diuinæ pollicitationis fidem multiplicata sunt uiduæ & cummulata quæ præstitit, & operibus iustis ac misericordiæ meritis augmenta & incrementa sumentibus, farris & olei uasa completa sunt. Nec filijs abstulit mater qd̄ Helix dedit, sed magis contulit filijs quod benigne & pie fecit. Et illa nondum CHRISTVM sciebat, nondum præcepta eius audierat, non cruce & passione eius redempta, cibum & potum pro sanguine repēdebat, ut ex hoc appareat, quantū in ecclesia peccet, qui se & filios CHRISTI

Matth. 10.

Deuter. 33.

1. Ioan. 3.

3. Reg. 17.

Helias typus Christi.

Ibidem.

*Filiorū nume-
rus liberalita-
tē & eleemo-
synas minuit.*

Iob. 1.

*Patrimonium
deo credēdū.*

Psalm. 36.

Prover. 20.

Tob. 14.

Tob. 4.

STO anteponeas diuitias suas seruat, nec patrimonium copiosum cum in-
digentium paupertate communicat. Sed enim multi sunt in domo liberi,
& retardat te numerositas filiorum, quo minus largiter bonis operibus in-
sistas, atq; hoc ipso operari amplius debes, quo multorum pignorum pa-
ter es, plures sunt pro quibus deū depreceris. Multorum delicta redimen-
da sunt, multorū precandæ conscientiæ, multorum animæ redimendæ. Vt
in hac uita seculari alendis sustinendisq; pignoribus quo maior est nume-
rus hoc maior est & sumptus, ita & in uita spiritali atq; cœlesti, quo ampli-
or fuerit pignorum copia, esse & operum debet maior impensa. Sic & Iob
sacrificia numerosa p liberis offerebat, quantusque erat in domo pignorū
numerus, tantus dabatur deo & numerus hostiarum. Et quoniā quotidie
deesse non potest, quod peccetur in conspectu dei, sacrificia quotidiana nō
deerant, quibus possent peccata tergeri, probat scriptura diuina dicēs: Iob
homo uerus & iustus habuit filios septem, & filias tres, & emūdabat illos
offerēs pro eis hostias deo secundum numerū illorum, & pro peccatis eo-
rum uitulum unū. Si ergo uere filios tuos diligis, si eis exhibes plenam &
paternam dulcedinem charitatis, operari magis debes ut filios tuos deo iu-
sta operatione commendes. Nec eum liberis tuis cogites patrem, qui & tē-
porarius & infernus est, sed illum pares qui æternus & firmus filiorum spi-
ritalium pater est. Illi assigna facultates tuas, quas hæredibus seruas: ille sit
liberis tuis tutor, ille curator, ille contra omnes iniurias seculares diuina ma-
iestate protector. Patrimonium deo creditum nec res publica eripit, nec fi-
scus inuadit, nec calumnia aliqua forensis euerit. In tuto hæreditas ponit-
ur, quæ deo custode seruatur. Hoc est charis pignoribus in posterum pro-
uidere, hoc est futuris hæredibus paterna pietate cōsulere, secundum fidem
scripturæ sanctæ dicentis: Iunior fui, etenim senui, & nūquam uidi iustum
derelictū, neq; semen eius agens pane. Tota die miseretur & commodat.
& semen eius in benedictione erit. & iterum: Qui conuersatur sine uitupe-
ratione & iustitia, beatos post se filios relinquet. Præuaricator itaq; & pro-
ditor pater es, nisi filiis tuis fideliter consulas, nisi conseruandis eis religiosa
& uera pietate pspicias. Qui studes terreno magis q̄ cœlesti patrimonio
filios tuos diabolo magis commendare q̄ CHRISTO, bis delinquis, & ge-
minū crimen admittis, & quod non præparas filiis tuis dei patris auxiliū,
& quod doces filios patrimonium plus amare q̄ CHRISTVM. Esto poti-
us liberis tuis pater talis, qualis Tobias exitit. Da utilia & salutaria præ-
cepta pignoribus, qualia ille filio dedit: manda filiis tuis, quod & ille filio mā-
dauit dicens: Et nunc fili mando tibi, serui deo in ueritate, & fac coram illo
quod illi placet, & filiis tuis manda ut faciāt iustitiā & eleemosynas, & sint
memores dei, & benedicant nomē eius omni tēpore. & iterū: Om̄ibus die-
bus uitæ tuæ, fili dilectissime, deū in mente habe, & noli præterire præcepta
eius

eius. Iustitiam fac omnibus diebus uitæ tuæ, & noli ambulare uiam iniquitatis, quoniam agente te in ueritate, erit respectus operum tuorum. Ex substantia tua fac eleemosynam, & noli auertere faciem tuam ab ullo paupere, ita ut nec à te facies dei auertat. Prout habueris fili, sic fac eleemosynam: si tibi fuerit copiosa substantia, plus ex illa fac: & si exiguum habueris, ex hoc ipso exiguo communica, & ne timueris cum facis eleemosynam, præmiū bonum reponis tibi in diē necessitatis, quia eleemosyna à morte liberat, & nō

Tobie præcepta ad filiū.

Tob. 12.

patitur ire in gehennam. Munus bonum est eleemosyna omnibus, qui faciūt eā coram summo deo. Quale munus est, fratres dilectissimi, cuius additio deo spectante celebratur? Si in gentilium munere grande & gloriosum uidetur, procōsules uel imperatores habere præsentēs, & apparatus ac sumptus apud munerarios maior est, ut possint placere maioribus: quanto illustrior muneris & maior est gloria, deū & CHRISTVM spectatōrē habere? Quanto istic & apparatus uberior, & sumptus largior exhibendus est, ubi ad spectaculū conueniunt cœlorū uirtutes, conueniunt angeli omnes, ubi munerario non quadriga uel cōsulatus petitur, sed uita æterna præstatur, nec captat inanis & tēporalis fauor uulgi, sed perpetuū præmiū regni cœlestis accipit. Atq; ut pigros & steriles & cupiditate nūmaria nihil circa fructum salutis operantes magis pudeat, ut plus cōscientiam sordidam dedecoris ac turpitudinis suæ rubor cædat, ponat unusquisq; ante oculos suos diabolū cum seruis suis, id est, cū populo proditionis & mortis in mediū prosilire, plebem CHRISTI præsentē & iudicante ipso comparationis examine prouocare dicentem: Ego pro istis, quos mecū uides, nec alapas accepi, nec flagella sustinui, nec crucem pertuli, nec sanguinē fudi, nec familiam meā precio passionis & crucis redemi, sed nec regnū cœleste illis promitto, nec ad paradisum restituta immortalitate denuo reuoco, & munera mihi quā preciosa, q̄ grandia, q̄ nimio & longo tempore quæsitā sumptuosissimis apparatibus comparāt, rebus suis uel obligatis in muneris apparatione, uel uenditis, ac nisi* additio honesta successerit, tconuicijs ac sibilis enīciuntur, & furore populari nonnūq̄ penē lapidantur. Tuos tales munerarios CHRISTE demonstra, illos diuites, illos copiosis opibus affluentes, an in ecclesia præsidente & spectante te eiusmodi munus adant, oppignoratīs uel distractis rebus suis, immo ad cœlestes thesauros mutata in melius possessione translatis? In istis muneribus hominum caducis atq; terrenis nemo pascitur, nemo uestitur, nemo cibi & potus solatio sustinetur, cuncta inter furorem ædentis & spectantis errorem, prodiga & stulta uoluptatum frustrantium uanitate depereunt. Illic in pauperibus tuis tu uestiris, & pascis, tu æternam uitam operantibus polliceris, & uix tui meritis pereuntibus adæquantur, qui à te diuinis mercedibus & præmijs cœlestibus honorantur. Quid ad hæc respondemus fratres charissimi? Sa-

Eleemosynæ fructus.

Als editor honestus.*

Operantibus præmium.

Ociosis sup / crilega sterilitate & quadam tenebrarum nocte coopertas diuitum ment-
placium. tes, qua ratione defendimus? qua excusatione purgamus? qui zabuli ser-
 uis minores sumus, ut CHRISTO pro precio passionis & sanguinis uicem,
 nec immodicis rependamus? Præcepta nobis ille dedit, quid facere seruos
 suos oporteret instruxit, operatibus præmiū pollicetur, & sterilibus suppli-
 cium cōminatur: sententiam suā protulit, quid iudicaturus sit, & ante præ-
 dixit. Quæ pōt excusatio esse cessanti? quæ defensio sterili? nisi quod non
 faciēte seruo quod præcipitur, dominus faciet quod minatur? qui & dicit:
Matth. 25. Cum uenerit filius hominis in gloria sua, & omnes angeli cum eo, tunc se-
 debit in throno gloriæ suæ, & colligentur ante eum omnes gentes, & segre-
 gabit eos adinuicē, quemadmodum pastor segregat oues ab hœdis, & sta-
 tuet oues ad dextram, hœdos autem ad sinistrā: tunc dicet rex ihs, qui ad
 dextram suā erunt: Venite benedicti patris mei, percipite quod uobis pa-
 ratum est regnum ab origine mundi. Esuriui enim, & dedistis mihi mādu-
 care: sitiui, & dedistis mihi potum: hospes fui, & adduxistis me: nudus, &
ibidem. uestistis me: infirmus, & uisitastis me: in carcere fui, & uenistis ad me. Tunc
 respondebunt ei iusti dicentes: Domine quando te uidimus esurientē, &
 pauimus: sitientem & potauimus: quādo te uidimus hospitem & adduxi-
 mus: nudum & uestiuimus: quando autem te uidimus infirmum & in car-
 cere & uenimus ad te? Tūc respōdens rex dicet eis: Amē dico uobis, quam
 diu fecistis uni horum ex fratribus meis minimis, mihi fecistis. Tunc dicet
 ihs qui ad sinistram eius erunt: Discedite à me maledicti in ignem æter-
 nū, quem parauit pater meus diabolo & angelis eius: Esuriui enim, & non
 dedistis mihi manducare: sitiui, & non potastis me: hospes fui, & non addu-
 xistis me: nudus, & non uestistis me: infirmus & in carcere, & non uisita-
 stis me. Tunc respondebunt & ipsi dicentes: Domine quando te uidimus
 esuriētem, aut sitientem, aut hospitem, aut nudum, aut infirmum, aut in car-
 cere, & nō ministrauimus tibi? & respondebit illis: Amē dico uobis, quam
 diu uni ex minimis istis nō fecistis, neq; mihi fecistis: & ibunt iniusti in am-
 bustionem æternā: iusti autem in uitam æternā. Quid potuit nobis maius
 CHRISTVS edicere? quomodo magis potuit iustitiæ ac misericordiæ no-
 stræ operam prouocare, q̃ quod præstari id dixit sibi, quicquid egēti præ-
 statur & pauperi, & se dixit offendi, nisi egenti præstet & pauperi, ut q̃ re-
 spectu fratris in ecclesia nō mouet, uel CHRISTI cōtemplatione mouea-
 tur, & qui nō cogitat in labore & egestate conseruū uel dominū, cogitet in
 ipso illo quē despiciat cōstitutum. Et idcirco, fratres charissimi, quibus metus
 pronus in deū est, & spreto calcatoq; iam mūdo ad superna & diuina anī-
 mus erectus est, fide plena, mēte deuota, operatiōe continua promerendo,
 dño obsequiū præbeam⁹: demus Christo uestimēta terrena, indumēta cœ-
 lestia recepturi. Demus cibū & potū secularē, cū Abraam Isaac & Iacob ad
 conuiuiū

conuiuīū cœleste uenturi, ne parū metamus, plurimū seminemus. Securita-
 ti ac salutī aeternæ (dum tempus est) consulamus, Paulo apostolo admonē-
 te & dicente: Ergo dū tempus habemus operemur bonum ad omnes, ma-
 xime autem ad domesticos fidei. Bonum autem faciētes non deficiamus,
 tempore enim suo metemus. Cogitemus, fratres charissimi, quid sub apo-
 stolis fecerit credentium populus, quando intra ipsa primordia maioribus
 uirtutibus mens uigebat, quando credentium fides nouo adhuc fidei calo-
 re feruebat, domicilia tunc & prœdīa uenundabant, & dispensandam pau-
 peribus facultatem libenter ac largiter apostolis offerebant, terreno patri-
 monio uendito atque distracto, fundos illuc transferentes, ubi fructus ca-
 perent possessionis aeternæ: Illic comparantes domos, ubi inciperēt semper
 habitare. Talis tunc fuit in operibus cumulus, qualis in dilectione consen-
 sus, sicut legimus in Actibus apostolorum: Turba autem eorum qui credi-
 derant anima ac mēte una agebant, nec fuit inter illos discrimen ullum, nec
 quicquam suum iudicabant ex bonis quæ eis erant, sed fuerunt illis omnia
 communia. Hoc est natiuitate spiritali uere dei filios fieri, hoc est lege cœle-
 sti æquitatem dei patris imitari. Quodcunq; enim dei est, in nostra usur-
 patione commune est, nec quisquā à beneficijs eius ac muneribus arcetur,
 quo minus omne humanum genus bonitate ac largitate diuina æqualiter
 perfruatur: sic æqualiter dies illuminat, sol radiat, hymber rigat, uētus aspi-
 rat, & dormientibus somnus unus est, stellarum splendor ac lunæ commu-
 nis est. Quo æqualitatis exēplo, qui possessor in terris redditus ac fructus
 suos cum fraternitate partitur, dū largitionibus gratuitis communis ac iu-
 stus est, dei patris imitator est. Quæ illa erit, fratres charissimi, operantium
 gloria, quàm grandis & summa læticia, cum populum suum dominus cœ-
 perit recensere, & meritis atq; operibus nostris præmia pmissa retribuere,
 p̄ terrenis cœlestia, p̄ tēporalibus sempiterna, pro modicis magna præsta-
 re, offerre nos patri, cui nos sua sanctificatione restituit, æternitatem nobis
 immortalitatemq; largiri, ad quam nos sanguinis sui uiuificatione repara-
 uit, reduces ad paradysum denuo facere, regna cœlorum fide & ueritate suæ
 pollicitationis aperire: Hæc hæreāt firmiter sensibus nostris, hæc intelligā-
 tur plena fide, hæc corde toto diligātur, hæc indefinentiū operum magna-
 nimitate redimātur. Præclara & diuina res fratres charissimi, salutaris ope-
 ratio, solatium grande credentium, securitatis nostræ salubre præsidium,
 munimentum spei, tutela fidei, medela peccati, & res posita in potesta-
 te facientis, res grandis & facilis, sine periculo persecutionis corona pacis:
 Verum dei munus & maximum, infirmis necessarium, fortibus glorio-
 sum, quo Christianus adiutus præ se effert gratiam spiritalem, promerere
 CHRISTVM iudicem, deum computat debitorem. Ad hanc operum salu-
 tarium palmā libenter ac prompte certemus, omnes in agone iustitiæ deo
 & Christo

Saluti consu-
 lendum.

Galat. 6.

Actuū. 4.

Apostolis
 omnia com-
 munia.

Exhortatio.

& CHRISTO spectāte curramus, & qui seculo ac mūdo maiores esse iam cœpimus, cursum nostrum nulla seculi ac mundi cupiditate tardemus. Si expeditos, si celeres, si in hoc operis agone currentes, dies nos uel reditio- nis, uel persecutionis inuenerit, nusq̃ dominus meritis nostris ad præmiū deerit. In pace coronam uincentibus candidam pro operibus dabit, in per- secutione purpuream pro passione geminabit. Amen.

ARGVMENTVM SERMONIS SEQVENTIS.

Sermo eiusdem secundus de zelo & liuore, in quo latentes inimici insidias dete- gens, unde zelus & quādo & quomodo cœperit ostendit, & multiplicem eius per- niciem demonstrat.

SERMO SECVNDVS DE ZELO ET LIVORE.

Elare quod bonum uideas, inuidere melioribus, leue & modicum apud quosdam crimē uidetur, fratres charissimi, dumq̃ existimatur leue esse & modicum, nō timetur: dum non timetur, contemnitur: dum contemnitur, non facile ui- tatur: & sit cæca & occulta pernicies, quæ dū minus perspi- citur, ut caueri à prouidentibus possit, improuidas mentes latenter affligit. Porro autem dominus prudētes esse nos iussit, & cauta so- litudine uigilare præcepit, ne aduersarius uigilans semper, & semper insi- dians, quando in pectus obrepit, de scintillis conflēt incēdia, de paruīs ma- xima exaggeret, & dum remissis & incautis leniore aura & flatu molliore blāditur, procellis ac turbīnibus excitatis ruinas fidei & salutis ac uitæ nau- fragia moliatur. Excubandū est itaq̃, fratres dilectissimi, atq̃ omnibus ui- ribus elaborandū, ut inimico sæuienti, & iacula sua in omnes corporis par- tes, quibus percuti & uulnerari possumus, dirigēti, sollicita & plena uigilan- tia repugnemus, secundum quod Petrus quoq̃ apostolus in epistola sua præmonet & docet dicēs: Sobrii estote & uigilate, quia aduersarius uester zabalus tanquam leo rugiens & aliquid deuorare quærens, circuit. Circu- it ille nos singulos, & tanquam hostis clausos obsidens muros explorat, & tētāt an sit aliqua pars membrorum minus stabilis & minus fida, cuius aditu ad interiora penetretur. Offert oculis formas illices & faciles uolu- ptates, ut uisu destruat castitatē. Aures per canoram musicam tentat, ut so- nus dulciori auditu soluat & molliat Christiani uigorem. Linguam ad cō- uiciūm prouocat, manus iniurijs laceſſentibus ad petulantiam cædis insti- gat: ut frāudatorem faciat, lucra opponit iniusta: ut animam pecunia ca- piat, ingerit pernicioſa compendia: honores terrenos promittit, ut cœle- ſtes adimat: ostendit falsa, ut uera subripiat. Et cum latenter non potest fallere, exerte atque aperte minatur, terrorem turbidæ persecutionis in- tentans, ad debellandos dei ſeruos inquietus semper, & semper infestus.

In pace

Pl. tri. 5.

Diaboli uer-
ſutia.

In pace subdolus, in persecutione uiolentus. Quāobrem fratres dilectissimi, cōtra omnes diaboli uel fallaces insidias, uel apertas minas stare debet instructus animus & armatus, tā paratus semper ad repugnādum, quā est ad impugnandum semper paratus inimicus. Et quoniam frequentiora sunt tela eius, quæ latenter obrepunt, magis quæ occulta & clandestina iaculatio, quo minus perspicitur, hoc grauius & crebrius in uulnera nostra grassatur. Ad hæc quoque intelligenda & depellēda uigilemus, ex quibus est zeli & liuoris malum. Quod si quis penitus inspiciat, inueniet nihil magis Christiano cauendum, nihil cautius prouidendum, quā ne quis inuidia & liuore capiatur: ne quis fallētis inimici cæcis laqueis implicatus, dum zelo frater in fratris odia conuertitur, gladio suo nescius ipse perimatur. Quod ut colligere plenius & manifestius p̄spicere possimus, ad caput eius atque originem recurramus. Videamus ergo unde zelus & quādo & quo modo cœperit. Facilius em̄ malū tam perniciosum à nobis uitabit̄, si eius de mali origo & magnitudo noscat̄. Hinc diabolus inter initia statim mūdi & perijt primus & perdidit. Ille angelica maiestate subnixus, ille deo acceptus & charus, postquam hominem ad imaginem dei factum cōspexit, in zelum maliuolo liuore prorupit, nō prius alterum deiciens instinctu zeli, quā ipse zelo ante deiectus, captiuus antequam capiens, perditus ante q̄ perdes, dum stimulat̄ liuore homini gratiam datæ immortalitatis eripit, ipse quoq; id quod prius fuerat, amisit. Quale malū est, fratres charissimi, quo angelus cecidit, quo circūueniri & subuerti alta illa & præclara sublimitas potuit, quo deceptus est qui decipit. Exinde inuidia grassat̄ in terris, dū liuore* paritur, magistro perditionis obsequit̄, dum zabulū q̄ zelat, imitatur. Sicut scriptū est: Inuidia autem zabuli mors introiuit in orbem terrarum. Imitantur ergo illū qui sunt ex parte eius. Hinc deniq; noua fraternitatis prima odia, hinc parricidia nefanda cœperunt, dū Abel iustum, Chaim zelat iniustus, dum bonū malus inuidia & liuore persequitur. Tantum ualuit ad cōsummationem facinoris æmulationis furor, ut ne charitas fratris, nec sceleris immanitas, nec timor dei, nec pœna delicti cogitaretur. Iniuste oppressus est, qui iustitiam primus ostenderat: odia perpetratus est, qui odisse non nouerat: occisus est impie, qui moriens nō repugnabat. Et quod Esau fratri suo Iacob inimicus extitit, zelus fuit. Nam quia ille benedictionē patris acceperat, hic in odiū persecutionis facibus liuoris exarsit. Et quod Ioseph fratres sui uendiderunt, causa uendendi de æmulatione descendit, postquam id qd̄ sibi in uisionibus prosperū fuerat ostensum, simpliciter ut fratribus frater exposuit, in inuidiā maliuolus animus erupit. Saul quoq; rex ut Dauid odisset, ut persecutionibus sæpe repetitis innocentē, misericordem, mitē, lenitate patientē necare cuperet, quid aliud q̄ zeli stimulus prouocauit? q̄ Goliad interfecto & opere ac dignatione

Inuidia uitanda.

Inuidie origo

Al's * periturus.
Sapient. 2.

Gen. 4.

Gen. 27.

Gen. 37.

1. Reg. 18.

Ibidem. 17.

diuina

diuina tanto hoste deleto populus admirans in laudes David prædicationis suffragio prosiliit. Saul simultatis atque insectationis furias de liuore concepit. Et ne longum faciam singulos recensendo, pereuntis simul populi attendamus interitum. Iudæi nonne inde perierunt, dum CHRISTO malum inuidere quam credere? Obrectantes magnalibus, quæ ille faciebat, zelo excæcante decepti sunt, nec ad diuina noscenda cordis oculos aperire potuerunt. Quæ nos considerantes, fratres charissimi, contra tantam mali perniciem uigilanter & fortiter dicata deo & uegetata pectora nostra muniamus. Aliorum mors proficiat ad nostram salutem, imprudetium poena prouidentibus conferat sanitatem. Non est autem quod aliquis existimet malum istud una specie contineri, aut breuibus terminis & angusto fine concludi. Late patet zeli multiplex & fecunda pernicies: radix est omnium malorum, & fons

*Inuidia radix
omnium malorum.*

mositas inde procedit, auaritiam zelus inflamat, dum quis non potest suo esse contentus uidens alterum ditiores. Ambitionem zelus excitat, dum cernit quis alium in honoribus altiores, zelo excæcante sensus nostros, ac in ditionem suam mentis arcana redigente, dei timor spernitur, magisterium CHRISTI negligitur, iudicii dies non prouidetur. Inflat superbia, exacerbant sæuitia, perfidia præuaricatur, impatientia concutit, furit discordia, ira feruescit. Nec se potest iam cohibere, nec regere qui factus est potestatis alienæ. Hinc dominicæ uinculum pacis rumpitur, hinc charitas fraterna uiolatur, hinc adulteratur ueritas, unitas scinditur, ad hæreses atque schismata prosilitur, dum obrectatur sacerdotibus, dum episcopis inuidetur, dum quis aut queritur non se potius ordinatum, aut dedignatur alterum ferre præpositum. Hinc recalcitrat, hinc rebellat de zelo superbus, de æmulatione peruersus, animositate & liuore non hominis, sed honoris inimicus. Qualis uero est animi tinea, aut quæ cogitationum tabes, pectoris quanta rubigo, zelare in altero uel uirtutem eius, uel felicitatem, id est, odisse in eo uel merita propria, uel beneficia diuina, in malum proprium bona aliena conuertere, illustrium prosperitate torqueri, aliorum gloriam facere suam poenam, & uelut quosdam pectori suo admoovere carnifices, cogitationibus & sensibus suis adhibere tortores, qui se intestinis cruciatibus lacerent, qui cordis secreta malivolentia ungulis pulsent, non cibis talibus lætus, non potus potest esse iucundus, suspirat semper & gemitur & doletur. Dumque ab inuidis nunquam liuor exponitur, diebus ac noctibus pectus obsessum sine intermissione laniatur. Mala cetera habent terminum, & quodcumque delinquitur, delicti consummatione finitur: in adultero cessat facinus perpetrato stupro: in latro- ne conquiescit scelus homicidio admissio, & prædoni rapacitatem statuit possessa præda, & falsario modum imponit impleta fallacia, zelus terminum non habet, permanens iugiter malum, & sine fine peccatum est. Quantoque ille cui

*Inuidia sine
termino.*

ille cui inuidetur successu meliore profecerit, tanto inuidus in maius incendium liuoris ignibus inardescit. Hinc uultus minax, toruus aspectus, pallor in facie, in labijs tremor, stridor in dentibus, uerba rabida, effrenata conuicia, manus ad cædis uiolentiâ promptæ, etiam si gladio interim uacuæ, odio tamē furiosæ mētis armatæ. Et idcirco spiritus sanctus dicit in psalmis: *No-* *lite zelare bene ambulantem in uia sua. & iterum: Obseruabit peccator iu-* *stum & stridebit ad eum dentibus suis. Deus autem irridebit eum, quo-* *niam prouidet quia ueniet dies eius. Hos beatus Paulus apostolus de-* *signat & denotat dicens: Venenum aspidum sub labijs eorum, & os eo-* *rum maledictione & amaritudine plenum est. Veloces ad effundendum* *sanguinem pedes eorum, contritio & calamitas in uis eorum, qui ui-* *am pacis non cognouerunt, nec est timor dei ante oculos eorum. Multo* *malum leuius, & periculum minus est, cum membra gladio uulneratur. Fa-* *cilior cura est ubi plaga perspicua, & cito ad sanitatem medela subueniente* *perducitur uulnus quod uidetur, zeli uulnera obstrusa sunt & occulta: nec* *remedium cura medentis admittunt, qui se intra conscientie latebras cæco* *dolore clauferunt. Quicumq; es inuidus & malignus uideris q̃ sis eis quos* *odisti, insidiosus, perniciosus, infestus, nullius magis q̃ tuæ salutis inimicus* *es. Quisq; ille est quem zelo persequeris, subterfugere & uitare te poterit,* *tu te fugere non potes, ubicunq; fugeris aduersarius tuus tecum est, hostis* *semper in pectore tuo est, pernicies intus inclusa est, ineluctabili cathenarū* *nexu ligatus & uinctus es, zelo dominante captiuus es, nec solatia tibi ulla* *subueniunt. Perseuerans malum est, hominē persequi ad dei gratiam per-* *inentem, calamitas sine remedio est, odisse felicem. Et idcirco, fratres dile-* *ctissimi, huic periculo consulens dominus, ne quis zelo fratris in laqueum* *zabuli incurreret, cum eum discipuli interrogassent quis inter illos maior es-* *set: Qui fuerit, inquit, minimus in om̃ibus uobis, hic erit magnus. Amputa-* *uit omnem æmulationem responso suo, omnem causam & materiam mor-* *dacis inuidiæ eruit & abscidit. Discipulo CHRISTI zelare non licet, nō licet* *inuidere. Exaltationis apud nos non potest esse cōtentio, de humilitate ad* *summa crescimus, didicimus unde placeamus: deniq; & Apostolus instru-* *ens & docens, ut qui illuminati CHRISTI lumine tenebras nocturnæ con-* *uersationis euasimus, in factis atq; operibus luminis ambulemus, scribit &* *dicit: Nox transiuit, dies autem appropinquauit, abijciamus ergo opera te-* *nebrarum, & induamur arma lucis, tanq̃ in die decenter ambulemus: Non* *in commensationibus & ebrietatibus, nō in cōcupiscentijs & impudicijs, nō* *in certaminibus & zelo. Si recesserunt de pectore tuo tenebræ, si nox inde* *discussa est, si caligo deterfa est, si illuminauit sensus tuos splendor diei, si* *homo lucis esse cœpisti, quæ sūt CHRISTI sequere, quia lux & dies CHRI-* *STVS est. Quid in zeli tenebras ruis? quid te nubilo liuoris inuoluis? quid*

Psalm. 36.

Roma. 3.

Psalm. 13. 139

Inuidiæ uuln⁹
occultum.

Roma. 13.

t inuidiæ

inuidiæ cæcitate omne pacis & charitatis lumen extinguis? quid ad zabulon, cui renunciaueras, iterum redis? quid Chaim similis existis? Homicidæ namq; facinore constringi eum quisquis zelauerit & odio fratrem suum habuerit, declarat Ioannes apostolus in epistola sua dicens: Qui fratrem suum odit, homicida est, & scitis quia omnis homicida non habet uitam in se manentem. & iterum: Qui dicit se esse in luce, & fratrem suum odit, in tenebris est usque adhuc, & in tenebris ambulat, & non scit quò eat, quoniam tenebræ excæcauerunt oculos eius: Qui odit, inquit, fratrem suum, in tenebris ambulat, & non scit quò eat, uadit enim nescius in gehennam, ignarus & cæcus præcipitatur in poenam, recedens scilicet à CHRISTI lumine monentis & dicentis: Ego sum lux mundi, qui me secutus fuerit non ambulabit in tenebris, sed habebit lumen uitæ. Sequitur autem CHRISTVM, qui præceptis eius insistit, qui per magisterij eius uiam graditur, qui uestigia eius atq; itinera sectatur, qui quod CHRISTVS & fecit & docuit, imitatur, secundum quod Petrus quoque hortatur & monet dicens: CHRISTVS passus est pro nobis, relinquens nobis exemplum ut sequamur uestigia eius. Meminisse debemus quo uocabulo CHRISTVS plebem suam appellet, quo titulo gregem suum nuncupet, oues nominat, ut innocentia Christiana ouibus æquetur: agnos uocat, ut agnorum naturam simplicem simplicitas mentis imitetur. Quid sub uestitu ouium lupus latitat, quid gregem CHRISTI, qui Christianum se mētitur, infamat? CHRISTI nomen induere, & nō per CHRISTI uiam pergere, quid aliud q̃ præuaricatio est diuini nominis, quàm desertio itineris salutaris, cum & ipse doceat & dicat eum ad uitam uenire, qui mandatum seruauerit, & eum esse sapientem, qui uerba eius audierit & fecerit? doctorem quoq; eum maximū in regno cœlorum uocari, qui fecerit & sic docuerit, tunc prædicanti profuturum, quod bene atq; utiliter prædicatum fuerit, si id quod ore promitur factis sequentibus impleatur? Quid uero insinuauit crebrius discipulis suis dominus, quid inter salutaria monita & præcepta cœlestia custodienda seruandaq; magis mandauit, quàm ut eadem dilectione qua discipulos ipse dilexit, nos quoq; inuicem diligamus? Quomodo autem uel pacem domini, uel charitatem tenet, qui intercedente zelo nec pacificus potest esse, nec charus? Ideo & apostolus Paulus cum pacis & charitatis merita depromeret, cumq; asseueraret firmiter & doceret, nec fidē sibi, nec eleemosynas, nec passionem quoque ipsam confessionis & martyrij profuturam, nisi charitatis fœdera integra atq; inuiolata seruasset, adiecit & dixit: Charitas magnanima est, charitas benigna, charitas non zelat. Docens scilicet & ostendens eum posse charitatem tenere, quisquis magnanimus & benignus, & à zelo & liuore alienus est. Item alio loco cum moneret, ut homo iam sancto spiritu plenus natiuitate cœlesti dei filius factus, non nisi spiritalia & diuina se-

ctetur, po-

Et tunc ponit & dicit: Et ego quidem fratres non potui uobis loqui quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus, quasi infantibus in CHRISTO. Lacuobis potum dedi non cibum, nondum enim poteratis, sed neque adhuc potestis, adhuc enim estis carnales, ubi enim in uobis zelus & contentio, & dissensiones sunt, nonne carnales estis, & secundum hominem ambulatis? Obterenda sunt fratres charissimi, uitia & peccata carnalia, & terreni corporis infesta labes spiritali uigore calcanda, ne dum iterum ad ueteris hominis conuersationem reuoluimur, lethaliibus laqueis implicemur, Apostolo hoc idem prouidenter & salubriter praeuocante: Itaque, inquit, fratres, non secundum carnem uiuamus. Si enim secundum carnem uixeritis, mori incipietis. Si autem spiritu opera carnis mortificaueritis, uiuetis, quotquot enim spiritu dei aguntur, hi sunt filii dei. Si filii dei sumus, si templa eius esse iam coepimus, si accepto spiritu sancto, sancte & spiritaliter uiuimus, si de terris oculos ad coelum sustulimus, si ad superna & diuina plenum deo & CHRISTO pectus ereximus, non nisi quae sunt deo & CHRISTO digna faciamus, sicut & Apostolus ponit & dicit: Si consurrexistis, inquit, cum CHRISTO, quae sursum sunt quaerite, ubi CHRISTVS est in dextera dei sedens: quae sursum sunt sapite, non quae super terram. Mortui enim estis, & uita uestra abscondita est cum CHRISTO in deo: cum autem CHRISTVS apparuerit uita uestra, tunc & uos apparebitis cum ipso in gloria. Qui ergo in baptismo secundum hominis antiqui peccata carnalia & mortui & sepulti sumus, qui regeneratione coelesti CHRISTO consurreximus, quae sunt CHRISTI & cogitemus pariter & geramus, sicut idem Apostolus docet rursus & monet dicens: Primus homo de terrae limo, secundus homo de coelo, qualis ille de limo, tales & qui de limo, & qualis coelestis, tales & coelestes. Quomodo portauimus imaginem eius, qui de limo est, portemus & imaginem eius qui de coelo est. Imaginem autem coelestem portare non possumus, nisi in eo quod esse iam coepimus, CHRISTI similitudinem praebeamus, hoc est enim mutasse quod fueras, & coepisse esse quod non eras, ut nobis diuina natiuitas luceat, ut ad deum patrem deifica disciplina respondeat, ut honore & laude uiuendi deus in homine clarescat, ipso hortante & monente & eis qui se clarificant, uicem mutuam pollicente: Eos, inquit, qui clarificant me, clarificabo, & qui spernit me, spernabo. Ad quam clarificationem formans nos & praeprans dominus & filius dei similitudinem dei patris insinuans in euangelio suo dicit: Audistis quia dictum est: Diliges proximum tibi, & odio habebis inimicum tibi: Ego autem dico uobis, diligite inimicos uestros, & orate pro eis, qui uos persequuntur, ut sitis filii patris uestri, qui in coelis est, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Si hominibus laetum est & gloriosum filios habere conformes, & tunc magis generasse delectat, si ad patrem liniammentis paribus soboles subcisiua respondeat, quanto maior in deo pater laetetur.

1. Cor. 3.

2. Corin. 10.

Colos. 3.

1. Cor. 15.

Ioan. 12.

Leui. 19.

Matth. 5.

tre læticia est, cum quis sic spiritaliter nascitur, ut actibus eius & laudibus diuina generositas prædicetur. Quæ iustitiæ palma est, quæ corona, esse te talem, de quo deus nō dicat: Filios generaui & exaltaui, ipsi autem spreuerunt me, collaudet te potius CHRISTVS & inuitet ad præmium dicens: Venite benedicti patris mei, percipite regnū, quod uobis paratum est ab origine mundi. His meditationibus corroborandus est animus, fratres dilectissimi. Eiusmodi exercitationibus contra omnia diaboli iacula firmandus. Sit in manibus diuina lectio, in sensibus dominica cogitatio. Oratio iugis omnino non cesset. Salutaris operatio p̄seueret. Spiritualibus semp̄ actibus occupemur, ut quotienscūq; inimicus accesserit, quotiens adire tentauerit, & clausum aduersus se pectus inueniat & armatum. Nō enim Christiani hominis corona una est, quæ tēpore persecutionis accipitur. Habet & pax coronas suas, quibus de uaria & multiplici congressione uictores prostrato & subacto aduersario coronamur. Libidinem subegisse, continentiae palma est. Contra iram, contra iniuriam repugnasse, corona patientiae est. De auaritia triumphus est, pecuniam spernere. Laus est fidei, fidutiā futurorū mundi aduersa tolerare. Et qui superbus in prosperis non est, gloriam de humilitate consequitur. Et qui ad pauperum fouendorum misericordiam pronus est, retributionem thesauri coelestis adipiscitur. Et qui zelare non nouit, quiq; unanims & mitis fratres suos diligit, dilectionis & pacis præmio honoratur. In hoc uirtutum stadio quotidie currimus, ad has iustitiæ palmas & coronas sine intermissione temporis peruenimus: ad quas ut tu peruenire etiam possis, qui fueras zelo & liuore possessus, omnem illam maliciam, qua prius tenebaris, abijce, ad uiam uitæ aternæ uestigijs salutaribus reformare. Euellē de pectore tuo spinas & tribulos, ut te dominicum semen fertili fruge locupletet, ut diuina & spiritalis seges in copiā focūdæ messis exuberet. Venena uellis euome, discordiarum uirus exclude, purgetur mens quam serpentinus liuor infecerat. Amaritudo omnis quæ intus infederat, CHRISTI dulcedine leniatur. Si de sacramento crucis & cibum sumis & potum, lignū quod apud Mara profecit in imagine, ad saporis dulcedinem tibi in ueritate proficiat ad mulcendi pectoris lenitatem: Nec ad medelam prosperādæ ualitudinis labores, unde uulneratus fueras, inde curare. Amare eos quos ante oderas, dilige illos quibus iniustis obrectationibus inuidebas. Bonos imitare, si potes, si sectari non potes, colletare certe & gratulare melioribus, fac te illis adunata dilectione participem, fac te consortio charitatis & fraternitatis uinculo cohæredem. Dimittetur tibi debita, quando tu ipse dimiseris. Accipientur sacrificia tua, cum pacificus ad deum ueneris. Sensus atq; actus tui diuinitus dirigentur, quando ea quæ diuina & iusta sunt cogitaueris, sicut scriptum est: Cor uiri cogitat iusta, & à deo dirigentur gressus eius. Habes autē multa quæ cogites, paradysum cogita, quò Chaim non redit,

Matth. 25.

Coronæ Christianorū uariæ

Prouerb. 16.

Gen. 4.

non redit, qui zelo fratrem suum peremit. Cogita cœleste regnum, ad quod non nisi concordēs atq; unanimes dominus admittit. Cogita quod filij dei hi soli possint uocari, qui sint pacifici, qui natiuitate cœlesti & lege diuina ad similitudinem dei patris & CHRISTI respondent adunati. Cogita sub oculis nos dei stare, spectante ac iudicāte ipso cōuersationis ac uitæ nostræ curricula decurrere, peruenire nos tunc demum posse, ut eum uidere contingat, si ipsum nunc uidentem delectemur actibus nostris, si nos dignos gratia eius & indulgentia præbeamus, si placituri semper in regno, in hoc mundo ante placeamus.

ARGVMENTVM TRACTATVS SEQVENTIS.

Sermo tertius eiusdem diui Cypriani de bono patientiæ, in quo à CHRISTO incipiens & per sanctorum exempla discurrens, docet quàm sit utilis patientia & necessaria uniuerſis, & maxime Christianis, qui diabolo impugnante plus quatiuntur.

SERMO TERTIVS DE BONO PATIENTIAE.

E patientia locuturus, fratres dilectissimi, & utilitates eius & commoda prædicaturus, unde potius incipiam, quàm quod nūc quoq; ad audientiā uestrā patiētiā uideo esse necessariam, ut nec hoc ipsum quod auditis & discitis, sine patientia facere possitis. Tunc enim demum sermo & ratio salutaris efficaciter discitur, si patienter quod dicitur audiatur. Nec inuenio, fratres dilectissimi, inter cæteras cœlestis disciplinæ uias, quibus ad consequenda diuinitus præmia spei ac fidei nostræ secta dirigitur, quid magis sit uel utilius ad uitam, uel maius ad gloriā, quàm ut (qui præceptis dominicis obsequio timoris ac deuotionis innitimur) patientiam maxime tota obseruatione tueamur: hanc se sectari philosophi quoq; profitentur, sed tam illic patientia falsa est, quàm & sapientia falsa est. Vnde enim uel sapiens esse uel patiens possit, qui nec sapientiam, nec patientiam dei nouit, quando de ijs qui sibi sapere in mundo uidentur, ipse moneat & dicat: Perdam sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium reprobabo: Item beatus apostolus Paulus plenus spiritu sancto, & uocandis for-

Esai. 29.

1. Corin. 1.

Coloss. 2.

1. Corin. 3.

Iob. 5.

Psalm. 93.

t 3 tia illic

Philosophi
deo displicētes

tia illic uera non est, esse non potest nec & uera patientia. Nam si patiens ille est qui humilis & mitis est, philosophos autē nec humiles uidemus esse nec mites sed sibi multum placentes, & hoc ipso quod sibi placeant deo displicentes. Apparet non esse illic ueram patientiam, ubi sit insolens affectu libertatis audacia, & exerti ac seminudi pectoris inuerecunda iactantia. Nos autem, fratres charissimi, qui philosophi non uerbis, sed factis sumus, nec uestitu sapientiā sed ueritate praeferrimus, qui uirtutū magis conscientiam quā iactantiam nouimus, qui non loquimur magna, sed uiuimus quasi serui & cultores dei. Patientiam quam magisterijs coelestibus discimus, obsequijs spiritualibus praebemus. Est enim nobis cum deo uirtus ista cōmunis: Inde patientia incipit: inde claritas eius & dignitas caput sumit. Origo & magnitudo patientiae deo autore procedit. Diligenda res homini quae deo chara est. Bonum quod amat diuina maiestas, commendat. Si dominus nobis & deus pater est, sectemur patientiam dei pariter & patris, quia & seruos oportet esse obsequentes, & filios non decet esse degeneres. Quales uero in deo & quanta patientia, quod in contumeliam suae maiestatis & honoris instituta ab hominibus prophana tēpla, & terrena figmenta, & sacra sacrilega patientissime sustinens, super bonos & malos aequaliter facit diem nasci & lumen solis oboriri, & cum hymbribus terram rigat, nemo à beneficijs eius excluditur, quo minus iustis similiter & iniustis indiscretas pluuias largiatur. Videmus inseparabili aequalitate patientiae nocentibus & innoxijs, religiosis & impijs, gratias agentibus & ingratis dei nutu tempora obsequi, elementa famulari, spirare uentos, fontes fluere, grandescere copias messium, fructus mitescere uinearum, exuberare pomis arbuta, nemora frōdescere, prata florere. Et cū crebris imò cōtinuis exacerbetur offensis deus, indignationem suam temperat, & praestitutum semel retributionis diem patienter expectat. Cūq; habeat in potestate uindictam, mauult diu tenere patientiam, sustinens scilicet clementer & differens, ut si fieri potest, multum malicia protracta aliquando mutetur, & homo in errorum & scelerum contagione uolutatus uel sero ad dominum conuertatur, ipso monente & dicente: Nolo mortem morientis, quātum ut reuertatur & uiuat. & iterum: Reuertimini ad me, dicit dominus. & iterum: Reuertimini ad dominum deum uestrum, quoniam misericors & pius est, & patiens & multa miserationis, & qui sententiam flectat aduersus malicias irrogatas. Quod itē apostolus Paulus commemorans, & peccatorem ad poenitentiam reuocans proponit & dicit: Aut nunquid opulentiam bonitatis eius & sustentationis & longanimitatis contempnis, ignorans quoniam patientia & bonitas dei ad poenitentiam te adducit? Tu autem secundum duritiam tuam & cor impoenitens, thesaurizas tibi iram in die irae, & reuelationis iusti iudicij dei, qui reddet unicuiq; secundum opera sua. Iustum iudiciū dei dixit esse, quia

Patientiae origo à deo.

Bonis ac malis sol exoritur.

Vindictā differt deus.

Ezech. 18.

Malach. 3.

Iohel. 2.

Roma. 2.

serum

serum est, quia diu multumq; differtur, ut homini ad uitam longa dei patientia consulatur. Tunc representatur poena impio & peccatori, quando iam non potest poenitentia prodesse peccanti, atq; ut plenius intelligere possimus, fratres dilectissimi, quia patientia dei res est, & quisquis lenis & patientis, & mitis est, dei patris imitator est, cum in euangelio suo dominus praecpta in salutem daret, & diuina monita depromens ad perfectum discipulos erudiret, posuit & dixit: Audistis quia dictum est: Diliges proximum ^{Leui. 19.} tuum, & odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico uobis: Diligite inimicos uestros, & orate pro eis qui uos persequuntur, ut sitis filij patris uestri qui in coelis est, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Si enim dilexeritis eos qui uos diligunt, quam mercedem habebitis: nonne hoc & publicani faciunt? Et si salutaueritis fratres uestros tantum, quid amplius facietis: nonne ethnici id ipsum faciunt? Estote itaq; uos perfecti, sicut pater uester coelestis perfectus est. Sic perfectos dixit fieri dei filios, sic consummari ostendit & docuit coelesti natiuitate reparatos, si patientia dei patris maneat in nobis, si similitudo diuina, quam peccato Adam perdiderat, manifestetur & luceat in actibus nostris. Quae gloria est similem deo fieri, qualis & quanta felicitas habere in uirtutibus, quod diuinis laudibus possit aequari. Nec hoc, fratres dilectissimi, IESVS CHRISTVS & dominus deus noster tantum uerbis docuit, sed adimpleuit & factis. Et quia ad hoc descendisse se dixerat, ut uoluntatem patris faceret, inter cetera, ^{Patientia Christi.} ra admirabilia suarum uirtutum, quibus indicia diuinae maiestatis expressit, paternam quoque patientiam tolerantiae tenore seruauit, omnes denique actus eius ab ipso statim aduentu patientia comite signantur, quod primum de illa sublimitate coelesti, ad terrena descendens, non aspernatur dei filius carnem hominis induere, ut cum peccator ipse non esset, aliena peccata portaret. Immortalitate interim posita fieri se & mortalem patitur, ut innocens pro nocentium salute perimeretur. Dominus baptizatur a seruo, & remissam peccatorum daturus, ipse non dedignatur lauacro regenerationis corpus abluere, diebus quadraginta ieiunat, per quem ceteri saginantur: esurit & famem sentit, ut qui in fame sermonis & gratiae fuerant, coelesti pane saturarentur. Cum diabolo tentante congreditur, & inimicum tantum uicisse contentus, nil ultra uerba conatur. Discipulis non ut seruis dominica potestate praefuit, sed benignus & mitis fraterna eos charitate dilexit. Dignatus est etiam pedes apostolorum lauare, ut dum circa seruos talis esset dominus, ^{Ioan. 13.} exemplo suo doceret, qualis circa compares & aequales debeat esse cōseruus. ^{Aequanimitas} Nec mirandum quod circa obediens talis extiterit, qui Iudam potuit usque ad extremum longa patientia sustinere, cibum cum inimico sumere, hostem domesticum scire, nec palam ostendere, traditoris osculum non recusare. In Iudaeis uero tolerandis aequanimitas quanta, & quanta patientia: incredulos ad fidem suadendo

flectere, obsequio ingratos fouere, contradicentibus respondere leniter, superbos sustinere clementer, humiliter persequentibus cedere, prophetarum interfectores & aduersum deum semper rebelles usque ad crucis & passionis horam uelle colligere, sub ipsa autem passione & cruce, priusquam ad crudelitatem necis & effusionem sanguinis ueniretur, quæ conuiciorum probra patienter audita, quæ contumeliarum tolerata ludibria: ut insultantium sputamina patienter exciperet, qui sputo suo cæci oculos paulo ante formasset, & cuius in nomine nunc à seruis eius zabulus cum angelis suis flagellatur, flagella ipse pateretur, coronaretur spinis, qui martyres floribus coronat æternis, palmis in faciem uerberaretur, qui palmas ueras uincens tribuit: spoliaretur ueste terrena, qui indumento immortalitatis ceteros uestit, cibaretur felle, qui cibum coelestem dedit: aceto potaretur, qui poculum salutare propinauit. Ille innocens, ille iustus, immò innocentia ipse, & ipse iustitia, inter facinorosos deputatur & testimonijs falsis ueritas premitur, iudicatur iudicaturus, & dei sermo ad uictimam tacens ducitur. Et cum ad crucem domini confundantur sydera, elementa turbentur, contremiscat terra, nox diem claudat, sol ne Iudæorum facinus aspicere cogatur, & radios & oculos suos subtrahat: ille non loquitur, nec mouetur, nec maiestatem suam sub ipsa saltem passione proficitur: usque ad finem perseuerat ac iugiter tolerantur omnia, ut consummetur in CHRISTO plena & perfecta patientia. Et post ista adhuc interfectores suos, si conuersi ad eum fuerint, suscipit, & patientia sua salutare ad conseruandos benignus & patiens ecclesiam suam nemini cludit. illos aduersarios, illos blasphemos, illos nominis sui semper inimicos, si poenitentiam delicti agant, si admissum facinus agnoscant, non solum ad indulgentiam criminis, sed ad præmium regni coelestis admittit. Quid potest patientius, quid benignius dici? uiuificatur CHRISTI sanguine etiam qui effudit sanguinem CHRISTI: talis est CHRISTI, ac tanta patientia, quæ nisi tanta ac talis existeret, Paulum quoque apostolum ecclesia non haberet. Quod si & nos, fratres charissimi, in CHRISTO sumus, si ipsum induimus, si ipse est salutis nostræ uia, qui CHRISTVM uestigijs salutaribus sequimur, per CHRISTI exēpla gradiamur, sicut Ioannes apostolus instruit dicens: Qui dicit se in CHRISTO manere, debet quomodo ille ambulauit, & ipse ambulare. Item Petrus, super quem ecclesia domini dignatione fundata est, in epistola sua ponit & dicit: CHRISTVS passus est pro nobis, relinquens uobis exemplum ut sequamini uestigia eius, qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius, qui cum malediceretur, non remaledicebat, cum pateretur, non comminabatur. Tradebat se iudicanti se iniuste. Inuenimus denique & patriarchas, & prophetas, & iustos omnes qui figuram CHRISTI imagine præeunte portabant, nihil magis custodisse in laude uirtutum suarum, quam quod patientiam forte

forte & stabili æquanimitate tenuerunt. Sic Abel originem martyrii & pas- Gen. 4.
sionem iusti hominis inilians primus & dedicans, aduersus fratrem fratricidam
non resistit, nec reluctatur, sed humilis & mitis patienter occiditur. Sic Abraham Gen. 22.
deo credens & radicem ac fundamentum fidei primus instituens, tentatus in
filio non dubitat neque cunctatur, sed preceptis dei tota patientia deuotio-
nis obsequitur. Et Isaac ad hostiæ dominicæ similitudinem præfiguratus, Gen. 32.
quando à patre immolandus offertur, patiens inuenitur. Et Iacob fugatus
à fratre, de domo sua patienter excedit, & maiore patientia postmodum sup-
plex adhuc magis impium & persecutorem muneribus pacificis ad concor-
diam reuocat. Ioseph uenundatus à fratribus & relegatus non tantum pa-
tienter ignoscit, sed & gratuita frumenta uenientibus largiter & demeter im-
partit. Moyses ab ingrato & perfido populo contemnitur frequenter, & pe-
nitentia lapidatur, & tamen lenis & patiens pro eisdem deum deprecatur. In Da-
uid uero ex quo secundum carnem CHRISTI natiuitas oritur, quàm ma-
gna & mira & Christiana patientia, habuisse in manu sæpe ut Saul regem
persequentem se, & interficere concupiscentem, posset occidere, & tamē sub-
ditum sibi & traditum maluisse seruare, nec rependisse inimico uicem, sed
occisum adhuc insuper & uindicasse. Tot denique prophete interfecti, tot
gloriosi martyres gloriosis mortibus honorati, qui omnes ad coelestes coro-
nas patientiæ laude uenerunt. Neque enim potest accipi dolorum & passio-
num corona, nisi præcedat in dolore & passione patientia. Quam sit autem
patientia utilis & necessaria, fratres dilectissimi, ut manifestius & plenius pos-
sit nosci, dei sententia cogitetur, quam in origine statim mundi & generis
humani Adam præcepti immemor & datæ legis transgressor accepit, tunc
scimus quod patientes in isto seculo esse debeamus qui sic nascimur, ut pressu- Gen. 3.
ris istius & conflictationibus laboremus. Quia audisti, inquit, uocem mulie-
ris tuæ, & manducaisti ex illa arbore, de qua sola præceperam tibi ne mandu-
cares, maledicta terra erit in omnibus operibus tuis. In tristitia & gemitu
edes ex ea omnibus diebus uitæ tuæ. Spinas & tribulos erigiet tibi, &
edes pabulum agri. In sudore uultus tui edes panem tuum, donec reuerta-
ris in terram, de qua sumptus es, quia terra es, & in terram ibis. Huius senten- Homo cinis.
tiæ uinculo colligati omnes & constricti sumus, donec morte expuncta de
isto seculo recedamus. In tristitia & gemitu simus necesse est omnibus die-
bus uitæ nostræ. Edamus panem necesse est cum sudore & labore. Vnde
unusquisque cum nascitur & hospitio huius mundi excipitur, initium sumit
à lachrymis, & quis adhuc omnium nescius & ignarus, nihil aliud nouit in
illa ipsa prima natiuitate, quàm flere, prouidentia naturali lametur. Vitæ
mortalis anxietates, & labores, & procellas mundi quas ingreditur, in exordio
statim suo ploratu uel gemitu rudis anima testatur. Sudat enim quod diu istius uiuit
& laboratur. Nec sudentibus & laborantibus possunt alia magis quàm patientia
subue-

subuenire solatia, quæ cum apta sint & necessaria in isto mundo uniuerſis, tum magis nobis qui diabolo impugnante plus quatimur, qui in acie quotidie stantes inueterati & exercitati hostis colluctationibus fatigamur, quibus præter uarias & assiduas tentationum pugnas, & in persecutionum quoque certamine patrimonia relinquenda sunt, lubeūdus carcer, portandæ cathenæ, animæ impendendæ, gladius, bestia, ignes, cruces, omnia denique tormentorum ac pænarum genera fide & uirtute patientiæ perferenda, domino ipso instruente & dicente: *Matth. 10.* *Ioan. 16.* Hæc locutus sum uobis, ut in me pacem habeatis, in seculo autem pressuram habebitis, sed fidite quoniã ego uici mundum. Si autem qui diabolo & mundo renunciauimus pressuras & infestationes diaboli & mundi crebrius ac uiolentius patimur, quanto magis patientiam debemus tenere, qua adiutrice & comite omnia infesta toleremus.

Matth. 10. Domini & magistri nostri salutare præceptum est: Qui tolerauerit, inquit, usque ad finem, hic saluus erit. & iterum: Si permanseritis, inquit, in uerbo meo, uere discipuli mei eritis, & cognoscetis ueritatem, & ueritas liberabit uos. *Ioan. 8.* Tolerandum & perseverandum est, fratres dilectissimi, ut ad spem ueritatis & libertatis admissi, ad ueritatē & libertatem ipsam peruenire possimus, quia hoc ipsum quod Christiani sumus, fidei & spei res est, ut autē spes & fides ad fructū sui possint peruenire, patientia opus est. Non enim præsentē gloriam sequimur, sed futuram, sed quod apostolus Paulus monet dicens: *Rom. 8.* Spe saluati sumus. Spes autem quæ uidetur non est spes, quod enim uidet quis, quid sperat? Si autem quod non uidemus speramus, per patientiam expectamus, propterea expectatio & patientia necessaria est, ut id quod esse cœpimus impleamus, & quod credimus & speramus, deo præstante capiamus. Denique alio in loco idem Apostolus iustos & operantes, & scenoris diuini incremento cœlestes thesauros sibi recondentes, ut patientes quæque sint, instruit & docet dicens: *Galat. 6.* Ergo dum tempus habemus, operemur quod bonum est ad omnes, maxime uero ad domesticos fidei. Bonum autem facientes non deficiamus, tempore enim suo metemur. admonet ne quis impatiens in operatione deficiat, ne quis tentationibus aut auocatus, aut uictus, in medio laudis & gloriæ itinere desistat, & pereant præterita, dum quæ cœperant desinunt esse perfecta. Sicut scriptum est: Iustitia iusti non liberabit eum in quacunque die exerrauerit. & iterum: Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam. quæ uox adhortatur patienter & fortiter perseverare, ut qui ad coronam & laudem iam proximam nititur, durante patientia coronetur. Patientia autem, fratres dilectissimi, non tantum bona custodit, sed & repellit aduersa. Spiritui sancto fauens, & cœlestibus ac diuinis cohærens, contra facta carnis & corporis, quibus anima expugnatur & capitur, uirtutum suarum propugnaculo reluctatur. Inspiciamus denique pauca de multis, ut de paucis in

tis intelligantur & cetera. Adulterium, fraus, homicidium, mortale crimen
 est. Sit fortis & stabilis in corde patientia, & nec adulterio sanctificatum cor
 pus & dei templum polluitur, nec iustitiæ dicata innocentia cōtagione frau
 dis inficitur, nec post gustatam eucharistiam manus gladio & cruore macu
 lantur. Charitas fraternitatis uinculum est, fundamentum pacis, tenacitas *Charitas.*
 ac firmitas unitatis, quæ & spe & fide maior est, quæ & opera & martyria
 præcedit, quæ nobiscum semper æterna apud deum in regnis cœlestibus
 permanebit. Tolle illi patientiam, & desolata non durat. Tolle sustinendi
 tollerandiq; substantiam, & nullis radicibus ac uiribus perseverat. Aposto
 lus deniq; cum de charitate loqueretur, tollerantiam & patientiam illi iun
 xit. Charitas magnanima est, charitas benigna est, charitas non æmulator, *i. Cor. 13.*
 non inflatur, non irritatur, non cogitat malum, omnia diligit, omnia credit,
 omnia sperat, omnia sustinet. Ostendit inde illam perseverare ut tenaciter
 possit, qui norit omnia sustinere. & alio in loco: Sustinentes, inquit, inuicem
 in dilectione satis agentes, seruate unitatem spiritus in coniunctione pacis.
 probauit nec unitatem seruari posse, nec pacem, nisi se inuicem fratres mu
 tua tolerantia foucant, & concordia uinculum patientia intercedente custo
 dian: quid deinde ut non iures neq; maledicas, ut tua ablata non repetas,
 ut accepta alapa & alteram maxillam uerberanti prabeas, ut fratri in te pec
 canti non tantum septies, sed septuagies septies, sed omnia omnino pecca
 ta dimittas, ut diligas inimicos tuos, ut pro aduersarijs & persecutoribus
 precem facias. Non poteris ista perferre nisi tolerantia & patientia teneas
 firmitatem, quod factum uidemus in Stephano, qui cum à Iudæis ui & la
 pidibus necareretur, non sibi uindictam, sed interfectores ueniam postula
 bat dicens: Domine ne statuas illis hoc peccatum. Sic esse oportuit primum *Actu. 7.*
 martyrem CHRISTI, qui martyres secuturos gloriosa morte præcurrens,
 non tantum dominicæ passionis prædicator esset, sed & patientissimæ leni
 tatis imitator. Quid dicā de ira, de discordia, de simultate, quæ in Christia
 no esse non debet: sit patientia in pectore, & hæc illic locum habere nō pos
 sunt, aut si adire tentauerint, cito descedet exclusa, ut domicilium pacificum
 perseveret in corde, ubi deum pacis delectet habitare. Admonet denique
 Apostolus & docet dicēs: Nolite cōtristari spiritū sanctū dei, in quo signati
 estis in diē redemptionis. Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor,
 & blasphemia auferantur à uobis. Si em̃ Christianus à furore & contentio
 ne carnali tanq; de maris turbinibus excessit, & tranquillus aut lenis in por
 tu CHRISTI esse iam coepit, nec iram aut discordiā debet intra pectus ad
 mittere, cui nec malum pro malo reddere licet, nec odisse. Nec non ad uaria *patientia omni
bus necessaria*
 quoq; carnis incommoda, & crebros corporis durosq; cruciatus, quibus hu
 manū genus quotidie fatigatur & patit, patientia necessaria est. Nā cū in illa
 prima trāsgressione præcepti firmitas corporis cū immortalitate discesserit,
 & cum

& cum morte infirmitas uenerit, nec possit firmitas recipi, nisi cum recepta & immortalitas fuerit, oportet in hac fragilitate atq; infirmitate corporea luctari semper & congregi, quæ luctatio & congregio, non nisi patientiæ uiribus potest sustineri. Examinandis autem nobis atq; explorandis diuersi importantur labores, & multiplex tētionum qualitas irrogatur, de iacturæ facultatū, de ardoribus febriū, de cruciatu uulnerum, de amissione charorum. Nec aliud magis iniustos discernit & iustos, quàm quod in aduersis per impatientiam queritur & blasphematur iniustus, patientia iustus probatur, sicut scriptum est: In dolore sustine & in humilitate tua patientiā habere, quoniam igne probatur aurum atq; argentum. Sic Iob examinatus est & probatus est, ad summum fastigium patientiæ laudis, uirtute prouectus. Quanta aduersus eum iacula zabuli emissa? quanta admodum tormenta? iactura rei familiaris infligitur, numerosæ sobolis orbitas irrogatur, diues in censu dominus, & in liberis pater ditior, nec dominus repente, nec pater est, accedit uulnerū uastitas, & tabescentes ac defluentes artus, uermium quoq; edax pœna consumit. Ac ne quid omnino remaneret, quod nō Iob in suis tentationibus experiret, armat zabulus & uxore illo antiquo nequitie suæ usus ingenio, quasi omnes per mulierem decipere posset & fallere, quod fecit in origine, nec tamen Iob grauib; ac densis conflictationibus frangitur, quominus inter illas angustias & pressuras suas dei benedictio uictrix patientiæ prædicetur. Tobias quoq; post iustitiæ & misericordiæ suæ opera magnifica, luminum amissione tentatus, in quantum patienter cæcitātē pertulit, in tantum granditer deum patientiæ laude promeruit. Atq; ut magis, fratres dilectissimi, patientiæ bonum luceat, quid mali e contrario impatientia importet, consideremus. Nam ut patientia bonū CHRISTI est, sic e contra impatientia zabuli malū, & sicut in quo habitat & manet CHRISTVS patiens inuenitur, ita impatiens semper existit, cuius mentem zabuli nequitia possidet. Exordia deniq; ipsa uideamus. Zabulus hominem ad imaginem dei factum impatienter tulit, inde & perijt primus & perdidit. Adam contra præceptum cœlestis cibi lethalis impatiens, in mortem cecidit, nec acceptam diuinitus gratiam patientia custode seruauit: & ut fratrem Chaim perimeret, sacrificij eius & muneris impatiens fuit, & quod Esau de maioribus ad minora descendit, primatus suos per impatientiā lentis amisit. Quid Iudaicus populus circa beneficia diuina perfidus & ingratus? nonne quod à deo primum recessit impatientiæ crimen fuit? dum Moyse cū deo loquentis moras non potest ferre, prophanos deos ausus est postulare, ut itineris sui duces nūcuparet caput bubulū & terrestre figmentum: nec unq; ab eadem impatientia destitit, quominus semper docilitatis & diuinæ admonitionis impatiens prophetas suos & iustos quosq; perimendo ad crucem quoq; & sanguinem domini profiliret. Impatientia etiam in ecclesia hæreticos facit

Eccli. 2.

Iob patientia
probat.Tobias cæci-
tate pertulit

Impatientia.

Adam im-
patiens.Chaim im-
patiens.

Esau impatiens

ticos facit, & ad Iudæorū similitudinē contra CHRISTI pacē & charitatem rebelles ad hostilia & furiosa odia compellit. Et ne longum sit singulatim recensere, omnia omnino quæ patientia ædificat ad gloriā, impatientia destruit ad ruinam, quare fratres dilectissimi & bonis patientiæ, & impatientiæ malis diligenter expensis patiētiā, per quā in CHRISTO manemus, ut uenire cum CHRISTO ad deum possimus, plena obseruatione teneamus, quæ copiosa & multiplex non angusto fine concluditur, nec breuibus terminis cohercetur. Late patet patientiæ uirtus, & ubertas eius ac largitas de unius quidem nominis fonte proficiscitur, sed exundantibus uenis per multa gloriarum itinera diffunditur, nec proficere aliquid in actibus nostris potest ad consummandam laudem, nisi inde cōsummationis accipiat firmitatem. Patientia est quæ nos deo & cōmendat & seruat. Ipsa est, quæ iram temperat, quæ linguam frenat, mentem gubernat, pacem custodit, disciplinam regit, libidinis impetum frangit, tumoris uolentiam comprimit, incendium simultatis extinguit, coërcet potentiam diuitum, inopiam pauperum refouet, tuetur in uirginibus beatam integritatē, in uiduis laboriosam castitatem, in coniunctis & maritatis indiuiduam charitatem: facit humiles in prosperis, in aduersis fortes, contra iniurias & contumelias mites: docet delinquentibus cito ignoscere, si ipse delinquas, diu & multum rogare: tentationes expugnat, persecutiones tolerat, passiones & martyria consummat. Ipsa est quæ fidei nostræ fundamenta firmiter ponit: ipsa est quæ incrementa spei sublimiter prouehit: ipsa actum dirigit, ut tenere possimus uiam CHRISTI, dum per eius tolerantiam gradimur: ipsa efficit, ut perseueremus filij dei, dū patientiā patris imitamur. Et quoniā plurimos scio fratres dilectissimi uel pondere iniuriarū ingentium, uel dolore de ijs, qui aduersum se grassantur & sæuiunt, uindicare uelociter cupere, nec illud in extrema parte reticendū est, ut in istis fluctuantis mundi turbinibus, & Iudæorum siue gentilium & hæreticorū quoq; persecutionibus constituti, patienter expectemus ultionis diem, nec ad uindictam doloris nostri querula festinatione pperemus, cum scriptum sit: Expecta me, dicit dominus, in diem resurrectionis meæ in testimoniū, quoniā iudicium meum est ad cōgregationes gentiū, ut excipiam reges, & effundam super eos iram meā. Expectare nos iubet dominus, & futuræ ultionis diem forti patientia sustinere: qui & in Apocalypsi loquitur dicens: Ne signaueris uerba pphetiæ libri huius, quia iam tempus in proximo est: ut & ij qui perseuerant nocere, noceant, & qui in sordibus est, sordescat adhuc: iustus autē adhuc iustior fiat: similiter & qui sanctus est, sanctior. Ecce uenio cito, & merces mea mecum est, reddere unicuiq; secundū facta sua. Vnde etiā clamātes martyres, & ad uindictā suam dolore erūpente properātes, expectare adhuc iubentur, & temporibus cōsummandis implendisq; martyribus præbere patientiam

Patientiæ cōmendatio

Sopho. 3.

Apocal. 22.

- Apocal. 6.* timentiam. Et cum aperuisset, inquit, agnus quintū sigillum, uidi sub ara dei animas occisorum propter uerbum dei & martirium suum, & clamauerūt uoce magna dicentes: Quousq; domine sanctus & uerus nō iudicas & uindicas sanguinem nostrū, de ijs qui in terris inhabitant? Et datæ sunt eis singulæ stolæ albae, & dictum est eis, ut requiescerēt breui adhuc tempore, donec impleatur numerus conseruatorum & fratrum eorum, quiq; postea occiderentur exemplo ipsorum. Quando autem ueniet sanguinis iusti diuina uindicta, declarat per Malachiam prophetam spiritus sanctus dicens: *Eccle. 4.* Ecce dies domini uenit ardens quasi cibus, erūtq; alienigenæ & omnes iniqui stipula, & succendet illos adueniens dies, dicit dominus: quod item legimus in psalmis, ubi dei iudicis pater dicatur aduentus censuræ suæ maiestate uerendus. Deus manifestus ueniet deus noster & non silebit. Ignis in conspectu eius ardebit, & in circuitu eius procella nimia, aduocabit cœlum desursum, & terram deorsum, ut separent populū suum. Colligite illi iustos eius, eos qui disponunt testamentū eius in sacrificijs, & annuntiabunt cœli iusticiam eius, quoniā deus iudex est, Nam & Esaias eadem prænūciat dicens: *Esa. 66.* Ecce enim dominus sicut ignis ueniet, & sicut procellæ currus eius retribuere in ea uindictam: in igne enim domini iudicabūtur, & gladio eius uulnerabuntur. & iterum: Dominus deus uirtutum prodibit & cōminuet bellum, excitabit certamen & clamabit super inimicos suos cum fortitudine: *Ibidem. 42.* Tacui tacui, nunquid semper tacebo? Quis autem est hic qui tacuisse prius dicit, & non semper tacebit? utiq; ille qui sicut ouis ad uictimam ductus est, & sicut agnus coram tondente se sine uoce, nō aperuit os suum: utiq; ille qui non clamauit, neq; in plateis uox eius audita est: utiq; ille qui non fuit contumax, neq; contradixit, cum dorsum suum poneret ad flagella, & maxillas ad palmas, faciem suam non auertit à scelerate sputorū: utiq; ille, qui cum accusaretur à sacerdotibus & senioribus, nihil respondit, & admirante Pilato, patientissimū silentium tenuit. Hic est qui cum in passione taceret, in ultione postmodum non tacebit. Hic est deus noster, id est nō omnium, sed credentiū fideiū deus, qui cum in secūdo aduentu uenerit manifestus, nō silebit: nam cum in humilitate prius fuerit occultus, ueniet in potestate manifestus. Hunc expectemus iudicem fratres dilectissimi, iudicem & uindicem nostrum, ecclesiæ suæ populū, & ab initio mundi iustorum omnium numerum secum pariter uindicaturum, qui ad uindictam suam nimium festinat & properat, consideret, quia necdum uindicatus est ipse, qui uindicat. Pater deus præcepit filium suum adorari, & apostolus Paulus diuini præcepti memor ponit & dicit: Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen, ut sit super omne nomen, ut in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium, & infernorum, & in Apocalypsi angelus Iohanni uolenti adorare se, resistit & dicit: *Apocal. 19.* Vide ne feceris, quia conseruus tuus sum

sum & fratrum tuorū, Iesum dominum adora. Qualis dominus Iesus & quanta patientia, ut qui in cœlis adoratur, nec dum uindictetur in terris? Huius patientiam fratres dilectissimi in persecutionibus & passionibus nostris cogitemus. Huius aduentui plenum expectationis obsequiū præbeamus. Nec defendendi ante dominū serui irreligiosa & inuerecunda festinatione properemus. Insistamus potius & elaboremus, & toto corde uigilantes, atq; ad omnem tolerantiam stabiles dominica præcepta seruemus, ut cum illa iræ & uindictæ dies uenerit, non cum impijs & peccatoribus puniamur, sed cum iustis & deum timentibus honoremur. Amen.

ARGVMENTVM SERMONIS SEQVENTIS.

Sermo quartus beati Cypriani, de mortalitate ad amorem relinquendi hanc uitam exhortans, & ostendens hoc quod sine ullo discrimine cum iniustis iusti moriantur, non esse putandum bonis & malis interitū esse cōmunem, quoniam ad refrigerium iusti uocantur, ad supplicium rapiuntur iniusti.

SERMO QVARTVS DE MORTALITATE.

NT si apud plurimos uestrū fratres dilectissimi mens solida est, & fides firma, & anima deuota, quæ ad præsentis mortalitatis copiam non mouetur, sed tanq̃ petra fortis & stabilis turbidos impetus mundi, & uiolentos seculi fluctus frangit potius ipsa, nec frangitur, & tentationibus non uincitur, sed probat: tamen quia animaduerto in plebe quosdā uel imbecillitate animi, uel fidei paruitate, uel dulcedine secularis uitæ, uel sexus mollicie: uel qd' maius est, ueritatis errore minus stare fortiter, nec pectoris sui diuinū atq; inuictum robur exerere, dissimulanda res non fuit nec tacenda, quo minus quantū nostra mediocritas potest, uigore pleno & sermone de dominica lectione concepto, delicatæ mentis ignauia comprimatur, & qui homo dei & CHRISTI esse iam cœpit, deo & CHRISTO dignus habeatur. Agnoscere enim se debet fratres dilectissimi qui deo militat, qui positus in cœlestibus castris diuina iam sperat, ut ad pcellas & turbines mundi trepidatio nulla sit in nobis, nulla contatio, quando hæc uentura prædixerit dominus, prouidæ uocis hortatu instruens & docens, & præparans atq; corroborans ecclesiæ suæ populum ad omnem tolerantiam futurorum bella & fames, & terræmotus & pestilentias per loca singula exurgere prænunciauit & docuit. Et ne inopinatus nos & nouus rerum infestantium metus quateret, magis ac magis in nouissimis temporibus aduersa crebrescere, ante præmonuit. Fiunt ecce quæ dicta sūt, & quādo fiunt quæ ante prædicta sūt, sequentur & quæcūq; pmissa sunt, domino ipso pollicente & dicente: Cum autem uideritis hæc omnia fieri, scitote quoniā in proximo est regnū dei. Regnum dei fratres dilectissimi esse cœpit in proximo, præmium uitæ & gaudium salutis æternæ, & perpetua læ-

Ignauia mentis qualiter componenda.

Lu. 21.

Abac. 2.
Roma. I.

Symeon
Lu. 2.

Ultima semp
expectanda di
es homini est,
diciq; beatus.
Ante obitum
nemo supre-
maq; funera
debet.
Flores hois.

Ioan. 16.

ibidem.

ticia & possessio paradisi nuper amissa, mūdo transeunte iam ueniūt, iam terrenis coelestia, & magna paruis, & caducis aeterna succedunt. Quis hic anxietatis & solitudinis locus est? q̄s inter hāc trepid⁹ & mœstus est, nisi cui spes & fides deest? Eius est enim mortem timere, qui ad CHRISTVM nō lit ire: eius est ad CHRISTVM nolle ire, qui se non credit cum CHRISTO incipere regnare. Scriptum est enim iustum fide uiuere. Si iustus es, & fide uiuis, si uere in deum credis, cur non cum CHRISTO futurus, & de domini pollicitatiōe securus, quod ad CHRISTVM uoceris, amplecteris. & qđ zabulo careas grularis? Symeon deniq; ille iustus, qui uere iustus fuit, qui fide plena dei praecepta seruauit, cum ei diuinitus respōsum fuisset, qđ nō ante moreretur quā CHRISTVM uididisset, & CHRISTVS infans in templum cum matre uenisset, agnouit in spiritu natum esse iam CHRISTVM, de quo sibi fuerat ante prae dictum, quo uiso, sciuit cito se esse moriturum. Lætus itaq; de morte iam proxima, & de uicina accerfione securus, accepit in manibus puerum, & benedicens deum exclamauit & dixit: Nunc dimittis seruum tuum domine, secundum uerbū tuum in pace, quoniam uiderunt oculi mei salutare tuum, probans scilicet & contestans tunc esse seruis dei pacem, tunc liberam & tranquillam quietem, quādo de istis mundi turbinibus extracti, sedis & securitatis aeternae portum petimus, quando expuncta hac morte ad immortalitatem uenimus. Illa est enim nostra pax, illa fida tranquillitas, illa stabilis & firma & perpetua securitas. Cæterum quid aliud in mundo, quā pugna aduersus diabolū quotidie geritur? quā aduersus iacula eius & tela conflictationibus assiduīs dimicatur? Cum auaritia nobis, cum impudicitia, cum ira, cum ambitione congressio est, cum carnalibus uitijs, cum illecebris secularibus assidua, & iugis, & molesta luctatio est. Obsessa mens hominis & undiq; zabuli infestatio ne uallata, uix occurrit singulis, uix resistit. Si auaritia prostrata est, exurgit libido: si libido compressa est, succedit ambitio: si ambitio contempta est, ira exasperat. inflat superbia. uinolentia inuitat, inuidia concordiam rumpit, amicitiam zelus abscindit. Cogēris maledicere, quod lex diuina prohibet: compelleris iurare, quod non licet. Tot persecutiones animus quotidie patitur, tot periculis pectus urgetur, & delectat hic inter zabuli gladios diu stare, cum magis concupiscendū sit & optandū ad CHRISTVM subueniente uelocius morte properare, ipso instruente nos & dicente: Amē amē dico uobis, quoniā uos plorabitis & plangetis, seculum autē gaudebit, uos tristes eritis, sed tristitia uestra in læticiam ueniet. Quis non ad læticiā uenire festinet? quis non tristitia carere optet? Quando autem in læticiam ueniat nostra tristitia, dominus denuo ipse declarat dicens: Iterū uidebo uos & gaudebit cor uestrū, & gaudiū uestrum nemo tollet à uobis. Cum ergo uidere CHRISTVM gaudere sit, nec possit esse gaudiū nostrum nisi cū uiderimus

derimus CHRISTVM, quæ cæcitas animi, quæue demētia est, amare pressuras & pœnas, & lachrymas mundi, & non festinare potius ad gaudium, quod nunq̃ possit auferri? Hoc autē fit, fratres dilectissimi, quia fides deest, quia nemo credit futura esse quæ promittit deus qui uerax est, cuius sermo credētibus æternus & firmus est. Si tibi uir grauis & laudabilis aliquid polliceretur, haberes utiq; pollicenti fidem, nec te falli ac decipi ab eo crederes, quem stare in sermonibus atq; in actibus suis scires, nunc deus tecū loquitur, & tu mente incredula perfidus fluctuas? Deus tibi de hoc mundo recedenti immortalitē pollicetur atq; æternitatem, & tu dubitas? hoc est deum omnino non nosse, hoc est CHRISTVM credentiū magistrū peccato incredulitatis offendere, hoc est in ecclesia constitutū fidem in domo fidei nō habere. Quantū proffit exire de seculo CHRISTVS ipse salutis atq; utilitatis nostræ magister ostendit, qui cū discipuli eius contristarent, quod se iam diceret recessurū, locutus est ad eos dicens: Si me dilexissetis gauderetis, quoniā ad patrē uado, docens & ostendēs, cum chari quos diligimus de seculo exeunt, gaudendū potius q̃ dolendū. Cuius rei memor beatus apostolus Paulus in epistola sua ponit & dicit: Mihi uiuere CHRISTVS est & mori lucrū, lucrū maximū cōputans iam seculi laqueis nō teneri, iam nullis peccatis & uitijs carnis obnoxiiū fieri: exemptū pressuris angētibus, & uenenatis diaboli faucibus liberatū, ad læticiā salutis æternæ CHRISTO uocante proficisci. At enim mouet quosdā quod æqualiter cū gentibus nostros morbi istius ualetudo corripiat, quasi ad hoc crediderit Christianus, ut & immunis à contactu malorū, mūdo & seculo feliciter perfruatur, & nō oīa hic aduersa perpeffus ad futurā læticiā referuet. Mouet quosdā quod sit nobis cum cæteris mortalitas ista cōmunis. Quid enim nobis in hoc mūdo non cōmune cū cæteris, q̃ diu adhuc secundū legem primæ natiuitatis manet caro ista communis? Quoadusq; istic in mundo sumus cum genere humano carnis æqualitate cōiungimur, spiritu separamur. Itaq; donec corruptiū istud induat incorruptionē, & mortale hoc accipiat immortalitē, & spiritus nos perducatur ad deum patrē, quecūq; sunt carnis incōmoda, sūt nobis cū humano genere cōmunia. Sic cū flatu sterili terra ieiuna est, nemi nem fames separat: si cum incursione hostili ciuitas aliqua possessa est, oēs simul captiuitas uastat. Et quādo hymbres nubila serena lōga suspendūt, omnibus siccitas una est. Et cum nauē scopulosa saxa confringūt, nauigantibus naufragiū sine exceptione cōmune est. Et oculorū dolor, & impetus februm, & omniū ualetudo membrorū cum cæteris cōmunis est nobis, q̃ diu portatur in seculo caro ista cōmunis. Quinimmo si qua cōditione, si qua lege crediderit Christianus, noscat & teneat, sciat plus sibi q̃ cæteris in seculo laborandū, cui magis sit cum diaboli impugnatione luctandū. docet & præmonet scriptura diuina dicēs: Fili accedēs ad seruitutē dei, sta in

Ioan. 14.

Philip. 1.

Carne hic
æquamus,
separamur
spiritu.

Eccle. 2.

- iusticia & timore, & prapara animā tuam ad tentationē. & iterū: In dolore sustine & in timore, & in hūilitate patiētīā habe, quoniā igne probat aurū similiter & argentū. Sic Iob post rerum damna, post pignorū funera uulneribus quoq; & uermibus grauitus afflictus, non uictus est, sed probatus: qui in ipsis conflictationibus suis & doloribus patientiā religiosae mentis ostendens ait: Nudus exiui de utero matris, nudus etiā ibo sub terrā, dominus dedit & dominus abstulit: sicut domino uisum est, ita & factum est, sit nomen domini benedictū. Et cum eum uxor sua cōpelleret, ut ui doloris impatiens aliquid aduersus deū quarela & inuidiosa uoce loqueret, respondit & dixit: Tanq; una ex insipiētibus mulieribus locuta es. Si enim bona suscepimus de manu domini, quare mala non toleremus? In his omnibus quae contigerūt Iob, labijs suis nihil peccauit in conspectu domini. Itaq; illi testimoniū perhibet dominus dicēs. Animaduertisti puerū meū Iob? nō est similis illi quisq; in terris, homo sine querela uerus dei cultor. Et Tobias post opera magnifica, post misericordiae suae multa & gloriosa praconia, cecitatē luminū passus timens & benedicēs deū in aduersis, per ipsam corporis sui cladē creuit ad laudē, quē & ipsum uxor sua deprauare tentauit dicēs: Vbi sunt iusticiae tuae? ecce quae pateris. At ille circa timorē dei stabilis & firmus, & ad omnē tolerantīā passionis fide religionis armatus, tentationi uxoris inualidae in dolore non cessit, sed magis deū maiore patientia promeruit, quem postmodū Raphael collaudat & dicit: Opera dei reuelare & confiteri honorificū est: nam quando orabas tu & Sara nurus tua, ego obtuli memoriā orationis uestrae in conspectu claritatis dei. Et cum sepelires mortuos simpliciter, & quia non es cūctatus exurgere & derelinquere prandiū tuū, & abisti & condidisti mortuū, & missus sum tentare te. & iterū: Me misit deus curare te, & Saram nurū tuā: ego enim sum Raphael unus ex septē angelis sanctis qui assistimus & cōuersamur ante claritatē dei. Hanc tolerantīā iusti semper habuerūt, hanc apostoli disciplinam de domini lege tenuerūt, non mussitare in aduersis, sed quaecunq; in seculo accidunt, fortiter & patienter excipere. Cum Iudaeorū populus hinc semp offenderit, quod aduersus deū frequētius murmuraret, sicut testatur in Numeris dominus deus dicens: Desinat murmuratio eorū à me, & non morientur: murmurandum non est in aduersis fratres dilectissimi, sed patienter & fortiter quicquid acciderit sustinendū, cum scriptū sit: Sacrificiū deo spiritus cōtribulatus, cor contritum & humiliatū deus non despicit: In Deuteronomio quoq; moneat spiritus sanctus per Moysen dicat: Dominus deus tuus uexabit te, & famē iniiciet tibi, & cognosce in corde tuo, si bene custodieris praecepta eius, siue nō. & iterū: Tentat uos dominus deus uester, ut sciat si diligitis dominū deū uestrū ex toto corde uestro, & ex tota anima uestra: Sic Abraam deo placuit, qui ut deo placeret, nec amittere filiū

Exhortatio
ad patiētiam.

2. Corinth. 12.

Ibidem.

Eccī.27

Mors quibus]
timenda..

recedentē perennibus poenis aeterna flāma torquebit. Mori timeat, cui hoc mora lōgiore cōfertur, ut cruciatus eius & gemitus interim differatur. Multi ex nostris in hac mortalitate moriūtur, hoc est, multi ex nostris de seculo liberantur. Mortalitas ista ut Iudæis & gentibus & Christi hostibus pestis est: ita dei seruis salutaris excessus est. Hoc quod sine ullo discrimine generis humani cum iniustis & iusti moriuntur, nō est quod putetis bonis & malis interitū esse cōmunem. Ad refrigerium iusti uocātur, ad supplicium rapiūtur iniusti, datur uelocius tutela fidētibus, perfidis poena. Improvidi & ingrati sumus fratres dilectissimi ad diuina beneficia, nec quid nobis confertur agnoscimus. Excedunt ecce in pace tutae cū gloria sua uirgines, uenientis antichristi minas & corruptelas & lupanaria non timētes: pueri periculum lubricae aetatis euadunt, ad continentiae atq; innocentiae praeuium feliciter perueniūt: tormēta iam non timet delicata matrona, metū persequutionis, & manus cruciatusq; carnificis moriēdi celeritate lucrata. Pauore mortalitatis & temporis accenduntur tepidi, constringuntur remissi, excitantur ignaui. Desertores compelluntur, ut redeant: gentiles coguntur, ut credant: uetus fidelium populus ad quietem uocatur: ad aciem recēs & copiosus exercitus robore fortiore colligitur, pugnaturus sine metu mortis cū praeliū uenerit, qui ad militiam tempore mortalitatis accedit. Quid deinde illud fratres dilectissimi quale est, q̄ pertinens, q̄ necessarium, quod pestis ista & lues, quae horribilis & feralis uidetur, explorat iusticias singulorum, & mētes humani generis examinat? An infirmis seruiant sani? an propinqui cognatos pie diligant? an misereantur seruorum languentium domini? an deprecantes aegros non deferant medici? an feroces uiolētiā suā comprimant? an rapaces auaritiā furentis insatiabilem semper ardorē uel metu mortis extinguant? an ceruicem flectāt superbi? an audaciam leniant improbi? an perentibus charis uel sic aliquid diuites largiantur & donent sine hārede morituri? Vt nihil aliud mortalitas ista contulerit, hoc Christianis & dei seruis plurimum praestitit, quod martirium cœpimus libēter appetere, dum mortem discimus non timere. Exercitia sunt nobis ista non funera, dant animo fortitudinis gloriam, cōtemptu mortis praeparant ad coronam. Sed fortasse aliquis opponat & dicat: Hoc me ergo in praesenti mortalitate contristat, quod qui paratus ad confessionem fueram, & ad tolerantiam passionis toto me corde & plena uirtute deuoueram, martirio meo prius, dum morte praueuior, Primo in loco nō est in tua potestate, sed in dei dignatione martirium, nec potes te dicere perdidisse, quod nescis an merearis accipere, tunc deinde deus scrutator renum & cordis, & occultorum cōtemplator & cognitor uidet te, & laudat, & cōprobat, & qui perspicit apud te paratā fuisse uirtutē, reddet pro uirtute mercedē. Nūquid Chaiū cū deo munus offerret iā peremerat fratrem? & tamē parricidiū mēte conceptū deus prouidus ante damnauit

Obiectio

damnavit, ut illic cogitatio mala, & pernicioſa conceptio deo prouidente, pſpecta eſt: ita & in dei ſeruis, apud quos confeſſio cogitatur, & martyriū mente concipitur, animus ad bonum deditus deo iudice coronatur. Aliud eſt martyrio animū deeſſe, aliud animo deſuiſſe martyrium. Qualem te inuenitur, talis iudicatur. uenit deus cum uocat, talem pariter & iudicat, cum ipſe teſtetur & dicat: Et ſcient omnes eccleſiæ quod ego ſum ſcrutator renis & cordis, nec enim ſanguinem ueſtrum quærit deus, ſed fidem: nam nec Abraham, nec Isaac, nec Iacob occiſi ſunt, & tamē fidei ac iuſtiæ meritis honorati inter Patriarchas primi eſſe meruerūt. Ad quorum conuiuium congregatur quiſquis fidelis & iuſtus & laudabilis inuenitur. Meminiſſe debemus uolūtatem nos nō noſtrā, ſed dei facere debere, ſecūdū quod nos deus quotidie iuſſit orare. Quām præpoſterū eſt. quanq̃ peruerſum, ut cum dei uoluntatem fieri poſtulemus, quando euocat nos & accerſit de hoc mūdo deus, non ſtatim uoluntatis eius imperio pareamus. Hoc nitimur & reluctamur, & peruicacium more ſeruorū ad cōſpectum domini cum triſticia & mœrore perducimur, exeuntes iſtinc neceſſitatis uinculo, nō obſequio uoluntatis, & uolumus ab eo præmijs cœleſtibus honorari, ad quem uenimus inuiti? Quid ergo rogamus & petimus, ut adueniat regnum cœlorū, ſi captiuitas terrena delectat? Quid precibus frequenter iteratis rogamus & poſcimus, ut acceleret dies regni, ſi maiora deſideria & uota potiora ſunt ſeruire iſtic diabolo, quām regnare cum CHRISTO? Deniq̃ ut maniſeſtius diuinæ prouidentię indicia clareſcerent, quod dominus præſcius futurorum ſuis conſulat ad ueram ſalutē, cum quidā de collegis & cōſacerdotibus noſtris iam infirmitate deſeſſus, & de appropinquante morte ſolicitus cōmeatum ſibi precaretur, aſtitit deprecanti & iam penē morienti iuuenis honore & maiestate uenerabilis, ſtatu excelfus, & clarus aſpectu, & quem aſſiſtentem ſibi uiu poſſet humanus aſpectus oculis carnalibus intueri, niſi quod talem uidere iam poterat de ſeculo receſſurus. Atque ille non ſine quadam animi & uocis indignatione infremuit, & dixit: Pati timetis, exire non uultis, quid faciam uobis? Increpantis uox eſt & monentis, qui de perſequentione ſolicitis, de accerſione ſecuris, non conſentit ad præſens deſiderium, ſed conſulit in futurum. Audiuit frater noſter & collega moriturus, quod cæteris dicere. Nam qui moriturus audiuit, ad hoc audiuit, ut diceret: audiuit non ſibi ille, ſed nobis. Nam quid diſceret iam receſſurus? didicit imō nobis remanentibus, ut dum ſacerdotem qui cōmeatum petebat, increpitum eſſe comperimus, quid cunctis expediat agnoſceremus. Nobis quoq̃ ipſis minimis & externis quotiens reuelatum eſt, quām frequenter atq̃ manifeſte de dei dignatione præceptum eſt, ut conſteſtarer aſſidue & publice prædicarem, fratres noſtros non eſſe lugendos accerſione dominica de ſeculo liberatos, cum ſciam non eos amitti, ſed præmitti, recedentes præcedere, ut proſi

Viſio

Gaudendum morte potius, quā flendū.

ut proficiscentes & nauigantes desiderari eos debere, non plangi: nec accipendas esse hic atras uestes, quādo illi ibi indumēta alba iam sumpserint: occasionē dandā non esse gentilibus, ut nos merito ac iure reprehendant, quod quos uiuere apud deum dicimus, ut extinctos & perditos lugeamus, & fidem quam sermone & uoce depromimus, cordis & pectoris testimonio reprobemus. Spei nostrae ac fidei prauaricatores sumus, simulata, ficta, fucata uidentur esse quae dicimus. Nihil prodest uerbis proferre uirtutem, & factis destruere ueritatē. Improbatur denique apostolus Paulus & obiurgatur & culpatur: si qui contristetur in excessu suorum, Nolumus, inquit, ignorare uos fratres de dormientibus, ut non contristemini sicut & ceteri, qui spem non habent. Si enim credimus, quia Iesus mortuus est, & resurrexit, sic & deus eos qui dormierunt in CHRISTO, adducet cum illo. Eos contristari dicit in excessu suorum, qui spem non habent. Qui autem spe uiuimus, & in deum credimus, & CHRISTVM passum esse pro nobis, & resurrexisse confidimus in CHRISTO manētes, & per ipsum atque in ipso resurgētes, quid aut ipsi recedere istinc de seculo nolumus, aut nostros recedētes quasi perditos plangimus, ac dolemus, ipso CHRISTO domino ac deo nostro monente & dicente: Ego sum resurrectio, qui credit in me licet moriatur, uiuet: & omnis qui uiuit & credit in me, non morietur in aeternum. Si in CHRISTVM credimus, fidem uerbis & promissis eius habeamus, & non moriemur in aeternum, ad CHRISTVM, cum quo & uicturi & regnaturi semper sumus, lata securitate ueniamus. Quod interim morimur, ad immortalitatem morte transgredimur: nec potest uita aeterna succedere, nisi hinc contigerit exire: non est exitus, sed transitus, & temporalis itinere decurso ad aeterna transgressus. Quis non ad meliora festinet? Quis non mutari & reformari ad CHRISTI speciem, & ad coelestis gratiae dignitatem uenire citius exoptet? Paulo apostolo praedicante: Nostra autem conuersatio, inquit, in caelis est, unde & dominum expectamus Iesum CHRISTVM, qui transformabit corpus humilitatis nostrae, configuratum corpori claritatis suae. Tales nos futuros & CHRISTVS dominus pollicetur, quādo ut cum illo simus, & cum illo in aeternis sedibus uiuamus, atque in regnis coelestibus gaudeamus, patrem precatur pro nobis: Pater quos mihi dedisti, uolo ut ubi ego fuero, & ipsi sint mecum, & uideant claritatem quam mihi dedisti, prius quam mundus fieret. Venturus ad CHRISTI sedem, ad regnorum coelestium claritatem lugere non debet nec plangere, sed potius secundum pollicitationem domini, secundum fidem ueritatis, in professione sua & translatione gaudere. Sic denique inuenimus & Enoch translatum esse, qui deo placuit. Sic in Genesi testatur & loquitur scriptura diuina: Et placuit Enoch deo, & non est inuentus postmodum, quia deus illum transtulit. Hoc fuit placuisse in conspectu dei, de hac contagione seculi meruisse transferri. Sed & per Salomonem docet spiritus sanctus, qui deo

1. Thessal. 4.

Ioan. 11.

Philip. 3.

Ioan. 17.

Enoch deo placuit.

Gen. 5.

Eccli. 44.

pla

placeant maturius hinc eximi, & citius liberari, ne dum in isto mundo diutius immorantur, mundi contactibus polluantur. Raptus est, inquit, ne malicia mutaret intellectū eius, placita enim erat deo anima eius: propter hoc properauit educere eum de media iniquitate. Sic & in psalmis ad dominū properat spiritali fide deo sua anima deuota, sicut scriptū est: Quam dilectissimæ habitationes tuæ deus uirtutum, desiderat & properat anima mea ad atria dei. Eius est in mundo diu uelle manere, quem mundus oblectat, quem seculum blandiens atq; decipiens, illecebris terrenæ uoluptatis inuitat. Porro cum mundus oderit Christianum, quid amas eum qui te odit, & non magis sequeris CHRISTVM, qui te redemit, & diligit? Ioannes in epistola sua clamat & loquitur, & ne carnalia desideria sectantes mundum diligamus, hortatur: Nolite, inquit, diligere mundum, neq; ea quæ in mundo sunt. Si quis dilexerit mundum, non est charitas patris in illo, quia omne quod in mundo est, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & ambitio seculi quæ non est à patre, sed ex concupiscentia mundi, & mundus transibit & concupiscentia eius: qui autem fecerit uoluntatē dei, manet in aternū, sicut & deus manet in aeternum. Porro fratres dilectissimi mente integra, fide firma, uirtute robusta, parati ad omnem uoluntatē dei simus, pauore mortis excluso immortalitatē quæ sequitur, cogitemus. Hoc nos ostendamus esse quod credimus, ut neq; charorū lugeamus excessum, & cum accersitionis propriæ dies uenerit, incūctanter & libenter ad dominū ipso uocante ueniamus. Quod cum semper fuerit faciendū dei seruis, nunc fieri multo magis debet corruente iam mūdo, & malorū infestantium turbinibus obfesso, ut qui cernimus cœpisse iam grauiā, & scimus imminere grauiora, lucrum maximū cōputemus, si istinc uelocius recedamus. Si in habitaculo tuo parietes uetustate nutarēt, tecta desuper tremērēt, domus iam fatigata, iam lassā ædificijs senectute labentibus, ruinā proximā minaretur, nonne omni celeritate migrares? Si te nauigāte turbida & procellosa tempestas fluctibus ui uenti excitatis, prænunciaret futura naufragia, nonne portū uelociter peteres? Mundus ecce nutat & labitur, & ruinā sui iam non senectute rerum, sed sine testatur, & tu non deo gratias agis, non tibi gratularis quod exitu maturiore subtraheris, ruinis & naufragijs, & plagis imminentibus exuaris? Considerandū est fratres dilectissimi, & identidem cogitandū, renunciaſse nos mundo, & tanq̃ hospites & peregrinos hic interim degere. Amplectamur diem, qui assignat singulos domicilio suo, qui nos istinc ereptos, & laqueis secularibus exutos paradiso restituit, & regno cœlesti. Quis non peregre constitutus properet in patriam regredi? Quis non ad suos nauigare festinans, uentum prosperum cupidius optaret, ut uelociter charos liceret amplecti? Patriam nostram paradysum cōputamus, parentes nostros patriarchas habere iam cœpimus: quid

sapien. 4.

psal. 83.

1. Ioan. 2.

Mundus nutat

quid non properamus & currimus, ut patriam nostram uidere, ut parētes salutare possimus? Magnus illic nos charorū numerus expectat, parentū, fratrum, filiorum, frequens nos & copiosa turba desiderat, iam de sua immortalitate secura, & adhuc de nostra incolumitate sollicita. Ad horum cōspectum, & complexum uenire, quanta & illis & nobis in cōmune laticia est: qualis illic cōlestium regnorum uoluptas sine timore moriendi, & cū aeternitate uiuendi: quā summa & perpetua felicitas: illic apostolorum gloriosus chorus: illic prophetarū exultantiū numerus: illic martyrum innumerable populus, ob certaminis & passionis uictoriam coronatus: triumphantes illic uirgines, quæ concupiscentiā carnis & corporis continentiae robore subegerunt, remunerati misericordes, qui alimentis & largitionibus pauperū iusticiæ opera fecerunt, qui dominica præcepta seruantes ad cōlestes thesauros terrena patrimonía transtulerunt. Ad hos fratres dilectissimi auida cupiditate properemus, ut cum his cito esse possimus, ut cito ad CHRISTVM uenire contingat, optemus. Hanc cogitationem nostram deus uideat, hoc propositū mentis & fidei dominus CHRISTVS aspiciat, daturus eis gloriæ suæ ampliora præmia, quorū circa se fuerint desideria maiora. Amen.

ARGVMENTVM SERMONIS SEQVENTIS.

Sermo quintus eiusdem de lapsis & coronatis iam martyribus, uel ad uitam seruatis, docens deum familiam suam hoc examine probare uoluissē, quia traditam diuinitus disciplinam pax longa corruperat. Deinde multa de corpore Christi miracula enarrans, ad poenitentiam hortatur.

SERMO QVINTVS DE LAP SIS.

Serenitas di-
scussa nube re-
fulget.

Dixit ecce dilectissimi fratres ecclesiæ reddita est, & quod difficile nuper incredulis ac perfidis impossibile uidebat, ope atq; ultione diuina securitas nostra reparata est. In læticiam mentes redeunt, & tempestate pressuræ ac nube discussa, tranquillitas ac serenitas refulserūt. Dandæ laudes deo, & beneficia eius ac munera cū gratiarū actione celebranda, quāuis agere gratias nostra uox nec in persecutione cessauerit. Neq; enim tantū inimico licere potest, ut non qui dominū toto corde, & anima, & uirtute diligimus, benedictiones eius & laudes semper & ubiq; cū gloria prædicemus. Exoptatus uotis omnibus dies uenit, & post longæ noctis horribilem tetramq; caliginē dei luce radiatus mūdus eluxit. Confessores præconio boni nominis claros, & uirtutis ac fidei laudibus gloriosos, lætis cōspectibus intuemur, sanctis osculis adhaerentes, desideratos diu inexplebili cupiditate cōplectimur. Adest militum CHRISTI cohors candida, qui persecutionis urgentis ferociam turbulentā stabili cōgressionē fregerunt, parati ad patientiā carceris, armati ad tolerantiam mortis: repugnastis fortiter seculo, spectaculum gloriosum præbuitis deo: secuturis fra-
tribus

Confessorū cō-
mendatio.

tribus fuistis exemplo. Religiosa uox CHRISTVM locuta est, in quē se se-
mel credidisse confessa est. Illustres manus quæ non nisi diuinis operibus
assueuerāt, sacrificijs sacrilegis restiterunt. Sanctificata ora coelestibus cibis
post corpus & sanguinē domini prophana contagia, & idolorū reliquias
respuerunt. Ab impio sceleratōq; uelamine, quo illic uelabantur sacrifican-
tium capita captiua, caput uestrum liberum mansit. Frons cū signo dei pu-
ra, diaboli coronam ferre non potuit, coronæ se domini reseruauit. Quam
uos læto sinu excipit mater ecclesia de prælio reuertentes? Quàm beata, q̃
gaudens portas suas aperit, ut adunatis agminibus intretis, de hoste pro-
strato trophæa referentes? Cū triumphantibus uiris & sceminæ ueniunt,
quæ cū seculo dimicantes sexū quoq; uicerunt. Veniunt & geminata mili-
tiæ suæ gloria uirgines, & pueri annos suos uirtutibus trāseunt. Necnon
& circūstantium cætera multitudo uestrā gloriā sequitur, proximis & pe-
nē cōiunctis laudis insignibus uestigia uestra comitatur. Eadem & illis syn-
ceritas cordis, eadem fidei tenacis integritas. Inconcussis præceptorum cœ-
lestiū radicibus nixos, & euangelicis traditionibus roboratos, non præscri-
pta exilia, non destinata tormēta, non rei familiaris damna & corporis sup-
plicia terruerunt. Explorādæ fidei præfiniebātur dies. Sed qui seculo ranū-
ciaffe se meminit, nullum seculi dem nouit. Nec tempora terrena iam com-
putat, qui æternitatem de deo sperat. Nemo fratres, nemo hāc gloriā mu-
tilet, nemo incorruptam stantium firmitatem maligna obtrectatione debi-
litet, cū dies negantibus præstitutus excessit, quisquis professus intra diem
non est, Christianum se esse confessus est. Primus est uictoriæ titulus, gen-
tilium manibus apprehensum, dominū confiteri. Secundus ad gloriā gra-
dus est, cauta secessione subtractum domino reseruari. Illa publica, hæc pri-
uata confessio est. Ille iudicem seculi uincit, hic contentus deo suo iudice, cō-
scientiam puram cordis integritate custodit. Illic fortitudo promptior, hic
solicitude securior. Ille appropinquante hora sua iā maturus inuētus est.
hic fortasse dilatus est, qui patrimonio derelicto idcirco secessit, quia non
erat negaturus, confiteretur utiq; si fuisset & ipse detentus. Has martyrum
cœlestes coronas, has cōfessorum glorias spirituales, has stantiū fratrum ma-
ximas eximiasq; uirtutes mestitia una contristat, quod auulsam uostrorū
uiscerum partem uiolētus inimicus populationis suæ strage deiecit. Quid
hoc loco faciā dilectissimi fratres fluctuans uario mentis æstu? Quid aut
quomodo dicam? Lachrymis magis quàm uerbis opus est ad exprimen-
dum dolorem, quo corporis nostri plaga deflenda est, quo populi aliquā-
do numerosi multiplex lamentāda iactura est. Quis enim sic durus ac fer-
reus, quis sic fraternæ charitatis oblitus, qui inter suorum multiformes rui-
nas & lugubres ac multo squalore deformes reliquias cōstitutus, siccos ocu-
los tenere praualeat? nec erumpēte statim fletu prius gemitus suos lachry-
mis q̃

mis quàm uoce deprobat. Doleo fratres doleo uobiscum, nec mihi ad le-
 niendos dolores meos integritas propria, & sanitas priuata blanditur, quā
 do plus pastor in gregis sui uulnere uulneretur. Cum singulis pectus meū
 copulo, meroris & funeris pondera luctuosa participo. Cum plāgētibus
 plango, cum defētibus defleo, cum iacentibus iacere me credo. Iaculis illis
 grassantis inimici mea mēbra simul percussa sunt, sauiantes gladij per mea
 uiscera transierunt. Immunis & liber à persecutionis incursu fuisse non po-
 test animus. In prostratis fratribus & me prostrauit affectus. Habenda ta-
 men est, fratres dilectissimi, ratio ueritatis, nec sic mentem & sensum perse-
 cutionis infestæ tenebrosa caligo debet cecasse, ut nihil remanserit lucis &
 luminis, unde diuina praecepta perspicere possint. Sed dadis causa cognoscit,
 & medela uulneris inuenitur, deus probare familiam suam uoluit. Et quia
 traditā nobis diuinitus disciplinam pax longa corruerat iacētē fidem,
 & penē dixerim dormientem, censura coelestis erexit: cūq; nos pro pecca-
 tis nostris amplius pati meremur, clementissimus dominus sic cuncta mo-
 deratus est, ut hoc omne quod gestum est, exploratio potius quàm perse-
 cutio uideretur. Studebant augendo patrimonio singuli, & obliti quid cre-
 dentes, aut sub apostolis ante fecissent, aut semper facere deberent, insatia-
 bili cupiditatis ardore ampliandis facultatibus incubabant. Non in sacer-
 dotibus religio deuota, nō in ministerijs fides integra, nō in operibus mi-
 sericordia, non in moribus disciplina. Corrupta barba in uiris, in foeminis
 forma fucata. Adulterati post dei manus oculi, capilli mendacio colorati.
 Ad decipienda corda simplicium callidæ fraudes, circūueniendis fratribus
 subdolæ uoluntates. Iungere cū infidelibus uinculum matrimonij, prosti-
 tuere cum gentilibus membra CHRISTI. Non iurare tantum temere, sed
 ad hoc etiam peierare. Praepositos superbo tumore contēnere, uenenato si-
 bi ore maledicere. Odijs pertinacibus inuicem dissidere. Episcopi plurimi,
 quos & ornamento esse oportet cæteris & exemplo, diuina procuratore
 contempta, procuratores rerum secularium fieri: derelicta cathedra, plebe
 deserta, per alienas prouincias oberrantes negotiationis quaestuosæ nundi-
 nas aucupari. Esuriētibus in ecclesia fratribus habere argentū largiter, uel
 le fundos insidiosis fraudibus rapere, usuris multiplicantibus foenus auge-
 re. Quid non perpeti tales pro peccatis eiusmodi mereremur? cum iam pri-
 dem praemonuerit ac dixerit censura diuina: Si dereliquerint legem meā,
 & in iudicijs meis non ambulauerint, si iustificationes meas prophanaue-
 rint, & praecepta mea nō seruauerint, uisitabo in uirga facinora eorū, & in
 flagellis deuicta eorū. Praenūciata sunt ista nobis & ante praedicta. Sed nos
 datae legis & obseruationis immemores, id egimus per nostra peccata, ut
 dum domini mādata contemnimus, ad correctionem delicti, & probatio-
 nem fidei remedijs seuerioribus ueniremus. Nec saltem sero cōuersi ad do-
 mini

Veritatis ra-
tio habenda.

Fides dormi-
ens cēsurā coe-
lesti erigitur.

Als*ministeris

Inuersa oīa.

Psal. 88.

mini timorem sumus, ut hanc correctionem nostram probationemq; di-
uinā patienter subiremus. Ad prima statim uerba minantis inimici, maxi-
mus fratrum numerus fidē suā prodidit, nec prostratus est persecutionis im-
petu, sed uoluntario lapsu se ipse prostrauit. Quid oro inauditū, quid no-
uum uenerat, ut uelut incognitis atq; inopinatis rebus exortis CHRISTI
sacramētum temeritate præcipiti solueretur? Nōne hæc & prophetæ an-
te & apostoli postmodum nunciauerūt? Nōne iustorum pressuras, & gen-
tilium semper iniurias pleni spiritu sancto prædicauerūt? Nōne fidem no-
stram semper armans & dei seruos cœlesti uoce corroborans, dicit scriptu-
ra diuina: Dominum deum tuum adorabis, & illi soli seruiēs? Nōne irā Deu. 6.
diuinæ indignationis ostendens, & penē metum præmonens denuo di-
cit? Adorauerunt eos quos fecerunt digiti eorū, & curuatus est homo, & Esa. 2.
humiliatus est uir, & nō laxabo illis. Et iterum deus loquitur dicens: Sacrifi- Exo. 32.
cans dñs eradicabitur, nisi deo soli. In euangelio quoq; postmodum domi-
nus in uerbis doctor, & consummator in factis, docens quid fieret & faciēs
quodcunq; docuisset: quicquid nunc geritur & geretur, nōne ante præmo-
nuit? Nōne & negantibus æterna supplicia, & salutaria confitētib; præ-
mia ante cōstituit? Exciderunt quibusdam, proh nephas, omnia, & de me-
morā reuocauerunt. Non expectauerunt saltem, ut interrogati negarent, ut
tus accēderent apprehensi. Ante aciem multi uicti, sine congressione pro-
strati, nec hoc sibi reliquerunt, ut sacrificare idolis uiderentur inuiti. Ultro
ad forū currere, ad mortē sponte properare, quasi hoc olim cuperent, quasi
amplecterētur occasionem datam, quā semper optassent. Quod illic à ma-
gistratibus uespera urgente dilati sunt? quot ne eorum differretur interi-
tus etiam rogauerunt? Quam uim potest talis obtēdere, qua crimen suum
purget, cū uim magis ipse fecerit ut periret? Nōne quādo ad Capitolium
spōte uentū est, quando ultro ad obsequium diri facinoris accessum est, la-
bauit gressus, caligauit aspectus, tremuerunt uiscera, brachia conciderunt?
Nō sensus obstupuit, sermo hæsit, lingua defecit? Stare illic potuit dei ser-
uus, & loqui & renunciare CHRISTO, qui iā diabolo renunciarat & secu-
lo? Nō ara illa, quo moriturus accessit, rogos illi fuit? Non illi altare, quod
foetore retro fumare ac redolere conspexerat, uelut funus & bustū uitæ suæ
horrere ac fugere debebat? Quid hostiam tecum miser, quid uictimā im-
molaturus uel supplicaturus imponit? Ipse ad aras hostia, uictima ipse ue-
nisti. Immolasti illic salutē tuam, spem tuam. Fidem tuā funestis illis igni-
bus concremast. Ac multis proprius interitus satis non fuit. Hortamentis
mutuis in exitiū populus impulsus est. Mors inuicem lethali poculo pro-
pinata est. Ac ne quid deesset ad criminis cumulum, infantes quoq; paren-
tum manibus uel impositi uel attracti. Amiserunt paruuli, quod in primo

Aliàs * cape-
remur.

Es. 4. 52.

Apo. 18.

Matth. 19.

statim natiuitatis exordio fuerant consecuti. Nónne illi cum iudicij dies uenerit dicent: Nos nihil fecimus, nec derelicto cibo & poculo dei ad prophana contagia sponte properauimus, perdidit nos aliena perfidia, parentes sensimus parricidas: Illi nobis ecclesiam matrem, illi patrem deum negauerunt, ut dum parui & improuidi, & tanti facinoris ignari, per alios ad confortium criminum iungimur, aliena fraude moreremur? Nec est, prohi dolor, iusta aliqua & grauis causa, quæ tantum facinus excuset. Relinquenda erat patria & patrimonij facienda iactura. Cui enim nascenti atq; morienti non relinquenda quandoq; patria, & patrimonij sui facienda iactura est? Ut CHRISTVS non relinquatur, salutis ac sedes æternæ iactura timeatur. Clamat ecce per prophetam spiritus sanctus: Discedite, discedite, exite inde, & immundum nolite tangere. Exite de medio eius, mundamini qui fertis uasa domini: & qui sunt uasa domini ac templum dei, ne immundum tangere, & feralibus cibis pollui uiolariq; cogantur, non exeunt de medio nec recedunt? Alibi quoq; uox auditur è cælo, præmonēs quid dei seruos facere conueniat dicens: Exi de ea populus meus, ne particeps sis delictorum eius, & ne perstringaris plagis eius. Qui exit & cedit delicti particeps non fit. Plagis uero & ipse constingitur, qui socius criminis inuenitur. Et ideo dominus in persecutione secedere & fugere mandauit, atq; ut id fieret & docuit & fecit. Nam cum corona de dei dignatione descendat, nec possit accipi nisi fuerit hora sumendi, quisquis in CHRISTVM manens interim cedit non fidem denegat, sed tempus expectat. Qui autem cum non secederet, cecidit, remansit negaturus. Dissimulanda fratres ueritas non est, nec uulneris nostri materia & causa reticenda. Decepit multos patrimonij sui amor cæcus, nec ad recedendum parati, aut expediti esse potuerunt, quos facultates suæ uelut compedes ligauerunt. Illa fuerunt remanentibus uincula, illæ cathenæ, quibus & uirtus retardata est, & fides pressa, & mens uincta, & anima præclusa, ut serpenti terram (secundum dei sententiam) deuoranti, præda & cibus fierent, qui terrestribus inhærent. Et idcirco dominus bonorum magister, & præmonens in futurum: Si uis, inquit, perfectus esse, uade uende omnia tua, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælis, & ueni sequere me. Si hoc diuites facerent, per diuitias non perirent, thesaurum in cælo reponentes, hostem nunc & expugnatorem domesticum non haberent: esset in cælo cor, & animus, & sensus, si thesaurus esset in cælo. Nec uinci à seculo posset, qui unde uinceretur in seculo non haberet: sequeretur dominum solutus & liber, ut apostoli & sub apostolis multi & nonnulli sæpe fecerunt: qui & rebus suis, & parentibus derelictis indiuiduis CHRISTO nexibus adhaeserunt. Sequi autem CHRISTVM quomodo possunt, qui patrimonij uinculo detinentur? Aut quomodo

modo cœlum petūt, & ad sublimia & alta conscendunt, qui terrenis cupiditatibus degrauātur? Possidere se credunt, qui potius possidentur, census sui serui, nec ad pecuniam suam domini, sed magis pecuniæ mācipati. Hoc tempus, hos homines Apostolus denotat dicens: Qui autem uolunt diuites fieri, incidunt in tentationem & mulpulas, & desideria multa, & nocentia, quæ mergūt hominē in perditionem & interitum. Radix enim omnium malorum est cupiditas, quam quidam appetentes errauerūt à fide, & inseruerūt se doloribus multis. Dominus autem quibus nos præmijs ad contemptum rei familiaris inuitat? Parua hæc & exigua huius temporis damna, quibus mercedibus pēsatur? Nemo est, inquit, qui relinquat domum, aut agrum, aut parētes, aut frātes, aut uxorem, aut filios, propter regnum dei, & nō recipiat septies tantum in isto tempore, in seculo aut uē- turo uitam æternam. Quibus cognitis, & de domini pollicētis ueritate cō- pertis, nō tantum timenda non est eiusmodi, sed & optanda iactura, ipso denuo domino prædicāte & monente: Beati eritis cum persecuti uos fue- rint, & separauerint uos, & expulerint, & maledixerint nomini uestro ut ne- quam propter filiū hominis. Gaudete in illa die & exultate: ecce enim mē- tes uestra multa est in cœlis. Sed tormēta postmodum uentura erant, & cruciatus graues reluctātibus imminebant. Queri de tormētis potest, qui per tormēta superatus est: & excusationem doloris obtendere, qui uictus est in dolore. Potest rogare talis, & dicere: Certare quidē fortiter uolui, & sacramenti mei memor deuotionis ac fidei arma suscepi: sed me in cōgres- sione pugnātem cruciamēta uaria & supplicia longa uicerunt: Sterit mens stabilis, & fides fortis, & cum torquētibus pœnis immobilis diu anima lu- ctata est: sed cum durissimi iudicis recrudescente sæuitia iam fatigatum nūc flagella scinderent, nunc cōtunderent fustes, nunc equuleus extende- ret, nunc ungula effoderet, nūc flamma torreret, caro me in colluctatiōe deseruit, infirmitas uiscerum cessit, nec animus sed corpus in dolore defe- cit. Potest cito proficere ad ueniam causa talis. Potest eiusmodi excusatio esse miserabilis. Sic hic Casto & Aemilio aliquādo dominus ignouit. Sic in prima cōgressiōe deuictos, uictores in secūdo prælio reddidit, ut fortio- res ignibus fierēt, qui ignibus ante cecidissent, & unde superati essent inde superarent. Deprecabātur illi non lachrymarum miseratione, sed uulne- rum, nec sola lamētabili uoce, sed laceratione corporis & dolore. Mana- bat pro fletibus sanguis, & p lachrymis cruor semiuulatis uisceribus de- fluebat. Nūc uero quæ uulnera ostēdere uicti possunt? quas plagas hian- tium uiscerum? quæ tormenta membrorum, ubi non fides congressa cecidit, sed congressionem perfidia præuenit? Nec excusat oppressum necessi- tas criminis, ubi crimen est uoluntatis. Nec hoc eo dico, ut fratrum causas

Pecuniæ mā-
cipati.

1. Timo. 6.

Cupiditas ra-
dix malorum

Mar. 10.

Matth. 5.

Corpus non
anims in mar-
tyrio deficit.

onerem, sed ut magis fratres ad precem satisfactionis instigem. Nam cum scriptum sit, qui uos felices dicunt in errorem uos mittunt, & semitas pedum uestrorum turbant. Qui peccantem blandimentis adulantibus palpat, peccandi fomitem subministrat, nec comprimit delicta ille, sed nutrit. At qui consilijs fortioribus redarguit simul, atque instruit fratrem, promouet ad salutem. Quos diligo, inquit dominus, redarguo, & castigo. Sic oportet dei sacerdotem non obsequijs decipientibus fallere, sed remedijs salutaribus providere. Imperitus est medicus, qui timentes uulnerum sinus manu parcente contrectat, & in altis recessibus uiscerum uirus inclusum, dum seruat, exaggerat. Aperiendum uulnus est & secandum, & putredinibus amputatis medela fortiore curandum. Vociferetur & clamet licet, & conqueratur æger impatiens per dolorem, gratias agat postmodum, cum senserit sanitatem. Emergit enim, fratres dilectissimi, nouum genus cladis, & quasi parum persecutionis procella saeuierit, accessit ad cumulum sub misericordiae titulo malum fallens & blanda perniciēs. Contra euangelij uigorem, contra domini ac dei legem temeritate quorundam laxatur incautis communicatio. Irrita & falsa pax periculosa dantibus, & nihil accipientibus profutura. Non quaerunt sanitatis patientiam, nec ueram de satisfactione medicinam. Poenitentia de peccatoribus exclusa est, grauissimi extremique delicti memoria sublata est. Opperiuntur morientium uulnera & plaga lethalis altis & profundis uisceribus infixæ, dissimulato dolore cõteguntur. A diaboli aris reuertentes, ad sanctum domini sordidis & infectis nidore manibus accedunt. Mortiferos idolorum cibos adhuc penè ructantes, exhalantibus etiamnum scelus suum faucibus & contagia funesta redolentibus, domini corpus inuadunt, cum occurrat scriptura diuina & clamat & dicat: Omnis mundus manducabit carnem, & anima quaecunque manducauerit ex carne salutaris sacrificij, quod est domini, & immundicia eius super ipsum, & peribit anima illa de populo suo: Apostolus item testetur & dicat: Non potestis calicem domini bibere & calicem daemoniorum, non potestis mensæ domini cõminicare & mensæ daemoniorum: Idem cõtumacibus & puicacibus cõminet & denunciet dicens: Quicumque ederit panem, aut biberit calicem domini indigne, reus erit corporis & sanguinis domini. Sprentis his omnibus atque contemptis, uis infertur corpori eius & sanguini eius. Plus modo in dominum manibus atque ore delinquant, quàm cum dominum negauerunt. Ante expiata delicta, ante exhomologesin factam criminis, ante purgatam conscientiam sacrificio & manu sacerdotis, ante offensam placatam indignantis domini & minantis, pacem putant esse, quam quidam uerbis fallacibus uenditant. Non est pax illa, sed bellum. Nec ecclesia iungitur qui ab euangelio separatur. Quid iniuriam beneficium uocant: quid impietatem uocabulo pietatis appellant: quid

Apo. 3.

Medicus imperitus.

Pax dantibus periculosa.

Leui. 17.

1. Corin. 10.

12. Corin. 11.

Exhomologesin confessio.

quid eis qui flere iugiter, & rogare dominū suū debent, intercepra pœnitentiæ lamentatione cōmunicare se simulant? Hoc sunt eiusmodi lapsis, quod grandio frugibus, quod turbidū sūdus arboribus, quod armentis pestilens uastitas, quod nauigijs sœua tempestas. Solatium æternæ spei adimunt, arborem à radice subuertūt, sermone morbo ad lethale cōtagiū serpūt, nauē ad scopulos, ne in portū perueniat, illidūt. Nō cōcedit pacē facilitas ista, uē ad scopulos, ne in portū perueniat, illidūt. Nō cōcedit pacē facilitas ista, sed tollit, nec cōmunicationē tribuit, sed impedit ad salutem. Persecutio est hæc alia, & alia tentatio, per quam subtilis inimicus impugnandis adhuc lapsis occulta populatione grassatur. Vt lamētatio conquiescat, ut dolor sileat, ut delicti memoria uanescat, comprimatur pectorū gemitus, statuatur fletus oculorum, ne dominum grauitè offensum longa & plena pœnitentia deprecetur, cū scriptū sit: Memento unde cecideris, & age pœnitentiā. Nemo se fallat, nemo decipiat. Solus dominus misereri potest. Veniam peccatis, quæ in ipsum commissæ sunt, solus potest ille largiri qui peccata nostra portauit, qui pro nobis doluit, quem deus tradidit pro peccatis nostris. Homo deo esse non potest maior, nec remittere aut donare indulgētia sua seruus pōt, quod in dominū delicto grauiore cōmissum est, ne adhuc lapso & hoc accedat ad crimen, si nesciat esse prædictum. Maledictus homo qui spem habet in homine. Dominus orādus est, dominus nostra satisfactio, ne placandus est, qui negantē negare se dixit, qui omne iudiciū de patre solus accepit. Credimus quidem posse apud iudicem plurimū ualere martyrum merita & opera iustorum, sed cū iudicij dies uenerit, cū post occasum seculi huius & mundi ante tribunal CHRISTI populus eius adstiterit. Ceterū si quis præpropera festinatione temerarius remissionē se cunctis dare putat posse, aut audet domini præcepta rescindere, nō tantū nihil prodest, sed & obest lapsis. Prouocasse est iram, non seruasse sententiam, nec misericordiam prius dei deprecandā putare, sed contempto domino de sua facilitate præsumere. Sub ara dei animæ occisorum martyrum clamant magna uoce dicentes: Quousq; domine sanctus & uerus nō iudicas & uindicas sanguinem nostrū de his qui in terris inhabitant? & requiescere ac patientiam adhuc tenere iubentur: & quenquam posse aliquis existimat remittendis passim donandisq; peccatis bonum fieri contra iudicem uelle, aut priusq; uindictetur, ipse alios posse defendere? Mandant aliquid martyres fieri? si iusta, si licita, si non contra ipsum dominū à dei sacerdote facienda sunt, si obtemperātis facilis & prona consensio, si petentis fuerit religiosa moderatio. Mandāt aliquid martyres fieri? Sed si scripta non sunt in domini lege quæ mandant. Ante est ut sciamus illos de deo impetrasse, quod postulāt, tūc facere quod mandant. Neq; em̄ statim uideri pōt de diuina maiestate cōcessum, qd fuerit hūana pollicitatiōe pmissum. Nā & Moyses p peccatis populi

Apo. 2.

Deo propriū
misereri.

Hierc. 17.
Dominus orādus.
Iuan. 5.

Iuan. 5.

Apo. 6.

tis populi petit, nec tamen peccatibus ueniam, cum petisset, accepit: Precor,
 Exodi. 32. ait, domine deliquit hic populus delictum grande, & nunc si dimittis eis de-
 lictum dimitte: sin autem, dele me de libro quem scripsisti. Et dixit domi-
 nus ad Moysen: Si quis deliquit ante me, deleam eum de libro meo. Ille ami-
 cus dei, ille facie ad faciem locutus cum deo, quod petijt impetrare non po-
 tuit, nec dei indignantis offensam sua deprecatione pacauit. Hieremiam
 Hier. 1. deus laudat & pradicat dicens: Priusquam te formarē in utero, noui te, &
 priusquam exires de uulua, sanctificaui te, & prophetam in gentibus de-
 di te, & eidem pro peccatis populi deprecāti frequētius & oranti: Noli, ait,
 Ibidem. 7. orare pro populo hoc, & noli postulare pro eis in prece & oratione, quia nō
 exaudiam in tempore in quo intocabunt me, in tempore afflictionis suae.
 Quid uero iustius Noē, qui cum repleta esset terra peccatis, solus inuētus
 Gen. 6. est iustus in terris? Quid gloriosius Daniele? Quid ad facienda martyria
 Dan. 3. in fidei firmitate robustius? in dei dignatione felicius? qui totiens & cum
 Iob. 1. confligetur uicit, & cum uinceret superuixit? Quid Iob in operibus prom-
 ptius, in tentationibus fortius, in dolore patiētius, in timore submissus, in
 fide uerius? Nec his tamen si rogarēt concessurum se deus dixit. Cum pro-
 pheta Ezechiel pro dilecto populi deprecaretur: Terra, inquit, quaecunque
 Ezech. 14. peccauerit mihi ut delinquat delictum, extendam manum meā super eā,
 & obteram stabilitamentum panis, & immittam in eam famem, & auferam
 ab ea hominē & pecora. Et si fuerint tres uiri in medio eius, Noē, Daniel,
 & Iob, non liberabunt filios neque filias, ipsi soli salui erunt. Adeo nō omne
 quod petitur in praiudicio petentis, sed in dantis arbitrio est. Nec quicquid
 sibi usurpat & uindicat humana sententia, nisi annuat & cēsurā diuina. In
 Mar. 8. euangelio dominus loquitur, dicens: Qui me confessus fuerit coram homi-
 Luc. 12. nibus, & ego confitebor eum coram patre meo qui in cœlis est. Qui autem
 Matth. 10. me negauerit, & ego negabo eum. Si se negantem non negat, nec confiten-
 tem confitetur. Non potest euangelium in parte cōsistere, & in parte nuta-
 re. Aut utrūque oportet ut ualeat, aut utrūque uim ueritatis amittat. Si negan-
 tes rei criminis non erunt, nec confitentes pramiū uirtutis accipient. Porro
 si fides quæ uicerit, coronatur, necesse est, ut uicta perfidia puniat. Ita mar-
 tyres, aut nihil possunt, si euāgelium solui potest, aut si euangelium nō po-
 test solui, cōtra euangelium facere non possunt, qui de euangelio martyres
 fiunt. Nemo, fratres dilectissimi, infamet martyrū dignitatem, nemo corū
 glorias destruat, & coronas. Manet incorruptæ fidei robur incolume, nec
 dicere aliquid aut facere contra CHRISTVM potest, cuius & spes, & fides,
 & uirtus, & gloria omnis in CHRISTO est. Ut ab episcopis cōtra mādātū
 dei fiat, auctores esse nō possunt, qui ipsi dei mādāta fecerūt. An quis maior
 deo, aut diuina bonitate clemētior, qui aut infectū uelit, quod passus est de⁹ fie-
 ri, aut

ri, aut quasi illi minus potestatis ad protegendā ecclesiam suam fuerit auxilio nos suo putet posse seruari? nisi hæc ignaro deo gesta sunt: aut non permittente illo omnia ista ueniunt, cum doceat indociles, & admoneat immemores scriptura diuina, quæ loquitur dicens: Quis dedit in direptionē Jacob & Israël eis qui prædabantur eum? nonne deus cui peccauerunt & nolebant in uis eius ambulare, neque audire legem eius? Et superduxit super eos irā animationis suæ. Et alibi testatur ac dicit: Nūquid nō ualet manus dei ut saluos faciat? Aut grauauit aurem ut nō exaudiat? sed peccata uestra inter uos & deum separant, & propter delicta uestra auertit faciem à uobis, ne misereatur. Delicta potius nostra reputemus, actus nostros & animi secreta uoluentes, conscientia merita ponderemus. Redeat in cor nostrum, non ambulasse nos in uis domini, & abiēcisse legem dei: præcepta eius & monita salutaria nunquam seruare uoluisse, quid de eo boni sentias? Quē timorem fuisse apud eum, quam fidem credas, quē corrigere nec metus potuit, nec persecutio ipsa reformauit? Alta & erecta ceruix, nec quia cecidit inflexa est. Tumens animus & superbus, nec quia uictus est, fractus est. Iacens stantibus, & integris uulneratus minatur, & quod nō statim domini corpus inquinatis manibus accipiat, aut ore polluto domini sanguinem bibat, sacerdotibus sacrilegus irascitur. Atque o tuam nimiam furiose dementiam: Irasceris ei, qui abs te auertere iram dei nititur: ei minaris, qui pro te domini misericordiam deprecatur: qui uulnus tuum sentit, quod ipse non sentis: qui pro te lachrymas fundit, quas ipse forsitan non fundis. Oneras adhuc crimē & cumulas. Et cum sis ipse implacabilis, ad antistites dei putas circa te dominū posse placari? Accipe potius & admitte quæ loquimur: Quid surdæ aures salutaria præcepta non audiunt, quæ monemus? Quid cæci oculi poenitentia iter non uident, quod ostendimus? Quid percussa & alienata mens remedia uitalia non percipit, quæ de scripturis cœlestibus & discimus, & docemus? Aut si incredulis quibusdam minor fides est futurorum, uel præsentibus terreatur. Ecce eorum qui negauerunt quæ supplicia conspiciamus, quos eorum tristes exitus fleamus. Nec hic esse sine poena possunt, quamuis necdū poenæ dies uenerit. Plectuntur interim quidam, quo cæteri corrigantur. Exempla sunt omnium tormenta paucorum. Vnus ex his qui sponte Capitolium negaturus ascendit, postquam CHRISTVM negauit, obmutuit. Poena inde cœpit, unde cœpit & crimē, ut nec rogare iam posset, qui uerba ad precandam misericordiam nō haberet. Alia in balneis constituta (hoc enim crimini eius & malis deerat, ut ad balneas statim pergeret, quæ lauacri uitalis gratiam perdidisset) illic ab immundo spiritu immunda correpta cecidit, laniauit dentibus linguā, qua fuerat uel pasta impie uel locuta. Postquā sceleratus cibus

Es. 42.

Es. 59.

Vulnerati est detegere uulnus.

Exhortatio 2

Puella à dei more possessa

sumptus

suptus est, in pernitiē suā rabies oris armata est. Ipsa sui carnifex extitit, nec diu superesse postmodū potuit, doloribus uētris & uiscerum cruciata, deficit. Præsente acteste me ipso accipite quid euenerit. Parentes forte fugientes dum trepidi minus consulunt, sub nutricis alimento paruulam filiam reliquerunt, relictam nutrix detulit ad magistratus. Illi ei apud idolum quod populus confluebat, quod carnem necdum posset edere per aetatem, panem mero mixtum, quod tamen & ipsum de immolatione pereūtium supererat, tradiderunt. Recepit filiam postmodum mater. Sed facinus puella commissum tā loqui & indicare non potuit, quā nec intelligere prius potuit, nec arcere. Ignoratio igitur obreptum est, ut sacrificiis nobis eam secum mater inferret. Sed enim puella mixta cū sanctis, precis nostrae & orationis impatiens, nūc ploratu concuti, nunc mentis aestu fluctuabunda iactari, uelut tortore cogente, quibus poterat indicij conscientiam facti in simplicibus adhuc annis rudis anima fatebatur. Vbi uero solēnibus adimpletis calicem diaconus offerre praesentibus coepit, & accipientibus ceteris locus eius aduenit, faciē suam paruula instinctu diuinā maiestatis auertere, os labijs obturantibus premere, calicem recusare. Perstitit tamen diaconus, & reluctati licet de sacramento calicis infudit. Tunc sequitur singultus & uomitus. In corpore atque ore uiolato eucharistia permanere non potuit. Sanctificatus in domini sanguine potus, de pollutis uisceribus erupit. Tanta est potestas domini, tanta maiestas. Secreta tenebrarum sub eius luce detecta sunt, sacerdotem dei nec occulta crimina fefellerunt. Hoc circa infantem quae ad loquendum alienum circa se crimen necdum habuit aetate. At uero ea quae aetate prouecta, & in annis adultioribus constituta sacrificantibus latenter obrepsit, non cibum, sed gladium sibi sumens & uelut quaedam uenena lethalia intra fauces & pectus admittens angi, & anima exaestuante concludi postmodum coepit. Et pressuram non iam persecutionis, sed delicti sui passa, palpitans & tremens concidit. Impunitum diu non fuit nec occultum dissimulatae conscientiae crimen, quae fefellerat hominem, deum sensit ultorem. Et cum quaedam arcam suam, in qua domini sanctum fuit, manibus indignis tentasset aperire, igne indelsurgente deterrita est, ne auderet attingere. Et quidam alius & ipse maculatus, sacrificio à sacerdote celebrato, partem cum ceteris ausus est latenter accipere, sanctum dei edere & contractare non potuit, cinerem ferre se apertis manibus inuenit, documento unius ostensum est, dominum recedere, cū negatur: nec immerentibus ad salutem prodesse, quod sumitur, cum gratia salutaris in cinerem sanctitate fugiente mutetur. Quā multi quotidie immundis spiritibus adimplentur, quā multi usque ad insaniam mentis excordes dementiae furore quatiuntur? Nec necesse est ire per exitus singulorum, cum

Miraculum.

rum, cum per orbis multiformes ruinas tam delictorum poena sit uaria, q̃ delinquentiū multitudo numerosa. Vnusquisq; consideret non quid alius passus sit, sed quid pari & ipse mereatur. Nec euasisse se credat, si eum interim poena distulerit, cum timere plus debeat, quem sibi dei iudicis censura seruauit: ne sibi quo minus agant poenitentiam blandiatur, qui & si nefandis sacrificijs manus non cōtaminauerunt, libellis conscientiam polluerūt. Et illa professio denegantis contestatio est Christiani quod fuerat abnuētis, fecisse se dixit quicquid alius faciendo cōmisit. Cumq; scriptum sit: Non potestis duobus dominis seruire, seruiuit seculari domino qui obtemperauit eius edicto. Magis obaudiuit humano imperio quā deo. Viderit an minore uel dedecore, uel crimine apud homines publicauerit quod admisit. Deum tamen iudicem subterfugere & uitare non poterit, cum dicat spiritus sanctus in psalmis: Quod est imperfectum meum, uiderūt oculi tui, & in libro tuo omnes scribebunt. & iterum: Homo uidet in facie, deus in corde: Ipse quoq; dominus pramoneat & praeſtuet dicens: Et scient omnes ecclesiae quia ego sum scrutator renis & cordis. Perspicit ille abdita & secreta, atq; occulta considerat. Nec dei oculos potest aliquis euadere dicentis: Ego deus approximans, & nō deus de longinquo. Si absconditus fuerit homo in abditis, ego ergo nō uidebo eum? Nonne coelum & terram ego impleo? Videt ille corda & pectora singulorum, & iudicaturus non tantum de factis, sed & de uerbis & de cogitationibus nostris omnium mentes uoluntatesq; conceptas in ipsis adhuc clausi pectoris latebris intuetur. Denique quādo & fide maiore & timore meliore sunt, qui quamuis nullo sacrificij aut libelli facinore constricti, quoniā tamē de hoc uel cogitauerūt hoc ipsum apud sacerdotes dei dolenter & simpliciter confitentur, ex homologes in conscientiae faciunt, animi sui pondus exponunt, salutarem medelam paruis licet & modicis uulneribus exquirunt, scientes scriptum esse: Deus non deridetur. Derideri & circumueniri deus nō potest, nec astutia aliqua fallente deludi. Plus immo delinquit, qui secundum hominem deū cogitans, euadere se poenam criminis credit, si nō palam crimē admiserit. CHRISTVS in praeceptis suis dicit: Qui confusus me fuerit, confundet eum filius hominis. Et Christianum se putat, qui Christianus esse aut confunditur, aut ueretur? Quomodo potest esse cum CHRISTO, qui ad CHRISTVM pertinere, aut erubescit, aut metuit? Minus planē peccauerit non uidēdo idola, nec sub oculis circūstantis atque insultantis populi sanctitatem fidei prophanādo, non polluendo manus suas funestis sacrificijs, nec sceleratis cibus ora maculando. Hoc eō proficit, ut sit minor culpa, non ut innocens conscientia. Facilius potest ad ueniam criminis peruenire, non est tamen immunis à crimine. Nec cesset in agenda poenitentia atque in domini misericordia deprecanda, ne quod minus esse in qualitate delicti ui-

Matth. 6.

Psal. 138.

1 Reg. 16.

Hier. 17.

Deo oīa mani
festa.

Gala. 6.

licti uidetur, in neglecta satisfactione cumuletur. Confiteatur singuli quæ-
 so uos fratres dictum suum, dum adhuc qui deliquit in seculo est, dum ad-
 mitti confessio eius potest, dum satisfactio & remissio facta per sacerdo-
 tes apud dominum grata est. Conuertamur ad dominum mente tota, & poe-
 nitentiam criminis ueris doloribus exprimentes, dei misericordiam deprece-
 mur. Illi se anima prosternat. Illi moestitia satisfaciat. Illi spes omnis incum-
 bat. Rogare qualiter debeamus dicit ipse: Reuertimini, inquit, ad me ex to-
 to corde uestro, simulque & ieiunio & fletu & planctu, & scindite corda ue-
 stra, & non uestimenta. Ad dominum toto corde redeamus. Iram & offen-
 sam eius ieiunijs, fletibus, planctibus, sicut admonet ipse, placemus. Lame-
 tari eum putamus ex toto corde, ieiunijs, fletibus, planctibus dominum de-
 precari, qui ex primo criminis die lauacra cum foeminis quotidie celebrat,
 qui epulis affluentibus pastus, & sagina largiore distentus, cupiditates suas
 postridie eructat, nec cibos suos & potus cum pauperum necessitate com-
 municat? Qui hilarius ac lætus incedit, quomodo mortem suam deflet? Cumque
 scriptum sit, non corrumpetis effigiem barbae uestrae, barbam uellit & faciem
 suam comit. Et placere nunc cuique studet, qui deo displicet? An illa ingemi-
 scit & plangit, cui uacat cultum preciosa uestis induere, nec indumentum
 CHRISTI quod perdidit cogitare? accipere preciosa ornamenta, & moni-
 lia elaborata, nec diuini & coelestis ornatus damna deflere? Tu licet indu-
 menta peregrina & uestes sericas induas, nuda es. Auro te licet & margari-
 tis gemmisque condecores, sine CHRISTI decore deformis es. Et quæ capil-
 los tuos inficis, uel nunc in doloribus desine. Et quæ nigri pulueris ductu
 oculorum liniamenta depingis, uel nunc lachrymis oculos tuos ablue. Si
 quem de tuis charis mortalitatis exitu perdidisses, ingemisceres dolenter &
 fleres, facie inculta, ueste mutata, neglecto capillo, uultu nubilo, ore deie-
 cto indicia meroris ostenderes. Animam tuam misera perdidisti, spiritualiter mor-
 tua superuivere hic tibi, & ipsa ambulans funus tuum portare coepisti, &
 non acriter plangis, non iugiter ingemiscis? Non te uel pudore criminis, uel
 continuatione lamentationis abscondis? Ecce peiora adhuc peccandi uulne-
 ra, ecce maiora delicta, peccasse, nec satisfacere: deliquisse, nec delicta defle-
 re. Ananias, Azarias, Misahel illustres ac nobiles pueri, quo minus exho-
 mologes in deo facerent, nec inter flammis & camini exarsuantis incendia
 quieuerunt. Bene sibi licet conscrij & dominum fidei ac timoris obsequio sæ-
 pe promeriti, humilitatem tamen tenere & domino satisfacere nec inter ipsa
 gloriosa uirtutum suarum martyria destiterunt. Loquitur scriptura diuina:
 Stans, inquit, Azarias precatus est, & aperuit os suum, & exhomologes in
 faciebat deo simul cum sodalibus suis in medio ignis. Daniel quoque post
 fidei atque innocentiae suae multiplicem gratiam, post dignationem domini
 circa uirtutes ac laudes suas sæpe repetitam, ieiunijs adhuc promereri deum
 nititur,

*Deformis
 quisque sine dei
 decore.*

Dan. 3.

nititur, in sacco & in cinere uolutat̃, exhomologesin faciens dolenter & dicens: Domine deus magnus & fortis, & metuendus, qui seruas testamentū Danielis. 9. & miserationes eis, qui te diligunt & cōseruant imperia tua, peccauimus, facinus admisimus, impij fuimus, transgressi sumus, ac deseruimus praecepta tua & iudicia tua, non audiuius uerba puerorum tuorum prophetarum, quæ locuti sunt in nomine tuo super reges nostros & omnes gentes, & super omnem terram. Tibi domine gloria, tibi iusticia, nobis autem confusio. Hæc mites, hæc simplices, hæc innocentes in promerenda dei maiestate fecerunt, & nunc satisfacere, & dominū deprecari detrectant, qui dominum negauerunt. Quæso uos fratres acquiescite salubribus remedijs, cōsilijs obedite melioribus: cum lachrymis nostris uestras lachrymas iungite, cum nostro gemitu uestros gemitus copulate. Rogamus uos ut pro uobis deum rogare possimus, preces ipsas ad uos prius uertimus, quibus deum pro uobis ut misereat̃, oramus. Agite pœnitentiā plenā, dolentis ac lamentantis animi probate mœsticiā: nec uos quorundā moueat aut error improuidus, aut stupor uanus, qui cum teneantur in tam grandi crimine, percussi sunt animi cæcitate, ut nec intelligant delicta, nec plangant. Indignātis dei maior hæc plaga est, sicut scriptum est: Et dedit illis deus spiritū transpunctionis. & iterum: Delectum ueritatis non receperunt, ut salui fierēt, ac propterea mittet illis deus operationem erroris, ut credant mendacio, ut iudicentur omnes qui non crediderunt ueritati, sed sibi placeant in iusticia. In iuste sibi placētes, & transpunctæ mētis alienatione demētes dei praecepta cōtemnunt, medelā uulneris negligunt, agere pœnitentiā nolunt. Ante admissū facinus improuidi, post facinus obstinati, nec prius stabiles, nec postmodum supplices, quando debuerant stare iacuerūt, quando iacere & prosternere se deo debent, stare se opinantur. Pacem sibi ultro nemine dante sumpserunt, falsa pollicitatione seducti, & apostatis ac perfidis iuncti, errorem pro ueritate sumpserunt. Cōmunicationem non cōmunicantium ratam ducunt, hominibus contra deum credunt, qui contra homines deo nō credunt. Eiusmodi homines quantum potestis effugite, perniciosos contactibus adhærentes, salubri cautione uitate. Sermo eorum sicut cancer serpit: colloquium uelut contagium transilit: noxia & uenenata persuasio persequutione ipsa peius interficit: illic superest pœnitentia, quæ satisfaciat. Qui autem pœnitentiam criminis tollunt, satisfactionis uiam claudunt, Ita fit, ut dum temeritate quorundā uel promittitur salus falsa, uel creditur, spes ueræ salutis adimatur. Vos uero fratres, quorum timor in deum pronus est, & in ruina licet animus constitutus mali sui memor est, pœnitentes ac dolentes peccata uestra perspicite, grauissimū conscientiaē crimen agnoscite, ad intelligentiā delicti uestri oculos cordis aperite, nec desperantes misericordiam domini, nec tamen iam ueniam uendicantes. Deus quantum

Esai. 6.

2. Thessal. 2.

Sermo malorum sicut cancer.

Deus misericors.

patris pietate indulgens semper & bonus est, tantum iudicis maiestate metuendus est. Quam magna deliquimus, tam granditer defleamus. Alto uulneri diligens & longa medicina non desit: poenitentia crimine minor non sit. Putas ne tu dominum cito posse placari, quem uerbis perfidis abnuisti, cui patrimonium praeponere maluisti, cuius templum sacrilega contagione uolastis? Putas facile eum misereri tui, quem tuum non esse dixisti? Orare oportet impensius & rogare, diem luctu transigere, uigilijs noctes ac fletibus ducere, tempus omne lachrymosis lamentationibus occupare, stratos solo adherere cineri, in cilicio uolutari & sordibus: post indumentum CHRISTI perditum, nullum iam uelle uestitum: post diaboli cibum malle ieiunium: iustis operibus incumbere, quibus peccata purgantur: eleemosynis frequenter insistere, quibus à morte animae liberatur, quod aduersarius auferbat, CHRISTVS accipiat: nec teneri iam nec amari patrimonium debet, quo quis & deceptus & uictus est. Pro hoste uitanda res, pro latrone fugienda, pro gladio metuenda possidentibus & uendenda. Ad hoc tantum profuerit quod remansit, ut inde crimen & culpa redimatur. Incunctanter & largiter fiat operatio: census omnis in medellam uulneris erogetur, opibus & facultatibus nostris qui de nobis iudicaturus est, domino foeneretur: Sic sub apostolis fides uiguit, sic primus credentium populus CHRISTI mandata seruauit: prompti erant, largi erant, distribuendum per apostolos totum dabant, & non talia delicta redimebant. Si precem toto corde quis faciat, si ueris poenitentiae lamentationibus & lachrymis ingemiscat, si ad ueniam delicti sui dominum iustis & continuis operibus inflectat, misereri talium potest, qui & misericordiam suam protulit dicens: Cum conuersus ingemueris, tunc saluaberis, & scies ubi fueris. & iterum: Nolo mortem peccatoris dicit dominus, quantum ut reuertatur & uiuat. Et Iohel propheta pietatem domini, domino ipso monente declarat: Reuertimini, inquit, ad dominum deum uestrum, quoniam misericors & pius est, & patiens & multae miserationis, & qui sententiam flectat aduersus maliciam irrogatam. Potest ille indulgentiam dare, sententiam suam potest ille deflectere. Poenitenti, operanti, roganti potest clementer ignoscere, potest acceptum ferre, quicquid pro talibus & petierint martyres, & fecerint sacerdotes. Vel si quis plus eum suis satisfactionibus mouerit, si eius iram, si indignatis offensam iusta deprecatione placauerit. Dat ille arma rursus, quibus uictus armetur, reparat & corroborat uires, quibus fides instaurata uegetetur. Repetet, & certamen suum miles iterabit, in acie prouocabit hostem, & quidem factus ad praelium fortior post dolorem. Qui sic deo satisfecerit, qui poenitentia facti sui, qui pudore delicti plus uirtutis & fidei de ipso lapsus sui dolore conceperit, exauditus & adiutus à domino, quam contristauerat nuper, letam faciet ecclesiam: nec iam solam dei ueniam merebitur, sed coronam.

Ezechiel. 33.

Iohel. 2.

Argumentum

ARGVMENTVM SERMONIS SEQVENTIS.

Sermo sextus eiusdem de oratione dominica, scilicet, Pater noster, in quo docet qua potissimū oratione uti, & qualiter ad eam accedere, & quo gestu corporis, & modo uocis conueniat, qui se Christianum esse asserit.

SERMO SEXTVS DE ORATIONE DOMINICA.

Vangelica præcepta fratres dilectissimi nihil sunt aliud, quàm magisteria diuina, fundamēta ædificandæ spei, firmamenta corroborandæ fidei, nutrimenta fouendi cordis, gubernacula dirigendi itineris, præsidia obtinendæ salutis: quæ dum dociles credentiū mētes in terris instruunt, ad cœlestia regna perducūt. Multa & per prophetas seruos suos dici deus uoluit & audiri, sed quanto maiora sunt quæ filius loquitur, quæ dei sermo, qui in prophetis fuit, propria uoce testatur? nō iam mandans ut paretur uenienti uia, sed ipse ueniens, & uiam nobis aperiens & ostendens, ut qui in tenebris mortis errantes improuidi & cæci prius fuimus, lucis gratia illuminati, iter uitæ, duce & rectore domino teneremus. Qui inter cætera salutaria sua monita & præcepta diuina, quibus populo suo consulit ad salutem, etiam orandi ipse formam dedit, ipse quid precaremur monuit & instruxit. Qui fecit uiuere, docuit & orare, benignitate scilicet qua & cætera dare & cōferre dignatus est, ut dum prece & oratione quā filius docuit, apud patrē loquimur, facilius audiamur. Iam prædixerat horam uenire, quando ueri adoratores adorarent patrem in spiritu & ueritate. & impleuit quod ante promiserat, ut qui spiritū & ueritatem de eius sanctificatione percepimus, de traditione quoq; eius uere & spiritaliter adoremus. Quæ enim potest magis spiritalis esse oratio, quàm quæ à CHRISTO nobis data est, à quo nobis & spiritus sanctus missus est? Quæ uera magis apud patrem precatio, quàm quæ à filio, qui est ueritas, de eius ore prolata est? ut aliter orare quàm docuit, non ignorantia sola sit, sed & culpa, quando ipse posuerit & dixerit: Reijcitis mandatū dei, ut traditionem uestram statuatis? Oremus itaq; fratres dilectissimi sicut magister deus docuit. Amica & familiaris oratio est deū de suo rogare, ad aures eius ascendere CHRISTI orationem. Agnoscat pater filij sua uerba, cum precem facimus. Qui habitat intus in pectore, ipse sit & in uoce. Et cum ipsum habeamus apud patrem aduocatum pro peccatis nostris, quādo peccatores pro delictis nostris petimus, aduocati nostri uerba promamus. Nam cum dicat: Quia quodcūq; petieritis à patre in nomine meo dabit uobis, quanto efficacius impetramus quod petimus in CHRISTI nomine? si petamus ipsius oratione? Sit autem orātib; sermo & precatio cum disciplina, quietem continens, & pudorem. Cogitemus nos sub conspectu dei stare. Placēdum est diuinis oculis & habitu corporis, & modo uocis. Nam ut impudē-

Oratio dominica cæteris ante ferenda.

Matth. 15.

Ioan. 16.

tis est clamoribus strepere, ita contra congruit uerecundo modestis preci-
 bus orare. Denique magisterio suo dominus secrete nos orare praecepit in
 abditis & secretis, uel semotis locis, in cubiculis ipsis, quod magis conuenit
 fidei, ut sciamus deum ubique esse praesentem, audire omnes & uidere, & ma-
 iestatis suae plenitudine in abdita quoque & occulta penetrare, sicut scriptum
 est: Ego deus approximans, & non deus de longinquo. Si absconditus fue-
 rit homo in absconditis, ergo ego non uidebo eum? Nonne coelum & ter-
 ram ego impleo? & iterum: In omni loco oculi dei speculantur bonos & ma-
 los. Et quando in unum cum fratribus conuenimus, & sacrificia diuina cum
 dei sacerdote celebramus, uerecundiae & disciplinae memores esse debemus:
 Non passim uentilare preces nostras inconditis uocibus, nec petitionem
 commendandam modeste, deo tumultuosa loquacitate iactare. Quia deus
 non uocis, sed cordis auditor est. Nec admonendus est clamoribus, qui
 cogitationes uidet, prouocante domino & dicente: Quid cogitatis ne-
 quam in cordibus uestris? & alio loco: Et scient omnes ecclesiae, quia ego
 sum scrutator renis & cordis. Quod Anna in primo regnorum libro eccle-
 siae typum portans custodit & seruat, quae dominum non clamorosa petiti-
 one, sed tacite & modeste intra ipsas pectoris latebras precabatur. Loqueba-
 tur prece occulta, sed manifesta fide: Loquebatur non uoce, sed corde, quia
 sic sciebat deum audire, & impetrauit efficaciter quod petijt, quia fideliter
 postulauit. Declarat scriptura diuina, quae dicit: Loquebatur in corde suo,
 & labia eius mouebantur, & uox eius non audiebatur, & exaudiuit eam de-
 us. Item legimus in psalmis: Dicite in cordibus & in stratis uestris & trans-
 pungimini. Per Hieremiam quoque hac eadem spiritus sanctus sugge-
 rit & docet dicens: In sensu autem tibi debet adorari deus. Adorans au-
 tem fratres dilectissimi, nec illud ignoret, quemadmodum in templo cum
 phariseo & publicanus orauerit: non alleuatis impudenter ad coelum ocu-
 lis, nec manibus insolenter erectis, pectus suum pulsans, & peccata intus
 inclusa contestans, diuinae misericordiae implorabat auxilium. Et cum sibi
 phariseus placeret, sanctificari hic magis meruit, qui sic orauit, qui spem
 salutis non in fiducia innocentiae suae posuit, cum innocens nemo sit, sed
 peccata confessus, humiliter orauit, & exaudiuit orantem, qui humilibus
 ignoscit. Quae dominus in euangelio suo ponit, & dicit: Homines duo ascen-
 derunt in templum adorare, unus phariseus, & alter publicanus. Phari-
 saeus cum stetisset, talia apud se precabatur: Deus gratias tibi ago, quia
 non sum sicut ceteri homines iniusti, raptores, adulteri, quomodo & publi-
 canus iste, ieiuno bis in sabbato, decimas do de omnibus quaecumque possi-
 deo. Publicanus autem de longinquo stabat, & neque oculos uolebat ad
 coelum leuare, sed percutiebat pectus suum dicens: Deus propicius esto
 mihi peccatori. Dico uobis descendit hic iustificatus magis in domum suam,
 quam

Hierc. 23.

Prouerb. 15.

Luce. 5.

Hierc. 17.

Anna typus
ecclesiae.

1. Reg. 1.

Psal. 4.

Hierc. 29.

Orandi adol-
rūdiq; modus

Innocēs nemo

Luce. 18.

quàm ille phariseus. Quia omnis qui se extollit humiliabitur, & qui se humiliauerit, exaltabitur. Quæ nos fratres dilectissimi de diuina lectione discientes, postquã agnouimus ad orationem qualiter accedere debeamus, cognoscamus, docente domino, & quid oremus. Sic, inquit, orate: Pater noster qui es in cœlis. Sanctificetur nomen tuum, Adueniat regnũ tuum, Fiat uolũtas tua sicut in cœlo & in terra. Panem nostrum quotidianũ da nobis hodie, & remitte nobis debita nostra, sicut & nos remittimus debitoribus nostris. Et ne patiaris induci nos in tentationẽ: sed libera nos à malo, amẽ. Ante omnia pacis doctor atq; unitatis magister singulatim noluit & priuatim precẽ fieri, ut quis cum precatur pro se tantũ precetur. Non dicimus pater meus, qui in cœlis es: nec, panem meum da mihi hodie. Nec dimitti sibi tantũ unusquisq; delicta postulat, aut ut in tentationẽ non inducatur, atq; à malo liberetur, pro se solo rogat. Publica est nobis & communis oratio: & quando oramus non pro uno, sed pro populo toto oramus, quia totus populus unum sumus. Deus pacis & cõcordiæ magister, qui docuit unitatem, sic orare unum pro omnibus uoluit, quomodo in uno omnes ipse portauit. Hanc orationis legem seruauerunt tres pueri in camino ignis inclusi, consonantes in prece, & spiritus consensione concordēs. Quod declarat scripturæ diuinæ fides, & cum docet quomodo orauerint tales, dat exemplum quod imitari in precibus debeamus, ut tales esse possimus. Tunc, inquit, illi tres quasi ex uno ore hymnũ canebant, & benedicebant dominũ. Loquebantur quasi ex uno ore, & nondum illos CHRISTVS orare docuerat, & idcirco orantibus fuit impetrabilis & efficax sermo, quia promerebatur dominum pacifica, & simplex, & spiritalis oratio: sic & apostolos cum discipulis post ascensum domini inuenimus orasse. Erant, inquit, perseuerantes omnes unanimes in oratione cum mulieribus & Maria, quæ fuerat mater Iesu, & fratribus eius. Perseuerabant in oratione unanimes, orationis suæ & instantiam simul & concordiam declarantes. Quia deus, qui inhabitare facit unanimes in domo, non admittit in diuinã & æternam domum, nisi apud quos est unanimes oratio. Qualia autem sunt fratres dilectissimi orationis dominicæ sacramenta, quàm multa, quàm magna, breuiter in sermone collecta, sed in uirtute spiritaliter copiosa: ut nihil omnino prætermissum sit, quod non in precibus atq; orationibus nostris cœlestis doctrinæ compendio comprehendatur. Sic ait, orate: Pater noster qui es in cœlis. Homo nouus renatus, & deo suo per gratiam eius restitutus, pater primo in loco dicit, quia filius esse iam cœpit. In sua, inquit, propria uenit, & sui eum non receperunt. Quotquot eum receperunt, dedit illis potestatem, ut filij dei fierent, qui credunt in nomine eius. Qui ergo credidit in nomine eius, & factus est dei filius, hinc debet incipere, ut & gratias agat, & profiteatur se dei filium, dum nominat patrem sibi esse in cœlis deum, con-

Matth. 23.

Orandum
quid.

Oratio sit cõ-
munis & pub-
blica.

Dan. 3.

Actu. 1.

Psal. 67.

Matth. 6.

Ioan. 1.

testetur quoque inter prima statim natiuitatis suae uerba renūciasse se terreno & carnali patri, & patrem solum nosse se & habere coepisse, qui sit in coelis, sicut scriptum est: Qui dicunt patri & matri, non noui te, & filios suos non agnouerunt, hi custodierunt praecepta tua, & testamentum tuum seruauerunt. Item dominus in euangelio suo praecepit, ne uocemus nobis patrem in terra, quod sit scilicet nobis unus pater qui est in coelis. Et discipulo qui mentionem defuncti patris fecerat, respondit: Sine, mortui mortuos suos sepeliant, dixerat enim patrem suum mortuum, cum sit credentium pater uiuus. Nec hoc solum fratres dilectissimi animaduertere & intelligere debemus, quod appellemus patrem, qui sit in coelis, sed coniungimus & dicimus: Pater noster, id est, eorum qui credunt, eorum qui per eum sanctificati, & gratiae spiritualis natiuitate reparati, filij dei esse coeperunt. Quae uox etiam ludaeos perstringit & percutit, qui CHRISTVM sibi per prophetas annunciatum, & ad se prius missum, non tantum spreuerunt infideliter, sed & crudeliter necauerunt. Qui iam non possunt patrem deum uocare, cum dominus eos confundat & redarguat dicens: Vos de diabolo patre estis, & concupiscentias patris uestri uultis facere. Ille enim homicida fuit ab initio, & in ueritate non stetit: quia ueritas non est in illo. Et per Esaiam prophetam deus damat indignans: Filios genui & exaltaui, ipsi autem me spreuerunt. Agnouit bos possessorem suum, & asinus praesepe domini sui, Israel autem me non cognouit, & populus me non intellexit. Veh gens peccatrix, populus plenus peccatis, semen nequam, filij scelesti. Dereliquistis dominum, & in indignationem misistis illum sanctum Israel. In quorum exprobrationem Christiani, quando oramus, pater noster dicimus, quia noster esse coepit, & ludaeorum (qui eum reliquerunt) esse desijt: nec peccator populus potest esse filius: sed quibus remissa peccatorum datur, eis filiorum nomen ascribitur, eis & aeternitas repromittitur, domino ipso dicente: Omnis qui facit peccatum, seruus est peccati. Seruus autem non manet in domo in aeternum, filius manet in aeternum, quanta autem domini indulgentia, quanta circa nos dignationis eius & bonitatis ubertas, qui sic nos uoluerit orationem celebrare in conspectu dei, ut deum patrem uocemus, & ut est CHRISTVS dei filius, sic & nos dei filij nuncupemur. Quod nomen nemo nostrum in oratione auderet attingere, nisi ipse nobis sic permisisset orare. Meminisse itaque fratres dilectissimi & scire debemus, quia quando deum patrem dicimus, quasi filij dei agere debemus, ut quomodo nos nobis placemus de deo patre, sic sibi placeat & ille de nobis. Conuersemur quasi dei templa, ut deum in nobis constet habitare. Nec degeneret actus noster a spiritu, ut qui coelestes & spirituales esse coepimus, non nisi spiritalia & coelestia cogitemus & agamus, qui & ipse deus dixit: Eos qui clarificant me clarificabo, & qui me spernit, spernetur. Beatus quoque Apostolus in epistola sua posuit: Non estis

estis uestri, empti enim estis precio magno, clarificate & portate deum in corpore uestro. Post hoc dicimus: Sanctificetur nomen tuum, non quod optemus deo, ut sanctificetur orationibus nostris, sed quod petamus ab eo ut nomen eius sanctificetur in nobis. Cæterum à quo deus sanctificatur qui ipse sanctificat? Sed quia ipse dixit: Sancti estote, quoniā ego sanctus sum: ideo petimus & rogamus, ut qui in baptismo sanctificati sumus, in eo quod esse cœpimus perseueremus: & hoc quotidie deprecamur. Opus est enim nobis quotidiana sanctificatione, ut qui quotidie delinquimus, delicta nostra sanctificatione assidua repurgemus. Quæ autem sit sanctificatio, quæ nobis de dei dignatione cōfertur, Apostolus prædicat dicens: Neque fornicarij, neque idolis seruientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorū appetitores, neque fures, neque fraudulentij, neque ebriosi, neque maledici, neque raptores regnum dei consequentur. Et hæc quidem fuistis, sed abluti estis, sed iustificati estis, sed sanctificati estis in nomine domini Iesu CHRISTI, & in spiritu dei nostri. Sanctificatos nos dicit in nomine domini Iesu CHRISTI, & in spiritu dei nostri. Hæc sanctificatio ut in nobis pmaneat oramus, & quia deus & iudex noster sanato à se & uiuificato cōminatur iam nō delinquere, ne quid ei deterius fiat, hanc continuis orationibus precem facimus, hoc diebus ac noctibus postulamus, ut sanctificatio & uiuificatio quæ de dei gratia sumitur, ipsius protectiōe seruetur. Sequitur in oratione (Ad ueniat regnum tuum) Regnum etiam dei repræsentari nobis petimus, sicut & nomen eius, ut in nobis sanctificetur postulamus. Nam deus quando non regnat, aut apud eum quando incipit, quod & semper fuit, & esse nō desinit? Nostrū regnum petimus aduenire à deo nobis repromissum, CHRISTI sanguine & passione quæsitum, ut qui in seculo ante seruiimus, postmodū CHRISTO dominante regnemus, sicut & ipse pollicetur & dicit: Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod uobis paratū est ab origine mundi. Potest uero fratres dilectissimi & ipse CHRISTVS esse regnum dei, quem uenire quotidie cupimus: cuius aduentus, ut cito nobis repræsentetur optamus. Nam cum resurrectio ipse nostra sit, qui in ipso resurgimus, sic & regnum dei potest ipse intelligi, quia in illo regnaturi sumus. Bene autem regnum dei petimus, id est, regnum cœleste, quia est & terrestre regnū. Sed qui renunciauit iam seculo, maior est, & honoribus eius & regno, & ideo qui se deo & CHRISTO dedicat, non terrena, sed cœlestia regna desiderat. Cōtinua autem oratione & prece opus est, ne excidamus à regno cœlesti, sicut Iudæi, quibus hoc promissum prius fuerat, exciderūt domino manifestante & probāte: Multi, inquit, uenient ab Oriente & Occidente, & recūbent cum Abraham, Isaac, & Iacob in regno cœlorum. Filij autem regni expellētur in tenebras exteriores: illic erit ploratio, & stridor

Sanctificetur
nomen tuum.

Leuiti. 20.

Delinquimus
quotidie.

1. Corint. 6.

Matth. 25.

Regnum cœle
ste.
Terrestre.

Matth. 8.

& stridor dentium. Ostendit, quia ante filij regni Iudaei erant, quando & filij dei esse perseverabant. Postquam cessauit circa illos nomen paternum, cessauit & regnū. Et ideo Christiani qui in oratione appellare patrem deū cœpimus: nos & ut regnū dei nobis ueniat oramus. addimus quoque & dicimus (Fiat uolūtas tua sicut in cœlo & in terra) nō ut deus faciat qd' uult, sed ut nos facere possimus quod deus uult. Nam deo quis obsistit quo minus quod uelit faciat? Sed quia nobis à diabolo obsistitur, quo minus per omnia noster animus atque actus deo obsequatur, oramus & petimus, ut fiat in nobis uoluntas dei, quæ ut fiat in nobis, opus est dei uoluntate, id est ope eius & protectione, quia nemo suis uiribus fortis est, sed dei indulgentia & misericordia tutus est. Denique & deus infirmitatem hominis, quæ portabat, ostendens ait: Pater si fieri potest, transeat à me calix iste. Et exemplum discipulis suis tribuens, ut non uoluntatem suam, sed dei faciant, addidit dicens: Verūtamen non quod ego uolo, sed quod tu. Et alio loco dicit: Non descendi de cœlo ut faciam uoluntatem meam, sed eius qui me misit. Quod si filius obaudiuit, ut faceret patris uoluntatem, quanto magis seruus obaudire debet, ut faciat dei uoluntatem? sicut in epistola sua Ioannes quoque ad faciendam dei uoluntatem hortatur & instruit dicens: Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt. Si quis dilexerit mundum, non est dilectio patris in illo, quia omne quod in mundo est, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & ambitio seculi, quæ non est à patre, sed ex concupiscentia mundi, & mundus transibit & concupiscentia eius: Qui autem fecerit uoluntatem dei, manet in æternum, quomodo & deus manet in æternum, qui in æternū manere uolumus, dei qui æternus est, uoluntatem facere debemus. Voluntas autem dei est, quam CHRISTVS & docuit & fecit. Humilitas in conuersatione, stabilitas in fide, uerecundia in uerbis, in factis iusticia, in operibus misericordia, in moribus disciplina, iniuriam facere non nosse, & factam tolerare posse, cum fratribus pacem tenere, deum toto corde diligere, amare in illo quod pater est, timere quod deus est, CHRISTO nihil omnino præponere, quia nec nobis ille quicquam præposuit, charitati eius inseparabiliter adhærere, cruci eius fortiter ac fidenter assistere, quando de eius nomine & honore certamen est, exhibere in sermone constantiam qua confitemur: in quaestione fiduciam, qua congregimur: in morte patientiam, qua coronamur: hoc est cohæredem CHRISTI uelle esse, hoc est præceptum dei facere, hoc est uoluntatem patris adimplere. Fieri autem petimus uoluntatem dei ut in cœlo & in terra, quod utrunque ad consummationem nostræ uoluntatis pertinet & salutis. Nam cum corpus è terra, & spiritum possideamus è cœlo, ipsi terra & cœlum sumus, & in utroque, id est corpore & spiritu, ut dei uoluntas fiat, oramus. Est enim inter carnem & spiritū.

Matth. 26.

1. Ioan. 2.

Voluntas dei.

Sicut in cœlo
& in terra.

& spiritum colluctatio, & discordantibus aduersus se inuicem quotidiana congressio, ut non quæ uolumus ipsa faciamus, dum spiritus cœlestia & diuina quærît, caro terrena & secularia concupiscit: & ideo petimus impense inter duo ista ope & auxilio dei concordiam fieri, ut dum & spiritu & carne uoluntas dei geritur, quæ per eum renata est, anima seruetur. Quod aperte atq; manifeste Apostolus Paulus sua uoce declarat: Caro, inquit, concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem. Hæc enim inuicē aduersantur sibi, ut non quæcunq; uultis ipsa faciatis. Manifesta autem sunt facta carnis, quæ sunt adulteria, fornicationes, immundicia, spurcicia, idololatriæ, ueneficia, homicidia, inimicitia, contentiones, æmulationes, animositates, prouocationes, similitates, dissensiones, hæreses, inuidiæ, ebrietates, comestationes, & his similia, quæ prædico uobis sicut prædixi, quoniam qui talia agunt: regnum dei non possidebunt. Fructus autem spiritus est charitas, gaudium, pax, magnanimitas, fides, mansuetudo, cōtinentia, castitas. Et idcirco quotidianis imò continuis orationibus hoc precamur & in cœlo & in terra uoluntatē circa nos dei fieri, quia hæc est uoluntas dei, ut terrena cœlestibus cedant, spiritalia & diuina præualeāt. Potest etiā sic intelligi fratres dilectissimi, ut quoniā mandat & monet deus etiā inimicos diligere, & pro his quoq; qui nos persequuntur orare, petamus & pro illis qui adhuc terreni sunt, & necdum cœlestes esse cœperūt, ut & circa illos uoluntas dei fiat, quam CHRISTVS hominē conseruando & redintegrandō perfecit. Nam cum discipuli ab eo non iam terreni appellentur, sed sal

Nam panis uitæ CHRISTVS est, & panis hic omnium non est, sed noster est, & quomodo dicimus pater noster, quia intelligentium & credentium pater est, sic & panem nostrum uocamus, quia CHRISTVS noster, qui corpus eius contingimus, panis est. Hunc autem panem dari nobis quotidie postulamus, ne qui in CHRISTO sumus, & eucharistiam quotidie ad cibum salutis accipimus, intercedente aliquo grauiore delicto, dum abstenti, & non communicantes à cœlesti panē prohibemur, à CHRISTI corpore

Colluctatio
carnis & spi-
ritus.

Gala. 5.

Matth. 5.

1. Corinth. 15.

Panē nostrū
quotidianum
interpretatio

- Iodn. 6.* corpore separemur, ipso prædicante & monente: Ego sum panis uitæ qui de cælo descendi. Si quis ederit de hoc pane, uiuet in æternum. Panem autem quem ego dederò, caro mea est pro seculi uita. Quando ergo dicit in æternum uiuere, si quis ederit de eius pane, ut manifestum est eos uiuere, qui corpus eius attingunt, & eucharistiam iure cõmunicationis accipiunt: ita cõtra timendum est & orandum, ne dum quis abstentus separatur à CHRISTI corpore, procul remaneat à salute, cõminante ipso & dicente: Nisi edertis carnem filij hominis, & biberitis sanguinem eius, non habebitis uitam in uobis. Et ideo panem nostrum, id est CHRISTVM dari nobis quotidie petimus, ut q̃ in CHRISTO manem⁹ et uiuimus, à sanctificatiõe & corpore eius nō recedam⁹. Potest uero & sic intelligi, ut qui seculo renūciauimus, & diuitias eius & pompas fidei gratia spiritalis abieciimus, cibū nobis tantum petamus & uictum, cum instruat dominus & dicat: Qui non renūciauerit omnibus quæ sunt eius, non potest meus discipulus esse. Qui autē CHRISTI cœpit esse discipulus, secundum uocem magistri sui renunciāns omnibus, diurnum debet cibum petere, nec in longum desideria petitionis nostræ extendere, ipso iterum domino præscribente & dicente: Nolite in crastinum cogitare, crastinus enim dies ipse cogitabit sibi. Sufficit diei malicia sua. Merito ergo CHRISTI discipulus uictum sibi in diem postulat, qui de crastino cogitare prohibetur, quia & contrariū sibi fit & repugnans, ut quæramus in seculo diu uiuere, qui petimus regnum dei uelociter aduenire. Sic & beatus Apostolus monet, formans & corroborans spei nostræ ac fidei firmitatem: Nihil, inquit, intulimus in hunc mundum, uerum neq̃ auferre quid possumus. Habentes itaq̃ exhibitionem & tegumentum his contenti simus. Qui autem uolunt diuites fieri, incidunt in tentationem & mulpas diaboli, & desideria multa & nocentia, quæ mergunt hominem in perditionē & in interitum. Radix enim omniū malorū est cupiditas, quam quidam appetentes naufragauerūt à fide, & inseruerunt se doloribus multis. Docet non tātum cõtemnendas, sed & periculosas esse diuitias illic esse radicem malorum blandientium, cecitatem mentis humanæ occultā * depredatione fallentium. Vnde & diuitem stultum seculares copias cogitantem, & se exuberantium fructuum largitate iactantem redarguit deus dicens: Stulte hac nocte expostulatur anima tua: quæ ergo parasti cuius erunt? Lætabatur stultus in fructibus nocte moriturus, & cui uitam deerat, uictus abundantiam cogitabat. Contra autem dominus perfectum & consummatum docet fieri, qui omnibus suis uenditis atque in usum pauperum distributis thesaurum sibi condit in cælo. Eum dicit posse se sequi, & gloriam dominicæ passionis imitari, qui expeditus & succinctus nullis laqueis rei familiaris inuoluitur, sed solutus ac liber. facultates suas ad dominum ante præmissas, ipse quoque comitatur. Ad quod ut possit

possit unusquisq; nostrum parare se sic discit orare, & de orationis lege qualis esse debeat noscere. Neque enim deesse quotidianus cibus potest iusto, cum scriptum sit. Non occidit dominus fame animam iusti. & iterum: Iunior fui & senui, & non uidi iustum derelictum, neq; semen eius quærens panem: Item dominus promittat & dicat: Nolite cogitare dicētes, quid edemus, aut quid bibemus, aut quid uestiemur? hæc enim nationes quærunt. Scit autem pater uester, quia horum omnium indigetis. Quærите primum regnum & iusticiam dei, & hæc omnia apponētur uobis. Quærentibus regnum & iusticiam dei, omnia promittit apponi. Nam cum sint dei omnia, habenti dominū nihil deerit, si deo ipse non desit. Sic Danieli in leonū lacu iussu regis incluso, prandium diuinitus procuratur, & inter feras esurientes & parcentes homo dei pascitur. Sic alitur Helias in fuga: & in solitudine coruis ministrantibus, & uolucris cibum sibi apportantibus in perfectione nutritur. Atque ô humanæ maliciæ detestanda crudelitas: feræ parcunt, aues pascunt, homines insidiant & sæuiunt. Post hæc & pro peccatis nostris deprecamur dicētes: Et remitte nobis debita nostra, sicut & nos remittimus debitoribus nostris. Post subsidium cibi petitur & uenia delicti, ut qui à deo pascitur, in deo uiuat, nec tantum præsentī & temporali uitæ, sed & æternæ consulatur, ad quā uenire potest, si peccata donentur: quæ debita dominus appellat, sicut in euangelio suo dicit: Remissi tibi omne debitum, quia me rogasti. Quàm autem necesse, quàm prouidenter & salubriter admonemur, quod peccatores sumus, qui pro peccatis rogare cōpellimur, ut dum indulgentia de deo petitur, conscientia suæ animus recorderetur. Ne quis sibi quasi innocens placeat, & se extollendo plus pereat, instruitur & docetur peccare quotidie, dum quotidie pro peccatis iubetur orare. Sic denique & Ioannes in epistola sua monet dicens: Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nosipsum decipimus, & ueritas in nobis non est. Si autem confessi fuerimus peccata nostra, fidelis & iustus est dominus, qui nobis peccata dimittat. In epistola sua utrunque complexus est, quod & rogare pro peccatis debeamus, & impetremus indulgentiam cum rogamus. Ideo & fidelem dixit dominum ad dimittenda peccata, fidem pollicitationis suæ referuantem, Quia qui orare nos pro debitis & peccatis docuit, paternam misericordiam promissit & ueniam securam. Adiunxit planè & addidit legem, certa nos conditione & sponsione constringens, ut sic nobis dimitti debita postulemus, secundum quod & ipsi debitoribus nostris dimittimus: scientes impetrare non posse, quod pro peccatis petimus, nisi & ipsi circa debitores nostros paria fecerimus. Idcirco & alio in loco dicit: In qua mensura mensi eritis, in ea remetietur uobis. Et qui seruus post dimissum sibi à domino omne debitum, conseruo suo noluit ipse dimittere, in carcerem religatur. Quia indulgere conseruo suo

Prover. 10.

Psal. 36.

Matth. 6.

Danielis. 14.

3. Reg. 17.

Remitte nobis debita.

Matth. 18.

1. Ioan. 1.

Matth. 7.

Ibidem. 18.

suo noluit, quod sibi à domino indultum fuerat, amisit. Quæ ad hoc fortius CHRISTVS in præceptis suis maiore censuræ suæ uigore prædixit: *Mat. II.* Cum steteritis, inquit, ad orationem, remittite si quid habetis aduersus aliquem, ut & pater uester qui in cœlis est remittat peccata uobis: si autē uos nō remiseritis, neq; pater uester qui in cœlis est remittet peccata uobis. Excusatio tibi nulla in die iudicij superest. cum secundū tuam sententiā iudiceris, & quod feceris, hoc & ipse patiaris. Pacificos enim & concordēs atque unanimes esse in domo sua deus præcipit, & quales nos fecit natiuitate secūda, tales uult renatos perseverare, ut qui filij dei esse cœpimus, in dei pace maneamus, & quibus spiritus unus est, unus sit & animus & sensus: sic nec sacrificiū deus recipit. Dissidentem ab altari reuertentem prius fratri reconciliari iubet, ut pacificis precibus & deus possit esse pacatus. Sacrificium deo maius est pax nostra, & fraterna concordia, & de unitate patris & filij & spiritus sancti plebs adunata, Neq; enim in sacrificijs, quæ Abel & Chaim primi obtulerunt, munera eorum deus, sed corda intuebatur, ut ille placeret in munere, qui placebat in corde. Abel pacificus & iustus, dū deo sacrificat innocenter, docuit & ceteros, quando ad altare munus offerunt, sic uenire cum timore dei, cum simplici corde, cum lege iusticiæ, cū concordia pax. Merito ille dum in sacrificio dei talis esset, postmodū sacrificium deo factus est, ut martyriū primus ostēdens, initiaret & sāguinis sui gloria dominicam passionē, qui & iusticiam habuerat & pacem. Tales deniq; à domino coronantur. tales in die iudicij cum domino uindicabūtur. Cæterum discordans & dissidens, & pacē cum fratribus nō habens, secundū quod beatus Apostolus & scriptura sancta testatur, nec si pro nomine CHRISTI occisus fuerit, crimen dissensionis poterit euadere, quia sicut scriptum est: Qui fratrem suum odit, homicida est, nec ad regnum cœlorum peruenit, ut cum deo uiuat homicida. Non potest esse cum CHRISTO, qui imitator Iudæ maluit esse, quā CHRISTI. Quale delictum est, quod nec baptismo sanguinis potest abluī? quale crimen est, quod martyrio non potest expiari? Illud quoq; necessarie admonet dominus, ut in oratione dicamus. Et ne patiaris nos induci in tentationem. Qua in parte ostenditur nihil contra nos aduersarium posse, nisi deus ante permiserit, ut omnis timor noster & deuotio, atq; obseruatio ad deum cōuertatur, cum in tentationibus nostris nihil malo liceat, nisi potestas inde tribuat, probat scriptura diuina, quæ dicit: Venit Nabuchodonosor rex Babylonie in Hierusalē. & expugnabat eam, & dedit eā deus in manu eius. Datur autē potestas aduersus nos malo, secundū nostra peccata, sicut scriptū est: Quis dedit in direptionē Iacob & Israël eis, qui prædantur illum? nōne deus cui peccauerunt, & nolebant in uis eius ambulare, neq; audire legem eius, & superduxit super eos iram animationis suæ? & iterū: Salomone peccante, & à præceptis & à uis dñi recedente

*Mat. II.**Gen. 4.**1. Ioan. 3.**Ne nos inducas in tentationem.**4. Reg. 24.**Es. 4. 2.**3. Reg. 11.*

recedere sic positum est: excitauit dominus sathan ipsi Salomoni. Potestas uero aduersus nos dupliciter datur, uel ad poenam cum delinquimus, uel ad gloriam cum probamur: sicuti de Iob factum uidemus, manifestante deo & dicente: Ecce omnia quaecumque habet, in manus tuas do, sed ipsum caue ne tangas. Et dominus in euangelio loquitur tempore passionis: Nullam haberes, inquit, aduersum me potestatem, nisi data tibi esset de super. Quando autem rogamus ne in tentationem incidamus, admonemur infirmitatis & imbecillitatis nostrae, dum sic rogamus, ne quis se insolenter extollat, ne quis sibi superbe atque arroganter aliquid assumat, ne quis aut confessionis, aut passionis gloriam suam ducat, cum dominus ipse humilitatem docens dixerit: Vigilate & orate, ne ueniatis in tentationem. Spiritus quidem promptus est: caro autem infirma, ut dum praecedat humilis & summissa confessio, & datur totum domino, quicquid suppliciter cum timore & honore dei petitur, ipsius pietate praestetur. Post ista omnia in consummatione orationis uenit clausula, uniuersas petitiones & preces nostras collecta breuitate concludens. In nouissimo enim ponimus: Sed libera nos a malo: comprehendentes aduersa cuncta quae contra nos in hoc mundo molitur inimicus, a quibus potest esse fida & firma tutela, si nos deus liberet, si deprecantibus atque implorantibus opem suam praestet. Quando autem dicimus: libera nos a malo, nihil remanet quod ultra adhuc debeat postulari, cum semel protectionem dei aduersus malum petamus, qua impetrata contra omnia quae diabolus & mundus operantur, securi stamus & tuti. Quis enim ei de seculo metus est, cui in seculo deus tutor est? Quid mirum, fratres dilectissimi, si oratio talis est quam deus docuit, qui magisterio suo omnem precem nostram salutaris sermone breuiavit: Hoc iam per Esaïam prophetam fuerat ante praedictum, cum plenus spiritu sancto de dei maiestate ac pietate loqueretur: Verbum consummans, inquit, & breuians in iustitia, quoniam sermonem breuiatum faciet deus in toto orbe terrae. Nam cum dei sermo dominus noster IESUS CHRISTVS omnibus uenerit, & colligens doctos pariter & indoctos, omni sexui atque aetati praecepta salutis addiderit, praeceptorum suorum fecit grande compendium, ut in disciplina coelestis discipulorum memoria non laboraret, sed quod esset simplici fidei necessarium, uelociter disceret. Sic cum doceret quid sit uita aeterna, sacramentum uitae magna & diuina breuitate completus est dicens: Haec est autem uita aeterna, ut cognoscant te solum & uerum deum, & quem misisti IESUM CHRISTUM. Item cum de lege & prophetis praecepta prima & maiora decerperet: Audi, inquit, Israël, dominus deus tuus dominus unus est. Et diliges dominum deum tuum de toto corde tuo, & de tota anima tua, & de tota uirtute tua, hoc est primum, & secundum simile huic: Diliges proximum tuum tanquam te. In his duobus praeceptis tota lex pendet & propheta. & iterum: Quaecumque uolueritis ut faciant uobis homines

Iob. 1.

Ioan. 19.

Mar. 14.

Sed libera nos a malo.

Esa. 10.

Ioan. 17.

Deute. 6.

Matth. 7.

mines bona, ita & uos facite illis. Hæc est enim lex & prophetæ. Nec uerbis tantum, sed & factis dominus orare nos docuit ipse orans frequenter & deprecans, & quid facere nos oporteret exempli sui contestatione demonstrans, sicut scriptum est: Ipse autem fuit secedens in solitudine & adorans, & iterum: Exiuit in montem orare, & fuit pernoctans in oratione dei. Quod si ille orabat, qui sine peccato erat, quanto magis peccatores oportet orare? Et si ille per totam noctem iugiter uigilans continuis precibus orabat, quanto nos magis in frequentanda oratione debemus nocte uigilare? Orabat autem dominus & rogabat non pro se, quid enim pro se innocens precaretur? sed pro delictis nostris, sicut & ipse declarat cum dicit ad Petrum: Ecce sathanas expetiuit ut uos uexaret quomodo triticum, ego autem rogavi pro te, ne deficiat fides tua. Et postmodum pro omnibus patrem deprecatur dicens: Non pro his autem solum rogo, sed & pro his qui credituri sunt per uerbum ipsorum in me, ut omnes unum sint, sicut tu pater in me & ego in te, ut & ipsi in nobis sint. Magna domini propter salutem nostram benignitas pariter & pietas, ut non contentus quod nos sanguine suo redimeret, adhuc pro nobis amplius & rogaret. Rogantis autem desiderium uidete quod fuerit, ut quomodo unum sunt pater & filius, sic & nos in ipsa unitate maneamus, ut hinc quoque possit intelligi quantum delinquat, qui unitatem scindit & pacem, cum pro hoc & rogauerit dominus, uolens scilicet plebem suam unire, cum sciret ad regnum dei discordiam non uenire. Quando autem stamus ad orationem, fratres dilectissimi, uigilare & incumbere ad preces toto corde debemus. Cogitatio omnis secularis & carnalis abscedat, nec quicquam tunc animus quam id solum cogitet quod precatur. Ideo & sacerdos ante orationem præfatione præmissa, parat fratrum mentes dicendo, sursum corda, dum respondet plebs, habemus ad dominum, admoneatur nihil aliud se quam dominum cogitare debere. Claudatur contra aduersarium pectus, & soli deo pateat, nec ad se hostem dei tempore orationis adire patiatur: obrepit enim frequenter & penetrat, & subtiliter fallens preces nostras à deo auocat, ut aliud habeamus in corde, aliud in uoce, cum intentione sincera dominum debeat non uocis sonus, sed animus & sensus orare. Quæ autem signitia est alienari & capi ineptis cogitationibus & prophanis, cum dominum deprecaris, quasi sit aliud quod magis debeas cogitare, quam quod cum deo loquaris? Quomodo te audiri à deo postulas, cum te ipse non audias? Vis esse deum memorem tui cum rogas, cum tu ipse memor tui non sis? hoc est ab hoste in totum non cauere, hoc est quando oras dominum, maiestatem dei negligentia orationis offendere, hoc est uigilare oculis & corde dormire, cum debeat Christianus & cum dormit oculis corde uigilare: Sicut scriptum est ex persona ecclesiæ loquentis in cantico canticorum: Ego dormio & cor meum uigilat, quapropter solícite & caute Apostolus admonet dicens:

Luc. 9.
Matth. 14.
Mar. 6.

Lu. 22.

Ioan. 17.

Cogitatio car-
nalis abijcenda
Sursum corda

Canti. 5.

net dicens: Instate orationi uigilantes in ea. docens scilicet & ostendens eos Coloss. 4.
impetrare quod postulant de deo posse, quos deus uideat in oratione ui-
gilare. Orantes autem non infructuosis, nec nudis precibus ad deum ue-
niamus. Inefficax petitio est, cum precatur deum sterilis oratio. Nam cum Matth. 3.
omnis arbor non faciens fructum excidatur, & in ignem mittatur, utiq; &
sermo non habens fructum, promereri deum non potest, qui nulla opera-
tione fecundus est. Et ideo scriptura diuina instruit dicens: Bona est oratio Tobie. 12.
cum ieiunio & eleemosyna. Nam qui in die iudicii premium pro operibus
& eleemosynis redditurus est, hodie quoq; ad orationem cum operatione
uenienti benignus auditor est. Sic denique Cornelius centurio cum oraret Cornelius cen-
turio.
meruit audiri: Fuit faciens multas eleemosynas in plebem, & semper orans Actuum. 10.
deum, huic circa horam nonam oranti assistit angelus testimonium reddēs
sui operis & dicens: Corneli orationes tuæ & eleemosynæ ascenderunt ad Tobie. 12.
memoriam coram deo. Cito orationes ad deum ascendunt, quas ad deum
merita nostri operis imponūt. Sic & Raphaël angelus Tobie oranti semp,
& semper operanti testis fuit dicēs: Opera dei reuelare & cōfiteri honorificū
est. Nam quando orabas tu & Sara, ego obtuli memoriam orationis ue-
stræ in conspectu claritatis dei. Et cum sepelires tu mortuos simpliciter, &
quia non es cunctatus exurgere & derelinquere prandium tuum, & abisti
& condidisti mortuum, & missus sum tentare te, & iterum misit me deus cu-
rare te & Saram nurum tuam. Ego enim sum Raphaël unus ex septem an- Raphaël an-
gelis iustis, qui assistimus & conuersamur ante claritatem dei. Per Esaïam gelus.
quoq; dominus ammonet & docet similia contestans: Solue, inquit, omnē Esaia. 58.
nodum iniustitiæ, resolu suffocationes impotentium commertiorum. Di-
mitte quassatos in requiem & omnem * consignationem iniustam dissipa. al's* cogitatio,
Frange esurienti panem tuum, & egenos sine tecto induc in domum tuam. nem.
Si uideris nudum uesti, & domesticos seminis tui non despicias. Tūc erum-
pet temporaneum lumen tuum, & uestimenta tua cito orientur, & præbit
ante te iustitia, & claritas dei circundabit te. Tunc exclamabis & deus exau- Esaia. 58.
diet te, dum adhuc loqueris, dicit: ecce adsum. Adesse se promittit, & audire
& protegere se eos dicit, qui iniustitiæ nodos de corde soluentes, & eleemo-
synas circa domesticos dei secundum eius præcepta facientes, dum audiunt
quod deus præcepit fieri, ipsi quoque à deo merentur audiri. Beatus apo-
stolus Paulus in necessitate pressuræ adiutus à fratribus opera quæ fiunt,
sacrificia dei dixit esse: Saturatus sum, inquit, recipiens ab Epaphrodito ea philip. 4.
quæ à uobis missa sunt, odorem suauitatis, sacrificio accepto & placente
deo. Nam quando quis miseretur pauperis, deo foenerat, & qui dat mini-
mis deo donat, spiritualiter deo suauitatis odorem sacrificat. In orationibus
uero celebrandis inuenimus obseruasse cum Daniele tres pueros, in fide
fortes, & in captiuitate uictores, horam tertiam, sextam, nonam, sacramen-

*Institut horar
canonicar ex di
uo Cyrilliano.*

to scilicet trinitatis, quæ in nouissimis temporibus manifestari habebat. Nam & prima hora in tertiam ueniens, consummatum numerum trinitatis ostendit. Itemq; ad sextam quarta procedens, declarat alteram trinitatem. Et quando à septima nona completur per ternas horas trinitas perfecta numeratur, quæ horarum spacia iam pridem spiritaliter determinantes adoratores dei statutis & legitimis ad precem temporibus seruebant, & manifesta postmodum res est, sacramentum olim fuisse, quod ante sic iusti precabantur. Nam super discipulos hora tertia descendit spiritus sanctus, qui gratiam dominicæ repromissionis impleuit. Item Petrus hora sexta in tectum superius ascendens signo pariter & uoce dei monētis instructus est, ut omnes ad gratiā salutis admitteret, cum de emundandis gentilibus ante dubitaret. Et dominus hora sexta crucifixus ad nonam, peccata nostra sanguine suo abluit, & ut redimere & uiuificare nos posset, tunc uictoriam suam passione perfecit. Sed nobis, fratres dilectissimi, præter horas antiquitus obseruatas orandi, nunc & spacia & sacramenta creuerunt. Nam & mane orandum est, ut resurrectio domini matutina oratione celebretur: quod olim spiritus sanctus designabat in psalmis dicens: Rex meus & deus meus, quoniam ad te orabo domine mane, & exaudies uocem meam, mane assistam tibi, & contemplanor te. & iterum per prophetam loquitur dominus: Diluculo uigilabunt ad me dicentes: Eamus & reuertamur ad dominum deum nostrum: Recedente item sole ac die cessante necessario rursum orandum est. Nam quia CHRISTVS sol uerus, & dies uerus est, sole ac die seculi recedente, quando oramus & petimus ut super nos lux denuo ueniat, CHRISTI precamur aduentum lucis æternæ gratiā præbiturum. CHRISTVM autem diem dictum, in psalmis declarat spiritus sanctus: Lapis, inquit, quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli: à domino factus est, & est admirabilis in oculis nostris. Iste est dies quem fecit dominus, ambulemus & iocundemur in eo. Item quod sol appellatus sit Malachim propheta testatur dicens: Vobis autem qui timetis nomen domini orietur sol iustitiæ, & in alis eius curatio est. Quod si in scripturis sanctis sol uerus & dies uerus est CHRISTVS, hora nulla à Christianis excipitur, quominus frequenter ac semper deus debeat adorari, ut qui in CHRISTO, hoc est, in sole & in die uero sumus, insistamus per totum diem precibus & oremus, & quando mundi lege decurrens uicibus alternis nox resoluta succedit, nullum de nocturnis tenebris esse oratibus damnum potest, quia filius lucis & nocte dies est. Quando enim sine lumine est, cui lumen in corde est? Aut quomodo sol ei & dies non est, cui sol & dies CHRISTVS est? Qui autem in CHRISTO, hoc est, in lumine semper sumus, nec noctibus ab oratione cessamus. Sic Anna uidua sine intermissione rogans semper & uigilans perseuerabat in promerendo deo: sicut in euangelio scriptum est: Non

Mane orandū

Psal. 5.

Orandū uespi

Psal. 117.

Malach. 4.

est: Non recedebat, inquit, de templo, ieiunijs & orationibus seruans nocte ac die. Viderint uel gentiles, qui necdū illuminati sunt: uel Iudæi, qui deserto lumine in tenebris remanserunt. Nos, fratres dilectissimi, qui in domini luce semper sumus, qui meminimus & tenemus quid esse accepta gratia coeperimus computemus noctē pro die. Ambulare nos credamus semper in lumine, non impediamur à tenebris quas euasimus, nulla sint horis nocturnis precum damna, nulla orationum pigra & ignaua dispēdia. Per dei indulgentiam recreati spiritaliter & renati, imitemur quod futuri sumus, habituri in regno sine interuentu noctis solum diem. Sic nocte quasi in lumine uigilemus oraturi semper, & acturi gratias deo: hic quoque orare & gratias agere non desinamus.

CAECILII CYPRIANI

LIBELLVS VNVS AD FORTVNATVM DE EXHOR-

tatione martyrii, XII. capitibus distinctus, ex quibus
plenius summarium noscitur argumentum,

DESIDERASTI Fortunate charissime nobis, ut quoniam pressurarum & persecutionum pondus incumbit, & in fine atque in consummatione mundi antichristi tempus infestum appropinquare iam cœpit, ad præparandas & corroborandas fratrum mentes de diuinis scripturishortamenta componerem, quibus milites CHRISTI ad spiritale & cœleste certamen animarem. Obtemperādum fuit desiderio tuo tam necessario, ut quantum sufficit nostra mediocritas auxilio diuinæ inspirationis instructa, quasi arma ac munimenta quædam pugnaturis fratribus de præceptis diuinis promerentur. Parum est enim quod dei plebem classico nostræ uocis erigimus, nisi credentium fidem, ac dicatam deo deuotamque uirtutē diuina lectione firmemus. Quid autem potius ac maius curæ nostræ ac sollicitudini congruit, quàm ut commissum nobis diuinitus populum & exercitum in castris cœlestibus constitutum, aduersus diaboli tela & iacula exhortationibus assiduīs præparemus? Neque enim idoneus potest esse miles ad bellum, qui non exercitatus in campo prius fuerit. Aut qui agonisticā coronā

Miles in exercitatus bello inutilis.

2 3 querit

Diabolus longu usu doctus querit adipisci, in stadio coronabitur nisi usum & peritiam uiriū ante me-
 ditetur. Aduersarius uetus est & hostis antiquus, cum quo praelium geri-
 mus. Sex mille annorum plene complētur, ex quo hominem diabolus im-
 pugnat. Omnia iam genera tentandi & artes atq; insidias deiciendi usu
 ipso uetustatis edidicit. Si imparatum inuenerit CHRISTI militem, si ru-
 dem, si non sollicitum ac toto corde uigilantem, circumuenit nescium, fallit
Christi miles inuictus. incautum, decipit imperitum. Si uero quis dominica praecepta custodiens
 & fortiter CHRISTO adhaerens contra eum steterit, uincatur necesse est,
 quia CHRISTVS quem confitetur inuictus est. Ac ne in longum sermo-
 nem meum extenderem, frater charissime, & audientem uel legentem stili-
 latoris copia fatigare, compendium feci, ut propositis titulis quos quis &
 nosse debeat & tenere, capitula dominica subnecterem, & id quod propo-
 sueram diuinæ lectionis autoritate solidarem, ut non tam tractatum meū
 uidear tibi misisse, quā materiam tractatibus praeuisse, quæ res in usum
 singulis proficit utilitate multorum. Nam si confectam & paratam iam ue-
 stem darem, uestis esset mea, qua alius uteretur, & forsan non pro habitu-
 dine staturæ & corporis res alteri facta minus congruēs haberetur. Nunc ue-
 ro de agno, per quem redempti ac uiuificati sumus, lanam ipsam & purpu-
 ram misi, quam cum acceperis, tunicam tibi pro uoluntate conficies, & plus
 ut in domestica tua atq; in propria ueste lataberis, & cæteris quoq; ut con-
 ficere & ipsi pro arbitrio suo possint, quod misimus exhibebis, ut uetere illa
 nuditate contexta perferant omnes indumenta CHRISTI, cœlestis gra-
 tiæ sanctificatione uestiti. Necnon & illud consilium, frater charissime, utile
 & salubre perspexi in exhortatione tam necessaria, quæ martyres faciat, am-
 putandas esse uerborum nostrorum moras & tarditates, atq; ambages ser-
 monis humani subtrahendas, ponēda illa sola, quæ deus loquitur, quibus
Præcepta dei arma Christi anorum. seruos suos ad martyrium CHRISTVS hortatur. Præcepta ipsa diuina
 uelut arma pugnantibus suggerenda sunt. Illa sint militaris tubæ hortamē-
 ta, illa pugnantibus classica. Inde aures erigantur, inde instruantur mentes,
 inde & animi & corporis uires ad omnem passionis tollerantiam roboren-
 tur. Nos enim qui domino permittente primum baptisma credentibus de-
 dimus, ad aliud quoq; singulos preparemus, insinuantes & docentes hoc
 esse baptisma in gratia maius, in potestate sublimius, in honore preciosius,
 baptisma in quo angeli baptizant, & in quo deus & CHRISTVS eius exul-
 tant: baptisma post quod nemo iam peccat, baptisma quod fidei nostræ in-
 crementa consummat, baptisma quod nos de mūdo recedentes statim deo
 copulat. In aquæ baptismo percipitur peccatorum remissa, in sanguinis co-
 rona uirtutū. Amplectenda res est & optanda, & omnium postulationum
 nostrarum precibus expetenda, ut qui serui dei sumus, simus & amici.

Caput

CAPVT PRIMVM

In exhortandis itaque ac præparandis fratribus nostris, & fidei ac uirtutis firmitate ad præconium dominicæ confessionis, atque ad prælium persecutionis, & passionis armandis: primo in loco dicendum est, idola deos non esse, quæ sibi homo facit. Neque enim quæ fiunt factore suo & fabricatore maiora sunt, aut protegere & seruare quenquam possunt quæ ipsa de templis suis pereunt, nisi ab homine seruentur. Sed nec elementa colenda esse, quæ homini secundum dispositionem & præceptum dei seruiunt.

II.

Destructis idolis & elementorum ratione monstrata, ostendendum dominum solum colendum esse.

III.

Tunc addendum quæ comminatio dei sit aduersus eos, qui idolis sacrificant.

IIII.

Præterea docendum non facile ignoscere deum idololatriis.

V.

Et quod sic idololatriæ indignetur deus, ut præceperit etiam eos interficere, qui sacrificare & seruire idolis suaserint.

VI.

Subiungendum post hæc quod redempti ac uiuificati CHRISTI sanguine, nihil CHRISTO præponere debeamus, quia nec ille quicquam nobis præposuerit, & ille propter nos mala bonis prætulit, paupertatem diuitijs, seruitutem dominationi, mortem immortalitati. Nos contra in passionibus nostris paupertati seculari, paradisi diuitias & delicias præferamus, dominatum & regnum æternum temporariæ seruituti, immortalitatem morti, deum & CHRISTVM diabolo & antichristo.

VII.

Infinuandum quoque, ne erepti de faucibus diaboli & de laqueis seculi liberati, si in angustijs & pressuris esse cœperint, egredi denuo ad seculum uelint & perdant quod euaserint.

VIII.

Insistendum potius esse & perseverandum in fide & ueritate, & celestis ac spiritualis gratiæ consummatione, ut ad palmam & coronam possit perueniri.

IX.

Ad hoc enim pressuras & persecutiones fieri ut probemur.

X.

Nec timendas esse iniurias, & pugnas persecutionum, quia maior est dominus ad protegendum, quàm diabolus ad impugnandum.

XI.

Ac ne expauescat aliquis & conturbetur ad pressuras, & persecutiones, quas patimur in isto mundo, probandum ante prædictum esse, quod nos mundus odio habiturus esset, & quod persecutiones aduersum nos excitaret, ut ex hoc ipso quod hæc fiant, manifesta sit fides diuinæ pollicitationis in mercedibus & præmijs postmodum secuturis. Nec nouum quid accidat

24

Christianis

Christianis quando ab initio mundi boni laborauerint, & oppressi atq; occisi sint iusti ab iniustis.

XII.

In nouissima parte ponendum est, quæ spes & quæ merces maneat iustos & martyres post conflictationes huius temporis & passionis: & quod plus accepturi simus in passionis remuneratione, quàm quod hic sustineamus in ipsa passione.

CAPITVLVM PRIMVM.

Sapient. 15.

Quod idola dñi non sint, & quod nec elementa uice dei colenda sint, in psalmo cxiij. Idola gentiũ argētum & aurũ, opus manuum hominum. Os habent & non loquentur, oculos habent & non uident. Aures habent & non audiunt, neq; em̃ est spiritus in ore ipsoꝝ. Similes illis fiāt homines qui faciunt ea. Item in Sapiētia Salomonis: Om̃ia idola nationum æstimauerunt deos, quibus neq; oculorum usus est ad uidendum, neq; nares ad percipiendum sp̃ritum, neq; aures ad audiendum, nec digiti in manibus ad tractandum, sed & pedes eorum pigri ad ambulandum. Homo enim fecit illos, & qui spiritum mutuatus est finxit illos. Nemo autem sibi similem homo poterit deum fingere, cum sit enim mortalis, mortuum fingit manibus iniquis: Melior autem ipse ihs quos colit, quoniam niam ipse quidem iuxta, illi nunquam. Item in Exodo. Non facies tibi idolum, nec cuiusquam similitudinem. Item apud Salomonem de elementis: Neque opera attendentes agnouerunt quis esset artifex, sed aut ignem, aut spiritum, aut citatum aërem, aut gyrum stellarum, aut nimiam aquam, aut solem & lunam deos putauerunt. Quorum si propter speciem hoc æstimauerunt, sciant, quanto ihs dominus sit speciosior, aut si uirtutes & opera eorum mirati sunt, intelligant ab ipsis, quoniam qui hic cōstituit fortia fortior est illis.

II.

Deute. 32.

Exo. 20.

Deute. 6.

Apoca. 14.

Quod deus solus colendus sit, in Deuteronomio: Dominum deum tuum adorabis, & illi soli seruiēs. Item in Exodo: Non erunt tibi dñi alij absque me. Item illic: Videte quia ego sum, & non est deus prater me. Ego interimam & uiuere faciam, percutiam & ego sanabo, & non est qui eripiat de manibus meis. Item in Apocalypsi: Et uidi alium angelum uolantem in medio cœli, habentem euangelium æternum, ut annunciret super terram, & super omnes nationes, & tribus, & linguas, & dicentem uoce magna: Metuite potius deum, & date illi claritatem, quoniam uenit hora iudicij eius, & adorete eum qui fecit cœlum & terram, mare & omnia quæ in eis sunt. Sic & dominus in euangelio cōmemorationem facit primi & secūdi

& secundi præcepti dicens: Audi Israël, dominus deus tuus dominus unus *Deut. 6.*
est. Et diliges dominum deum tuum de toto corde tuo, & de tota anima tua, *Matth. 22.*
& de tota uirtute tua. Hoc primum, & secundum simile huic: Diliges proxi-
mum tuum tanquam te. In his duobus mandatis tota lex pendet & propheta.
& iterum: Hæc est autem uita æterna, ut cognoscant te solum uerum deum, *Ioan. 17.*
& quem misisti Iesum CHRISTVM.

III.

Quæ comminatio dei sit aduersus eos qui idolis sacrificant, in Exodo: *Exo. 22.*
Sacrificans dijs eradicabitur, nisi deo soli. Item in Deuteronomio: Sacrifica, *Deute. 32.*
uerunt dæmonijs & non deo. Item apud Esaïam: Adorauerunt eos quos *Esai. 2.*
fecerunt digiti eorum, & curuatus est homo, & humiliatus est uir, & non la-
xabo illis. & iterum: Illis fudistis libamina, & illis imposuistis sacrificia. Su- *Ibidem. 57.*
per hæc non indignabor dicit dominus: Item Hieremias: Nolite ambula- *Hiere. 7.*
re post deos alienos ut seruiatis eis, & ne adoraueritis eos, & ne incitetis me
in operibus manuum uestrarum ad disperdendos uos. Item in Apocaly-
psi: Si quis adorat bestiam & imaginem eius, & accipiet notam in fronte *Apocal. 14.*
sua aut in manu, bibet & ipse de uino iræ dei mixto in poculo iræ eius,
& punietur igne & sulphure sub oculis sanctorum angelorum, & sub ocu-
lis agni, & fumus de tormentis eorum in secula seculorum ascendet. Nec
habebunt requiem die ac nocte, quicumque adorauerint bestiam & imagi-
nem eius.

IIII.

Non facile ignoscere deum idololatriæ. Moyses in Exodo pro populo
rogat nec impetrat. Precor, ait, domine deliquit hic populus delictum gran- *Exodi. 32.*
de, fecerunt sibi deos aureos: & nunc si dimittis illis delictum grande, dimit-
te: sin autem sine me, & dele de libro quem scripsisti. Et dixit dominus ad
Moysen: Si quis delinquit ante me deleam eum de libro meo. Item cum
Hieremias pro populo deprecaretur, dominus ad eum loquitur dicens: Et *Hiere. 7.*
tu noli orare pro populo hoc, & noli postulare pro ipsis in prece & oratio-
ne, quia non exaudiam illum in tempore quo inuocabunt me, in tempo-
re afflictionis suæ. Ezechiel quoque hanc eandem denunciat indigna- *Ezech. 14.*
tionem de eis qui in deum delinquant: Et fuit, inquit, uerbum domini ad
me dicens: Fili hominis terra quæcunque peccauerit mihi, ut delictum de-
linquat, extendam manum meam super eam, & obteram stabilimentum
panis, & immittam in ea famem, & auferam de ea hominem & pecora. Et
si fuerint tres uiri in medio eius Noë, Daniel, & Iob, non liberabunt filios
neque filias, ipsi soli salui erunt. Item in Regum primo libro: Si delinquen- *1. Reg. 2.*
do peccet uir aduersus uirum, orabunt pro eo dominum. Si autem in deum
peccet homo, quis orabit pro eo?

V

Quod sic idololatria indignetur deus, ut præceperit etiã eos interfici, qui
sacrificare & seruire idolis suaserint: in Deuteronomio: Quod si rogauerit *Deute. 13.*
te frater

te frater tuus, aut filius tuus, aut filia tua, aut uxor tua, quæ est in sinu tuo, aut amicus tuus, qui æqualis est animæ tuæ, latenter dicēs: Eamus & seruiamus dijs alienis, dijs gentium: non consenties ei, & non exaudies eum & non parces oculus tuus super eum, & non celabis eum, & annuncians annūciabis de illo. Manus tua erit super eum in primis interficere eum, & manus omnis populi postremo, & lapidabunt eum & morietur, quoniam quæsiuit auertere te à dño deo tuo. & iterū loquitur dominus & dicit: Nec ciuitati parcendum etiam si uniuersa cōsenserit ad idololatriam, aut si audieris in una ex ciuitatibus quas dominus deus tuus dabit tibi inhabitare te, illic dicentes: Eamus & seruiamus dijs alienis quos non nosti: Interficiens eos ne cabis omnes qui sunt in ciuitate cæde gladij, & incendes ciuitatem igni, & erit sine habitaculo in æternum. Non reædificabitur etiam nunc ut auertatur deus ab indignatione iræ suæ. Et dabit tibi misericordiam & miserebitur tui, & multiplicabit te, si exaudieris uocem domini dei tui, & obseruaueris præcepta eius. Cuius præcepti & uigoris memor Mathathias interfecit eum qui ad aram sacrificaturus accesserat. Quod si ante aduentum CHRISTI circa deum colendum, & idola spernenda hæc præcepta seruata sunt, quanto magis post aduentum CHRISTI seruanda sunt, cum ille ueniens non uerbis rantum nos hortatus sit, sed & factis, post omnes iniurias & contumelias passus quoq; & crucifixus, ut nos pati & mori exemplo suo doceret, ut nulla sit homini excusatio pro se non patienti, cum passus sit ille pro nobis, & cum ille passus sit pro alienis peccatis, multo magis pro peccatis suis pati unumquemq; debere. Et ideo in euangelio cōminatur & dicit: Qui cunq; confessus me fuerit coram hominibus, & ego confitebor eum coram patre meo qui est in cœlis: Qui autem negauerit me coram hominibus, & ego negabo eum coram patre meo qui est in cœlis. Item apostolus Paulus: Si enim commorimur, inquit, & conuiuemus. Si toleramus & conregnabimus. Si negamus, & ipse negabit nos. Item Ioannes. Qui negat filium, nec patrem habet. Qui confitetur filium, & filiū & patrem habet. Vnde nos ad contemptum mortis hortatur dominus & corroborat dicēs: Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere. Magis autē metuite eum qui potest animam & corpus occidere in gehennam. & iterū: Qui amat animam suam perdet eam, & qui odit animam suam in isto seculo, in uitam æternam conseruabit illam.

VI.

Quod redempti & uiuificati CHRISTI sanguine nihil CHRISTO præponere debeamus: In euangelio dominus loquitur & dicit: Qui diligit patrem aut matrem plus quàm me, non est me dignus. Et qui diligit filium aut filiā super me, nō est me dignus. Et qui nō accipit crucē suā & sequit me, nō est me dignus. Sic & in Deutero. scriptū est: Qui dicunt patri aut matri: non noui

non noui te, & filios suos non agnouerunt, hi custodierunt praecepta tua, & testamentum tuum seruauerunt. Item apostolus Paulus: Quis nos, inquit, ^{Rom. 8.} separabit à charitate CHRISTI, pressura, an angustia, an persecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius? Sicut scriptum est: Quia propter te occidimur tota die, aestimati sumus ut oues uictimae, sed in his omnibus superamus propter eum qui nos dilexit. & iterum: Non estis uestri, ^{1. Cor. 6.} empti enim estis precio magno, glorificate & portate deum in corpore uestro, & iterum: Pro omnibus mortuus est, ut & qui uiuunt iam non sibi uiuant, sed ei qui pro ipsis mortuus est, & resurrexit. ^{2. Cor. 5.}

VII.

Ereptos de faucibus diaboli & de laqueis seculi liberatos non debere denuo ad seculum reuerti, ne perdant quod euaserint. In Exodo Iudaicus populus ad umbram nostri & imaginem praefiguratus, cum deo tutore & uindice euassisset Pharaonis atque Aegypti, id est, diaboli & seculi, durissimam seruitutem, circa deum perfidus & ingratus, aduersus Moysen mussitatus, respiciens solitudinis ac laboris incommoda, & non intelligens libertatis ac salutis beneficia diuina, reuerti quaerit ad Aegyptum, hoc est, ad seculi seruitutem, unde fuerat abstractus, cum magis fidere in deum deberet & credere, quoniam qui à diabolo & seculo liberauit populum suum, proteget liberatum: Quid hoc nobis, inquiunt, fecisti eijciendo nos de Aegypto? Melius erat nobis seruire Aegyptijs, quam mori in solitudine hac. Et dixit ^{Exo. 14.} Moyses ad populum: State fidentes & uidete salutem quae est à domino, quam nobis faciet hodie. Dominus ipse pugnabit pro uobis & uos tacebitis. Quod nos admonens in euangelio suo dominus & docens ne ad zabulum rursus & ad seculum quibus renunciauimus & unde euasimus, reuertamur dicit: Nemo retro attendens & superponens manum suam in aratrum ^{Luce. 9.} aptus est regno dei. Et qui in agro est, non reuertatur retro. Memores estote ^{Luce. 17.} uxoris Loth. Ac ne quis aliqua uel cupiditate rerum uel suorum dulcedine retardetur, quominus CHRISTVM sequatur addidit & dicit: Qui non renunciat omnibus quae sunt eius, non potest meus esse discipulus.

VIII.

Insistendum esse & perseverandum in fide & uirtute, & coelestis & spiritualis gratiae consummatione, ut ad palmam & ad coronam possit perueniri. In paralipemenon: Dominus uobiscum est quamdiu & uos estis cum ipso. Si autem dereliqueritis eum, derelinquet uos. Item apud Ezechielem: Iustitia iusti non liberabit eum in quacunque die exerrauerit. Item dominus in euangelio loquitur & dicit: Qui perseverauerit usque in finem, hic saluus erit. & iterum: Si manseritis in uerbo meo, uere discipuli mei eritis, & ^{Matth. 10.} cognoscetis ueritatem, & ueritas liberabit uos. Praemonens quoque nos semper paratos esse debere, & expeditos in procinctu firmiter stare, adiecit & dicit: Sint lumbi uestri praecincti, & lucernae ardentes, & uos si ^{Luce. 12.} miles

miles hominibus expectantibus dominum suum, quando reuertatur à nu-
ptijs, ut cum uenerit & pulsauerit aperiant ei. Felices serui illi, quos adueni-
ens dominus inuenerit uigilantes. Item beatus Apostolus ut fides nostra
1. Cor. 9. proficiat & crescat, & ad summa perueniat hortatur dicens: Nescitis quoniā
qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, unus tamē accipit coronam.
Sic currite ut apprehendatis. Et illi quidem ut corruptibilem coronam acci-
2. Timo. 2. piant, nos autem incorruptā. & iterum: Nemo militans deo, implicat se mo-
lestijs secularibus ut possit placere ei cui se probauit. Sed & si certauerit quis
Rom. 12. nō coronabitur, nisi legitime pugnauerit. & iterum: Oro autem uos fratres
per misericordiam dei ut constituatis corpora uestra hostiam uiuentē, san-
ctam, deo placentem, & ne configuremini seculo huic, sed transformemini
in renouatione spiritus ad probandum quā sit uoluntas dei bona, & pla-
Rom. 8. cens & perfectā. & iterum: Sumus filij dei: si autem filij, & hāredes, hāredes
quidem dei, cohāredes autem CHRISTI. Si quidem compatiamur ut &
comagnificemur. In Apocalypsi eadem loquitur diuinā prädicationis hor-
Apoc. 3. tatio dicens: Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam. Quod exē-
plum perseverandi & permanendi designatur in Exodo: ubi Moyses ad su-
Amalech figu perandum Amalech, qui figuram portat diaboli, in signo & sacramēto crui-
ra diaboli. cis alleuat supinas manus. Nec uincere aduersarium potuit, nisi postq̃ sta-
Exo. 17. bilis in signo alleuatis iugiter manibus perseverauit. Et factum est, inquit,
cum leuabat Moyses manus, praualebat Israël. Vbi autem submiserat ma-
nus, inualebat Amalech. Et accepto lapide supposuerunt sub eo, & sede-
bat super eum. Et Aaron & Ur sustentabāt manus eius hinc & inde, & fa-
ctæ sunt manus Moysi stabiles usque in occasum solis. Et fugauit Iesus
Amalech & omnem populum eius. Et dixit dominus ad Moysen: Scribe
hoc (ut sit in memoria) in libro, & da in aures Iesu, quoniam deletionē del-
lebo memoriam Amalech sub cœlo.

IX.

Ad hoc enim pressuras & persecutiones fieri ut probemur, in Deutero-
Deute. 13. nomio: Tētat uos dominus deus uester, ut sciat si diligitis eum ex toto cor-
de uestro, & ex tota anima uestra, & ex tota uirtute uestra. & iterum apud
Eccli. 27. Salomonem: Vasa figuli probat fornax, & homines iustos tentatio tribu-
Roma. 5. lationis. Paulus quoque paria testatur, ac loquitur dicens: Gloriamur in
spe claritatis dei. Non solum autem sed & gloriamur in pressuris, sci-
entes quoniam pressura tolerantiam operatur, tolerantia autem pro-
bationem, probatio autem spem, spes autem non confunditur, quia dile-
ctio dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est
1. Petri. 4. nobis. Et Petrus in epistola sua ponit & dicit: Charissimi nolite mirari ar-
dorem accidentem uobis, qui ad tentationem uestrā fit, nec excidatis tanq̃
nouum aliquid uobis contingat. Sed quotienscunq̃ communicatis CHRI-
STI passionibus, per omnia gaudete, ut & in reuelatiōe facta claritatis eius
gaudentes

gaudētes exultetis. Si impropere uobis in nomine CHRISTI, beati estis, quia maiestatis & uirtutis domini nomen requiescit in uobis, quod quidē per illos blasphematur, per nos autem honoratur. X.

Timendas non esse iniurias & poenas persecutionum, & ne expauescat quis ad pressuras & persecutiones quas patitur in hoc mundo, quia maior est dominus ad protegendū, q̄p̄ zabalus ad impugnādum. Ioannes in epistola sua ponit & dicit: Maior est qui in uobis est, quā qui in isto mundo. item in psalmo: Nō metuum quid mihi faciat homo, domin⁹ mihi auxiliator est. & iterū: Isti in equis, nos autē in nomine domini dei nostri magnificabimus. Ipsi obligati sunt & ceciderunt, nos autem surreximus & erecti sumus. Et adhuc fortius docens & ostendens spiritus sanctus castra zabuli non timenda, & si bellum nobis hostis indixerit, in ipso magis bello spem nostram consistere, & congressione illa iustos ad diuinæ sedis & salutis æternæ præmiū peruenire, in psalmo ponit & dicit: Si directa in me fuerint castra, non timebit cor meum. Et si exurrexerit super me bellū, in illud ego sperabo. Vnam petij à domino, hāc requiram, ut inhabitem in domo domini per omnes dies uitæ meæ. Item in Exodo declarat scriptura diuina pressuris multiplicari nos potius & augeri dicens: Quantoq̄p̄ eos deprimebant, tanto plures fiebant & inualecebant magis. Et in Apocalypsi protectione diuina promittitur in passionibus nostris: Nihil, inquit, horum timeas, quæ passurus es. Nec alius securitatem nobis pollicetur & protectionem quā qui & per Esaiam prophetam loquitur dicens: Noli timere quia ego te redemi, & uocaui te in nomine tuo, meus es tu. Et si pertransieris per aquam, tecum sum, & flumina te non inundabunt. Et si pertransieris per ignem, ignis non comburet te, quoniam ego dominus deus tuus sum, qui te saluum facio. Qui & in euāgelio promittit auxilium diuinum dei seruis in persecutionibus nō defuturum, dicens: Cum autem uos tradiderint, nolite cogitare quomodo aut quid loquamini, dabitur enim uobis in illa hora quid loquamini. Nō enim uos estis qui loquimini, sed spiritus patris uestri qui loquitur in uobis. & iterum: Ponite in cordibus uestris non præmeditari excusare: ego enim dabo uobis os & sapientiā, cui non poterunt resistere aduersarij uestri. Sic & in Exodo ad Moysen contantem & ad populum trepidantem deus loquitur dicens: Quis dedit os homini? & q̄s fecit mutum? & quis surdum? & quis uidentem & cæcum? nōne ego dominus deus? Et nūc perge & ego aperiam os tuum, & instruam te quid loquaris. Nec difficile est deo aperire os hominis deuoti sibi, & confessori suo inspirare constantiā & fiduciam loquēdi, qui in Numeris aduersus Balaam prophetam etiam asinam fecit loqui. Quare in persecutionibus nemo cogitet quod periculum diabolus importet, sed cōsideret quod auxiliū deus præstet, nec mentem labefaciat humana infestatio, sed corroboret fidem di-

A uina

uina protectio, quādo unusquisq; secundū dominica promissa & fidei suae merita tantū accipiat de dei ope, quantū se credit accipere, nec sit quod omnipotēs praeſtare nō possit, nisi accipientis fides caduca defecerit. XI.

Ante praedictum esse quod nos mundus odio habiturus esset, & quod persecutiones aduersus nos excitaret, & quod nihil nouū Christianis accideret, cum ab initio mūdi boni laborauerint, & oppressi atq; occisi sint iusti ab iniustis. Dominus in euangelio praemonet & praenunciat dicens: Si mū-
Ioan. 15. dus uos odit, scitote quoniam me primo odit. Si de mūdo essetis, mūdos quod suum esset amaret. Sed quia de mundo non estis & ego elegi uos de mundo, propterea odit uos mundus. Mementote sermonis quem dixi uobis: Nō est seruus maior domino suo. Si me persecuti sunt, & uos psequen-
Ioan. 16. tur. & iterum: Veniet hora ut omnis qui uos occiderit, putet se officiū deo facere. Sed hoc facient, quoniā non cognouerunt patrem neque me. Hāc autem locutus sum uobis, ut cum uenerit hora eorum memores sitis, quia ego dixi uobis. & iterum: Amen amen dico uobis: quia plorabitis & plangetis, seculum autem gaudebit: uos tristes eritis, sed tristitia uestra in laeticiam ueniet. & iterum: Hāc locutus sum uobis, ut in me pacem habeatis, in seculo autē pressuram. Sed fidite quoniam ego uici seculum. & iterum cum
Luc. 21. a discipulis suis interrogaretur de signo aduentus sui & consummationis mundi, respondit & dixit: Cauete ne quis uos fallat, multi enim uenient in
Mar. 13. nomine meo dicētes. Ego sum CHRISTVS, & multos fallent. Incipietis autem audire bella & auditus bellorū, uidete nolite tumultuari: oportet enim
Matth. 24. hāc fieri, sed nōdum est finis. Exurget autem gens super gentem, & regnū super regnum, & erūt fames & terrāmotus & pestilentiae per loca. Omnia autem ista initia parturitionum sunt. Tūc tradent uos in tribulationem & interficient uos, & eritis odibiles omnibus gentibus propter nomen meū. Et tunc scandalizabuntur multi, & se inuicem tradent & odient inuicē. Et multi pseudoprophetae exurgēt & seducent multos, & eo quod facinus abundet, & refrigescet charitas multorū. Qui autem tolerauerit usq; in finē, hic saluus erit. Et praedicabitur euāgeliū istud regni per totū orbem terrae in testimonium omnibus gētibus, & tunc ueniet finis. Cum autem uideritis abominationem uastationis, quae dicta est per Danielelem prophetam stantem in loco sancto (qui legit intelligat) tunc qui in Iudaea sunt fugiant in montes, & qui in tecto est non descendat tollere quicquam de domo: & qui in agro est non conuertatur retro auferre uestimentum suum. Vah autem praegnantibus & nutriendis in illis diebus. Orate autem ne fiat fuga uestra hyeme neque sabbato. Erit autem tunc pressura magna, qualis non fuit ab initio mundi usq; nunc, sed neq; fiet: & nisi breuiati essent dies illi, non esset salua omnis caro, propter electos autem breuiabuntur dies illi. Tunc si quis dixerit uobis: ecce hic est CHRISTVS, aut ecce illic, nolite cre-
dere

dere. Surgēt enim pseudochristi & pseudoprophetae, & dabunt signa magna & prodigia ad errorem faciendum si fieri potest & electis. Vos autē Matth. 24. cauete, ecce prædixi uobis omnia. Si ergo dixerint uobis: Ecce in solitudine est, nolite exire, ecce in cubiculis, nolite credere. Sicut enim coruscatio quæ exiit ab Oriēte & apparet usq; ad Occidentē, ita erit & aduētus filij hominis. Vbi fuerit corpus, illic colligentur aquilæ. Continuo autem post pressurā dierum illorum sol tenebrasset, & luna non dabit lumen suū, & stellæ cadēt de cælo, & uirtutes cælorum mouebuntur. Et tunc apparebit signum filij hominis in cælo, & lamentabūtur iē omnes tribus terræ, & uidebūt filium hominis uenientem in nubibus in uirtute magna & claritate. Et mittet angelos suos cum uirtute magna & claritate, & cum tuba magna, & colligent electos eius à quatuor uentis à summis cælorum usq; ad summitates eorum. Nec noua aut repentina hæc sunt quæ nunc accidunt Christianis, cū boni & iusti semper & dei lege innocentia ac ueræ religionis timore deuoti per pressuras & iniurias, & graues ac multiformes infestationū pœnas angusti itineris difficultate gradiantur. Sic in origine statim mūdi Abel iustus à fratre primus occiditur: & Iacob fugatur, & Ioseph uenūdatur, & Dauid misericordem, Saul rex persequitur. & Heliā maiestatem dei cōstanter ac fortiter asserentem, rex Achab opprimere conatur. Zacharias sacerdos interficitur in medio templi & altaris, ut illic hostia ipse fiat, ubi deo hostias immolabat. Tot deniq; martyria iustorum sæpe celebrata, tot ædita in posterum fidei & uirtutis exēpla. Tres pueri Ananias, Azarias, Mizaël ætate compares, dilectione concordēs, fide stabiles, uirtute constantes, flāmis ac pœnis urgentibus fortiores, soli se deo seruire, solū nosse, solum colere proclamant, dicentes: Nabuchodonosor rex non opus est nobis de hoc uerbo respondere tibi. Etenim deus cui nos seruimus, potens est nos eripere de camino ignis ardētis, & de manibus tuis rex liberare nos. Quod si noluerit, notum sit tibi, quia dñs tuis nō seruiemus, & statuam auream quam statuisti, non adoramus. Et Daniel deo deuotus & sancto spiritu plenus exclamat & dicit: Nihil colo ego nisi dominū meum, qui condidit cælum Daniel. 3. & terram. Tobias quoq; sub regali licet ac tyrannica seruitute, sensu tamē ac spiritu liber, confessionem suā deo seruat, & uirtutem, maiestatemq; diuinam sublimiter prædicat dicens: Ego in terra captiuitatis meæ cōfitebor illi, & ostendam uirtutem eius in natione peccatrice. Quid uero in Machabæis septem fratres natalium pariter & uirtutum sorte consimiles, septenarium numerum sacramento perfectæ consummationis implentes? sic fratres septem in martyrio cohærentes, ut primi in dispositione diuina septē dies annorum septem milia continētes, ut septem spiritus & angeli septem qui assistunt & conuersantur ante faciem domini, & lucerna septiformis in tabernaculo martyrij, & in Apocalypsi septem cādelabra aurea, & apud Apocal. 1.

A 2 Salomonem

Angusta bo-
norum uia.
Genes. 4.
1. Reg. 14.
3. Reg. 19.
Matth. 32.

Daniel. 14.

Tob. 13.

Machab. 7.

Septem Machabæi
numeri. Vide
in Augustini
de Civ. Dei lib.
11. Cap. 21.

Prouer. 9. Salomonē columnæ septem, super quas ædificat domum sapientia, ita &
 istic septem fratrum numerus ecclesiarum septem numerum sui quātitate
 complexus, secundum quod in primo Regum libro legimus, sterilem se-
Esai. 4. ptem peperisse. Et apud Esaiam: Septem mulieres unum hominem appre-
 hendunt, cuius inuocari super se nomen exposcunt. Et apostolus Paulus:
Apocal. 1. qui huius legitimi numeri & certi meminit ad septem ecclesias scribit. Et in
 Apocalypsi dominus mandata sua diuina & præcepta cœlestia ad septem
 ecclesias & earundē angelos dirigit, qui nunc iste in fratribus numerus inue-
 nitur, ut consummatio legitima impleatur. Cum septem liberis planē copu-
 lantur & mater origo & radix, quæ ecclesias septē postmodū peperit, ipsa
 prima & una super petram domini uoce fundata. Nec uacat quod in pas-
 sionibus sola cū liberis mater est. Martyres em̄ qui se dei filios in passione
Matth. 23. testantur, iam non nisi deo patre censentur, sicut in euangelio docet dicēs:
 Ne uocaueritis uobis patrem super terram, unus est enim pater uester qui
 in cœlis est. Quæ uero ædiderunt confessionum præconia, quā præclara,
2. Machab. 7. quā magna documenta fidei præbuerunt? Rex Antiochus infestus im-
 mo in Antiocho antichristus expressus, ora martyrum gloriosa & spiritu
 confessionis inuicta contagio suillæ carnis maculare quærebat, & cum fla-
 gellis grauitè uerberasset, ac nihil promouere potuisset, sartagine iussit
 igniri: quibus ignitis & accensis, eū qui primus locutus fuerat & magis re-
 gem uirtutis & fidei cōstantia prouocauerat, admoueri præcepit & frigi,
 producta & execta prius lingua quæ confessa deum fuerat. Quod mar-
 tyriū gloriosius contigit? lingua enim confessa nomen dei prior ad deum
 debuit ipsa proficisci. Post in secundo excogitatis acrioribus pœnis, ante-
 quam cætera membra torqueret, cutem capitis cum capillis detraxit, odio
 scilicet certo. Nam cum caput uiri C H R I S T V S sit, & caput Christi de-
 us, qui caput laniabat in martyre, deum & C H R I S T V M persequeretur
 in capite. At ille martyrio suo fidēs, & resurrectionis sibi præmīum de dei
 remuneratione promittens exclamauit & dixit: Tu quidem impotens ex
 hac præsentī uita nos perdis, sed mundi rex defunctos pro suis legibus in
 æternam uitæ resurrectionem suscitabit. Tertius linguam postulatus cito
 protulit: nam pœnam linguæ execandæ iam didicerat à fratre contemne-
 re, manus quoque amputandas constanter extendit, multum beatus gene-
 re isto supplicij cui contigit extensis manibus ad pœnam passionis domi-
 nicæ instar imitari. Necnon & quartus pari uirtute tormenta contemnēs,
 & ad retundendum regem cœlesti uoce respōdens exclamauit & dixit: Po-
 tius est ab hominibus morti datos expectare spem à deo, iterum suscitan-
 dos ab eo in uitam æternam: tibi enim resurrectio ad uitam nō erit. Quin-
 tus præter quod carnificinam regis & duos uariosq; cruciatus fidei uigore
 calcabat, ad præscientiam quoque & noticiam futurorū spiritu diuinitatis
 animatus

animatus prophetauit regi, & indignationem dei & ultionē uelociter pſe-
cuturam. Potestatem, inquit, inter homines habēs, cum sis corruptibilis, fa-
cis quod uis. Noli autem putare genus nostrum à deo derelictum esse. Su-
stine & uide magnam potestatem eius, qualiter te & semen tuum torque-
bit. Quale illud leuamētum fuit martyrii, quā magnum quā grande so-
latium? in cruciatibus suis non tormenta propria cogitare, sed tortoris sui
supplicia prædicare? In sexto uero non uirtus sola, sed humilitas prædican-
da est, nihil sibi martyrem uindicasse, nec confessionis suæ honorem super-
bis uocibus uentilasse, peccatis potius suis ascripsisse, quod persecutionem
agere pateretur, deo uero dedisse quod postmodum uindicaretur. Docuit
esse martyres uerecūdos de ultione fidere, & nihil in passiōe iactare. Noli,
inquit, frustra errare, nos eī propter nosmetipsos hic patimur peccātes in
deum nostrum. Tu autem ne te existimes impune futurum aggressus pu-
gnare cum deo. Admirabilis quoque mater, quæ nec sexus infirmitate fra-
cta, nec multiplici orbitate commota, morientes liberos spectauit libēter,
nec pœnas illas pignorū, sed & glorias computauit, tam grande martyriū
deo præbens uirtute oculorum suorum, quā præbuerūt filij eius tormen-
tis & passione membrorum. Cum sex punitis & occisis superesset unus ex
fratribus, cui rex diuitias & potētatus & multa pollicebatur, ut crudelitas
eius, aut feritas, uel unius subacti solatio foueretur, & peteret ut ad filium
deiciendum secū deprecaretur & mater. Deprecata est illa, sed ut decebat
martyrum matrem, ut decebat legis & dei memorem, ut decebat filios su-
os non delicate sed fortiter diligentē. Deprecata est eī sed ut deum confi-
teretur, deprecata est ne à fratribus suis frater in consortio laudis & gloriæ
separaretur, tunc se septem filiorum computans matrem, si sibi contingeret
septem deo peperisse nō seculo. Armans itaq; eum & corroborans, & feli-
ciorem tunc partu filiū generans: Fili, inquit, miserere mei, quæ te in utero
mensibus nouem portaui, & lac triennio dedi, & alui, & in ætatē istam per-
duxi. Oro fili aspicias cœlum & terram, & omnibus (quæ in eis sunt) aspe-
ctis intelligas, quia ex nihilo fecit illa deus & hominum genus. Itaq; fili ne
timeas carnificem istum, sed dignus fratribus effectus excipias mortem, ut
in illa miseratione cum fratribus tuis te recipiā. Magna laus matris in ex-
hortatione uirtutis, sed maior in dei timore & in fidei ueritate, quod nihil
sibi aut filio de sex martyrū honore promisit, nec fratrum precem profutu-
ram credidit ad negantis salutem. Persuasit potius participem fieri passio-
nis, ut in iudicij die posset cum fratribus inueniri. Post hæc liberis suis com-
moritur & mater, neq; enim aliud iam decebat, quā ut quæ martyres pe-
pererat & fecerat, in cōsortio illis gloriæ iungeretur, & quos ad deum præ-
miserat, ipsa quoq; sequeretur. Ac ne quis uel libelli, uel alicuius rei obla-
ta sibi occasione qua fallat, amplectatur decipientium malum munus, nec

Eleazarus. Eleazarus tacendus est, qui cū sibi à ministris regis offerretur facultas, ut accepta carne qua liceret sibi uesci, ad circumueniendū regem simularet se edere, quæ de sacrificijs atque illicitis cibis ingerebantur, consentire ad hāc fallaciam noluit dicens, nec ætati suæ, nec nobilitati cōuenire id fingere, quo cæteri scandalizarentur, & in errorem inducerentur, existimantes & Eleazarum nonaginta annos natum ad morem alienigenarum relictā & prodita dei lege transisse: nec tantū esse lucrari breuīa uitæ momēta, ut offenso deo incurreret æterna supplicia. Atq; illic excruciatu diu & in extremo iam cō/
ibidem. stitutus, cum inter uerbera & tormenta moreretur, ingemiscēs ait: Domine qui sanctam habes scientiam, manifeste tu scis, quia cum possim à morte liberari, durissimos dolores corporis tolero flagellis uapulans, animo autem propter tui ipsius metum libēter hoc patior. Syncera prorsus fides & uirtus integra ac satis pura, non regem Antiochum cogitasse, sed deum iudicem, & scisse proficere sibi ad salutem nō posse, si hominem derideret ac falleret, cum deus qui conscientia nostræ iudex est, & solus timendus est nec derideri possit omnino, nec falli. Si igitur & nos dicati deo ac deuoti uiuimus, si supra ipsa iustorum antiqua & sancta uestigia iter facimus, p eadem documēta pœnarum, per eadem passionum martyria pergamus, hoc ampliorem gloriam computantes temporis nostri, quod cum uetera exēpla numerentur, exuberante postmodum uirtutis ac fidei copia, numerari non possunt martyres Christiani, testāte Apocalypsi & dicente: Post hæc uidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat, ex omni gente, & ex omni tribu, & populo, & lingua, stantes in conspectu throni & agni, & erant amicti stolis albis, & palmæ fuerūt in manibus eorum, & magno clamore dicebant: Salus deo nostro sedenti super thronum & agno, & respōdit unus ex senioribus dicens: Hi qui amicti sunt stolis albis, qui sunt & unde uenerūt? Et dixit ei: Domine mi scis, & ait mihi: Hi sunt qui uenerūt ex magna tribulatione, & lauerūt stolas suas, & candidas eas fecerunt in sanguine agni: propter hoc sunt in cōspectu throni dei, & seruiunt ei die ac nocte in templo eius. Quod si tantus ostēditur & probatur Christianorum martyrum populus, nemo difficile uel arduū putet esse martyre fieri, quando uideat martyrum populum non posse numerari.

XII.

Sapient. 3. Quæ spes & merces maneat iustos & martyres post conflictationes huius temporis & passionēs, per Salomonē spiritus sanctus ostendit & præcinit dicens: Et si coram hominibus tormenta passi sunt, spes eorum immortalitate plena est. Et si in paucis uexati, in multis bene disponētur, quoniam deus temptauit illos, & inuenit eos dignos se. Tanquam aurum in fornace probauit illos, & quasi holocausta hostiæ accepit illos, & in tempore erit respectus illorum. Iudicabunt nationes & dominabūtur populis, & regnabit dominus eorum in perpetuum. Item apud eundē uindicta nostra describitur

describitur, & persequentium nos atque infestantium poenitentia prædica-
tur. Tunc stabūt iusti, inquit, in magna constantia aduersus eos, qui se an- *Sapient. 5.*
gustiauerunt, & qui abstulerunt labores eorum, uidentes turbabuntur ti-
more horribili, & mirabuntur in subitatione insperatae salutis, dicētes inter
se poenitentiam habentes, & præ angustia spiritus gementes: Hi sunt quos
aliquando habuimus in derisum & in similitudinē improprij. Nos insen-
sati uitam illorum aestimabamus insaniam, & finem illorum sine honore.
Quomodo ergo computati sunt inter filios dei, & inter sanctos fors illorū
est? Ergo errauimus à uia ueritatis, & iusticiæ lumen non luxit nobis, & sol
non ortus est nobis. Lassati sumus in iniquitatis uia & perditionis, & am-
bulauimus solitudines difficiles, uia autē domini ignorauimus. Quid no-
bis profuit superbia, aut quid diuitiarum iactatio contulit nobis? transie-
runt omnia illa tanq̃ umbra. Item in psalmo 115. Precium & merces passi-
onis ostēditur: Preciosa, inquit, est in conspectu domini mors sanctorum
eius. Itē in psalmo 125. Tristitia cōflictationis & laticia retributionis expri-
mitur: Qui seminant, inquit, in lachrymis in gaudio metent. Ambulātes
ambulabant & flebant mittentes semina sua. Venientes autem uenient in
exultatione, tollētes gremia sua. & iterum in psalmo 118: Beati qui imma-
culati sunt in uia, qui ambulant in lege domini. Beati qui scrutantur marty-
ria eius, in toto corde exquirunt eum. Item dominus in euāgelio, ultor ipse
persecutionis nostræ & remunerator passionis: Beati eritis, inquit, qui per- *Matth. 5.*
secutionē passi fueritis propter iusticiam, quia ipsorū est regnum coelorum.
& iterum: Beati eritis cū odio uos habuerint homines, & separauerint uos, *Ibidem.*
& expulerint, & maledixerint nomini uestro quasi nequam propter filium
hominis. Gaudete in illo die & exultate, ecce enim merces uestra multa est
in coelis. & iterum: Qui perdet animam suam propter me, hic saluabit. Nec *Ibid. 10.*
solos animaduersos & interfectos pollicitationis diuinæ manent præmia,
sed etiam si ipsa passio fidelibus desit, fides tamen integra atq; inuicta per-
stiterit, & cōtemptis ac relictis suis omnibus CHRISTVM se sequi Chri-
stianus ostenderit, ipse quoq; à CHRISTO inter martyres honoratur, pol-
licēte ipso & dicēte: Nemo est qui relinquat domū, aut agrum, aut parētes, *Luc. 18.*
aut fratres, aut uxorem, aut filios propter regnum dei, & nō recipiat septies
tantum in isto tempore: in seculo autem futuro uitā æternā. Item in Apo-
calypsi hoc idem loquitur: Vidi, inquit, animas occisorum propter nomen *Apocal. 20.*
IESV & sermonem dei, & cum primo loco posuisset occisos, addidit dicēs:
Et quicūq; imaginem bestię non adorauerunt, nec acceperunt inscriptio-
nem in frōte aut in manu sua, quos uniuersos à se in eodē loco simul uiuos
cōiungit & dicit: & uixerūt & regnauerūt cū CHRISTO. Viuere omnes di-
cit & regnare cū CHRISTO. nō tātū qui occisi fuerint, sed & quiq; in fidei
suæ firmitate & dei timore perstantes, imaginem bestię non adorauerūt.

neq; ad funesta eius & sacrilega edicta consenserunt. Plus nos accipere in
 passionis mercede, quàm quod hic sustinemus in ipsa passione, probat bea-
 tus apostolus Paulus, qui dignatione diuina usq; in tertiũ cœlum atq; in
 paradysum raptus, audisse se inenarrabilia testatur, q occulta fide IESVM
 CHRISTVM uidisse se gloriatur, qui id qd' & didicit & uidit maioris con-
 scientiæ esse ueritate profitetur. Nō sunt, inquit, cōdignæ passiones huius
 temporis ad superuenturam gloriā, quæ reuelabitur in nobis. Quis ergo
 non omnibus uiribus elaboret ad tantam claritatem peruenire, ut amicus
 dei fiat, & cum CHRISTO statim gaudeat: ut post tormenta & supplicia
 terrena, ad præmia diuina perueniat? Si militibus secularibus gloriosum
 est, ut hoste deuicto redeant in patriā triumphantes, quāto potior & ma-
 ior est deuicto zabulo, ad paradysum triumphantes redire, & unde Adam
 peccatur eiectus est, illuc prostrato eo, q ante deceperat, trophæa uictoria
 reportare: offerre deo acceptissimum munus, incorruptā fidem & uirtutē
 mentis incolumem, laudem deuotionis illustrem: comitari eum, cum ueni-
 re cœperit uindictam de inimicis recepturus, lateri eius assistere, cum sede-
 rit iudicaturus: cohæredē CHRISTI fieri: angelis cœquari: cū patri-
 archis, cū apostolis, cū prophetis cœlestis regni possesiōe latari: has cogi-
 tationes quæ persecutio pōt uincere, quæ possunt tormēta superare? Du-
 rat fortis & stabilis religiosi meditationibus fundata mens, & aduersus
 omnes diaboli terrores & minas mundi animus immobilis perstat, quem
 futurorum fides certa & solida corroborat. Clauduntur oculi in persecutio-
 nibus terræ, sed patet cœlum: minatur antichristus, sed dominus CHRIS-
 TVS tuetur: mors infertur, sed immortalitas sequitur: occiso mundus eri-
 pitur, sed restituto paradysus exhibetur: uita temporalis extinguit, sed æter-
 na reparatur. Quanta est dignitas & quanta securitas, exire hinc latū, exi-
 re inter pressuras & angustias, gloriosum claudere in momēto oculos, qui-
 bus homines uidebantur & mundus, & aperire eosdem statim ut deus ui-
 deatur & CHRISTVS, tam uelociter migrandi quāta uelocitas ut terris re-
 pente subtraharis, & in regnis cœlestibus reponaris? Hæc oportet mente
 contemplari & cogitatione, hæc die ac nocte meditari. Si talem persecutio-
 nis dies Christi militem inuenerit, uinci non poterit uirtus ad præmium
 prompta. Vel si accersitio ante præuenerit, sine præmio non erit fides quæ
 erat ad martyriū parata. Sine damno tēporis merces deo iudice redditur,
 in persecutione militia, in pace conscientia coronatur. Amen.

LIBELLI DE EXHORTATIONE MARTYRII FINIS.

Liber

LIBER PRIMVS BEA

TI CYPRIANI ADVERSVS IVDÆOS AD QVIRI-
NVM, CVIVS ARGVMENTVM SVBSCRIPTA
EPISTOLA CONTINET.

CYPRIANVS QVIRINO FILIO SALVTEM.

B TEMPERANDVM fili charissime desiderio tuo spiritali, impensissima petitione diuina magisteria posceti, quibus nos dominus per scripturas sanctas erudire dignatus est & instruere, ut à tenebris erroris abducti, & luce eius pura & candida luminati, uiam uitæ per sacramenta salutaria teneamus. Et quidē sicut petisti, ita à nobis sermo compositus, & libellus compendiosa bre-

uitate digestus est, ut quæ scribantur non copia latiore diffunderem, sed quantum mediocritas memoriæ suggerebat excerptis capitulis & annexis necessaria quæq; colligerem, quibus nō tam tractasse, q̃ tractantibus materiā præbuisse uideamur. Sed & legētib; breuitas huiusmodi plurimum prodest, dum non intellectum legētis & sensum liber longior spargit, sed subtiliore compendio (id quod legitur) tenax memoria custodit. Comple-
xus sum uero libellos duos pari æqualitate* moderatos: Vnum quo ostendere nixi sumus Iudæos secundum quæ fuerant ante prædicta, à deo recessisse, & indulgentiam domini, quæ sibi & pridem data, & in posterum promissa fuerat, perdidisse, successisse uero in eorum locū Christianos fide dominum promerentes, & de omnibus gentibus ac de toto orbe uenientes. Item libellus alius continet Christi sacramentum, quod idem uenerit, qui secundum scripturas annūciatus est, & gesserit ac perfecit uniuersa, quibus intelligi & cognosci posse prædictus est: quæ legenti tibi interim prosunt ad primæ fidei liniamenta formanda. Plus roboris tibi dabitur, & magis ac magis intellectus cordis operabitur scrutāti scripturas ueteres ac nouas plenius, & uniuersa librorum spiritalium uolumina perlegenti. Nam nos nunc de diuinis fontibus impleuimus modicum, quod tibi interim mittemus. Bibere uberius & saturari copiosius poteris, si tu quoque ad eosdē diuinæ plenitudinis fontes nobiscum pariter poturus accesseris. Opto te fili charissime semper bene ualere.

Aliās * mode-
ratus.

CAPVT I.

Libellus primus Iudæos in offensam dei grauiter deliquisse, quod dominum dereliquerint & idola secuti sint.

2 Item quod prophetis non crediderint, & eos interfecerint.

3 Ante p̃dictū qđ dñm neq; cognituri, neq; itellecturi neq; recepturi esset.

Quod

- 4 Quod scripturas sacras intellecturi Iudæi nō essent, intelligi autem haberent in nouissimis temporibus, posteaq̃ CHRISTVS uenisset.
- 5 Nihil posse Iudæos intelligere de scripturis, nisi prius crediderint in CHRISTVM.
- 6 Quod Hierusalē perdituri essent, & terram quā acceperunt relicturi.
- 7 Item quod essent amissuri lumen domini.
- 8 Quod circuncisio prima carnalis euacuata sit, & secunda spiritalis repromissa sit.
- 9 Quod lex prior quæ per Moysen data est, cessatura esset.
- 10 Quod lex noua dari deberet.
- 11 Quod dispositio alia & testamentum nouum dari haberet.
- 12 Quod baptisma uetus cessaret, & nouum inciperetur.
- 13 Quod iugum uetus euacuaretur, & iugum nouum oriretur.
- 14 Quod pastores ueteres cessaturi essent, & noui inciperentur.
- 15 Quod domus & templum dei CHRISTVS futurus esset, & cessasse templum uetus, nouūque coepisset.
- 16 Quod sacerdotiū uetus cessaret, & nouus sacerdos ueniret, qui in æternum futurus esset.
- 17 Quod propheta alius sicut Moyses promissus sit, scilicet, qui testamentum nouum daret, & qui magis audiri deberet.
- 18 Quod duo populi prædicti sint, maior & minor, id est, uetus Iudæorum, & nouus qui esset ex nobis.
- 19 Quod ecclesia, quæ prius sterilis fuerat, plures filios habitura esset ex gentibus quàm quot synagoga ante habuisset.
- 20 Quod gentes magis in CHRISTVM credituræ essent.
- 21 Quod panem & calicem domini & omnē gratiam eius amissuri essent Iudæi, nos uero accepturi, & quod Christianorum nouum nomen benedicetur in terris.
- 22 Quod ad regnum cœlorum magis gentes q̃ Iudæi perueniant.
- 23 Quod solo hoc Iudæi accipere ueniam possint delictorum suorum, si sanguinem Christi occisi baptismo eius abluerint, & in ecclesiam transeuntes præceptis eius obtemperauerint.

LIBRI PRIMI CAPVT I.

I Vdæos in offensam dei grauiter deliquisse quod dominū reliquerint, & idola secuti sint, in Exodo populus ad Aarō: Exurge & fac nobis deos q̃ nos præcedant, q̃a Moyses uir hic, qui nos eiecit de Aegypto, quid ei acciderit, nō scimus. Itē illic Moyses ad dominū: Precor te domine, deliquit populus hic delictū grāde: fecerūt sibi deos aureos & argenteos, & si dimittis eis, dimitte: sin autē, dele me de libro quē scripsisti. Et dixit dñs ad Moysen: Si quis

Exodi. 32.

ibidem.

Si quis deliquerit ante me, delebo illum de libro meo. Item in Deuteronomio: Sacrificauerunt dæmonijs & non deo. Item in libro Iudicum: Et fecerunt filij Israël malignum contra dominum deum patrem suorum, qui eiecit eos de terra Aegyptij, & secuti sunt deos gentium, quæ circa illos sunt, & offenderunt deum, & seruierunt Baal. Item illic: Et adiecerunt filij Israël iterum facere malignum contra dominum, & seruierunt Baal & dijs alienigenarum, & reliquerunt dominum, & non seruierunt illi. Derelictus est Iuda, & abominatio facta est in Israël & in Hierusalem, quoniam prophanauit Iudas sancta domini, in quibus dilexit & affectauit deos alienos. Exterminabit dominus hominem qui facit hæc, & humilis efficiet in tabernaculis Iacob apud Malachiel. II.

Quod prophetis, non crediderint & eos interfecerint: apud Hieremiam dominus dicit: Misi ad uos seruos meos prophetas, ante lucem mittebam & non audiebatis me, neque intendebatis auribus uestris dicens: Couertur unusquisque a uia sua mala, & a nequissimis affectionibus uestris a seculo & usque in secula. Nolite ambulare post deos alienos ut seruiatis eis, & ne adoraueritis, & ne incitetis me in operibus manuum uestrarum ad dispergendos uos, & non audistis me. Item in Regum libro tertio Helias ad deum: Aemulando æmulatus sum dominum deum omnipotentem, quia dereliquerunt te, altaria tua demolierunt, & prophetas tuos interfecerunt gladio, & remansi ego solitarius, & quærent auferre animam meam. Item in Esdra: Desciuerunt a te & abiecerunt legem tuam post dorsum suum, & prophetas tuos interfecerunt, qui obtestabantur eos, ut reuerterentur ad te. III.

Quod dominum neque cognituri, neque intellecturi, neque recepturi essent apud Esaïam: Audi celum & præbe aurem terra, quoniam dominus locutus est: Filios generavi & exaltaui, ipsi autem me spreuerunt. Agnouit bos possessorem suum & asinus præsepe domini sui, Israël autem non cognouit, & populus me non intellexit. Vah genti peccatrici, populo pleno peccatis, *semini nequam, filij celesti reliquistis dominum, & in indignationem misistis illum sanctum Israël. Item apud eundem dominus dicit: Vade & dic populo isti: Aure audietis, & non intelligetis, & uidentes uidebitis, & non uidebitis. Incrassaui enim cor populi huius, & auribus grauiter audierunt, & oculos suos concluderunt, ne forte uideant oculis, & auribus audiant, & corde intelligant, & reuertatur, & curem illos. Item apud Hieremiam dominus dicit: Me dereliquerunt fontem aquæ uiuæ, & effoderunt sibi lacus detritos qui non poterunt aquam portare. Item apud eundem: Ecce sermo domini factus est eis in maledictum, non uolunt illum. Item apud eundem dominus dicit: Cognouit tempus suum turtur & hirundo, ruris passeris custodierunt tempora introitus sui: populus autem meus non cognouit iudicium domini: Quomodo dicetis, sapientes sumus, & lex domini nobiscum est? In casum facta est moechatura falsa, scribæ contusi sunt, sapientes trepidauerunt, & capti

& capti sunt, quia uerbū dei reprobauerunt. Item apud Salomonē: Quā-
Psal. 27. runt me mali & non inuenient: odio enim habuerunt sapientiā, sermonē
Psal. 13. autem domini non receperunt. Item in psalmo: Redde eis retributionem
 eorum, quoniam nō intellexerunt in operibus domini. Itē in psalmo: Nō
Ioan. 1. cognouerunt neq; intellexerunt, in umbra deambulabunt. Item in euāge-
 lio secundum Ioannem: In sua propria uenit, & sui eum non receperunt.
 Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem ut filij dei fierent,
 qui credunt in nomine eius. IIII.

Quod scripturas sacras Iudæi intellectu nō essent, intelligi autem ha-
 berent in nouissimis tēporibus, posteaquam CHRISTVS uenisset, apud
Esa. 29. Esaiam: Et erunt uobis hi omnes sermones sicut sermones libri, qui signa-
 tus est, quē si dederis homini scienti literas ad legendum, dicit: Nō possum
 legere, signatus est enim. Sed in illa die audient surdi sermones libri, & qui
 in tenebris, & qui in nebula sunt, oculi cæcorum uidebunt. Item apud Hie-
Hiere. 23. remiam: In nouissimis diebus cognoscetis ea. Itē apud Danielem: Muni ser-
Dani. 12. mones, & signa librum ad usq; tempus cōsummationis, quo addiscāt mul-
 ti, & impleatur agnitio, quoniam cum fiet dispersio, cognoscēt omnia hæc.
 Paulus ad Corinthios in epistola prima: Nolo enim uos ignorare fratres,
 quia patres nostri omnes sub nube fuerūt. Item in epistola ad Corinthios
 secunda: Obtusi sunt sensus eorum usq; ad hūc diem, hoc eodem uelamen-
 to in lectione ueteris testamenti manente, quod nō reuelat, qui in CHRI-
 STO euacuatur, & usq; in hodiernum si quādo legitur Moyse uelamen-
 tum est super cor eorum. Mox autem ut cōuersus est ad dominum, aufer-
 tur uelamentum. In euāgelio dominus post resurrectionem: Isti sunt ser-
Luce. 24. mones, quos locutus sum ad uos, cum adhuc essem uobiscū, quia oportet
 abimpleri omnia scripta in lege Moyse & pphetis, & psalmis de me. Tunc
 adaperuit illis sensum, ut intelligerent scripturas, & dixit illis: Quia scriptū
 est CHRISTVM pati, & resurgere à mortuis tertia die, & prædicari in no-
 mine eius pœnitentiam & remissam peccatorū usq; in oēs gētes. V.

Nihil posse Iudæos intelligere de scripturis, nisi crediderint in CHRI-
Esa. 7. STVM, apud Esaiā: Et si nō credideritis, neq; intelligetis. Vnde dominus
Ioan. 8. in euangelio: Si enim non credideritis, quia ego sum, moriemini in peccatis
 uestris. Fide autem stare iusticiam, & illic esse uitam, prædictum est apud
Abac. 2. Abacuc: Iustus autem ex fide mea uiuet, tamē Abraham pater gentiū cre-
Genes. 15. didit. In genesi: Credidit Abraham deo, & deputatum est ei ad iusticiam.
Galat. 3. Item Paulys ad Galatas: Abraham credidit deo, & deputatum est ei ad iu-
 sticiā. Cognoscitis ergo quia qui ex fide sunt, hi sunt filij Abrahæ. Proui-
 dens autem scriptura qui ex fide iustificat gentes deus prænunciat Abra-
Galat. 3. hæ, quia benedicentur in illo omnes gentes. Igitur qui ex fide sunt, benedi-
 cti sunt cum fideli Abraham. VI.

Quod

Quod Hierusalem perdituri essent, & terram quam acceperant relicturi: apud Esaiam: Terra uestra deserta, ciuitates uestre igni exusta, regionē uestram in conspectu uestro alieni comedent eam, & deserta & subuersa à populis alienis derelinquetur filia Sion sicut casa in uinea, & sicut custodiarium in cucumerario, quasi ciuitas quæ expugnatur. Et nisi dominus saluabath reliquisset nobis semen, quasi Sodoma fuisset, & quasi Gomorra similemus. Item in euangelio dominus dicit: Hierusalem, Hierusalem quæ occidis prophetas & lapidas missos ad te, quotiens uolui colligere filios tuos sicut gallina pullos sub alas & noluisti? Ecce relinquetur uobis domus uestra deserta.

Esaiæ. 1.

Matth. 23.

VII.

Esaiæ. 2.

Ioan. 1.

Ioan. 3.

Quod essent amissuri lumen domini: apud Esaiam: Venite ambulemus in lumine domini, dimisit enim populum suum domum Israël. Item in euangelio fuit lumen uerū quod illuminat oēm hominē uenientē in hunc mundum. In hoc mundo fuit, & mundus per ipsum factus est, & mundus eum non cognouit. Item illic: Qui non crediderit, iam iudicatus est, quia nō crediderit in nomine unici filij dei. Hoc autem est iudicium quoniā lux uenit in seculum, & magis dilexerunt tenebras quā lumen.

VIII.

Quod circumcisio prima carnalis euacuata sit, & secunda spiritalis reposita sit: apud Hieremiam: Hæc dicit dominus uiris Iuda, & qui habitant Hierusalem. Renouate inter uos nouitatem & ne seminaueritis in spinis, circumcidite deo uestro uos, & circumcidite præputium cordis uestri, ne exeat sicut ignis ira mea, & exurgat & nō sit qui extinguat. Item Moyses dicit: In nouissimis diebus circumcidet deus cor tuum & cor seminis tui, ad dominum deum amandum. Item apud Iesum Naue. Et dixit dominus ad Iesum: Fac tibi cultellos petrinos nimis acutos, & abscide & circumcide secundo filios Israël. Item Paulus ad Colossenses: Circūcisi estis circūcisione non manu facta in expoliationem carnis, sed in circūcisione CHRISTI. Item quod Adā primus à deo factus incircūciscus, & Abel iustus & Enoch qui deo placuit, & translatus est. Et Noë qui terris omnibus ob delicta pereuntibus solus in quo humanum genus seruaretur, electus est. ut Melchisedech sacerdos, secundum cuius ordinem CHRISTVS repromissus est, tunc quod illud signaculū seminis non profecit. Signo autē domini oēs signantur.

Deutero. 30.

Coloss. 2.

IX.
Quod lex prior quæ per Moysen data est, cessatura esset: apud Esaiam: Tunc manifesti erunt qui signant legem, ne discedāt. Et dices. Expecto deū qui auertit faciem suam à domo Iacob, & fidens ero in illum. Item in euangelio: Omnes prophete & lex usque ad Ioannem prophetauerunt.

Matth. 11.

Micheæ. 4.6.

X.
Quod lex noua dari haberet: apud Micheam: Quoniam lex de Sion proficietur, & sermo domini ab Hierusalem. Et iudicabit inter plurimos populos, & reuincet, & deteget ualidas nationes. Item apud Esaiā: De Sion enim procedet lex, & uerbum domini de Hierusalē, & iudicabit inter gentes.

Esaiæ. 2.

B tes

Matth. 3. tes. Item in euangelio secundum Matthæum: Ecce uox de nube dicens: Hic est filius meus dilectus in quo bene sensi, ipsum audite. XI.

Hiere. 23. Quod dispositio alia & testamentum nouum haberet dari: apud Hieremiam: Ecce dies ueniūt dicit dominus, & cōsummabo in domū Israël in domum Iuda testamentū nouū. Non secundū testamentū quod disposui patribus eorum in diē qua apprehēdi manus eorū, ut educerem eos de terra Aegypti, quia non permanserunt in testamento meo, & ego neglexi eos dicit dominus. Quia hoc testamentum quod disponā domui Israël post dies illos dicit dominus: Dans leges meas, in sensum illorum scribā illa, & ero illis in deo, & ipsi erunt mihi in plebem, & non docebūt unusquisq; fratrem suum dicentes: Dinōsce dominum, quia omnes scient me à minimo usque ad maximum eorum, quia propitius ero iniquitatibus eorum, & peccatorum eorum non ero memor amplius. XII.

Esa. 43. Quod baptisma uetus cessaret, & nouū inciperet: apud Esaïam: Nolite priora meminisse, & antiqua nolite reputare. Ecce facio noua quæ nūc oriētur, & cognoscetis, & faciā in deserto uiam, & flumina in loco inaquoso adquare genus humanum, electam plebem meam quam acquisiui, ut uirtutes meas exponeret. Item apud eundem. Si sitierint per deserta adductis illis findetur petra, & fluet aqua & bibet plebs mea. Item in euangelio secundum Matthæum Ioannes dicit: Ego uos quidem baptizo in aqua & in poenitentia, qui uenit post me fortior me est, cuius non sum idoneus calciamenta portare. Ipse uos baptizabit spiritu sancto & igne. Item secundum Ioannem: Nisi quis natus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnum dei. Quod enim natum est de carne, caro est, & quod natum est ex spiritu, spiritus est. XIII.

Psal. 2. Quod iugum uetus euacuaretur, & iugum nouum daretur: in Psalmo: Ad quid tumultuatae sunt gētes, & populi meditati sunt inania? Astiterūt reges terræ & principes collecti sunt in unum aduersus dominum, & aduersus CHRISTVM eius. Disrumpamus uincula eorū, & abiiciamus à nobis iugum eorum. Item secundum Matthæum dominus dicit: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego uos requiescere faciam. Tollite iugum meum super uos, & discite à me quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus uestris. Iugum enim meū bonum est, & sarcina mea leuis. Apud Hieremiam. In illa die contribulabo iugum à ceruice illorum, & uincula illorum disrumpam, & non operabuntur alijs, sed operabuntur domino deo, & Dauid regem suscitabo ipsis. XIII.

Quod pastores ueteres cessaturi essent & noui inciperēt: apud Ezechielem: Propterea hoc dicit dominus: Ecce ego super pastores, & inquirā oues meas de manibus eorum, & auertam eos, ut non pascant oues meas, & iam non pascent eas, & extraham oues meas de ore eorum, & pascam eas cum iudicio

iudicio: Apud Hieremiam dominus dicit: Et dabo vobis pastores secundum Hierem. 3. cor meum, & pascunt uos pascentes cum disciplina. Item apud Hieremiam: Audite uerbum domini gentes, & nunciate in insulis quæ longæ sunt. Hierem. 31. dicite: Qui dispergit Israël, congregabit illum, & custodiet sicut pastor gregem suum. Quia eruit dominus Iacob, & eruit de manu fortioris illius. XV.

Quod dominus & templum dei CHRISTVS futurus esset, & cessasset templum uetus, nouumque cepisset: primo regum secundo: Et fuit uerbum domini ad Nathan dicens: Vade & dic seruo meo David. Hæc dicit dominus. Tu non ædificabis mihi domum ad habitandum, sed erit cum impleti fuerint dies tui, & dormieris cum patribus tuis, suscitabo semen tuum post te, qui erit de utero tuo, & parabo regnum eius, hic ædificabit domum nomini meo, & erigam thronum eius in secula, & ego ero ei in patrem, & ipse erit mihi in filium, & fidem consequetur domus eius, & regnum eius usque in secula in conspectu meo. Item in euangelio dominus dicit: Non relinquetur in templo lapis super lapidem qui non dissoluatur, & post triduum aliud excitabitur sine manibus. Mar. 13.

XVI.

Quod sacrificium uetus euacuaretur, & nouum celebraretur: apud Esaiam: Esai. 1. Quid mihi multitudinem sacrificiorum uestrorum dicit dominus? Plenus sum. Holocausta & pinguamina agnorum, & sanguinem taurorum & hircorum nolo. Quis enim exquisiuit ista de manibus uestris? Item in Psalmo quadragesimo nono: Non edam carnes taurorum, aut sanguinem hircorum bibam. Sacrificia deo sacrificium laudis, & redde altissimo uota tua. Inuoca me in die pressuræ, & eruam te, & clarificabis me. Item in Psalmo eodem: Sacrificium laudis clarificabit me, & illic uia est, in qua ostendam illi salutare dei. Item in Psalmo quarto: Sacrificate sacrificium iustitiæ & sperate in deum. Item apud Malachiam: Non est uoluntas mihi circa uos, dicit dominus, & sacrificium acceptum non habebo ex manibus uestris. Quoniam à Malach. 1. solis ortu & usque in occasum clarificatum est nomen meum apud gentes, & in omni loco odores incensi offerent nomini meo, & sacrificium mundum, quoniam magnum est nomen meum apud gentes, dicit dominus. XV II.

Quod sacerdotium uetus cessaret, & nouus sacerdos ueniret, qui in æternum futurus esset: in Psalmo: Ante luciferum genui te. Iurauit dominus & non poenitebit eum, tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Item in regum primo deus ad Heli sacerdotem. Et suscitabo mihi sacerdotem fidelem, qui omnia quæ sunt in corde meo faciet, & ædificabo ei domum fidelem, & transibit in conspectu Christorum meorum omnibus diebus, & erit qui remanserit in domo tua, ueniet adorare in obolo pecuniæ & pane uno. I. Reg. 2.

XV III.

Quod propheta alius sicut Moyses promissus sit, scilicet qui testamentum nouum daret, & qui magis audiri deberet: in Deuteronomio deus ad Moysen

B 2

Moysen

Deute. 18. Moysen. Et dixit dominus ad me: Prophetam excitabo eis de fratribus eorum sicut & te. Dabo uerbum meum in ore eius, & loquetur ad eos ea quæ præcepero. Et quisquis non audierit quæ loquetur propheta ille in nomine meo, ego uindicabo. De quo & **CHRISTVS** in euāgelio secundum Ioannem: *Ioan. 5.* Scrutamini scripturas, in quibus putatis uos uitam æternam habere, hæ sunt quæ testimonium perhibent de me, & non uultis uenire ad me, ut uitam habeatis. Nolite putare quia ego uos accuso apud patrem, est qui uos accuset Moyses, in quem uos speratis. Si enim credidissetis Moyse, crederetis & mihi de me enim ipse scripsit. Si autem illius scripturis non creditis, quomodo uerbis meis credetis? XIX.

Quod duo populi prædicti sint maior & minor, id est, uetus Iudæorum
Gen. 25. & nouus quæ ex nobis futurus: in Genesi. Et dixit dominus Rebecca. Duæ gentes in utero tuo sunt, & duo populi de utero tuo diuidentur, & populus
Osee. 2. populum superabit, & maior seruiet minori. Item apud Osee: Vocabo nō populum meum, populum meum, & non dilectum dilectū. Erit enim quo loco dicitur non populus meus, illo loco uocabuntur filij dei uiui. XX.

Quod ecclesia quæ prius sterilis fuerat, plures filios habitura esset ex gentibus, quàm quot Synagoga antea habuisset: apud Esaïam: Locundare sterilis, quæ non parit, erumpe & exclama quæ non parturis, quia multi filij desertæ magis quàm eius quæ habet uirum. Dixit enim dominus: Dilata locum tabernaculi tui, & pelles tabernaculorum tuorum extende. Noli parcere, longas fac mensuras tuas, & palos tuos confirma. Adhuc in dexteram tuam & in sinistram extende, & semen tuum possidebit gentes, & ciuitates desertas inhabitabit. Noli timere quia reuincas. Neque reuereris, quia maledicta es, quoniam confusionem æternam obliuisceris. Sic & Abraham, cū de ancilla natus esset prior filius, Sara sterilis diu mansit, & sero in senectate de pollicitatione peperit filiū Isaac, qui fuit typus **CHRISTI**. Sic & Iacob accepit uxores duas, maiorem Liam oculis infirmioribus in Typum Synagogæ, minorem speciosam Rachel in typū ecclesiæ, quæ & sterilis diu mansit, & postea peperit Ioseph, qui & ipse fuit Typus **CHRISTI**. & in Regū primo legitur Helcana uxores duas habuisse, Fenennam cum filijs, & Annam sterilem ex qua nascitur Samuel, non secundum ordinem generandi, sed secundum dei miserationem & promissionem cum illa orasset in templo, & natus Samuel typus fuit **CHRISTI**. Item in Regum primo. Sterilis septē peperit, & quæ plurimos haberet filios infirmata est. Filij autem sunt ecclesiæ septē. Vnde & Paulus septē dona spūs scripsit. & Apocalypsis ecclesias septem ponit, ut seruetur septenarius numerus. ut dies septem, quibus dominus mundum fecit. ut angeli septem qui assistunt & conuersantur ante faciem dei, sicut Raphaël angelus dicit in Tobia: Et lucerna septiformis in tabernaculo testimonij, & oculi domini, qui mundum speculantur, & lapis cum oculis

cū oculis septem ut Zacharias dicit, & spiritus septē & candelabra in Apocalypsi septem, & columnæ septem super quas ædificauit domum sapiētia apud Salomonem.

XXI.

Quod gentes in CHRISTVM magis credituræ essent: in Genesi. Et dixit dominus ad Abraham: Exi de terra tua, & de cognatiōe tua, & de domo patris tui, & uade in illam terram, quam tibi ostēdero, & faciā te in gentem magnam, & benedicam te, & magnificabo nomen tuum, & eris benedictus, & benedicam qui te benedixerit, & maledicā qui te maledixerit, & benedicent in te omnes tribus terræ. de hoc ipso in Genesi, & benedixit Isaac Jacob: Ecce odor filiū mei sicut odor agri pleni, quem benedixit dominus. Et det tibi deus de rore coeli, & à fertilitate terræ multitudinem frumenti, uini & olei, & seruient tibi gentes, & adorabunt te principes, & eris dominus fratris tui, & qui maledixerit tibi, sit maledictus, & qui benedixerit tibi, sit benedictus. de hoc ipso in Genesi: Vt uidit autem Ioseph quoniā posuit pater suus manum dexteram super caput Effraim, graue illi uisum, & apprehendit Ioseph manum patris sui auferre à capite Effraim ad caput Manasse. Dixit autem Ioseph ad patrem suum. Non sic pater, hic est primogenitus meus, superpone dexteram tuam super caput eius. Ipse autem noluit & dixit: Scio fili scio, & hic erit in populum, & hic exaltabitur, sed frater eius iunior maior illo erit, & semen eius erit in multitudinem gentium. Item in Genesi: Iuda te laudabunt fratres tui, manus tuæ super dorsum inimicorū tuorum. Adorabunt te filiū patris tui, catulus leonis Iuda de frutice fili mī ascendisti, recubans obdormisti uelut leo, & uelut catulus leonis. Quis excutabit illum? Non deficiet princeps de Iuda, & dux de femoribus eius, quod aduſq; ueniant deposita illi, & ipse erit spes gentium. Deligans ad uitem pullum suum, & ad ilicem pullum asinæ suæ. Lauabit in uino stolam suam, & in sanguine uuæ amictum suum. *Formidolosi oculi eius à uino, & candidi dentes eius magis quàm lac. Inde in Numero de populo nostro scriptum est. Ecce populus quasi populus leoninus consurget. In Deuteronomio: Eritis gentes in caput, incredulus autem populus in caudam: Audite uocem tubæ, & dixerunt, non audiemus. propter hoc audient gentes, & qui pascent pecora in eis. In Psalmo decimo septimo: Constitues me in caput gentium. Populus quem non cognoui seruiuit mihi, in auditu auris obediuit mihi. De hoc ipso apud Hieremiam dominus dicit: Prius quàm te formarem in utero noui te, & prius quàm exires de uulua sanctificaui te, & prophetā in gentibus posui te. Itē apud Esaiā: Ecce posui illū testē nationibus. Manifestaui principē & imperatorem gentibus. Itē apud eundē: Gentes quæ non nouerūt te, inuocabūt te, & populi qui ignorabāt te, ad te confugient. Item apud eundem: Et erit in illa die radix Iesse, qui surgēs imperabit omnibus gentibus.

Gen. 12.

Gen. 27.

Gen. 48.

Gen. 49.

al's Diuerſale
ctio legendum
opinor*formo
si.

Deutero. 28.

Hiere. 1.

Esaiā. 55.

ibidem. 16.

B ; bus gē

bus gentibus, & in illum gentes sperabunt, & erit requies eius honor. Item
ibidem. 9. apud eundem: Terra Zabulon & terra Neptalim uia maris, & qui mariti-
 ma inhabitatis, & trans Iordanem gētium populus ambulans in tenebris,
Esaie. 66. uidete lumen magnum qui habitatis in regione umbræ mortis. Lumen lu-
 cebit super uos. Item apud eundem: Sic dicit dominus deus CH R I S T O
 meo domino, cuius tenui dexteram, ut exaudiant eum gentes. Fortitudinē
 tuam dirumpet, & in illum gentes sperabunt, & ciuitates concludentur.
 Item apud eundem: Venio colligere omnes gentes & linguas, & uenient &
 uidebunt claritatem meam, & dimittam super eos signum, & mittam ex eis
 conseruatos in gentes, quæ longe sunt, quæ nō audierūt nomen meū, neq;
 uiderunt gloriam meam, & nunciabunt claritatem meam inter gentes. Item
 apud eundem: Et in omnibus his non sunt conuersi, igitur extollet signum
Esaie. 65. in gentes, quæ sunt longe, & attrahet illos à summo terræ. Item: Quibus nō
 est nunciatum de eo, uidebunt, & qui non audierunt, intelligent. Item: Ma-
 nifestus sum eis, qui me non quærunt, inuentus sum ab eis, qui me non in-
 terrogabant. Dixi ecce sum genti, quæ non inuocauit nomē meum. De hoc
Actū. 13. ipso in Actis apostolorum Paulus: Vobis primū oportuerat indicari uer-
 bum dei: sed quia expulistis illud, nec uos dignos uitæ æternæ iudicastis, ec-
 ce conuertimus nos ad gentes, sic enim dixit per scripturas dominus: Ecce
 lucē posui te inter gentes, ita ut sis in saluationē usq; ad fines terræ. XXII.

Quod panem & calicem CH R I S T I, & omnem gratiam eius amissu-
Esaie. 65. ri essent Iudæi, nos uero accepturi, & quod Christianorum nouum nomen
 benediceretur in terris: apud Esaia sic dicit dominus: Ecce qui seruiunt mi-
 hi, manducabunt, uos autem esurietis. Ecce qui seruiunt mihi bibent, uos
 autem sitietis: qui mihi seruiunt latabuntur, uos autem confundemini, &
 seruos meos uocabo nomine alio, quod benedicetur in terra. Item illic: Igi-
 tur extollet signum in gētes, quæ sunt longe, & attrahet illas ab extremo ter-
 ræ. Et ecce cito leuiter aduenient non esurient neque sitient. Item illic: Ecce
 itaque dominator dominus Sabaoth auferet à Iuda, & ab Hierusalem ua-
 lentem & ualidum, ualētiā panis, & ualentiā aquæ. Item in Psalmo tri-
 cesimo tertio: Gustate & uidete quoniam dominus dulcis est. Felix est uir,
 qui sperat in eum. Timete deum omnes sancti eius, quoniam non est ino-
 pia eis qui eum metuunt. Diuites eguerunt & esurierunt, qui autem inqui-
 runt dominum, non egebunt omni bono. Item in euangelio secundum Io-
Ioan. 6 annem dominus dicit. Ego sum panis uitæ, qui ueniet ad me non esuriet, &
ibidem. 7. qui in me crediderit, non sitiet unq̃. Item illic ipse: Si quis sitit, ueniat & bi-
ibidem. 6. bat. Qui credit in me flumina de uentre eius fluent aquæ uiuæ. Item illic
 ipse: Nisi ederitis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non ha-
 bebitis uitam in uobis.

XXIII.

Quod ad

Quod ad regnū cœlorū magis gentes q̄ Iudæi perueniant: in euāgelio dominus dicit: Multi uenient ab Oriente & Occidēte, & recumbēt cū Abraham & Isaac & Iacob in regno cœlorum. Filij autem regni exhibunt in tenebras exteriores. Illic erit ploratio & stridor dentium. Matth. 8.

XXIII.

Quod solo hoc Iudæi accipere ueniam possint delictorū suorum, si sanguinem CHRISTI occisi baptismo eius abluerint, & in ecclesiam eius transeuntē pręceptis eius obtemperauerint: apud Esaiam dominus dicit: Iam Esai. 1. non relaxabo peccata uestra. Cum extenderitis manus, auertā faciem meā à uobis, & si multiplicaueritis preces, non exaudiam uos, manus enim uestre sanguinis plenę. Lauamini, mundi estote, auferte nequitias ab inimicis uestris, à conspectu oculorum meorum, cessate à nequitijs uestris. Discite bonum facere, exquirite iudiciū, conseruate eum qui iniuriam patitur, iudicate pupillo, & iustificate uiduam, & uenite disputemus. Item dominus dicit: Et si fuerint peccata uestra ut Phœniceum, ut niuē exalbabo. & si fuerint quasi coccinum, ut lanam inalbabo. & si uolueritis, & audieritis me, bona terrę edetis. Si autem nolueritis, & non audieritis me, gladius uos consumet. Quis enim domini locutum est ista.

LIBRI PRIMIFINIS.

LIBRI SECVNDI CAPVT I.

CHRISTVM primogenitum esse, & ipsum esse sapientiam dei, per quę omnia facta sint.

- 2 Quod sapientia dei CHRISTVS, & de sacramento incarnationis eius & passionis & calicis & altaris, & apostolorum qui missi prędicauerunt.
- 3 Quod idem sit sermo dei.
- 4 Quod CHRISTVS idem manus & brachium dei est.
- 5 Quod idem angelus & deus CHRISTVS.
- 6 Quod CHRISTVS deus uenturus esset illuminator & saluator generis humani.
- 7 Quod cum à principio filius dei fuisset, generari denuo haberet secundum carnem.
- 8 Quod hoc futurum esset signum natiuitatis eius, ut de uirgine nasceretur homo & deus, hominis & dei filius.
- 9 Quod & homo & deus & CHRISTVS ex utroq̄ genere concretus ut mediator esse inter nos & patrem possit.
- 10 Quod semine Dauid secundum carnem nasci haberet.
- 11 Quod in Bethleem.
- 12 Quod humilis in primo aduentu suo ueniret.
- 13 Quod ipse sit CHRISTVS, quem Iudæi occisuri essent.

B 4

Quod ipse

- 14 Quod ipse dictus sit ouis & agnus, qui occidi haberet, & de sacramen-
to passionis.
- 15 Quod idem & lapis dictus sit.
- 16 Quod deinde idem lapis mons fieret, & impleret totum orbem.
- 17 Quod in nouissimis temporibus idem mons manifestaretur super quē
gentes uenirent, & in quem iusti quique ascenderent.
- 18 Quod ipse sit sponsus, ecclesiam sponsam habens, de qua filij spiritali-
ter nascerentur.
- 19 Quod cruci illum fixuri essent Iudæi.
- 20 Quod in passione crucis & signo uirtus omnis sit & potestas.
- 21 Quod in hoc signo crucis salus sit omnibus qui in frontibus notantur.
- 22 Quod medio die in passione eius tenebræ futuræ essent.
- 23 Quod à morte non uinceretur, nec apud inferos remansurus esset.
- 24 Quod ab inferis tertia die resurgeret.
- 25 Quod cum resurrexisset, acciperet à patre omnem potestatem, & pote-
stas eius æterna sit.
- 26 Quod perueniri non possit ad deum patrem, nisi per filium eius Ie-
sum CHRISTVM.
- 27 Quod ipse iudex uenturus sit.
- 28 Quod ipse sit rex in æternum regnaturus.
- 29 Quod ipse sit & iudex & rex.

LIBER SECVNDVS ADVER-
SVS IVDÆOS. CAP. I.

Proverb. 8.

Eccli. 24.

CHRISTVM primogenitum esse, & ipsum esse sapien-
tiam dei, per quem omnia facta sint: in Prouerbijis: Domi-
nus condidit me initium uiarum suarum, in opera sua an-
te secula fundauit me in principio antequam terram face-
ret, & ante quā abyssos cōstitueret, pduceret fontes aquarū,
ante quā montes collocarentur, ante omnes colles genuit me
dominus. Fecit regiōes & inhabitabilia, & fines inhabitabiles sub cœlo. Cū
pararet cœlum, aderam illi, & cum secerneret suam sedem. Cum super uen-
tos ualidas faceret desuper nubes, & cum confirmatos ponebat fontes
sub cœlo: quando fortia faciebat fundamenta terræ, eram penes illum
disponens, ego eram cui adgaudebat. Quotidie autem iocundabar an-
te faciem eius in omni tempore, cum lataretur orbe perfecto. Item apud
eundem in Ecclesiastico: Ego ex ore altissimi prodij ante omnem creatu-
ram. Ego in cœlis feci, ut operaretur lumen indeficiens & nebula texi omnē
terram. Ego in altis habitauī, & thronus meus in columna nubis. Gyrū cœ-
li circuiui

li circuiui, & profundum abyssi penetraui, & in fluctibus maris ambulauī,
& in omni terra steti. In omni populo & in omni gente primatum tenui, &
omnium excellentium & humilium corda propria uirtute calcaui. Spes om-
nis in me uitæ & uirtutis. Transite ad me omnes qui concupiscitis me. Item
in Psalmo octogesimo octauo: Et ego primogenitum ponam illum altissi-
mum apud reges terræ. In æternum seruabo illi misericordiam meam, & te-
stamentum meum fidele ipsi. Et ponam in seculum seculi semen eius. Si de-
reliquerint filij eius legem meam, & in iudicijs meis non ambulauerint, ui-
sitabo in uirga eorum facinora, & in flagellis delicta eorum. Misericordiã
autem meam non dispergam ab eis. Item in secundum Ioannem dominus
dicit: Hæc est autem uita æterna, ut cognoscant te solum & uerum dominũ, *Ioan. 17.*
& quem misisti Iesum C H R I S T V M. Ego te clarificaui in terra, opus per-
feci qđ dedisti mihi ut faciam ea. Nunc tu clarifica me apud teipsum clarita-
te quam habui apud te, prius quàm mundus fieret. Item Paulus ad Colos- *Colos. 1.*
senses: Qui est ergo imago dei inuisibilis & primogenitus totius creaturæ.
Item illic: primogenitũ à mortuis ut fieret in om̃ibus ille primatum tenens.
Item in Apocalypsi: Ego sum alpha & omega, initium ac finis. Ego sitienti *Apoca. 21.*
dabo de fonte aquæ uiuæ gratis, quod idẽ sit & sapientia & uirtus dei. Pau-
lus ad Corinthios: Quoniam Iudæi signa desiderāt, & Græci prudentiam *1. Corin. 1.*
quærent, nos autem prædicamus Iesum crucifixum, Iudæis quidem scanda-
lum, gentibus autem stultitiam, ipsis autẽ uocatis Iudæis & Græcis C H R I
S T V M dei uirtutem & dei sapientiam.

II.

Quod sapiẽtia dei C H R I S T V S, & de sacramẽto incarnationis eius,
& passionis & calicis, & altaris, & apostolorũ qui missi prædicauerũt: apud
Salomonem in Prouerbijs: Sapiẽtia ædificauit sibi domum & subdidit co- *Prouerb. 9.*
lumnas septem. Mactauit suam hostiam, miscuit in cratera uinum suum, &
parauit suam mensam, & misit seruos suos cum excelsa prædicatione ad cra-
terem dicens: Qui est insipiens declinet ad me, & egẽtibus sensu dixit: Veni
te edite de meis panibus, & bibite uinum quod miscui uobis. Derelinquite
stultitiam & quærite prudentiam, & corrigite scientiæ intelligentiam. *III.*

Quod C H R I S T V S idem sit sermo dei in Psalmo 44. Eructauit
cor meum sermonem bonum, dico ego opera mea regi. Item in Psalmo tri-
cesimo secũdo: Sermonem dei cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis uir-
tus eorum. Item apud Esaïam: Verbum consummans & breuians in iusti- *Esaïa. 10.*
tia, quoniam sermonem breuiatum faciet deus in toto orbe terræ. Item in
Psalmo centesimo sexto: Misit sermonẽ suũ & curauit illos. Item in euange-
lio secũdum Ioannẽ: In principio fuit uerbum, & uerbum erat apud deũ, & *Ioan. 1.*
deus erat uerbũ, hoc erat in principio apud deũ, om̃ia per ipsum facta sunt,
& sine ipso factũ est nihil. Quod factũ est in ipso uita erat, & uita erat lux
hominum.

hominum, & lux lucet in tenebris, & tenebrae illam non comprehenderunt.

Apo. 6. Item in Apocalypsi: Et uidi coelum apertum, & ecce equus albus, & qui sedebat super eum, uocabatur fidelis & uerus, & equum iustumque iudicem, & praeliaturus, eratque coopertus ueste conspersa sanguine, & dicitur nomen eius, sermo dei.

IIII.

Quod CHRISTVS idem manus & brachium dei sit: apud Esaiam: Esai. 50. Nunquid non ualet manus dei, ut saluos faciat? aut generauit aure ut non Esai. 59. exaudiat? Si peccata uestra inter uos & deum separant, & propter peccata uestra auertit faciem suam a uobis ne misereat, manus enim uestrae inquinatae sunt sanguine, & digiti uestri in peccatis. Labia autem uestra loquuta sunt facinus, & lingua uestra iniustitiam meditatur. Nemo loquitur uera, neque est iudicium uerum. Fundunt in uanis & loquuntur inania, qui parturiunt dolorem, & pariunt facinus. Item apud eundem sic dicit dominus: Coelum mihi tronus, & terra suppedaneum pedum meorum: Quam mihi domum aedificabitis? aut quis locus ad requiem mihi? omnia enim ista fecit manus mea. Item. Domine deus altum est brachium tuum, & non sciebant, Psal. 97. cum cognouerint autem confundentur. Item. Reuelauit dominus brachium suum sanctum in conspectu omnium gentium, uidebunt omnes gentes, & ipsa suprema terrae salutem a deo.

V.

Quod idem angelus & deus CHRISTVS: in Genesi ad Abraham: Gen. 22. Et uocauit eum angelus domini de caelo & dixit illi. Abraham, Abraham. Ille autem dixit: Ecce ego. & dixit. Noli imponere manum tuam super puerum, neque feceris illi quicquam. Nunc enim cognoui quoniam times deum tuum, & non pepercisti filio tuo dilectissimo propter me. Item illic ad Iacob: Ibidem. 31. Et dixit mihi angelus in somnis. Ego sum quem uidisti in loco dei, ubi uixisti mihi titulum lapideum, & uouisti mihi uotum. Item in Exodo: Deus autem praebat eos, die quidam per columnam nubis, ostendens illis iter, nocte autem in columna ignis. Item illic. Promouit autem angelus dei, qui praecedebat exercitum filiorum Israel. Item. Ecce ego praemitto angelum meum ante faciem tuam ad custodiendum te in itinere, ut te inducat in terram quam tibi praeparauimus. Obserua enim & obaudi eum, ne fueris inobaudiens, & non deerit tibi, nomen enim meum in illo est. Vnde ipse in euangelio dicit. Ioan. 5. Ego ueni in nomine patris mei, & non recepistis me. Cum alius uenerit in nomine suo, illum accipietis. & iterum in Psalmo. cxvij. Benedictus est Gen. 35. qui uenit in nomine domini. Quod deus CHRISTVS, in Genesi: Dixit autem ad Iacob: Exurge & ascende in locum Betheli, & habita illic, & fac illic altare deo, qui tibi apparuit cum fugeres a facie Esau fratris tui. Item Esai. 45. apud Esaiam. Sic dicit dominus Sabaoth. Fatigata est Aegyptus, negotiatio Aethiopum & Sabaum uiri alti ad te transgredientur, & tui erunt serui, & postea ambulabunt uincti compedibus, & adorabunt uincti compedibus

pedibus. Et interpretabuntur quoniam in te deus est, & non est alius deus præter te. Tu enim es deus, & non sciebamus, deus Israël saluator. Confundentur & reuerbuntur omnes qui aduersantur tibi, & cadent in confusione. Item apud eundem: Vox clamantis in deserto parate uiam domino, *re, Esa. 40.* etas facite semitas dei nostri. Omnis riuus implebitur, & omnis mons & collis humiliabitur, & erunt omnia tortuosa in directum, & aspera in campum, & uidebit omnis claritas domini, & uidebit omnis caro salutare dei, quoniam dominus locutus est. Item apud Baruch: Hic deus noster & non deputabitur alius absq; illo: qui inuenit omnem uiam prudentiæ, & dedit eam Iacob puero suo, & Israël dilecto suo. Post hæc in terris uisus est, & cum hominibus conuersatus est. Item apud Zachariam deus dicit: Et transibunt per mare angustum, & percutient in mari fluctus, & arefacient omnes altitudines fluminum, & confundentur omnes iniuriæ Assyriorum, & sceptrum Aegypti auferetur, & confortabo eos in domino deo ipsorum, & in nomine eius gloriabuntur dicit dominus. Item apud Moysen dicit dominus. Non faciam iuxta iram indignationis meæ, non sinā deleri Effrem. quoniam deus ego sum, & non homo in te sanctus, & nō introibo in ciuitatem, post deum ibo. Item in Psalmo xliiij. Thronus deus in secula seculorū, uirga æquitatis uirga regni tui. Dilexisti iustitiam & odisti iniquitatē, propterea unxit te deus deus tuus oleo exultationis super participes tuos. Item in psalmo xlv. Vacate & cognoscite quoniam ego sum deus. Exaltabor in gentibus, & exaltabor in terra. Item in Psalmo. lxxxi. Non cognouerunt neq; intellexerunt, in umbra deambulabunt. Item in psalmo. lxxij. Cantate deo, psallite nomini eius, uiam facite illi qui ascendit in occasu, deus nomen illi. Item in euangelio secundum Ioannem: In principio fuit sermo, & sermo erat apud deū, *Ioan. 1.* & deus erat sermo. Item in eodem dominus ad Thomam: Inijce huc digitum tuum, & uide manus meas, & noli esse incredulus, sed fidelis. Respondit Thomas & dixit illi. Dominus meus & deus meus. Dixit illi Iesus, quoniam uidisti & credidisti. Beati qui non uiderunt & crediderunt. Item Paulus ad Romanos: Optabam ego ipse anathema esse à CHRISTO *Rom. 9.* pro fratribus cognatis meis secundum carnem, qui sunt Israëlita, quorum adoptio & claritas, & testamentum, & legis constitutio, & famulatus, & promissiones, quorum patres ex quibus CHRISTVS secundum carnem, qui est super omnia benedictus in secula. Item in Apocalypsi: Ego sum alpha & omega, initium & finis. Ego sitienti dabo de fonte aqua uiuæ gratis, qui uicerit possidebit ea, & eorum hereditatem, & ero eius deus, & ille erit mihi filius. Item in psalmo octogesimo primo. Deus stetit in synagoga deorum, in medio autem deos discernens. & iterum illic: Ego dixi dñ estis, & filij altissimi omnes. Vos autem sicut homines moriemini. Quod si iusti qui fuerint & præceptis diuinis obtemperauerint, dñ dici possunt.

sunt, quanto magis CHRISTVS dei filius? Sicut ipse in euangelio dicit se-
Ioan. 10. cundum Ioannem: Nōne est scriptum in lege, quoniam dñs estis? Si illos di-
xit deos, & non poterit solui, quem pater sanctificauit & misit in seculum,
uos dicitis: quoniam blasphemas: quia dixi filius dei sum? Si non facio fa-
cta patris, nolite mihi credere, & si non uultis mihi credere, factis credite, &
cognoscite quoniam in me est pater, & ego in illo. Item in euangelio secun-
Matth. 1. dum Matthæum: Et uocabis nomē eius Emanuel, quod est interpretatum
Emanuel. nobiscum deus.

V I.

Quod CHRISTVS deus uenturus esset illuminator & saluator gene-
Esaie. 35. ris humani: apud Esaïam: Confortamini manus resolutæ & genua debi-
lia, & hortamini, qui estis pusillanimes, nolite metuere. Deus noster iudiciū
retribuet, ipse ueniet & saluos nos faciet. Tunc aperientur oculi cæcorum, &
aures surdorum audiēt. Tunc saliet claudus sicut ceruus, & plana erit lingua
mutorum, quia rupta est in deserto aqua, & riuus in terra sitienti. Item illic:
Esaie. 42. Non senior neq; angelus, sed ipse dominus liberabit illos, qui diligit eos &
parcet, & ipse redimet eos. Item illic: Ego dominus deus uocaui te in iustitia,
ut teneam manum tuam & confortabo te, & dedi in testamentum generis
mei in lumem gentium, aperire oculos cæcorum, producere de uinculis uin-
ctos, & de domo carceris sedentes in tenebris. Ego dominus deus, hoc no-
men mihi est, claritatem meam alteri non dabo, neq; uirtutes meas sculpti-
Psal. 24. libus. Item in psalmo: Vias tuas domine ostende mihi, & semitas tuas edo-
ce me, quia tu es deus saluator meus. Vnde in euangelio secundum Ioan-
Ioan. 8. nem dominus dicit: Ego sum lumen mundi, qui me secutus fuerit non am-
bulabit in tenebris, sed habebit lumen uitæ. Item secundum Matthæū: Ga-
Matth. 1. briel angelus ad Ioseph: Ioseph fili Dauid, ne metueris assumere Mariam
Luce. 1. uxorem tuam. Quod enim ex illa natum fuerit, de spiritu sancto est. Pariet
autem filium, & uocabis nomen eius Iesum. Hic enim saluum faciet popu-
lum suum à peccatis eorum. Item secundum Lucam, & Zacharias impletus
Lk. 1. est spiritu sancto & prophetauit dicens: Benedictus dominus deus Israël,
qui prospexit redemptionē populo suo, & excitauit nobis cornu salutis in
domo Dauid pueri sui. Item illic. Angelus ad pastores: Ne timueritis: ecce
enim annuncio uobis, quoniā natus est uobis hodie saluator, qui est CHRI-
STVS Iesus in ciuitate Dauid.

V I I.

Quod cum à principio filius dei fuisset, generari denique haberet secun-
dum carnem: In psalmo. ij. Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego ho-
die genui te, Postula à me & dabo tibi gentes, hæreditatem tuam, & posses-
sionem tuam terminos terræ. Item in euangelio: Et factum est, ut audiuit
Luce. 1. salutationem Mariæ Elisabet exultauit infans in utero eius, & impleta
est spiritu sancto & exclamauit uoce magna & dixit: Benedicta tu inter
mulieres, & benedictus fructus uentris tui. Et unde hoc mihi ut ueniat ma-
ter dñi

ter domini mei ad me? Item Paulus ad Galatas: At ubi aduenit adimple- Galat. 4.
tio tēporis, misit deus filium suum factum de muliere. Item in epistola Io- 1. Ioan. 4.
annes: Omnis spiritus, qui confitetur IESVM CHRISTVM in carne ue-
nisse, de deo est, qui autem negat eum in carne uenisse, de deo non est, sed
de antichristi spiritu.

VIII.

Quod hoc futurum esset signum natiuitatis eius, ut de uirgine nasceretur
homo & deus, hominis & dei filius, apud Esaïam: Et adiecit dominus loqui Esa. 7.
ad Achaz: Pete tibi signū à domino deo tuo in altitudinem sursum & in-
altitudinem deorsum. Et dixit Achaz: Non petam, & nō tentabo dominū Ibidem.
deū meū: & dixit. Audi itaq; domus Dauid, non pusillū uobis certamē cū
hominibus, quoniā deus præstat agonē. Propter hoc dabit deus ipse uo-
bis signū: Ecce uirgo in utero accipiet, & pariet filiū, & uocabis nomē ema-
nuel. Butirum & mel manducabit, ut sciat reprobare malum, & eligere bo-
num. Hoc semen dixerat deus de muliere procedere, quod calcaret caput
diaboli in Genesi. Tunc dixit deus ad serpentē: Quid tu hoc fecisti? male Gen. 3.
dictus tu ab omni pecore, & ab omni genere bestiarū terræ. Pectore tuo &
uētre repes, & erit tibi terra cibus omnibus diebus uitæ tuæ. Et ponā inimi-
citiam inter te & mulierem, & inter semen tuum & semē eius, ipse tuum ob-
seruabit caput, & tu obseruabis calcaneum eius.

IX.

Quod homo & deus CHRISTVS ex utroq; genere concretus, ut medi-
ator esse inter nos & patrem posset, apud Hieremiā: Et homo est, & quis Hier. 17.
cognoscet eum? Item in Numeris: Orietur stella ex Iacob, & exurget ho- Nume. 24.
mo ex Israël. Item illic: Procedet homo ex semine eius, & dominabit mul-
tarum gentium & exaltabitur * ipsum regnum, & augebitur regnum eius, Als * gog.
& deus duxit eum in Aegyptum, quasi claritas uniformis ei, & edet carnes
inimicorum suorum, & crassitudines illorū emedullabit, & balistis suis con-
figet inimicum. Recubans requieuit quasi leo, & quasi catulus leonis. Quis Ibidem.
suscitabit eum? qui benedicunt te, benedicti sunt: & qui maledicunt te,
maledicti sunt. Item apud Esaïam: Spiritus domini super me, propter qd Esa. 61,
unxit me, bene nūciare pauperibus misit me, curare cōtribulatos corde, præ-
dicare captiuis remissionē, & cæcis uisum, uocare annum domino accepta-
bile & diem retributionis. Vnde in euangelio Gabriel ad Mariā. Spiritus Luca. 1.
sanctus supueniet in te, & uirtus altissimi obumbrabit te, quapropter hoc
quod nascetur sanctum uocabitur filius dei. Item in epistola Pauli ad Co- 1. Corinth. 15.
rinthios priore: Primus homo de terræ limo, secundus homo de cœlo, qua-
lis ille è limo, tales & qui de limo, & qualis cœlestis, tales & cœlestes: quo-
modo portauimus imaginem eius qui de limo est, portemus & imaginē
eius qui de cœlo est.

X.

Quod ex semine Dauid secundum carnem nasci haberet, in Regum se-
cundo: Et fuit uerbum domini ad Nathan, dicens: Vade & dic seruo meo 2. Reg. 7.
Dauid

David: Hac dicit dominus: Non tu ædificabis mihi domum ad habitandum, sed erit cum impleti fuerint dies tui, & dormieris cum patribus tuis, suscitabo semen tuum post te, qui erit de utero tuo, & parabo regnū eius. Hic ædificabit domum nomini meo, & erigam thronum eius usq; in seculum. Et ego ero illi in patrem, & ipse erit mihi in filium, & fidem consequetur domus eius, & regnum eius usq; in seculum in conspectu meo. Item apud Esaiam: Et exhibit uirga de radice Iesse, & flos de radice eius ascēdet, & requiescet super eum spiritus domini, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, & implebit eum spiritus timoris domini. Item in psalmo: Iurauit deus ipsi David in ueritate, & non reprobauit eum, de fructu uentris tui ponam super thronū tuum. Item in euangelio secundum Lucam: Et dixit angelus ad illam: Ne timeas Maria, inuenisti enim gratiam apud deum: Ecce concipies in utero, & paries filium, & uocabis nomen eius Iesum. Hic erit magnus, & filius altissimi uocabitur, & dabit illi dominus deus thronum David patris sui, & regnū Iacob in secula & regni eius nō erit finis. Item in Apocalypsi: Et uidi librū in dextera dei sedentis super thronum, scriptum intus & retro, signatum signis septem, & uidi angelum fortem prædicantem uoce magna: Quis dignus est accipere librum, & aperire signa eius? Nec quisquam poterat, neq; in cælo, neq; super terram, neque sub terra aperire librum, neq; prospicere eum. Et ego flebam multum quod nemo dignus repertus esset qui aperiret librum, aut uideret illum. Et unus de senioribus dixit mihi: Ne fleueris, ecce uicit leo de tribu Iuda, radix David, aperire librum, & soluere septē signa eius.

XI

Mich. 5. Quod in Bethleē nasceretur, apud Micheā: Et tu Bethleem effrata non exigua es, ut constitueris in milibus Iuda, ex te mihi procedit, qui sit princeps apud Israël, & possessiones eius à principio à diebus seculi. Itē in euangelio: Et cum IESVS natus esset in Bethleem in diebus Herodis regis, ecce magi ab Oriente aduenerunt Hierosolymam dicentes: Vbi est qui natus est rex Iudæorum? Vidimus enim stellam eius in Oriente, & uenimus cum muneribus adorare illum.

XII.

Esai. 53. Quod humilis in primo aduentu suo ueniret, apud Esaiam: Domine quis credidit auditui nostro? & brachium domini cui reuelatum est? Annunciauimus coram ipso sicut pueri, sicut radix in terra sitienti. Non est figura ei neque claritas, & uidimus illum & non habuit figuram neque speciem, Sed figura eius sine honore, & deficiens præter ceteros homines. Homo in plaga positus & sciens ferre imbecillitatē, quia aduersa est facies eius, inhonoratus est, & non est cōputatus. Hic peccata nostra portat, & pro nobis dolet, & nos putauimus esse illū in dolore, & in plaga, & in uexatione: ipse autem uulneratus est propter facinora nostra, & infirmatus est propter peccata

peccata nostra. Doctrina pacis nostræ super illum, & liuore eius sanati sumus. Omnes sicut oues errauimus, homo uia sua errauit. Et dominus tradidit illum pro peccatis nostris, & ipse propterea quod uexatus est non aperuit os suum. Item apud eundem: Non sum contumax, neq; cōtradico, dorsum meum posui ad flagella, & maxillas meas ad palmas, faciem autē non auerti à fœditate sputorū, & fuit deus auxiliator meus. Item nō clamabit, neq; audiet quis in plateis uocem eius. Arundinem quassatam nō confringet, & linum fumigans non extinguet, sed in ueritate proferet iudiciū. Fulgebit & non quassabitur quoadulq; ponat iudiciū in terra, & in nomine eius gentes credent. Item in psalmo 21. Ego autem sum uermis & non homo, maledictum hominum & abiectio populi. Omnes qui uidebant me despiciebant me, & locuti sunt labijs, & mouerunt caput. Sperauit in domino, eripiat eum, saluū faciat eum, quoniā uult eum. Item illic: Aruit uelut testa uirtus mea, & lingua mea adglutinata est faucibus meis. Itē apud Zachariam: Et ostendit mihi dominus Iesum sacerdotē illum maximū stantem ante faciem angeli domini, & diabolus stabat ad dexterā eius aduersari ei. Et Iesus erat indutus ueste sordida, & stabat ante faciem ipsius angeli, & respondit, & ait ad eos qui stabant ante faciem eius dicens: Auferte uestimenta sordida ab eo, & induite eum mutatorijs, & imponite cydarim mundam super caput eius, & dixit ad eum: Ecce abstuli iniquitates tuas. Item Paulus ad Philipenses: Qui in figura dei constitutus, non rapinam arbitratus est esse se æqualem deo, sed semetipsum exinaniuit, formā serui accipiēs in similitudinē hominū factus, & habitu inuentus ut homo. Humiliauit se factus obediens usq; ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod deus exaltauit illum, & donauit illi nomē, quod est super omne nomen, ut in nomine Iesu omne genu flectatur cœlestium, terrestrium, & infernorum, & omnis lingua cōfiteatur, quia dominus Iesus CHRISTVS in gloria dei patris est.

ibidem. 53

[Es. 4. 2.]

Psal. 21.

Zach. 3.

Philip. 2.

XIII.

Quod ipse sit Iesus CHRISTVS, quē Iudæi occisuri essent, in Sapientia Salomonis: Circunueniamus iustum, quoniā insuauis est nobis, & contrarius est operibus nostris, & exprobrat nobis peccata legis. Promittit se scientiam dei habere, & filium dei se nominat. Factus est nobis in translatione cogitationum, grauis est nobis etiam ad uidendum, quoniam dissimilis est alijs uita illius, & mutata sunt uia illius, tanq; nugaces æstimati sumus ab illo, & continet se à ujs nostris quasi ab immundicijs, & præfert nomines illius ueri sint, & tentemus quæ uentura sunt illi. Contumēlia & tormento interrogemus illum, ut sciamus reuerentiam illius. Morte turpissima cōdemnemus eum. Hæc cogitauerunt, & errauerunt, excæcauit enim illos malicia ipsorū, & nescierūt sacramenta dei. Item apud Esaïam: Videte

Sapient. 2.

Es. 57.

C 2

quomodo

quomodo iustus perit, & nemo intelligit, & uiri iusti tolluntur, & nemo recognoscit. A facie enim iniusticiæ saluatus est iustus, & erit in pace sepultura eius. De hoc ipso ante prædictum est in Exodo: Innocentem & iustum non occides. Item in euangelio: Iudas poenitentia ductus, sacerdotibus & senioribus dixit: peccaui, tradens sanguinem iustum.

XIII.

Quod ipse dictus sit ouis & agnus, qui occidi haberet, & de sacramento passionis apud Esaïam: Sicut ouis ad uictimam adductus est, & sicut agnus coram tondentibus eum sine uoce, sic non aperuit os suum: in humilitate iudiciū eius sublatum est: natiuitatem eius quis enarrabit? Quoniam auferetur à terra uita eius, à facinoribus populi mei adductus est ad mortem, & dabo malos pro sepultura eius, & ipsos diuites pro morte eius, quia facinus non fecit, neque insidias ore suo, propterea ipse confitetur multos, & fortium diuidet spolia, propterea quod tradita est ad mortem anima eius, & inter facinorosos deputatus est. Et ipse peccata multorum pertulit, & propter facinororum traditus est. Item apud Hieremiā: Domine significasti mihi & cognosciam, tunc uidi meditationes eorum. Ego sicut agnus sine malicia productus sum ad uictimam: in me cogitauerunt cogitatum dicentes: Venite mittamus lignum in panem eius, & fraudemus à terra uitam eius, & non erit in memoria nomen eius amplius. In Exodo deus ad Moysen: Accipiant singuli ouem per domum tribum, ouem sine uitio, perfectum masculum anniculum & erit uobis. Ab agnis & hœdis accipietis, & occident illum omne uulgus filiorum Israël ad uesperam, & accipient de sanguine eius, & ponent super duos postes, & super limen in domibus, in quibus edent eum in ipsis, & edent carnes istas nocte assatas igni, & azyma cum lactucis agrestibus edent. Non edetis de eis cruda, neque cocta in aqua, sed assata igni, caput cum pedibus & iteraneis, nihil derelinquentes ex his mane, & ossa non confringetis ex eo. Quæ autem relicta fuerint ab eo usque in mane, igni cumentur. Sic autem comedetis eum: Lumbi uestri præcincti, & caligæ uestre in pedibus uestris, & edetis eum festinanter, quia pascha domini est. Item in Apocalypsi: Et uidi in medio throni, & quatuor animalium, & in medio seniorum agnum stantem quasi occisum, habentem cornua septem, & oculos septem, qui sunt septem spiritus dei missi per orbem terrarum. Et uenit & accepit librum de dextera sedentis in throno: Et cum accepisset librum, quatuor animalia, & uiginti quatuor seniores prostrauerunt se ante agnum, habentes singuli aureas citharas plenas odoramentis supplicationum, quæ sunt orationes eorum, & cantauerunt nouum canticum dicentes. Dignus es domine accipere librum & aperire signa eius, quoniam occisus es, & emisisti nos de sanguine tuo ex omni tribu & lingua, & populo, & natione, & eos regnum deo nostro, sacerdotesque fecisti, & regnabunt super terram. Item in euangelio: Altera die uidit Ioannes Iesum uenientem ad se, & ait: Ecce qui aufert peccata mundi.

XV.

Quod

Exo. 23.

Matth. 27.

Esai. 53.

Hierem. 11.

Exo. 12.

Apocal. 5.

Ioan. 1.

Quod idem lapis dictus sit, apud Esaiam sic dicit dominus: Ecce ego mitto in fundamenta Syon lapidem preciosum, summum angularem honoratum, & qui crediderit in eum, non confundetur. Item in psalmo: Lapis quem reprobauerunt aedificantes, hic factus est in caput anguli. A domino factus est iste, & est mirabilis in oculis nostris. Iste dies quem fecit dominus, exulemus & iocundemur in eo. O domine salua igitur, o domine dirige igitur: benedictus est qui uenit in nomine domini. Item apud Zachariam: Ecce ego adduco puerum meum, ortus nomen ei est, quoniam lapis quem dedi ante faciem Iesu, super ipsum unum septem oculi sunt. Item in Deuteronomio: Et scribes super lapidem omnem legem hanc manifeste nimis. Item apud Iesu Naue: Et accepit lapidem magnum, & statuit eum illic contra dominum, & ait Iesus ad populum: Ecce lapis iste erit uobis in testimonium, quod audieritis omnia quae dicta sunt a domino, quanta locutus est ad uos, hodie erit ipse uobis in testimonium in nouissimo dierum, quando recesseritis a deo uestro. Item in Actibus apostolorum Petrus: Principes populi, & seniores Israel, ecce nos interrogamur hodie a uobis super beneficio hominis infirmi, in quo iste saluatus est. Sit uobis omnibus notum, & omni populo Israel, quia in nomine Iesu CHRISTI Nazareni quem uos crucifixistis, quem deus suscitauit a mortuis, in illo ipse in conspectu uestro sanus astitit, in alio autem nullo. Hic est lapis qui contemptus est a uobis aedificantibus, qui factus est in caput anguli. Non est enim nomen aliud sub caelo, in quo oportet saluari nos. Hic est lapis in Genesi, quem ponit Iacob ad caput suum, quia caput uiri CHRISTVS, & dormiens uidit scalam ad caelum pertingentem, in qua constitutus erat dominus, & angeli ascendeant & descendeant, quem lapidem consecrauit & unxit sacramento unctionis CHRISTVM significans. Hic est lapis in Exodo, super quem sedit Moyses in cacumine collis, quando Iesu Naue contra Amalech dimicauit, & sacramento lapidis, & stabilitate sessionis Amalech superatus est ab Iesu, id est diabolus a CHRISTO uictus est. Hic est lapis magnus in Regum primo, super quem posita est arca testamenti, quando eam ab Allophy remissam & redditam in plastro boues reportauerunt. Item hic est lapis in Regum, quo Dauid frontem Goliath percussit, & occidit, significans diabolum & seruos eius inde prosterni, uicta scilicet ea capitis parte quam signatam non habent. Quo signo nos tuti semper sumus & uiuimus. Hic est lapis, quem cum alienigenas Israel uicisset, statuit Samuel, & appellauit nomen eius Abennezer, id est, auxiliator.

XVI.

Quod deinde idem lapis mons fieret, & impleteret totam terram, apud Danielē, Ecce imago nimis magna, & contemplatio eius imaginis metumenda & elata stabat contra te, cuius caput fuit ex auro bono, pectus & brachia eius argentea, uenter & femur aerea, pedes autem ex parte ferrei, ex parte autem fictiles, quoadusque abscissus est lapis de monte sine manibus con-

cidentium, & percussit imaginem super pedes ferreos & fictiles, & comminuit eos minutatim, & factum est simul ferrum & testa, & aramentum, & argentum, & aurum facta sunt minuta quasi palea, aut puluis in area astate, & uentilauit illa uentus, ita ut nihil remanserit ex illis, & lapis qui percussit imaginem, factus est mons magnus, & impleuit totam terram.

XVII.

Esa. 2. Quod in nouissimis temporibus idem mons manifestaretur, super quem gentes uenirent, & in quem iusti quique ascenderent, apud Esaiam: Et erit in nouissimis temporibus manifestus mons domus domini super uerticem montium, & exaltabitur super colles, & uenient super illum omnes gentes, & ambulabunt multi & dicent: Venite ascendamus in montem domini, & in domum dei Iacob, & nuntiabit nobis uiam eius, & ambulabimus in illa. De syon enim procedet lex, & uerbum domini ab Hierusalem, & iudicabit inter gentes, & redarguet populum multum, & condicient gladios suos in aratra, & lanceas suas in falces, & iam non discent pugnare. Item in psalmo: *Psal. 23.* Quis ascendet in montem domini, & quis stabit in loco sancto eius? Innocens manibus & mundus corde, qui non accepit in uano animam suam, & non subdole iurauit proximo sibi. Iste accipiet benedictionem a domino, & misericordiam a deo saluari.

XVIII.

Quod ipse sit sponsus ecclesiam habens sponsam, de qua filij spiritaliter nascerentur, apud Iohel: Canite tuba in Syon, sanctificate ieiunium, & indicite curationem, aggregate populum, sanctificate ecclesiam, excipite maiores natu, colligite paruulos lactantes, procedat sponsus de cubili suo, & sponsa de thalamo suo. Item apud Hieremiam: Et auferam de ciuitatibus Iuda, & de quadriuijs Hierusalem uocem lagentium, & uocem gaudentium, uocem sponsi, & uocem sponsae. Item in psalmo: Et ipse uelut sponsus egrediens de thalamo suo. Exultauit ut gigas uiam currere, a summo coeli egressio eius, & decursio eius usque ad summum eius, & non est qui lateat a calore eius. Item in Apocalypsi: Veni ostendam tibi nouam nuptam uxorem agni, & duxit me in spiritu in montem magnum, & ostendit mihi ciuitatem sanctam Hierusalem descendentem de coelo, a deo habentem claritatem dei. Item in euangelio: Vos mihi testes estis, quoniam dixi eis, qui missi sunt ab Hierosolymis ad me, quia non sum CHRISTVS, sed quoniam missus sum ante illum. Qui enim habet sponsam sponsus est. Amicus autem sponsi est, qui stat & audit eum, & gaudio gaudet propter uocem sponsi. Huius rei mysterium ostensum est apud Iesu Naue, quando iussus est ex calciare se, quod scilicet sponsus non ipse esset. Erat enim in lege, ut quisquis nuptias recusaret, calciamentum deponeret, calciaretur uero ille qui sponsus futurus esset. Et factum est cum esset Iesus in agro Iericho, circūspexit oculis & uidit hominem stantem ante faciem suam, & frameam tenentem in manu eius

eius & dixit: Noster es, an aduersariorum? Ille autem dixit: Ego sum dux uirtutis domini, nunc adueni. Et Iesus cecidit ad terram, & ait illi: Domine quid imperas famulo tuo? & ait dux uirtutis domini: Solue calciamentū de pedibus tuis, locus enim in quo stas terra sancta est. Itē in Exodo: Moy Exod. 3. ses iubetur calciamentum deponere, quod nec ipse sponsus esset. Et apparuit angelus domini in flamma ignis de rubo, & uidit quoniam rubus arderet igni, & nō cremabatur. Et dixit Moyses: Transiens uidebo hoc grande uisum, cur utique non crematur rubus. Vt uidit autem quoniam accedit uidere, uocauit eum dominus deus de rubo dicens: Moyses Moyses, qui dixit: Quid est? & dixit, ne accesseris huc, nisi solueris calciamentum de pedibus tuis, locus enim in quo stas terra sancta est, & dixit ei, ego sum deus patris tui, deus Abraam, deus Isaac, deus Iacob. Hoc autem manifestum est in euangelio secundum Ioannem. Et respondit illis Ioannes: Ioan. 1. Ego quidem baptizo in aqua, in medio autem uestri stat, quem uos nescitis: ipse est enim de quo dixi: Post me ueniens homo ante me factus est, cuius non sum dignus corrigiam calciamenti soluere. Item in euangelio secundum Lucam: Luce. 12. Sint lumbi uestri præcincti, & lucernæ ardentes, & uos similes hominibus expectantibus dominū suum, quando ueniat à nuptiis, ut cum uenerit & pulsauerit, aperiant ei. Felices serui illi, quos adueniens dominus inuenerit uigilantes. Item in Apocalypsi: Apoc. 19. Regnauit dominus deus omnipotens, gaudeamus & exulemus, & demus ei gloriæ claritatem, quoniam uenerunt nuptiæ agni, & uxor eius se preparauit.

XIX

Quod crucifixuri illum essent Iudæi, apud Esaïam: Esa. 55. Expādi manus meas tota die ad plebem contradicentem, & cōtumacem mihi, qui ambulat uias non bonas, sed post peccata sua. Item apud Hieremiā: Hiere. 11. Venite & miseramus lignum in panem eius, & eradamus à terra uitam eius. Item in Deuteronomio: Deuter. 28. Et erit pendens uita tua ante oculos tuos, ac timebis diem ac noctem, & non credes uitæ tuæ. Item in psalmo: Psal. 21. Et foderūt manus meas, & peruerunt me, diuiserunt sibi uestimenta mea, & super uestem meam sortem miserunt. Tu autem domine ne elongaueris auxilium tuum: in auxilium meum attende. Libera à gladio animam meam, & de manu canis unicam meam. Salua me ex ore leonis, & à cornibus unicornis humilitatem meam. Enarrabo nomen tuum fratribus meis, in medio ecclesiarum laudabo te. Item in psalmo. Psal. 118. Cōfige clauis de metu tuo carnes meas. Item Samech. in psalmo: Psal. 140. Alleuatio manuum mearum sacrificium uespertinum, de quo Sopho. 1. sacrificio Sophonias dicit: Metuite à facie domini dei, quoniam prope est dies eius, quia apparauit dominus sacrificium suum, sanctificauit electos suos. Item apud Zachariam: Zach. 12. Et intuebuntur me, in quem transfixerunt.

Psal. 76.

Numc. 23.

Ioan. 3.

Item in psalmo: Exclamaui ad te tota die, domine extēdi ad te manus meas: Item in Numeris: Non quasi homo suspenditur, neq; quasi filius hominis patitur. Vnde in euangelio dominus dicit: Sicut Moyses exaltauit serpentem in eremo, ita exaltari oportet filium hominis, ut omnis qui crediderit in filium, habeat uitam æternam. XX.

Abac. 3.

Esa. 9.

Exod. 17.

Quod in passiōe crucis & signo uirtus omnis sit & potestas, apud Abacuc: Texit cœlos uirtus eius, & laudis eius plena est terra, & splendor eius ut lux erit, cornua in manibus eius erunt. Et illic constabilita est uirtus gloriæ eius, & cōstituet dilectionē ualidam, ante faciem suam ibit uerbum, & procedet in campos secundū gressus suos. Item apud Esaïam: Ecce natus est nobis puer, datus est nobis filius, cuius imperiū super humerū eius, & uocatum est nomen eius magnæ cogitationis nuncius, hoc signo crucis & Amalech uictus est ab Iesu per Moysen. In Exodo dixit Moyses ad Iesum: Elige tibi uiros & exi, & cōstitue cum Amalech in crastinū: Ecce ego stabo in cacumine collis, & uirga dei in manu mea. Et factū est cum leuabat manū Moyses præualebat manus Israēl. Vbi autē submiserat manus, inualecebat manus Amalech, sed manus Moyse erant graues, & accepto lapide supposuerūt sub eo, & sedebat super eum, & Aaron, & Vr sustentabāt manus eius hinc & inde, & factæ sunt manus Moyse stabiles usq; in occasum solis, & fugauit Iesus Amalech & omnē populū eius. Et dixit domin⁹ ad Moysen, scribe hoc, ut sit memoriale in libro, & da in aures eius, quoniā deletionē deleam memoriā Amalech de sub cœlo. XXI.

Ezech. 9.

Ibidem.

Exod. 12.

Apoca. 14.

Apocal. 21.

Amos 8.

Hier. 15.

Quod in hoc signo salus sit omnibus, qui in frontibus notantur, apud Ezechielem dicit dominus: Transi mediā Hierusalem, & notabis signū super frontes uirorum, qui ingemunt & mœrent ob iniquitates quæ fiunt in medio eorū. Item illic: Vadite & cædite, & nolite parcere oculis uestris, nolite misereri. Seniores, & iuuenes, & uirgines interficite, ut perdelegantur. Omnem autem super quem signum scriptum est, ne tetigeritis, & ab ipsis sanctis meis incipite. Item in Exodo deus ad Moysen: Et erit is sanguis in signo uobis super domos, in quibus ibi eritis, & uidebo sanguinem, & protegam uos, & non erit in uobis plaga diminutionis, cum percutiam terram Aegypti. Item in Apocalypsi: Et uidi agnum stantem in montem Syon, & cum eo centum quadragintaquatuor milia, & habebant nomen eius, & nomen patris eius scriptum in frontibus suis. Item illic: Ego sum alpha & omega, primus & nouissimus, initium & finis. Felices eos qui faciunt præcepta eius, ut sint postes eorum super lignum. XXII.

Quod medio die in passione eius tenebræ futuræ essent, apud Amos: Et erit in illo die, dicit dominus, sol occidet meridie, & obtenebrabitur dies lucis, & conuertam dies festos uestros in luctum, & omnia cantica uestra in lamentationem. Item apud Hieremiam: Et territa est quæ parit, & cæduit

tæduit anima eius. Subijt sol, cum adhuc medius dies esset, confusa est & maledicta, reliquos eorum in gladio dabo, in conspectu inimicorū suorū. Item in euangelio: A sexta autem hora tenebræ factæ sunt per totam terram, usq; ad horam nonam. Item in psalmo uicesimonono: Domine abstraxisti ab inferno animam meam, Matth. 27.

XXIII.

Quod à morte uindicaretur, nec apud inferos remansurus esset, in psalmo decimoquinto: Non derelinques animam meam apud inferos, neque dabis sanctum tuum uidere interitum. Item in psalmo tertio: Ego dormiui & somnum cepi, & resurrexi, quoniā dominus auxiliator mihi. Item secundum Ioannem: Nemo aufert animam meam à me, sed ego pono eam & potestatem habeo iterum sumendi eam. Hoc enim mandatum accepi à patre meo.

XXIII.

Quod ab inferis tertio die resurgeret, apud Osee: Viuificauit nos post biduū die tertio. Item in Exodo: Et dixit dominus ad Moysen, descende & testificare populo, & sanctifica illos hodie & cras, & lauent uestem suam, & sint parati in perendinū diem, die enim tertio descēdet dominus in montem Syna. Item in euangelio: Progenies nequam adultera signum quærit, & signum non dabitur ei, nisi signū Ionæ prophetæ. Quomodo enim fuit Ionas in uentre ceti tribus diebus, & tribus noctibus: ita erit filius hominis in corde terræ. Osee. 6.
Exo. 19.

XXV.

Quod cum resurrexisset, accipere à patre omnem potestatem, & potestas eius æterna sit, apud Daniele: Videbam in uisu noctis, & ecce in nubibus cœli quasi filius hominis ueniens, uenit usq; ad ueterem dicrū. & stetit in conspectu eius, & qui assistebant obtulerunt ei, & data est ei potestas regia, & omnes reges terræ, & genus omnis claritatis seruiēt ei, & potestas eius æterna, quæ nō auferetur, & regnū eius non corrumpetur. Item apud Esaïam: Nunc exurgam dicit dominus, nunc clarificabor, nunc exaltabor, nunc uidebitis, nunc intelligetis, nunc cōfundemini, uana erit fortitudo spiritus, uos ignis cōsumet. Item in psalmo 109. Dixit dominus domino meo, sede ad dexteram meam, quoad usq; ponam inimicos tuos suppedaneum pedum tuorū. Item in Apocalypsi: Et cōuersus respexi, ut uiderem uocem, quæ mecum loquebatur, & uidi septem candelabra aurea, & in medio candelabrorum similem filio hominis uestitum podere, & erat præcinctus supra mamillas zona aurea. Caput autem & capilli eius erant albi uelut lana aut nix, & oculi eius uelut flamma ignis, & pedes eius aurichalco similes, sicut de fornace ignis, ut sonus aquarū multarū, & habebat in dextera sua septem stellas, & ex ore eius gladius utraq; parte acutus exibat, & facies eius splendebat ut sol in uirtute sua. Ita cum uidissem eum, cecidi ad pedes eius tāquam mortuus, & posuit super me dexteram suam dicens. Nolui timere, ego sum primus, & nouissimus, & uiuus qui fueram mortuus, & ecce

Danielis. 7.

Esa. 33.

Apocal. 12.

Matth. 28.

& ecce sum uiuens in secula seculorum, & habeo clauēs mortis & inferorū: Item in euangelio dominus post resurrectionem discipulis dicit: Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra: ite ergo & docete omnes gētes, tingentes eos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti, docentes eos obseruare omnia quaecunq; præcepi uobis.

XXVI.

Ioan. 14.

Ibidem. 10.

Matth. 13.

Ioan. 3.

Ephē. 2.

Rom. 4. 3.

1. Petri. 3.

1. Ioan. 2.

Malach. 4.

Esa. 42.

Quod perueniri ad deum patrem non possit, nisi per filium eius **CHRISTVM** Iesum, in euāgelio: Ego sum uia, & ueritas, & uita: nemo uenit ad patrem nisi per me. Item illic: Ego sum hostium, per me qui introierit, saluabitur. Item illic: Multi prophetae & iusti cupierūt uidere quæ uidetis, & non uiderūt, & audire quæ auditis, & non audierunt. Item illic: Qui credit in filiū, habet uitam aternā. Qui dicto non audiens est in filiū, non habet uitā, sed ira dei manebit super eum. Item Paulus ad Ephesios. Et cum uenisset annūciauit uobis pacem qui longe, & pacem nrs qui propē, quia per ipsum habemus accessum ambo in uno spiritu ad patrē. Item ad Rhomanos: Omnes enim peccauerūt, & egent claritate dei, iustificantur autem dono ipsius & gratia per redemptionem quæ est in **CHRISTO** Iesu. Item in epistola Petri apostoli: **CHRISTVS** semel pro peccatis nostris mortuus est, iustus pro iniustis, ut nos offerret deo. Item illic: In hoc enim & mortuis prædicatū est, ut suscitent. item in epistola Ioānis: Qui negat filiū, neq; patrem habet: qui cōfiteatur filiū, & patrem habet.

XXVII.

Quod ipse iudex uenturus sit apud Malachiam: Ecce dies uenit ardens uelut clybanus, eruntq; omnes alienigenæ, & omnes iniqui stipula, & succendet illos adueniens dies, dicit dominus. Item in psalmo 49. Deus deorum dominus locutus est, & uocauit terram. A solis ortu usq; ad occasum, ex Syon species decoris eius: Deus manifeste ueniet, deus noster & nō silebit. Ignis ante eum ardebit, & in circuitu eius procella nimia. Vocauit cœlū sursum & terram, ut separaret populū suū. Colligite illi iustos eius, eos qui disponunt testamentum eius in sacrificijs, & annuntiabunt cœli iusticiam eius, quoniam deus iudex est. Item apud Esaïam: Dominus deus uirtutum prodibit, & cōminuet bellum. Excitabit certamen, & clamabit super inimicos eius cum fortitudine. Tacui, nūquid semper tacebo? Item in psalmo sexagesimo septimo: Exurgat deus, & dissipentur inimici eius, & fugiant qui oderunt eum a facie eius. Quomodo deficit fumus, deficient: quomodo tabescit cera a facie ignis, sic pereant peccatores a facie dei. Et iusti iocundentur, & exultent in conspectu dei. Psallite nomini eius, uiam facite illi, qui ascendit in occasum, deus nomen illi. Turbabuntur a facie eius patres orphanorum & iudices uiduarum. Deus in loco sancto suo, deus qui inhabitare facit in domo unanimes, producens uinctos in uirtute, similiter eos qui habitant in monumentis. Deus cum transires, prodires in conspectu populi tui, in transeūdo in eremū. Item in psalmo 81. Exurge deus & iudica

& iudica terrā, quoniā tu exterminabis in omnibus gentibus. Item in euāgelio secūdū Matthæū: qd nobis & tibi fili Dauid? Quid huc uenisti ante Matth. 8. tempus punire nos? Item secūdū Ioannē: Nihil pater iudicat, sed omne Ioan. 5. iudicium filio dedit, ut omnes honorificent filium, sicut honorificant patrem: qui non honorificat filium, non honorificat patrem qui eum misit. Item in epistola Pauli ad Corinthios 2. Omnes nos manifestari oportet 2. Corinth. 5. ante tribunal CHRISTI, ut reportet unusquisq; sui corporis propria, secundum quæ egit, siue bona, siue mala.

XXVIII.

Quod ipse sit rex in æternū regnaturus, apud Zachariā: Dicite filiæ syon: Ecce rex tuus uenit tibi, iustus & saluans, mitis, sedens super asinum domitū: Item apud Esaïam: Quis nuntiabit uobis quia ignis ardet? quis nuntiabit uobis locū æternū? Ambulans in iusticia, & manus abstinens à mulieribus, grauans aures, ut non audiat iudicium sanguinis, & comprimens oculos suos, ne uideat iniusticiā, hic habitabit in alta spelunca petre fortis. Panis illi dabitur & aqua eius fidelis, regem cum claritate uidebitis. Item apud Malachiam: Rex magnus sum ego dicit dominus. & nomen meum illustre est apud gentes. Item in psalmo 2. Ego autē cōstitutus sum rex ab eo super Syon montem sanctū eius, nuncians præceptū eius. Item in psalmo 20. Cōmemorabūtur & cōuertentur ad dominū omnes termini terræ, & adorabūt in conspectu tuo omnes patriæ gentiū, quoniā domini est regnum, & ipse dominabit gentium. Item in psalmo 23. Auferte portas principes uestras, & extollimini portæ æternales, & introibit rex gloriæ & claritatis dominus fortis in prælio. Auferte portas principes uestras, & extollimini portæ æternales, & introibit rex claritatis, dominus uirtutum ipse est rex claritatis. Item in psalmo 43. Eructauit cor meum sermonem bonum, dico ego opera mea regi. Lingua mea calamus scriptoris acute scribētis de coris specie super filios hominū. Effusa est gratia in labijs tuis, propterea benedixit te deus in secula. Accingere ense tuo ad femur potentissime. Decor & speciei tuæ intende, & dirige, & regna propter ueritatem & mansuetudinem & iusticiam. Item in psalmo 4. Rex meus & deus meus, quoniam ad te orabo domine mane, exaudies uocem meam, mane assistam tibi & contemplabor te. Item in psalmo 95. Dominus regnauit, exultet terra, iucundentur insulæ multæ. Item in psalmo 44. Assistit regina ad dexterā tuam in ueste inaurata. Audi filia & uide, & inclina aurem tuam, & obliuiscere populi tui, & domus patris tui. Quoniā desiderauit speciē tuam rex. quia ipse est dominus deus tuus. Itē in psalmo septuagesimo secūdo: Deus autem rex noster ante seculum operatus est salutem in medio terræ. Item in euangelio secundum Matthæum: Cum IESVS natus esset in Bethleem Iudæ in diebus Herodis regis: ecce magi ab Oriente uenerunt Hierosolymam dicentes: Vbi est qui natus est rex iudæorum? Vidimus enim stellam

Zach. 9.

Esa. 33.

Malach. 1.

Matth. 2.

lam

Ioan. 18.

lam eius in Oriente, & uenimus adorare eum. Item secundum Ioannē dixit Iesus: Regnum meum nō est de isto seculo: si de hoc seculo esset regnū meū, ministri mei turbarentur ne traderer Iudæis. Nunc autē regnū meū non est hinc, dixit Pilatus: Ergo rex es tu? Respondit Iesus: Tu dicis, quoniam rex sum. Ego in hoc natus sum, & in hoc ueni in seculū, ut testimoniū perhibeam ueritati. Omnis qui est de ueritate audit meā uocem. XXIX.

Apocal. 6.

Quod ipse sit & iudex & rex, in psalmo 70. Deus iudiciū tuū regi da, & iusticiā tuā filio regis. Iudicare populū tuū in iusticia. Item in Apocalypsi: Et uidi coelū apertū, & ecce equus albus, & qui sedebat super eum uocabatū fidelis & uerax, & equū iustū qui prædicat & præliatur. Oculi autē eius erant tanq̃ flamma ignis, & super caput eius diademata multa, & portabat nomen scriptū, nemini aliī nisi ipsi soli notum. Et erat coopertus ueste aspersa sanguine, & dicitur nomen eius uerbum dei, & exercitus qui sunt in cælo sequebant eum in equis albis induti byssino mundo, & de ore eius exibat gladius utraq̃ parte acutus, ut de eo percuteret nationes, quas ipse pacturus est in uirga ferrea, & ipse calcabit torcular uini iræ dei omnipotentis, habet etiam in ueste & in fœmore suo nomen scriptum, rex regum & dominus dominantium. Item in euangelio: Cum uenerit filius hominis in claritate sua, & omnes angeli cum eo, tunc sedebit in throno claritatis suæ, & colligentur ante eum omnes gentes, & segregabit illos ab inuicem, quemadmodum pastor segregat oues ab hœdis, & statuet oues ad dexterā suam, hœdos autē ad sinistrā. Tunc dicet rex eis, qui ad dexteram eius erunt: Venite benedicti patris mei, percipite regnū qđ uobis paratū est ab origine mūdi: esuriui enim, & dedistis mihi māducare: sitiui, & potastis me: hospes fui, & abduxistis me: nudus, & texistis: infirmus fui, & uisitastis me: in carcere, & uenistis ad me. Tunc respondebūt iusti dicentes: Domine quādo te uidimus esuriētē, & pauimus? sitiētē, & potauimus? quando te uidimus hospitem, & abduximus? nudum, & uestiuius? quādo autē te uidimus infirmari, & in carcere, & uenimus ad te? Et respondens rex dicit eis: Amē dico uobis, qđ diu fecistis uni horū ex fratribus meis minimis, mihi fecistis. Tunc dicet ihs qui ad sinistrā eius erunt: Discedite à me maledicti in ignem æternum, quem parauit pater meus diabolo & angelis eius: esuriui enim, & non dedistis mihi manducare: sitiui, & non potastis me: hospes fui, & non abduxistis me: nudus, & non uestistis me: infirmus & in carcere, & nō uenistis ad me. Tunc respondebūt & ipsi dicentes: Domine quādo te uidimus esuriētē, aut sitiētē, aut hospitem, aut nudum, aut infirmū, aut in carcere, & nō ministrauimus tibi? Et respōdebit illis: Amē dico uobis, qđ diu non fecistis uni ex minimis his, neq̃ mihi fecistis: & abibunt isti in ambustionem æternam, insti autem in uitam æternam.

Matth. 25.

LIBRI SECVNDI FINIS,

Liber

AD QVIRINVM

LIBER TERTIVS.

CYPRIANVS QVIRINO FILIO SALVTEM.

RO FIDE ac deuotione tua quā domīno deo exhibes fili charissime, petisti ut ad instruēdū te exciperem de scripturis sanctis quædam capitula, ad religiosam sectæ nostræ disciplinam pertinentia, lectionis diuinæ succinctam diligentiam quærens, ut animus deo deditus, non longis aut multis librorum uoluminibus fatigetur, sed eruditus breuiario præceptorum cœlestium, habeat ad fouendam memoriā suā salubre & grande compendium. Et quia tibi plenum dilectionis obsequium debeo, feci quod petisti, ut laborem semel, ne tu semper laborares. Quantum potuit itaq; mediocritas nostra complecti, collecta sunt à me quædam præcepta dominica & magisteria diuina, quæ esse facilia & utilia legentibus possint, dum in breuiarium pauca digesta, & uelociter perleguntur, & frequēter iterantur. Opto te fili charissime semper bene ualere.

CAPITVLA TERTII LIBRI.

- 1 De bono opere & misericordia.
- 2 In opere & eleemosynis, etiam si per mediocritatem minus fiat ipsam uoluntatem satis esse.
- 3 Agapen & dilectionem fraternam religiose & firmiter exercendam.
- 4 In nullo gloriandum quando nostrum nihil sit.
- 5 Humilitatem & quietem in omnibus tenendam.
- 6 Bonos quoq; & iustos plus laborare, sed tolerare debere, quia p̄bant.
- 7 Non contristandum spiritum sanctum, quem accepimus.
- 8 Iracundiam uincendam esse ne cogat delinquere.
- 9 Inuicem se fratres sustinere debere.
- 10 In deum solum fidendum, & in ipso gloriandum.
- 11 Eum qui fidē cōsecutus est exposito priore homine cœlestia tantū & spiritalia cogitare debere, nec attēdere ad seculū cui iam renūciauimus.
- 12 Non iurandum.
- 13 Non maledicendum.
- 14 Nunq̄ mussitandum, sed circa omnia quæ accidunt benedicendū deū.
- 15 Ad hoc tentari homines à deo ut probentur.
- 16 De bono martyrii.
- 17 Minora esse quæ in seculo patimur, q̄ sit præmiū quod p̄missum est.

D Dilectione

- 18 Dilectione dei & CHRISTI nihil praeponendum.
- 19 Voluntati non nostrae, sed dei obtemperandum.
- 20 Fundamentum, & firmamentum spei, & fidei esse timorem.
- 21 Non temere de altero iudicandum.
- 22 Accepta iniuria remittendum, & ignoscendum.
- 23 Vicem malis non reddendam.
- 24 Non posse ad patrem peruenire, nisi per CHRISTVM.
- 25 Ad regnum dei nisi baptizatus, & renatus qui fuerit, peruenire non posse.
- 26 Parum esse baptizari, & eucharistiam accipere, nisi quis factis & opere perficiat.
- 27 Baptizatum quoque gratiam perdere, quam consecutus sit, nisi innocentiam seruet.
- 28 Non posse in ecclesia remitti ei, qui in domino deliquerit.
- 29 De odio nominis ante praedictum.
- 30 Quod quis deo uouerit cito reddendum.
- 31 Eum qui non crediderit iam iudicatum esse.
- 32 De bono uirginitatis & continentiae.
- 33 Nihil patrem iudicare, sed filiū, & patrem ab eo nō honorificari, à quo non honorificetur filius.
- 34 Fidelem gentiliter uiuere non oportere.
- 35 Deum ad hoc patientem esse, ut nos poeniteat peccati nostri & reformemur.
- 36 Mulierem ornari seculariter non debere.
- 37 Fidelem non oportere ob alia delicta, nisi ob nomen solum puniri.
- 38 Seruum dei innocentem esse debere, ne incidat in poenam secularem.
- 39 Datum nobis esse exemplum uiuendi in CHRISTO.
- 40 Non iactanter nec tumultuose operandum.
- 41 Inepte & scuriliter non loquendum.
- 42 Fidem tantum prodesse, & tantum nos posse quantum credimus.
- 43 Posse eum statim consequi qui uere crediderit.
- 44 Fideles inter se disceptantes, non debere gentilem iudicem experiri.
- 45 Spem futurorum esse, & ideo fidem circa ea, quae promissa sunt patientem esse debere.
- 46 Mulierem in ecclesia tacere debere.
- 47 Delicto merito nostro fieri, ut laboremus, nec dei opem in omnibus sentiamus.
- 48 Non foeneradum.
- 49 Inimicos quoque diligendos.
- 50 Sacramentum fidei non esse prophanandum.

Quod

- 51 Quod nemo in opere suo extolli debeat.
- 52 Credendi uel non credendi libertatem in arbitrio positam.
- 53 Dei arcana perspicere non posse, & ideo fidem nostram simplicem esse debere.
- 54 Neminem sine sorde & sine peccato esse.
- 55 Non hominibus sed deo placendum.
- 56 Deum nihil latere ex his quæ gerantur.
- 57 Fidelem emendari & reseruari.
- 58 Neminem cōtristari morte debere, cum sit in uiuendo labor & periculum, in moriendo pax, & resurgendi securitas.
- 59 De idolis quæ gentiles deos putant.
- 60 Ciborum concupiscentiam nimiam non appetendam.
- 61 Possidendi concupiscentiam & pecuniam non appetendam.
- 62 Matrimonium cum gentilibus non iungendum.
- 63 Grauius delictum est fornicationis.
- 64 Quæ sint carnalia, quæ mortem parant, & quæ spiritualia quæ ad uitam ducant.
- 65 Omnia delicta in baptismo deponi.
- 66 Disciplinam dei in ecclesiasticis præceptis obseruandam.
- 67 Prædictum, quod disciplinam sanam aspernaturi essent.
- 68 Recedendum ab eo qui inordinate, & contra disciplinam uiuat.
- 69 Non in sapientia mundi, nec in eloquentia esse regnum dei, sed in fide de crucis & uirtute conuersationis.
- 70 Parentibus obsequendum.
- 71 Patres quoque asperos esse circa filios non oportere.
- 72 Seruos cum crediderint plus dominis carnalibus seruire debere.
- 73 Item dominos mitiores esse debere.
- 74 Viduas probatas quasque honorandas.
- 75 Suorum & maxime fidelium curam plus unumquemque habere debere.
- 76 Maiorem natu non temere accusandum.
- 77 Peccantem publice obiurgandum.
- 78 Cum hæreticis non loquendum.
- 79 Innocentiam fidenter petere, & impetrare.
- 80 Nihil licere diabolo in homine, nisi deus permiserit.
- 81 Mercedem mercenario cito reddendam.
- 82 Non augurandum.
- 83 Cirrum in capite non habendum.
- 84 Non uellendum.
- 85 Surgendum cum episcopus aut presbyter ueniat.

- 86 Schisma non faciendum, etiam summa fide & in eadem traditione permaneat qui recedit.
- 87 Fideles simplices cum prudentia esse debere.
- 88 Fratrem non circumueniendum.
- 89 Subito uenire finem mundi.
- 90 Vxorem à uiro non recedere, aut si recesserit innuptam manere.
- 91 Tantum unumquench tentari, quantum potest sustinere.
- 92 Non quicquid licet esse faciendum.
- 93 Prædictum quod hæreses futuræ essent.
- 94 Cum timore & honore eucharistiam accipiendam.
- 95 Bonis conuiuendum, malos autem uitandos.
- 96 Factis non uerbis operandum.
- 97 Et ad fidem & ad consecutionem properandum.
- 98 Cathecumenum peccare non debere.
- 99 Iudicium secundum tempora futurum, uel æquitatis ante legem, uel legis post Moysen.
- 100 Gratiam dei gratuitam esse debere.
- 101 Spiritum sanctum in igne frequenter apparuisse.
- 102 Correptionem quoq; bonos libenter audire debere.
- 103 A multiloquentia temperandum.
- 104 Non mentiendum.
- 105 Frequenter emendandos qui delinquant in domestico ministerio.
- 106 Iniuria accepta patientiam tenendam, & ultionem deo relinquendam.
- 107 Non detrahendum.
- 108 Non esse proximo insidiandum.
- 109 Infirmos uisitandos.
- 110 Susurriones maledictos esse.
- 111 Sacrificia malorum acceptabilia non esse.
- 112 Grauius iudicari de his qui in hoc seculo plus habuerint potestatis.
- 113 Viduam & pupullos protegi oportere.
- 114 Dum in carne est quis exhomologesin facere debere.
- 115 Adulationem perniciosam esse.
- 116 Plus ab eo diligere deum, cui in baptismo plura peccata dimittuntur.
- 117 Fortem cōgressionem esse aduersus diabolum, & ideo fortiter nos stare debere, ut possimus uincere.
- 118 De antichristo quod in homine ueniat.
- 119 Graue fuisse iugum legis quod à nobis abiectum est, & leue esse iugum domini, quod à nobis susceptum est.
- 120 Orationibus insistendum.

DIVI CAECILII CYPRIANI

AD QVIRINVM.

LIBER TERTIVS.

CAPVT PRIMVM.

DE BONO OPERIS & misericordiae, apud Esaiam: Exclama, inquit, in fortitudine, & noli parcere, sicut tuba exalta uocem tuam, adnuncia plebi meae peccata ipsorum, & dormui Iacob facinora eorum. Me de die in diem quaerunt, & cognoscere uias meas concupiscunt, quasi plebs quae iustitiam fecerit, & iudicium non deseruerit. Postulat me nunc iudicium iustum, & appropinquare deo concupiscunt dicentes: Quid, quia ieiunauimus & non uidisti, humiliuimus animas nostras & non cognouisti? In diebus enim ieiunii inueniuntur uoluntates uestrae, aut enim subiectos nobis subpungitis, aut ad iudicia, & lites ieiunatis, aut proximos ceditis pugnis, ut quid mihi ieiunatis? ut hodie audiat uox uestra in clamore? Non hoc ieiunium ego elegi, nisi humiliet homo animam suam. Et si cōtorseris quasi circulum collum tuum, & saccum, & cinerem substraxeris, nec sic uocabitur ieiunium acceptum. Non tale ieiunium elegi, dicit dominus: sed solue omnem nodum iniustitiae, resolu suffocationes impotentium commerciorum. Dimitte quassatos in requiem & omnem consignationem iniustam dissipa. Frange esurienti panem tuum, & egenos sine tecto induc in domum tuam. Si uideris nudum uesti, & domesticos seminis tui non despicies. Tunc erumpet temporaneum lumen tuum, & uestimenta tua cito orientur. Et praebit ante te iustitia, & claritas dei circundabit te. Tunc exclamabis, & deus exaudiet te. Dum ad huc loqueris dicet: ecce adsum. De hoc ipso apud Iob: Conseruaui egenum de manu potentis, & pupillo, cui non erat adiutor, auxiliatus sum. Os uiduae benedixit me, cum essem oculus eorum, pes quoque claudorum ego essem, & inualidorum pater. De hoc ipso apud Tobiam: Et dixi Tobiae filio meo: Vade & adduc quemcunque pauperem inueneris ex fratribus nostris, qui tamen in mente habet deum ex toto corde suo, hunc adduc, & manducabit pariter meum prandium

Esai. 58.

Iob. 29.

Tob. 2.

D 3 hoc.

hoc. Sustineo te fili donec uenias. Item illic: Omnibus diebus uitæ tuæ fili, deum in mente habe, & noli praterire præcepta eius. Iustitiam fac omnibus diebus uitæ tuæ, & noli ambulare uiam iniquitatis, quoniam agente te ex ueritate, erit respectus operum tuorum. Ex substantia tua fac eleemosynam, & noli auertere faciem tuam ab ullo paupere, ita fiet ut nec à te auertatur facies dei. Quomodo habueris fili, sic fac. Si tibi fuerit copiosa substantia, plus ex illa fac eleemosynam. Si enim exiguum habueris, ex hoc ipso exiguo communica. Et ne timueris, cum facis eleemosynam: præmium bonum repones, repones tibi in diem necessitatis, quoniam eleemosyna à morte liberat, & non patitur ire in tenebris. Munus bonum est eleemosyna omnibus qui faciunt eam coram summo deo. de hoc ipso apud Salomonem in paræmijs. Qui pauperi miseretur, deo sceneratur. Item illic: Qui dat pauperi nunquam indigebit. Qui autem auerit oculum suum, in multa penuria erit. Item illic: Eleemosynis & fide peccata purgantur. Item illic: Si esurierit inimicus tuus ciba eum, si sitierit potabis eum: hoc enim faciens, carbones uiuos superfundes in caput eius. Item illic: Sicut aqua exstinguit ignem, sic & eleemosyna exstinguit peccatum. de hoc ipso in Paræmijs. Ne dixeris abi & reuertere, cras ego dabo, cum possis continuo benefacere: non enim scis quid contingat sequenti die. Item illic: Qui obturat aures suas ne audiat imbecillum, & ipse inuocabit deum, & non erit qui exaudiat eum. Item illic: Qui conuersatur sine uituperatione in iustitia, beatos filios relinquit. apud eundem in Ecclesiastico: Fili si habes benefac tecum, & deo dignas oblationes offer, memorare, quoniam mors non tardat. Item illic: Conclude eleemosynam in corde pauperis, & hæc pro te orabit ab omni malo. de hoc in Psalmo tricesimo primo: misericordiam & postero prodesse: Iunior fui, etenim senui, & non uidi iustum derelictum, nec semen eius quærens panem. Tota die miseretur & sceneratur, & semen eius in benedictione est. de hoc ipso in Psalmo quadagesimo: Beatus qui intelligit super egenum, & pauperem, in die malo liberabit illum deus. Item in Psalmo centesimo undecimo: Distribuit dedit pauperibus, iustitia eius manet in æternum. de hoc ipso apud Osee: Misericordiam uolo quàm sacrificium, & agnitionem dei plusquam holocausta. de hoc ipso in euangelio notà Matthæum: Beati qui esuriunt, & sitiunt iustitiam, quia ipsi saturabuntur. Item illic: Beati misericordes, quia ipsi misericordiam consequentur. Item illic: Thesaurizate uobis thesauros in cælo, ubi neque tinea, neque comestura exterminat, & ubi fures non effodiunt, & furantur, ubi enim fuerit thesaurus tuus, illic erit & cor tuum. Item illic: Simile est regnum cælorum homini negocianti, quarenti bonam margaritam

tam: ubi autem inuenerit præciosam margaritam, abiit & uendidit omnia
 quæ habuit & emit eam. Etiam modicum opus prodesse. Item illic: Et Matth. 10.
 qui potauerit unum ex minimis istis calicem aquæ frigidæ in nomine
 discipuli, amen dico uobis, non peribit merces eius. Nemini negan-
 dam eleemosynam. Item illic: Omni poscenti da, & ab eo qui uoluerit mu- Matth. 19.
 tuari, ne auertaris te. Item illic: Si uis ad uitam uenire, serua mandata.
 Dicit illi, quæ? & dicit Iesus: Non occides, non mœchaberis, non falsum
 testimonium dices. Honora patrem & matrem & diliges proximum tibi
 tanquam te. Dicit illi iuuenis: Omnia ista obseruaui. Quid adhuc mihi
 deest? Dicit illi Iesus: Si uis perfectus esse, uade & uende omnia tua,
 & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo, & ueni sequere me.
 Item illic: Cum uenerit filius hominis in maiestate sua, & omnes ange- Ibidem. 29.
 li cum eo, tunc sedebit in throno claritatis suæ, & colligentur ante eum
 omnes gentes. Et segregabit illos ab inuicem, quemadmodum segregat
 pastor oues ab hoëdis. Et statuet oues ad dexteram suam, hoëdos autem
 ad sinistram. Tunc dicet rex eis, qui ad dexteram suam sunt. Venite
 benedicti patris mei percipite regnum quod uobis paratum est ab ori-
 gine mundi. Esuriui enim & dedistis mihi manducare. Sitiui & pota-
 stis me, hospes fui, & adduxistis me. Infirmus sum & uisitastis me. In
 carcere fui, & uenistis ad me. Tunc respondebunt ei iusti dicentes. Do-
 mine quando te uidimus esurientem, & pauimus, sitientem & potaui-
 mus? Quando te uidimus hospitem & adduximus, nudum, & uestiui-
 mus? Quando autem te uidimus infirmum, & in carcere & uenimus ad
 te? Respondens rex dicit: Amen dico uobis, quàm diu fecistis uni horum
 ex fratribus meis minimis, & mihi fecistis. Tunc dicet illis, qui à sinistris
 eius sunt. Discedite à me maledicti in ignem æternum, quem præpa-
 rauit pater meus diabolo & angelis eius. Esuriui enim & non dedistis
 mihi manducare. Sitiui & non potastis me. Hospes fui, & non addu-
 xistis me. Nudus fui & non uestistis me. Infirmus & in carcere, & non ui-
 sitastis me. Tunc respondebunt & ipsi dicentes: Domine quando te ui-
 dimus esurientem, aut sitientem, aut hospitem, aut nudum, aut infirmum,
 aut in carcere, & non ministrauimus tibi? Et respondebit illis. Amen
 dico uobis, quàm diu non fecistis uni ex minimis his, neque mihi fecistis.
 Et ibunt isti in ambustionem æternam. Iusti autem in uitam æternam.
 De hoc ipso in Euangelio κατὰ Lucam: Res uestras uendite & date elee- Lu. 12.
 mosynam. Item illic: Qui fecit quod est intus, fecit quod & foris est. Verum Luc. 16.
 tamen date eleemosynā, & ecce uobis omnia sunt munda. Item illic: Ecce dimi-
 dium

- Lu. 19. dium ex substantia mea do egenis, & si cui quid fraudavi, quadruplum reddo. Dixit autem Iesus, quia salus hodie domui huic facta est, quoniam & ipse filius est Abraham. de hoc ipso ad Corinthios secunda:
2. Corin. 8. Vestra abundantia illorum inopiam suppleat, ut & illorum abundantia nostrae inopiae sit supplementum, ut sit aequalitas sicut scriptum est:
- Exo. 16. Qui multum habuit non abundavit, & qui modicum, non indiguit.
2. Corin. 9. Item illic: Qui parce seminat, parce & metet. Qui seminat in benedictionem, de benedictione metet. Vnusquisque autem sicut corde proposuit, non quasi ex tristitia, uel ex necessitate. Hilarem enim datorem diligit deus. Item illic: Sicut scriptum est: Distribuit dedit pauperibus.
2. Corin. 9. iustitia eius manet in aeternum. Item illic: Qui autem administrat semen seminanti, & panem ad edendum praestabit, & multiplicabit semen nostrum, & augebit incrementa frugum iustitiae nostrae, ut in omnibus locupletemini. Item illic: Administratio huius officij non tantum suppleuit ea quae sanctis desunt, sed & abundavit per multarum gratiarum actionem in deum. De hoc ipso in epistola Ioannis: Qui habuerit substantiam mundi, & uiderit fratrem suum desiderantem, & clauerit uiscera sua ab eo, quomodo charitas dei manet in illo? De hoc ipso in Euangelio κατὰ Lucam: Cum facis prandium aut coenam, non li uocare amicos tuos, neque fratres, neque uicinos, neque diuites, ne forte & illi reinuitent te, & fiat retributio tibi. Sed cum facis epulum, uoca pauperes, debiles, caecos, & claudos, & beatus eris, quoniam non habent retribuere tibi. Retribuetur enim tibi in resurrectione iustorum.

II.

- In opere & eleemosynis, etiam si per mediocritatem minus fiat, ipsam uoluntatem satis esse: in epistola Pauli ad Corinthios secunda:
2. Corin. 8. Si uoluntas prompta est, secundum quodcunque habuerit, acceptabile est, non secundum quod non habuerit, neque sit alijs refrigerium uobis pressura.

II.

- Agapen & dilectionem fraternam, religiose & firmiter exercendam: apud Malachiam: Nonne deus unus condidit nos? Nonne pater est unus omnium nostrum? Quid utique dereliquistis unusquisque fratrem suum? de hoc ipso κατὰ Ioannem: Pacem remitto uobis, pacem meam do uobis. Item illic: Hoc est mandatum meum, ut diligatis inuicem, quemadmodum dilexi uos. Maiorem ac charitatem ueremo habet, quam ut animam suam quis ponat pro amicis suis. Item illic: Beati pacifici, quoniam ipsi filij dei uocabuntur. Item illic: Amen dico uobis, quoniam si duobus ex uobis conuenerit in terra de omni re quamcunque petieritis

petieritis continget uobis à patre meo qui in cœlis est. Vbicunq; enim fuerint duo aut tres collecti in nomine meo, ego cum eis sum. de hoc ipso ad Corinthios prima: Et ego quidem fratres non potui uobis loqui quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus. Quasi infantibus in CHRISTO, lac uobis potui dedi, nō escā. Dum enim adhuc pusilli eratis, nondū poteratis, sed neq; nunc potestis. Adhuc enim estis carnales. Vbi enim inuocatis æmulationes, & dissensiones, nonne carnales estis, & secundum hominem ambulatis? Item illic: Et si habuero fidera ita ut montes transferam, charitatem autem nō habeam, nihil proficio. Et si distribuero omnia mea, & si tradidero corpus meum ut ardeam, charitatem autem non habeam, nihil proficio. Charitas magnanima est. Charitas benigna est. Charitas non æmulatur. Charitas non agit perperam, non inflatur, non irritatur, non cogitat malū, non gaudet super iniustitiam, conlætatur autem in ueritate. Omnia diligit, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet. Charitas nunquam excidet. de hoc ipso ad Galatas: Diliges proximum tibi tanquam te. Si autem mordetis, & inculatis inuicem, uidete ne consumamini ab inuicem. de hoc ipso in epistola Ioannis: In hoc apparēt filij dei, & filij diaboli. Omnis qui non est iustus, non est de deo, & qui nō diligit patrē suū & matrē suā: q̄ enī fratrē suū odit homicida est, & scitis quia omnis homicida non habet in se uitā æternā. Item illic: Si quis dixerit quoniā diligit deū, & fratrē suū odit, mendax est. Qui enim non diligit fratrem suum quē uidet, deū quem non uidet, quomodo potest diligere? de hoc ipso in Actibus apostolorum: Turba autem eorum qui crediderant, anima ac mente una agebant, nec fuit inter illos discrimen ullum, nec quicquam suum iudicabant ex bonis quæ eis erant, sed fuerunt illis omnia communia. de hoc ipso in Euangelio κατὰ Matthæum: Si obtuleris munus tuum ad altare, & illic recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te, relinque illic munus tuum ante altare, & uade prius reconciliari fratri tuo, & tunc ueniens offeres munus tuum ad altare. Item in epistola Ioannis: Deus charitas est, & qui manet in charitate, in deo manet, & deus in eo. Item illic: Qui dicit se in luce esse, & fratrem suum odit mendax est, & in tenebris ambulat usq; adhuc. IIII.

In nullo gloriandum quando nostrum nihil sit: in Euangelio κατὰ Ioannem: Nemo potest quicquam accipere, nisi datum illi fuerit de cœlo. Item in epistola Pauli ad Corinthios prima: Quid enim habes quod non acceperis? Si autem accepisti quid gloriaris, quasi nō acceperis? Item in βασιλικῶν lib. primo: Nolite gloriari neq; loquamini elata, nō procedat magniloquentia ex ore uestro, quia deus scientiarū dñs. Item illic: Inualidus factus est arcus potētū, & infirmi accincti sunt uirtute. de hoc ipso in Machabæis: Iustū est subditū deo esse, & mortālē nō paria deo sentire. Itē illic: Et uerba

uiri

uiri peccatoris ne timueris, quia gloria eius in stercore erit & in uermes. Hoi die extolletur, & cras non inuenietur, quoniam cōuersus est in terram suam & cogitatio eius peribit.

V.

Humilitatem & quietem in omnibus tenendam: apud Esaiam sic dicit
Esaiæ. 66. dominus deus: Cœlum mihi thronus & terra scabellum pedum meorum. Quam mihi sedem ædificabitis, aut quis locus ad requiem mihi? Omnia enim ista fecit manus mea, & sunt omnia mea. Et super quem aspiciam aliū nisi super humilem & quietum, & timētem sermones meos? de hoc ipso in
Matth. 5. Euangelio κατὰ Matthæum: Beati mites, quoniam ipsi hæreditabunt ter-
Lucæ. 9. ram. de hoc ipso κατὰ Lucam: Qui minimus fuerit in omnibus uobis.
Ibidem. 14. hic erit magnus. Item illic: Qui se extollit humiliabitur, & qui se humilia-
Romæ. 11. uerit exaltabitur. de hoc ipso ad Romanos: Noli altum sapere, sed time. Si enim deus naturalibus ramis non pepercit, ne forte nec tibi parcat. de hoc ipso in psalmo tricesimotertio: Et humiles spiritu saluabit. Item ad Ro-
Romæ. 13. manos: Reddite omnibus quæ debentur: cui tributum, tributum: cui uesti- gal, uestigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem. Nemini quic- quam debeatis, nisi ut inuicem diligatis. Item in euangelio κατὰ Matthæum:
Matth. 23. Deligunt primum recumbendi locum in cœnis, & primam sessionem in sy- nagogis, & salutationes in foro, & uocari ab hominibus rabbi. Vos autē ne uocaueritis rabbi. Vnus est cū uobis magister. Item in Euangelio κατὰ Io-
Ioan. 13. annem. Non est seruus maior domino suo, neq; apostolus maior eo qui se misit. Hæc sciētes beati eritis, si feceritis ea. Item in Psalmo octogesimo pri- mo: Humilem & pauperem iustificate.

VI.

Bonos quoq; & iustos plus laborare, & tolerare debere, quia probātur
Eccî. 27. apud Salomonem: Vas figuli probat fornax, & homines iustos tentatio tribulationis. Item in Psalmo quinquagesimo: Sacrificium deo spiritus cō- tribulatus, cor contritum, & humiliatum deus non spernet. Item in Psalmo trigesimo tertio: Proximus est dominus contribulato corde, & humiles spi- ritu saluabit. Item illic: Multa flagella iustorum, & ex omnibus liberauit il-
Iob. 1. los dominus. de hoc ipso apud Iob: Nudus exiui de utero matris meæ, nu- dus ego ibo sub terrā: dominus dedit, dominus abstulit, sicut domino pla- cuit ita factum est, sit nomen domini benedictum. In his omnibus quæ contigerunt ei, nihil peccauit Iob labijs suis in conspectu domini. de hoc
Matth. 5. ipso in Euangelio κατὰ Matthæum: Beati plangentes, quoniam ipsi con-
Ioan. 16. solabuntur. Item κατὰ Ioannem: Hæc locutus sum uobis, ut in me pacem habeatis, in seculo autem pressuram habebitis, sed fidite, quoniam ego uici mundū. de hoc ipso ad Corinthios secūda: Datus est mihi stimulus carnis meæ, angelus satanæ, qui me collaphizet, ne me extollat. Propter quod ter dominum rogaui, ut discederet à me. Et dixit mihi: sufficit tibi gratia mea.
 Nam

Nam uirtus in infirmitatem perficitur. de hoc ipso ad Romanos: Gloria *Roma. 5.*
mur in spe claritatis dei: Non solum autem, sed & gloriamur in pressuris,
scientes quoniam pressura tolerantiam operatur, tolerantia probatio-
nem, probatio autem spem. Spes autem non confundit, quia dilectio
dei infusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est no-
bis. de hoc ipso *Matthæum*: Quàm lata & spaciola uia est quæ *Matth. 7.*
ducit ad interitum, & multi sunt qui intrant per eam. Quàm arta & an-
gusta uia est, quæ ducit ad uitam, & pauci sunt qui eam inueniunt. de
hoc ipso in *Thobiam*: Vbi sunt iustitiæ tuæ? ecce quæ pateris. Item in *Sa-* *Tobie. 2.*
piencia Salomonis: In locis impiorum gemunt iusti, in illorum autem per- *Ecclesiastes. 3.*
ditionem abundabunt iusti.

VII.

Non contristandum spiritum sanctum, quem accepimus: apud *Ephe-*
sios: Nolite contristare spiritum sanctum dei in quo signati estis, in die *Eph. 4.*
redemptionis. Amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemia
auferantur à uobis.

VIII.

Iracundiam uincendam esse, ne cogat delinquere: apud *Salomo-*
nem in *parcemis*: Melior est uir patiens forti. Qui enim iracundiam con- *Proverb. 16.*
temnit melior est, quàm qui urbem capit. Item illic: Imprudens in eadem *Ibidem. 12.*
die nunciat iram suam, abscondit autem in honorationem suam astutus.
de hoc ipso ad *Ephesios*: Irascimini & nolite peccare. Sol non occidat super
iracundiam uestram. Item in euangelio *Matthæum*: Audistis quia *Eph. 4.*
dictum est antiquis, non occides: qui autem occiderit, reus erit iudicio. *Matth. 5.*
Ego autem dico uobis, quia omnis qui irascitur fratri suo sine causa, reus
erit iudicio.

XI.

Inuicem se fratres sustinere debere: ad *Galatas*: In contemplationem *Galat. 6.*
habentes unusquisque, ne & uos cōtentemini. Alterutrum onera sustinete,
& sic adimplebitis legem *CHRISTI*.

X.

In deum solum fidendum esse & in ipso gloriandum: apud *Hieremi-*
am: Non gloriatur sapiens in sapientia sua, nec gloriatur diues in diuitijs *Hiere. 9.*
suis, & fortis in fortitudine sua, sed in hoc gloriatur qui gloriatur intelligere,
& nosse quoniam ego sum deus, qui facio misericordiam, & iudicium, &
iustitiam super terram, quoniam in his est uoluntas mea, dicit dominus. de
hoc in *Psalmo*, quinquagesimo quarto: In domino speraui non timebo
quid faciat mihi homo. Item illic: Non nisi deo soli subdita est anima mea.
Item in *Psalmo* centesimo decimo septimo: Non metuum quid faciat mi-
hi homo, dominus mihi auxiliator est. Item illic: Bonum est confidere in do-
minum, quàm fidere in hominem. Bonum est sperare in dominum, quàm
sperare in principibus. de hoc ipso apud *Danielem*: Responderunt autem *Daniel. 3.*
Sidrac, *Misac*, & *Abdenago* *Nabuchodonosor* regi. Rex non opus est
nobis de hoc sermone respondere tibi. Est enim deus cui nos seruimus,
potens,

potens eripere nos de camino ignis ardentis, & de manibus tuis liberabit nos. Et si non: notum tibi sit rex, quia dijs tuis non seruimus, & imaginem auream quam statuisti non adoramus. Item apud Hieremiam: Maledictus homo qui spem habet in homine, & benedictus homo, qui fide in domino, & erit in deum spes eius. De hoc ipso in Deuteronomio: Dominum deum tuum adorabis, & illi soli seruias. De hoc ipso ad Romanos: Et coluerunt & seruierunt creaturae relicto creatore, propter quod & tradidit illos deus in passionem ignominiae. de hoc ipso apud Ioanem: Maior est qui in uobis est, quam qui in hoc mundo.

XI.

Eum qui fidem affecutus est exposito priore homine, coelestia tantum & spiritualia cogitare debere, nec attendere ad seculum, cui iam renunciauimus: apud Esaiam: Quærite dominum & cum inueneritis inuocate eum. Cum autem appropinquauerit uobis, relinquat impius uias suas, & uir facinorosus cogitationes suas, & conuertatur ad dominum & misericordiam consequetur, quia in multum remittet peccata uestra. de hoc ipso apud Salomonem: Vidi uniuersa opera quæ facta sunt sub sole, & ecce omnia uanitas. de hoc ipso in Exodo: Sic autem comedetis illum. Lumbi uestri præcincti, & calciamenta uestra in pedibus uestris, & baculi uestri in manibus uestris, & edetis eum festinanter, pascha domini est. de hoc ipso in Euangelio Matthæum: Nolite cogitare dicentes, quid edemus, aut bibemus, aut quid uestiemur: hæc enim nationes inquirunt. Scit autem pater uester, quia horum omnium indigetis. Quærite primum regnum dei, & iustitiam eius, & omnia ista apponentur uobis. Item illic: Nolite cogitare in crastinum. Crastinus enim dies ipse cogitabit sibi. Sufficit diei malicia sua. Item illic: Nemo retro attendens & superponens manum suam super aratrum, aptus est regno dei. Item illic: Aspicite uolatilia cæli, quoniam non seminant, neque metunt, neque colligunt in horrea, & pater uester cælestis pascit illa. Non uos plures estis illis? de hoc ipso Lucam: Sint lumbi uestri accincti, & lucernæ ardentes. Et uos similes hominibus expectantibus dominum suum, quando ueniat à nuptijs, & cum uenerit, & pulsauerit, aperiant illi. Felices serui illi, quos adueniens dominus inuenerit uigilantes. de hoc ipso apud Matthæum, Vulpes foueas habent, & uolucres cæli diuersoria, filius autem hominis non habet ubi caput suum inclinet. Item illic: Qui non renunciat omnibus, quæ sunt eius, non potest meus discipulus esse. de hoc ipso ad Corinthios prima: Non estis uestri, empti enim estis precio magno, clarificate, & portate deum in corpore uestro. Item illic. Tempus collectum: superest ergo ut qui habent uxores quasi non habentes sint, & qui plangent quasi non plangentes, & qui gaudent quasi non gaudentes, & qui emunt quasi non ementes, & qui possident quasi non possidentes, & qui hoc mundo utuntur quasi non utantur. Præteribit enim figura huius mundi.

Item

Item illic: Primus homo de terræ limo, secundus homo de cœlo. Qualis ille
 è limo, tales & q̄ è limo, & qualis cœlestis, tales & cœlestes. Quomodo por-
 tauimus imaginem eius qui de limo est, portemus & imaginem eius q̄ de
 cœlo est. De hoc ipso ad Philippenses: Omnes sua quærunt, & nō quæ sunt
 CHRISTI, quorum finis est interitus, quorum deus est uenter, & gloria in
 confusione eorum qui terrena sapiunt. Nostra autem conuersatio in cœ-
 lis est, unde & saluatorem expectamus dominum nostrū IESVM CHRI-
 STM, qui transformauit corpus humilitatis nostræ, conformatum cor-
 pori claritatis suæ. De hoc ipso ad Galatas: Mihi aut absit gloriari, nisi in
 cruce domini nostri Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, &
 ego mundo. De hoc ipso ad Timotheum: Nemo militans deo obliget se
 molestijs secularibus, ut possit placere ei cui se probauit. Sed & si certauerit
 quis, nō coronabitur, nisi legitime pugauerit. De hoc ipso ad Colossen-
 ses: Si mortui estis cum Christo ab elementis mundi, quid tanq̄ uiuentes
 in mundo uana sectamini? Item de hoc ipso: Si resurrexistis in Christo:
 quæ sursum sunt quærite, ubi CHRISTVS est in dextera dei sedēs, quæ
 sursum sunt sapite, non quæ terrena sunt. Mortui enim estis, & uita uestra
 abscondita est cum Christo in deo. Cū autem CHRISTVS apparuerit ui-
 ta uestra, tunc & uos cum eo apparebitis in gloria. De hoc ipso ad Ephe-
 sios: Exponite prioris conuersationis ueterem hominem qui corrumpitur,
 secundum concupiscentias deceptionis. Innouamini autem spiritu sensus
 uestri, & induite nouū hominem, qui secundum deum cōstitutus est in iu-
 stitia, & sanctitate & ueritate. De hoc ipso in epistola Petri: Quasi hospi-
 tes & aduenæ, & peregrini abstinete uos à carnalibus desiderijs, quæ mili-
 tāt aduersus animā, conuersationem autem habentes inter gentes bonā,
 ut dum uniuersa retractāt de uobis, quasi de malignis, bona opera uestra
 aspicientes magnificent deū. De hoc ipso in epistola Ioannis: Qui dicit se
 in Christo manere, debet quomodo ille ambulauit, & ille ambulare. Item
 illic: Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mūdo sunt. Si quis dilexe-
 rit mundum, non est charitas patris in illo. Quoniā omne quod in mūdo
 est, concupiscentia carnis est, & cōcupiscentia oculorū, & ambitio seculi, quæ
 non est à patre, sed ex concupiscentia seculi, & mundus transibit & cōcupi-
 scentia eius. Qui autem fecerit uolūtatem dei patris manet in æternū, quo-
 modo & deus manet in æternū. Item in epistola Pauli ad Corinthios pri-
 ma: Expurgate uetus fermentum, ut sitis noua conspersio, sicut estis azimi.
 Nam & pascha nostrum immolatus est CHRISTVS, itaq; festa celebremus
 non in fermento ueteri, neq; in fermento maliciæ & nequitia, sed in
 azymis sinceritatis & ueritatis.

2. Cor. 15.

Philip. 2.

Galat. 6.

2. Timo. 2.

Colos. 2.

Ibid. 3.

Ephes. 4.

1. Petri. 26

1. Ioan. 2.

1. Cor. 5.

XII.

Eccles. 23.

Non iurandum, apud Salomonem: Multum iurās replebitur iniquita-
 te, & non discedet à domo eius plaga, & si uane iurauerit nō iustificabitur.

E De hoc

Matth. 5. De hoc ipso κατὰ Matthæum: Dico uobis non iurare in toto. Sit autē sermo uester, est est, non nō. De hoc ipso in Exodo: Non accipies nomen domini dei tui in uanum.

XIII.

Ibid. 22. Non maledicendum, in Exodo: Non maledices, neque principi populi tui detraxeris. Itē in psalmo tricesimosecundo: Quis est homo qui uult uitam, & cupit uidere dies bonos? Cōtine linguam tuam à malo, & labia tua ne loquantur dolum. De hoc ipso in Leuitico: Et locutus est dominus ad Moysen dicens. Produc eum foras, q̄ maledixerit extra castra, & imponēt omnes qui audierint manus suas super caput eius, & lapidabit eum omnis synagoga filiorum Israël. De hoc ipso in epistola Pauli ad Ephesios: Ois sermo malus de ore uestro nō procedat, sed bonus ad ædificationem fidei, ut det gratiam audientibus. De hoc ipso ad Rhomanos: Benedicentes, nō maledicentes. De hoc ipso in euangelio κατὰ Matthæū: Qui dixerit fratri suo fatue, reus erit in gehennā ignis. De hoc ipso κατὰ Matthæū: Dico autē uobis quia omne uerbum ociosum quod locuti fuerint homines, reddent pro eo rationē in die iudicij. De sermonibus enim tuis iustificeris, & de sermonibus tuis condemnaberis.

XIII.

Nunquam mussitandum, sed circa omnia quæ accidunt, benedicendum deum, apud Iob: Dic uerbum aliquod in deum & morere. At ille intuitus eam dixit. Tanquam una ex ineptis mulieribus locuta es: Si bona accipiamus de manu domini, mala cur non tolerabimus? In his omnibus quæ acciderunt, nihil peccauit Iob labijs suis in conspectu domini. Item illic: Animaduertisti in puerum meum Iob? nō enim similis est illi quisquam in terris, homo sine querela uerus dei cultor, abstinens se ab omni malo. De hoc ipso in psalmo tricesimo tertio: Benedicam dominū in omni tempore semper laus eius in ore meo. Item in Numeris: Desinat murmuratio eorum à me, & non morientur. Item in Actibus apostolorum: Circa autem mediā noctem Paulus & Silas orantes gratias agebant deo, audiebāt autem eos uincti. Item in epistola Pauli ad Philipenses: Omnia autem pro delectatione facite, sine murmurationibus & reputationibus, ut sitis sine querela, & immaculati filij dei.

XV.

Genes. 22. Ad hoc tentari homines à deo ut probentur, in Genesi: Et tentauit deus Abraham, & dixit ad illum: Accipe filium tuum unicū quem diligis Isaac, & uade in terram, impones illum ibi in holocaustum hostiam, in unū ex montibus, de quo dixerō tibi. De hoc ipso in Deuteronomio: Tentat dominus deus uester uos, ut sciat, si diligitis dominū deū uestrum ex toto corde uestro, & ex tota anima uestra. De hoc ipso in Sapientia Salomonis: Et si coram hominibus tormēta passi sunt, spes eorū immortalitate plena est, & in paucis uexati, in multis bene disponētur, quoniā deus tentauit illos, & inuenit eos dignos se. Tāq̄ aurum in fornace probauit illos, & quasi ho-

stia

stia holocausta accepit illos, & in tēpore erit respectus illorum. Iudicabūt nationes & dominabuntur populis, & regnabit dominus eorum in perpetuum. De hoc ipso in Machabæis: Abraham nōne & in tentatione inuentus est fidelis, & deputatum ei ad iusticiam?

1. Machab. 2.

XVI.

Prouerb. 14.

De bono martyrii, in Sapiētia Salomonis: Liberat de malis animā martyr fidelis. Item illic: Tūc stabunt iusti in magna constātia aduersus eos, qui se angustiauerunt, & qui labores eorū diripuerunt. Videntes turbabuntur timore horribili & mirabūtur in subitatione insperatæ salutis, dicentes inter se poenitentiam habentes, & per angustiam spiritus gementes. Hi sunt quos aliquādo habuimus in derisum & in similitudinem impropertii. Nos insensati uitam illorum æstimabamus insaniam, & finem illorum sine honore. Quomodo computati sunt inter filios dei, & inter sanctos fors illorū est? Ergo errauimus à uia ueritatis, & iusticiæ lumen nō luxit nobis, & sol nō est ortus nobis. Lassati sumus in uia iniquitatis & perditionis, & ambulauimus solitudines difficiles, uia autē domini ignorauimus. Quid nobis profuit superbia, aut quid diuitiarum iactatio contulit nobis? transierunt omnia ista sicut umbra. De hoc ipso in psalmo 115: Preciosa in conspectu domini mors sanctorū eius. Item illic: Qui seminant in lachrymis in gaudio metent. Et ambulantes ambulabāt, & plorabant mittētes semina sua. Venientes autē uenient, in exultatione colligētes gramina sua. De hoc ipso in euangelio κατὰ Ioannem: Qui amat animā suam perdet illā, & qui odit animam suam in isto seculo, in uitam æternā inueniet illam. Item illic: Cū autem tradiderint uos, nolite cogitare quid loquamini, non enim uos estis qui loquimini, sed spiritus patris uestri qui loquitur in uobis. Item illic: Veniet hora, ut omnis qui interficit uos, arbitretur obsequiū se deo facere. Sed & hoc facient, quoniā non cognouerūt patrem neque me. De hoc ipso apud Matthæum: Beati qui persecutionem passi fuerint propter iusticiam, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Item illic: Ne timueritis eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere. Magis autem metuite eum, qui potest animam & corpus perdere in gehennam. Item illic: Qui cunque me confessus fuerit coram hominibus, & ego confitebor illum coram patre meo qui in cœlis est. Qui autem me negauerit coram hominibus, & ego negabo eum coram patre meo qui in cœlis est. Qui autē sustinuerit usque in finem, hic saluus erit. De hoc ipso κατὰ Lucam: Beati eritis cum oderint uos homines, & separauerint uos, & expulerint & maledixerint nomini uestro quasi nequam propter filium hominis. Gaudete in illa die & exultate, ecce enim merces uestra multa est in cœlis. Item illic: Amen dico uobis, nemo est qui relinquat domum aut parentes, aut fratres, aut uxorem, aut filios propter regnum dei, & non recipiat septies tantum in isto tempore, in seculo aut futuro, uitam æternam. De hoc ipso in

Psal. 115.

Ioan. 12.

Matth. 10.

Ioan. 16.

Matth. 5.

Ibid. 10.

Ibidem.

Luc. 6.

Luc. 18.

- Apoca. 6.* Apocalypsi: Et cum aperuissem quintum signum, uidi sub ara dei animas occisorum propter uerbum dei, & martyrium suum, & clamauerunt magna uoce dicentes: Quousque domine uerus & sanctus, non iudicas & uindicas sanguinem nostrum de his, qui in terris inhabitant? Et datae sunt eis singulis stolae albae, & dictum est eis, ut quiescerent adhuc breui tempore, donec impleatur numerus conseruatorum, & fratrum eorum, quicunque postea occidentur exemplo ipsorum. Item illic: Post haec uidi turbam multam, quam dinumerare ex his nemo poterat, ex omni gente, & ex omni tribu, & ex omni populo & lingua, stantes in conspectu throni, & in conspectu agni, & erant amicti stolis albis, & palmae fuerunt in manibus eorum, & magno clamore dicebant: Laus deo nostro sedenti super thronum, & agno. Et respondit unus de senioribus dicens mihi: Qui amicti sunt stolas albas, qui sunt & unde uenerunt? Et dixi ei: Domine mi tu scis. Et ait mihi: Hi sunt qui uenerunt de tribulatione magna, & lauerunt stolas suas, & candidas eas fecerunt in sanguine agni, ideo sunt in conspectu throni dei, & seruiunt ei diebus & noctibus in templo eius. Et is qui sedet in throno habitabit super eos, neque esurient, neque sitient unquam, sed neque sol super eos cadet, neque ullum aestum patientur. Quoniam agnus qui in medio throni est, reget eos, & deducet eos ad fontem aquae uiuae, & absterget deus omnem lachrymam ex oculis eorum. Item illic: Qui uincet dabo illi edere ex omni ligno uitae, quod est in paradiso dei mei. Item illic: Esto fidelis usque ad mortem, & dabo tibi coronam uitae. Beati erunt, qui uigilabunt & seruabunt uestimenta sua ne nudi ambulent & uideant turpitudinem suam.
- 2. Timo. 4.* De hoc ipso ad Timotheum in secunda: Ego iam delibor, & tempus instat assumptionis, bonum certamen certavi, cursum perfeci, fidem seruaui, iam superest mihi corona iusticiae, quam mihi reddet dominus in illo die iudex iustus, non solum autem mihi, sed & omnibus qui dilexerunt aduentum eius.
- Roma. 8.* De hoc ipso ad Romanos: Sumus filij dei, si autem filij, & haeredes dei, cohaeredes autem CHRISTI. Si quidem compatiamur & commagnificemur. De hoc ipso in psalmo centesimo decimooctauo: Beati qui immaculati sunt in uia, & qui ambulant in uis domini. Beati qui persequantur martyria eius.
- XVII.
- Roma. 8.* Minora esse quae in seculo patimur, quam sit praemium quod promissum est, in epistola Pauli ad Romanos: Non sunt condignae passionis huius temporis, ad superuenturam claritatem quae reuelabitur in nobis.
- XVIII.
- Deuter. 6.* Dilectione dei & CHRISTI nihil praeponendum, in Deuteronomio: Diliges dominum deum tuum de toto corde tuo, & de tota uirtute tua.
- Matth. 10.* In euangelio κατὰ Matthaeum: Qui amat patrem aut matrem super me, non est me dignus, & qui amat filium aut filiam super me, non est me dignus.

gnus, & qui non accipit crucem suam & sequitur me, non est meus discipulus. Item in epistola Pauli ad Romanos: Quis nos separabit à charitate Christi, pressura, an angustia, an persecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius? sicut scriptum est: Quoniam causa tui occidimur tota die, deputati sumus ut oves uictimæ, sed in his omnibus superuincimus propter quod dilexit nos.

XIX.

Voluntati non nostræ, sed dei obtemperandum, in euangelio κατὰ Ioannem: Non descendi de cœlo ut faciam uoluntatem meam, sed uoluntatem eius qui me misit. De hoc ipso κατὰ Matthæum: Pater, si fieri potest, trāseat à me calix iste, uerūtamen nō quod ego uolo, sed quod tu. Item in prece cottidiana: Fiat uoluntas tua sicut in cœlo & in terra. Item κατὰ Matthæum: Non omnis qui dicit mihi domine domine, introibit in regnum cœlorum, sed is qui facit uoluntatem patris mei qui in cœlis est, ipse introibit in regnum cœlorum. Item κατὰ Lucam: Ille autem seruus qui cognoscit uoluntatem domini sui, & non paruerit uoluntati eius, uapulabit multis. Item in epistola Ioannis: Qui autem fecerit uoluntatem dei, manet in æternum, quomodo & ipse manet in æternum.

XX.

Fundamentum, & firmamentum spei & fidei esse timorem, in psalmo cētesimo decimo: Initiū sapiētiae timor domini. De hoc ipso in Sapiētia Salomonis: Initium sapiētiae, metuere dominum. In parœmīs eiusdem: Beatus est homo qui ueretur omnia per metum. De hoc ipso apud Esaiam: Et super quem alium respiciam, nisi super humilem & quietum, & tremens sermones meos. De hoc ipso in Genesi: Et uocauit eum angelus domini de cœlo, & dixit illi: Abraham. Ille autem dixit: Ecce ego. Et dixit: Noli injicere manum tuam in puerum, neque feceris illi quicquam. Nunc enim cognoui, quoniam times deum tuum, & non pepercisti filio tuo dilectissimo propter me. Item in psalmo secundo: Seruite domino in timore, & exultate cum tremore. Item in psalmo tricesimo tertio: Timete dominum omnes sancti eius, quoniam non est inopia eis qui eum metuunt. Item in psalmo decimo octauo: Timor domini castus perseverans in secula seculorum.

XXI.

Non temere de altero iudicandum, in euangelio κατὰ Lucam: Nolite iudicare, ne iudicemini: nolite condemnare, ne condemnemini. De hoc ipso ad Romanos: Tu quis es qui iudicas alienum seruum? domino suo stat, aut cadit, stabit autem, potens enim deus statuere eum. Et iterum: Quare excusatione es o homo? in quo enim iudicas alium, te ipsum condemnas, eadem enim agis quæ iudicas. Speras autem tu qui iudicas eos qui mala agunt & eadem facis, quia ipse es fugiēs iudicium dei? Item in epistola

E 3 stola

1. Cor. 10. stola ad Corinthios prima: Et qui se sperat stare uideat ne cadat .Et iterū:

Ibi. 8. Si quis se putat scire aliquid dum nō scit quēadmodū oporteat. XXII.

Matth. 6. Accepta iniuria remittendum & ignoscendum, in euangelio in pre-

Mar. 11. ce cotidiana: Remitte nobis debita nostra, sicut & nos remittimus debi-

Ibid. 4. tite siqd habetis aduersus aliquē, ut & pater uester qui ī cœlis est remittat uobis peccata uestra. Item illic: In qua mensura mensi fueritis, in ea reme-

XXIII.

Ro. 12. Vicem malis non reddendam, in epistola Pauli ad Romanos: Ne-

Apo. 22. mini malum pro malo reddentes. Item illic: Noli uinci à malo, sed uince in bono malum. de hoc ipso in Apocalypsi: Et dixit mihi, ne signaueris uerba prophetiæ libri huius, quia iam tempus in proximo est, & hi qui perseverant nocere, noceant, & qui in sordibus est, sordescat: iustus autē adhuc iustiora faciat, similiter & sanctus factiora. Ecce uenio cito, & merces mea mecum est reddere unicuiq; secundum facta sua. XXIII.

Non posse ad patrem peruenire, nisi per filium eius IESVM CHRI-
Ioan. 14. STVM, in euangelio κατὰ Ioannem: Ego sum uia, ueritas & uita, nemo ue-
Ioan. 10. nit ad patrem nisi per me. Item illic: Ego sum ianua, per me si quis introie-
rit, saluabitur. XXV.

Ad regnum dei, nisi baptizatus & renatus quis fuerit, peruenire nō
Ioan. 3. posse, in euangelio κατὰ Ioannem: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spi-
ritu sancto, non potest introire in regnum dei. Quod enim natum est de
Ibid. 6. carne, caro est, & quod natū est ex spiritu, spiritus est. Item illic: Nisi eder-
itis carnem filij hominis & biberitis sanguinem eius, non habebitis uitam
in uobis. XXVI.

Parum esse baptizari, & eucharistiā accipere, nisi quis factis, & ope-
1. Cor. 9. re perficiat, in epistola Pauli ad Corinthios: Nescitis quia qui in stadio cur-
runt, omnes quidem currunt, unus tamen accipit palmā: Sic currite, ut oc-
cupetis, & illi quidem, ut corruptibilem coronam accipiant, nos uero incor-

Matth. 3. ruptam. In euangelio κατὰ Matthæum: Omnis arbor non faciens fructū
Ibid. 7. bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Item illic: Multi mihi dicent in illa

die: Domine domine, nōne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine
tuo dæmonia exclusimus, & in tuo nomine uirtutes magnas fecimus: Et
tunc dicam illis: Nequaquam uos uidi, recedite à me qui operamini iniqui-
tatem, Item illic: Luceat lumen uestrum coram hominibus, ut uideant bo-
na opera uestra, & clarificet patrem uestrum qui in cœlis est. Item Paulus
Philip. 2. ad Philippenses: Lucete sicut luminaria in mundo. XXVII.

Baptizatum quoque gratiam perdere quam consecutus sit, nisi inno-
centiam seruet, in euangelio κατὰ Ioannem: Ecce sanus factus es, iam noli
peccare

peccare, ne quid tibi deterius fiat. Item in epistola Pauli ad Corinthios: Nescitis quia templū dei estis, & spiritus dei habitat in uobis? si quis templum dei uiolauerit, disperdet illum deus. de hoc ipso in Paralipomenon: Dominus uobiscum est dum estis uos cum ipso, si dereliqueritis eum, derelinquet uos.

XXVIII.

Non posse in ecclesia remitti ei, qui in deū dereliquerit, in euangelio κατὰ Mathæum: Qui dixerit uerbum aduersus filium hominis, remittetur illi, qui autem dixerit aduersus spiritum sanctum, nō remittetur illi, neque in isto seculo, neque in futuro. Item κατὰ Marcum: Omnia peccata remittentur filiis hominum & blasphemiam: qui autem blasphemauerit in spiritum sanctum, non remittetur illi, sed reus erit aeterni peccati. de hoc ipso in βασιλειᾷ primo: Si derelinquendo peccetur aduersus uirum, orabunt pro eo dominū, si autē in deū peccet homo, quis exorabit pro eo?.

XXIX.

De odio nominis ante prædictum, in euangelio κατὰ Lucā: Et eritis odibiles omnibus hominibus propter nomen meū. Item κατὰ Ioannem: Si seculum uos odit, scitote quoniam me primo odit, si de seculo essetis seculum quod suum est amaret: sed quia de seculo non estis, & ego elegi uos de seculo, propterea odit uos seculum. Mementote sermonem quem dixi uobis: Non est maior domino suo seruus, si me persecuti sunt, & uos persequentur.

XXX.

Quod quis deo nouerit cito reddendum, apud Salomonem: Prout uoueris uotū domino, ne moram feceris reddere illud. de hoc ipso in Deuteronomio: Si autem uoueris uotum domino deo tuo, non tardabis reddere illud, quia inquirens quæret illud deus tuus à te, & erit in peccatum: ea quæ egredientur per labia tua, obseruabis, & facies donum quod locutus es ex ore tuo. de hoc ipso in psalmo quadragesimonono: Sacrifica deo sacrificium laudis, & redde altissimo uota tua. Inuoca me in die pressuræ, & eximā te, & clarificabis me. de hoc ipso in Actibus apostolorum: Cur impleuit satanas cor tuum mentiri te spiritui sancto, cū esset fundus in tua potestate: Non hominibus mentitus es, sed deo. Item apud Hieremiam: Maledictus qui facit opera domini negligenter.

XXXI.

Eum qui non crediderit, iam iudicatum esse, in euangelio κατὰ Ioannem: Qui non crediderit, iam iudicatus est, quia non credidit in nomine unici filij dei. Hoc autem est iudicium, quoniam lux uenit in seculū, & magis dilexerunt homines tenebras quàm lucem. De hoc ipso in psalmo primo: Propterea non resurgent impij in iudicio, neque peccatores in consilio iustorum.

XXXII.

Ne bono uirginitatis & continentia, in Genesi: Multiplicans multiplicabo tristitias tuas, & gemitus tuos, & in tristitia paries filios, & erit conuersio tua ad uirum tuum, & ipse tui dominabitur. de hoc ipso in euangelio

E 4 gelio

- Matth. 16.** *gelio κατὰ* Matthæum: Non omnes capiunt uerbum, sed illi quibus datum est. Sunt enim spadones, qui ex utero matris nati sunt, & sunt spadones, qui coacti sunt ab hominibus, & sunt spadones qui seipsos castrauerunt propter regnum cœlorum, qui potest capere, capiat. Item
- LUC. 20.** Lucam: Filij seculi huius generant & generantur, qui autem habuerint dignationem seculi illius, & resurrectionem à mortuis non nubunt, neque nubuntur. Neque enim incipient mori, æquales enim sunt angelis dei, cū sint filij resurrectionis. Resurgere autem mortuos Moyses significat, quomodo dicit in rubo: Dominus deus Abrahæ, & deus Isaac, & deus Iacob. non est deus mortuorum, sed uiuorum, omnes enim illi uiuunt. De hoc
- 1. Cor. 7.** ipso in epistola Pauli ad Corinthios prima: Bonum est hominem mulierem non contingere, propter fornicationem autem unusquisque uxorem habeat suam, & unaquæque uirum suum habeat. Vxori uir debitum reddat, similiter & uxor uiro. Vxor corporis sui potestatem non habet, similiter & uir corporis sui potestatem non habet, sed uxor. Nolite fraudare inuicem, nisi ex conuentione ad tempus ut uacetis orationi. Et iterum: Reuertamini in idipsum, ne tentet uos satanas propter incontinentiam. Hoc dico secundum consilium, non secundum imperium, uolo autem omnes homines esse, sicut & me, sed unusquisque propriū habet charisma à deo
- ibidem.** alius sic, alius autem sic. Item illic: Coelebs cogitat quæ sunt domini, quomodo placeat deo. Qui autem matrimonium contraxit, cogitat ea quæ sunt mundi huius, quomodo placeat uxori: Sic & mulier, & uirgo innupta cogitat ea quæ sunt domini, ut sit sancta corpore & spiritu, quæ autem nubuit, cogitat ea quæ sunt mundi huius, quomodo placeat uiro. De hoc
- Exod. 19.** ipso in Exodo: Cum præcepisset deus Moyli, ut sanctificaret populum in diem tertium, sanctificauit ille & adiecit: Estote parati tribus diebus, non accedentes ad mulieres. De hoc ipso in βασιλειῶν primo: Et respōdit sacerdos ad Dauid & dixit: Non sunt panes prophani in manu mea, nisi panis sanctus unus: si obseruati sunt pueri à muliere, manducabunt. Item in
- Apoca. 14.** Apocalypsi: Hi sunt qui cum mulieribus non coinquinauerunt, uirgines enim permanserūt, hi sunt qui sequuntur agnū quocunq; uadit. XXXIII.
- Nihil patrem iudicare, sed filium, & patrem ab eo non honorificari, à quo non honorificetur & filius, in euāgelio κατὰ Ioannem: Nihil pater iudicat, sed iudicium omne dedit filio, ut omnes honorificent filium, sicut honorificant patrem. Qui non honorificat filium, non honorificat patrem qui eum misit. Item in Genesi: Et pluit dominus à domino super Sodomam & Gomorram sulphur & ignem de cœlo. Item in psalmo septuagesimo: Deus iudicium tuum regi da, & iusticiam tuam filio regis. Iudicare populum in tuam iusticiam.

Fidelem gentiliter uiuere non oportere, apud Hieremiam: Hæc dicit *Hierc. 7.*
dominus: Secundum uiam gentilium non ambulaueritis. De hoc ipso
quod segregare se quis debeat à gentilibus, ne sit socius culpæ, & fiat par-
ticeps plagæ, in Apocalypsi: Et audiui aliam uocem de cœlo dicentem: Exi *Apoca. 18.*
de ea populus meus ne particeps sis delictorum eius, & ne præstringaris
plagis eius, quoniam delicta eius usq; ad cœlum peruenerunt, & memi-
nit dominus deus iniquitatum eius. Ideo reddet ei dupla, & in quo po-
culo miscuit, duplum remixtum est ei, sed in quantum se clarificauit, & de-
liciarum habuit, in tantum datur ei & cruciatus, & luctus, quoniam in cor-
de suo dicit: Regina sum, & uidua esse non possum, nec luctus uisura sum,
propterea una hora plagæ eius adueniunt, mors luctus & fames, & igni
cremabitur, quia fortis est dominus deus qui eam iudicabit. Et flebunt, &
plangebunt se in ea reges terræ, quia cum ea fornicati sunt, & in delictis cō-
uersati sunt. Item apud Esaiam: Exite de medio eorum, qui fertis uasa do-
mini.

XXXV.

Deum ad hoc patientem esse, ut nos pœniteat peccati nostri, ut refor-
memur, apud Salomonem in ecclesiastico: Ne dixeris, peccaui, & quid ac-
cidit mihi triste? est enim altissimus patiens redditor. Item ad Roma-
nos: An nunquid opulentiam bonitatis eius, & sustentiam, & patientiā
contemnis, ignorans, quia bonitas dei in pœnitentiam te adducit? Tu au-
tem secundum duritiā tuam, & cor impatiens thesaurizas tibi irā in die
iræ, & reuelationis iusti iudicij dei, qui reddet unicuique secundum ope-
ra sua.

XXXVI.

Mulierem ornari seculariter non debere, in Apocalypsi: Et uenit unus *Apoca. 17.*
ex septem angelis habentibus phialas, & aggressus est me dicens: Veni
ostendam tibi damnationem meretricis magnæ, sedentis super aquas mul-
tas, cum qua fornicati sunt reges terræ. Et uidi mulierem sedentem super
bestiam, & mulier illa amicta erat pallium purpureum, & coccineum, &
adornata erat auro, & lapidibus preciosis, & margaritis, tenens poculum
aureum in manu sua plenum execrationum, & immunditiæ, & fornicatio-
nis totius terræ. Item ad Timotheum: Sint mulieres uestre cum uere-
cundia, & pudicitia componentes se, non tortis crinibus, neque auro, ne-
que margaritis, aut ueste preciosa, sed ut decet mulieres promittentes ca-
stitatem per bonam conuersationem. De hoc ipso in epistola Petri ad
Ponticos: Sit in muliere non exterior ornamenti, aut auri, aut uestis cul-
tus, sed cultus cordis. Item in Genesi: Thamar cooperuit se pallio, & ador-
nauit, & cum aspexisset eam Iudas, uisum est ei meretricem esse. XXXVII.

1. Timo. 2.

1. Petri. 3.

Gen. 38.

1. Petri. 4.

Fidelem non oportere ob alia delicta, nisi ob nomē solum puniri, in epi-
stola Petri ad Ponticos: Ne quisquam uestrum tāquam fur aut homicida
patiatur,

patiatur, aut tanquam maledicus, aut curas alienas agens, sed tanquam Christianus. XXXVIII.

Rom. 13. Seruum dei innocentem esse debere, ne incidat in pœnam secularem, in epistola Pauli ad Rhomanos: Vis non timere potestatem? Bonum fac, & habebis laudem ab ea. XXXIX.

1. Petri. 2. Datum nobis esse exemplum uiuendi in Christo: CHRISTVS enim passus est pro nobis, relinquens exemplū uobis, ut sequamini uestigia eius, qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Qui cum malediceretur, nō maledixit, cum pateretur, nō minabatur, tradebat autem se iudicanti iniuste. Item Paulus ad Philippenses: Qui in figura dei cōstitutus, non rapinā arbitratus est esse se æqualem deo, sed se inaniuit formam serui accipiens, in similitudinem hominis factus, in habitu inuētus est homo. Humiliauit se, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod deus exaltauit illum, & donauit illi nomen, ut sit super omne nomen: ut in nomine IESV omne genu curuetur, cœlestiū, & terrestrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia dominus IESVS in gloria est dei patris. De hoc ipso in euāgelio κατὰ Ioannē. Si ego laui pedes uestros dominus & magister, & uos debetis aliorum pedes lauare. Exemplum enim dedi uobis, ut sicut ego feci, & uos alijs faciatis. XL.

Matth. 6. Ibidem. Non iactanter, nec tumultuose operandum, in euāgelio κατὰ Matthæū: Nesciat sinistra quid faciat dextera tua, ut sit eleemosyna tua in abscondito, & pater tuus qui uidet in absconso reddet tibi. Item illic: Cum facis eleemosynam, noli tumultuare quomodo hypocritæ faciunt, in uicis, & in synagogis, ut clarificentur ab hominibus. Amen dico uobis compleuerunt mercedem suam. XLI.

Eph. 5. Inepte & scurriliter non loquendum, in epistola Pauli ad Ephesios: Stultiloquium & scurrilitas, quæ ad rem non pertinet, nec nominentur quidem in uobis. XLII.

Genes. 15. Fidem tātum prodesse, & tantum nos posse, quantū credimus, in Genesis. 15. si: Et credidit Abraham deo, & deputatum est ei ad iusticiā. Itē apud Esaiam: Et si nō credideritis, neq; intelligetis. Item in euāgelio κατὰ Matthæū: Modicæ fidei quare dubitastis? Et iterum: Si habueritis fidem quasi granū sinapis, deceretis mōti huic, transi hinc illuc, & transibit, & nihil impossibile erit uobis. Item κατὰ Marcum: Omnia quæcunq; oratis & petitis, credite, quia accipietis, & erūt uobis. Et iterum: Omnia possibilia credēti. Item in Abacuc: Iustus autem ex fide mea uiuet. Item in Daniele: Ananias, Azarias, Misahel credentes deo liberati sunt de flamma. XLIII.

Actu. 8. Posse eum statim consequi qui crediderit uere, in Actibus apostolorum: Ecce aqua, quid est quod me impedit baptizari? Tūc dixit Philippus: si credis ex toto corde tuo, licet. XLIII.

Fideles

Fideles inter se disceptantes, nō debere gentilem iudicem experiri: in epistola Pauli ad Corinthios prima: Audet quisq̃ uestrū aduersus alterum 1. Cor. 6. negocium habens, disceptare apud iniustos, & non apud sanctos? Nescitis quia sancti hunc mundū iudicabūt? Et iterū: Iam quidem in totū delictū in uobis est, quia iudicia habetis cū inuicem. Quare nō magis iniuriā pati mini, & quare nō magis fraudamini* & uos iniuriā facitis, & fraudatis, & Alaās* sed. hoc fratribus: aut nescitis, quoniā iniusti regnū nō cōsequentur? XLV.

Spem futurorum esse, & ideo fidem circa ea quæ promissa sunt patientē esse debere, in epistola Pauli ad Rhomanos. Spe salutati sumus. Spes autem quæ uidetur, nō est spes. Quod enim uidet quis, quid sperat? Si autem quod non uidemus speramus, per spectationem speramus. Rhoma. 8. XLVI.

Mulierem in ecclesia tacere debere, in epistola Pauli ad Corinthios prima: Mulieres uestre in ecclesia taceant. Si quæ autem discere uolunt, domi uiros suos interrogent. Item ad Timotheum: Mulier cū silentio discat in omni subiectione. Docere autem mulierem non permitto, neq; præpositam esse uiro. Adam enim primus formatus est, deinde Eua, & Adam non est seductus, mulier autem seducta est. 1. Cor. 14. 1. Timo. 2. XLVII.

Delicto & merito nostro fieri ut laboremus, nec dei opem in omnibus sentiamus: apud Osee: Audite sermonem domini filij Israël, quia iudiciū Osee. 4. est domino aduersus incolas terræ, quod neque misericordia, neque ueritas, neq; agnitio dei sit super terram. Execratio, & mendacium, & cædes, & furtum, & adulterium diffusum est super terram. Sanguinem sanguini supermiscent, & idcirco terra lugebit cum uniuersis incolis suis, cum bestijs agri, & cum serpentibus terræ, cum uolucris cœli, & deficient pisces maris, ut nemo iudicet, nemo reuincat. De hoc ipso apud Esaïam: Nunquid Esa. 59. non ualet manus domini, ut saluos faciat, aut grauauit aurem, ut nō exaudiat? Sed peccata uestra inter uos & deū separāt, & propter peccata uestra auerit faciem à uobis ne misereatur. Manus enim uestre plenæ sunt sanguine, & digiti uestri in peccatis, labia autem uestra locuta sunt facinus, & lingua uestra iniusticiam meditatur: nemo loquitur uera, neque est iudicium uerum: fidunt in uanis, & loquuntur inania, qui parturiunt dolorem & parient facinus. Item apud Sophoniam: Defectione deficiat à facie terræ dicit domin⁹. Deficiat homo, & pecudes deficiāt, uolucres cœli & pisces maris, & auferam iniquos à facie terræ. Sopho. 1. XLVIII.

Nō fœnerādum, in psalmo 13. Qui pecuniā suam uō dedit in fœnore, & munera super innocentes non accepit, qui ista fecerit, non commouebitur in æternū. De hoc ipso in Ezechiele: Homo autem qui erit iustus hominem nō opprimet, & pignus debitoris reddet, & rapinā non rapiet, panem suum esuriētī dabit, & nudum opperiet, & pecuniā suam in usuras nō dabit. Item in Deuteronomio: Non fœnerabis fratri tuo usuram pecuniæ, & Ezech. 18. Deuter. 23: usuā

usuram ciborum.

XLIX.

Luc. 6. Inimicos quoque diligendos: In euangelio κατὰ Lucā: Si diligitis qui uos

Matth. 5. diligunt, quæ uobis gratia est: & peccatores enim diligunt eos qui se diligunt. De hoc ipso κατὰ Matthæū: Diligite inimicos uestros & orate pro his, qui uos persequuntur, ut sitis filij patris uestri qui in cœlis est, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. L.

Prover. 23. Sacramentum fidei non esse prophanandum, apud Salomonem in paræmijs: In aures imprudentis noli quicquam dicere, ne quando audierit irrideat sensatos sermones tuos. De hoc ipso in euangelio κατὰ Matthæum: Ne deritis semē canibus, neque misceatis margaritas uestras ante porcos, ne forte conculcent ea pedibus suis, & conuersi elidant uos. LI.

Eccli. 10. Quod nemo in opere suo extolli debeat, apud Salomonem in Ecclesiastico: Noli te extollere in faciendo opere tuo. Item in euangelio κατὰ Lucam:

Luc. 17. Quis uestrum habens seruum arantem, aut pastorem, & uenienti de agro dicit, continuo transi recumbe? Sed dicit illi, para aliquid quod cœnē, & accingere & ministra mihi donec manducem & bibam, & postea tu manducabis & bibes. Nunquid habet gratiam seruo illi quia fecit, quæ imperata sunt? Et sic itaque & uos cum feceritis quæ uobis imperata sunt, dicite: Serui seruacui sumus, quod habuimus facere fecimus. LII.

Deuter. 30. Credendi uel non credendi libertatem in arbitrio positam, in Deuteronomio: Ecce dedi ante faciem tuam uitam & mortem, bonum & malum:

Esa. 1. elige uitam, & uiues. Item apud Esaiam: Et si uolueritis & audieritis me, bona terræ edetis. Si autem nolueritis, & non audieritis me, gladius uos consummet, os enim domini locutum est ista. Item in euangelio κατὰ Lucā: Regnum dei intra uos est. LIII.

1. Co. 13. Dei arcana perspicere non posse, & ideo fidem nostram simplicem esse debere, in epistola Pauli ad Corinthios prima: Videmus nunc per speculum

Sapient. 1. in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Nunc scio ex parte, tunc autem cognoscam, sicuti ego cognitus sum. Item in Salomonis Sapientia: Et in simplicitate cordis quaerite deum. Item apud eundem: Qui ambulat simpliciter, ambulat fidenter. Item apud eundem: Altiora te ne quaeris, & fortiora te ne

Eccli. 3. scrutatus sis. Item in Salomone: Noli esse multum iustus, & noli argumen-

Eccliastes. 7. tari plus quam oportet. Item apud eundem: Vae qui arguti sunt in semetipsis.

1. Machab. 2. Item in Machabeis: Daniel in simplicitate sua liberatus est de ore leonum.

Roma. 11. Item in epistola Pauli ad Romanos: O altitudo diuitiarum, & sapientia

& scientia dei, quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, & quam inuestigabiles uiae eius. Quis enim cognouit sensum domini, aut quis consiliarius eius fuit, uel quis prior dedit ei, & retribuetur illi? Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia, ipsi claritas in secula seculorum. Item ad Timotheum:

2. Timo. 2. Stultas & ineruditas quaestiones deuota, sciens quia lites generant. Seruum autem

autem dei nō oportet litigare, sed mitem esse ad omnes.

LIIII.

Neminem sine sorde, & sine peccato esse, apud Iob: Quis enim mūdus à sorde? nec unus, etiam si sit uita eius unius diei in terra. Item in psalmo

Iob. 25.

50. Ecce in iniquitatibus conceptus sum, & in delictis cōcepit me mater mea.

Item in epistola Ioannis: Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos decipimus, & ueritas in nobis non est.

LV.

Non hominibus, sed deo placendū, in psalmo 52. Qui hominibus placet cōfusi sunt, quoniā deus nihil fecit illos. Item in epistola Pauli ad Galatas: Si hominibus placere uellem CHRISTI seruus nō essem.

Gal. 1.

LVI.

Deum nihil latere ex his quæ gerantur, in Sapientia Salomonis: In omni loco speculantur oculi dei, bonos & malos. De hoc ipso apud Hieremiam: Ego deus approximans & non est deus de lōginquo. Si absconditus, fuerit homo in absconditis, ego non uidebo eum? Nōne cœlū & terram ego impleo, dicit dominus.

Prouer. 15.

Hiere. 23.

Item in βασιλειῶν primo: Homo uidet in facie, deus autem in corde. Item in Apocalypsi: Et scient omnes ecclesiæ quia ego sum scrutator renis & cordis, & dabo unicuique secundū opera sua. Itē in psalmo 18. Delicta quis intelligit? Ab occultis meis munda me domine.

1. Reg. 16.

Apoca. 2.

Item in epistola Pauli ad Corinthios 2. Omnes nos manifestari oportet ante tribunal CHRISTI, ut reportet unusquisque propria corporis sui secundum quæ egit, siue bona siue mala.

2. Corinth. 5.

LVII.

Fidelem emendari & reseruari, in psalmo 116. Emendans emēdauit me dominus, & morti me non tradidit. Item in psalmo 88. Visitatione in uirga facinora eorū, & in flagellis delicta eorū. Misericordiā autē meam non auferam ab eis. Item apud Malachiā: Et sedit confians & expurgans sicut aurum & argentū, & emundauit filios Leui. Item in euāgelio: Non exhibis inde, donec soluas nouissimū quadrantem.

Malach. 3.

Matth. 5.

LVIII.

Neminem contristari morte debere, cum sit in uiuendo labor, & periculum, in moriendo pax & resurgendo securitas: in Genesi: Tunc dixit ad Adam: Quia exaudisti uocē uxoris tuæ, & manducaſti ex illa arbore, de qua sola præceperam tibi ne manducares, maledicta terra erit in omnibus operibus tuis. In tristitia & gemitu edes ex ea omnibus diebus uitæ tuæ. Spinas & tribulos ericiet tibi, & edes pabulū agri tui. In sudore uultus tui, edes panem tuum, donec reuertaris in terram, de qua sumptus es, quoniā terra es, & in terram ibis. Item illic: Et complacuit Enoch deo, & non est inuentus postmodum, quia deus illum tranſtulit, apud Esaïam: Omnis caro fœnum, & omnis claritas eius sicut flos fœni. Aruit fœnum & flos decidit, sermo autem dei manebit in æternum. Item apud Ezechielem, ipsi dicunt arida facta sunt ossa nostra, periit spes nostra, interiuiimus, propterea propheta, & dicit: Hæc dicit dominus: Ecce ego aperio monumenta uestra, & educā uos de monumentis uestris, & inducam uos in terrā Israël. Et dabo

Gen. 3.

Ibidem. 5.

Esa. 40.

Ezech. 37.

F

spiritū

- spiritum meum in uos, & uiuetis. Et ponam uos in terram uestram, & cognoscetis quoniā ego dominus locutus sum & faciam, dicit dominus. Item in Sapiētia Salomonis: Raptus est, ne malicia mutaret intellectū illius: placita enim erat deo anima illius. Item in psalmo 83. Quām amabilia sūt habitationes tuæ deus uirtutū, desiderat & properat anima mea ad atria dei.
- Sapient. 4.* Item in epistola Pauli ad Thessalonicēses: Nolumus autem ignorare uos fratres de dormiētibus, ne cōtristemini, sicut & cæteri qui spem non habēt. Si enim credimus quia Iesus mortuus est & resurrexit, sic & deus eos qui dormierūt in Iesu adducet cum eo. Item ad Corinthios in prima: Stulte tu quod seminas non uiuificas, nisi prius mortuum fuerit. Et iterum: Stella à stella differt in claritate, sic & resurrectio mortuorū. Seminat corpus in corruptione, surgit in incorruptela. Seminat in ignominia, resurgit in gloria. Seminatur in infirmitate, resurgit in uirtute. Seminat corpus animale, resurgit spirituale. & iterum: Oportet enim corruptiuum istud induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem. Cum autē corruptiuum hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet uerbū quod scriptū est: Absorpta est mors in cōtentionē. Vbi est mors aculeus tuus? Vbi est mors intentio tua? Item in euangelio κατὰ Ioānem: Pater quos dedisti mihi, uolo ut ubi ego fuero, & ipsi sint mecū, & uideant claritatem meam quā mihi dedisti ante constitutionem mundi. Item
- Lucæ. 2.* κατὰ Lucam: Nunc dimittis domine seruū tuū in pace. Quia uiderūt oculi mei salutare tuū. Item κατὰ Ioānem. Si me dilexissetis gauderetis, quoniā uado ad patrem, quia pater maior me est.
- Ioan. 14.* LIX.
- Sapient. 15.* De idolis quæ gentiles deos putant: in Sapiētia Salomonis: Omnia idola nationū æstimauerunt deos, quibus neq; oculorū usus est ad uidendum, neq; nares ad percipiendū spiritum, neq; aures ad audiendū, neq; digiti manū ad tractandum, sed & pedes eorum pigri ad ambulandū. Homo enim fecit illos, & qui spiritum mutuatus est, finxit illos. Nemo autem sibi similem homo poterit deum fingere. Cum sit enim mortalis, mortuū fingeret manibus iniquis. Melior est autem ipse is qui colit, quoniā ipse quidem uixit, illi nunquā. De hoc ipso: Neq; opera attendentes agnouerunt quis esset artifex, sed aut ignem, aut spiritum aut citatum aërem, aut gyrū stellarū, aut nimiam aquam, aut solem & lunam rectores orbis terræ deos putauerūt. Quorū si ppter speciem æstimauerūt: sciant quanto his dominus sit preciosior, aut si uirtutes eorum aut opera mirati sunt, intelligant ab ipsis, quoniam qui hæc instituit fortia, fortior est illis. Item in psalmo 134. Idola gentium argentum & aurum, opus manuum hominū. Os habent & non loquunt, oculos habent & non uidebunt, aures habent & non audient, neq; enim est spiritus in ore eorum. Similes fiant illis qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in illis. Item in psalmo 26. Omnes dij gentium da-
- monia

monia, dominus autē coelos fecit. De hoc ipso in Exodo: Non facietis uobis deos aureos, neq; argenteos. & iterū: Nō facies tibi idolum, nec cuiuscūq; similitudinem.

LX.

Ciborum nimiam concupiscentiam non appetendam, apud Esaia: Edamus & bibamus, cras enim moriemur. Non remittetur uobis peccatū istud, quoadusq; moriamini. Item in Exodo: Confedit populus manducare & bibere, & surrexit ludere. In epistola Pauli ad Corinthios prima: Cibus nos non cōmendat deo, neq; si manducauerimus abundabimus, neq; si non ederimus egebimus. & iterum: Cum conueneritis ad manducandū, inuicem expectate. Si quis esurit domi manducet, ut non in iudiciū conueniatis. Item ad Romanos: Non est regnum dei esca & potus, sed iusticia & pax, & gaudium in spiritu sancto. Item in euangelio ¶ Ioannem: Ego panem habeo quem non nostis. Meus cibus est, ut faciam uolūtatem eius qui me misit, ut perficiam opus eius.

LXI.

Possidendi concupiscentiā, & pecuniam non appetendam, apud Salomonem in ecclesiastico: Qui diligit argentum, non satiabitur argento. Itē in Parcmijs: Captans annonā maledictus in plebe est, benedictio autem in capite eius est, qui cōmunicat. Item apud Esaia: Vx qui cōiungunt domum ad domum, & agrum agro continuant, ut auferant proximo suo aliquid. Nunqd habitabitis soli super terrā? Item apud Sophoniā: Aedificant domos & nō habitabūt, & instituent uineas, & nō bibent uinū earū, quia prope est dies domini. Item in euangelio ¶ Lucam: Quid enim prodest homini lucrifacere totum mundū, se autē ipsum perdere? & iterum: Dixit autem illi deus: Stulte hac nocte expostulatur anima tua, quæ ergo parasti cuius erunt? & iterum: Cōmemorare, quoniā percepisti bona in uita tua, & Lazarus similiter mala. Nūc uero hic rogatur, tu autē doles. Item in Actibus apostolorū: Dixit autē Petrus ad eum: Argentum quidem & aurū non est mihi, quod autem habeo hoc tibi do: In nomine Iesu CHRISTI Nazareni surge & ambula. Et apprehensa manu eius dextera excitauit eum. Item ad Timotheum in prima: Nihil intulimus in hunc mundū uerum nec auferre quid possumus. Habentes itaq; habitionem, & tegumentum, his contenti simus. Qui autem diuites uolunt fieri, incidunt in tentationem, & in mscipulam, & desideria multa & nocentia quæ mergunt hominem in perditionem, & in interitum. Radix enim omnium malorum est cupiditas, quam quidem appetentes naufragauerunt à fide, & in seruerunt se doloribus multis.

LXII.

Matrimonium cum gentilibus non iungendum, apud Tobiam: Vxorē accipe ex semine parentum tuorum, & noli sumere uxorem alienam quæ non est ex tribu parentum tuorum. Item in Genesi: Mittit puerū suū Abrahā, ut de semine suo accipiat Rebecam filio eius Isaac. Itē in Esdra:

F 2

Satis

1. Hier. 10. Satis non sit deo cum uastarentur Iudæi, nisi alienigenas uxores cum filiis quoque quos ex illis procreauerat, reliquissent. Item in epistola Pauli ad Corinthios prima: Mulier uincta est quædiu uiuit uir eius: si autem dormierit, liberata est, ut cui uult nubat, tantum in domino: felicius autem erit, si sic permanserit. Item de hoc ipso ad Corinthios prima: Nescitis quia corpora uestra, membra CHRISTI sunt? Auferens membra CHRISTI, facies membra fornicare? absit. Aut nescitis, quia qui conglutinantur fornicariæ, unum corpus sunt? Erunt enim duo in carne una. Qui autem se coniunxerit domino, unus spiritus est. Item ad Corinthios secunda: Nolite coniungi cum infidelibus. Quæ autem participatio est iusticiæ & iniquitati? Aut quæ communio est lumini ad tenebras? Item in Salomonem. βασιλῶν. 3. Et auerterunt uxores alienigenæ cor eius post deos suos.

LXIII.

1. Corinth. 6. Grauius delictum esse fornicationis. Item ad Corinthios 1. Omne delictum quodcumque fecerit homo extra corpus est. Qui autem fornicatur in carne sua peccat. Non estis uestri: empti enim estis precio magno. Clarificate & portate dominum in corpore uestro.

LXIII.

Galat. 5. Quæ sint carnalia, quæ mortem pariant, & quæ spiritualia quæ ad uitam ducant. In epistola Pauli ad Galatas: Caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem. Hæc enim inuicem aduersantur sibi, ut non quæ uultis ipsa faciatis. Manifesta sunt autem facta carnis: quæ sunt? fornicationes, adulteria, immundiciæ, spurcitiæ, idololatriæ, ueneficia, homicidia, inimicitiae, contentiones, æmulationes, animositates, puocationes, similitates, dissensiones, hæreses, inuidiæ, ebrietates, comestationes, & his similia: quia qui talia agunt, regnum dei non possidebunt. Fructus autem spiritus est gaudium, charitas, pax, magnanimitas, bonitas, fides, mansuetudo, continentia, castitas. Qui enim sunt CHRISTI carnem suam crucifixerunt cum uitis & concupiscentis.

LXV.

1. Corinth. 6. Omnia delicta in baptismo deponi. In epistola Pauli ad Corinthios 1. Neque fornicarij, neque idolis seruietes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum appetitores, neque fraudulenti, neque fures, neque ebriosi, neque maledici, neque raptores regnum dei consequentur. Et hæc quidem fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis in nomine domini nostri Iesu Christi, & in spiritu dei nostri.

LXVI.

Hier. 3. Prover. 3. Disciplinam dei & in ecclesiasticis præceptis obseruandam, apud Hieremiam: Et dabo uobis pastores secundum cor meum, & pascet uos, pascetes cum disciplina. Item apud Salomonem in paræmjs: Fili ne neglexeris disciplinam dei, neque defeceris ab eo correptus. Quem enim diligit dominus, corripit. Item in psalmo 2. Coniunete disciplinam ne forte irascatur dominus, & pereatis a uia recta. Cum exarserit cito ira eius super uos: beati omnes qui confidunt in eo. Item in psalmo 49. Peccatori autem dicit deus. Ad quod appones iustificationes meas, & assumes testamentum meum per os tuum: tu autem odisti disciplinam, & abiiecisti sermones meos post te? Item in Sapientia Salomonis: Disciplinam qui abiicit infelix est.

Prædictum

Prædictū, quod disciplinā sanā aspnaturi essent. Paulus ad LXVII.
Timotheū 2. Erit tēpus quādo sanā doctrinā nō sustinebūt, sed secundū 2. Timot. 4.
sua desideria coaceruabūt sibi magistros pruriētes, in audiēdo scalpētes au-
res. Et à ueritate quidē auditū auertēt, ad fabulas aut cōuertent. LXVIII

Recedendū ab eo qui inordinate, & cōtra disciplinā uiuit. In epistola
Pauli ad Thessalonicēses. Præcipimus aut uobis in nomie Iesu CHRISTI 2. Thessal. 3.
ut discedatis ab omnibus fratribus ambulātibus inordinate, & nō secundū
traditionē quā acceperūt à nobis. Itē in psalmo 49. Si uidebas furē, simul
currebas cū eo, & cum adulteris portionē tuā ponebas. LXIX.

Non in sapiētia mūdi, nec eloquētia esse regnū dei, sed in fide crucis, &
in uirtute cōuersationis. In epistola Pauli ad Corint. 1. Misit me Christus 1. Corint. 1.
annūciare nō in sermonis sapiētia, ne inanis fiat crux Christi. Verbū enim
crucis stulticiā est his qui pereūt, his aut qui saluant, uirtus dei est. Scriptū
est em: Perdā sapiētiā sapiētiū, & prudentiā prudentiū reprobabo. Vbi Esai. 29.
sapiens, ubi scribe, ubi cōquisitor seculi huius? nōne infatuauit deus sapiē-
tiā huius mūdi? Quoniā quidē in sapiētia nō cognouit mūdus per sapien-
tiam deū. Cōplacuit deo per stulticiā prædicationis saluare credētes. Quo-
niā Iudæi signa desiderāt, & Græci prudentiā quærūt. Nos autē prædica-
mus Christū crucifixū, Iudæis quidē scandalū, gentibus aut stulticiā. Ipsi
autē uocatis Iudæis & Græcis Christū dei uirtutē, & dei sapiētiā. & iterū:
Nemo se decipiat. Si quis putat se sapiētē esse in uobis, seculo huic stultus 1. Corint. 3.
fiat, ut fiat sapiens. Sapiētia enim huius mūdi, stulticia est apud deum. Scri-
ptum est enim: Reprehendes sapientes in astutia ipsorū. & iterum: Domi-
nus cognouit cogitationes sapiētiū, quia sunt stultæ. Iob. 5.

Parētibz obsequendū. In epistola Pauli ad Ephesios. Filij, obsequen- Eph. 6.
tes estote parentibus uestris, hoc em est iustū. Honora patrē tuū, & matrē
tuam, quod est mandatū primum in promissione, ut bene sit tibi, & longæ
uus sis super terram. LXXI.

Patres quoq; asperos circa filios esse non oportere. Et parentes nolite in
iracundiā mittere filios uestros, sed nutrite eos in disciplina, & in correptio-
ne domini. LXXII.

Seruos cum crediderint plus dñis carnalibus seruire debere. In epistola
Pauli ad Ephesios: Serui obedite dñis uestris carnalibus cū metu & tremo-
re, & in simplicitate cordis uestri, sicut Christo, nō ad oculū seruiētes, quasi
hominibus placētes, sed quasi serui Christi. LXXIII.

Item dominos mitiores esse debere. Et uos eadē domini facite, ad eos la-
xantes iracundiā, scientes quia & uestrū ipsorū dominus est in cœlis, & ex-
ceptio personarum non est in illo. LXXIII.

Viduas probatas quasq; honorādas. In epistola Pauli ad Timotheū: 1. Timoth. 5.
Viduas honora, quæ uere uiduæ sunt. Quæ aut delicata est, uiuēs mortua
est. & iterū: Iuniores aut uiduas præteri. Cum enim indelicatæ fuerint in
Christo

- Christo nubere uolūt. Habētes iudiciū quoniā primā fidē exprobrauerūt.
 Suorū & maxie fideliū curā plus unūquenq; habere debere. LXXV.
1. Timoth. 5. Itē ad Timotheū 1. Si qs aut suorū, & maxime domesticorū nō agit curā.
 Esa. 58. fidē denegat, & est deterior infideli. De hoc ipso apud Esaiā: Si uideris nu
 dū uesti, & domesticos semis tui ne despicias. De qbus dōesticis in euāge/
 Matth. 10. lio dictū ē: Si patrē familiā dixerūt beelzebub, quāto magis dōesticos ei⁹?
1. Timoth. 5. Maiorem natu nō temere accusandū, ad Timotheū prima: LXXVI.
 Aduersum maiorem natu accusationē ne receperis. LXXVII.
- Peccātem publice obiurgandū. in epistola Pauli ad Timotheū prima:
 Peccantes corā omībus corripe, ut & cāteri metū habeant. LXXVIII.
- Titum. 3. Cū hāreticis nō loquēdū. ad Titū: Hāreticū hoīem post unā correctio
 nem deuīta, sciens quoniā peruersus est huiusmodi & peccat, & est à semet/
 1. Ioan. 2. ipso dānatus. De hoc ipso in epistola Ioānis: Ex nobis exierūt, sed nō fue
 runt ex nobis: si enim fuissent ex nobis, nobiscū utiq; māssissent. Itē ad Ti/
 2. Timoth. 2. motheū secūda: Sermo eorū ut cancer serpit. LXXIX.
1. Ioan. 3. Innocentiā fidēter petere & impetrare. in epistola Ioānis: Si cor nostrū
 non nos reprehēdit, fiduciā habemus ad deū, & quodcūq; petierimus acci
 picmus ab eo. Itē in euāgelio ¶ Matth. 5. Beati mūdo corde, quoniā ipsi
 deum uidebūt. In psal. 23. Quis ascendet in montē domini, aut quis stabit
 in loco sancto eius? Innocēs manibus & mūdo corde. LXXX.
1. Ioan. 19. Nihil licere diabolo in hominē nisi deus p̄miserit. in euāgelio κατὰ Ioan.
 Dixit Iesus: Nullā haberes potestātē aduersū me, nisi data esset tibi desup
 3. Reg. 5. Item in βασιλῆω 3. Et excitauit deus satanā ipsi Salomoni. Itē in Iob: prius
 1. Ioh. 2. de⁹ p̄misit, & tūc diabolo licuit. Et in euāge. ante p̄misit dñs dicēdo Iudā:
 1. Ioan. 13. Qd' facis fac celerius. Itē apud Salom. in Parcmijs: Cor regis i manu dei.
 Prouer. 21. Mercedē mercēnario cito reddendā. in Leuitico: Non
 Leuiti. 19. dormiet merces mercēnarij tui apud te usq; in mane. LXXXI.
- Deuter. 18. Item non auguriandū: in Deutero: Non auguremini. LXXXII.
 Itē cirrū i capite nō hñdū: nō facietis cirrū ex cōa capitis uestri. LXXXIII.
- Leui. 19. Itē non uellendū. Non corrūpetis effigiem barbæ uestræ. LXXXV.
- ibidem. Surgendū cū episcopus, aut presbyter ueniat. in Leuitico: A facie senio
 ris exurges, & honorabis personā presbyteri. LXXXVI.
- Schisma nō faciēdū. etiā sūma fide & in eadē traditiōe p̄maneat qui re/
 Eccles. 10. cedit, apud Salomo. in Ecclesiaste: Scindens ligna periclitabit̄ in eis, si exci
 Exod. 12. derit ferrū. Itē in Exodo: In domo una comedet, nō eijcietis de domo car
 nē foras. Itē in psal. 132. Ecce q̄ bonū, & q̄ iocūdū habitare fratres in unū.
 Matth. 12. In euāgelio κατὰ Matth. 12. Qui nō est mecū aduersū me est. Et qui mecū
 1. Corinth. 1. nō colligit, spargit. Itē in epistola Pauli ad Corinth. Obsecro aut uos fra
 tres per nomē dñi nostri Iesu Christi, ut idipsum dicatis oēs, & non sint in
 uobis schismata. Sitis autē cōpositi in eodē sensu, & in eadē sentētia. Itē in
 psal. 67. Dñs qui inhabitare facit unanimes in domo. LXXXVII.
- Matth. 10. Fideles simplices cū prudētia esse debere: κατὰ Matth. 10. Estote pruden
 tes sicut

tes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ. & iterum: Vos estis sal terræ. Si autē sal infatuatū fuerit, in quo salietur? ad nihil ualet, nisi ut proijciatur foras, & conculcetur ab hominibus.

LXXXVIII.

Fratrē nō circūueniendū: In epistola pauli ad Thessaloniceñ. Nō circūuenire in negotio fratrē suū, quia ultor est deus de his oibus. LXXXIX.

Subito uenire finē mūdi, inqt apostolus: Dies dñi sicut fur in nocte ita adueniet, Cū dixerint pax & firmitas: tūc illis repētinus adueniet interitus. Itē in actibus apostolorū: Nemo potest cognoscere tēpus aut tēpora, quæ

Vxorē à uiro nō recedere, aut si rē XC. (pater posuit in sua potestate. cesserit innuptā manere: ad Corinthios: His autē quæ nupserunt præcipio, nō ego, sed dominus, uxore à uiro non separari: si autē recesserit, manere in nuptā, aut reconciliari uiro, & uirū uxore nō dimittere. XCI.

Tantū unūquēq; tentari quantū potest sustinere: ad Corinth. i. Tentatio uos nō occupauit, nisi humana. Fidelis autē deus qui nō patiet uos tentari sup quod potestis, sed faciet cū tentatione etiam euadēdi facultatē, ut

Item nō quicqd licet esse faciendū. Itē illic: XCII. (possitis tolerare. Omnia licent, sed nō oīa expediūt. Omnia licent, sed non omnia ædificant.

Item prædictū qd hæreses futuræ essent: In epistola Pauli ad Corinthios i. Oportet & hæreses esse, ut probatū manifestati sint in uobis. Cum timore & honore eucharistiā accipiendā. In Leuitico. XCIII.

Anima autē quæcūq; māducauerit ex carne sacrificij salutaris, quod est domini, & immūdia eius super ipsum est, peribit anima illa de populo suo. Item in epistola ad Corinthios i. Quicūq; ederit panē, aut biberit calicem domini indigne reus erit corporis & sanguinis domini. XCV.

Bonis conuiuendū, malos autē uitandos: apud Salomonē in Parcmijs: Ne adduxeris impiū in habitaculū iustorū. Itē apud eundē in Ecclesiastico: Viri iusti sint tibi cōiuiæ. & iterū: Amicus fidelis medicamentū uitæ & immortalitatis. Itē illic: Longe abesto ab homine potestatē habente occidendi, & nō suspicaberis timorē. Item illic: Beatus qui inuenit uerū amicū, & qui enarrat iusticiā audiēti. Itē illic: Sepi aures tuas spinis, & noli audire linguā nequā. item in psal. 7. Cū iusto iustificaberis, & cū uiro innocente innocēs eris, & cū peruerso puerfus eris. itē in epistola Pauli ad Corinth. i. Corrupt ingenia bona cōfabulationes pessimæ. XCVI.

Factis non uerbis operandū: apud Salomo. in ecclesiastico: Noli citatus esse in lingua tua, & inutilis & remissus in operibus tuis. itē in epistola Pauli ad Corinth. i. Non in sermone est regnū dei, sed in uirtute. itē ad Roma. Non aditores legis iusti sunt apud deū, sed factores legis iustificabuntur. Item in euāgelio κατὰ Matthæū: Qui fecerit & sic docuerit, maximus uocabitur in regno cœlorum. Item illic κατὰ Matthæū: Omnis qui audit uerba mea & facit ea, similabo eum uiro sapienti, qui ædificauit domū suā super petram. Descendit pluuia, aduenerūt flumina, flauerunt uenti, & impegerunt

- runt in domū illam, & nō cecidit, fundata fuit super petram: Et oīs qui audiunt uerba mea, & non faciunt ea, similibo eū uiro insipienti, qui ædificauit domū suā sup harenā. Descēdit pluuia, aduenerūt flumina, flauerūt uenti, & impegerūt in domū illā, & cecidit, & facta est ruina eius magna. XC VII.
- Et ad fidē, & ad cōsecutionē pperandū, apud Salom. in ecclesiastico: Ne tardes cōuerti ad deū, & ne differas de die in diē. Subito em̄ uenit ira illius.
- Cathecumenū peccare nō debere. in epistola Pauli ad Roma: XXVIII.
- Roma. 3. Faciamus mala dū ueniūt bona, quorū cōdemnatio iusta est. XCIX.
- Roma. 2. Iudiciū secundū tēpora futurū uel ægratis ante legē, uel legis post Moysen: Paulus ad Roma. Quod quidē sine lege peccauerūt, sine lege & peribunt, & qd' quidē in lege peccauerūt, per legē & iudicabunt. C.
- Actu. 8. Gratiā dei gratuitā esse debere. in Actibus apostolorū: Pecunia tua tecū est in pditione, quia existimasti gratiā dei p pecuniā possideri. Itē in euāgelio: Gratis accepistis, gratis date. Itē in euāgelio: Domū patris mei domū facitis negociationis. Itē apud Esaiā: Qui sititis, ite ad aquā, & quotq̄ non habetis pecuniā, cūtes emite, & edite sine pecunia. Itē in Apoca. Ego α & ω, initiū & finis. Ego sitienti dabo de fonte aquæ uiuæ gratis. Qui uicerit possidebit ea, & corū hæreditatē, & ero eius dñs, & ille erit mihi filius. CI.
- Exo. 19. Spiritū sanctū in igne frequēter apparuisse. In Exodo: Et mons Syna fuit inabat totus, quoniā descēderat deus in eū in igne. Itē in Actibus apostolorū: Et factus est subito de cœlo sonus quasi ferret flatus uehemēs, & impleuit totū locū illū in q̄ erant sedētes. Et uisæ sunt illis linguæ diuisæ, quasi ignis, q̄ & insedit unūquēq̄ illorū, & impleti sūt oēs spū sancto. Itē in sacrificijs quacūq̄ accepto habebat deus descēdebat ignis de cœlo, qui sacrificia cōsumeret. Itē in Exo. In flāma ignis appuit angelus dñi de rubo. CII.
- Prover. 9. Correptiones q̄q̄ bonas libēter audire debere, apud Salomo. in Paræmijis, qui corripit impiū, odiet ab eo. Corripe sapientē & diliget te. CIII.
- Prover. 10. A multiloquētia temperandū. Ex multiloquētia non effugies peccatum, parcens autem labijs sensatus eris. CIII.
- Prover. 12. Non mentiendū. Abominatio est domino labia mendacia. CV.
- Prover. 13. Frequēter emēdādos q̄ delinquūt i domestico ministerio. In Prover. Salo. Qui parcat baculo odit filiū suū, & iterū: Ne destiteris puulū emēdādo.
- Ibidem. 19. Iniuria accepta patiētia tenendā, & ultionē deo relinquendā: Ne dixeris, ulciscar me de inimico meo, sed sustine dñm ut tibi auxilio sit. Item illuc: Mihi uindictā, ego retribuā, dicit dñs. Itē apud Sophoniā. Expecta me dicit dñs in die resurrectionis meæ in testimoniū, quoniā iudiciū meū ad cōgregationē gentiū, ut excipiā reges, & effundā sup eos iram meā. CVII.
- Deuter. 32. Non detrahendū apud Salom. in Paræmijis: Noli diligere detrahere, ne eradiceris. Itē in psal. 49. Sedēs aduersus fratrem tuū detrahebas, & aduersus filium matris tuæ ponebas scandalū. Item in epistola Pauli ad Coloss. De nullo male loqui nec litigiosos esse. CVIII.
- Roma. 12. Sopho. 3. Non esse pximo insidiandū, apud Salomonē in Paræmijis: Qui fodit foueam.
- Coloss. 4. Proverb. 26.

foueam proximo suo, incidet in eam ipse.

CIX.

Infirmos uisitandos, apud Salomonē in ecclesiastico: Ne pigriteris uisitare infirmū. Ex his cū in dilectione firmaberis. Itē in euangelio: Infirmus fui, & uisitastis me, in carcere fui, & uenistis ad me.

Ecclesi. 7.
Matth. 25.

CX.

Susurrone maledictos esse, in ecclesiastico: Susurro & bilinguis maledictus: multos enim turbabit pacem habentes.

Ecclesi. 28.

CXI.

Sacrificia malorum accepta non esse, in ecclesiastico: Dona iniquorum non probat altissimus.

Ecclesi. 34.

CXII.

Grauius iudicari de his qui in seculo plus habuerunt potestatis. Iudiciū durissimū in his qui præsunt fiet. Exiguo enim cōcedetur misericordia. Potentes autem potenter tormenta patientur. Item in psalmo 2. Et nunc reges intelligite, emendamini qui iudicatis terram.

Sapient. 6.

CXIII.

Viduā & pupillos ptegi oportere, apud Salomonē in ecclesiastico: Esto pupillis misericors, ut pater, & p uiro matri eorū, & eris uelut fili⁹ altissimi, si obedieris. De hoc ipso in Exodo: Omnē uiduā & orphanū nō uexabitis. Si autē uexaueris eos, & uociferātes exclamauerit ad me, audiā exclamationes eorū, & irascat anio in uobis, & perimā uos gladio, & erunt cōiuges uestrā uiduā, & filij uestri orphani. Itē apd Esaiā. Iudicate pupillos & iustificate uiduā, & uenite disputem⁹: dicit dñs. Itē apd Iob: Cōseruaui egenū de manu potētis, & pupillo cui nō erat adiutor auxiliat⁹ sū. Itē os uiduā benedixit me. Itē in psal. 67. Patres orphanorū, & iudices uiduarū.

Ecclesi. 4.

Exod. 22.

Esai. 1.

Iob. 29.

CXIII.

Dū in carne est quis, exhomologesin facere debere. in psalmo 6. Apd in feros autē quis cōfitebitur tibi? Itē in psalmo 29. Nunqd exhomologesin faciet tibi puluis? Itē alibi exhomologesin faciendā: Malo pēnitentiā peccatoris magis q̄ mortē. Itē apud Hieremiā. Hæc dicit dominus: Nunqd qui cadit, non surget, aut qui auertitur non cōuertetur?

Ezech. 33.

Hierem. 8.

CXV.

Adulationē perniciosam esse, apud Esaiā: Qui uos felices dicūt, in errorem uos mittūt, & semitā pedum uestrorū cōturbant.

Esai. 3.

CXVI.

Plus ab eo diligī deum, cui in baptismo plura peccata dimittuntur. In euangelio ꝑ Lucam: Cui plus dimittitur, plus diligit, & cui minus dimittitur, modicum diligit.

Luc. 7.

CXVII.

Fortē cōgressionē esse aduersus diabolu, & ideo fortiter nos stare debere ut possimus uincere. In epistola Pauli ad Ephe. Non est nobis colluctatio aduersus carnē & sanguinē, sed aduersus potestates & principes huius mūdi, & harū tenebrarū, ad spūalia nequitiae in cœlestibus. Propter hoc induite arma dei, ut possitis resistere in die neqssimo, ut cū oīa pfereritis induētes loricā iusticiæ, & calciati pedes in præparatione euāgelij pacis, in oibus assumētes scutū fidei, in quo possitis omnia ignea iacula neqssimi extinguere, & galeā salutis assumere, & gladiū spūs qui est uerbū dei.

Ephe. 6.

CXVIII.

Itē de antichristo qd in homine ueniat, apud Esaiā: Hic homo qui cōcitauit terram

Esai. 14.

tat terrā, & cōmouet reges, qui ponit orbē terrā totū desertū.

CXIX.

Matth. 11.

Actu. 15.

Tob. 4.

Coloss. 4.

Graue fuisse iugū legis quod à nobis abiectum est, & leue esse iugū domini quod à nobis susceptū est, in psalmo secūdo: Ad quid tumultuatae sūt gentes, & populi meditati sunt inania? Astiterunt reges terrā, & principes cōgregati sunt in unum aduersus dominū & aduersus CHRISTVM eius. Dirumpamus uincula eorum, & proijciamus à nobis iugum eorum. Item in euangelio ¶ Matthæum: Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego uos requiescere faciam. Tollite iugū meū super uos, & discite quia mitis sum, & humilis corde, & inuenietis requiē animabus uestris. Iugum enim meum bonum est, & onus meum leue est. Item in Actibus apostolorū: Visum est sancto spiritui & nobis nullam imponere sarcinam, quā istā quæ ex necessitate est, abstinere uos ab idololatrijs, & sanguinis effusione & fornicatione. Et quæcunq; uobis fieri nō uultis, alijs ne feceritis.

CXX.

Orationibus insistendū, in epistola Pauli ad Colossenses: Instate orationi, uigilantes in ea, in psalmo primo: Sed in lege domini uoluntas eius, & in lege eius meditabitur die ac nocte.

AD QVIRINVM LIBRI TERTII FINIS.

AD IVBAIANVM DE HAERETICIS BAPTIZANDIS.
CYPRIANVS IVBAIANO FRATRI SALVTEM.

*N. editionis
Epistola 73.*

Crispisti mihi frater, significans desiderare te motum animæ nostræ, quid nobis uideatur de hæreticorū baptismo, qui foris positi & extra ecclesiam constituti uindicant sibi rem nec iuris sui, nec potestatis. Quod nos nec ratum possumus, nec legitimum iudicare, quando hoc apud eos esse constat illicitū. Et quoniā super hac re quid sentiremus, literis nostris expressimus, ut compendiū facerem, exemplum earundem literarum tibi misi, quid in concilio cum complures adessimus, decreuimus, quid deinde post ad quendā collegam nostrū de eadem re requirentē rescripserim. Et nunc quoq; cum in unum cōuenissemus tam prouinciæ Africæ quā Numidiæ episcopi numero unus & septuaginta, hoc idem denuo sententia nostra firmauimus, statuētes unum baptisma esse, quod sit in ecclesia catholica constitutum, ac per hoc non rebaptizari à nobis, sed baptizari. Quicūq; ergo ab adultera & profana aqua ueniunt, abluendi sunt, & sanctificandi salutaris aquæ ueritate. Nec nos mouet frater quod in literis tuis cōplexus es Nouatianos rebaptizare eos quos à nobis sollicitant, quādo ad nos omnino nō pertineat quid hostes ecclesiæ faciunt, dūmodo teneamus ipsi potestatis nostræ honorem & rationis ac ueritatis firmitatē. Nam

Nam Nouatianus simiarū more, quācum homines nō sint, homines imitantur, uult ecclesiæ catholicæ autoritatē uindicare, quādo ipse in ecclesia nō sit: Imō adhuc insuper cōtra ecclesiam rebellis extiterit. Sciens enim unum esse baptisma, hoc unum sibi uindicat, ut apud se esse ecclesiā dicat, & nos hæreticos faciat. Nos autem qui ecclesiæ unius caput & radicem tenemus, pro certo scimus & fidimus nihil illic extra ecclesiam licere, & baptismatis quod est unum caput nos esse, ubi & ipse baptizatus prius fuerat, quando diuinæ unitatis & rationem & ueritatē tenebat. Quod si in ecclesia baptizatos rebaptizandos foris extra ecclesiā Nouatianus existimat, à se incipere debuerat aut prior extraneo & hæretico baptismo rebaptizaret, qui post ecclesiam, imō contra ecclesiam baptizandos foris opinat. Quale est autem, quia hoc Nouatianus facere audet, ut nos putemus nō esse faciendū? ergo quia & honorē cathedræ sacerdotalis Nouatianus usurpat, nunquid idcirco nos cathedræ renūciare debemus? Aut quia Nouatianus altare collocare, & sacrificia offerre cōtra fas nititur, ab altare & sacrificijs cessare nos oportet, ne paria & similia cum illo celebrare uideamur? Vanū prorsus & stultū, ut quia Nouatianus extra ecclesiā uindicat sibi ueritatis imaginē, relinquamus ecclesiæ ueritatē. Apud nos autem non noua aut repentina res est, ut baptizandos censeamus eos qui ab hæreticis ad ecclesiā perueniunt, cū multi iam anni sint, & longa ætas, ex quo sub Agrippino bonæ memoriæ uiro cōuenientes in unum episcopi plurimi hoc statuerunt, atq; exinde in hodiernū tot milia hæreticorum in prouincijs nostris ad ecclesiam conuersi non aspernati sint, neq; cunctati, imō rationabiliter complexi sint, ut lauacri uitalis, & salutaris baptismi gratiam cōsequerentur. Neq; enim difficile est doctōri uera & legitima insinuare eis qui hæretica prauitate dānata, & ecclesiastica ueritate comperta ad hoc ueniūt ut discant, ad hoc discūt, ut uiuant. Nos non debemus stuporem hæreticis patrocini & consensus nostri & libenter & prompte obtemperant ueritate. Planè quoniā inueni in epistola, cuius exemplum ad me transmisisti scriptum esse, quod quærē dum non sit quis baptizauerit, quādo is qui baptizatus sit accipere remissionem peccatorum potuerit secundum quæ credidit, prætereundū locum nō putaui, maxime cum in eadem epistola animaduertērim etiam Martiani fieri mentionem, ut nec ab ipso uenientes dicat baptizari oportere, quod iam in nomine Iesu CHRISTI baptizati esse uideantur. Considerare itaq; debemus fidem eorū qui foris credunt, an secundū eandē fidem possit aliqd gratiæ cōsequi. Nā si fides est una nobis & hæreticis, esse potest & gratia una. Si eundē patrem, eundē filium, eundē spiritū sanctū, eandē ecclesiā cōfitentur nobiscum Patripassiani, Appellanonitæ, Marcionitæ, & cæteræ hæreticorū pestes & gladijs ac uenenis subuertētes ueritatem, potest illic & baptisma unū esse, si est & fides una. Ac ne longū sit p hæreticos uniuersos decurrere

Locus deprauatus.

decurrere, & singulorū uel ineptias, uel insanias recensere, quia nec delectatio est dicere, quod aut ostēdere p̄det, aut nosse. De Marcione interim solo, cuius mentio in epistola à te ad nos missa facta est, examinemus an possit baptismatis eius ratio constare. Dominus enim post resurrectionē discipulos suos mittens, quemadmodū baptizare deberent instituit & docuit dicens. Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra. Ite ergo docete omnes gentes, baptizantes eas in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Insinuat trinitatē, cuius sacramento gentes baptizarentur. Nunquid hanc trinitatem Marcion tenet? Nunquid eundem asserit, quem & nos deum patrem creatorem? Nunquid eundē unum filium CHRISTVM de Maria uirgine natū, qui sermo caro factus est, qui peccata nostra portauerit? qui mortē moriendo uicerit? qui resurrectionem per semetipsum initiauerit, & discipulis suis in eadē carne resurrectionē ostenderit? Longe alia est apud Marcionem, sed & apud ceteros fides, imò nihil est apud illos nisi perfidia & blasphemia, & contentio sanctitatis & ueritatis inimica. Quomodo ergo potest uideri apud illos baptizatos cōsecutos esse peccatorū remissionem, & domini indulgentiā per suam fidem, qui ipsius fidei non habuerint ueritatē? Si enim sicut quibusdā uidetur, secundū fidem suam quis accipere aliquid foris extra ecclesiam potuit: itaq; id accipere nō potuit, quod nec credidit, sed potius adultera & profana secundū quod credebat accepit. Quem locum profani & adulteri baptismi, subtiliter Hieremias propheta perstringit dicens, Ut quid qui cōtristant me praeualent? Plaga mea solida est, Vnde sanabor? Facta est mihi quasi aqua mendax non habēs fidem. Mentionem facit per pphetam spiritus sanctus aquae mendacis, & perfidia, utiq; eius quae baptismi imaginē mētitur, & gratiam fidei adumbrata simulatione frustratur. Quod si secundū prauam fidē baptizari aliquis foris, & remissionem peccatorum consequi potuit, secundū eandē fidem consequi & spiritū sanctū potuit. Aut utrūq; enim fides foris potuit, aut neutrum eorum qui foris fuerat accepit. Manifestū est autē, ubi & per quos remissa peccatorū dari possit, quae in baptismo scilicet datur. Nam Petro primū dominus super quem aedificauit ecclesiam & unde humanitatis originem instituit & ostendit, potestatē istam dedit, ut id solueretur in terris, quod ille soluisset. Et post resurrectionem quoq; ad apostolos loquitur dicens: Sicut misit me pater, & ego mitto uos. Hoc cum dixisset, inspirauit, & ait illis: Accipite spiritū sanctum. Si cuius remiseritis peccata remittuntur illi, si cuius tenueritis tenebuntur. Vnde inteiligimus non nisi in ecclesia praepositos & in euangelica lege ac dominica ordinatione fundatos licere baptizare, & remissionem peccatorum dare, foris autem nec ligari aliquid nec solui, ubi non sit, qui aut ligare possit aliquid, aut soluere. Nec hoc frater sine scripturae diuinæ autoritate proponimus, ut dicamus certa lege, ac propria

Matth. 28.

Hier. 15.

Ioh. 20.

pria ordinatione cuncta esse disposita, nec posse quentē contra episcopos & sacerdotes usurpare aliquid, quod non sit sui iuris ac potestatis. Nam & Chore & Dathan & Abiron contra Moysen & Aaron sacrificandi sibi licentiā uindicare conati sunt, nec tamē quod illicite ausi sunt, impune fecerunt. Et filij Aaron qui alienū ignem altari imposuerūt, in cōspectu domini indignātis extincti sunt. Quod supplicium manet eos, qui alienam aquā baptismo ingerūt falso, ut diuina cēsura ulciscatur, & uindictet id hæreticos contra ecclesiam gerere, quod non nisi soli liceat ecclesiæ. Quod autem dicunt quidam de eis qui in Samaria baptizati fuerant, aduenientibus apostolis Petro & Ioanne, tantum super eos manum impositam esse, ut acciperent spiritum sanctum, rebaptizatos tamē eos non esse, locum istum frater ad præsentem causam uidemus omnino nō pertinere. Illi enim qui in Samaria crediderāt, fide uera crediderāt, & intus in ecclesia, quæ una est, & cui soli gratiam baptismi dare, & peccata soluere, permissum est, à Philippo diacono quem iidem apostoli miserant, baptizati erant. Et idcirco quoniā legitimū & ecclesiasticum baptismum cōsecuti fuerant, baptizari eos ultra non oportebat: sed tantūmodo quod decrat, id à Petro & Ioanne factum est, ut oratione pro eis habita, & manu imposita, inuocaretur & infunderetur super eos spiritus sanctus. Quod nunc quoq; apud nos geritur, ut qui in ecclesia baptizātur, per præpositos ecclesiæ offerantur, & per nostrā orationem ac manus impositionem spiritum sanctum cōsequantur, & signaculo dominico cōsummentur. Non est ergo frater quod hæreticis cedendū existimemus, ut baptismum quod non nisi ecclesiæ datum sit, prodendū putemus. Boni militis est, aduersus rebelles & hostes imperatoris sui castra defendere. Gloriosi ducis est sibi commissa signa seruare. Scriptū est: Dominus deus tuus, deus zelans est, qui spiritū dei accepimus, zelum diuinæ fidei habere debemus. Quo zelo Phinees placuit, & pro meritis indignāris iram populo pereunte leniuit. Quid adulterā & alienigenā diuinæ unitatis inimicam in acceptum referimus, qui non nisi unum CHRISTVM & unicam ecclesiam nouimus? Ecclesia paradisi instar exprimēs, arbores fructiferas intra muros suos intus inclusit, ex quibus qui non facit fructū bonum, excidetur & in ignē mittetur. Has arbores rigat quatuor fluminib⁹, id est, euangelij⁹ quatuor, quibus baptismi gratiā saluari, & cœlesti inundatione largitur. Nunquid de ecclesiæ fōtib⁹ rigari potest, qui intus, in ecclesia non est? Nunquid paradisi potus salubres & salutares impartiri cuiquam potest, qui peruersus & à semetipso damnatus, & extra paradisi fontes relegatus aruit, & æternæ sitis siccitate defecit? Clamat dominus, ut qui sitit ueniat & bibat de fluminibus aquæ uiuæ, quæ eius uenis refluxerūt. Quò uēurus est, qui sitit, utrū ne ad hæreticos, ubi fons & fluuius aquæ uitalis omnino nō est? an ad ecclesiam quæ una est, & super unum qui clauis

G

eius

Nume. 16.

Leui. 10.

Actū. 8.

Deute. 4.

Nume. 25.

Matth. 3.

Ioan. 7.

accepit uoce domini fūdata est: Hæc est una quæ tenet & possidet omne sponſi ſui gratiã, in hac præſidemus, pro honore eius atq; unitate pugnamus, huius & gratiam pariter & gloriam fidei uirtute defendimus. Nos diuino permiſſu rigamus ſitientem dei populum, nos cuſtodimus terminos uitalium fontium. Si poſſeſſionis noſtræ ius tenemus, ſi ſacramentū unitatis agnoſcimus, cur præuaricatores ueritatis, cur proditores unitatis exiſtimamur? Aqua eccleſiæ fidelis & ſalutaris & ſancta corrumpi aut adulterari non poteſt, ſicut & ipſa eccleſia incorrupta, & caſta, & pudica eſt. Et ſi eccleſiæ deuoti, & in eccleſia cōſtituti ſunt hæretici, poſſunt baptiſmo eius & cæteris ſalutaribus bonis uti, ſi autem in eccleſia non ſunt, imò & contra eccleſiam faciunt, quomodo baptizare baptiſmo eccleſiæ poſſunt? Neq; em̄ parua res hæreticis & modica conceditur, quando à nobis baptiſma eorū in acceptum refertur: cum inde incipiat omnis fidei origo, & ad ſpem uitæ æternæ ſalutaris ingreſſio, & purificandis ac uiuificandis dei ſeruis diuina dignatio. Nā ſi baptizare quis apud hæreticos potuit, utique & remiſſam peccatorum conſequi potuit. Si peccatorum remiſſam conſequutus eſt, ſi ſanctificatus eſt, ſi templum dei factus eſt, quæro cuius dei? ſi creatoris, nō potuit, quia in eum non credidit: ſi CHRISTI, nec eius fieri potuit templum, qui negat dominum CHRISTVM: ſi ſpiritus ſancti, quomodo placatus ei eſſe potuit, qui aut patris, aut filij inimicus eſt? Proinde fruſtra quidam, qui ratione uincuntur, cōſuetudinem nobis opponunt, quaſi conſuetudo maior ſit ueritate, aut non fuerit in ſpiritualibus ſequendum, ſi melius fuerit à ſancto ſpiritu reuelatum. Ignosci enim potuit ſimpliciter erranti, ſicut de ſeipſo dicit apoſtolus Paulus: Qui primo, inquit, fui blaſphemus, & perſequutor, & iniurioſus, ſed miſericordiam merui, quia ignorans feci. Poſt inſpirationem uero & reuelationem factam, qui in eo quod errauerat, perſeuerat, prudens & ſciens ſine uenia ingnorantiæ peccat, præſumptione enim atq; obſtinatione ſuperatur. Nec quiſquam dicat quod accepimus ab apoſtolis, qui non niſi unam eccleſiam tradiderunt, & baptiſma unum, quod non niſi in eccleſia ſit conſtitutum, & neminem inueniamus ab apoſtolis, cum apud hæreticos baptizatus eſſet, in eodē baptiſmo admiſſum eſſe, & communicaffe, ut uideantur apoſtoli baptiſma hæreticorum probaſſe. Quod enim quidam dicunt, quaſi ad hæreticorum ſuffragium pertineat, quod dixerat Apoſtolus Paulus: Verūtamen omnimodo ſiue per occaſionem, ſiue per ueritatem CHRISTVS annuncietur: inuenimus hoc quoq; ad eorum patrociniū, qui hæreticis ſuffragantur & plaudunt, nihil poſſe proficere. Neque enim de hæreticis, aut eorum baptiſmo loquebatur in epiſtola ſua Paulus, ut aliquid quod ad hanc rem pertineat poſuiſſe oſtendatur. Loquebatur de fratribus ſiue inordinate & contra eccleſiaſticam diſciplinam ambulantiſ, ſiue euangelicam ueritatem de dei timore

2. Timo. I.

Philip. I.

timore seruantibus. Et quosdam ex eis posuit uerbum dei constanter atq; intrepide loquutos, quosdam uero in inuidia & dissensione uerbi uersatos, quosdam seruare circa se beniuolam charitatem, alios uero habuisse beniuolam dissensionem, tamen patienter omnia se sustinere, dummodo siue in ueritate, siue per occasionem nomen CHRISTI, quod Paulus praedicabat, ad plurimorum noticiam perueniret, & noua adhuc ac rudis sermonis seminatio loquētium praedicatione crebresceret. Porro aliud est eos qui intus in ecclesia sunt, de nomine CHRISTI loqui: aliud eos qui foris sunt, & contra ecclesiam faciūt, in nomine CHRISTI baptizare. Quare qui haereticis patrocinantur, non id proferant, quod Paulus de fratribus posuit, sed ostendant si haeretico aliquid concedendum putauit, aut si fidem & baptisma eorum probauit, aut si perfidos & blasphemos remissionem peccatorum accipere extra ecclesiam posse constituit. Si autem quid apostoli de haereticis senserint, consideremus, inueniemus eos in omnibus epistolis suis execrari & detestari haereticorum sacrilegam prauitatem. Nam cum dicant, sermones eorum ut cancer serpere, quomodo potest is sermo dare remissam peccatorum, qui ut cancer serpit ad aures audientium? Et cum dicant nullam participationem esse iusticiae & iniquitati, nullam communionem lumini & tenebris, quomodo possunt aut tenebrae illuminare, aut iniquitas iustificare? Et cum dicant de deo eos non esse, sed esse de antichristi spiritu, quomodo spiritalia & diuina tractant, qui sunt hostes dei, & quorum pectora obsederit spiritus antichristi? Quare si reiectis humanae contentione erroribus ad euangelicam auctoritatem atque apostolicam traditionē syncera & religiosa fide reuertamur, intelligemus nihil eis ad gratiam ecclesiasticam & salutarem licere, qui spargentes atq; impugnantes oues CHRISTI, à CHRISTO ipso aduersarij, & apostolis eius antichristi nominantur. Non est autem quod aliquis ad circūueniendam Christiana ueritatē CHRISTI nomen opponat, ut dicat: In nomine Iesu CHRISTI ubicunq; & quomodocunq; baptizati, gratiam baptismi sunt consecrati, cum ipse CHRISTVS loquatur & dicat: Non omnis qui dicit mihi *Matth. 7.* domine domine, intrabit in regnum cœlorum. & iterum pramoneat & instruat, ne qs à pseudoprophetis, & pseudochristis in nomine suo facile fallatur. Multi, inquit, uenient in nomine meo dicētes: ego sum CHRISTVS, *Marci. 13.* & multos fallent, & postea addidit dicens: Vos autem cauete, ecce praedixi uobis: unde apparet, non ea statim suscipienda & assumenda quae iactantur in nomine CHRISTI, sed quae geruntur in CHRISTI ueritate. Quod enim in euangelij & apostolorū epistolis Iesu CHRISTI nomen insinuat ad remissionem peccatorum, non ita est quasi aut sine patre, aut contra patrem prodesse cuiquam solus filius possit, sed ut Iudaeis qui iactabant se patrem habere, ostenderetur, quod nihil eis pater profuturus esset, nisi

nisi in filium crederent quem ille misisset. Nam qui deum creatorem patrem sciebant, filium quoque CHRISTVM scire debebant, ne sibi blandirentur & plauderent de solo patre sine filij eius agnitione, qui & dicebat:

Ioan. 14. Nemo uenit ad patrem, nisi per me. Duorū autem cognitionē esse in se, quæ saluet, idem ipse manifestat dicens: Hæc est uita æterna, ut cognoscāt te solum & uerum deum, & quem misisti Iesum CHRISTVM. Cum ergo & ipsius CHRISTI prædicatione & contestatione patet ante cognoscendus sit qui misit: tunc deinde CHRISTVS qui missus sit: nec possit esse spes salutis, nisi duobus simul cognitis: quomodo non cognito, imò & blasphemato deo patre, qui apud hæreticos CHRISTI nomine baptizati dicuntur, peccatorum remissionem cōsecuti iudicantur? Alia enim fuit Iudæorum sub apostolis ratio, alia est gētilium conditio. Illi qui iā legis & Moyse antiquissimum baptisma fuerant adepti, in nomine quoq; Iesu CHRISTI erant baptizandi, secundum quod in Actibus apostolorum Petrus loquitur & dicit: Pœnitementi, & baptizetur unusquisque uestrum in nomine domini Iesu CHRISTI in remissionem peccatorum, & accipietis donum spiritus sancti. Vobis enim est promissio & filijs uestris, & omnibus deinceps quoscunque aduocauerit dominus deus noster. Iesu CHRISTI mentionem facit Petrus, non quasi pater omitteretur, sed ut patri quoq; filius adiungeretur. Deniq; ubi post resurrectionem domini, apostoli ad gētes mittuntur, in nomine patris & filij & spiritus sancti baptizari gentiles iubentur. Quomodo ergo quidam dicunt foris extra ecclesiam modo in nomine Iesu CHRISTI ubicunq; & quomodocunq; gentilem baptizatum remissionem peccatorum consequi posse. cum ipse CHRISTVS gentes baptizare iubeat in plena & adunata trinitate? nisi sequi CHRISTVM neget negatus à CHRISTO qui patrem eius negat, quem ipse CHRISTVS confessus sit, non negauit, & qui in eum blasphematur, quē CHRISTVS dominum & deum suum dixerit: remuneratus à CHRISTO remissionem peccatorum, & baptismi sanctificationem cōsequitur. Qui autem potestate consequi in baptismo remissionem peccatorum potest, negans deū creatorem patrem CHRISTI, quando ipsam potestatem qua baptizamur & sanctificationem ab eodem patre CHRISTVS acceperit quem maiorem dixerit, à quo clarificari petierit, cuius uoluntatem usq; ad obsequiū bibendi calicis & subeundæ mortis impleuerit? Quid est igitur quā participem hæreticis blasphemantibus fieri, defendere uelle & asserere, quod remissionem peccatorū accipere in CHRISTI nomine possit, blasphemans grauiter & peccans in patrem & dominum deum CHRISTI? Quid deinde illud, quale est, cum qui filiū negat, ne patrem habeat, ut qui negat patrem, filiū habere uideatur. cum filius ipse cōtestetur & dicat: Nemo potest uenire ad me, nisi fuerit illi datum à patre, uti manifestum sit, nullam remissionem peccatorum

Ioan. 14.
Ibidem. 17.

Act. 2.

Ioan. 5.

rum in baptismo accipi à filio posse, quā constet patrem non dedisse, maxi-
 me cum adhuc repetat & dicat: Omnis plantatio quā non plātauerit pater *Matth. 15.*
 meus cœlestis, eradicabitur. Quod si Christiani discere à CHRISTO no-
 lunt, quantū uenerationis & honoris paterno nomini debeatur, uel de ex-
 emplis terrenis & secularibus discant, & sciant CHRISTVM non sine ma-
 xima exprobratione posuisse: Filij seculi huius prudentiores sunt filijs lucis *Luce. 16.*
 in seculo isto. Si cuius patris aliquis conuiciū fecerit, si cōtumeliosus & pro-
 cax pudorem eius & honorē maledico ore lacerauerit, indignatur filius &
 irascitur, & lassi patris iniuriam quibuscumque modis uindicare conatur. Tu
 CHRISTVM putas impijs & sacrilegis, & in patrem suum blasphemis im-
 punitatem dare? & eis in baptismo peccata dimittere? Quod cum conde-
 ret baptizatus eadē adhuc in persona patris maledicta cōgereret, & inces-
 sabili blasphematis linguæ scelere peccaret, hoc Christian⁹, hoc dei seruus
 potest aut mente concipere, aut fide cōcipere, aut sermone proferre: & ubi
 erunt legis præcepta diuinā, quæ dicūt: Honora patrē & matrem, nisi uo- *Exo. 20.*
 cabulum patris quod in homine honorari præcipitur, in deo impune uio-
 latur? Vbi erit quod ipse CHRISTVS in euāgelio ponit & dicit? Qui ma- *Matth. 15.*
 ledixerit patri aut matri, morte moriatur: nisi is qui maledicentes parenti-
 bus carnalibus puniri & interfici mandat, in cœlestem & spiritalem patrem
 maledicos, atq; ecclesiæ matris inimicos ipse uiuificat. Execranda ac dete-
 standi res à quibusdam asseritur, ut is qui blasphemātem in spiritum san-
 ctum reum futurū peccati æterni cōminetur, idem in patrem blasphemus
 salutari baptismo sanctificare dignetur. Et nunc qui talibus ad ecclesiam ue-
 nientibus sine baptismo communicandum existimant, non putant se alie-
 nis, imò æternis peccatis communicare, admittentes sine baptismo eos qui
 non nisi in baptismo blasphemiarum suarum peccata deponere possunt.
 Quam uanum est porro & peruersum, ut cum ipsi hæretici repudiato & re-
 licto uel errore, uel scelere in quo prius fuerant, agnoscant ecclesiæ uerita-
 tem, nos eiusdem ueritatis iura & sacramentum mutilemus, & uenienti-
 bus & poenitentibus dicamus eos remissionem peccatorum consecutos es-
 se, cum illi se peccasse, & propter hoc ad ecclesiæ indulgentiam uenire fate-
 antur? Quare ecclesiæ catholicæ fidem ac ueritatem frater & tenere debe-
 mus firmiter & docere, & per omnia euangelica & apostolica præcepta ra-
 tionem diuinæ dispensationis atq; unitatis ostendere. Nunquid potest uis
 baptismi maior esse, aut potior quā confessio? ut qui coram hominibus
 CHRISTVM confiteatur, & sanguine suo baptizetur: & tamen, hoc bapti-
 sma hæreticis non prodest, quamuis CHRISTVM confessi, & extra ec-
 clesiam fuerint occisi, nisi hæreticorum patroni & aduocati hæreticos in fal-
 sa confessione CHRISTI interfectos martyres prædicant, & contra apo-
 stolicam testationē, qui nihil eos quāuis exustos & occisos dicit posse pro-
 ficere

ficere gloriam eis & coronam passionis assignāt. Quod si hæreticis nec baptisma publicæ confessionis & sanguinis proficere ad salutem potest, quia salus extra ecclesiam non est, quanto magis ei nihil proderit, si in latebra & in latronum spelunca adulteræ aquæ contagione tinctus, non tantū peccata antiqua non exposuerit, sed adhuc potius noua & maiora cumulauerit. Quare baptisma nobis & hæreticis non potest esse, cum quibus nec pater deus, nec CHRISTVS filius, & spiritus sanctus, nec fides ipsa in ecclesia cōmunis est: & ideo baptizari eos oportet, qui de hæresi ad ecclesiam ueniūt, ut qui legitimo & uero atq; unico sanctæ ecclesiæ baptismo ad regnum dei regeneratione diuina præparantur, sacramento utroque nascantur, quia

Ioan. 3. scriptum est: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest intrare in regnum cœlorum. Quo in loco quidam quasi euacuare possint humana argumentatione prædicationis euangelicæ ueritatem, catechumenos nobis opponunt, si quis ex eis antequam baptizetur in confessione nominis apprehensus fuerit & occisus, an spem salutis & præmium confessionis amittat, eo quod ex aqua prius non sit renatus. Sciant igitur eiusmodi homines suffragatores & fautores hæreticorum, catechumenos illos primo integram fidem & ecclesiæ ueritatem tenere, & ad debellandum diabolum de diuinis castris, cum plena & syncera dei patris & CHRISTI & spiritus sancti cognitione procedere, deinde nec priuari baptismatis sacramento, utpote qui baptizentur gloriosissimo & maximo sanguinis baptismo, de quo dominus dicebat habere se aliud baptisma baptizari, & passionis sanctificationem consummari, & diuinæ pollicitationis gratiam consequi. De

Lucæ. 11. clarat hoc in euangelio idem dominus, quando ad latronem in ipsa passione credentem & confitentem locutus, quoad secum futurus sit in paradiso pollicetur. Quapropter qui fide & ueritate præsumimus, eos qui ad fidem & ueritatem ueniunt, & agentes poenitentiam remitti sibi peccata deponunt, decipere non debemus & fallere, sed correptos à nobis & reformatos ad regnum cœlorum disciplinis cœlestibus erudire. Sed dicit aliquis: Quid ergo fiet de his qui in præteritum, de hæresi ad ecclesiam uenientes, sine baptismo admissi sunt? Potens est dominus misericordia sua indulgentiam dare, & eos qui simpliciter admissi, in ecclesia dormierunt, ab ecclesiæ suæ muneribus non separare. Non tamen quia aliquando erratum est, ideo semper errandum est, cum magis sapiētibus, & deum timentibus congruat, patefacta & perspecta ueritate libenter atq; incunctanter obsequi, quàm pertinaciter atque obstinate contra fratres & sacerdotes pro hæreticis reluctari. Nec quisquam existimet hæreticos, eo quod illis baptisma opponitur quasi secundi baptismi uocabulo scandalizatos, ut ad ecclesiam ueniant retardatione moueri, cum hoc ipso magis ad necessitatem ueniendi testimonio ostensæ sibi & probatæ ueritatis adigantur. Nam si uiderint

iudicio

Авг. 1957

Gen. 25.

I Corint. II.

F I N I S.

G 4

Ad Pompe

AD POMPEIVM CON

T R A E P I S T O L A M

S T E P H A N I.

CYPRIANVS POMPEIO FRATRI SALVTEM.

QUANTVAM plene ea quæ de hæreticis baptizandis dicenda sunt, cõplexi sumus in epistolis, quarũ ad te exempla transmisiimus frater charissime, tamen quia desiderasti in noticiam tuam perferri quæ mihi ad literas nostras Stephan⁹ frater noster rescripserit, misi tibi rescripti eius exemplũ, quo lecto magis ac magis eius errorem denotabis, qui hæreticorum causam contra Christianos & contra ecclesiam dei asserere conatur. Nam inter cætera uel superuacua, uel ad rem nõ pertinentia, uel sibi ipsi contraria, quæ imperite atq; improuide scripsit, etiam illud adiunxit ut diceret: Si quis ergo à quacunque hæresi uenerit ad nos, nihil innouetur, nisi quod traditum est, ut manus illi imponatur in pœnitentiã, cum ipsi hæretici prope alterutrũ ad se ueniẽtes non baptizent, sed communent tantum. A quacunque hæresi uenientem baptizari in ecclesia uetuit, id est, omniũ hæreticorũ baptismata iusta esse, & legitima iudicauit. Et cũ singulæ hæreses singula baptismata habeant, hic cum omniũ baptismo cõmunicans uniuersorũ delicta in sinũ suum coaceruata cõgessit. Et præcipit nihil aliud innouari, nisi quod traditũ est, quasi is innouet, qui unitatem tenes, unũ baptismata uni ecclesiæ uindicat, & nõ ille utiq; qui unitatis oblitus mēdacia & cõtagia pphana & motiones usurpat. Nihil innouet, inq; nisi quod traditũ est. unde est ista traditio, utrũ ne de dominica & euangelica autoritate descendēs, an de apostolorũ mandatis atq; epistolis ueniens? Ea enim faciēda esse quæ scripta sunt, deus testatur, & proponit, ad Iesum Naue dicens: Non recedet liber legis huius ex ore tuo, sed meditaberis in eo die ac nocte, ut obserues facere omnia quæ scripta sunt. Itē dominus apostolos suos mittens, mandat baptizari gentes & doceri, ut obseruēt omnia quacunque ille præcepit. Si ergo aut in euangelio præcipitur, aut in apostolorum epistolis, aut Actibus cõtinetur, ut à quacunque hæresi ueniẽtes non baptizentur, sed tantũ manus illis imponant in pœnitentiã, obseruet etiã & hæc sancta traditio. Si uero ubique hæretici nihil aliud quàm aduersa-

Iosue. 1.

Matth. 28.

rii & antichristi nominantur, si uitandi, & peruersi, & à semetipsis damnandi pronunciantur, quale est ut uideantur damnandi à nobis non esse, quos constat apostolica contestatione à semetipsis damnatos esse, ut nemo apostolos infamare debeat, quasi illi hæreticorū baptisma probauerint, aut eis sine ecclesiæ baptismo cōmunicauerint, quando talia de hæreticis apostoli scripserunt, & cum non adhuc hæreticæ pestes aciores prorupissent, nec dum quoque Marcion Ponticus emerisset, & cuius mercedem sub Hygino episcopo, qui in urbe nonus fuit, Rhomam uenit, quem Marcion sequutus addidit ad criminis augmentum, impudentius cæteris & abruptius in deum patrem creatorem blasphemare instituit, & hæreticum furorem sacri legis armis contra ecclesiam rebellantem, sceleratius & grauius armauit. Quod si hæreses constat postmodum plures, & peiores extitisse, & si retro nusquam præceptum est, neq; conscriptum, ut hæretico tantum manus in pœnitentiam imponatur, & sic ei communicetur, & si baptisma non nisi unum est, & intus est, & soli ecclesiæ diuina dignatione concessum est, quæ ista obstinatio, quæue præsumptio, humanam traditionem diuinæ dispositioni antepone, nec animaduertere, indignari & irasci deum quotiens diuina præcepta soluit & præterit humana traditio? sicut per Esaiam prophetam clamat & dicit: Populus iste labijs honorificat me, cor uero eorum longe separatum est à me. Sine causa autem colunt me, mandata & doctrinas hominum docentes, Item dominus in euangelio increpans similiter & obiurgans, ponit & dicit: Reiecistis mandatum dei, ut traditionem uestram statuatis. Cuius præcepti memor beatus Paulus apostolus, monet ipse quoque & instruit dicens: Si quis aliter docet, & non acquiescit sanis uerbis domini nostri Iesu CHRISTI & doctrinæ eius stupore elatus est, nihil sciens, discedendum ab huiusmodi. Præclara sanè ac legitima traditio Stephano fratre nostro proponitur, ut auctoritatem nobis idoneam præbeat. Nam in eodem loco epistolæ suæ addidit & adiecit, cum ipsi hæretici proprie ad se uenientes alterutrum non baptizent, sed communificent tantum. Ad hoc enim malorum deuoluta est ecclesia dei & sponsa CHRISTI, ut hæreticorum exempla sectetur, ut ad celebranda sacramenta cœlestis disciplinæ lux de tenebris mutuetur, & id faciant Christiani, quod antichristi faciunt, Quæ uero est animi cæcitas, quæ prauitas fidei unitatem de deo patre Iesu CHRISTI domini & dei nostri traditione uenientem nolle cognoscere? Nam si idcirco apud hæreticos ecclesia non est, quia una est, & diuidi non potest: si ideo illic spiritus sanctus non est, quia unus est, & esse apud prophanos & extraneos non potest, utique & baptisma, quod in eadem unitate consistit, esse apud hæreticos non potest, quia separari neque ab ecclesia, neque à spiritu sancto potest, aut si effectum baptismi maiestati nominis tribuunt, ut qui in nomine CHRISTI

Esa. 29.

Matth. 15.

1. Timoth. 6.

STI

S T I Iesu ubicunque & quomodocunque baptizantur, innouati & sanctificati iudicentur: cur in eiusdem CHRISTI nomine illic & manus baptizato imponitur ad accipiendum spiritum sanctum? Cur eiusdem maiestas nominis non proualeat in manus impositione, quam ualuisse contendunt in baptismi sanctificatione? Nam si potest quis extra ecclesiam natus templum dei fieri, cur non possit super templum & spiritus sanctus infundi? Qui enim peccatis in baptismo expositis sanctificatus est, & in nouum hominem spiritualiter reformatus, ad accipiendum spiritum sanctum idoneus factus non est? cum Apostolus dicat: Quotquot in CHRISTO baptizati estis, CHRISTVM induistis. Si potest Apostolus haereticos CHRISTVM induere, multo magis potest spiritum sanctum, quem CHRISTVS misit accipere. Ceterum maior erit mittente qui missus est, ut incipiat foris baptizatus CHRISTVM quidem induere, sed spiritum sanctum non potuisse percipere, quasi possit aut sine spiritu CHRISTVS indui. aut spiritu sancto separari. Illud quoque cum natiuitas spiritualis sit, qua in CHRISTO per lauacrum regenerationis nascimur, dicant quod possit quis apud haereticos spiritualiter nasci, ubi spiritum negant esse. Peccata enim purgare, & hominem sanctificare aqua sola non potest, nisi habeat & spiritum. Necesse est concedant illic esse spiritum sanctum, ubi baptismus esse dicunt, aut nec baptismus est, ubi spiritus non est, quia baptismus esse sine spiritu non potest. Quale est autem asserere & contendere, quod esse possint filii dei, qui non sint in ecclesia nati? Baptismus est enim in quo homo uetus moritur, & nouus nascitur. Manifestat & probat beatus Apostolus dicens: Seruauit nos per lauacrum regenerationis: si autem in lauacro, id est, in baptismo est regeneratio, quomodo generare filios dei haereticis per CHRISTVM potest, quae CHRISTI sponsa non est? Ecclesia est enim sola, quae CHRISTO coniuncta & adunata spiritualiter filios generat, eodem Apostolo rursus dicente: CHRISTVS dilexit ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, ut eam sanctificaret, purgans eam lauacro aquae. Igitur si haec est dilecta & sponsa quae sola CHRISTO sanctificatur, & lauacro eius sola purgatur, manifestum est haereticis (quae sponsa CHRISTI non sit, nec purgari & sanctificari lauacro eius possit) filios deo generare non posse. Porro autem non per manus impositionem, qui nascitur accipit spiritum sanctum, sed in baptismo spiritum sanctum renatus accipit, sicut in primo homine Adam factum est. Ante enim eum plasmavit, & tunc insufflauit in faciem eius flatum uitae. Nec enim potest accipi spiritus, nisi prius fuerit qui accipiat. Cum autem natiuitas Christianorum in baptismo sit, baptismus autem generatio, & sanctificatio apud solam sponsam CHRISTI sit, quae parere spiritualiter, & generare filios deo possit, ubi, & ex qua, & cui natus est, qui filius

Gala. 3.

Titum. 3.

Eph. 5.

Gen. 2.

filius ecclesiæ non est, ut habere quis possit deum patrem, ante ecclesiam matrem? Cum uero nulla omnino hæresis, sed neque aliquod schisma habere salutaris baptismi sanctificationem foris possit, cur in tantum Stephani fratris nostri obstinatio dura prorupit, ut etiam de Marcionis baptismo, item Valentini & Apellis, & cæterorum blasphemantium in deum patrem, contendat filios nasci? & illic in nomine Iesu CHRISTI dicat remissionem peccatorum dari, ubi blasphematur in patrem, & in dominum deum CHRISTVM? Quo in loco considerandum est frater charissime, pro fide & religione sacerdotalis loci quo fungimur, an constare sacerdotis dei ratio in die iudicii possit, asserentis & probantis in acceptum referentis blasphemantium baptismata, cum dominus comminetur & dicat. Et nunc præceptum hoc ad uos est o sacerdotes, si non audieritis, & si non posueritis in corde uestro, ut detis honorem nomini meo, dicit dominus omnipotens, immittam in uos maledictionem, & maledicam benedictionem uestram. Dat honorem deo, qui Marcionis baptismo communicat? Dat honorem deo, qui unitatem & ueritatem de diuina lege uenientem non tenens, hæresim contra ecclesiam uindicat? Dat honorem deo, qui apud eos qui in dominum blasphemant, remissionem peccatorum dari iudicat? Dat honorem deo, qui hæreticorum amicos & inimicos Christianorum, ueritatem CHRISTI, & ecclesiæ unitatem continere putat? Si sic honor deo datur, si sic à cultoribus & sacerdotibus eius dei timor & disciplina seruatur: abiiciamus arma, manus demus, in captiuitatem diaboli tradamus ordinationem euangelij, dispositionem CHRISTI, maiestatem dei, diuinæ militiæ sacramenta soluantur, sacrorum cœlestium signa prodantur, cædat ecclesia hæreticis, lux tenebris, perfidiæ fides, spes desperationi, ratio errori, immortalitas morti, charitas odio, ueritas mendacio, CHRISTVS antichristo: & sic in dies singulos schismata & hæreses surgāt, crebrius atque liberior excrecant, & serpentinis criminibus pullulātes aduersus ecclesiam dei maioribus uiribus, uenenorum suorum uirus expriment: dum illis aduocatione quorundam, & autoritas præstatur, & firmitas, dum baptisma eorum defenditur, dum fides, dum ueritas proditur, dum id quod contra ecclesiam foris geritur, intus in ipsa ecclesia uindictatur. Quod si est apud nos frater charissime dei timor, si tenor præualeat fidei, si custodimus CHRISTI præcepta, si incorruptam atque inuiolatam sponsæ eius sanctitatem tuemur, si hærent nostris sensibus & cordibus uerba domini dicentis: Putas cum uenerit filius hominis, inueniet fidem in terra? quia fideles dei milites, quia deo fide & religione sincera militamus: commissa nobis diuinitus castra fidei uirtute seruemus: nec consuetudo, quæ apud quosdam obrepserat, impedire debet, quo minus ueritas præualeat & uiucat. Nam cōsuetudo sine ueritate, uetustas erroris est: propter

Malach. 2.

Luce. 18.

3. Esdra. 3. pter quod relicto errore sequamur ueritatem, sciētes quia & apud Ezram
 ueritas uicit, sicut scriptum est: Veritas ualet & inualescit in aeternum, & ui-
 uet & obtinet in secula seculorum. Hoc est apud eam non accipere personā,
 nec differentiā, sed quæ sunt iusta facit, nec est in iudicio eius iniquum, sed
 fortitudo, & regnum, & maiestas omnium seculorum. Benedictus deus ue-
 ritatis, quam ueritatem nobis CHRISTVS ostendens in euangelio suo di-
 cit: Ego sum ueritas. Propter qd si in CHRISTO sumus, & CHRISTVM
 in nobis habemus, si manemus in ueritate, & ueritas in nobis manet, ea
 quæ sunt uera teneamus. Fit autem st. dio præsumptionis & contumaciæ,
 ut quis magis sua praua & falsa defendat, quàm ad alterius facta & uerba
 1. Timoth. 3. consentiat. Cui rei prospiciēs beatus Paulus apostolus ad Timotheū scri-
 bit, & monet episcopum non litigiosum, sed mitem & docibilem esse debe-
 re. Docibilis autem ille est, qui est ad discendi patientiā lenis & mitis, oportet
 enim episcopum non tantum docere, sed & discere, quia & ille melius do-
 cet, qui quotidie crescit, & proficit discēdo meliora. Quod ipsum quoq; idē
 1. Corint. 14. apostolus Paulus docet, præmonens, ut si alio sedenti melius reuelatum fu-
 erit, prior taceat. In compendio est autem apud religiosas mentes & simpli-
 ces, & errorem deponere, & inuenire atq; eruere ueritatem. Nam si ad diui-
 næ traditionis caput & originem reuertamur, cessat error humanus, & sacra-
 mētorum cœlestium ratione perspecta, quicquid sub caligine ac nube te-
 nebrarū obscurum latebat luce ueritatis aperitur. Si canalis aquæ qui co-
 piose prius & largiter profluebat, subito deficiat, nōne ad fontem pergi-
 tur, ut illic defectionis ratio noscatur, utrumne crescentibus uenis, in capite
 siccauerit, an uero integra inde & plena procurrens in medio itinere destite-
 rit? At si uitio interrupti aut bibuli canalis effectum est, quo minus aqua
 perseveranter continua ac iugiter flueret, resecto & confirmato canali ad
 usum atq; potum ciuitatis aqua collecta eadem ubertate atque integritate
 repræsentatur qua de fonte proficiscitur. Quod & nūc facere oportet dei sa-
 cerdotes præcepta diuina seruantes, ut in aliquo si nutauerit, & uacillauerit
 ueritas, ad originem dominicam & euangelicam & apostolicam traditio-
 nē reuertamur, & inde surgat actus nostri ratio, unde & ordo & origo sur-
 4. Epher. 4. rexit. Traditum est nobis quod sit unus deus, & CHRISTVS unus, & una
 spes, & fides una, & una ecclesia, & baptisma unum non nisi in una ecclesia
 constitutū. à qua unitate quisquis discesserit, cum hæreticis necesse est in-
 ueniatur, quos dum contra ecclesiam uindicat, sacramentum diuinæ tradi-
 tionis impugnat. Cuius unitatis sacramentum expressum uidemus etiam
 4. Cant. 4. in Cantico tanticorum, ex persona CHRISTI dicentis: Hortus cōclusus, so-
 ror mea, sponsa mea, fons signatus, puteus aquæ uiuæ, paradysus cum fru-
 ctu pomorū. Si autē ecclesia eius hortus cōclusus est, & fons signatus, quo-
 modo in eundem hortum introire, aut bibere de fonte eius potest, qui in
 ecclesia

ecclesia non est. Item Petrus ipse quoque demonstrans & uindicans unitatē mandauit & monuit per unū baptismum solum unius ecclesiæ saluari non posse: In arca, inquit, Noë pauci, id est, octo animæ saluæ factæ sunt p aquā quod & nos similiter saluos faciet baptismus. Quā breui & spiritali com-
pendio unitatis sacramentū manifestauit. Nam ut in illo mundi baptismo, quo iniquitas antiqua purgata est qui in arca Noë non fuit, non potuit per aquam saluus fieri, ita nec nunc potest per baptismum saluus uideri, qui baptizatus in ecclesia non est, quæ ad arcæ unius sacramentum dominica unitate fundata est. Obseruatur itaque à nobis & tenetur, frater charissime, explorata & perspecta ueritate, ut omnes, qui ex quacunque hæresi ad ecclesiam conuertuntur, unico & legitimo baptismo baptizentur, exceptis his qui baptizati prius fuerant, & sic ad hæreticos trāsierunt. Hos enim oportet cū redeunt acta pœnitentiæ per manus impositionem solam recipi, & in ouile unde errauerant à pastore restitui. Opto te frater charissime semper bene ualere.

i. Petri. 3.

AD QVINTINVM.

CYPRIANVS QVINTINO FRATRI SALVTEM.

*Hæc Epistola
est noua
Editionis
71.*

Etulit à me, frater charissime, Lucianus cōpresbyter noster, te desiderasse, ut significaremus tibi, quid sentiamus de his qui apud hæreticos, & schismaticos baptizati uidentur. De qua re quid nuper in concilio plurimi cōepiscopi cum presbyteris qui aderāt censuerimus, ut scires, eiusdem epistolæ exemplum tibi misi. Nescio etenim qua præsumptione ducuntur quidam de collegis nostris, ut putent eos qui apud hæreticos tincti sunt quando ad nos uenerint baptizari non oportere, eo quod dicant unū baptismum esse, quod unum scilicet in ecclesia catholica est. Quæ ecclesia si est una, esse extra ecclesiā baptismum nō potest. Nam cū duo baptismata esse nō possint, si hæretici uere baptizant, ipsi habent baptismum. Et qui illis hoc patrocinium præstat, de autoritate sua, cedit illis & consentit, ut hostes & aduersarij CHRISTI habere uideantur abluendi & purificandi & sanctificandi hominis potestatem. Nos autem dicimus eos qui inde uenerūt nō baptizari. Neq; enim accipiūt illic aliquid ubi nihil est, sed ueniūt ad nos ut hic accipiant, ubi & gratia, & ueritas una est. Porro autem quidā de collegis nostris malunt hæreticis honorem dare, q̃ nobis consentire. Et dum unius baptismi asseueratione baptizari uenientes nolūt, sic aut duo, aut multa baptismata esse dicūt, aut certe quod est grauius hæreticorū sordidā & prophanam tinctionem, uero & unico & legitimo ecclesiæ catholicæ baptismum præponere & præferre cōtendunt, non cōsiderātes scriptū esse: Qui baptizatur

Eccli. 34.

H a mortuo

à mortuo quid proficit lauatio eius? Manifestū est autem eos qui non sunt in ecclesia CHRISTI, inter mortuos cōputari, nec posse ab eo uiuificari alterum qui ipse uiuit in æternum, & uiuificat dei populum. Et dicunt se in hoc ueterem consuetudinem sequi, qui quādo apud ueteres hæreses, & schismaticos prima adhuc fuerant initia, ut illic essent qui de ecclesia recedebant, & hic baptizati prius fuerant: quos tunc ad ecclesiam reuertentes, & pœnitentiam agentes necesse non fuerat baptizare. Quod nos quoq; hodie obseruamus, ut quos constat hic baptizatos esse à nobis, & ad hæreticos trāsisse, si postmodum peccato suo cognito, & errore digesto, ad ueritatem & matricem redeant statū, satis sit in pœnitentiā manū imponere, ut quia ouis iam fuerat, hanc ouem ab alienatā & errabundā in ouile suū pastor recipiat. Si autem qui ab hæreticis uenit, baptizatus in ecclesia prius non fuit, sed alienus in totū, & prophanus uenit, baptizandus est, ut ouis fiat, quia una est aqua in ecclesia sancta quæ oues facit. Et idcirco quia nihil potest esse cōmune mendacio & ueritati, tenebris & luci, morti & immortalitati, antichristo & CHRISTO, per omnia debemus ecclesiæ catholicæ unitatem tenere, nec in aliquo fidei & ueritatis hostibus cedere. Non est autem de consuetudine præscribendum, sed ratione uincendum. Nam nec Petrus quem primū dominus elegit, & super quem ædificauit ecclesiam suam, cum Paulus de circuncisione postmodum disceptaret se uindicauit, seu aliquid insolenter, aut arroganter assumpsit, ut diceret se primatum tenere, & obtemperari à nouellis & posteris sibi potius oportere. Nec despexit Paulum quod ecclesiæ prius persecutor fuisset, sed cōsiliū ueritatis administrationi legitime, quā Paulus uindicabat facile consensit, documentum scilicet nobis & concordie & patientiæ tribuens, ut non pertinaciter nostra amemus, sed quæ aliquando à fratribus, & collegis nostris utiliter & salubriter suggerūtur, si sint uera & legitima ipsa potius amplectamur. Paulus quoq; prospiciens, cōcordiæ & paci fideliter consulens, in epistola sua posuit dicens: Prophetæ autem duo aut tres loquantur, & cæteri examinēt. Si autē aliū reuelatum fuerit sedi, ille prior taceat. Qua parte docuit & ostēdit, multa singulis in melius reuelari & debere unūquēq; pro eo quod semel imbiberat, & tenebat pertinaciter congregari, sed si quid melius & utilius extiterit libenter amplecti. Nō enim uincimur quando offeruntur nobis meliora, sed instruimur, maxime in his, quæ ad ecclesiæ unitatē pertinent & spei ac fidei nostræ ueritatem. Et nos sacerdotes dei, & ecclesiæ eius de ipsius dignatione præpositi sciamus remissam peccatorum in ecclesia dari posse, nec posse aduersarios CHRISTI quicūq; sibi pro eius ecclesia uindicare. Quod quidē Agrippinus bonæ memoriæ uir cū cæteris coëpiscopis suis qui illo tempore in prouincia Africa, & Numidia ecclesiam domini gubernabant, statuī, & librata cōsiliū cōmunis examinatione firmauit. Quorū sententiam & religiosam, & legitimam & salutarem

1. Corin. 14.

113.

& salutarē, fidei & ecclesiæ catholicæ congruentē, nos etiam secuti sumus. Et quales sup hac re literas fecerim⁹ ut scires, exemplū earū, tam ad notitiā tuā q̃ coēpiscoporū nostrorū, qui illic sunt, p cōmuni dilectione trāsimisimus.

SENTENTIAE EPISCO

PORVM DE HAERETICIS
BAPTIZANDIS.

Vm in unum Carthagini cōuenissent Caleñ. Septembris episcopi plurimi ex prouincia Aphrica, Numidia, Mauritania, cū presbyteris & diaconis, præsente etiā plebis maxima parte, & lectæ essent literæ Iubaiani ad Cyprianum factæ, item Cypriani ad Iubaianū rescriptæ: de hæreticis baptizadis: quidq̃ postmodum Cypriano Iubaianus idem

rescripserit.

Cyprianus dixit.

Audistis collegæ dilectissimi, qd mihi Iubaianus coēpiscopus noster scripserit, cōsulens mediocritatem nostrā de illicito, & prophano hæreticorū baptismo, & quid ego ei rescriperim, censens scilicet, quod semel atq̃ iterū & sæpe censuimus, hæreticos ad ecclesiam uenientes, ecclesiæ baptismo baptizari & sanctificari oportere. Item lectæ sunt uobis & aliæ Iubaiani literæ, quibus pro sua sincera, & religiosa deuotione ad epistolā nostrā rescribens, nō tantū cōsensit, sed & instructū se esse gratias egit. Superest ut de hac ipsa re quid singuli sentiamus proferamus, neminem iudicantes aut à iure cōmunionis aliquē, si diuersum senserit, amouētes. Neq̃ em̃ quisq̃ nostrū episcopum se esse episcoporū cōstituit, aut tyrannico terrore ad obsequēdi necessitatē collegas suos adigit: quādo habeat omnis episcopus pro licentia libertatis & potestatis suæ arbitrium proprium, tanq̃ iudicari ab alio non possit, cum nec ipse possit alterum iudicare. Sed expectemus uniuersi iudicium domini nostri Iesu CHRISTI, qui unus & solus habet potestatē & præponendi nos in ecclesiæ suæ gubernatione, & de actu nostro iudicandi.

Cæcilius à Bilta dixit.

Ego unū baptisma in ecclesia sola scio, & extra ecclesiā nullū. Hoc erit unū ubi spes uera est, & fides certa: sic em̃ scriptū est: Vna fides, una spes, unū baptisma, nō apud hæreticos, ubi spes nulla est, & fides falsa, ubi om̃ia p mendaciū agūtur, ubi exorcizat dæmonicus sacramentū, interrogat, cuius os & uerba cancer emittūt. Fidē dat infidelis, ueniā delictorū tribuit sceleratus, & in noīe CHRISTI tingit antichristus. Benedicit à deo maledictus, uitā pollicetur mortuus, pacem dat impacificus, deū inuocat blasphemus, sacerdo-

H 2 tium

tium administrat prophanus, ponit altare sacrilegus. Ad hæc omnia accedit & illud malum, ut antistes diaboli audeat eucharistiam facere, aut qui illis assistunt dicant, hæc omnia falsa esse de hæreticis. Ecce ad qualia ecclesia consentire cogitur, & sine baptismo ac uenia delictorū cōmunicare cōpelli-
tur. Quam rem fratres fugere ac uitare debemus, & à tãto scelere nos separare, & unum baptisma tenere quod soli ecclesiæ à deo concessum est.

Primus Felix à Migirpa dixit.

Censeo omnem hominem ab hæresi uenientem baptizandū. Frustra em̃ illic putat se esse baptizatū cū non sit baptis̃mū, nisi in ecclesia unū, & uerū, quia & dominus unus, & fides una est, in qua stat unum baptisma & sanctitas & cætera. Nam quæ foris exercetur, nullum habent salutis effectum.

Polycarpus ab Adrumeto dixit.

als * nostrum
eucharant.

Qui hæreticorum baptisma probant * hæreticis communicant.

Nouatus à Thamugade dixit.

Licet sciamus omnem scripturam testimonium reddere de salutari baptismo, debemus tamen fidem nostram exprimere. Hæreticos & schismaticos ad ecclesiam uenientes qui pseudobaptizati uidentur, debere eos in fonte perenni baptizare. Et ideo secūdum testimonium scripturarum, & secūdū decretum collegarum nostrorum sanctissimorum uirorum, omnes scismaticos & hæreticos qui ad ecclesiam conuersi sunt baptizari, sed & quicunq; ordinati uidebantur inter laicos recipi.

Nemesianus à Tubunis dixit.

Baptisma quod dant hæretici & schismatici non esse uerum, ubiq; in scripturis sanctis declaratū est. Quoniā ipsi præpositi eorū falsi CHRISTI sūt, & falsi pphetæ dicēte dño per Salomonē: Qui fidens est in falsis, hic pascit uentos, idē autē ipse sequit̃ aues uolantes. Derelinquit autē uias uineæ suæ, & à semitis agri sui errauit. Ingreditur autē per auia loca atq; arida, & terrā distinat à messe, colligit autē manibus sterilitatē. & iterū: Ab aqua aliena abstine te, & de fonte alieno ne biberis, ut longū uiuas tempus, adiiciatur etiā tibi anni nitæ. Et in euangelio sua uoce dñs noster Iesus CHRISTVS locutus est dicēs: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, nō potest introire in regnū dei. Hic est spūs qui ab initio ferebat̃ super aquā. Neq; em̃ spiritus sine aqua operari potest, neq; aqua sine spiritu. Male ergo sibi quidam interpretantur, ut dicāt, quod per manus impositionē spiritū sanctum accipiant, & sic recipiantur, cū manifestū sit utroq; sacramēto debere eos renasci in ecclesia catholica. Tūc quippe poterūt filij dei esse, dicēte Apostolo: Eph. 4. Curātes seruare unitatē spūs in cōiūctione pacis, unū corpus & unus spūs, sicut uocati estis in una spe uocationis uestre, unus dñs, una fides, unū baptisma, unus deus. Et hæc omnia ecclesia catholica loquit̃. & iterū in euāgelio dicit: Ioan. 3. Quod natū est de carne caro est, & quod natū est de spū spūs est, quoniā spiritus deus est, & de deo natus est. Ergo om̃es hæretici & schismatici omnia

tici omnia quaecumque faciunt carnalia sunt dicente Apostolo: Manifesta enim *Galat. 5.*
sunt opera carnis, quae sunt fornicationes, immundiciae, incestus, idololatriae,
ueneficia, inimicitiae, certamina, zelus, ira, diuisiones, haereses, & his similia,
de quibus praedixi uobis sicut praedico. Quoniam quicumque haec faciunt, regnum
dei non hereditabunt. Cōdemnat aequē Apostolus cum omnibus malis & eos
qui diuisionē faciūt, hoc est schismaticos & haereticos. Nisi ergo acceperint
baptisma salutare in ecclesia catholica quae una est, salui esse non possunt, sed cum
carnalibus in iudicio domini Christi dānabuntur. Ianuarius à Lambese dixit.

Secundum scripturarum sanctarum auctoritatē decerno haereticos omnes bapti-
zandos, & sic in ecclesiā sanctā admittēdos. Lucius à Castragalba dixit.

Cum dominus in Euāgelio suo dixerit: Vos estis sal terrae. Si autē sal infatuatum *Matth. 5.*
fuerit, id quod salietur ex eo, ad nihilū ualebit, nisi ut piciatur foras, & cō-
culcet ab hominibus. & iterū post resurrectionē suā mittēs apostolos suos
mādauerit dicēs: Data est mihi omnis potestas in caelo & in terra, ite ergo & *Matth. 18.*
docete omnes gentes baptizantes eas in nomine patris & filij & spiritus sancti. Cum
ergo manifestū sit haereticos, id est hostes, non integrā sacramenti cōfessionē
habere: Itē schismaticos non posse condire sapiētia spūali, cum ipsi ab ecclesia
quae una est recedendo infatuati cōtrarij facti sint: fiat sicut scriptū est: Do-
mus cōtrariorū legis debet emūdationē, & cōsequens sit eos qui à cōtrarijs
baptizati inquinati sunt, primo purgari, & tum deum baptizari.

Crescens à Cirra dixit.

In tanto coetu sanctissimorum cōsacerdotū lectis literis Cypriani dilectis-
simi nostri ad Iubaianū, itēque ad Stephanū, quae tantū in se testimoniorū
descendentiū ex scripturis deificis cōtinent, ut merito omnes per dei gratiā adu-
nati cōsentire debeamus. Censeo omnes haereticos siue schismaticos, qui ad ca-
tholicā ecclesiā uoluerint uenire, non ante ingredi, nisi exorcizati & baptizati
fuerint, exceptis his sanē, qui in ecclesia catholica fuerint ante baptizati: Ita
tamen ut per manus impositionē in poenitentiam ecclesiae reconcilientur.

Nicomedes à Segermis dixit.

Mea sententia haec est, ut haeretici ad ecclesiam uenientes baptizentur, eo
quod nullam foris apud peccatores remissionē peccatorum consequantur.

Monnullus à Girpa dixit.

Ecclesiae catholicae matris nostrae ueritas semper apud nos fratres, & man-
sit & manet, & uel maxime in baptismatis trinitate domino nostro dicente: Ite *Matth. 28.*
baptizate gentes in nomine patris & filij & spūs sancti. Cum ergo manifeste scia-
mus haereticos non habere nec patrē, nec filiū, nec spiritū sanctū, debēt ueniē-
tes ad ecclesiā matrem nostrā uere renasci & baptizari, ut cancer quod habe-
bant & damnationis ira, & erroris offensa per sanctū & coeleste lauacrum
sanctificetur.

Secundinus à Chezas dixit.

Cum dominus noster CHRISTVS dicat: Qui non est mecum, aduersus me est. Et *Matth. 12.*
Ioannes apostolus hos qui ab ecclesia exeūt antichristos dicat, indubitāter *1. Ioan. 3.*
hostes CHRISTI quicquid antichristi nominati sunt, gratiā baptismi saluta-

ris ministrare nō possunt. Et ideo censeo eos qui de insidijs hæreticorū cōfugiūt ad ecclesiā baptizādos esse à nobis, qui amici appellati sumus dei, eius dignatione.

Felix à Bigai dixit.

Matth. 15.

Sicut cæcus cæcū ducens ambo in foueā cadūt, ita hæreticus hæreticū baptizans simul in mortē cadūt. Et ideo baptizādos & uiuificādos est, ne nos uiui mortuis cōmunicemus.

Pollianus à Mileo dixit.

Censeo hæreticū baptizari in ecclesia sancta.

Theogenes ab Hippone regio dixit.

Secundum sacramētum gratiæ cœlestis, quod accepimus, unū baptisma quod est in ecclesia sancta credimus.

Datiuus à Badis dixit.

Nos quātū in nobis est, hæreticis nō cōmunicamus, nisi baptizati in ecclesia fuerint & remissionē peccatorū acceperint.

Successus à Birgermanicana dixit.

Hæreticis aut nihil licet, aut totū licet. Si baptizare possunt, & spiritū sanctū dare possunt. Si aut spiritū sanctū dare nō possunt, quia nō habēt spiritum sanctū datū, nec baptizare spiritualiter possunt, propterea censuimus hæreticos baptizandos esse.

Fortunatus à Tuccabori dixit.

Matth. 7.

Iesus CHRISTVS dñs & deus natus dei patris & creatoris filius, super petra edificauit ecclesiā suā, nō sup hæresim: & potestātē baptizādi apostolis habere dedit nō hæreticis. Quare qui extra ecclesiam sunt & contra CHRISTVM stantes oues eius & greges spargunt, baptizare foris non possunt.

Sedatus à Tuborba dixit.

In quātū aqua sacerdotis prece in ecclesia sanctificata abluit delicta, in tātū hæreticus sermone uelut cancer infecta cumulat peccata. Quare omnibus quidē pacificis uiris nitendū est, ne quis hæretico errore infectus & tinctus, singulare & uerū ecclesiæ baptismū detractet accipere, quo quisquis nō fuerit baptizatus, à regno cœlorū fit alienus.

Priuatianus à Suficula dixit.

Qui hæreticos potestātē baptizādi habere dicit, dicat prius quis hæresim cōdiderit. Si em hæresis a deo est, habere & indulgentiā diuinam potest. Si uero à deo non est, quō gratiam dei aut habere aut conferre alicui potest?

Priuatus à Sufibus dixit.

Qui hæreticorum baptismus probat, quid aliud q̄p hæreticis communicat?

Hortensianus à Laribus dixit.

Quot sint baptismi uiderint præsumptores, aut fautores hæreticorū, nos unū baptismum qd nō nisi in ecclesia nouimus, ecclesiæ uedicamus. Aut quomodo possunt in noīe CHRISTI aliquē baptizare, q̄s ipse CHRISTVS dicit aduersarios suos esse?

Cassius à Macomadibus dixit.

Cū baptismata duo esse non possint, q̄ hæreticis baptismus cōcedit, sibi tollit. Censeo itaq̄ flebiles & rabidos hæreticos baptizādos esse cū ad ecclesiā uenire cœperint, & sacra & diuina lauacione lotos, & lumine uitæ illuminatos, nō hostes sed pacificos, nō alienos sed fidei domesticos, non adulteros, sed dei filios nō erroris sed salutis effectos, in ecclesiā recipi absq̄ eis qui de ecclesia fideles supplantati ad hæresis tenebras trāsierūt, sed eos per manus impositionē

impositionē restituēdos. Alius Ianuarius à Vico Caesaris dixit.

Si non obtēperat error ueritati, multo magis ueritas nō cōsentit errori. Et ideo nos ecclesiā assistimus in qua præsident, ut baptismū eius ipsi soli uē dicantes eos, quos ecclesia non baptizauit baptizemus.

Alius Secundinus à Carpis dixit.

Hæretici Christiani sunt, an nō? Si Christiani sunt, cur in ecclesia dei non sunt? Si Christiani nō sūt, quō Christianos faciūt? At q̄ ptinebit sermo dñi dicētis: Qui non est mecū aduersus me est, & q̄ mecū nō colligit, spargit. Vn Matth. 12. de constat sup filios alienos & soboles antichristi spiritū sanctū per manus impositionē tantūmodo nō posse descēdere, cum manifestum sit hæreticos baptisma non habere.

Victoricus à Thabraca dixit.

Si licet hæreticis baptizare & remissam peccatorum dare, quid illos infamamus, & hæreticos appellamus?

Alius Felix ab Utina dixit.

Nemini dubiū est, sanctissimi cōsacerdotes, nō tātū posse humanā p̄sumptionē, quātū dñi nostri Iesu CHRISTI adorādā & uenerabilē maiestātē. Memores ergo periculi hoc quoq; nō tātū obseruare, uerū etiā ab omnibus nobis cōfirmare debemus, ut oēs qui ad sinū matris ecclesiæ accurrūt baptizentur, ut mens hæretica, quæ diuturna tabe polluta est, sanctificatione lauacri purgata in melius reformetur.

Quietus à Buruc dixit.

Qui fide uiuimus obsequi ijs quæ instruendis nobis ante prædicta sunt sedula obseruatione debemus. Nā scriptū est apud Salomonē: Qui baptizatur à mortuo, & iterū t̄git mortuū, qd̄ pficit lauatio eius? Qd̄ utiq; de his qui ab hæreticis tingunt, & de tingentibus loquit. Si em̄ qui apud illos baptizātur per remissionem peccatorum uitam æternā cōsecuntur, cur ad ecclesiā ueniunt? Si uero à mortuis nihil salutis accipitur, ac propterea agnito errore pristino ad ueritatē cū poenitētia reuertuntur, uno uitali baptismo, quod est in ecclesia catholica, sanctificari debebūt.

Castus à Sicca dixit.

Qui contempta ueritate præsumit consuetudinē sequi, aut circa fratres inuidus est, & malignus, quibus ueritas reuelatur, aut circa deum ingratus est, cuius inspiratione ecclesiæ eius instruuntur.

Eucratus à Thenis dixit.

Fidem nostrā, & baptismatis gratiā & legis ecclesiastici regulam dominus & deus noster Iesus CHRISTVS suo ore apostolos docēs, impleuit dicēs: Ite & docete omnes gentes, baptizātes eas in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Falsum ergo hæreticorū baptisma & iniquū, à nobis pellendum est & omni detestatiōe refutandū, de quorū baptismo, nō uita nec gratia celestis, sed blasphemia trinitatis exprimit. Et ideo ueniētes ad ecclesiā hæreticos, integro & catholico baptismo baptizare debere manifestū est, ut à blasphemiae suæ p̄sumptiōe purificati possint spūs sancti gratia reformari.

Libosus ab Agra dixit.

In Euāgelio dñs: Ego sum, inqt, ueritas: nō dixit ego sum cōsuetudo. Itaq; Ioan. 14. ueritate manifestata cedat cōsuetudo ueritati, ut & si in præteritū q̄s hæreti

H 4 cus in

cus in ecclesia non baptizauit, nec nunc baptizare incipiat.

Leucius à Thabeste dixit.

Hæreticos, blasphemos, atq; iniquos uerbis uarijs decerpentes sacra & adorabilia scripturarū uerba execrādos censeo, & ideo exorcizandos & baptizandos esse.

Eugenius ab Ammadera dixit.

Et ego hoc idem censeo hæreticos baptizandos esse.

Item alius Felix ab Accura dixit.

Et ipse secutus diuinarū scripturarū autoritatē baptizādos esse hæreticos censeo, sed & eos q; apud schismaticos baptizatos se esse cōtēdūt. Si autē secū dū cautū Christi priuatus fons noster est, intelligāt cūcti ecclesiæ nostræ aduersarij, q; alieni sunt, nobiscū esse nō possunt. Nec duobus populis salutarē aquā tribuere pōt ille, qui unius gregis pastor est. Et ideo manifestū est, nec hæreticos, nec schismaticos aliquid celeste posse suscipere, qui à peccatoribus hominibus, & ab ecclia extraneis audeāt accipere. Quādo dāri locus nō est, utiq; nec accipiēti pdest. Itē alius Ianuarius Muzulensis dixit.

Miror qd cū oēs cōfiteātur unū esse baptisma, nō oēs intelligāt eiusdē baptismatis unitatē: ecclesia em̄ & hæresis, duæ & diuersæ res sunt. Si hæretici habēt baptisma, nos nō habemus. Si autē nos habemus, hæretici habere nō possunt. Dubiū autē nō est, ecclesiā solā baptismū CHRISTI possidere, quæ sola possideat & gratiā Christi & ueritatē. Adelphus à Thasbalte dixit.

Sine causa quidā illo & inuidioso uerbo impugnat ueritatē, ut rebaptizare nos dicāt, quādo ab ecclesia hæreticus non rebaptizetur, sed baptizetur.

Demetrius Aleptuninus dixit.

Vnū baptismū nos custodimus, quia ecclesiæ catholicæ soli rem suā uēdicamus. Qui autē dicūt quia hæretici uere & legitime baptizare possunt. Ipsi sunt q; nō unū, sed multa baptismata faciūt. Nā cū hæreses multæ sint, p eārū numero & baptismata cōputabunt. Vincentius à Thibari dixit.

Hæreticos scimus esse peiores q; ethnicos, si ergo cōuersi ad deum uenire uoluerint, habemus utiq; regulā ueritatis quā dñs pcepto diuino mādauit. *Marci. 16.* apostolis dicēs: Ite in noīe meo manū imponite, dæmonia expellite. Et alio *Matth. 28.* loco: Ite & docete gentes, baptizātes eas in noīe patris & filij & spūs sancti. Ergo primo per manus impositionē ad CHRISTI pollicitationem uenire, aliās autē fieri secundo per baptismi regenerationem censeo non debere.

Marcus à Maetari dixit.

Mirādū nō est si hæretici, hostes atq; impugnatores ueritatis, rem sibi uēdicēt potestatis & dignatiōis alienæ, sed illud mirādum est, qd quidā nostri prauaricatores ueritatis, hæreticis suffragant, & Christianis aduersant. Propterea decernimus hæreticos baptizādos. Satiū à Sicilippa dixit.

Si hæreticis in baptismo sua pctā donant, sine causa ad ecclesiā ueniūt. Nā cū in die iudicij pctā sunt quæ puniant, nihil est qd timere possint hæretici de iudicio Christi, si sūt remissionē peccatorū cōsecuti. Victor à Gor dixit.

Cum peccata nō nisi in ecclesiæ baptismo remittant, qui hæreticū ad cōmunicationē

municationem sine baptismo admittit, utrumque contra rationem facit, nec hæreticos purgat & Christianos inquinat.

Aurelius ab Utica dixit.

Cū dicat Apostolus nō cōmunicādū peccatis alienis, quid aliud quā peccatis alienis cōmunicat, q̄ hæreticis sine ecclesiæ baptismo cōmunicat? Et ideo censeo baptizandos esse hæreticos, ut accipiant remissionem peccatorū, & sic illis communicetur. Confessor Iambus à Germaniciāna dixit.

Qui hæreticorum baptisma probant, nostrum improbant, ut extra ecclesiam non dicam lotos, sed sordidatos negent in ecclesia baptizari oportere.

Lucianus à Rucumma dixit.

Scriptum est: Et uidit deus lucem quia bona est, & diuisit inter lucem & tenebras. Si potest luci & tenebris conuenire, potest nobis & hæreticis aliquid esse commune. Propterea censeo hæreticos baptizandos esse.

Pelagianus à Lupertiana dixit.

Scriptum est: Aut enim deus deus est, aut Baal deus est, ita & nunc aut ecclesia ecclesia est, aut hæresis ecclesia est. Porro si hæresis ecclesia non est, quomodo esse apud hæreticos baptisma ecclesiæ potest?

Confessor & martyr Iader à Midila dixit.

Scimus non esse nisi unum baptisma in ecclesia catholica, & ideo non debemus admittere hæreticū nisi baptizatus apud nos fuerit, ne se putet extra ecclesiā catholicā baptizatū esse. Item alius Felix à Mazrazana dixit.

Vna fides, unum baptisma, sed ecclesiæ catholicæ, cui soli licet baptizare.

Confessor Paulus ab Obba dixit.

Me non mouet si aliquis ecclesiæ fidem, & ueritatem non uendicat, quando Apostolus dicat: Quid enim si exciderūt à fide quidā illorū? Nunquid infidelitas eorum fidē dei euacuauit? absit. Est enim deus uerax, est autem omnis homo mendax. Si autem deus uerax est, quomodo esse apud hæreticos baptisimi ueritas potest, apud quos deus non est?

Confessor Pomponius à Iosiniana dixit.

Manifestū est hæreticos nō posse baptizare, & remissionem peccatorum dare, qui potestatem non habent, ut aut soluere aut ligare aliquid in terris possint.

Confessor Venantius à Tinisa dixit.

Si maritus peregre proficiscēs amico suo cōmendat uxore suā custodiendā, cōmendatā sibi ille quāta posset diligentia cōseruaret, ne ab aliquo sanctitas, & castitas adulteraret, CHRISTVS dñs & deus noster ad patrē proficiscens, spōsam suā nobis cōmēdauit, utrū ne eā incorruptā & inuiolatā custodiemus, an integritatē ei⁹ & castitatē mœchis & corruptorib⁹ prodem⁹? Qui enim baptisma ecclesiæ cōmune cū hæreticis facit, sponsam CHRISTI adulteris prodat.

Aymnius ab Ausuagiga dixit.

Nos unū baptismū accepimus, & ipsum tenemus & exercemus. Qui autem dicit quia & hæreticis licet baptizare, ipse duo baptismata facit.

Saturninus

Saturninus à Victoriana dixit.

Si licet hæreticis baptizare, excusati sunt, & defensi illicita faciētes. Nec uero deo quæ eos aut CHRISTVS aduersarios suos, aut Apostolus antichristos eos appellauerit.

Confessor Saturninus à Tucca dixit.

Gentiles quousque idola colant, tamen summum deum patrem creatorem cognoscunt & confitentur. In hunc Marcionitæ blasphemant, & quidam non erubescunt Marcionis baptismum probare: quomodo tales sacerdotes sacerdotium dei aut seruāt aut uendicant, qui hostes dei non baptizant, & sic illis communicant?

Marcellus à Zama dixit.

Cum peccata non nisi in ecclesiæ baptismo remittantur, qui hæreticum non baptizat peccatori communicat.

Confessor Hireneus ab Vlulis dixit.

Si ideo ecclesia hæreticum non baptizat quod dicat iam baptizatus esse, hæresis maior est.

Donatus à Cibaliana dixit.

Ego unam ecclesiam & unum baptismum eius noui. Si est qui dicat apud hæreticos esse baptismi gratiam, ante est ut ostendat & probet esse illic ecclesiam.

Zozimus à Tharassa dixit.

Galat. 2. Reuelatione facta ueritatis, cedat error ueritati, quia & Petrus qui prius circumcidebat, cessit Paulo ueritatem prædicanti.

Iulianus à Telepte dixit.

Ioan. 3. Scriptum est: Nemo potest aliquid accipere, nisi datum illi fuerit de celo. Si hæresis de celo est, potest & baptismum dare.

Confessor Faustus à Timida regia dixit.

Non sibi blandiantur, qui hæreticis patrocinantur. Qui pro hæreticis ecclesiastico baptismati intercedit, illos Christianos & nos hæreticos facit.

Geminus a Furnis dixit.

Quidam de collegis hæreticos præponere sibi possunt, nobis non possunt, & ideo quod semel decreuimus tenemus, ut ab hæreticis uenientes baptizemus.

Rogatianus à Noua dixit.

Ecclesiam CHRISTVS instituit, hæresim diabolus, quomodo potest habere baptismum CHRISTI synagoga satanæ?

Confessor Terapius à Bulla dixit.

Qui hæreticis ecclesiæ baptismum concedit & prædat, quid aliud sponsam CHRISTI quam Iudas existit?

Confessor item alius Lucius à Membressa dixit.

Ioan. 9. Scriptum est: Deus peccatorem non audit. Hæreticus qui peccator est, quomodo audiri in baptismum potest?

Item alius Felix à Buflaccenis dixit.

In hæreticis sine ecclesiæ baptismo admittendis nemo consuetudinem rationi & ueritati præponat, quoniam consuetudinem ratio & ueritas semper excludit.

Alius Saturninus ab Itinis dixit.

Si potest antichristus dare alicui gratiam CHRISTI, possunt & hæretici baptizare,

ptizare, qui appellati sunt antichristi.

Quintus ab Aggiua dixit.

Ille potest dare aliquid, qui aliquid habuerit, hæretici autem quid possunt dare quos constat nihil habere?

Alius Iulianus à Marcellina dixit.

Si potest homo duobus dominis seruire deo & mammonæ, potest & baptisma duobus seruire Christiano & hæretico.

Matth. 6.

Tenax ab Horreis Cæliæ dixit.

Baptisma unum est, sed ecclesiæ. Vbi ecclesiæ non est, baptisma illic esse non potest.

Confessor alius uictor ab Assuris dixit.

Scriptum est, quia deus unus est, & spiritus unus est, & ecclesiæ una, & baptisma unum. Quomodo ergo illic baptizari aliquis potest ubi deus & CHRIS-

Eph. 4.

TVS, & ecclesiæ una non est?

Donatulus à Capse dixit.

Et ego semper hoc sensi, ut hæretici qui nihil foris consequi possunt, quando ad ecclesiā conuertuntur, baptizentur.

Martyr de schismaticis Verulus à Ruscade dixit.

Homo hæreticus dare non potest quod non habet, multo magis schismaticus, quicquid habuit amisit.

Pudentianus à Cuiculi dixit.

Nouitas episcopatus effecit, fratres charissimi, ut sustinerem quid maiores iudicarent. Nam hæreses nihil habere, nec posse manifestum est, atque ita si qui ex ijs uenerint baptizari, æquissime est statutum.

Martyr Petrus ab Hipponezarito dixit.

Cum baptisma unum sit in ecclesiā catholica, manifestum est non posse extra ecclesiā baptizari. Et ideo in hæresi tinctos siue in schismate uenientes ad ecclesiā, censeo baptizari oportere.

Item alius Lucius ab Auasafa dixit.

Secundum autem motum animi mei, & spiritus sancti cum sit unus deus, pater domini nostri Iesu CHRISTI, & spiritus sanctus, & una spes, & una ecclesiā, unum debet & esse baptisma. Et ideo dico si quid ab hæreticis motum aut factum fuerit rescindi debere, & eos qui inde ueniunt baptizandos esse.

Item alius Felix à Gurgitibus dixit.

Ego censeo ut secundum sanctarum scripturarum præcepta baptizatus ab hæreticis extra ecclesiā illicite, cum confugere uoluerit ad ecclesiā, gratiā baptismi ubi licet ei dari consequatur.

ibidem.

Pusillus à Lamasba dixit.

Ego credo baptisma salutare non esse nisi in ecclesiā catholica. Quicquid absque catholica fuerit simulatio est.

Martyr Saluianus à Gazaufala dixit.

Hæreticos nihil habere constat, & ideo ad nos ueniunt ut possint accipere, quod non habent.

Honoratus à Tucça dixit.

Cum CHRISTVS ueritas sit, magis ueritatem quam consuetudinem sequi debemus, ut hæreticos qui ideo ad nos ueniunt, quia foris nihil accipere potuerunt, ecclesiæ baptismo sanctificemus.

Victor

Victor ab Octauo dixit.

Quod & ipsi scitis nō olim sum episcopus constitutus, & ideo expectabam praedecessorum consilium. Hoc itaq; existimo, ut quicūq; ex hærese uenerint sine dubio baptizentur.

Confessor Clarus à Mascula dixit.

Manifesta est sentētia domini nostri Iesu CHRISTI, apostolos suos mittentis & ipsis solis potestatem à patre sibi datam permittentis, quibus nos successimus, eadem potestate ecclesiam domini gubernantes, & credentium fidem baptizantes. Et ideo hæretici, qui nec potestatem foris, nec ecclesiam CHRISTI habent, neminem baptizare baptismo eius possunt.

Martyr Secundianus à Tabæis dixit.

Nō debemus hæreticos nostra præsumptione decipere, ut in ecclesia domini nostri Iesu CHRISTI nō baptizati ac per hoc remissionem peccatorū nō cōsecuti, cū iudiciū uenerit dies, nobis imputent, quod per nos nō sint baptizati, & indulgentiā diuinæ gratiæ cōsecuti. Propter qd cū sit una ecclesia, & unū baptisma, quādo ad nos conuertūtur, simul cū ecclesia & ecclesiæ baptismum cōsequantur.

Item alius Aurelius à Cillani dixit.

2. Ioan. 1. Ioānes apostolus in epistola sua posuit dicēs: Si quis ad uos uenit & doctrinam CHRISTI nō habet, nolite eum admittere in domū uestrā, & aue illi ne dixeritis. Qui enim dixerit illi, aue, cōmunicat factis eius malis. Quomodo admitti tales in domū dei possunt, qui in domū nostram priuatam admitti phibentur? Aut quomodo cū eis sine ecclesiæ baptismo cōmunicare possimus, qbus si aue tantū dixerimus, factis eorū malis cōmunicamus?

Confessor Licteus à Gemellis dixit.

Matth. 15. Cæcus cæcū si ducat, ambo in foueā cadunt. Cum ergo hæreticos constet non posse illuminare quenq;, utpote cæcos, baptisma eorum non ualeat.

Natalis à Boca dixit.

Tam ego præsens q; Pompeius Sabratenſis, q; etiam Dioga Leptimagnensis, qui mihi mandauerūt corpore quidem absentes, spiritu præsentes, censemus quod & collegæ nostri, quod hæretici communicationem habere nobiscum non possunt, nisi ecclesiastico baptismo baptizati fuerint.

Iunius à Neapoli dixit.

Ab eo quod semel censuimus non recedo, ut hæreticos ueniētes ad ecclesiam baptizemus.

Cōfessor & martyr Cyprianus à Carthagine dixit.

1. Ioan. 2. Meam sententiam plenissime expressit epistola quæ ad Iubaianum collegam nostrum scripta est, hæreticos secundum euangelicā & apostolicam contestationem aduersarios CHRISTI & antichristos appellatos, quando ad ecclesiam uenerint unico ecclesiæ baptismo baptizādos esse, ut possint fieri de aduersarijs amici & de antichristis Christiani.

FINIS.

OPERA QVAE VIDEN=

349

TVR FALSO ASSCRIPTA CYPRIANO.

DE MONTIBVS SINA ET SION, ADVERSVS
IVDAEOS TRACTATVS.

Robatio capitulorum, quæ in scripturis deificis continentur, quæ in ueteri testamento figurali- ter scripta sunt, per nouum testamentum spiri- taliter intelligenda sunt, quæ per CHRISTVM in ueritate adimpleta sunt. Nobis enim per Ie- sum CHRISTVM spiritalis intellectus datus est ipso Iesu dicente: Vobis quidem datum est intelligere sacramenta dei, alijs autem in simili- tudinibus. Inuenimus in euangelio secundū Io-

annem scriptum esse: Lex per Moysen data est, gratia & ueritas per Iesum CHRISTVM facta est, quæ lex Moyse in monte Sina data est. Verum ite- rum inuenimus scriptum: De Sion enim exhibit lex, & uerbum domini ab Hierusalē. Quatenus hoc intelligere debemus, utrū Sina mons ubi à deo Moyse lex data est, & Sion mōs unde lex exijt, an unū sint, an uero alter sit Sina mons, & alter sit Sion mons. Inuenimus hæc nomina duorum mon- tium esse Hebraica: uerum latina interpretatio nominum differentium ab inuicem ostendit aliud esse Sina montem, & aliud montem Sion. Hæc est interpretatio de Hebraica lingua in Latinam, Sina mons interpretatur tē- tatio aterna & odium: æquæ & Sion interpretatur tentatio exacerbatiōis & speculatio. Vides ergo in Hebraica interpretatione non sibi simile, sed neq; esse unum montem, sed potius duos inuicem à se differentes gratia & honore. Præterea cum dicat Dauid propheta in psalmo secundo: Ego autē constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctū eius, annūciāns im- periū eius, Ecce quatenus montem Sion sanctum designat. Vnde manife- stum est montem Sion cœlestem esse & spiritalem, & Sina esse terrenum. Nihil enim potest quod in terra est esse sanctum, cū totus mundus ppter facta mala à diabolo sit maculatus, dicēte Iesu: Odit me seculū, quia & ego illud, q̃a mala sunt facta illius. Ex qua re qcqd est in hoc seculo terreno, san- ctū esse nō potest. Sion autē montem ex prophetico dicto constat esse san- ctū & spiritalem. In quo mōte à spiritu sancto filius dei rex cōstitutus est, annūciāns uoluntatē & imperiū dei patris sui: & Sina montē terrenū esse in arida terra cōstitutū, qui est in Syria Palæstina, ubi est terra Iudæa, ubi est & ciuitas illa interfecrix prophetarum, ante cuius portā CHRISTVS

I à Iudæis

*Tractatus
de monte Si-
na & Sion
n̄ habet
Stylum J.
Cypriani.
ut notat*

*Mar. 4. Bellar-
Luc. 8. minus.
In obser-
uatiōni.
Ioan. 1. 63 quid
ad Ope-
ras. Cy-
priani*

Esaiæ. 2.

*Sion & Sina
montes distin-
cti.*

Ioan. 7.

Gen. 75.

Nomina nascentibus consona dabantur.

Adā terra interpretatur.
Esa. 40.
Genes. 2.

Stellæ quatuor cardinibus mundi constitutæ Adam componunt.

à Iudæis crucifixus est in horto, quæ ciuitas dicitur Hierusalem per Esaiam prophetā, spiritualiter uero execrata & derelicta. Nec immerito & deus ex eodem monte Sina terreno per Moysen adhuc in carne terrena primi hominis positū populo Iudæorum terreno, & carnali, legem à deo recepit illis tradendam, digitis sacris scriptā in duas tabulas lapideas, licet digitis sacris, tamen digitis in figura carnis, quasi populo carnali, & durissimo, sicut fuerunt tabulæ lapideæ durissimæ, in quibus tabulis legem acceperūt. Ideo in duabus significās unitatē populi diuidi in duas partes, partē quæ saluat & partē incredulā quæ perit, dicēte angelo ad Rebeckā uxore Isaac, duæ gētes in utero tuo sūt, & duo populi de uētre tuo diuident, & populus populo supabit, & maior scuiet minori. Rebecca uero figurā portat ecclesiæ, sicut Isaac uir eius typū in se portabat CHRISTI. Ergo cū dicit duæ gētes i utero tuo sunt, quia & de gentibus duas partes futuras designabat, partem idolatriæ deditam, & partem credulam uiuentem per fidem, hanc unam partem gentiū designat in utero ecclesiæ permanere generationem in aternū in figura Rebeckæ, & partem populi infidelium Iudæorū à uentre tūc Rebeckæ diuidi & separari à natiuitate ecclesiæ. Hæc fuit pfiguratio in Genesi per angelum spiritaliter annunciata. hæc uero nomina eorum montium talem habent interpretationem in lingua Latina, demonstrātem ueritatem, qui sint hi duo montes Sina, uel nunc Sion: quod quidem post paululum dicturi sumus. Ita enim hanc ueritatis interpretationem probauimus, de principio generis humani uenientem. Ita enim omnipotens deus ab initio mundi, & deinceps omni homini nascendi dedit tempus, & nati nomina à parentibus suis accipiebāt, non quidem ex se, sed à deo mente impellebantur. Qui antequam fiant præscius futurorum, quales post crementum ætatis suæ futuri essent, posteriori tēpore uegeti in nominibus Hebraicis designabantur. Quid singulis futurum esset interpretatio nominum designabat ueritatem, sicuti tunc temporis in patriarchis completum est, secundum primi hominis carnē ex terra & limo esse ex ipso prothoplasto probamus ueritatem. Nomen accepit à deo. Hebraice Adam interpretatur terra caro facta, eo quod ex quatuor cardinibus orbis terrarum pugno comprehendit, sicut scriptū est: Palmo mensus est cælum, & pugno cōprehendit terrā, & finxit hominem ex omni limo terræ. Ad imaginem dei fecit illū. Oportuit illū ut ex his quatuor cardinib⁹ orbis terræ nomen in se portaret Adā. Inuenimus in scripturis per singulos cardines orbis terræ esse à conditore mūdi quatuor stellas constitutas in singulis cardinibus. Prima stella orientalis dicitur *εγερλ*, secunda occidentalis *δύσις*, tertia stella Aquilonis *εγερ*. Quarta stella meridiana dicitur *μεσημερία*. Ex nominibus stellarū numero quatuor, de singulis stellarum nominibus tolle singulas literas principales de

pales. de stella Anatole a. de stella Dysis d. de stella Arctos a. de stella Me-
 sembria m. In his quatuor literis cardinalibus habes nomen Adā. Nā & in
 numero certo per quatuor literas Græcas designat̃ ἀδὰμ hoc modo, α μ ι α, *Augustinus*
 id est unum, δ τεσσαρα, id est quatuor, & id est unū. μ τεσσαράκοντα, id est qua- *tractatu. 90*
 draginta. Ex quibus resultat numerus quadragenarius senarius, passionē *10. in. exposi*
 carnis Adæ designans, quam carnem in se figuralem CHRISTVS porta- *tione euāg. 10*
 uit, & eam in ligno suspēdit. Quæ caro dominica à deo patre Iesus uocata *an. 2.*
 est spiritus sanctus qui de cœlo descendit, CHRISTVS dei uiui deo uoca-
 tus est. Spiritus carni mixtus est Iesus CHRISTVS. Hic ergo numerus
 xlvj. passionem declarat, eo quod sexto millesimo anno hora sexta pas-
 sus à mortuis resurgens, quadragesimo die in cœlis ascendit. Vel quia
 Salomon quadraginta sex annis templū deo fabricauerit. In cuius templi
 similitudinē Iesus carnem suā esse dixit dicens pharisæis: Destruite fa- *Matth. 26*
 num istud, & ego in tribus diebus excitabo illud. Et Pharisei dicebant: qua- *Mar. 14.*
 draginta sex annis ædificatū est fanum istud, & hic in tribus diebus suscita- *Matth. 27.*
 bit illud. Dicebat autem Iesus fanum de corpore suo. Deinde Abel filius *Mar. 15.*
 Adæ nomen accepit Hebraicū, signans fratris interfectionem, & parentū *Abelis inter*
 luctum. Item Enoch, qui ante diluuium deo iustus complacuit, & ideo de *pretatio*
 isto mūdo in carnis suæ natiuitatem uiu⁹ trāslatus est in loco, ubi deus scit
 ex quo loco consummationem mūdi innouare habet in hoc mundo, unde
 etiam translatus est ad confundendū & reuincendum antichristum. Quo *Enoch inter*
 interfecto martyria sua complebunt uiuentes in æternum in secula seculo- *pretatio.*
 rū. Et ideo Enoch interpretatur innouatus. Deinde Iob iustus, qui ante diē
 iudicij meruit uoce iudicis laudari, & ideo diabolo deuicto & superato, Iob *Iob interpre*
 interpretatur charissimus dei. Aequē & Abraā in sinu à natiuitate à parē- *tatio.*
 tibus suis Abram uocatus est, tentatus uero à deo fidelis inuentus est, & à
 deo benedictus pater multarū gentium constitutus est, & ideo immutato
 nomine à deo Abraam uocatus est, interpretatur pater multorum populo- *Abraā inter*
 rum. Ecce interim de multis probationibus pauca diximus, ut ad duorum *pretatio.*
 montium nominum prouenientes interpretationes, quorum mōtium no-
 mina probemus, qualiter designata sint ad nostram instructionem, ut ex
 hac interpretatione nominum intelligamus mōtem Sina esse terrenum, &
 montem Sion esse cœlestem. Spiritualiter interpretatur Sina tentatio æter- *Sina quid mō*
 na & odium, & mons Sion tentatio exacerbatiōis æternæ & speculatio. Ita *sticc.*
 intelligitur cum dicitur mons Sina tentatio æterna & odium, eo quod ex *Sion.*
 eo monte Moyse legem acceperit populo durissimo & cōtumaci. Per quā
 legem tentati a deo æterno, & inuenti sunt non posse eandem legem susti-
 nere in perpetuū, exinde deo in odium conuersi sunt. Ideo in nomine mō-
 tis Sina, unde legem acceperant, interpretatio nominis designauit populū

tentatum à deo, & in æternum odium esse conuersos, ideo dicitur Sina tentatio æterna & odium. Inuenimus in scripturis eos esse à deo tentatos ita positum, dicente domino ad Moysen: Exeat populus iste, & colligant diurnum in diem, & tentabo eos an possint legem meam sustinere an non, & tēti à deo per legem inuenti sunt ab ea lege alieni. Exinde deo in odium æternum conuersi sunt, & completa est interpretatio Sina. Manifesta uero & Moysen, per quem eos deus per legem tētauit, in Latino interpretatur similiter Moyses tentatio dei, & inuentio, per quem tēti à deo inuenti sunt alieni à legis obseruatione, ideo in æternum deo in odiū cōuersi sunt. Hoc odium in ipso genere Iudæorū scriptū inuenimus dicente Isaac de duobus suis filijs Esau maiore, & Iacob minore dicens: Iacob dilexi: Esau autē odio habui. Esau uero maior pilosus fuit totus, inquit, quasi corium pilosum, in figuram populi maioris impietate delictorū suorum constitutus. Et Iacob fuit lenis & minor, in figura populi nouellioris, qui ex dicto audientiā per credulitatis fidem ex aspredine seculi in lenitatem conuersus est ad CHRISTVM dominum, & dei filium. Ecce probauimus per scripturarum fidem populum maiorem & uetustiore esse deo in odium conuersum, secundū interpretationem montis Sina dicentis, tentatio æterna & odium. Atque etiam Sion mons ita interpretatur tentatio exacerbationis & speculatio. Hæc uero interpretatio latini sacri passionem designat, dicente Salomone de ipsa passione dominica: Contumelia & tormento interrogemus illum, ut sciamus reuerentiam illius, & probemus patientiam ipsius, & tentemus quæ uentura sunt illi. Si enim uere filius dei est, suscipiet illum, & liberabit eū de manibus contrariorum, morte turpissima condemnemus illū. Hæc cogitauerunt & errauerunt, excæcauit illos malitia ipsorum, & nō intellexerunt sacramenta dei. Ecce tentatores Iudæos. Item scriptum est: Et tentauerunt deū in loco in aquoso. Speculum uero altitudinem ligni declarat dicente Salomone: Posuerunt me uelut custodiam pomarij, eo quod in horto in ligno cōfixus inter duos latrones pependit, & de altitudine ligni ambos speculatur in figura duorum populorū malefactorum. Gentes in seculi mala facta iacentes, & Iudæos interfectores prophetarum. Hi sunt duo populi malefactores, quorum figurā in se portabant duo latrones inter quos pependit innocens. Vnus blasphemabat, alius uero confessus est, quia innocens iniuriā patitur. Iesus autē ambos speculabatur de ligno speculatorio blasphemū & cōfessorem: cōfessorem saluauit, & blasphemū perdidit, sicuti de duobus populis fecit. Persecutores derelicti, qui in æternæ mortis sententiā sibi nō crediderint, si sic de seculo exierint perient. Gētes uero ad se conuersæ fidem sibi habentes, quia filius dei est, saluati uidebunt in æterna secula seculorum Imperatorem & regem suum. Verum ipsam passionem

Latro blasphemus.
Latro cōfessor.

sionem pendens in ligno, duas partes populi prospiciens speculabatur, de alto ligno partem populi, qui uiderat uirtutes eius mirabiles & deificas, patientem illū. Alij iniuriam dolentes plorabant, alij uero Iudaei irridentes de arundine caput ei quassabant blasphemantes & dicentes: Aue rex Iudaeorum: Vbi est pater tuus? ueniat & liberet te de cruce. Exinde exacerbatus patenter fecit coelum patefieri & tonitrua facta sunt insustinibilia, terra comota, patefacta sunt sepulchra & corpora, à semetipso uelū templi scissum est in duabus partibus, & à tanto fragore coeli & terrae motus omnes qui stabant ante lignum, alij dolentes, alij uero blasphemantes illudentes prostrati in faciem iacuerunt tremantes tanquam mortui. Tunc Iudaei intellexerunt se offendisse dominum, & in luctum conuersi sunt, & fuit exacerbatio. Eo enim tempore quo in ligno confixus pepedit, dies fuerunt azymorum, qui sunt dies festi Iudaeorum. Eo die metuentes factum esse terrae motum & coeli fragorem, prostrati facie in terra plāgentes in luctum conuersi sunt, & in ipsa passionē cōpleuit propheticū dictum. Et conuertam dies festos eorum in luctum, & cantica eorum in lamentationem. Ante enim cū captiui detenti essent à Babylonijs, dicebant illis Babylones: Cātate nobis cantica de canticis Sion, & Iudaei lamentantes captiuitatem suam dicebāt ad Babylonicos, ut diximus lamentantes se. Quomodo cātābimus cāticum domini in terra aliena? Ecce quatenus impleta est interpretatio montis Sion, tentatio exacerbationis & speculatio, unde manifestū est mōtem Sion ligni sacri regnum in sanctitate iustificatum dicente Dauid: Annunciate regnum dei in gentibus, quia dominus regnauit de ligno, & trāsiuit in gētibus. De quo regno ligni regalis idem propheta dicit: Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum eius, annuncians imperium eius. Quod dictū propheticum per Pontium Pilatum in sua passione pendens in ligno cōpleuit. Pontius Pilatus infusa mente à deo accepit tabulā & titulū, & scripsit tribus linguis, Hebraice, Graece & Latine, Iesus Nazarenus rex Iudaeorum. & in capite ligni clauis tabulam cum nomine regis Iudaeorum cōfixit. Tūc manifestauit propheticū dictū, eo quod spiritualiter mons Sion crux est, quae est uirtus dei, apostolo Paulo dicente: Crux CHRISTI nō creditibus stultitia est, credentibus autem uirtus dei est. & iterum dicit: Nos autem annunciamus uobis CHRISTVM & hunc crucifixum. Iudaeis quidem scandalum, stultitiam autem gentibus, ipsis autem uocatis, Iudaeis & Graecis dei uirtutem & dei sapientiam. Sic uero & alius propheta declarat lignum passionis dominicae esse montem Sion sanctū in spiritu ita dicēs: Quis ascendit in montem domini, & quis stabit in loco sancto eius? Innocens manibus, dextera leuāq; extensis manibus clauis fixis, innocentia demonstrans. Ideo dicit innocens manibus, & mundo corde, qui non accepit in uano animam suam, & non iurauit subdole proximo suo, hic accipiet be-

Matth. 27.
Ioan. 19.

Amos. 8.
Tobie. 2.
1. Machab. 1.
Psal. 136.

Ibidem.

Ibidē. 95.

Ibidē. 2.

Christi titulus.

1. Corin. 1.

Psal. 23.

nedictionē à domino, & misericordiā à deo salutari suo. Ois passio hominum in terrā cadet, hæc sola passio crucis stantē demonstrat. Vnde uere dicimus montem sanctū lignū esse passionis. Inde innocēs manibus & mundo corde, hoc dicto prophetico Iudæos redarguebat, qui Moysen præponentes Christo domino illius, eo quod Moyses cum in mōtem Sina ascendisset, ut legem Iudæis acciperet innocens manibus & mūdo corde nō fuit. Neq̃ enī mūdo corde, eo qđ Aegyptiū calce pcussit in Aegypto, & mortiferauit eum, cū manibus suis in arena obruerit. CHRISTVS aut in montem sanctū ascendit lignū regni sui, ut mōreretur à Iudæis, q̃p̃ ipse aliquē hominū nō mortiferaret, nisi solū diabolū inimicū generis humani. Exinde in mōtem ascendens innocens & mūdo corde, & ideo propheta dicit:

Psalm. 23. Quis ascendet in mōtem dñi, & quis stabit in loco eius? Innocēs manibus & mundo corde. Et declarauit mōtem Sion sanctū esse sanctā crucem di-

Esai. 2. cente æque ppheta: De Sion exiet lex, & uerbū domini ab Hierusalē. Lex Christianorū crux est sancta Christi filij dei uiui, dicente æque propheta: Lex tua in medio uentris mei. Percussus in lateris uentre, de lācca sanguis

Ioan. 7. & aqua mixtus perfusus affluebat, unde sibi ecclesiā sanctam fabricauit, in
ibidem. qua legem passionis suæ cōsecrabat dicente ipso: Qui sitit, ueniat & bibat.

Qui credit in me sicut scriptum est, flumina de uentre eius fluent aquæ uiuæ. Item in psalmis: Et erit uelut lignū quod plantatū est secus decursus

Psalm. 1. aquarum, quod fructū suum dabit in tempore suo. Ecce uerbū propheti cū fructū resurrectionis die tertio spiritaliter intelligendū dicens: De Sion

enim exiet lex, hoc est, de ligno regali, & uerbum domini ab Hierusalem, quæ est ecclesia. Caro ligno cōfixa emisit uerbū dominicū dicēs: Heli, heli.

Et adimpletū est p̃ propheticū spiritale ante dictum: De Sion exiet lex, & uerbū domini ab Hierusalem. De qua dicit in Apocalypsi: Vidi Hierusa-

Apocal. 21. lem de cœlo descendētē nouā ciuitatem quadratā per quatuor euangelia, habens duodecim fundamenta duodecim prophetarum, duodecim por-

tas duodecim apostolorū, per quorum annunciationē Christiani in hanc ciuitatem sanctā & nouā introierūt, quæ spiritalis est ecclesia. Ecce pbauimus p̃ omniū scripturarum deificarum fidem duos mōtes Sina in terra, &

Sion in cœlo, duorū testamentorum portare figurā, ueteris Sina, & noui Sion. Ex q̃bus Sion duobus mōtibus uide & duo testamēta, his postero-

ri tempore demonstratos & declaratos duos populos, ueterem & priorem Iudæorum, & nouū & posteriorem populum Christianorū, Iudæos terre-

nos, qui terrā p̃missam à deo acceperunt carnales, & Christianos cœlestes, qui regna cœlorū à deo promissa accepturi sunt in futuro seculo. Caro em̃

Christianorum & spiritalis & immortalis erit. Aliā probationē ueritatis scripturis positā ex ea ueritate cœlestē & spiritalē facimus figuratā cōpara-

tionem de huiusmodi cōuersis. Diximus enim mōtis sancti Sion, quod li-

gnum

gnum regale & sacrum, haberet interpretationem de Hebraico, Græco, uel Latino, tentatio exacerbationis uel speculatio, eo quod de ligno speculabatur ante se stantes bonos & malos. Ita inuenimus ipsum saluatorem p Salomonem speculum immaculatū patris esse dictum, eo quod sanctus spiritus dei filius geminatū se uideat pater in filio, & filius in patre, utiq; se in se uident, ideo speculū immaculatū. Nā & nos qui illi credimus. Christum in nobis tāq; in speculo uidemus, ipso nos instruente & monēte in epistola Ioannis discipuli sui ad populū: Ita me i uobis uidete, quomodo qs uestrum sic uidet in aqua aut in speculo, & cōfirmat Salomonicum de se dictum dicēte: Qui est speculū immaculatum patris. Verum etiā & uitem se esse dixit, patrem suum agricolā. Si ergo Christus uitis uera, utiq; constat quia & nos q in illo credimus, & ipsum induimus, sum⁹ uitis uera, quæ est uinea dominica: Et Christus custos uineæ suæ, dicente Salomone: Posuerunt me custodem in uineam. Inuenimus ergo in conuersos huiusmodi in similitudinē spiritalē figuraliter esse uineā habentem dominum & possessorem suum. Verū tempore maturo propē dies uindemiārū ponunt in uineā custodem puerū in alto ligno media uinea confixo, & in eo ligno faciunt speculum quadratum de arūdinibus quassatis, & p singula latera quadraturæ speculi faciunt cauernas ternas, quæ faciunt cauernas duodecim: Per quā quadraturā cauernarum castos puer omnē uineā pspiciens custodiat cātans, ne uiator ingrediens uineā dominicā sibi assignatā uexet, uel fures uuā uineæ cōculcent. Quod si importun⁹ fur egens in uineā uoluerit introire & uuā demere, illic puer sollicitus de uinea sua deintus de speculadat uocem maledicens & cōminans, ne in uineā uiator fur audeat accedere dicens: rectus ambula. Fur autē timens uocem pueri sibi cōminantis refugit de uinea, speculum uidet, uocē audit, puerum intus in speculo sibi cōminantem nō uidet, timens post uia suā uadit. Hic cōuersus secularis simulat gratiæ spiritali. Ita est enim & in populo deifico sicut in uinea terrena. Vinea dominica & spiritalis plebs est Christianorum, q custodiē iussu dei patris à puero Christo in ligni speculo exaltato. Quod si uiator diabolus perambulans uiam secularem, si ausus fuerit de uinea spiritali hominem de plebe dominica separare & uexare, statim à puero cœlesti correptus, & spiritalibus flagris emendatus, exulans ad centesimū effugit in locis aridis & desertis. Hic est custos puer filius dominicus, qui uineā suam sibi à patre commendatam saluandā & reseruādā custodit pro quo per Esaïam prophetam canit dicens: Ecce puer meus filius meus dilectissimus, sup eum ponā spiritū meum, & iudiciū gēribus nunciabit, nō clamabit neq; contendet, Arundinem quassatā nō confringet, & linum fumigans nō collocabit, quoadusq; expellat in cōtentione iudiciū, & in nomine eius gentes credant.

Christus pater
trīs speculum
Sap. 7.

Ioan. 1

Sap. 7.
10. 15.

Canti. 1

Esa. 42.

Matth. 11.

F I N I S.

I 4 Tractatus

TRACTATUS DE RE

VELATIONE CAPITIS BEATI

IOANNIS BAPTISTAE.

Macheronta.

Ossa Ioannis
collecta.

Ioannes trun-
catus.

Decollationis
Ioannis insti-
tuta solennitas

Tractatus de
Revelatione
Capitis S. Joan-
nis Baptista.

Non est S. Cyri-
ani, sed Auctoris

mentionem facit I. I. Athanasii et Cyrilli: item Theodori

Imperatoris et S. Regis Francorum: et ipsa revelatio Capitis

S. Joannis Baptista contigit sub Theodosio ut Nicephorus testatur

Lib. 12. Cap. 49. Itaque revelatio de qua hic agitur facta est

annis plus centum post obitum S. Cyriani. Idem Bellar-
minus, ibidem

NARRAT Iosephus uinctum fuisse Ioannem baptistam in castello Macheronta, ibique caput eius truncatum fuisse, ac denuo sepultum in Sebaste ciuitate regionis Palaestinae, quae quondam Samaria est appellata. Post longum uero tempus monumentum eius pagani inuascerunt, & ossa per campi planiciem dissipauerunt, rursumque collecta igne concremauerunt, & postea per agros cremata proiecerunt. Postea uero aduenerunt quidam monachi religiosi uiri de Hierosolymis ad locum eiusdem monumenti, audientes ea quae Ioanni acciderant, & quicquid potuerunt ex ossibus illius colligentes ad patrem suum Iosephum detulerunt Hierosolymam, & ille transmisit ea cum alijs uiris religiosiis Athanasio Alexandriae pontifici fidelissimo. Ibi quoque miro modo fuerunt seruata usque ad tempus Theophili eiusdem urbis episcopi. Qui Theophilus iubente Theodosio principe omnia idolorum phana in illa regione CHRISTO fauente destruxit, & ecclesiam mirae magnitudinis construxit, & in honorem eiusdem sancti Ioannis baptistae consecrauit, & illius ossa quae sibi direxerat superscriptus Athanasius in eadem ecclesia congregatis sibi uicinis pontificibus ex omni parte cateruatim omnibusque ordinibus clericorum & populorum honorifice constituit. Igitur accedente pascale festiuitate decollatus est Ioannes baptista imperante nequissimo Herode, qui dari saltranti puellae caput eius iussit, & multo post decollationem eius, accedente illo anno quo constructa est ecclesia in nomine eius, & ossa eius ibidem collata a Theophilo pontifice iubente Theodosio principe in honore eius consecrata est quarto calendas Septembris. Solennitas namque eius mirifice est consecrata in dedicando. Caput autem illius tunc temporis repositum adhuc erat in loco quo illud in abscondito uxor Herodis deposuerat, nemine sciante postquam a filia in disco suscepit. Si quis omnia plenius uoluerit scire, chronicon Marcelli principis legat, & ibi reperiet duos monachos ab Oriente id

multo recentioris, qui in hoc ipso opere mentionem facit I. I. Athanasii et Cyrilli: item Theodori Imperatoris et S. Regis Francorum: et ipsa revelatio Capitis S. Joannis Baptista contigit sub Theodosio ut Nicephorus testatur Lib. 12. Cap. 49. Itaque revelatio de qua hic agitur facta est annis plus centum post obitum S. Cyriani. Idem Bellarminus, ibidem

te in Hierusalem uenisse causa orationis, in tempore Marciani impera-
toris. Quibus monachis in uisione angelica dictum est. Ite ad palatium
Herodis, qui quondam hic fuit perfidus princeps, introeuntes perspi-
te diligenter, & ubi fumum è terra ascendentem uideritis, fodientes ibi ca-
put Ioannis baptistæ incunctanter inuenietis. Et ita fecerunt, & cum ma-
gno honore danculum secum Hierosolymam deportauerunt. Et non mul-
to post a latronibus raptum est: mittentes in quodam specu ibidem dimi-
serunt. Nec idem Ioannes CHRISTO auxiliante cuidam uiro religioso no-
mine Marcello sacerdote, qui in eodem specu morabatur ut eremita, reue-
lauit dicens. Ecce caput meum, quod in hoc specu depositum est à latro-
nibus, & ad Iurano episcopo, qui nunc præest Alexandriæ ciuitati
post Theophrastum deo charum, ubi reliquiæ corporis mei requiescunt. Et sic
fecit Marcellus Christo annuente. In eadem igitur solennitate collectionis
reliquiarum illius & translationis & ecclesiæ consecrationis allatum est ca-
put Ioannis baptistæ ad ciuitatem Alexandriæ à Marcello presbytero,
& datum Iurano episcopo quarto calendas Septembris. Et Iuranus susce-
pit illud collocans mirabiliter in eodem loco perpetim custodiendū. Et ideo
hodierna festiuitas collectio beati Ioannis baptistæ non decollatio nomi-
nanda Christo annuente, sed inuentio ac reuelatio capitis eius. Iamque
idem uir domini Iuranus episcopos & Marcellus sacerdos feliciter ad do-
minum ex hoc mundo in pace migrauerāt. Annis euoluentibus non pluri-
mis, cuidam uiro religioso sacerdoti ac monacho Felici nomine, qui oratio-
nis gratia ab Occidentali parte in illis diebus Hierosolymam adierat, ange-
lica uisione dictum est: Felix surge cōcitus & pergens ad ciuitatem Alexan-
driæ inuenies ibi ecclesiam in honorem sancti Ioannis baptistæ consecra-
tam, ubi caput eius cum tribus paruulis innocētibus recōditum est. Quod
accipiens transfer in partibus Galliarū in regione Aquitaniæ, in loco quē
tibi ostēdero. De qua uisione certus expergefactus reuerendus senex gau-
dio amplissimo repletus, pergens illico ubi iussus fuerat, sicuti ei dictū fue-
rat, cuncta reperiens rectori sui itineris grates innumeras rependit. Prope-
ransq; ad locum, thesaurum sibi à deo destinatum in unius sportellæ con-
clusit sinu. Statimq; retro iter arripiens iunctis sibi socijs septem fratribus
suis, q̄ cū eo ibi erant, uallansque omnem regionem illam, perueniens ad
littora maris, inuenit nauem cum remigibus ac gubernaculis à deo para-
tam: Quam ingressus est cum thesauro & magni precij margatis. Igi-
tur fratres & socij eius descendentes cum eo in nauī gratias agentes in hy-
mnis & laudibus deum benedicentes, alta petunt equora. Cūque in
mare iter agere cōpissent, Felix eleuatis oculis ad cœlum palmas teten-
dit dicens. Domine Iesu CHRISTE, qui fecisti cœlum & terram, ma-

*Ioannis caput
inuentum.*

Felic.

re &

re & omnia quæ in eis sunt, & profundum abyssi intueris, qui super undas maris siccis pedibus ambulasti, & Petrum mergentē manu erexisti, & Paulum ter de naufragio liberaisti. Libera nos de magnis fluctibus huius pelagi, ut uiuentes benedicamus nomen tuum in secula. Mittere etiā domine dignare sanctum angelum tuum de coelis, ut sit dux itineris nostri, sicut fuit quondam patribus nostris, quādo eduxisti eos de terra Aegypti in fortitudine magna & in manu tua ualida, & perduc nos recto itinere ad locū optatum, ad sanctas & preciosas margaritas collocandas. Hæc & his similia orante beato Felice, ecce nubes lucida descēdit super nauem, & de medio nubis egressa est colūba ad instar niuis, & super puppim nauis immobilis perstitit tam in die quā in nocte, usq; dum in partibus Aquitaniæ ad littus maris Oceani pertingerent. Cumq; non lōge à terra se esse cognouissent, diuerterunt ad portū qui appellatur Angolismensis, qui est situs in pago Alniensi. Ibiq; exeuntes de nauī ad terram paulisper requieuerunt. Mouentes autem ex eodem loco quasi miliaria duo, inuenerūt eminē corpora mortuorum, regem uidelicet Vuandalorum cum omni exercitu suo iacentem super faciem terræ, ut opinor quasi uiginti milia uirorum. Quoniam egressus fuerat isdem populus crassa ceruice de uagina sua per mare cum classe magna, & uentus uehemens irruit in eos, & transiuit in partes occidentis in supradictū portū Angolismensem. Nunciatūq; est Pipino regi Aquitanorū, quod gens Vuandala regnū eius inuaderet. Misitq; in omnes terminos Aquitanorum, ac Xanctonica, necnō Angolismæ, siue in omnes terminos eorū, ut contra eos pergerent ac dimicarent, qā isdem rex Pipinus tūc morabatur in territorio Alniense super fluuiū Vultonna, in palatio qui uocatur Engeriacus, inter medios fines Pictauorum ac Xanctonica. Deniq; cum isdem rex Pipinus cum omni multitudine armatorū occurreret hostibus suis, fecit dominus salutem magnam omni exercitui suo, ita ut nullus euaderet ex hac multitudine, qui nō cæde uastaretur. Supradictus autem rex uidens sibi à domino auxilium de coelo fuisse prestitum, & ultorē de inimicis, ita ut nō minuerentur de exercitu suo nisi uiginti uiri quos præ ceteris ualde diligebat. Quos accipiēs singulis deposuit fere tris. Lætus pro uictoria, mœstus pro amissorū funeribus exercitū reuocat, pergere cupiēs ad ppria. Cūq; ab hac cæde quasi quatuor miliarib; distūcti essent, figere tētoria imperat, pressusq; somno stratū suū parari in papilionibus iubet. Tūc p lassitudine somno ingruēte uox diuina oblata est dicens ad eum: Cur te piger somnus ita pressit? Noueris magni uiri Ioannis baptistæ caput ex transmarinis partibus ab Oriente cum tribus paruulis innocentibus ad hunc pagum deferri, & propter eius meritum in hoc prælio diuinitus uictoriam tibi à domino esse collatam. Respondit ei rex Pipinus

Columba Felici apparuit.

Vuandali in Aquitaniā decessi.

Pipinus Vuandalis occurrit

Pipinus uictor.

Vox ad Pipinum.

nus in uisione dicens: Si tanta beneficia propter eius meritum in me uigenti indica mihi quid agam: aut quemadmodum inuestigare uel inuenire potero eum? Respōdit ei uox diuina dicens: Ecce post tergum tuum, sequitur te septem fratres in habitu peregrinorū, & unus qui ceteris præesse uidetur Felix uocatur. Vade in occursum eorum cum paucis, & in humilitate cordis benigne suscipe. Adornatisq; preciosissimis margaritis pacifice tecum ducere coneris, & uidebis magnalia dei. Vir autem domini Felix uisa tanta multitudine cæcorum corporum pauore perterritus, tamen de adiutorio dei confusus confortat socios, & ut paulisper iter agerent, admonet. Diuertentesq; ex aduerso paruulum sibi statuerunt habitaculum, ut eadem nocte usq; mane in eodem permanere potuissent. Prædictus autem rex Pipinus à somno euigilans intra semetipsum cogitare tacitus cœpit ex uisione quam uiderat, quid agere deberet, recogitans quia in antiquis est sapientia, & multorum præteritorum prudentia. Mitten'sq; concitus accersiri iubet uirū prudentem, ac in omnibus operibus pollentem nomine Felicem, ut de tanta manifesta uisione dominū pulsarent, ut eis salubre consilium suggere dignaretur. Igitur consilio inuentum est, ut exutis uestibus & calciamentis suis in cinere & cilicio nudis plantis incedentes, sicuti oraculo diuino admonitus fuerat, obuiam famulis dei procederent. Cumq; se mutuo conspexissent iacentes, tam ipse quam omnes qui aderant, proni in terram tamdiu adorauerunt, quoadusq; famuli dei ad locum ubi iacebant pertingerent. Cumq; dominū benedixissent, & seinuicem salutassent, osculum pacis sibimet dederunt. Leuantesq; se à terra lachrymabiliter interrogabant seinuicem, qua causa hæc quæ uiderant, & audierāt accidissent. Vir autem domini Felix cuncta intelligens à deo esse manifesta, retexit historias quemadmodum Hierosolymis iuerit orationis gratia, & thesaurū suū absconditum diuina misericordia ei reuelauerit, & facta oratione cū omnes respondissent: amen. eleuatis Felix preciosissimis margaritis, capite scilicet Ioannis baptistæ & reliquijs sociorum eius beatorum martyrum innocentium cum hymnis & laudibus psallentium dirigit chorum. Quo audito cū etas exercitus qui in castris erat, quasi unus uir ei obuiā processit numero triginta milia uirorum. Exequias uero mortuorum qui in prælio corruerāt, secum deferentes petebant auxilium à domino per præcursores suos Ioannem, ut cuius reliquiæ deportarentur diuina gratia manifestare dignaretur, promittentes se tantam fidem habere, ut quicquid peteretur sanctus Ioannes domino annuente tribuere posset. Apprehendentesque sportellam in qua beati Ioannis baptistæ caput continebatur, singulis feretis imposuerunt mortuos tangentes. Miro atque inestimabili modo mox ut tetigit ossa iacentium, uita per mortuum mortuis reddita est.

Surrexerunt autem eadem hora ab officio funeris uiginti uiri tam celeriter

Senes prudentes.

Cerimonie in suscipiēdo capite Ioannis.

Mortuis per mortuum reddita uita.

Cecus illumi-
natur.

celeriter ac si à somno essent excitati, & qui à flentibus amicis portabatur ad tumultandum, iisdem gaudentibus ad uitam redirent. Vidēs autem rex Pipinus & cunctus exercitus magnalia quæ circa eos dominus gesserat per præcursores suos Ioannem baptistam, plaudentes manibus benedicebāt dominum, qui fecit mirabilia in cœlo & in terra. Vir autē domini Felix & socij eius gaudio repleti, unā cū rege Pipinio & exercitu eius leuātes caput beati ac præcellentissimi præcursoris Christi Ioannis baptistæ & beatorū innocentium, cum gaudio & lætitiā iter agere cœperunt. Cumque nulla mora fieret in eundo, peruenerunt ad quandā uillam, quæ appellatur Vultonia. Cūq; ibidem paulisper quieuiſſent, obuius eis quidā cæcus factus est, q statim sanus effectus est per beatissimi præcursoris merita. Cūq; de eodē loco eis moueri placuisset, arripiunt iter per uiam quæ ducit ad palatium cognomen Matheuallis. Cūq; eis aliquantulū ibi requiescere placuisset, ecce quidam debilis pedibus, qui se erigere omnino nequibat, rependo se trahēs obuiam eis processit. Iamq; propinquantēs ad locum quō tendebant, super fluuium Vultonna ad palatium nomine Engeriacum peruenerūt. Audiens autē omnis populus à maximo usq; ad minimum, à uiro usq; ad mulierem, omnes simul in unum cōglobati obuiā eis processerunt. Cumq; ibidem ante palatiū regis Pipini uenissent, i basilica beatissimæ & gloriosissimæ semper uirginis Mariæ cū magno feruore & studio, illico ad custodiendum deposuerunt. Lætatusq; est uniuersus populus lætitiā magna, & celebrauerunt solennitatem huius diei quarto calēdas Septembris, & reuersi sunt unusquisq; ad habitacula sua. Igit̃ beatus Felix & socij eius cum uenerando rege inter cætera dominum deprecabantur, ut eis salubre consilium suggereret, quonam in loco sancta membra locarent. Aedificantesq; basilicam, & in ea ciborium cū sex columnis marmoreis mirifici operis bene compositis nō longe à Vultonnæ littore, sed ut arbitror centū stadijs. In quo cum aromatibus & plurimis bonis odoribus cōdientes caput beati Ioannis baptistæ almi præcursoris CHRISTI, & beatorū triū innocentium corpora simul in hoc ciborio conducerunt. Domino autem auxiliante hoc ædificium completum est feliciter. Fecit etiam idem rex fontē ductorium, qui à duobus ferē miliarijs per profundissimos terræ meatus ad palatium eius ductus decurreret, & ut in ipsam basilicam per ferrum & æs introduceretur, ac subitus ciborium per concauam marmoream columnam ebulliret. Ibiq; sacri baptismatis ablutio fieret, sicq; iterū ad primos aditus reflecteretur. Cōuocans igitur rex Pipinus & beatus Felix pōtiffices & sacerdotes, omnesq; patriæ nobiles, benedicentes ecclesiam, atq; in honore eiusdem Ioannis baptistæ dedicando mirifice cōsecrantes, & prædijs ac possessionibus suis à progenitoribus sibi dimissis eam nobiliter dotauerunt. Ordinatisq; omnibus necessarijs, monachos ibidē deo in perpetuū seruituros

seruituros statuerunt. Postmodū multa domino mirabilia operante per famulum suum Ioannem baptistam. Tandem uero metam narrationi ponētes, oremus immensitatem bonitatis CHRISTI, ut sua potenti dextera sustentos nos ad æternæ quietis stationem perducatur: qui uiuit & regnat cum patre & spiritu sancto per omnia secula.

F I N I S.

EXPOSITIO IN SYMBOLVM APOSTOLORVM.

Ihi quidem, fidelissime papa Laurenti, ad scribendum animus tam non est cupidus quā nec idoneus, scienti non esse absq; periculo multorum iudicijs ingeniū tenue & exile committere. Sed quoniam, ut conueniatis quæ dixerim, temere in epistola per CHRISTI me sacramēta quæ a nobis maxima cū reuerentia suscipiūtur, astringis, ut aliquid tibi de fide secundum symboli traditionem rationemque componamus, quamuis supra uires nostras sit pondus præcepti. Non enim latet sententia illa sapientium quæ probe admodum dicit, quia de deo dicere etiam uera, periculosum est. Tamen si expositionis à te impositæ necessitatem orationibus iuues, dicere aliqua obedientiæ magis reuerentia quā ingenij præsumptione tentabimus, quæ quidem nō tam perfectorū exercitijs digna uideantur q̃ ad paruulorum in CHRISTO & incipientium librentur auditum. Et quidem comperi nonnullos illustrium tractatorū aliqua de his pie & breuiter ædidisse. Fotinum uero hæreticum scio eatenus cōscripsisse, non ut traditionem dictorum audientibus explanaret, sed ut simpliciter & fideliter dicta ad argumētum sui dogmatis traheret, cum in his uerbis sanctus spiritus prouiderit, nihil ambiguum, nihil obscurum, nihil à reliquis dissōnās poni, quia in his uere completur prophetia qua dicitur: Verbum enim consummās & breuiās in æquitate, quia uerbum breuiatū faciet dominus super terram. Nos ergo uel simplicitatem suam uerbis apostolicis reddere & assignare tentabimus, uel quæ omissa uidētur à prioribus adimplere, sed ut manifestius fiat argumentum uerbi huius, ut diximus, breuiati, causam qua hæc traditio ecclesijs data est ab origine repetemus. Tradunt maiores nostri quod post ascensionem domini, cum per aduentū sancti spiritus super singulos quosque apostolos ignæ linguæ sedissent, ut loquelis diuersis uarijsq; loquerentur, per quod eis nulla gens extera, nullæ linguæ barbaræ inaccessæ uiderentur, & in uia præceptum eis à domino datum ob prædicandum dei uerbum ad singulas quasq; proficisci nationes. Discessuri itaq; ab inuicem normam prædicationis in commune constituunt: ne forte alius ab alio abducti diuersum aliquid his qui ad fidē CHRISTI mutabātur exponerent. Omnes ergo in uno positi & spiritu sancto repleti, breue istud futu

K ræ sibi,

Nota Hæc expositio Symboli nō est S. Cyrilli sed Rufini ad Laurentium Episcopum de qua supra quædam notæ sunt. Quæ etiam a nonnullis ne dum Cyrilliano uerbum etiam Hieronymus perperam tribuit. Vide Photostem. Rerum Liturgicarum. Card. Bona lib. 1. Cap. 16. Nota. H. Idem sentit Belarminus l. 1. c. 10. v. c. et te. stat. Gerardi in libro de uiris illustribus. Rufinus in epistola ad ecclesijs Symboli ex illius sc. denique Stylus est Rufini nō S. Cyrilli.

ræ sibi, ut diximus, prædicationis indicium, conferendo in unum quod sentie-
 bat unusquisque componunt, atq; hanc credentibus dandam esse regulam
Symbolum. statuunt. Symbolum autem hoc multis & iustissimis ex causis appellare vo-
 luerunt. Symbolum enim Græce, indicium dici potest & collatio, hoc est,
 quod plures in unum conferunt. Id enim fecerunt apostoli in his sermoni-
 bus in unum conferendo unusquisque quod sensit. Indicium autem uel fi-
 gnum idcirco dicitur, quia illo tempore sicut & Paulus apostolus dicit, & in
2. Corin. 11. *Actu. 15.* Actibus apostolorum refertur: multi ex circumcisis Iudæis simulabant se es-
 se apostolos CHRISTI, & lucri alicuius, uel uentris gratia ad prædicandum
 proficiscebantur, nominantes quidem CHRISTVM, sed non integris tra-
 ditionū lineis nunciātes. Idcirco ergo istud indicium posuere, per quod agno-
 sceretur is qui CHRISTVM uere secundum apostolicas regulas predicaret.
 Deniq; & in bellis ciuilibus hoc obseruari ferunt, quoniam & armorum ha-
 bitus par, & sonus uocis idem, & mos unus est, atq; eadem instituta bellan-
 di, nequa doli subreptio fiat, symbola discreta unusquisque dux suis militi-
 bus tradit, quæ Latine, uel signa, uel indicia nominantur, ut si forte occurreret
 quis de quo dubitetur, interrogatus symbolum prodat si sit hostis an soci-
 us. Idcirco deniq; hæc nō scribi chartulis atq; membranis, sed retineri cordi-
 bus tradiderunt, ut certum esset neminem hac ex lectione quæ interdū per-
 uenire etiam ad infideles solet, sed ex apostolorum traditione didicisse suffi-
 ceret. Discessuri ergo, ut diximus, ad prædicandum istud unanimatis & fi-
 dei suæ indicium apostoli posuere, non sicut filij Noë discessuri ab alteru-
 trum turrem ex latere cocto & bitumine construētes, cuius cacumen per-
 tingeret usq; ad cælum, sed munimenta fidei quæ starent aduersum faciem
 inimici ex lapidibus uiuis, & margaritis dominicis ædificantes, quæ neque
 uenti impellerent, neq; flumina subuerterent, neq; tempestatum ac procel-
 larum turbines permouerēt. Merito ergo illi ab inuicem separandi turrem su-
 perbiæ ædificantes linguarum confusione damnati sunt, uti ne unusquisq;
 posset aduertere proximi sui loquelam. Isti uero qui turrem fidei construe-
 bant omnium linguarum scientia & agnitione donati sunt, ut illud peccati,
 hoc fidei probaretur indicium. Sed iam nobis etiam de ipsis aliquid contre-
 ctandum est margaritis, in quibus primo in loco fons & origo omnium bo-
 norum ponitur cum dicitur, omnipotentem. Verū priusq; incipiam de ipsis
 sermonum uirtutibus disputare, illud non importune commedandum pu-
 to, quod in diuersis ecclesijs aliqua in his uerbis inueniuntur adiecta. In ec-
 lesia tamen urbis Romæ hoc non deprehenditur factum, pro eo arbitror
 quod neq; hæresis ulla illic sumpsit exordium, & mos ibi seruatur antiquus
 apud eos qui gratiam baptismi suscepturi sunt, publico, id est, fidelium po-
 pulo audiente symbolum reddere & utiq; adiectionis unius saltem sermo-
 nis eorum qui præcesserunt in fide nō admittit auditus. In cæteris autē locis
 quantum

quantum intelligi datur, propter nonnullos hæreticos addita quædam uidentur, per quæ nouellæ doctrinæ sensus uideatur excludi. Nos tamen illū ordinem sequimur, quem in Aquilegiensi ecclesia per lauacri gratiam suscepimus. Credo ergo primo omnium ponitur, sicut & Paulus apostolus ad Hebræos scribens dicit: Credere enim primo accedentem oportet ad dominum, quia & credentibus in se remunerator sit. Sed & propheta dicit: Nisi credideritis non intelligetis. Vt ergo intelligentiæ tibi aditus pateat, recte primo omnium te credere profiteris, quia nec nauem quis ingreditur, & liquido ac profundo uitam committit elemento, nisi se prius credat posse saluari. Nec agricola semina sulcis obruit & pro frugibus spargit in terrā, nisi crediderit uenturos hymbres, affuturum quoque solis teporem, quibus terra confota, segete multiplicata, frugem producat, ac uentis spirantibus nutrit. Nihil denique est quod in uita geri possit, si non credulitas ante præcesserit. Quid ergo mirum si accedentes ad deum credere nos primo omnium profiteamur, cum sine hoc nec ipsa exigi possit uita communis? Hæc autem idcirco in principijs præmissimus, quia pagani nobis obijcere solent quod religio nostra quæ quasi rationibus deficit, in sola credendi persuasionem consistat. Et ideo ostendimus nec agi, nec stare aliquid posse, nisi præcesserit uis credendi. Denique ideo & matrimonia contrahuntur, quia creditur successura posteritas, & pueri discendis artibus traduntur, quia magistrorum in discipulos transfundenda creditur disciplina. Imperij quoque insignia unus suscipit, dum credit sibi urbes & populos armatum etiam exercitum parituros. Quod si hæc singula nisi prius crediderit futura, nullus aggreditur, quomodo non multo magis ad agnitionem dei credendo, ueniatur? Sed uideamus quid iam breuius hic symboli sermo proponat.

Redo, inquit, in deo patre omnipotente. Oriëntales ecclesiæ omnes ista tradunt: Credo in uno deo patre omnipotente. Et rursum in sequenti sermone ubi nos dicimus: Et in CHRISTO IESU unico filio eius: unum scilicet deum, & unum dominum secundum auctoritatem Pauli apostoli profitentes. Sed de hoc in sequentibus repetamus. Nunc interim quod ait: In deo patre omnipotente uideamus. Deus enim quod inopinari potest humana mens, naturæ ipsius uel substantiæ, quæ est super omnia, est appellatio. Pater uero arcani & ineffabilis sacramenti uocabulum est. Deum cum audis, substantiam intellige, sine initio, sine finem, simplicem, sine ulla admixtione, inuisibilem, incorpoream, ineffabilem, inestimabilem, in qua nihil adiunctum, nihil creatum sit. Sine autore est enim ille, qui autor est omnium. Patrem cum audis, filium intellige & patrem, qui filius supradictus imago, substantia. Sicut enim nemo dicitur dominus nisi si babeat uel possessionem, uel seruum cui dominetur, & sicut nemo magister dicitur nisi discipulum habeat, ita & pater nullo pacto quis dici potest, nisi

filium habens. Hoc ergo ipso nomine quo deus pater appellatur, cum pa-
 tre pariter subsistere etiam filius demonstratur. Quomodo sanè deus pater
 genuerit filium, nolo discutias, nec te curiosius inferas in profundi huius ar-
 canum, ne forte dum inaccessæ lucis fulgorem pertinacius perscrutaris, exi-
 guum ipsum, qui mortalibus diuino munere concessus est, perdas aspectum.
 Aut si putas in hoc omni genere nitendum, prius tibi propone quæ nostra
 sunt: quæ si consequenter uolueris expedire, tunc à terrestribus ad coele-
 stia, & à uisibilibus ad inuisibilia præpara te. Expedi primo si potes & ex-
 plana quomodo mens quæ intra te est generet uerbum, & quis sit in ea
 memoriæ spiritus, quomodo hoc cum diuersa sint rebus & actibus, unum
 tamen sint substantia uel natura: & cum è mente procedant, nunquam ta-
 men ab ipsa separantur. Sed hæc quamuis in nobis & in animæ nostræ
 substantia habeantur, tamen tanto nobis occulta uidentur, quanto & aspe-
 ctu corporeo inuisibilia de apertioribus requiramus. Fons quomodo ex se
 generat fluuium? quo autem spiritu rapidum fertur fluentum? quod qui-
 dem cum unum & inseparabile sit, & fluuius & fons, tamē nec fons fluuius,
 nec fluuius fons intelligi aut appellari potest, & tamen qui uiderit fluuium,
 uidet & fontem. Exerce te prius in horum explanatione, & discute si potes,
 quæ habentur in manibus, & tunc ad horum sublimiora ueniemus. Nec
 putes quia te statim de terra suadeam ascendere super coelos, sed prius te, si
 placet, ad istud firmamentum quod oculis patet educam, & ibi si potes na-
 turam huius uisibilis luminis discute. Quomodo ignis iste celestis gene-
 rat ex semetipso splendorem lucis? Quomodo etiam producit uaporem?
 Et cum sint tria in rebus, unum tamen sunt in substantia. Quod & si hæc
 singula inuestigare potueris, scito adhuc diuinæ generationis mysterium
 tanto esse differentius & eminentius, quanto creator creaturis potentior,
 quanto artifex operis sui præstantior, quanto ille qui semper est eo qui ex
 nihilo cœpit esse, nobilior. Credendus est ergo deus pater esse unici filij sui
 domini nostri, non discutiendus. Neque enim fas est seruo de natalibus
 domini disputare. Contestatus est pater de coelis dicens: Hic est filius me-
 us dilectus, in quo bene complacui, ipsum audite. Pater ipsum dicit esse fi-
 lium suum, & ipsum audiri iubet. Filius dicit: Qui me uidet, uidet & pa-
 trem, & ego & pater unum sumus. Et ergo à deo exiui, & ueni in hunc mun-
 dum. Quis est qui inter has patris & filij uoces medium se discursorem in-
 terferat, & deitatem diuidat, affectum separet, & substantiam rumpat, spi-
 ritum secet, neget esse uerum quod ueritas dicit. Est ergo deus pater, uerus
 ueritatis pater, non extrinsecus creans, sed ex eo quod ipse est filium gene-
 rans, id est, quasi sapiens sapientiam, quasi iustus iustitiam, quasi sempi-
 ternus sempiternum, quasi immortalis immortalem, quasi inuisibilis inui-
 sibilem, quasi lux splendorem, quasi mens uerbum. Quod autem diximus
 Orientis

Matth. 17.

Ioan. 14.

Orientis ecclesias tradere patrem omnipotentem & unum dominum, hoc modo intelligendum est, unum non numero dici, sed uniuersitate. Verbi gratia: Si quis dicit unum hominem, aut unum equum, hic unum pro numero posuit. Potest enim & alius homo esse & tertius, uel equus. Vbi autem secundus uel tertius non potest iungi, unus si dicatur non numeri, sed uniuersitatis est nomen. Vt si exempli causa dicamus unum solem, hic unus ita dicitur, ut alius uel tertius addi non possit, unus est sol. Multo magis deus cum unus dicitur, unus non numeri, sed uniuersitatis uocabulo nuncupatur, id est, qui propterea unus dicitur quod alius non sit. Similiter & de domino accipiendum est, quod unus sit dominus IESVS CHRISTVS, per quem deus pater dominatū omnium tenet. Vnde & sequens sermo omnipotentem pronunciat dominum. Omnipotens autem ab eo dicitur quod omnium teneat potentatum. Tenet autem omnia pater per filium, sicut & Apostolus dicit: Quia per ipsum creata sunt omnia uisibilia & inuisibilia, Coloss. 1. siue throni, siue dominationes, siue principatus, siue potestates, & iterum ad Hebræos scribens dicit: Quia per ipsum secula instituit, & ipsum constituit uniuersorum heredem. Constituit autem quod ait genuit, intelligitur quod si per ipsum secula instituit pater, & per ipsum creata sunt omnia, & ipse est hæres omnium per ipsum, ergo & potētatum omnium tenet. Quia sicut lux de luce, & ueritas de ueritate, ita & de omnipotentē omnipotēs natus est. Vt in Apocalypsi Ioannis de seraphin scriptum est: Et requiem nō habebant die ac nocte, dicentes: Sanctus sanctus sanctus dominus deus, & qui est, & qui uenturus est omnipotens. Omnipotens ergo dicitur qui uenturus est. Et quis est alius qui uēturus est, nisi IESVS CHRISTVS filius dei? His additur inuisibile & impassibile. Sciendum quod duo isti sermones in ecclesiæ Rhomanæ symbolo non habentur: constat apud nos additos hæreseos causa Sabellij, illius profecto quæ à nostris Patripassiana appellatur, id est, quæ patrem ipsum uel ex uirgine natum dicit, & uisibilem factum uel passum affirmat in carne. Vt ergo excluderetur talis impietas, de patre, uidentur hic addidisse maiores & inuisibilem, atque impassibilem dixisse. Constat enim filium non patrem in carne natum, & ex natiuitate carnis filium uisibilem & passibilem factum. Quantum autem spectat ad illam deitatis immortalem substantiam, quæ una ei eademq; cum patre est. Ibi neque pater, neque filius, neq; spiritus sanctus uisibilis aut passibilis creditur. Secundum uero dignationem carnis assumptæ filius & uisus & passus in carne est. Quod & propheta prædixerat ubi ait: Hic deus noster, & non reputabitur alter ad eum. Inuenit omnem uiam disciplinæ, & dedit eā Iacob puero suo, & Israël dilecto suo. Post hæc in terris uisus est, & cum hominibus conuersatus est. Sequitur post hæc & in CHRISTO IESV. Iesus Hebræis uocabulum nomē est, quod apud nos saluator dicitur. Christus à

Coloss. 1.

Hebræ. 1.

Apo. 4.

Patripassiana hæresis.

Baruc. 3.

Christus à chrismate, id est, unctione appellatur.

chrismate, id est, ab unctione appellatur. Legimus in libris Moyſi quod Auses Naue filius cum electus esset dux populi, commutato nomine Auses, Iesus cognominatus sit. Quo scilicet ostenderetur hoc esse nomen quod principibus & ducibus conueniret hijs duntaxat, qui salutem se populis darent. Itaque & ille Iesus appellatus est, qui eductum de terra Aegypti populum & de erroribus cremi liberatum in terram repromissionis induxit. Et hic Iesus dicitur, qui populum de ignoratiae tenebris eductum, & de mundi erroribus euocatum introduxit ad regna coelorum. CHRISTVS quoque uel pontificale, uel regium nomen est. Nam prius & pontifices unguento chrismatis consecrabantur & reges, sed illi uelut mortales & corruptibiles unguento materiae corruptibilis ungebantur, hic uero sancto spiritu perun-

Christus regium nomen est.

Actu. 10. ctus, CHRISTVS efficitur, sicut scriptura de eo dicit: Quem unxit pater spiritu sancto misso de coelis. Et Esaïas praesignauerat dicens ex persona filij: *Esa. 61.* Spiritus domini super me, propter quod unxit me, euangelizare pauperibus misit me. Quia ergo ostendimus quid sit Iesus qui populum saluet, & quid sit CHRISTVS qui pontifex factus sit in aeternum: nunc ex consequentibus de quo dicantur ista uideamus. Et in unico filio eius domino nostro. Per hoc docet nos quia IESVS iste de quo diximus, & CHRISTVS de quo exposuimus quod unicus filius sit dei & noster dominus. Ne forte putes quod humana ista uocabula terrenum te aliquid doceant, ideo subiungitur unicum hunc esse filium dei dominum nostrum. Unus enim de uno nascitur, quia & splendor unus est lucis, & unum est uerbum cordis. Nec in numerum pluralem defluit incorporea generatio, nec in diuisionem cadit, ubi qui nascitur, nequaquam a generante separatur. Vnicus est, ut mentis sensus, ut sapientia sapienti, ut cordi uerbum, ut forti uirtus. Nam sicut solus sapiens pater ab Apostolo dicitur, ita & solus filius sapientia nominatur. Vnicus ergo filius est, & cum sit gloria sempiternitate, uirtute, regno potestate, hoc quod pater est, omnia tamen haec non sine autore sicut pater, sed ex patre tanquam filius, sine initio, & aequalis habet, & cum ipse sit omnium caput, ipsius tamen autor est pater generando, sine initio. Quia nec pater praecedit filium, nec filius sequitur patrem in faciendo quasi adoptiuum sicut nos. Filium sane cum audis, nolo cogitationem carnalis natiuitatis assumas, sed memento haec de incorporea dici substantiae natura simplici. Si enim (ut supra iam diximus) uel in eo quod cor generat uerbum, uel mens sensum, uel lux ex se parit splendorem, nihil horum requiritur nec ulla in tali generatione fragilitas cogitatur. Quanto purius & sacratius de horum omnium creatore censendum est? Sed fortasse dicas, ista quam memoras in substantiua est generatio. Neque enim lux substantiuum praefert splendorem, aut cor substantiuum generat uerbum. Filius autem dei substantialiter asseritur generatus. Ad hac pri-

mo

mo omnium illud dicemus, quod etiam in cæteris rebus: Cum proferuntur exempla, non per omnia similitudinem seruire possunt rei illius cui præbere putantur exemplum, sed unius alicuius partis, pro qua uidentur assumpta similitudinem tenent. Verbi gratia, ut cum in euangelio dicitur: Simile est regnum cælorum fermento, quod abscondit mulier in farinae mensuris tribus. Nunquid putamus regnum cælorum sic per omnia simile esse fermento, ut & substantia illa palpabilis sit ac fragilis, ut acida fieri possit & corrupta? An ad hoc solum exemplum istud uidetur assumptum, ut ostenderetur ex parua prædicatione uerbi dei, humanas mentes fidei fermento posse coalescere? Similiter & cum dicitur: Simile est regnum cælorum reti misso in mare, quod ex omni genere piscium attrahit, & in hoc nunquid putandum est, quod naturæ lini quo rete aptatur, ac nodis quibus maculæ neuntur regni cælorum substantia per omnia conferatur? An ad hoc solum uidetur assumpta comparatio, ut ostenderet, quia sicut rete de profundo maris pisces adducit ad littus, ita de profundo huius seculi errore, humanæ animæ regni cælorum prædicatione liberantur? Ex quibus constat exempla nō in omnibus his quorum exempla sunt esse similia. Alioquin si eadem essent omnia, iam non exempla dicerentur, sed ipsæ potius res de quibus agitur, uiderentur. Deinde etiam illud dicendum est, quod nulla creatura talis esse potest qualis creator eius. Et ideo sicut sine exemplo est diuina substantia, ita & sine exemplo est diuina maiestas. Tūc etiam illud addemus, quia creatura ex nihilo est. Si ergo ex substantia sit illa quæ gignitur ex sese creatura quæ ex nihilo facta est, conditionem in hoc seruat originis suæ: illius autem æternæ lucis substantia, quæ semper fuit, quia insubstantium in se nihil habuit, insubstantium ex se splendorem proferre non potuit. Et ideo recte unicus dicitur filius. Unicus enim eo solus est, quia natus sit. Nec comparationē aliquam potest habere quod unicum est. Nec similitudinem substantiæ in facturis suis habere potest ille qui factor est omnium. Hic ergo IESVS CHRISTVS filius unicus dei, qui est & dominus noster unicus, & ad filium referri, & ad dominum potest. Unus est filius, uere filius, & unus uere dominus IESVS CHRISTVS. Cæteri quippe licet dicantur filij, adoptionis tantum gratia dicuntur, non ueritate naturæ. Et si dicuntur alij domini, concessa non ingenita potestate dicuntur, hic uero solus est unicus filius, & solus unicus dominus, sicut & Apostolus dicit: Unus pater deus, & unus dominus IESVS CHRISTVS, per quem omnia. Igitur posteaquam propositus ordo fidei ineffabile sacramentum filij de patre natiuitatis exposuit, nunc ad humanæ salutis dignationem, dispensationemque descendit. Et hunc quem supradixit unicum filium dei & dominum nūc dicit (Quia natus est de spiritu sancto ex Maria uirgine) Hæc iam inter homines dispensationis natiuitas est,

illa diuinæ substantiæ, hæc dignationis est, illa naturæ. De spiritu sancto ex uirgine nascitur. Et iam hoc loco mundior auditus requiritur, & purior sensus. Huic enim quæ dudum de patre natum ineffabiliter didicisti, nunc à sancto spiritu templum fabricatum intra secreta uteri uirginalis intellige. Et sicut in sancti spiritus sanctificatione, nulla sentienda est fragilitas, ita & in partu uirginis nulla est intelligenda corruptio. Nouus enim huic seculo datus est partus, nec immerito, qui enim in coelis unicus filius est, consequenter & in terra unicus est, quia & unice nascitur. Nota sunt omnibus & *Es4.7.* in euangelij decantata de hoc & scripta prophetarum quæ dicunt, quod uirgo concipiet & pariet filium, sed & partus ipsius mirabilem modum Ezechiel propheta ante formauerat, Mariam figuraliter portam domini nominans, per quam scilicet dominus ingressus est mundum. Dicit ergo hoc modo: Porta autem quæ respicit ad Orientem clausa erit, & non aperietur, & nemo transibit, & clausa erit. Quid tam euidentius dici de consecratione uirginis potuit? Clausa fuit in ea uirginitatis porta, per ipsam introiuit dominus deus Israel, & per ipsam processit, & in æternum porta uirginis clausa, seruata uirginitate, permansit. Igitur spiritus sanctus refertur dominicæ carnis & templi eius creator. Incipe hinc iam intelligere etiam sancti spiritus maiestatem. Contestatur enim euangelicus sermo de ipso, quod cum loquenti angelo ad uirginem & dicenti: Quia paries filium & uocabis nomen eius *Lk.1.* IESVM, hic enim saluum faciet populum suum à peccatis suis: Illa respondisset: Quomodo fiet istud, quoniam uirum non cognosco? Dixit ei angelus dei: Spiritus sanctus ueniet super te, & uirtus altissimi obumbrabit tibi. Et ideo quod nascetur ex te sanctum, uocabitur filius dei. Vide ergo cooperantem simplicem trinitatem. Spiritus sanctus uenire dicitur, & uirtus altissimi obumbrare ei. Quæ est autem uirtus altissimi, nisi ipse CHRISTVS, qui est dei uirtus, & dei sapientia? Cuius hæc uirtus est? Inquit altissimi. Adest ergo altissimus, adest uirtus altissimi, adest spiritus sanctus. Hæc est trinitas ubique latens, ubique apparens, uocabulis personisque discreta, inseparabilis substantia deitatis. Quamuis solus filius nascatur ex uirgine, adest & altissimus, adest & spiritus sanctus, ut & conceptus uirginis sanctificetur & partus. Verum hæc quia ex scripturis prophetis asseruntur, possunt forte Iudæos quamuis sint infideles & increduli, confutare. Sed pagani solent ridere nos, cum audiunt prædicari à nobis uirginis partum, propter quod paucis & eorum obrectationibus respondendum est. Omnis partus (ut opinor) ex tribus constat. Si adultæ ætatis sit femina, si uirum adeat, si non sit uitio sterilitatis obclausa. Ex his tribus in hoc partu quem prædicamus unum defuit, uir, & hoc patet, quia qui nascebatur non erat terrenus homo, sed cœlestis. Per cœlestem spiritum dicimus, salua uirginis incorruptione, completa. Et tamen quid mirum uidetur

uidetur si uirgo conceperit, cum Orientis auem quam Phœnicem uo- Phœnix.
 rant, in tantum sine coniuge nasci uel renasci constet, ut semper & una sit,
 & semper sibi ipsa nascendo uel renascendo succedat? Apes certe nescire Apes.
 coniugia, nec foetus sexibus addere omnibus palam est. Sed & alia nonnul-
 la deprehenduntur in huiusmodi sorte nascendi. Hoc ergo incredibile
 uidebitur diuina uirtute ad totius mundi redintegrationem factum, cuius
 exempla etiam in animalium natiuitate cernuntur? Et tamen mirandum
 cur hoc gentilibus impossibile uideatur, qui credunt Mineruam suam de
 cerebro Iouis natam: quid ad credendum difficilius? aut quid magis con-
 tra naturam? hic foemina est, hic naturæ ordo seruatur, hic conceptus & par-
 tus temporibus suis editus. Ibi nusquam foemineus sexus, sed uir solus &
 partus. Qui illa credit, cur ista miretur? Sed & Liberū de foemore eius asse-
 runt natum. Ecce illud portentigenus est & creditur, Venerem quoque quam
 Aphroditem uocant de spuma maris (sicut etiam nominis ipsius composi-
 tio ostendit) credunt esse progenitam: de ouo natos Castorem Pollucemque
 confirmant: ex formica Myrmidones. & alia mille sunt, quæ contra rerum
 naturam uenientia, ipsis tamen uisa sunt credibilia, ut Deucalionis & Pyr-
 rhæ lapides iactos & hominum ex his segetem natam. Et cum hæc tot &
 talia figmenta crediderint, unum eis uerbum impossibile uidetur, quod
 adolescens foemina diuinum germen non hominis uitio, sed deo inspi-
 rante conceperit. Qui utique ad credendum difficiles sunt illis, tot & tam
 turpibus monstris fidem nequaquam commodare debuerant. Si uero fa-
 ciles sunt ad credendum, multo promptius hæc nostra tam honesta & tam
 sancta recipere, quam illa tam indigna & tam foeda credere debuissent.
 Sed dicent fortassis, quia possibile quidem fuerit deo ut uirgo conciperet,
 possibile etiam fuerit deo ut pareret: sed indignum uideri ut tanta illa
 maiestas per genitales foeminae transiret excessus: ubi quamuis nulla fu-
 erit ex uirili admixtione commixtio, fuit tamen ipsius puerperij obscenæ
 attrectationis iniuria: pro quo paulisper eis secundum sensum suum re-
 spōdeamus: Si quis uideat paruulum in profundo cœni necari, & ipse cum
 sit uir magnus & potens, extremis (ut ita dixerim) plantis ingrediatur
 cœnum, & paruulum morientem liberet, pollutus ne à te accusabitur
 hic uir, quod paruulum luti calcauerit? an ut misericors laudabitur, quod
 uitam contulerit morituro? Sed hæc etiam de communi homine dicta sint.
 Redeamus nunc ad naturam eius qui natus est. Quantum putas natu-
 ra solis eo inferior est? quantum creatura sine dubio creatore. Intuere nunc
 solis radios, si in cœni alicuius uoraginem dimittantur, nunquid iam ali-
 quid inde pollutionis acquirunt? aut obscenorum illustratio solis duce-
 tur iniurijs? ignis quoque natura quanto est inferior his de quibus sermo
 est? Et nulla materia uel obscœna, uel turpis adhibita ei ignem polluisse
 creditur

creditur. Cum ergo hæc ita esse in rebus materialibus constet, tu in illa supereminenti & incorporea natura quæ super omnem ignem & supra omne lumen est, pollutionis aliquid putas aut obscenitatis incidere? Tum deinde etiam illud aduerte: Nos hominem à deo creatum de terræ limo dicimus, quod si obscenitas deo reputatur, opus suum multo magis requirenti ei reputabitur opus illud ab initio fabricanti, & superfluum est dicere cur per obscena transierit, cur obscena condiderit. Et ideo obscena hæc esse non natura, sed obseruatiua docuit. Cæterum omnia quæ sunt in corpore ex uno eodemque luto formata usibus tantum & officiis naturalibus distinguuntur. Sed nec illud quidem ab absolute uacare huius quæstionis omittam, quod substantia dei quæ per omnia incorporea est, inferi corporibus, uel capi ab eis principaliter non potest, nisi aliqua media sit substantia spiritalis, quæ capax esse diuini spiritus possit. Verbi gratia, ut si dicamus: Lux omnia quidem membra corporis illustrare potest, nullo tamen hoc nisi à solo oculo capi potest, solus enim oculus est qui capax sit lucis. Et filius ergo dei nascitur ex uirgine, non principaliter soli carni sociatus, sed anima inter carnem deumque media generatus. Anima ergo media, & in se creta rationabilis spiritus arce uerbum dei capiente, absque ulla, quam suspicaris, iniuria deus natus est ex uirgine. Et ideo nihil ibi turpe putandum est, ubi sanctificatio spiritus inerat, & anima quæ erat dei capax, particeps fiebat etiam carnis. Nihil ibi ducas impossibile, ubi aderat uirtus altissimi. Nihil de humana fragilitate cogites, ubi plenitudo inerat deitatis (Crucifixus sub pontio Pilato, descendit in inferna) Docet apostolus Paulus illuminatos debere esse oculos cordis nostri ad intelligendum quæ sit altitudo, latitudo, & profundum. Crucis eam partem quæ in terram defixa est profundum appellauit. Altitudinem uero illam quæ in aërem porrecta sublimis erigitur. Latitudinem quoque illam quæ distenta in dexteram leuamque protenditur. Cum ergo tot species mortis sint, quibus de hac uita exitus dari hominibus solet, uult nos Apostolus illuminatos corde scire rationem, cur ex his omnibus crucis potius species ad mortem delecta sit saluatoris. Vnde sciendum est, quod crux ista triumphus erat, triumphus enim insigne est trophæum, trophæum autem deuicti hostis indicium est. Quia ergo adueniens CHRISTVS, sicut Apostolus dicit, tria pariter regna subiecit: hoc enim dicit ubi ait: Quia in nomine Iesu omne genu flectatur coelestium, terrestrium, & infernorum, & hæc omnia sua morte uincebat, conueniens mysterio mors quæ sita est, ut in aëre sublimatus, & aëreas subiungans potestates, uictoriam de his supernis & coelestibus traderet: expansas autem manus tota die sicut propheta dicit: Tendit manus ad populum incredibilem, qui est in terra, ut incredulos contestaretur & inuitaret credentes: eam uero partem quæ sub terram demergitur, quod inferna sibi regna subiceret, Etenim

Etenim ut breuiter aliqua etiam de secretioribus perstringamus, ab initio deus cum fecisset mundum, praecepit ei & praeposuit quasdam uirtutum celestium potestates, quibus regeretur & dispensaretur mortalium genus. Quod ita factum Moyses indicat in Deuteronomij cantico ubi dicit: Cum *Deuter. 32* diuideret excelsus gentes, statuit terminos gentium secundum numerum angelorum dei, sed horum nonnulli sicut & ipse qui princeps appellatus est mundi datam sibi à deo potestatem nisi his quibus acceperant legibus temperarunt, nec humanum genus diuinis obedire praeceptis, sed suis parere prauaricationibus docuerunt. Et hinc aduersum nos peccatorum chirographa scripta sunt, quia ut propheta dicit, peccatis nostris uenundati sumus. Precium namque animae suae unusquisque consequitur cum concupiscentiae satisfecerint. Istud ergo uniuscuiusque chirographum ab illis rectoribus pessimis tenebatur, quod CHRISTVS detraxit adueniens, & hac eos potestate nudauit, idque sub ingenti mysterio Paulus indicat cum dicit de eo: Delens quod aduersum nos erat chirographum, & affigens illud cruci suae, traduxit principatus & potestates, triumphans eos in semetipso. Rectores ergo illi quos humano generi praefecerat in tyrannidis contumaciam uersi impugnare commissos sibi homines aggressi sunt, & peccati praelijs debellare. Sicut Ezechiel propheta mysticis designat eloquijs cum dicit: In illa die procedent angeli festinantes exterminare Aethiopiam, eritque inter eos perturbatio in die Aegypti quoniam uenit. Recte ergo eos omnipotentia nudatos CHRISTVS dicitur triumphasse, ablatamque ab eis potestatem hominibus tradidisse. Sicut ad discipulos suos dicit ipse in euangelio: Ecce dedi uobis potestatem calcandi super serpentes & scorpiones, & super omnem uirtutem inimici. Illos itaque qui accepta potestate male abusi sunt subiectis quosdam suis subiicit crux CHRISTI. Nos uero, hoc est, humanum genus edocet primo omnium usque ad mortem resistere aduersum peccatum, & libenter interitum pro pietate suscipere. Tum deinde & obedientiae nobis in hac eadem cruce proponit exemplum, sicut illis qui aliquando rectores nostri fuerant posuit contumeliae poenas. Audi ergo quomodo Apostolus uult per crucem CHRISTI obedientiam nos docere. Hoc, inquit, sentite in uobis quod & in IESU CHRISTO. Qui cum in forma dei esset non rapinam arbitratus est se esse aequalem deo, sed semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens in similitudinem hominum factus, & habitu repertus ut homo, factus est obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. Quia ergo ille magnus magister est qui fecerit & docuerit, ideo obedientiam quae prius morte etiam suscepta seruanda est docuit ipse prius pro hac moriendo seruari. Sed fortasse terreatur aliquis in huiusmodi doctrina, quod quem paulo ante cum deo patre diximus sempiternum ac de eius substantia esse progenitum, quemque regno, aeternitate & maiestate unum cum patre

patre esse docuimus, nunc de eius morte tractemus. Sed nolo terreatis fidelis auditor, paulo post istum quem audis mortuum, rursus uidebis immortalem, mors enim ab eo mortem spoliatura suscipitur. Nam sacramentum illud susceptæ carnis, quod supra exposuimus, hanc habet causam, ut diuina filij dei uirtus uelut hamus quidam erat habitu humanæ carnis ob-

Philip. 2. tectus. Et sicut ante Apostolus dixit: Habitu repertus ut homo, principem ergo mundi ut inuitare posset ad agonem, cui ipse carnem suam uelut escam tradidit, ut hamo eum diuinitatis intrinsecus teneret insertum, & effusione immaculati sanguinis, qui peccati maculam nescit, omnium peccata deleat, eorum duntaxat qui cruore eius postes fidei signassent. Sicuti ergo hamum esca conseptum si piscis rapiat, non solum escam cum hamo non remouet, sed & ipse de profundo esca alijs futurus educitur: ita & is qui habebat mortis imperium, rapuit quidem in mortem corpus IESU, non sentiens in eo hamum diuinitatis inclusum, sed ubi deuorauit, hæsit ipse continuo & disruptis inferni claustris, uelut de profundo tractus tradit, ut esca cæteris fiat. Quod

Ezech. 32. ita futurum sub hac eadem figura, & Ezechiel dudum signauerat dicens: Et extraham te in hamo meo, & extendam te super terram, campi implebuntur de te, & constituam super te omnes uolucres cœli, & saturabo ex te omnes

Psal. 73. bestias terræ. Sed & Dauid dicit: Tu confregisti capita draconis magni, disti eum in escam populi Aethiopum. Et Iob de eodem mysterio similiter

Iob. 40. protestatur, ait enim ex persona dei loquentis ad se: Aut adduces draconem in hamo, aut pones capistrum circa nares eius. Non ergo damno aliquo aut iniuria diuinitatis CHRISTVS in carne passus est, sed ut per infirmitatem carnis operaretur salutem in medio terræ. Diuina natura in mortem per carnem descendit, non ut lege mortalium detineretur à morte, sed ut per se resurrekturus ianuas mortuis aperiret: uelut si quis rex pergat ad gentem, in qua proprios habeat captiuitatis uinculo alligatos, deuictaque, carcerem intret, in qua uincti detinebantur, soluat cathenis uincula, & claustra comminuat, & uinctos in remissionem educat, & eos qui sedent in tenebris & in umbra mortis, luci ac uitæ restituat. Ergo dicitur rex fuisse quidem in carcere, non tamen ea conditione qua cæteri qui tenebantur inclusi, sed illi quidem ut poenas soluerent, hic uero ut absolueret poenas. Cautissime autem qui symbolum tradiderunt, etiam tempus quo hæc sub pontio Pilato gesta sunt, designauerunt, ne ex aliqua parte uelut uaga & incerta gestorum traditio uacillaret. Sciendum sanè est quod in ecclesiæ Romanæ symbolo non habetur additum, descendit ad inferna, sed neque in Orientalis ecclesijs habetur hic sermo, uis tamen uerbi eadem uidetur esse in eo quod sepultus dicitur. Sed quoniam tibi erga scripturas diuinas amor & studium subiacet, sine dubio dicis mihi oportere hæc magis euidentibus scripturæ diuinæ testimonijs approbari. Quanto enim magna sunt quæ credenda

denda sunt, tanto idoneis & indubitatis testibus indigere uera est & conse-
 quēs propositio. Sed nos tantū scientibus legem loquentes, testimoniorū
 filuam breuitatis causa derelinquimus, pauca tamen ex multis, si etiam hoc
 requiritur, adhibemus, scientes studiosis quibusq; in scripturis diuinis la-
 tissimū testimoniorum pelagus patere. Primo ergo omnīū sciendum est,
 quod ipsa ratio crucis non omnibus unā eademq; est, sed aliud gentibus,
 aliud Iudæis, aliud credentibus sapit, sicut & Apostolus dicit: Nos autē præ
 dicamus Christum crucifixū, Iudæis quidem scādalum, gentibus autē stul- *1. Cor. 1.*
 ticiam. Ipsi uero uocatis Iudæis & Græcis Christum dei uirtutem & dei *ibidem.*
 sapientiam. & alibi: Verbum enim crucis pereuntibus quidem stulticia est,
 his uero qui salui fiunt uirtus dei est, Iudæi ergo qbus ex lege traditū fue-
 rat, Christum in æternum mansurum, scandalum patiebantur de cruce
 eius, quia resurrectionem eius recipere noluerunt. Gētibus autem stulticia
 uidebatur deum mortem suscepisse, quia ignorabant mysterium carnis as-
 sumptæ. Fideles uero qui & natum & passum in carne receperāt, & à mor-
 tuis resurrexisse, merito uirtutem dei credebant esse, quæ uicerat mortē. Pri-
 mo ergo hoc ipsum quod Iudæi quibus prophetæ hæc prædixerant, nō es-
 sent credituri, sed illi qui non à prophetis audierant: audi quomodo pro-
 phetico sermone signantur: Quibus non est, inquit, annunciatum de eo, ui-
 debunt, & qui non audierunt, intelligent. Quod autē his qui meditabantur
 legem dei à pueritia usq; ad senectutem non credentibus, ad gentes esset
 omne mysterium translaturū, Esaias hoc modo prædicit: Et faciet, inquit,
 dominus sabaoth omnibus gentibus in monte isto inueniri læticiā, bibent
 uinum, unguentur unguento. Trade hæc omnia gentibus, hoc enim consi-
 lium dei, omnipotentis super omnes gentes. Sed dicēt fortasse nobis illi q
 se iactāt in scientia legis: Blasphematis qui sic dicitis dominum corruptio-
 ni mortis subiectū, & passioni crucis fuisse. Legite ergo quod scriptum ha-
 betis in lamentationibus Hieremiæ ubi dicit: Spiritus uultus nostri Chri- *Treno. 4.*
 stus dominus comprehensus est in corruptionibus nostris: in quo dixim?
 sub umbra eius uiuemus in gentibus. Audis quomodo propheta Christū
 dominum comprehensum esse, & pro nobis, id est, pro peccatis nostris
 corruptioni traditum: In cuius umbra quoniam populus ille qui perman-
 sit incredulus, abiectus est, dicit, quia uiuemus non in Israël, sed in genti-
 bus. Quod si operosum nō uidetur quā possumus breuiter singula quæ
 in euangelijis referuntur, qualiter in prophetis prædicta sunt designemus,
 ut hi qui prima fidei elementa suscipiunt, testimonia hæc habeāt in corde
 scripta, ut nulla eis unq; de his quæ credunt ambiguitas inimica surripiat.
 Edocemus per euāgelium quod Iudas unus de amicis & conuiuiis Chri-
 sti tradiderit eum, audi quomodo prænuncietur in psalmis: Qui mandu- *psal. 40.*
 cat, inquit, panes meos, ampliavit aduersum me supplātionem. Et alibi:

L Amici

- Psal. 37.** Amici mei & proximi mei aduersum appropinquauerunt & steterunt. &
Plal. 54. iterum: Molliti sunt sermones eius super oleum & ipsi sunt iacula. Vis uide
Matth. 26. re quomodo molliti sunt? Venit, inquit, Iudas ad Iesum & dixit ei: Aue
 rabbi, & osculatus est eum. Per molle ergo osculi blandimentū execrabile
Luc. 22. iaculum proditoris infixit. Vnde & dominus ad eum dixit: Iuda osculo fi
 lium hominis tradis. Triginta argenteis audis eum appreciatum esse cupi
Zach. 11. ditate proditoris. Audi & de hoc prophetica uocē: Et dixi, inquit, ad eos: Si
 bonum est in conspectu uestro date mercedem meam & abite. Et post
Matth. 27. hæc, inquit: Accepit triginta argenteos, & misit eos in domū domini in cō
 flatorium. Nōne hoc est quod in euangelis scribitur, quia Iudas pœni
 tentia ductus reportauit pecuniā & proiecit eam in templo & discessit. Be
 ne aut mercedem suam dicit, uelut impugnātis & exprobrantis affectum.
 Etenim tā multa opera bona apud eos egerat. Cæcos eorū illuminauerat,
 claudis pedes, paraliticis gressum, mortuis quoq; reddiderat uitā. Pro his
 ergo omnibus bonis mercedem restituunt ei mortem triginta argenteorū
 existimatiōe pensatam. Refertur item in euangelis quod uinctus sit. Præ
Esai. 3. dixit hoc sermo propheticus per Esaia m dicens: Væ animæ ipsorum quia
 cogitauerunt cogitationem pessimam aduersum seipsos dicentes: Allige
 mus iustum, quia inutilis est nobis. Sed dicit aliquis: Nunquid hæc de do
 mino intelligenda sunt? Nunquid dominus ab hominibus teneri poterat,
Ibidem. & in iudicium protrahi? Et de hoc te idem propheta cōuincet, dicit em̄ his
 uerbis: Ipse dominus in iudicium ueni, & cum senioribus & principibus po
 puli. Iudicat ergo ipse dominus secundum prophetæ testimonium, & nō
 solum iudicatur, sed & flagellis cæditur, & palmis in faciē uerberatur & con
 spuitur, & omnem pro nobis perfert indignitatis iniuriā. Et quod hæc stu
 penda erant omnibus cum prædicarentur ab apostolis, idcirco etiā ex per
Esai. 53. sona ipsorum propheta exclamat & dicit: Domine qs credidit auditui no
 stro? Incredibile em̄ est ut deus dei filius ista pertulisse dicatur: Et ideo præ
 dicūtur per prophetas, ne qua credituris dubitatio nasceretur, ipse ergo ex
 sua persona **CHRISTVS** dominus dicit: Dorsum meum dedi flagellis, &
Threnor. 3. maxillas meas ad palmas, & faciem meam non auerti à cōfusione sputo
 rum. Scribitur etiam illud inter cæteras passiones eius, quod alligantes eū
 duxerunt ad Pilatum: præsignauit etiam hoc propheta ubi dicit: Et alli
 gantes adduxerunt eum ad xenium regis Iarim: nisi si obijciat aliquis & di
 cat, sed Pilatus non erat rex. Audi ergo quid in sequentibus euangelium
 refert: Audiens, inquit, Pilatus eum esse de Galilea, misit eum ad Hero
 dem, qui erat tunc rex in Israël. Et bene addidit nomen Iarim quod est sil
 uester. Non enim erat Herodes de domo Israël, nec de illa uinea Israëliti
 ca quam eduxit dominus de Aegypto, & plantauerat in cornu in loco ube
 ri, sed erat siluester, id est, ex silua alienigenarū. Et ideo siluester appellatur,
 quasi

quasi q de Israëlita uitis nequaquā palmitibus pullulasset. Sed & quod ait propheta, xenium cōuenienter aptauit. Tunc enim Herodes & Pilatus (ut euangeliū testatur) ex inimicis in concordiam reuocati sunt. Et uelut re Luc. 23. conciliationis suæ xeniū uinctū sibi inuicē mittebāt IESVM. Quid interest dummodo IESVS ubiq dissidentes reconciliet, pacē reparet, concordiam reddat. Vnde etiam de hoc scriptum est in Iob: Dominus reconciliat corda principū terræ. Refertur item quod cum Pilatus uellet eum dimittere, omnis populus clamauerit: Crucifige, crucifige eum. Prænūciat hoc Hiere- Ibidem. Hiere. 12. mias propheta dicens ex persona domini ipsius: Facta est, inquit, hæreditas mea mihi sicut leo in silua. Dedit super me uocem suā, propterea ex-
sus sum eā. Et propter hoc, inquit, dereliqui domū meā. Et iterum alibi di-
cit: Super quem aperuistis os uestrum, & aduersus quē relaxastis linguas uestras. Cum iudicaretur scribitur tacuisse. Multæ de hoc scripturæ testan-
tur, in psalmis dicitur: Factus sum sicut homo nō audiens, & non habens Psal. 17. in ore suo increpationes. & iterum: Ego autem sicut surdus nō audiebam, Ibidem. & sicut agnus coram tōdente se, sic non aperuit os suum. In humilitate iudicium eius sublatum est. Imposita scribitur corona spinea. Audite de hoc in Canticis canticorum super iniquitates Hierusalem mirātis de iniuria fili-
lij patris uocem, & dicentis: Exite & uidete filia Hierusalem coronam qua Can. 3. coronauit eum mater sua. Sed & de spinis ita alius propheta commemo-
rat: Et expectaui ut faceret uuam, fecit autem spinas, & nō iusticiam, sed da Esa. 5. morem. Veruntamen ut mysterij secreta cognoscas, oportebat eū, inquit, qui peccata mundi uenit auferre, etiam terræ maledicta purgare, quæ pro-
thoplasto peccante, sententiam præuaricationis acceperat, dicente domi-
no: Maledicta terra in operibus tuis, spinas & tribulos producat tibi. Pro Gene. 3. pterea ergo spinis coronatur Iesus, ut prima illa condemnationis senten-
tia solueretur. Ad crucem ducitur, & in ligno totius mundi uita suspendit.
Vis & de hoc propheticis testimonijs confirmari: audi Hieremiam dicen- Hiere. 11. tem: Venite & inijciamus lignum in pane eius, & conteramus eum de terra Deut. 28. uiuentium. & iterū Moyses uelut deslens eos dicit: Et erit uita tua suspen-
sa ante oculos tuos, & timebis per diem & noctem, & non credes uitæ tuæ. Sed transcurrendum nobis est, iam enim propositæ breuitatis exce-
dimus modum & breuiatum sermonem longa dissertatione distendimus, pauca tamen addemus, ne penitus quod cœpimus præterisse uideamur. Scribitur Iesus in latere percussus, aquam simul & sanguinem profudif-
se. Hoc quidem mysticum est, ipse enim dixerat, quia flumina de uentre ei Ioan. 7. us procedent aquæ uiuæ. Sed produxit & sanguinem, quem petierant Iu- Matth. 27. dæi uenire super se & filios suos. Produxit ergo aquam ut credētes diluat, produxit & sanguinem, qui condemnat incredulos. Potest tamen etiam in-
telligi quod duplicem gratiam baptismi figurauerit, unā quæ datur per

aquæ baptismum: aliam quæ per martyrium profusione sanguinis quæritur, utrunq; enim baptismum nominatur. Quod si & hoc quæris cur non ex alio membro, sed ex latere produxisse dicatur aquam & sanguinem. Vide mihi in latere per costam mulier indicari, quia fons peccati & mortis de muliere prima, quæ fuit primi Adam costa, producit. Scriptum est quod in passione eius ab hora sexta usq; ad horā nonā tenebræ factæ sunt. *Amos. 8.* cipe de hoc propheta testimonium dicentis: Occidet tibi sol meridie. & iterum *Zach. 14.* Zacharias propheta: In illa, inquit, die non erit lux, sed frigus & pruina erit uno die, & dies ille notus deo, & neq; dies neq; nox, & ad uesperam erit lux. Quid tam euidentius à propheta dici potuit, ut iam hæc nō tam futura prædici, quàm narrari præterita uideantur, etiā pruinam & frigus prædixit. Propterea enim Petrus calefaciebat se ad ignem, quia frigus erat, & frigus patiebatur, non solum temporis, sed & fidei. Addidit etiam: & dies illa nota domino, neq; dies neq; nox. Quid est neq; dies neq; nox? nōne aperte de infertis dici tenebris, & reuocata rursus luce differuit? Nō fuit illa dies, neq; enim cœpit ab ortu solis, neq; integra nox fuit: nō enim peractio diei cursu, spacia debita uel ab initio suscepit, uel ad ultimum terminata produxit, sed fugata per impiorū facinus lux reparatur ad uesperā. Post horam enim nonā depulsis tenebris sol redditur mūdo. & iterum aliud de hoc ipso testimonium dicit: Obscurabitur super terram in die lux. Docet euangelij prædicatio quod etiam milites diuiserunt sibi uestimenta Iesu, & supra tunicam eius miserunt sortem. Hoc etiam curæ fuit spiritui sancto prophetarum uocibus protestari cum dicit: Diuiserunt sibi uestimenta mea, & super uestem meam miserunt sortem. Sed nec de illa quidem ueste quam dicuntur milites illudentes induisse cum, id est, de ueste coccinea propheta siluerūt. Audi enim quod dicit Esaias: Quis est iste qui uenit de Edom, rubor uestimentorū eius ex Bosor? Quare rubicunda sunt uestimenta tua, & indumentum tuum tāquam à torculari calcato? Vnde & ipse respondit: Torcular calcaui solus filia Sion. Solus est enim qui peccatum non fecit, & abstulit peccata mūdi. Si enim per unum hominem mors introire, quanto magis per unum hominem qui & deus erat potuit uita restitui? Referatur etiā quod aceto potus sit, uel uino myrrato, quod est amarius felle. Audi quid de hoc propheta prædixerit: Et dederunt, inquit, in esca mea fel, & in siti mea potauerunt me aceto. Atq; respōdens iam tūc Moyses dicebat de populo illo: Ex uinceis Sodomorum uitis eorum, & palmes eorum Gomorra. Vua eorum uua fellis, botrus amaritudinis ipsis. & iterum exprobrās eos dicit: Populus stultus & nō sapiens, hæc domino retribuisti? Sed & in Canticis canticorum eadem prænunciantur, ubi etiam hortus in quo crucifixus est designatur, dicit ergo: Intraui in hortum meū, soror mea sponsa, & uindemiā myrram meam. Vbi euidenter uinū myrratū quo potatus est

est declarauit. Spiritū post hæc scribitur reddidisse, prænunciatū fuerat & hoc per prophetam dicentem ex persona filij ad patrem: In manus tuas commendo spiritum meū. Sepultus quoque perhibetur, & lapis magnus positus, ad ostium monumēti. Accipe etiam de hoc quod propheticus per Hieremiā sermo prædixerit: Mortificauerūt, inquit, in lacu uitæ meam, & posuerunt lapidem super me. Euidētissima hæc sepulturæ eius indicia prophetis uocibus designata sunt, accipe tamen & alia: A conspectu, inquit, iniquitatis oblatus est iustus, & erit in pace locus eius. & alibi: Et dabo malignos in sepultura eius. Item aliās: Recubās dormiuit ut leo, & ut catulus leonis, quæ suscitabit eū? Sed & quod in infernum descendit, euidēter prænunciatur in psalmis ubi dicit: Et in puluerem mortis deduxisti me. & iterum: Quæ utilitas in sanguine meo dum descendo in corruptionem? & iterū: Descendisti in limbum profundi & nō est substantia. Sed & Matthæus dicit: Tu es qui uenturus es, an aliū expectamus? Vnde & Petrus dixit: Quia CHRISTVS mortificatus carne, uiuificatus autem spiritu. In ipso ait: Et eis qui in carcere inclusi erāt in diebus Noë, in quo etiam quid operis egerit in inferno, declaratur. Sed & ipse dominus per prophetā dicit, tanquā de futuro: Quia nō derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum uidere corruptionem: quod rursus propheticè nihilominus ostendit impletū cum dicit: Domine eduxisti ab inferno animam meam, saluasti me à descendentibus in lacū. Sequitur post hæc (Tertia die resurrexit) Resurrectionis gloria in Christo omne quod infirmum & fragile uidebatur, absoluit. Si tibi paulo ante non uidebatur esse possibile usque ad mortem uenisse immortalem, aspice nūc quia qui deuicta morte resurrexisse dicitur, nō potest esse mortalis, sed bonitatem in hoc intellige creatoris, quia eousque ille miserando descendit, usquequo tu peccando deiectus es. Nec creatorem omnium de hoc impossibilitatis accuses, ut ibi putes opus eius caduco lapsu potuisse cōcludi, quo ille id reparaturus puenire nō posset inferna & superna nobis dicuntur, qui certe corporis circumscriptione cōclusi, intra præscriptæ nobis legis terminos continemur. Deo autem qui ubique est, & nusquam deest, quod inferum est, aut quod supernum patet. Veruntamen in assumptione corporis etiam ista complentur. Resuscitatur caro quæ deposita erat in sepulchro, ut adimpleretur quod dictum est per prophetā: Quia non dabis sanctum tuum uidere corruptionem. Rediit ergo uictor à mortuis, inferni secum spolia trahens, eduxit enim eos qui tenebātur à morte, sicut ipse prædixerat ubi ait: Cum exaltatus fuero à terra, omnia ad me traham. Attestatur autem euangelium de hoc cum dicit: Quia monumenta aperta sunt, & multa corpora sanctorum dormientium resurrexerunt & apparuerūt multis, & ingressi sunt sanctam ciuitatem illam, de qua Apostolus dicit: Quæ autem sursum est Hierusalem libera, quæ est mater omnium nostrum.

Thren. 3.

Psalm. 21.

Psalm. 29.

Psalm. 68.

Matth. 11.

1. Petri. 3.

Psalm. 15.

Ibidem.

Ioan. 12.

Matth. 27.

Galat. 4.

- Heb. 2. Sicut ad Hebræos iterum dicit: Decebat enim propter quæ omnia, & per quem omnia, multos filios in gloriā adducentem, autorem salutis eorum per passionem cōsummari. Igitur consummatam passionibus carnem atq; in eam protoplasti lapsum resurrectionis uirtute reparatum, in dextera se-
 Eph. 1. dis dei altissimi collocauit. Vnde & Apostolus dicit: Qui simul consuscitauit nos, simulq; sedere fecit in cœlestibus, hic enim erat figulus, qui, ut Hie-
 Hier. 18. remias docet propheta: Vas de manu sua collapsum & contractū, rursus eleuauit manibus suis, & reformauit sicut placuit in conspectu eius. Placuit autem ut corpus quod mortale & corruptibile susceperat, de sepulchri pe-
 tra leuatum, & immortale atq; icorruptibile effectū, iam nō in terrenis, sed in cœlestibus & in patris dextera collocaret. Plenæ sunt de his sacramentis scripturæ ueteris testamēti. Nullus super his ppheta, nullus legislator aut psalmographus siluit, sed omnis penè sacra de his loquitur pagina, & ideo superfluum uidetur immorari nos ad congreganda testimonia: pauca ta-
 men & admodū pauca ponemus, ad ipsos fontes diuinorum uoluminū remittentes eos qui potare abundantius cupiunt, dicit ergo statim in psal-
 psal. 3. mis: Ego dormiui & somnum cœpi, & resurrexi, quoniam dominus susce-
 Ibid. 11. pit me, & iterū in alio loco: Propter miseriam inopū & gemitum pauperū,
 Ibid. 29. nunc exurgam dicit dominus. Et alibi sicut iam superius diximus: Domine eduxisti de inferno animam meā, saluasti me à descendantibus in lacum.
 Ibid. 84. & in alio: Quoniam cōuersus uiuificasti me, & de abyssu terræ iterum re-
 duxisti me. Euidentissime autem in octogesimo & septimo psalmo de eo dicit: Et factus sū sicut homo sine adiutorio, inter mortuos liber. Nō dixit homo, sed sicut homo. Sicut homo enim erat, quia etiam descenderat in infernū, sed inter mortuos liber erat, quia à morte teneri nō poterat. Et ideo in uno natura humanæ fragilitatis, in alio diuinæ maiestatis ostēdit, Osee
 Osee 6. autem propheta etiam de tertia die manifeste prænūciat hoc modo: Sana-
 bit nos, inquit, post bīduum, in die autem tertia resurgemus & uiuemus in conspectu eius. Hæc aut ex persona eorum dicit, qui cum ipso die tertia re-
 surgentes, de morte reuocātur ad uitam, & ipsi sunt qui dicūt, die tertia re-
 Esai. 40. surgemus & uiuemus in conspectu eius. Esaias uero aperte dicit: Qui edu-
 cit de terra pastorem magnū ouīū. Sed & mulieres quod uisuræ essent re-
 surrectionem eius, scribis & phariseis & populo nō credentibus, etiā hoc
 Esai. 32. prædixit Esaias his uerbis: Mulieres quæ uenitis ab spectaculo uenite, non enim est populus habens intellectum. Sed & de illis quæ post resurrectio-
 nem perrexisse dicuntur & quæsisse eum, & nō inuenisse, sicut Maria refer-
 Iohan. 20. rat. Quia tulerūt dominū, & nescio ubi posuerūt eū: etiā hoc dicitur in Cā-
 Cant. 5. tificis canticorū: In cubili meo quæsiui, & nō inueni eū. De illis quoq; quæ in-
 uenerūt eū, & tenuerunt pedes eius, prædicitur in Canticis canticorū: Te-
 nebo

nebo eum & nō dimittam eū quē dilexerit anima mea. Hæc interim pau-
 ta de multis breuitati studentes posuimus, plura & relinquētes. (Ascendit in
 cœlos, sedet ad dexterā patris, inde uēturus est iudicare uiuos & mortuos)
 Consequentia breuitatis in fine sermonis hæc continent, in quibus qd' di-
 citur quidem palām est, sed requiritur quo sensu intelligi debeāt quæ dicū-
 tur. Nā ascendisse & sedisse, & uenturū esse, si secundū dignitatē diuinitatis
 intelligas, aliquid per hoc humanæ fragilitatis uidebit' indicari. Cōsumma-
 tis etenim his quæ in terra gerebātur, & animabus de inferni captiuitate re-
 uocatis, ascendere memoratur ad cœlos, sicut propheta prædixerat: Ascen-
 dēs in altū captiuā duxit captiuitatē, dedit dona hominibus. Illa scilicet do-
 na quæ Petrus in Actibus apostolorū de spiritu sancto dicebat: Exaltatus
 ergo dextera dei, effudit hoc donū quod uos auditis & uidetis. Donū er-
 go spiritus sancti hominibus dedit, quia captiuitatē quā prius diabolus p-
 peccatū deduxerat in infernū, CHRISTVS per mortis suæ resurrectionē
 reuocauit ad cœlū. Ascendit ergo ad cœlos, nō ubi uerbū deus ante nō fue-
 rat, quippe qui erat semper in cœlis, & manebat in patre, sed ubi uerbū ca-
 ro factū ante nō sedebat. Deniq; qā nouus iste ingressus portarū cœli adi-
 tuis & principibus uidebatur, uidētes naturā carnis cœlorū secreta penetrā-
 tē, dicunt adinuicē, sicut Dauid plenus spiritu enunciat: Tollite portas prin-
 cipis uestri, & eleuamini portæ æternales, & introibit rex gloriæ. Quis ē iste
 rex gloriæ? dominus fortis & potens, dominus potēs in prælio. Quæ uox
 utiq; nō propter diuinitatis potentiā, sed propter nouitatē carnis ascēden-
 tis ad dexteram dei ferebatur. Dicit & alibi idē Dauid: Ascendit deus in iu-
 bilatiōe, dominus in uoce tubæ. In uoce em̄ tubæ moris uictorū est redire
 de prælio. de ipso quoq; & aliās dicitur: Qui ædificat in cœlo ascēsum suū.
 Etiā alibi: Qui ascendit super cherubin & uolauit, uolauit super pœnas uē-
 torum. Sedere quoq; ad dexteram patris carnis assumptæ mysteriū est, ne
 que enim in corpore illi naturæ conuenienter ista absq; assumptione car-
 nis adduntur, neq; sedis cœlestis perfectū diuina natura sed humana con-
 quirit. Vnde & dicit de eo: Parata sedes tua domine ex tūc, à seculo tu es.
 Parata ergo à seculo sedes est in qua sessurus erat is, i cuius nomine omne
 genu flectitur cœlestiū, terrestriū, & infernorū. Et omnis lingua confitebi-
 tur ei, quia dominus Iesus CHRISTVS in gloria dei patris est, de quo &
 Dauid ita refert: Dixit domin⁹ domino meo, sede à dextris meis, donec po-
 nā inimicos tuos scabellū pedū tuorū. Quæ tamen dicta dominus in euā-
 gelio differēs dicebat ad Phariseos: Si ergo Dauid in spiritu dominū uo-
 cat, quomodo filius eius est? Per qd' ostēdit secundū spiritū dñm, secundū
 carnē filiū esse Dauid. Vnde & ipse dñs iterū dicit: Verūtamē dico uobis
 amodo uidebitis filiū hoīs sedentē à dextris filij dei. Et Petrus apostolus
 dicit de Christo: Qui est in dextera dei sedens in cœlis. Sed & Paulus

Ephē. 4. 7

Actu. 2. 33

Psal. 23.

Psal. 46.

Psal. 17.

Psal. 92.

Psal. 109.

Matth. 22.

Matt. 26.

1. Petri. 3.

Ephe. 3. ad Ephesios scribens: Secundum operationem, inquit, potētiae uirtutis eius
 quā operatus est in Christo suscitans eum à mortuis, & sedere faciens in
 dextera sua. Quod autē ueniat iudicaturus uiuos & mortuos, multis qui
 dem diuinarum scripturarū testimonijs edocetur, sed priusq̃ prophetiis
 hac eloquijs prädīcta doceamus, illud necessario arbitror admonendum,
 quod ista fidei traditio quotidie nos uult de aduentu iudicis esse solictos,
 ut actus nostros ita praeparemus, uelut reddituri imminēti iudici rationē.
 psal. 111. Hoc enim erat quod & propheta dicebat de uiro beato: Quia disponet ser-
 mones suos in iudicio. Quid autem dicitur iudicare uiuos & mortuos, nisi
 quod alij uiui, alij mortui ad iudicium ueniāt: sed animae simul iudicabun-
 tur & corpora, in quibus uiuos animas, corpora mortuos nominauit. Sicut
 Matth. 10. & ipse dominus in euangelio dicit: Nolite timere eos qui corpus possunt
 occidere, animae autē nihil facere possunt, sed timete potius eum qui potest
 animam & corpus perdere in gehenna. Nunc iā paucis si uidetur etiam p
 prophetas hac prädīcta esse doceamus. Plura autem testimonia cum uo-
 Malach. 3. lueris, ipse tibi de scripturarum latitudine cōgregabis, dicit ergo Malachi-
 as propheta: Ecce uenit dominus omnipotens, & quis sustinebit diē aduen-
 tus eius, aut quis sustinebit aspectum eius? quia ipse ingredietur sicut ignis
 conflatoris, & sicut spuma lauantium, & sedebit cōflans eos, & purgans si-
 cut argentum & sicut aurum. Vt autem euidentius agnoscas quis sit iste do-
 Daniel. 7. minus de quo hac dicuntur, audi quid & Daniel propheta prænunciat: Vi-
 debam, inquit, in uisu. & ecce in nubibus coeli quasi filius hominis ueniēs, &
 usq̃ ad uetustum dierum perueniet, & in conspectu eius oblatus est, & ipsi
 datus est principatus & honor, & regnum, & omnis populus, tribus & lin-
 guae ipsi seruiunt & potestas eius potestas aeterna quae nō peribit, & regnū
 eius nō corrūpetur. Ex his ergo edocemur non solū de aduentu & iudicio,
 sed de potestate eius & regno, quia potestas eius aeterna sit, & sine corrupti-
 Luc. 1. onis fine sit regnū: sicut in euāgelio dicit: Regni eius nō erit finis. Vnde ual-
 de alienus à fide est, qui regnū Christi dicit aliquando finiendū. Scire ta-
 men debemus quod salutarem hunc Christi aduentum conabitur inimi-
 cus ad decipiendū fideles quousq̃ callida fraude simulare, & pro filio homi-
 nis, q̃ expectat uēturus in maiestate patris sui, filiū pditionis in pdigijs &
 signis mēdacibus praepparare, ut pro Christo mūdo huic introducat anti-
 Ioan. 5. christū. De quo & ipse dominus in euāgelijs prädixit Iudæis: Quia ego ue-
 ni in nomine patris mei, & non recepistis me, alius ueniet in nomine suo &
 ipsum recipietis. & iterū dicit: Cū uidebitis abominationē desolationis in
 Marc. 13. loco sancto, sicut dicit Daniel ppheta: Qui legit intelligat. Daniel ergo de
 Dniel. 9. aduentu erroris istius plenius & latius in suis uisionibus edocet, ex quibus
 ualde operosum est exempla nūc ponere, quia satis amplis narrationibus
 dilatantur. Et ideo scire de his plenius delectātem ad ipsas magnas recen-
 sendas

sendas remittimus uisiones. Sed & Apostolus de eo dicit: Ne quis uos se-
 ducat ullo modo, quoniā nisi discessio uenerit primū, & reuelatus fuerit ho-
 mo peccati filius perditionis, qui aduersatur & extollit se super omne qd
 dicitur deus, aut quod colitur, ita ut in templo dei sedeat, ostendens se tan-
 quam sit deus. & Paulo post: Et tunc reuelabitur, inqt, inimicus quem dñs
 Iesus interficiet spiritu oris sui, & euacuabit illuminatione aduentus sui eū,
 cuius est aduentus secundum opera satanæ in omni uirtute, signis & pro-
 digijs mēdacibus. Et iterum paulo post: Et ideo mittet illis deus operatio-
 nē erroris ut credāt mendacio, ut iūdicentur omnes qui nō crediderunt ue-
 ritati. Propterea ergo prophetis & euāgelicis atq; apostolicis uocibus no-
 bis prænunciatur hic error, ne quis pro aduentu CHRISTI, aduētum cre-
 dat antichristi. Sed & ipse dominus dixit: Cū dixerint uobis, ecce hic Chri-
 stus, aut ecce illic, nolite credere, uenient enim multi pseudochristi & pseu-
 doprophetæ, & seducunt multos. Sed quomodo demonstrabitur iudicium
 ueri CHRISTI uideamus: Sicut fulgur, inquit, de Oriente resplendet usq;
 ad Occidentem, ita erit aduentus filij hominis. Cum enim aduenerit uerus
 dominus Iesus CHRISTVS, sedebit & iudicium statuet, sicut euāgeliū
 dicit: Et segregabit oues ab hœdis, & iustos ab iniustis. Sicut & Apostolus
 scribit: Quia omnes nos stare oportet ante tribunal CHRISTI, ut recipiat
 unusq; propria operis sui prout gessit siue bona, siue mala, iudicabimur
 aut nō solū pro gestis, sed & pro cogitatis, secūdū quod & ipse Apostolus
 dicit: Inter se inuicem cogitationibus accusantibus, aut etiam defendētib;
 in die quo iudicabit deus occulta hominum, sed de his ista sufficiant. Post
 hoc ponit in ordine fidei: Et in spiritu sancto. Ea quæ in superioribus pau-
 lo latius de Christo sunt tradita ad incarnationis uel passionis eius myste-
 rium pertinent. Quæ dum media intercedūt personæ ipsius coaptata san-
 cti spiritus commemorationem paulo longius reddiderunt. Caterum si so-
 lius diuinitatis ratio habeatur eo modo quo in principio dicitur, Credo in
 deo patre omnipotente. Et post hæc, in Iesu Christo filio eius unico do-
 mino nostro, ita iungit, & in spiritu sancto. Illa uero omnia quæ de Christo
 memorantur ad dispensationem carnis, ut diximus, spectant: igitur san-
 cti spiritus memoracione adimpletur mysterium trinitatis. Sicut enim di-
 citur pater & alius nō est pater, unus dicit & unigenitus filius, & alius uni-
 genitus nō est, ita & spiritus sanctus unus est, & alius non potest esse spi-
 ritus sanctus. Vt ergo fiat distinctio personarū, affectionis uocabula secer-
 nuntur, quibus ille pater intelligat, ex quo omnia, & ipse nō habeat patrē,
 filius uero tanq; qui ex patre natus sit, & spiritus sanctus tanq; de dei ore
 procedēs & cūcta sanctificās. Vt aut una eadēq; in trinitate diuinitatis do-
 ceat, sicut dictū est, in deo patre credi adiecta prapositione, ita & in Chri-
 sto filio eius, ita & in spiritu sancto memoratur. Sed ut manifestius fiat
 quod

Coloss. 2.
Eph. 5.
1. Ioan. 3.

Matth. 13.

Luc. 17.

Matth. 25.
Rhom. 14.

2. Cor. 5.

quod dicimus ex consequentibus approbabitur. Sequitur namq; post hunc sermonem (Sanctam ecclesiam, remissionem peccatorum, huius carnis resurrectionem) Non dixit in sanctam ecclesiam, nec in remissionem peccatorum, nec in carnis resurrectionem. Si enim addidisset in præpositionem, una eademq; uis fuisset cum superioribus. Ne autem in illis quidem uocabulis ubi de diuinitate fides ordinatur, in deo patre dicitur & in Iesu CHRISTO filio eius, & in spiritu sancto, in cæteris uero ubi non de diuinitate, sed de creaturis ac mysterijs sermo est, in præpositio non additur, ut dicatur in sanctam ecclesiam, sed sanctam ecclesiam credendam esse, non ut in deum, sed ut ecclesiam deo congregatam: & remissionem peccatorum credendam esse, non in remissionem peccatorum: & resurrectionem carnis, non in resurrectionem carnis. Hac itaq; præpositionis syllaba creator à creaturis secernitur, & diuina se paratur ab humanis. Is ergo spiritus sanctus est, qui in ueteri testamento legem & prophetas, in nouo uero euangelia & apostolos inspirauit. Vnde & 2. Timo. 3. Apostolus dicit: Omnis scriptura diuinitus inspirata, utilis est ad docendum. Et ideo quæ sunt noui ac ueteris instrumenti uolumina quæ secundum maiorum traditionem, per ipsum spiritum sanctum inspirata creduntur, & ecclesijs Christi tradita, competens uidetur in hoc loco euidenti numero, sicut ex patrum monumentis accepimus designare, itaq; ueteris instrumenti primo omnium Moysi quinque libri sunt traditi, Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium: post hoc Iesu Naue, Iudicum simul cum Ruth, quatuor post hæc Regum libri, quos Hebræi duos numerant. Paralipomenon, qui dierum dicitur liber, & Esdræ libri duo qui apud illos singuli computantur, & Hester, prophetarum uero Esaïas, Hieremias, Ezechiel, Daniel, præterea duodecim prophetarum liber unus, Iob quoq; & psalmi Dauid singuli sunt libri, Salomonis uero tres ecclesijs traditi, Prouerbia, Ecclesiastes, Cantica canticorum. In his concluderunt librorum numerum ueteris testamenti. Noui uero quatuor euangelia, Matthæi, Marci, Lucæ, Ioannis, Actus apostolorum quos descripsit Lucas, Pauli apostoli epistolas quatuordecim. Petri apostoli epistolas duas, Iacobi fratris domini & apostoli unam, Iudæ unam, Ioannis tres, Apocalypsim Ioannis. Hæc sunt quæ patres intra canonem concluderunt, ex quibus fidei nostræ assertiones constare uoluerunt. Sciendum tamen est quod & alij libri sunt quæ non canonici, sed ecclesiastici à maioribus appellati sunt, ut est Sapientia Salomonis, & alia Sapientia quæ dicitur filij Syrach, qui liber apud Latinos hoc ipso generali uocabulo Ecclesiasticus appellatur: quo uocabulo non autor libelli, sed scripturæ qualitas cognominata est. Eiusdem ordinis est libellus Tobiae & Iudith & Machabeorum libri. In nouo uero testamento libellus qui dicitur Pastoris siue Hermatis, qui appellatur duarum uiarum, uel iudicium secundum Petrum, quæ omnia legi quidem in ecclesijs uoluerunt, non tamen proferri ad autorem.

ad auctoritatem ex his fidei confirmandam. Cæteras uero scripturas apocriphas nominarunt, quas in ecclesijs legi noluerunt. Hæc nobis à patribus, ut dixi, tradita oportunum uisum est hoc in loco designare ad instructionem eorum qui prima fidei elementa suscipiunt, ut sciât ex quibus sibi fontibus uerbi dei haurienda sint pocula. Tenet deinde traditio fidei sanctam ecclesiam. Causam iam superius diximus cur non dixerit etiam in sanctam ecclesiam, sed sanctam ecclesiam. Hi ergo qui supra in uno deo credere docti sunt sub mysterio trinitatis, credere etiam hoc debent, unam esse ecclesiam sanctam, in qua una est fides, & unum baptisma in qua unus deus creditur pater, & unus dominus Iesus CHRISTVS filius eius, & unus spiritus sanctus. Ista est ergo sancta ecclesia non habens maculam ac rugam. Multi enim & alij ecclesias congregarunt, ut Marcion & Valentinus, ut Hebion, Manicheus, ut Arrius, & cæteri omnes hæretici. Sed illæ ecclesiæ non sunt sine macula aut ruga perfidiæ. Et ideo dicebat de illis propheta: O diuini ecclesiæ malignantiū, & cum impijs non sedebō. De hac autem ecclesia quæ fidem Christi integram seruat audi quid dicit spiritus sanctus in Canticis canticorum: Una est columba mea, una est perfecta genitricis suæ. Qui ergo hanc fidem in ecclesia susceperit, nō declinet in concilio uanitatis, & cū iniqua gerentibus non introeat. Conciliū nāq; uanitatis est, quod ait Marcion, qui negat patrem Christi deum esse creatorem qui per filiū suum fecerit mundū. Concilium uanitatis quod Hebion docet, ita Christo credi debere, ut & circumcisio carnis, & obseruatio sabbati, & sacrificiorū solēnitas, cæteræq; omnes obseruationes secundum literam legis teneantur. Conciliū est uanitatis quod Manicheus docet: Primū quod se paraditū nominauit: tum deinde quod mundū à malo factū dicit: deū creatore negat, testamentū uetus repudiat: unam bonā aliam malam naturā sibi inuicē aduersantes asserit: coeternas deo animas hominū secundū Pythagoricos in pecudes & animalia & bestias redire per diuersos nascēdi circulos astruit: Resurrectionē carnis nostræ negat. Passionē domini & natiuitatē nō in ueritate carnis, sed in phantasijis fuisse confirmat. Conciliū uanitatis est quod Paulus Samos Athenus, & post eius successor Fotinus qui asseruit Christum nō fuisse ante secula natum ex patre, sed ex Maria cœpisse, & nō eum deū hominē natū, sed ex homine deū existimat factū. Concilium uanitatis est & quod Arrius atq; Eunomius docuit, quod filiū dei nō ex ipsa patris substantia natū, sed ex nihilo creatum uolūt, & filium dei habere initium & minorem esse patre: sed & spiritum sanctū nō solū minorem esse, sed & mittendariū asserunt. Conciliū uanitatis est & quod illi aiūt, quod filiū quidē de substantia patris fatent, sanctū uero spiritum separāt & secernūt, cū utiq; unā eādemq; uirtutē & diuinitatem ostēderit trinitatis saluator in euāgelio cū dicit: Baptizate gētes in nomine patris & filij & spiritus sancti. Et est aperte ipiū separari ab homine quod diuinitus iungit. Conciliū

psal. 29.

can. 6.

Matth. 28.

ciliū uanitatis est & hoc quod olim cōgregauit ptinax & praua cōtētio, asserens quidem Christum carnem humanam suscepisse, non tamen animam rationalem, cum utiq; & carni, & animæ, & sensui, & menti unā eademq; salus à Christo collata sit. Sed & illud concilium uanitatis est, quod Donatus per Aphricā traditionis ecclesiam criminando cōtraxit, & quod Nouatus sollicitauit, lapsis pœnitentiā denegādo, & secundas nuptias non iniri, eas etiam, si necessitas exigit, cōdemnando. Has omnes ergo uelut cōgregationes malignantium fuge: sed & eos si qui illi sunt, qui dicuntur asserere, quod filius dei nō ita uideat, uel flouerit patrem sicut ipse noscitur, & uidetur à patre, uel regnum Christi esse finiendum, uel carnis resurrectionem nō integra naturæ suæ substantia reparandam, futurum dei iustum erga omnes negare iudicium, diabolum debita absoluerē damnatione pœnarum. Ab his, inquam, omnibus fidelis declinet auditus, sanctam uero ecclesiam teneat, quæ deū patrem omnipotentem, & unigenitum filium eius Iesum Christum dominum nostrum & spiritum sanctum concordī & cōfona substantiæ ratione profitetur, filiumque dei natum ex uirgine, & passum pro salute humana, & resurrexisse à mortuis in eadem carne quæ natus est, credit eūdemq; uenturū iudicem omniū sperat, in qua & remissio peccatorum, & carnis resurrectio prædicat. Verum de remissione peccatorum sufficere deberet sola credulitas. Quis enim causas aut rationē requirat, ubi indulgentia principalis est? Et tamen cū terreni regis liberalitas discussione non sit obnoxia, ab humana temeritate discutitur diuina largitio. Solent enim cū irrisione dicere aduersum nos pagani quod ipsi nos decipiamus, qui putamus crimina quæ opere cōmissa sunt, uerbis posse purgari. & aiunt: Nunquid potest qui homicidium commisit, homicida non esse, aut adulter nō uideri, qui adulterium perpetravit? Quomodo huiusmodi criminū reus, sanctus uobis effici uidetur & purus? Sed ad hæc (ut dixi) melius fide q̄ ratione respōdeo. Rex enim est omnium qui promissit, terræ cœlicq; dominus est q̄ hæc pollicetur. Vis ut ei qui me hominem ex terra fecit credā quod ex criminoso me faciat innocentem, & qui me cū essem cæcus fecit uidere, uel cū essem surdus audire me fecit, qui mihi claudo reddidit gressum, innocentiam mihi perditam nō poterit reparare? Et tamē ueniamus ad ipsius naturæ testimonium. Occidere hominē nō semper criminofum est, sed malicia, nō legibus occidere, criminofum est. Non ergo factum me in talibus, quia interdū & recte fit, sed animus male cōsulēs damnat. Si ergo animus in me, qui criminofus effectus est, & in quo origo fuit utiq; corrigatur, cur tibi non uidear posse innocens effici, qui prius fuerā criminofus? Si enim (ut supra ostendimus) cōstat quod non in facto, sed in uolūtate sit crimē, sicut mala uolūtās autore malo dæmone peccato me & morti fecit obnoxium, ita bona uoluntas mutata autore bono deo

deo, innocētiæ me reddit & uitæ. Similis causa in cæteris criminibus. Et hoc modo fides nostra nō inuenitur naturalibus rationibus aduersari, dum remissio peccatorum non gestis quæ mutari non possunt, sed animo quē de malo in bonum uerti posse certum deputatur. Sed ultimus iste sermo qui resurrectionē prænunciat, summam totius perfectionis succincta breuitate concludit. Quamuis etiam de hoc non solum à gētilibus, sed etiam ab hæreticis fides impugnetur ecclesiæ. Nam Valentinus resurrectionem carnis omnimodo negat, & Manicheus, sicut superius ostendimus. Sed & isti qui Esaiam prophetam dicentem quidē: Resurgent mortui & suscitabuntur qui in monumentis sunt, audire noluerunt, nec Danielem sapientissimū omnium, prophetantem. Quia tunc resurgent qui sunt in terræ puluere, hi quidem in uitam æternam, hi autem in opprobrium & confusionem æternam. Inde uel in euangelis quæ recipere uidentur, discere debuerunt à domino saluatore nostro Saducæos docente dictū. Quod aut resurgant mortui nō legistis quomodo dicit Moyses in rubo: deus Abraham, deus Isaac, & deus Iacob: deus autem non est mortuorū. In quo etiam quæ sit & quāta resurrectionis gloria, in superioribus memorauit cū dixit: In resurrectione autem mortuorum, neq; nubent neq; nubētur, sed erūt sicut angeli dei. Resurrectionis ergo uirtus angelicum hominibus cōfert statum, ut qui de terra resurrexerunt, non iterum in terra cum pedibus, sed in cœlo cum angelis uiuant, quos tamen ad hoc ratio uitæ prioris admiserit: Illos scilicet qui iam non carni seruiunt, sed animæ suæ carnem castis pudicitæ frenis in obedientia sancti spiritus subiugauerunt, & omni eam uitiorum labe tenuatam, & ad spiritalem gloriam sanctificationis uirtute mutatam, angelorum quoq; meruerint consortiis misceri. Sed infideles reclamant & dicunt, Quomodo potest caro quæ putrefacta dissoluitur, aut in puluerem uertit? maris etiam quæ interdum profundo soluitur, fluctibusq; dispergitur, recolligi rursus & reintegrari in unū, & corpus ex ea hominis reparari? Ad quos primam interim responsionem sermonibus Pauli faciamus dicens eis: Insuper tu quod seminas nō uiuificabit, nisi prius moriatur. Et quod seminas non corpus quod futurū est seminas, sed nudum granū tritici, aut alicuius cæterorū seminū, deus autem dat illi corpus prout uult. Quod ergo in seminibus quæ tu in terra iacis, per annos singulos fieri uides, hoc in tua carne quæ dei lege seminatur in terra, futurū esse non credis? Cur quæso te nunc angustus & inualidus diuinæ potentiæ existimator es, ut dispersum uniuscuiusq; carnis puluerē in suā rationē colligi & reparari posse nō censeas, cum uideas quod etiam mortale ingeniū demersas in profundum terræ metallorum uenas rimatur, & artificis oculus aurum uidet in quo imperitus terram putet? Nec tantū quidem concedimus ei qui fecit hominē, quantū homo qui ab ipso factus est, assequi potest? Et cum auri esse pro-

Exo. 3.

Matth. 22.

Lucæ. 20.

M

priam

priam uenam, & argenti aliam, æris quoque longe disparem, ferri quoque & plumbi diuersas in terra species terræ latere, mortale deprehendat ingenium, diuina uirtus inuenire posse ac discernere non putabitur uniuscuiusque carnis proprium sensum, etiam si uideatur esse dispersum? Sed adhuc tenemus animas, quæ deficiunt in fide naturalibus rationibus adiuuare. Si quis diuersa semina in unum permisceat, & hæc indiscreta seminet, uel passim spargat in terram, nonne uniuscuiusque seminis quocunque loco fuerit factio. competenti tempore secundum naturæ suæ speciem germen producit, & culmum suæ formæ suique corporis reparat? Ita ergo & uniuscuiusque carnis substantia quamuis uarie & diuerse dispersa sit, ratio tamen ipsa, quæ inest unicuique carni, immortalis est. Tempore quo seminatis in terram corporibus primum uerbum dei uoluntate, cum arripserit collectum de terra, & attractum substantiæ suæ sensum reddit ac reparat in illa specie quæ mors aliquando dissoluerat. Et ita fit ut unicuique animæ non confusum, aut extraneum corpus, sed suum quod habuerat reparetur, ut consequenter possit pro agonibus præsentis uitæ cum anima sua caro uel pudica coronari, uel impudica puniri. Et ideo satis cauta & prouida adiectione ecclesia nostra symboli docet, quæ in eo quod à cæteris traditur carnis resurrectione. Vno addito pronomine tradit huius carnis resurrectione. Huius sine dubio quæ is qui profitetur signaculo crucis fronti imposito cõtegit, quo sciat unusquisque fidelium carnem suam si mundam seruauerit à peccato futuram uas esse honoris utile domino, ad omne opus bonum paratum: si uero contaminata fuerit in peccatis, futuram esse uas iræ ad interitum. Iam uero de ipsa resurrectionis gloria & de repromissionum magnitudine, si quis plenius scire desiderat, omnibus penè diuinis uoluminibus inueniet indicari, ex quibus nos cõmonitiõis tantummodo gratia pauca in præsentis loco memorantes, finem iniuncti à te opusculi faciemus. Igitur apostolus Paulus, quod resurgent mortui, talibus asserit argumentis dicens: Quod si resurrectio mortuorum non est, ergo nec CHRISTVS resurrexit: Si autem CHRISTVS non resurrexit, inanis est prædicatio nostra, uacua est & fides nostra. Et paulo post. Nunc autem CHRISTVS resurrexit à mortuis primitiæ dormientium. Quoniam quidem per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum. Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita in CHRISTO omnes uiuificantur: unusquisque autem in suo ordine initium CHRISTVS, deinde hi qui sunt CHRISTI in aduentu eius, deinde finis. Et in consequentibus addit etiã hæc

ibidem. Ecce mysterium uobis dico. Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur. In momento, in ictu oculi, in nouissima tuba (canet enim tuba) & mortui resurgent incorrupti, & uos immutabimur. Sed & ad Thessalonicenses nihilominus scribens dicit: Nolo autem uos ignorare fratres de dormientibus, ut non cõtristemini, sicut & cæteri qui spem non habent. Nam

1. Thessal. 4. & si cre

& si credimus, quia Iesus mortuus est & resurrexit, ita deus eos qui dormierunt per Iesum adducet cū illo. Hoc enī uobis dicimus in uerbo domini, quia nos qui uiuimus qui relictī sumus in aduentu domini, non praeueniemus eos qui dormierunt. Quoniā ipse dominus in iussu, in uoce archangelī, in tuba dei descendet de cōelo, & mortuī qui in CHRISTO sunt, resurgēt primi: deinde nos qui uiuimus, qui relictī sumus, simul cum illis rapiemur in nubibus obuiam CHRISTO in aēra, & ita semper cū domino erimus. Verum ne existimes hāc Pauli solius prädicatione nouella signari, audi quid etiam Ezechiel propheta olim per spiritum praelocutus sit. Ecce, inquit, ego aperiā sepulchra uestra, & educam uos de sepulchris uestris. Iob quoq; mysticis redundans totus eloquīs, audi quā euidēter resurrectionem prädicet mortuorū: Est, inquit, arboris spes, si enim abscissa fuerit, iterum pullulabit, & uirgultū eius nunq; deficit, quod si senuerit, in terra erit radix eius: Si autē in petra mortuus fuerit truncus eius, odore aquae refloreat, & faciet fruticē quasi nouella. Vir uero si mortuus fuerit, abiit, & mortalis si ceciderit, ultra iam non erit. Non tibi uidetur in his cum quodā pudore arguere homines & dicere: Ita ne est stultum hominū genus, ut cū uideant abscissae arbori uitam * recipere, ipsi nec lignis simile aliquid de semet ipsis, nec arboribus opinentur? Ut autē scias, quod uelut interrogantis, quomodo legendū sit quod dixit: Mortalis autē cum ceciderit, nō resurget: de cōsequentibus probat. Subiungit nanq; statim. Si autē mortuus fuerit homo uiuet. Et paulo post dicit: Expectabo usq; quo nunc haurit. Hāc quidem dicta sunt ad comprobationē professionis nostrae, qua confitemur in symbolo huius carnis resurrectionē. Quod enim adiunctum est, huius, uide quā consonum sit omnibus his quae de exemplis diuinorum uoluminum memorabamus: Quid enim aliud indicatur in dictis Iob, quae superius exposuimus cum dicit, quia suscitauit pellem meam quae hāc nunc haurit, id est, quae ista tormenta perpetitur. Nōne aperte huius carnis dicit resurrectionem futuram? Huius, inquam, quae tribulationum & temptationū cruciamenta nunc sustinet. Sed & Apostolus cum dicit: Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem: nunquid non corpus suum quodāmodo contingentis & digito palpantis est uox? Hoc ergo quod nūc corruptibile corpus est, resurrectionis gratia incorruptibile erit. Et nunc quod mortale est, immortalitatis uirtutibus induetur, ut sicut CHRISTVS resurrexit à mortuis, iam non moritur, neq; mors ei ultra dominabitur. Ita qui & in CHRISTO resurgūt, nec corruptionem sentiant ultra, nec mortem, non natura carnis abiecta, sed de cōditione eius & qualitate mutata, erit ergo cōpus quod resurget à mortuis incorruptibile & immortale, non solum iustorum, sed etiam peccatorū. Iustorum quidem, ut semper possint permanere cum CHRISTO, peccatorū

1. Thessal. 4.

Ezech. 37.

Iob. 14.

Al's * redire.

1. Corint. 15.

1. Thessal. 4.

uero ut absq; internitiōe sui debitas luant pœnas. Quod autem iusti sem-
 per cum domino CHRISTO permancant, iam & in superioribus edocui-
 mus, ubi ostēdimus quia Apostolus dicit: Deinde nos qui uiuimus, qui re-
 licti sumus, simul rapiemur cum illis in nubibus obuiam CHRISTO in aë-
 ra, & ita semper cum domino erimus. Nec mora sacrosancta sanctorū cor-
 pora in tantam gloriam resurrectionis mutabuntur, ut in occursum domi-
 ni suspensa nubibus & aëre uectata rapiantur: cum ipse Apostolus expo-
 nens quantū conferat deus his qui diligunt eum, dicat. Qui transformabit
 corpus humilitatis nostræ, conforme corporis filij claritatis suæ. Nihil er-
 go absurdum est, si sanctorum corpora dicantur nubibus in aëra sustolli,
 cum ad formā corporis CHRISTI, quod in dextera dei sedet, dicatur esse
 reformāda. Sed hoc sanctus Apostolus uel de se, uel de cæteris sui loci, uel
 meriti addit & dicit: Quia coexcitauit nos cum CHRISTO, simulq; fecit
 sedere in cœlestibus. Vnde cum hac & horum similia quāmplurima in re-
 promissionibus habeat resurrectio iustorum, non erit iam difficile crede-
 re etiam illa quæ propheta prædixerunt, quod iusti fulgebunt sicut sol, &
 sicut splendor firmamenti in regno dei. Quid enim difficile uidebitur eos
 fulgorem solis habituros & syderū ac firmamēti huius splendore decoran-
 dos, quibus uel uita & conuersatio angelorum dei paratur in cœlis, uel con-
 firmandi dicuntur ad gloriam corporis CHRISTI, ad quam gloriā salua-
 toris ore promissam, respiciens sanctus Apostolus dicit: Quia seminat corpus
 animale, surget corpus spiritale. Si enim uerum est (sicut certe uerum
 est) quod iustos quosq; & sanctos angelorū consortijs sociabit diuina di-
 gnatio, certū est quod & corpora sanctorū in spiritualis corporis gloriā uer-
 tat. Nec hoc contra naturalē corporis rationem uideatur esse promissum.
 Si enim secundum ea quæ scripta sunt, quod accipiens deus limum terræ,
 plasmavit hominē, credimus, & hoc est natura corporis nostri, ut uolunta-
 te dei terra uerteretur in carnem, quid tibi aut absurdum, aut contrarium
 uidetur, si eisdem rationibus quibus lutum profecisse dicitur in corpus ani-
 male, in corpus proficere spiritale credatur? Hac quidem atq; his similia
 multa inuenies in scripturis diuinis de resurrectione iustorum. Dabitur &
 peccatoribus, ut supra diximus, incorruptionis & immortalitatis de resurre-
 ctione conditio: ut sicut iustis ministrat ad perpetuitatem gloriæ, ita pecca-
 toribus ad prolixitatē confusionis & pœnæ. Sic enim propheticū definit
 eloquiū: cuius & paulo ante meminimus, ubi dicit: Et multi resurgēt de ter-
 ræ puluere, hi quidē in uitam æternā, hi autē in confusionē & opprobrium
 æternū. Si ergo intelleximus qua ueneratione deus omnipotēs pater dica-
 tur, quōue sacramēto dominus noster Iesus CHRISTVS unicus filius eius
 habeatur, & qua perfectione sanctus spiritus eius nomine atq; sancta tri-
 nitas unum sit per substantiam, sed affectu personisq; discreta: quid etiam
 partus

partus uirginis, quid uerbi in carne natiuitas, quid sacramentū crucis, quid utilitas diuini ad inferna descensus, quid resurrectionis gloria & animarum de infernis reuocata captiuitas, quid etiam ascensus ad cœlum, & uenturi iudicis expectatio, sed & sanctæ ecclesiæ aduersum congregationes uanitatis qualis haberi debeat agnitio, qui sacratorum uoluminū numerus, quæue hæreticorū uitanda conuenticula, atque in peccatorum remissione qui ad diuinam libertatem in ea quæ ratio naturalis obsistat, & ut carnis nostræ resurrectionem non solum diuinæ uocis, sed ipsius domini & saluatoris exemplum & consequentia naturalis rationis assignet, si inquā hæc secundum traditionis supra expositæ regulam consequenter aduertimus, deprecemur ut nobis & omnibus qui hæc audiunt, concedat dominus fide, qua suscepimus custodita cursu cōsummato expectare repositam coronā iusticiæ, & inueniri inter eos qui resurgunt in uitam æternam, liberari uero à confusione & opprobrio sempiterno: per CHR I S T V M dominum nostrum, per quem est deo patri omnipotēti cum sancto spiritu gloria & imperium in secula seculorum, Amen.

LIBELLVS DE SINGV

LARITATE CLERICORVM IN QVO DOCETVR

à domino fuisse reuelatum, ne sacerdotes cum scēmi
nis cōmune haberent contuberniū. Sed ne uel
lut somniatorē irrideat quisq̃, quod per
reuelationē dominū iussisse accepe-
rat, per scripturā sacra testimo-
nia ante iussum fuisse
ostendit.

Caput unicum.

Romiseram quidem uobis ante tempus epistolā filij charissimi, quæ omnium morum instituta de lege commendans summatim omnia etiam contineret quæcunq̃ uniuersis clericis generaliter ad dirigendam regulam compertunt disciplinæ. Sed quia nunc de scēminarū cōmoratione uulgariter inter uos quidā ignominiose deuoluti sunt, etiam de hac re specialiter uobis domini correptionē scribere cōpulsus sum, qui miserum me pro uestra negligentia cum seueritate cōueniens, mandare præcepit, ne clerici cum scēminis cōmorentur. Et licet hæc admonitio sola literarū mearū

M 3

autoritate

nam. Sed tamen stylus aperte reclamatur, et latinum auctorem in grauem esse clamat. Idem etiam stylus satis diuersus est a stilo in Cypriano et uerba multa paginarum latina admiscet, quæ in Cypriano non inueniunt qualia sunt, inordinatiter, contubernalitas, mulicudo, passibilitas et alia.

*Tractatus de singularitate clericorum ubi prohibetur clericis cohabitatio scēminarum in singulis et uulgaribus, et antiquis sine dubio auctoribus: Nonnulli uident esse potius oblige-
ris. quam Ky*

Gen. 37. autoritate sufficeret, tñ ne me somniatorē irideat quisq̃, sicut Ioseph fra-
 tres iriserunt: scripturarū addimus firmitatē, ut omnes sciant hoc etiā mo-
 do per reuelationē dominū iubere, quod literis cognoscit ante iussisse, nec
 nos esse adulterātes uerbū domini, aut uolētes iactāter de reuelationibus
 gloriari, sed sic ante conspectū domini referēdo nō mētiri quod loquimur,
 sicut à domino cōfidimus nos non audisse mendaciū, præsumentes uocem
 2. Corint. 4. apostoli Pauli protestantis: Non enim sumus, inquit, sicut plurimi adulte-
 rantes uerbū dei, sed ex synceritate sicut ex deo coram ipso in CHRISTO
 loquimur. In dolore itaq̃ maximo constituti de quibsdā putrefactis mē-
 bris corporis nostri, & in gemitu iacturā lamētantis ecclesiæ, quæ per segni-
 ciem redigitur per dies singulos ad nimīā paucitatem, credimus nos ex par-
 te aliqua subleuari, quod diligentia nostræ negligentia quorundā obesse
 non possit, quibus nunq̃ nostræ literæ defuerunt, quæ prr absentiam no-
 stram frequētiā omnibus pensauerunt dissimulationis suæ, ut unusquisq̃
 Prover. 1. ptoribus exclaimemus, quod Salomon cōfidenter exprobrat: Quoniā qui-
 dem uocabam, inquit, & non obaudiebatis, & extendebam uerba mea &
 nō intēdebatis, sed irrita faciebatis mea consilia, meis autē increpationibus
 nō intēdebatis. Itaq̃ & ego uestra perditioni superridebo. Gratulabor er-
 go aduersum uos cum aduenerit uobis interitus, cum aduenerit uobis su-
 bito tumultus, euersio autē simul & procella: & cum aduenerit uobis præ-
 sura & expugnatio. Erit enim cum me inuocaueritis, ego autē non exaudi-
 am uos. Quærent me mali & non inuenient: oderunt enim sapientiā. Ver-
 bum autē domini non assumpserūt, neq̃ uoluerunt meis consilijs intende-
 re. Spreuerunt enim meas correptiones: Ideoq̃ edent uia suæ fructus, &
 sua impietate satiabuntur. Ad uos nunc mea exhortatio cōuertitur, quos
 nolumus experiri talia præcipitia ruinarū. Metuite q̃tū potestis eiūsmo-
 di casus exitia. Et in ista subuersione labentiū uos experimēta perterreant.
 Nimiū præceps est qui transire contendit ubi alium conspexerit cecidisse,
 & uehemēter infrenis est, cui nō incutitur timor alio pereunte. Amator ue-
 ro est salutis suæ, qui cuitat alienæ mortis incursum. Et ipse est prouidus,
 qui sollicitus sit cladibus caterorū, sicut Salomon approbat dicens: Astu-
 tus uidēs malum puniri, uehemēter erudietur, & iterū: Cadentibus impi-
 is iusti uehemēter terrebuntur. Aduersa est cōfidentia, quæ periculis uitā
 suam pro certo cōmendat. Et lubrica spes est, quæ inter fomenta peccati sal-
 uari se sperat. Incerta uictoria est, inter hostilia arma pugnare. Et impossi-
 bilis liberatio est, flammis circūdari, nec ardere: quod Salomon non negat
 Prover. 6. dicens: Quis alligabit in sinu suo ignem, uestimenta autem sua non com-
 buret? Sic qui introierit ad uxorem proximi sui, non erit immunis, neque
 omnis qui tangit eam. Credite quaso uos credite diuinæ fidei quinimmo
 plus

Astutus alie-
 no periculo
 eruditur.

plus quàm nostræ, quia omne quicquid pollicetur nō potest fallere, dicen-
 te domino: Facilius est, inquit, cœlum & terram præterire, quàm de lege Lu. 16.
 unum apicem cadere. & iterum: Cœlum & terra transibunt, uerba autem Matth. 24.
 mea non præteribunt. Ipsi ergo nos fallimus, quotiens inordinaliter credi-
 mus, estimantes per fidem nostram legis præcepta mutari, ut inter mascu-
 los & fœminas speremus passim castitatem immobilem custodiri. Diffici-
 le quis uenenum bibet, & uiuet. Verendum est dormienti in ripa, ne cadat,
 cum dicat Apostolus: Qui se putat stare, uideat ne cadat. In hac parte ex- 1. Corint. 10.
 pedit plus bene timere, quàm male fidere. Et utilius est infirmum se homo
 cognoscat ut fortis existat, quàm fortis uideri uelit, & ifirmus emergat. De
 qua re præsumptores obiurgat Apostolus dicens: Si quis putat se aliquid Gala. 6.
 esse cum nihil sit, seipsum implanat. Pro certo implanator proprius suam
 animam decipit, qui non cauendo contraria noxijs rebus semetipse cōmise-
 rit. Ille autē tutius sibi consulit, qui circa malos semper infidus species quas-
 cunq; noxias extimescit: quorum distantia Salomon differuit dicens: Sa- Prouerb. 14.
 piens timendo declinabit ab omni malo: Insuper autem cōfidens sui mi-
 scetur iniquo. Magnum sapientiæ diuinæ consilium inuētum est, ubi timo-
 ris auxilio liberemur. Magna compendia prouidentia, ut aliquando fiat
 uirtus & uictoria per timorem. Magna remedia dominus contulit ad salu-
 tem, ut habeat & timidus laudem, sicut Salomon repetit dicens: Beatus uir Eccli. 25.
 qui ueretur omnia per metum. Inestimabilis domini misericordia, quæ un-
 diq; homini suo contulit gloriam, & incomprehensibilis pietas, quæ scili-
 cet pugnas dedit & palmas, ut confitendo masculorū sæuitiam superemus,
 & timendo fœminarum blandimenta uincamus, dummodo & de uirtute
 & de infirmitate super nos dominus glorias operetur, ut in om̃ibus & per
 omnia omnipotentem semetipse testetur, diuidens differentias triumpho-
 rum, ut tam consilijs, quàm uiribus à nobis bella uincantur, ne si uiceri-
 mus solius fidei fortitudine cōtra Salomonem uacua essent opera sapien-
 tiæ. Nunc igitur sapientiæ arma gestanda, ubi fœminei & uirilis sexus cer-
 tamen indicitur. Vnde Salomon sic instruit dicens: Prudentiam, inquit, fac
 notam tibi, ut te seruet à muliere aliena & pessima. Videte nunc pruden-
 tiam in isto bello, non fidem nobis datam esse uictricem, quæ nos timidi-
 tatis remedio liberasset, & cōtemplamini quæ sunt modo arma sumenda.
 si uultis habere legis auxilia. Estote timidi, ut sitis intrepidi, & licet timor
 in certamine infirmitas esse uideatur, tamen secundum uerbum Apostoli:
 Virtus in infirmitate perficit. Separamini deprecor, separamini à cōtagio 2. Corint. 12.
 ne pestifera. Quantūcunq; fuerit unusquisq; longius ab aduersis, tantum
 non sentit aduersa. Minus uoluptatibus stimulat, qui non est ubi fre-
 quentia est uoluptatum. Et minus auaritiæ molestias patitur, qui diuitias
 non uidet. Si admittimus Apostolum dicentem: Qui uolunt, inquit, diui- 1. Timoth. 6.
 tes fieri,

Aculeus pec-
cati forma
mulicris.

Eccī. 25.

Gen. 3.

1. Corinth. 4.

Prover. 5.

Luce. 13.

Adā seductus
ab Eva.

tes fieri, incidunt in tentationem & muscipulas diaboli, & desideria mul-
ta & inutilia & noxia, quæ mergunt hominem in perditionem, & in interi-
tum. Non aliter tentationibus subiaceret, qui iunctus est foemina, in qua ni-
hil est aliud nisi quod feriat proximantem. Aculeus peccati facta est for-
ma foeminea, & mortis conditio non aliunde surrexit, nisi de muliebri sub-
stantia. Quod Salomon ad nostram sollicitudinem memorat dicens: A
muliere factum est initium peccati, & propter hanc omnes morimur. Inde
mortales tenemur, nec teneri timemus. Quid si iam immortales essemus?
Per mulierē liberauit nos equidem CHRISTVS. Sed unde adhuc mori-
mur formidare debemus. Tūc liberatio ipsa cōstabit in foemina, si à nobis
mors reuincatur, quæ per foeminam uenerat. Cæterum si adhuc per mulie-
rem circa nos scandala dominātur, liberationis CHRISTI fecimus pro cer-
to dispendium. Siquidem in futurum spes ista libertatis manet, quam fi-
dei nostræ CHRISTVM credimus contulisse, ut tunc nobis omnino mu-
lier non noceat, cum & ipsa mors fuerit euacuata. Nam si modo putamus
nos intentabiles esse muliebribus iaculis, quid ergo restat cœlestibus re-
gnis? Non immerito tales sensus Apostolus increpat dicens: Iam satiati
estis, iam diuites facti estis, sine nobis regnatis, & utinam regnetis. Tēpus
ergo luctaminis adhuc geritur, & mors per foeminam adhuc usq; grassa-
tur. Mentior si non uidemus exinde interitus plurimorū. Quanti & qua-
les episcopi & clerici simul & laici post confessionum uictoriarūq; calcata
certamina, post magnalia & signa, uel mirabilia usq; quaq; monstrata, no-
scuntur cum his omnibus naufragasse, cum uolunt in nauī fragili nauiga-
re? Quantos leones domuit una infirmitas delicata, quæ cum sit uilis & mi-
sera, de magnis efficit prædam? Quod Salomon loquitur dicens: Preciū
meretricis tantum est unius panis, mulier autem præciosas animas capit.
Ante nos ista tractantur, & nullis terroribus coercemur. Quid faceremus
si opinionibus tantūmodo gestas historias audiremus? Sed hæc est sem-
per incredulitas humanæ duriæ, ut non solum audiēdo, sed etiā uidendo
non credat alteros interisse, nisi & seipsam uiderit interire, nec sociorum
mortibus quatitur, dum illos emeritos aut inualidos opinatur. Se autem
multū mereri, aut multum ualere fiducialiter putat, nesciens præberi cun-
ctis exempla, cum fuerint quibusdam irrogata supplicia, sicut dominus in
euangelio proponit & dicit: Putatis quod hi Galilæi præ omnibus Galilæis
fuerint peccatores, qui talia passi sunt? Non dico uobis: nisi poeniten-
tiam habueritis similiter perietis, sicut illi, supra quos cecidit turris in Sy-
loë, & occidit eos. Putatis quoniam & ipsi debitores fuerunt præ omni-
bus hominibus habitantibus in Hierusalem? Non dico uobis: si non poe-
nitueritis similiter perietis. Miramur, si Adam per Euam seductus est,
quem nulla moriētium exempla præcesserant nisi iussio una cōstrinxerat,
cum

cum modo nos nec innumerabiles mortes, nec infinita iussa compescant?
 Quibus cōuenienter dicitur secundum increpationem domini, Si Adam
 uidisset mortes, quæ factæ sunt in uobis, olim in cilicio & cinere pœnitenti
 am egisset. Dico autē uobis, quoniā Adæ tolerabilius erit in die iudicij, q̃
 uobis. Longe sit pestis ista & lues, & clandestina perniciēs. O quā inordi-
 nabilis fœminæ propinquitās iaculatur, cuius uicinia est delictorū latroci-
 nium. Non est in hac societate synceritas approbabilis, quæ collisiones ha-
 bet uelut quibusdā fluctibus turbulentas. In hac familiaritate nō habitat
 amica concordia, quoniā non nisi discordantes inimicitias creat. Fecit equi-
 dem uiro dominus mulierem adiutricem, sed serpentis inuidia personam
 sumpsit hostilem. Quod si illa de uiro suo nata usq; hodie ipsum cui iun-
 gitur, tentat, quanto magis illa quæ copulatur nulla lege coniuncta? Et si
 illi qui duo sunt in carne una concreti tentationibus mutuis inuicem pun-
 guntur, quid facient hi qui in una carne nec nati, nec iuncti sunt? Præsertim
 quia nec deum iam inuocare permittit, qui charitate alterius auocatur, nec
 finitur cogitare diuina, qui sibi quæsiuit cui exhiberet domesticam curam.
 Propter quod sic Apostolus cōsulit dicēs: Volo uos sine sollicitudine esse. *1. Corinth. 7.*
 Qui sine uxore est, sollicitus est quomodo placeat deo: qui autē habet uxo-
 rem, cogitat quæ sunt huius mūdi, quomodo placeat uxori. Quid est nūc
 quod in hac cōiunctione delectet, in qua sūt solæ pugnæ? Aut quæ utilitas
 fauet, ubi nō sunt officia cōiugalīa, quādo nec ipsa possunt esse secūra? Ca-
 suale est omne qd̃ fœminæ est, & copulatio eius semp infesta est. Fœdere
 suo magnas molestias præstat, & cui adhæserit contra fas, insanabilē inge-
 rit plagā. De carbonibus scintillæ dissiliunt, de ferro rubigo nutritur: mor-
 bos aspidēs sibilant, & mulier fundit concupiscentiæ pestilentia, quam Sa-
 lomō sic comparat dicens: De uestimentis procedit tinea, & à muliere ini-
 quitas uiri. Volo scire quæ sit affectio ista communis, quæ morbi dissensio
 semper ambigua, quæ propositū suū nutantibus consilijs impugnando
 cōturbat. Vt quid sibi adhibuit mulierem, qui ducere cōtempnit uxorem?
 Omnis qui nō māducauerit carnē, ut quid habitationē suā, carnis appa-
 ribus replet? Et qui non biberit uinum, quid uini oblectatione perfruit?
 Quasi non aliquoties habendo, nec gustando copia esculentis animus pa-
 scitur, & uini odoriferi sola fragrantia suscitatur sæpius animus, quid per hy-
 pocrisim uult ab hominibus abstīnens dici, & in secreto carnibus & ebrieta-
 te distendi? Habent multi diuitias quas suis usibus negant, sed pro cupi-
 ditate cōseruant, qbus si nulla cupiditas inhæssisset, nec cupiditatis insignia
 possiderent. At uero quia cupiditate possessi sunt, perfruuntur animo qd̃
 usu non tangūt. Ita his qui despexit uinculū nuptiarū, & aliter uinculis fœ-
 mineis obligatur, q̃uis nullo concubitu misceatur, desiderio tamen, uisu,
 colloquio

Matth. 23.
 Marci. 10.

Mulier uirt
 a diutorium.

1. Corinth. 7.

Eccī. 42.

colloquio, cōiunctione semp oblectat. Nam si desiderium fœminæ nō haberet, nunquā fœminā suis oblectamentis assumeret. Imò uero insuper mihi suum spectum placitū dedit, qui non legitimā duxit, & legitimā recusauit, nisi fallor in publico argumētatus est hominibus promittere sanctitatem, & in occulto sine uxore non esse. Duo argumēta sanctitatis & libidinis hinc & inde miranda sunt, quæ utraq; inuicem tegunt, & utraq; inuicē produnt. Ingeniosus, eunuchus, & mœchus inuidet sibi dum consulit, & dum quarit utrumq; neutrum facit, ut sanctus minime deputetur, qui non uera cōiunctione perfruatur, cum Paulus apostolus dicat: Alligatus es uxori? ne quasi seris solutionē. Solutus es ab uxore? ne quasi seris uxorem. Sed cōsentio non esse castitatis huius pudicitiam uiolatam. Suspiciosus tamē malam porrigit famā, & pudicitiae bonum frustra intrinsecus laborioso agone custodit, quod forinsecus efficit infamari, destruens magisterium Pauli prouidentis pariter & monentis: Vt quid, inquit, libertas mea iudicatur ab infideli consuetudine? Si ergo gratiae participo, ut quid blasphemor pro eo quod gratias ago? Peius est quā mœchari continentiam ducere criminofam, & infamē ferre sanctimoniam. Blasphemia ingerit religioni quā contulit, qui quod cōfiteatur non ante omnes impleuerit, ne Christianitas credatur esse fallacia, & mœchatio uideatur esse sanctitatis uelamento uestita. Propter quod dominus in euangelio sic præmonet dicens: Sic luceat lumen uestrum coram hominibus, ut uidentes opera uestra bona magnificent patrem uestrum qui in coelis est. hoc sequitur & Paulus apostolus dicens: Non ergo blasphemet bonum uestrum. & iterum: Prouidentes bona non tantum coram deo, sed etiam coram hominibus. Et alio loco: Siue ergo māducatis, siue bibitis, siue aliud quid facitis, omnia in gloriam dei facite. Et estote sine scādalo Iudæis & Græcis, & ecclesiae dei, sicut & ego per omnia omnibus placeo. Sed opponitur forsitan, quid est quod ipse iterum dixerit? Si hominibus placere uellem, CHRISTI seruus non essem. Nunquā se quaecunq; dicta legis excludunt, sed certis locis responsa uniuersa defixa sunt. Illic placere hominibus nō licet ubi uoluntas hominū non capit domini uoluntatē. Vbi uero acceptant homines, quod ad gloriam proficit dei, innotescere omnibus ipse Paulus apostolus præcepit. Vnusquisq; inquit, nostrum proximo suo placeat ad bonam ædificationem. Quale ergo præmium sanctitatis expectat qui nō solum blasphemiam sanctitatis ab infidelibus prouocat, sed etiam, fidelibus perniciosum puabet exemplar, ut infirmi sub prætectu dilectionis subtiliter fornicentur, & pidiis impudicissimæ castitatis præbeat magisterium, destruēs quod Paulus apostolus cōminat: Perit, inquit, frater infirmus in tua cōscientia, ppter quē CHRISTVS passus est? Sic autē peccātes in fratres & percutientes conscientiam eorū infirmā in Christū peccatis, & quidē nō hoc iuuenibus

1. Corinth. 7.

Ibidem. 10.

Matth. 5.

Rom. 14.

1. Corinth. 10.

Obiectio.

Galat. 1.

Ro. 15.

1. Corinth. 8.

iuuenibus tantū, sed & senibus congruit fratrum imbecillitati cōsulere, ne sci-
nectus perire prouocet iuuentutē, ex qua debent omnia salutaria docu-
menta procedere, sicut Eleazarus in libro Machabæorum profitetur & di-
cit: Præmitti malo in infernū, q̃ patrias leges deserere, nō enim ætatem no-
stram dignū est fingere, ut multi adolescentiū arbitrati Eleazarū nonagin-
ta annorū transisse ad uitam alienigenarū, & ipsi ppter meā simulationē,
& ppter modicū & corruptibile tempus uitæ per me seducant, & odiū ac
maculam senectuti meæ acquiram. Ille maluit uitam suam tormentis obij-
cere, quā cuiq̃ magister perditionis existere, & nos ubi nulla tormenta
sunt, fluxibus solis nolumus saluandos fratres antepone, nec contenti su-
mus ullis cruciatibus tam nobis prodesse, quā cæteris, cum ille noluit ui-
uere moriturus, sicut inferius prosecutus est dicens: Quamobrem fortiter ui-
ta excedens, senectute dignus apparebo, adolescentibus autem exemplum
forte relinq̃, ut prompto animo ac fortiter pro grauibus & sanctis legi-
bus honestæ morti succedant. Cum hoc etiam laicos deceat, ne aut extrane-
is occasionem blasphemandi, aut fraternitati opportunitatē fornicationis
opponant, tum maxime clericos uehemēter necessitas ista cōstringat, qui-
bus aut religio blasphemata, aut fraternitas perdita pœnas duplices irro-
gabit. Nec inuenient in iudicio domini ullum omnino solatium, qui alieni
genis & fratribus peccandi fomitem ministrarūt. Propter quod sic Paulus
apostolus Titum instruit dicēs: Te ipsum bonorū factorū præbens exem-
plum in doctrina, in integritate, in grauitate, in uerbo sano atq̃ irreprehen-
sibili, ut aduersarius reuereatur nihil habens de nobis dicere malī. & iterū:
Omnibus, inquit, fidem bonā ostende, ut bonam doctrinā saluatoris do-
mini nostri præferant in omnibus. Sic & ad Timotheū scribit dicens: For-
ma esto fidelibus in sermone, in cōuersatione, in charitate, in fide, in castita-
te. Qd' & Petrus apostolus hortat' dicens: Cōuersatio, inquit, uestra in gē-
tibus bona sit, ut in eo quod detrahūt de uobis tanq̃ de malefactoribus,
de bonis operibus uestris glorificent deum. & iterū: Quoniā sic est, inquit,
uoluntas dei, ut beneficientes obmutescere faciatis stultorū hominū igno-
rantia. Nec quisq̃ sibi proponat & dicat, * habere uolo quod uincam, hoc
est enim dicere, uiuere desidero sub ruina. Quis tam stultus qui arētari cu-
piat ad laborem, cui offertur delicatus triumphus? neq̃ enim duplex triū-
phus est sub sceminæ presentia probari uictorem, quā est in singularita-
te seruare integram sponsionem sanctimonix. Et cum sit unus titulus glo-
riarū, hoc loco unus fortis est, qui satis laborat, & cum illo qui parum labo-
rando uicerit, pariter muneratur. Quid quōd ille qui minimo cōsumatus
ascribitur, qui se omni tempore scemineis affectibus ostentat abscessum?
Quia eum dominus in euāgelio perfectum uocat, qui totū suis usibus am-
putauerit patrimoniū. Certe etiam cuicunq̃ quotidiani triumphī pro ca-
stitute

2. Mac h. 6

Eleazari con-
stantia.

Titum. 2.

Ibidem

1. Timot. 4.

1. Petri. 2.

Ibidem

Al's * uiuere.

Matth. 19.

- Gal. 5. Nitate non desunt, quia nunq̃ desiderijs carnalibus spiritũ cessat infestare corpus humanũ: quod Apostolus affirmat dicẽs: Caro, inquit, concupiscit aduersus spiritũ: spiritus autẽ aduersus carnẽ. hæc enim inuicem aduersantur sibi, ut non quacũq̃ uultis illa faciat. Habes nunc carnẽ tuam, quã superes semp. Quid tibi uis alterã uelle cõducere? Nemo super unã febrem cupit adhibere peiorẽ, ne incipiat Hemitritæo insanabili laborare, cui nullus ualeat medicus subuenire. Neq̃ aliquis super onus propriũ tollit insuper alienũ, ne oneribus duobus oppressus usq̃ ad inferos demergat. Vnde sic Hieremias propheta docet sanctitatis pondus singulariter sustinendum. Bonũ est, inquit, uiro cum portauerit iugum graue in iuuentute sua, sedebit singulariter & silebit, quoniã tulit super se iugũ graue. Sed si quisq̃ malignus obsecutor ad dictũ apostoli Pauli confugiet dicentis: Onera uestra sustinete inuicẽ, & sic implebitis legem CHRISTI. Non hæc sunt onera, quæ Paulus apostolus imperat subuehenda, sed ut tolerãtes nosmetipsos discordia nulla discernat, & in tentationibus cõstitutis fratribus mutua praebeamus auxilia, non ut ipsi nobis tentamẽta per fœminas procuremus sed ut tentamentorũ magis pondera subleuemus, cum sciat quale sit sanctitatis iugum, quod uix singulare portetur. De quo non solum ipse, sed & dominus uoluit certum diffinire præceptum dicens: Non omnes capiunt uerbum istud, sed quibus datum est. & iterum: Qui potest capere capiat. Si ergo difficile singulariter magnitudo istius ponderis toleratur, quomodo tolerabitur si geminatis ponderibus prae grauetur? Et si singulares penẽ oẽs uix durant carnales insidias sustinere, quid faciunt illi qui ex utroq̃ latere gladijs impendentibus non contantur incubere? Plus dico. Si mariti & uxores desideria cõiugalia quotidie gerentes sibi non sufficiunt, quid agunt illi qui ad augendas impugnationes fœminis sociantur? Ex improviso uel transeunter ad horam fœmineus aspectus occurrẽs uelut sagittas alienis oculis iactat. Quãdo libera non est simplex reuerẽtia quid illic geritur ubi libertatis sumit mulier in cõtubernalitate constantiã? quãdo in domesticis negocijs nũc lacertos ac fœmora lanificis opibus nudat, nũc astutans detegit membra, nunc fatigata iactatur, aut in risum aliquãdo dissoluitur, nunc blandicias exhibet, & quod est uenenosius super cuncta, psallere delectatur, aut canere? Cuius cantu tolerabilius est audire basiliscum si bilantem. Contra quam Salomon sic nos cautos efficit dicens: Cum saltatrice noli assiduus esse, nec audias illam, ne forte dispereas in efficacia eius. Taceo reliqua, quæ magis pudenda sunt quàm dicenda, solum hoc dico, in dolore, uel in ira mulierem, * atq̃ conſpicere, iam non est sine mulcedine. Quid dicimus, si uideas iocundantem, aut quod est deterius blandientẽ? Semel dixerim, omnis incõueniens sodalitas mulierum gluten est delictorum, & uiscus toxicatum, quod diabolus aucupatur. Incõgrua est sodalitas fœminarũ
- Hemitritæus, febris tertiana una & diſſidia.
- Thren. 3.
- Galat. 5.
- Matth. 19. ibidem.
- Mulierũ insidie & laquei
- Ecc̃i. 9
- Al's * frangi.
- Ecc̃i. 9.

foeminarum. Quarum sodalitatem ita nos rursum Salomō docet in omnibus praeuere: Cum aliena, inquit, muliere ne sedas omnino, & ne alterceris cum illa in uino, ne forte declinet cor tuum in illam, & sanguine tuo labaris in perditionem. Postremo si animum nostrum cōfidimus in hac communitate durare semper, uel illud apud nos debet esse suspectum, ne ipsae quae nobiscum conueniunt in nos ipsos forsitan moueantur, aut in alteros amores praeapida aetate incitamentis furialibus stimulentur, & erit nobis causa quod peius est sine causa, ut fornicatio nos maculet aliena, apud quos suggeritur ceteris occasio lupanaris, & crimine alieni reatus absorbeamur, qui nos ipsi subornamus immundiciae lenocinium. Propter quod apostolus Paulus de similibus ita nos instruit dicens: Si propter escam frater tuus scandalizatur, iā non in charitate ambulas. Noli esca tua illum perdere, propter quem CHRISTVS mortuus est. & iterum: Bonum est non manducare carnem, neque bibere uinum, neque ostendere in quo frater tuus offendit, aut scandalizatur, aut infirmatur. & alio loco: Hoc, inquit, iudicate magis, ne ponatis offendiculū aut scandalum fratri. & de semetipso sic ait: Propter quod si cibus scandalizat fratrem meū, iam non māducabo carnem in aeternum, ne fratrem scandalizem. Cum ergo nos pulsat coniunctionis huius molestia de testabilis, & si adulteros non potest facere, facit tamen peiores adulteris & incestis. Quis enim cordis alterius scrutator qualitatem uniuscuiusque perpendat, & pro altera persona contra satanam repugnator, circa deum uero idoneus fideiussor esse praesumat? De semetipso demens est, qui aliquid pollicetur, ne dicam si etiam pro foemina sponsionem ponere uideatur, cū Paulus apostolus sic de se pronūciat dicens: Non quia iam accepi, aut iam iustificatus sum, aut iam perfectus sum, sequor autē si quo modo comprehendā, in quo & cōprehensus sum a CHRISTO, fratres ego me non arbitror comprehendisse: Vnum tamen: posteriora quidem obliuiscens ad ea quae sunt ante pedes, ad regulam sequor, ad palmam supernae uocationis domini nostri IESU CHRISTI. Quicunque ergo perfecti sumus, hoc sentiamus: Mihi, inquit, pro minimo est, ut a uobis iudicer, aut ab humano die, sed neque me ipsum iudico: qui autē iudicat me, dominus est. & alio loco: Beatus, inquit, qui non iudicat semetipsum, in quo probat alium. Quamuis ergo nos nec de nostra stabilitate certum aliquid habeamus, qui sine cessatione concutimur inter fluctus seculi sustinentes procellosos incursus, tamen si alicui tanta fiducia est de immobilitate propriae firmitatis, saltem sollicitus reformidet, ne ipse sit scandalum uisibus alienis, sed terreatur uoce domini comminantis: Vah, inquit, huic mundo ab scandalis, ueruntamen, uah homini illi per quem scandalum uenit. Si has domini comminationes religioso corde metuimus & reueremur, plus de alijs quā de nobis extimescamus periculum nostrū, qui mutuis, testate apostolo Paulo, utilitatibus obligamur:

N Non

philip. 2. Non quæ sua sunt, inquit, singuli cogitantes, sed quæ aliorū. & iterum: Ne-
 1. Cor. 10. mo quod suum est quærat, sed quod alterius. Sed aliquis arripiens de ipso
 Rom. 14. Paulo quod opponat: Vnusquisq; inquit, uestrum pro se rationem reddet
 deo, & unusquisq; suam sarcinam portabit. Qui non vult ergo pro altero
 reddere rationem, nec causis eius, nec negocijs debet particeps illicitus inter-
 esse, & qui liber uel immunis circa sarcinas alienas conatur existere, nihil ali-
 enum contraria conditione teneat infra se. Nā necesse est ut ratione alterius
 subiiciatur, qui negotium tractauerit alienū, Oportet eū damno perstringi
 uel dispendio sarcinarū; apud quē sub incerta custodia fratris sarcinæ perie-
 rūt, quia quicquid in domo nostra sub minus idonea tutela perditū fuerit,
 aut latrones effregerint, nostrū est, & à nobis exigetur quicquid per inertiam
 nostrā male commissum custodit. Tunc uero ab inuicem liberi sumus, si nihil
 Obiectio. apud nos de re alterius referuetur. Forsitan aliquis dicat: Ergo nec ad domū
 orationis debemus pariter conuenire, ne aliquis aliquem scandalizet. Hære-
 tica professionis est ista contradictio calumniosa, quæ de bonis præscribit,
 ut asserat mala, & de sanctitate præiudicat, ut immundiciam subtiliter in-
 troducat. De licito calumnias facit, ut obtinere illicitū possit. Propter quod
 1. Cor. 11 apostolus Paulus hæresi huic ante præscribit dicens: Veruntamen neq; mu-
 lier sine uiro, neq; uir sine muliere in domino. Absit, absit ut ubiq; foeminae
 præscribantur, aut ubiq; permissio tribuatur. Habent loca sua circa maritū,
 circa filios, circa fratres, circa parentes, circa seruos, & in domo orationis tan-
 tummodo iuxta cunctos clericos. In mansione autem una sine cognatione
 competenter non habent socios. Hæc est libra quæ stat. Stare uero non po-
 test quicquid inclinauerit libra, dicēte scriptura: Non declinabis in dexterā,
 Prouerb. 4. neq; in sinistram, & dominus in euangelio: Quod amplius est, à malo est.
 Matth. 5 Disce nunc temperatiæ modum, qui per licentiam quæris excessum. Ama
 foeminas inter sacra solennia, & odio habe in communione priuata: si uis
 Ecclesiastes. 3 Salomonis tenere doctrinam: Tempus, inquit, amandi, & tempus odien-
 di. Tunc ergo cauenda sunt foeminae participia, quando geritur carnalium
 curarum cōtinua unanimiter frequētia, quoniam inter curas suas caro sem-
 per incitamenta cupidinis prouocat, & illic parit fomenta peccandi, ubi per-
 tractans commoda sua temporalis uitæ cogitationibus senserit paululum
 sapien. 9. relaxari, sicut Salomon asserit dicens: Deprimit terrena cogitatio sensum
 multa cogitantem, In conuentu uero sacrorum ubi spiritus dominatur, an-
 cilla semetipsam cognoscens, perdit suæ uoluptatis usum, perdit & luxum
 dum tractantur coelestia, dum celebrantur sancta mysteria, tota humani-
 tas occupatur, ubi non humilia, sed diuina sunt omnia, ubi ueneratio uel
 tremor & terror incutitur, animis uniuersis sepulta est perfecte substantia car-
 nalis. Inter ipsa ferè carnis mercimonia multi uoluptatē corporis negligūt,
 scilicet quando à legionibus exercitia meditantur armorum, aut crepatu
 bus

bus forum, aut resonant literis auditoria, aut negotiatores cōmertīs instan-
ter incumbunt, aut artifices in artificia ipsa propensi sunt: quāto magis ubi
non carnale opus hominum, sed spiritale geritur angelorum? Nihil illic im-
pugnationes possunt, ubi & ipsi dēmones cedūt, & nulla sexus alicuius per-
mittit considerari distantia, ubi nec aetas nec dignitas, sed sola æqualitas re-
gnat, atq; ut plenius dicā, omnes illic tales sensus accipiūt, & ut ipsa cōiugali-
tas ignoret, ubi CHRISTVS loquitur, audit, attenditur, & per omnia, & in
omnibus solus est totū, testante Apostolo & dicēte: Vbi non est, inquit. Iu- *Coloss. 3.*
daus & Græcus, circūcisio & præputiū, Barbarus & Scythia, masculus & fœ-
mina, seruus & liber, sed omnia & in omnibus CHRISTVS. Hunc planè cō-
uentum gloria est celebrare cum fœminis, in quo nulla est discretio qualita-
tis, ubi tantum licet omnes æquare sine aliqua differentia, ut nec in ipso ba-
ptismate cuiusquā nuditas erubescat. Vbi Adæ & Eux renouatur infantia
nec exponit, sed potius accipit tunicā. Quod si & illic sit aliquis diabolo pe-
ior, qui seminarū aspectibus feriat, de nullo tamen cōgregatio uestra cul-
patur, quæ propter cœlestia, non propter terrena colligitur. Veruntamen si
quis illic luxuriosis obtutibus fuerit, nullo modo alterū lædit, qui nō ad ho-
minem, sed ad CHRISTVM pro salute processit. Quinetiam de suis contra-
dictionibus contradictores excludā, ut nō meis, sed suis propositionibus ce-
dant. Si inter festa sancta potest communis cōuentio scandalizari, ubi ten-
tator ipse diabolus tremat, quis illic stabilem se esse promittit, ubi tētator au-
denter occurrit? & si illic periclitamur, ubi dei præcepta nos cōgregant, quid
agimus ubi dei iussa nos separant? & si turbamur illic ubi dei uoluntate
munimur, quāto magis ubi non solum diabolum, sed etiam dominum ha-
bemus aduersum? Cum sacrosanctis em̄ & iustis nobis protectio ministra-
tur, sicut Esaïas ait: Legem, inquit, in adiutorium dedit, sine iussionibus ue-
ro diuinis nullū potest esse præsidium. Aliud est quod deus imperat facere,
& aliud uoluntati eius obistere. Cuius ita sunt mandata seruanda, ut si ali-
quid iusserit quod secundum homines iniustum esse uideatur, iustum cre-
datur & fiat: & si iustū iusserit, iustum reputetur & fiat, cum sine iustitia non
potest esse quod mandat, qui potens est iniusticiam iustificando uocare iu-
sticiam, & iusticiam reprobando iniusticiam probare transuersam, cuius uo-
luntas est sola & uera iusticia. Si enim totum quod gerimus, ad hoc tantū,
modo gerimus, ut domino placeamus, profecto hoc solum erit iustū quic-
quid uoluerit, & iusserit, & probauerit deus, cui placere gestimus. Nam cū
serui non possint à semetipsis scire quid suis dominis placeat, nisi domino,
rum sequantur imperia, & utiq; homines hominū similium sibi non ualeāt
utilitates agnoscere, nisi acceperint quod obseruent, multo magis mortales
nesciunt immortalis dei iusticiam comprehendere, nisi ipse iusticiarum sua-
rum dignetur iudicia demonstrare: Sicut Salomon approbat dicens: Quis *Sapie. 9.*

*Lex in adiuto-
rium data.*

*Voluntas dei
iusticia.*

N 2 enim

enim hominū poterit scire consilium dei: aut quis poterit cogitare quid uelit deus? Cogitationes immortalium timida & incerta prouidentia nostra. Corpus enim quod corrumpitur, aggrauat animam & deprimat terrena inhabitatio sensum multa cogitationem. Difficile aestimamus quae in terra sunt, & quae in prospectu sunt inuenimus cum labore, quae in caelis autem sunt, quis inuestigabit? Sensum autem tuū quis scit, nisi tu dederis ei sapientiam, & miseris spiritū sanctū de altissimis? Et si correctae sunt semitae eorū, qui in terra sunt, & quae tibi placent, didicerint homines, & per sapientiam sanati sunt ambulantes in tenebris sibi metipsis lumen nō possunt ostendere, nisi ultioneū seipsum nō uidentibus offerat lumen. Ita humana caecitas ad deū non dirigit uiam, nisi ipse lucernam legis ostendat. Vnde Dauid sic loquitur dicens: Lucerna est, inquit, pedibus meis uerbum tuum, & lux semitis meis. & iterum: Praeceptum domini lucidum illuminās oculos. Hoc est ergo luciferum quodcūq; fuerit à deo intimatū, & hoc deo dignum, quod ipse deus uoluntati suae fatetur acceptum, ut exerceat per omnia dominatū. Alioquin nec nos serui adscriberemur, nec ipse dominus haberetur, si secundum uoluntatem nostram permetteremur impendere seruitutem, & arbitrio nostro nō dei eligeremus exercitamentā iusticiae. Tales Paulus apostolus uanificat dicens: Ignorantes, inquit, dei iustitiam, & suam uolentes statuere, iusticiae dei nō sunt subiecti. Tollantur nūc ē medio ambages istae tā uanae & querimoniae inaniter calumniosae. Ad spirituales actus cū foeminis deo iuuante, nō metuimus adunari, qui per dei iussione iusticiā nos credimus operari, ex qua nobis scimus munimenta supponi. Priuatim uero cōtinentibus q̄ plurimū clericis & uirginibus hospitia separanda sunt, quia quod deus iniquum iudicat, iustum esse non potest. Contuberniū tamen (& si nulla in ipso contubernio turpis consuetudo nascatur, accedat) quia impossibile est iniquitatem ad uictoriam peruenire, quae contendit cōtra dei iussa pugnare. Quantum enim lex obedientibus suggerit adiutorium, tantū inobedientibus incitat peccatum, dicente Apostolo: Virtus, inquit, peccati lex. Qui nos ergo iussit, ut in sacris suis cum foeminis triumphemus, ipse iubet ut priuatim pugnas foemineas caueamus. Sunt equidem necessitates aliae, quae nos quoq; priuatim foeminas uidere compellant, sed etiam ipsae diuini operis uel praeccepti imperant efficaciam, ut uisitemus, ut solatia praebeamus, ut hortamenta uitalia salubriter intimemus: nec tamen & in ijs officijs minor cura agenda est pro moribus nostris, ut clarescant in nostra operatione indicia puritatis. Seueritas non desit, quae sub clerico foeminam possit astringere, ut ipsam consolationem nostram suscipiat cum tremore, & ita sentiat uisitationis affectum, ut clericum uideretur. Ac ne tardius sit euagari per singula, totum quicquid agimus honestum esse potest, si semper in nobis signa honestatis eluccant, sicut Paulus apostolus uniuersa complexus est dicens:

Psal. 118.

Ibidem. 18.

Roma. 10.

1. Cor. 15.

dicens: Omnia uestra honeste fiant. & iterum: Sic præcipimus, inquit, uobis, ut honeste ambuletis. Non bene succedit quicquid agitur passim, & sanctum non est, quod geritur sanctum, nisi sancte quod sanctum est peragatur, sicut Salomon asserit dicens: Qui enim custodierint iuste iusta, iustificabuntur. Synceriter ergo synceritas ipsa seruanda est, & omne quod uoti est etiam in actu signandum est, ne aliud uota cōmendent, & aliud actus insinuent. Vndiq; probanda est institutio uoluntatis, & undiq; cōsummandus est cursus uniuscuiusq; certaminis, ne minus sit aliquid ad triumphū, si non plenius dimicetur. Hinc Paulus apostolus introducit documēta certaminū: Sed & qui in agone, inquit, certat, non coronabitur, nisi qui legitime certauerit. & iterum: Nescitis, inquit, quoniam qui in stadio currūt, omnes quidem currūt, sed unus accipit brauium: sic currite, ut comprehendatis. Omnis enī qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet, & illi quidem ut corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptā. Plenitudo est ergo sanctitatis & palma perfecta, ut ex omni parte secum non habeat quod recuset, ne quod profitetur odisse, tenendo uideatur amare. Quod si aliquis dicit, captiuum teneo aduersarium meū, cui semper insultem, uideat ne forte aduersus eum captiuus incipiat præualere. Nunq̃ securus cum thesauro latro tenet inclusus, nec intra unam caueā habitans cū lupo tutus est agnus. Ipse se uoluit superari, qui hostem propriū in suas portas induxit: & intestinū gladiū sibi ipse supposuit, qui locum habitationis suæ aduersarij ingressibus reuerauit: & qui fretus est cōuersari cum scandalo, sine causa dicit, pacatus uolo esse cum diabolo, cōtra Apostolū dicentem: Nolite locū dare diabolo. Omni ergo modo muniendus est locus, ubi fuerit thesaurus absconditus, ne per unam cauernā totum parietem latro suffodiat. Nam si de foris expugnans uix muris expellitur, quantū ualebit si infra muros acceperit habitaculū? & si illi qui contra eum claudunt, aliquotiens ab eodem capiuntur, quāto magis ille qui ultroneus illi patefecerit ingressum decipitur? cum dicat Salomon: Si iustus uix saluus fit, iniustus ubi parebit? Omnes ergo rimæ ne dicam portæ claudendæ sunt, ne per unum foramen castra omnia penetrentur, & uniuersa componenda sunt munimenta, ne per modicum non munitum tota ciuitas ruat, sicut Salomō repetit dicens: Qui spernit modica, paulatim cadit. Sic stupeo autem huius peruersitatis arbitriū, ut à clericis ad cōmunitatem fœmina magis quàm masculus eligatur. Nunquid tantum mulier utilior est commodis clerici, quantum prodest masculus continens, uel puer masculo continenti? aut ipsa erit decens utilitas, quam indecens cōmunitas facit? & ubi erit, quod Salomō ait? Omne animal diligit simile sibi. & iterū: Volatilia ad sibi similia cōueniunt. Sed & si fœmina utilior existimatur, non oportebat carnalia emolumenta præponere utilitatibus spiritaliū commodorū, & expediebat qualemcunq; uirum inutilem sustinere pro exi-

1. Cor. 14.

1. Tess. 4.

Sapient. 6.

2. Timo. 2.

1. Cor. 9.

Similitudines

Eph. 4.

Prouerb. 11.

Ecc. 19.

Ibidem. 13.

Ibidem. 27.

Estimatione munienda, quæ bonos affectus mulieris cum existimatione tur-
 pissima. Quod Salomon comparat dicens: Melior est, inquit, iniquitas uiri
 Ecc. 4.2. quæ benefaciens mulier. Artificialia sunt itaque semper diaboli ueneficia, quibus
 ingenium suæ calliditatis exercens sanctimoniam deditos dolosis commodi-
 tatibus inuat ut perdat, & inter continentales quasi necessaria emolumenta mu-
 tuis adiuuaminibus subministras, adiicit prius masculum & feminam pari-
 ter, ut postquam inseparabiles fecerit per alterutra solatia, possit occidere, dan-
 tes simplices animos ad castitatis uota seruanda, & impugnationis suæ ar-
 ma subducens interim quasi placidus fautor suggerit sanctitatis argumen-
 ta, donec diutius inter ambos inimicam nutriat concordiam. Facit affabiles
 sibi inuicem & deseruire, & assentator infestus impedimenta remouens uni-
 uersa, commodis eorum gaudet efficaciam commodare, ut tota eos sibi metipsis ne-
 cessitate commendans, exhibere eos possit in alterutrum solita consolatio-
 ne pendere. Non uult eos in aliquo impedire, ne separet tam spiritualiter quam
 carnaliter. Inconcussos efficit uiuere, ne ipsa societatis initia immaturo tem-
 pore fœdera cœpta conturbent. Usque adeo illos uidentibus cunctis ad per-
 fectum sanctitatis inuitat, fouet, subleuat, ut dei esse cōputent beneficia ipsa
 contraria, quibus inducuntur ut pereant, nescientes nunquam deum iuuare
 quod uetat. Quibus in tantum diabolus blandiens securitatem præparat san-
 ctimoniam, ut coniunctos se magis æstiment quam disiunctos immobiles circa
 libidinem perdurare. quos cum omni tranquillitate deducens nullis procel-
 lis aut fluctibus inquietat, & uelut in medio mari minus cautos inducit la-
 xare uela, nec quærere gubernacula, ut subita tempestate concitados uaufra-
 gos ex insperata commotione submergat. Hanc primo exhibet lenitatem,
 ut duas naues oblectet ad inuicem cōuenire, quas cum fecerit iunctas & repen-
 tinis turbinibus in semetipsas elidere possit & frangere, & his utitur blandi-
 mentis, ut subtractis omnibus iaculis compescens aduersa; suggerens pro-
 spera, tam diu sopitum ignem sine ullis flammis occultat, donec duas facu-
 las iungens simul ambas accendat, & tam diu cessat sauitiæ suæ tela suppo-
 nere, donec sicut peritus uenator quos occisurus est, laquei sui uinculis allig-
 get. At ubi insolubili cathena deuinctos astrinxerit, uelut lanista protinus
 duos gladiatores aduersus inuicem compellit armari, & subinde stimulans
 membra statim gladios aptat, statim succendit insaniam, & uulnificos am-
 plexus impingens utrunque simul uno ictu mortificat. Sic explicat quod
 ante præstare uidetur, sic de simplici charitate amorem conflatur illicitum, sic
 per sanctitatem sibi inducit interitum, dum contentus est cedere, sic ualet
 fortius occupare, & summissus patitur semetipsum præbere deuictum, sic
 plenius deuincere gloriatur. Cuius uersutias Paulus apostolus sic intelli-
 git dicens: Non enim ignoramus, inquit, astutias eius. Male itaque in hac
 2. Cor. 2. participatione pacati sunt, qui ad bella pacificante diabolo perducuntur, &
 non

non bene in sanctitate proficiunt, quibus ad detrimentum prouectus ipse
 inimici artificio subornatur, nec recto cursu moliuntur continentiae scalas
 ascendere, quos ut de alto præcipitet, elaborat ad culmen aduersarius pro-
 telare. Sed necesse est caducis lapsibus elidantur, qui uiam lubricam tenu-
 erunt, de qua Salomon sic prædicat dicens: Est uia quæ uidetur apud ho- *Proverb. 14. 8*
 mines recta esse, nouissima autem eius ueniunt in profundum inferorum.
 Sed aiunt: Si de hac coniunctione clerici denotantur, notandi sunt etiam
 sancti plerique nobiscum, sicut Helias, qui mansit apud uiduam: siue apo- *3. Reg. 17.*
 stoli qui mulieres secum comites circumducebant, ut Ioannes qui matrem *Ioan. 19.*
 domini assumpsit, eodem domino delegante, aut ipse dominus cui de su-
 is facultatibus alimenta præstabant aliquæ mulieres religiosæ, cui etiam
 Martha ministrabat ad mensam, & qui singulariter locutus est ad puteum *Ioan. 12.*
 sedens cum alienigena muliere Samaritana, uel cui recumbenti foemi- *Ibidem. 4.*
 na lachrymis pedes lauit, & capillis extersit. Callidi argumentatores & iu- *Lucæ. 7.*
 risperiti fallaces, qui dum cupiunt præuaricari, controuersas actiones, quæ
 causarum etiam ipsa iura transuertunt, & cum nolunt competentibus coër-
 ceri iussionibus, legum ad illudendos iudices inconuenientibus exemplis
 uelut similes coniecturas iuris obijciunt, qui per Salomonem ipsius legis
 sagacitate produntur: Peccator, inquit, homo euitat correptionem, & ad *Ecclesi. 32.*
 uoluntatem suam inuenit comparisonem. Tales ergo non per oratio-
 nera, sed per correptionem potius reuincendi sunt, ut non ante interpre-
 tatis orationibus instruantur quàm admiserint, quod ad defensionis sola-
 tium reppererunt, sicut nos aduersus huiusmodi homines Salomon edo-
 cet dicens: Noli, inquit, respondere insipienti ad ipsius insipientiam, ne si- *Proverb. 26.*
 milis fias illi, sed responde insipienti contra ipsius insipientiam, ut non ui-
 deatur sibi sapiens esse. Reuera magni homines, qui se comparant san-
 ctis, & eximia conuersatio nostra, quæ prophetis uel apostolis uideatur
 æqualis, ad occasionem luxuriæ nostræ in peruersum sanctos uolumus
 imitari, & inter ceteros actus uestigia iustorum nolumus sequi. In qui-
 busdam infirmos nos excusamus ad imitanda facta maiorum, & in alijs
 nos æquales maioribus protestamur, cum Helias ipse in angustia constitu-
 tus, imparem se patribus suis ante deum fateatur: Nunquid, inquit, me- *3. Reg. 19.*
 lior sum patribus meis? hoc Helias de antecessoribus suis in infirmita-
 te sua cogitur exclamare, & nos Heliae uel prophetis, & apostolis, & domi-
 no uirtutem nostram non dubitamus æquare. Video planè non sic apud
 uos calcari auaritiam, sicut apostoli propriâ cuncta dimiserunt. Video cra-
 pulam & ebrietatem sic uestris conuiujs non abesse, sicut apostoli nihil ha-
 bentes frequenter coacti sunt esurire. Cognosco taliter in nobis ieiunia, si-
 tim, famem, nuditatem propter instantiam doctrinæ solius ubique pollere,
 sicut in apostolis legimus triumphasse, & approbantur apud nos eadem

exercitia feruere uirtutum, quibus apostoli omnia uitia tremuerunt. Planè
 40. dierum ieiunium domini meditatur, & orationes excubiasq, quibus
 ille per solitudines etiam nocturna silentia rumpebat. Nūquid similes ago-
 nes frequentamus contra luctamina uitiorum, & sic agimus rigore, autori-
 tate, uigilijs, passionibus, labore, necessitate, afflictione, abstinentia, quibus pec-
 cata calcantur, ut nemo de nobis mali aliquid suspicet: per quæ Paulus apo-
 2. Cor. 6. stolus conscientia suā innotuisse omnibus gloriatur: In omnibus, inquit, comen-
 dantes nosmetipsos quasi dei ministros, in sustentatione multa, in pressuris, in
 tationibus, in tribulationibus, in angustijs, in plagis, in custodijs, in carceri-
 bus, in seditiōibus, in inuocationibus, in laboribus, in uigilijs, in ieiunijs, in ca-
 stitate, in scientia, in lōganimitate, in bonitate, in spiritu sancto, in charitate
 nō ficta, in uerbo ueritatis, in uirtute dei per arma iusticiæ à dextris & à sini-
 stris. Ad has imitationes infirmi sumus, & ad mulieres circūducendas possi-
 bilitatē nobis cōparandæ imitationes ascissimus, quod si etiā cuncta illorū
 quisq; se implere iactasset, me tamē nullius suadela poterat inclinare, ut ali-
 1. Cor. 12. os nūc apostolos crederem, cōtra apostoli Pauli Professionē: Nunquid, in-
 quit, omēs apostoli: nūquid omēs pphetæ: Si CHRISTVS seipsum cōpa-
 1. Ioan. 14. rare nō ausus est deo, qui ait: Pater maior me est: aut si apostoli coæquare
 semetipsos nō ausi sūt CHRISTO, & nos hodie apostolis æquales faciet cō-
 similis fortitudo: Misera humanitas in hac æqualitate nō times fulminari,
 quæ de filio dei, aut de filijs tonitruī nō contaris peccatis tuis exēpla uelut si-
 milia mutare: cū superbiæ sit elata iactantia etiā minimis ecclesiæ quemq;
 Philip. 2. comparabilem uelle conscribi. Cū Paulus moneat & dicat: Alter alterum su-
 1. Ibidem. periorē sibi existimantes. & inferius addidit dicēs: Hoc sentite de uobis qd
 & in CHRISTO IESV, qui cū in forma dei esset constitutus, non rapinam
 arbitratus est esse se æqualem deo, sed semetipsum exinaniuit, formā serui
 accipiēs. Minus itaq; de nostris uiribus sentiendū est, nec fortitudini sancto-
 2. Cor. 10. rū nostra infirmitas cōparāda est, sicut nobis apostolus Paulus de semet-
 ipso magisteriū proponit & dicit: Nō enim audemus, inquit, cōparare nos
 aut conferre quibusdā qui seipsos cōmendant, sed ipsi in nobis ipsis nosmet
 ipsos nobis cōmendātes: nō supra mensurā gloriātes, sed ad mēsurā gratiæ,
 1. Cor. 15. quā nobis mēsus est deus. Etenim cōtemplamur quod ipse iterū dixit: Plus
 ab illis omnibus laborauī, nihil melius, nihil aptius mihi proponitur undē
 unicā, nisi ut de ipso de quo mihi præscribitur, ego ipse præscribā. Certe plus
 omnibus ipse laborauit, & tamen ad mulieres circūducendas collegas suos
 imitari cōtremit, ne se ad interiū subijceret tētationi carnali. Vnde ipse ra-
 1. Cor. 9. tionē sic reddidit dicēs: Ego, inqt, sic curro, nō quasi in incertū: sic pugno, nō
 quasi aērē cadens, sed affligo corpus meū & in seruitutem redigo, ne forte
 alijs prædicās, ipse reprobis inueniar. Huic ergo te cōpara, qui te apostolū
 iactas, & ex ipso disce quid metuas, qui clamat & dicit: Oro uos imitatores
 mei

mei estote. Noluit itaq; de mulieribus circūducendis habere fiduciā, qui nō
 ignorabat quantum aliā uirtutes ab alijs uirtutibus differant, & aliam clari-
 tatem solis, & aliam lunæ, aliam uero stellarum, de charismatibus ecclesiasti-
 cis similitudinem comparans intimauerat. Sed nos contra de apostolica no-
 bis coæquatione blādimur, non intēdentes penitus, quid apostoli & sancti
 omnes inuicta uirtute gesserūt, & difficilem rumpere quærimus uia, cū per
 facilia planior sit nobis appositā, contra Salomonem dicentem: Non te cre-
 das, inquit, uia laboriosa, ne ponas animæ tuæ scandalū. Nec ullus confide-
 rat, quoniam unus securus in lubrico gradit, & alius qui impar est, labitur.
 unus per ripas cursu montes ascendit, alius si se coarctauerit, cadit. Vni con-
 tingit per tempestates nauigia feliciter explicare, & alteri talis felicitas nō po-
 test euenire: quod Paulus apostolus decernit: Vnusquisq; inquit, propriū
 donum habet ex deo, unus quidem sic, alius uero sic. Sed qui mihi de san-
 ctorum exēplo præiudicat, quid aliud exemplum uolunt cōtemplari quod
 metuant: & qui apostolis coæquari contendit, quare nō magis presbyteros
 adulteros apud Daniele ad formidinem sibi ipse proponit. Hæc autē
 non ideo propono, ut quasi apostolorum imitatoribus cōtradicam, sed ut
 illos confundam, qui se sanctis exæquent. Nec nego ipsos esse sectandos:
 quos doctores, accepimus cuncti, sed aduersus eos contendo, qui cupientes
 ad mala sua bonorum historias deprauare, legem sibi æstimant suffragari,
 sicut omnes qui perire festināt, & suo obtentu sanctorum dedecora sua uo-
 lunt esse celata, ut sub imitatione maiorum contraria quequæ committant:
 quos apostolus Paulus prodit & publicat dicens: Quod autem facio, & fa-
 cturus sum: ut amputem occasionem eorū qui uolunt occasionem, ut in eo
 in quo gloriātur, tales inueniant, quales & nos sumus. Nam & huiusmodi
 pseudoapostoli sunt operarij dolosi, transfigurantes se in apostolos CRI-
 STI, hoc addunt ad cumulum perditionis cumulandū, ut bonos infament,
 quorū exemplo utuntur ad malū, quibus utile esset satis & salubre, si cuius-
 cunq; historiæ se ipsos magis crederent non intellexisse rationem, quā ali-
 quid inhonestum arbitrarentur in lege: quos apostolus Paulus corripit &
 confundit dicens: Non intelligentes neq; de quibus dicunt, neq; de quibus
 affirmant. & iterum: Si quis putat se scire aliquid, nondum cognouit quem
 admodū eū oporteat scire. Vacant itaq; præiudicia petulātium, quos inge-
 nia suæ peruersitatis errabunda trasducunt, & quærunt competentes suis
 sensibus historias quas exponāt, qui male agentes mutuāt legalia patrocini-
 a. Bene agentibus bona sunt omnia quæcūq; scripta sunt, qui bene dicta
 bene suscipiunt, sicut Paulus apostolus pollicetur: Scimus quoniā bona est
 lex, si quis ea legitime utatur. Obtinuimus cōfundendo cōtradictores. Cō-
 uertamur subinde eosdē quos uicimus insuper erudire, ne aut, ut sanctos re-
 manere patiamur in crimine, aut ignari deputemur in reddendo rationē, ut
 publice

1. Cor. 4.

1. Cor. 15.

Ecc. 32.

1. Cor. 7.

Dani. 13.

Al's * del.

2. Cor. 11.

1. Timo. 1.

1. Cor. 8.

1. Timo. 1.

publice uicti pœnitentiam gerant. Aut si noluerint nos expunximus, quod ad nostram pertinet diligentiam, ut quomodo satisfecimus supradictæ sententiæ Salomonis, ita satisficiamus Paulo apostolo concionanti: Seruum, inquit, domini nō oportet litigare, sed mitē esse, ad omnes docibilem, patiētem, cū omni modestia, corripientē eos, qui resistūt ueritati, ne forte det illis deus pœnitentiā ad cognoscēdam ueritatē, & resipiscant à diaboli laqueis, à quo captiui tenentur secundum eius uoluntatem. Omne quicquid ab autoribus nostris gestum est, rationabiliter gerebatur, ut posteris nobis aduersus prauaricatores munita undiq; autoritas traderet, propter hæresim amputandam quam superius taxauimus, de assumendis fœminis, quam siue per semetipsum, siue per seruos suos dominus paululū relaxauit, ne nimio rigore in totum domini fabrica damnetur. Præuidebātur à domino hæretici qui nuptias auferūt, & quod dominus iunxit, contra naturæ principiū & contra euangeliū separare contendūt. Quibus interdicens iam tunc autoritas parabatur, ne maritatae mulieres accedere ueraretur ad CHRISTVM, cui in præsentia seruiuerunt. Sed non sine moderamine fuit etiā ipsa promissio procurata, quæ nō sibi operabatur quod gerebat, sed cæteris. Nā sic allo-

Ioan. 4. cutus dominus Samaritanā ad horā docuit & recessit, nec defensionē contra

Luc. 10. nuādīs excessibus fecit. Ad horā quoq; Marthā passus est ministrantē. Sed quid erat aliud domino, nisi regni cœlestis prædīa ministrare? Nūquid sub domino nō fuere cōuiuia? aut sub maiestate eius erat alius cibus aut potus. q̃p̃ disciplina tantummodo quæ pascebat? testante ipso domino ac dicēte:

Ioan. 4. Meus cibus est, ut faciā uolūtatem eius qui misit me. Sic apostolos mulierum comitatus decebat ut non perderet, sed ut discerent reuerentiā, & propter humanitatis exhibendum ministeriū sequebantur, sicut in euangelio

Luc. 8. de domino & de ipsis pariter memoratur. Et factum est, inquit, post hæc & ipse iter faciebat per ciuitates & castella, euāgelizans regnum dei, & duodecim cū illo, & mulieres quæ erant curatæ à spiritibus immundis & infirmitatibus, Maria quæ uocatur Magdalene, de qua dæmonia septem exierāt, & Ioāna uxor Chuza procuratoris Herodis, & Susāna, & aliæ multæ, quæ & ministrabant ei de facultatibus suis. Nunquid adhærebāt singularibus singulæ, aut indisciplinatæ cōmorantes, perseuerabant illecebroso cōsortio conuersantes, ubi tota ecclesia propemodū uidebit, ut non ad cōuiuationes improbas, sed ad discenda bonæ conuersationis studia sequerentur? ad ea nō bene describitur quod nostris conuiuationibus coæqueretur, non risus, nō ioculus dicitur affuisse. Nec sicut apud quosdā nūc usq; assolet fieri, chorus psallentium uirginū aures uenenosis cātibus asseritur demulsisse. Et ut de apostolis breuiter probē, quantū illis fluxa familiaritas potuit displicere, qui cōpuli sunt & de ipso domino loquēte cū fœmina dubitare, nisi eos maiestatis notīcia probata cōpesceret, sicut euāgelista refert dicēs: Inter hæc, inquit, uenerunt

uenerunt discipuli eius, & mirabatur quod cum muliere loqueretur. Nemo tamē dixit illi: quid quæris, aut quid loqueris cum ea? Quid autē loquar ac-
 cessum scēminæ ad pedes domini prouolutæ, cuius luctus & plāctus ad de- Lucæ. 7.
 fensionem lasciuia suæ non erubescunt improbi flagitare? Vsq̃eadeo illos
 propria cæcitas rapit, ut nec de similibus causis audeant reluctari, de quibus Sapient. 2.
 Salomon: Excæcauit, inquit, eos malicia eorum, & nescierunt sacramenta
 dei. Ioannes autem matrē domini suscepisse uidetur, sed matrem cuius mo-
 res maternum indicat nomen. Tamen non possum & alias CHRISTI ma-
 tres admittere, nec æquāda est mulieribus cunctis, quæ genuit maiestatem.
 Helias quoq; iussus est à domino relinquere solitudinem & ingredi taber- 1. Reg. 17.
 naculum uiduæ. Pro imperio domini laborauit, ut in domo māssisset, cui so-
 litudo solacium præstabat & requiem. Occasionem illi dominus obtulit ad
 magnalia facienda, ut famis tempore magis ipsi tam uiduæ quā pupillis
 eius sufficientia tribueret alimenta, qui ieiunijs usquequaq; afflictus tolera-
 uerat indigentia, & qui iussus uenerat pasci, pastus quinimmo cōferens mi-
 seris miseras ægestatis fecit excludi. Et hoc non potest cuiusq; fauere luxu-
 riæ, cum nulla fuerit opportunitas scandali, ubi transeunter quod peius est
 egestuosam habuerit māssionem, quam quicunq; hospes effugeret. At hic
 apud quos hospitatus est impleuit & redijt, qui etiā si moraretur suspectus
 esse nō potuit. Qualis illic fuit cōmunitatis effectus, ubi non erat uictus? Et
 qualem ad uiduam habuit Helias introitū, cui fames dedit hospitium? Quis
 quis es qui te uis Helia de cōmoratione uiduæ uocari discipulum, prius so-
 litudinis afflictiones & quadraginta dierū tolera ieiunij exitium, & aut nō
 quæres scēminam, aut non erit qui cum scēmina commoretur, & tamē si ua-
 lueris tibi serua. Nobis autem in spiritu & uirtute Helia non alium quā
 Ioannem solum angelus & dominus CHRISTVS insinuat. Proh dolor do-
 lere cogimur quod docemur, qui usq; ad hoc uenimus, ut in comparatione
 fluxorum de sanctorum tremendis uirtutibus disputemus. Parce iam par-
 ce proteruitas, nuncq; tibi sancti consentiunt, qui religiosa, modesta, uenerā-
 da, pudica, pudorata cum scēminis negocia peregerūt. Aut si adhuc per san-
 ctos cauillationis anfractus contendis exquirere, nos tamen amicos dei nō
 nouimus, nisi ad uenerationem tantummodo memorari, quod Dauid do- Psal. 138.
 cuit dicens: Mihi autem uehementer honorificati sunt amici tui deus. Eant
 nunc prædones pudoris & plagiarij castitatis mulierculis suis exponere
 molestias querelarum. Apud sanctos nostros non habent omnino suf-
 fugium quibus misceri ecclesia, autoritate Pauli apostoli prohibetur. Et hos 2. Timo. 3.
 inquit, deuota, ex his enim sunt qui repunt in domos, & raptiuas du-
 cunt mulierculas oneratas peccatis, quæ ducuntur uarijs desiderijs. Post
 hoc edictum utinam confidant sibi angelorum exempla conducere. Nos
 iam non ualent flectere, qui nouimus & angelos cum scēminis cecidisse,
 Ab

Ab ipsis equidem bene patrocina mutuatur, sed nos nullum angelum ad-
Galat. 1. dimus contra Paulum apostolū: Et si, inquit, ego aut angelus dei aliter euā-
 gelizauerit uobis, prater quā quod euāgelizauimus uobis, anathema sit.
 Infaniunt prorsus, ardēt desiderio scēminarum, quotquot huic interdictio-
 ni non cedunt, & obscenitatibus inhiantes malunt mori, q̄ contenti sint à
 lateribus mulierum aliqua disunctione diuelli, ut ad explendam suā auidi-
 tatis ingluuiem etiam puncto temporis non sint sine scēminæ uoluptate,
 & hunc habent in mulieribus fructum, ut in illis semper defixa intentione,
 desideria satient oculorum, ne uel momentum aliquod transeat cum indi-
 geant quod affectant. Sic inter eos integritas emoritur, ubi omnis commo-
 ratio siue conuiuendo, siue commanendo corruptis affectionibus inquit-
2. Petri. 2. natur. Quos sanctus Petrus apostolus designauit dicens: In conuiujs suis
 luxuriantes, oculos habentes plenos mœchationibus, & incessabilibus deli-
Eccī. 14. ctis capiētes animas infirmas. Hos etiam ita Salomon denotat: Abomina-
 tio est, inquit, coram domino defigens oculum. Planè purum contra oculū
Iob. 31. testatur se habere Iob, qui ait: Et si oculis consensit cor meum. Verumenim-
 uero ille potest suis oculis obnoxius uō teneri, cui nolenti repentinus occur-
 sus mulieris, scandalū mouerit, quod protinus mens quod nolebat, expel-
 lit. Ille autē cōmotionem sui uisus nō meretur euadere, qui apud se scandali
 materiam tenet, qui uult intentionis suæ affectibus frui, qui affectat habe-
 re quod oculis offensionem ingerat, quorum auiditas inexplebilis inter of-
 dicula continua nullo modo potest omnino compesci, quod Salomon ap-
Prouerb. 27. probat dicens: Infernus & interitus non satiantur, similiter oculi hominum
Eccī. 1. 31. insatiabiles sunt. & in alio loco: Non satiatur oculus uidēdo. & iterum: Ne-
 quius oculo quid creatum est: Hac castigatione non compuncti, diuina in-
 terdicta nefandæ familiaritatis obstinatione cōtemnunt, & adhuc insuper
Esa. 5. de charitate causantur, qui secūdum uerbum Esaia amaritudinem pro dul-
 cedine deuorantes, nudam scēditatem uelamento boni nominis tegunt, dū
 apud eos sub falsa dilectione, uera dilectio uiolatur. Sed exclamat charitas
 & appellat, tales ego non iunxi, falsa altera est quæ me simulādo confingit.
 Nunq̄ dei præceptis obsisto, nunq̄ fluxis faueo, per me sanctitatem non
 opto culpari. Calumnias mihi aduersa germanitas facit, pericula & ego in-
 ter falsos fratres incurri. Succurre meus præco, succurre Paule apostole, dic te
 stimonium meū, ne quod de me annuncias peruertatur. Finis autē præcepti
1. Timo. 1. est charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide nō ficta. Dilectio de-
 putabitur, per quam sanctitatis iniuria criminationibus appetitur? Aut il-
 lorum erit sincera fraternitas æstimāda, de quibus filia matris ecclesiæ per-
 ducuntur in culpam? Si talis Christiana charitas aduocatur, indubitanter
 odia meliora sunt, quæ dum separant neminem maculant. Hæc autem par-
 ricidalis dilectio fratres persecutores adunare cōsueuit, qui libenter patiunt
 de suo

de suo consortio filias ecclesiæ fornicarias diffamari contra charitatē quā Paulus apostolus docuit dicens: Dilectio proximi malum non operatur. Rom. 13. Egregia probatio charitatis, quæ non tantū noxia germanitate officit proximo, sed etiam subiecta non uult esse præscriptionibus apostolicæ iussio- nis. Confundantur assertores dilectionis huiusmodi, quos iudicant illi, qui pro cōmunibus cōmodis etiam consanguineam deserunt charitatē. In omni mūdo penē totum iunctū est genus humanū, & ubiq; cognatio naturalis alterna peregrinatione discernitur. Possunt parentes, possunt filij, possunt fratres, possunt & ipsi (quod plus est) coniuges à deo cōcessa sibi naturæ uincula disrumpere, & clerici deo non cōcedente insuper prohiben- te, mulierū nexibus ancillatā non ualent recusare charitatē. Optanda sem- per cognatis absentat affinitas proximorū, & peregrinari ab extraneis fœ- minis clerici reluctantur? quibus faciendū fuerat etiam si peculiare aliquid uel inconuetū dñs impasset, qui ad explicanda impossibilia habēt spiritū sanctū, quem mūdani homines non habent. Vnde Ioannes apostolus sic admonet dicens: Filioli uincite illos, quoniā maior est qui in uobis est, q̃ 1. Ioh. 4. qui in hoc mundo. Nunc uero possibile etiam gentibus, non dicam Chri- stianis, & leue prospicitur, & apud clericos sine ullis effectibus euacuatur, ut parū sit eis dei mandata despicere, nisi aliud dedecus habeāt, quod nec sectantur, non dicam uincunt omniū gentium consuetudinē, quibus domi- nus per Ezechielem exprobrat & dicit. In legalibus meis non ambulastis, Ezech. 20. & iustificationes meas non fecistis. Sed neq; secundū iustificationes genti- um, quæ sunt in circuitu uestro fecistis. Pudendū nescio quid dilectio ista significat, quæ extorqueri contra naturā putatur. Adhuc habeo quod mi- rari nō ualeo: Cū uideā de Christianis plerosq; maritos pariter & uxores cōtinentiā destinātes domicilia singularia magis eligere, ut cōsensus cōmu- nium uotorum sine irritatione præsentia & cōcordante secessu ualeant ob- tinere, & eunuchi nostri nō dubitāt sine fœminæ sodalitate dormire? apud Eunuchi. illos amor coniugalis cōtinentiæ amore pensatur, & apud spadones coha- Spadones. bitatio fœminæ nunq̃ potest habere fastidium? Dicat eunuchorū chari- tas, dicat, ne forte in hac secessione magis cōiugalis charitas peccet, ut apo- 1. Corinth. 7. stoli Pauli consilium uideatur coniugibus insinuasse diuortium. Tempus, inquit, quod restat, breue est. Reliquum est, ut & qui habēt uxores, sic sint quasi non habentes, & qui non habent quasi habentes esse glorientur. De his ipse Apostolus ait: Gloria in turpitudine ipsorum. Dilectio est, inquit Philip. 3. unt. O dilectio quæ inuidet sibi. O charitas quæ cupit se in uituperatione laudari. Grande miraculū, ut uirginum charitas uirgines faciat uelut coniu- ges credi, & coniugum charitas cōiuges faciat uelut uirgines æstimari. Ecce uera dilectio, quæ in cōiugalitate diuidit, ut in castitate cōiungat. Ecce san- cta dilectio, quæ cōiugalibus ad cōmunem laudem inducit absentiam. Hi

pro certo sese inseparabiliter diligunt, qui ut triumphos sibi inferant, à se ipsis discedunt, quibus nec crimē, nec natura, nec lex, nec dominus, nec Apostolus potestatem unius conuersationis interdixit aut tulit, sed pro tuendis paribus uotis semota unanimitate absentari charitas persuasit. Illi uero uiderint quid sit charitas quā nouerunt, qui nec crimini, nec naturæ, nec legi, nec domino, nec Apostolo, nec ipsi coniugalitati succumbunt, quos tātum uirginitas probrosa condemnat, quantum illos coniugalitas castrata glorificat, quibus sufficiat ad suppliciū dedecorosum, qd' spadones à cōiugibus iudicantur. Ad quorum increpationem non tacendi sunt etiam filij Israël, qui apud Esdram uxores & filios contra diuina iura susceptos non contati sunt pellere, nec contra domini charitatem conati sunt excusare. Verum fateor si permittar. Qui nunc pro dimittendis fœminis alienis adhærēt, quid facerent si liberos & uxores proijcere iubeātur? Aut quādo ualebunt pro CHRISTO renunciare cognatis, qui mulierculas non suas præponunt CHRISTI præceptis? Dico eos facile pro iisdem mulierculis parentes proprios abnegare, quā porpter CHRISTVM ipsas mulierculas relinquere posse, despiciētes quod in euāgelio ipse dominus dixit: Si quis uenit ad me, & non odit patrē suū, aut matrē, aut uxorē, aut filios, & fratres, & sorores, & animā suā, non potest meus esse discipulus. Si de abijciēdis parentibus dubitātes indigni sunt CHRISTO, quid sibi pmittunt, quos cōtemptores exhibet CHRISTO nō parētalis affectio? Ac per hoc illorū meritis euacuantur, quos uident cōtemplatione CHRISTI nullas personas accipere cognatorū. Nec minis eos, sed pœnis etiam illi confundunt, qui metuētes nō tantū cum aliena, sed etiam cum sua carne luctari, amputatis genitalibus abscedunt. De quibus modo examinationis suspēdo sententiā, relinquens alia disputatione promendam. Sed in confusione spadonū nō dubito meliores asserere, qui nec sibi parcent quidem, non dicam fœminis audent tentamēta porrigere. Respondeāt spirituales eunuchi, quis furor sit in dilectione mulierum, uel quod sit in cōtubernalitate fœminæ mysteriū, ut in perniciem suam alienis membris indulgeant, cum illi sua quoq; incunctanter abscindant? Hi confirmatos in se artus abijciunt, & illi aduersarijs artubus glutinantur. Hi pro integritate spiritali cum tormento non integri corporis dimicare non dubitant, & illi sine tormento integri esse sine fœminarum dimidietate detrectant. Sed aduersus illos comparatio nulla est facienda de nostris, ne consolentur addicti quibuscunq; iudicijs Christianis. Peiores sunt & aliqui memorandi, ut maior pœna sit à dānato damnari. Iudæos considerent usq; hodie pro legis imperio carnis suæ partē circūcisione truncare, & sciant quid mereantur, qui euangelio iubente dissimulant circūcisi mulierum præsētia peragere domini uoluntatem, non intelligentes quod ipse dominus dixerit. Nisi abundauerit iusticia uestra,

plus

i. Esdræ. 10.

Lucæ. 14.

Eunuchorum
petulantia.

Matth. 5.

plus quàm scribarum & pharisæorum, non intratis in regnum cœlorũ. Pu-
to etiam de Gallis suis nobis idololatræ exprobrâter insultent, qui absin-
dentes semetipsos libêter excruciat, dũmodo cũ damno status sui simula-
crorũ dissimulationibus pareant. Clerici autẽ nostri ad lucrũ magis corpo-
ris proprii damnũ uolunt mulierum secum cõmorantiũ sustinere, quas eti-
am de substantia propria euellere oportebat, si cum illis nasci contingeret,
ne comparati idololatræ & sacrilegis erubescerent. De quibus & dominus
contemptores arguit dicens: Prudentiores sunt filij seculi huius filijs lucis.
Ergo nostris clericis talium profana deuotio est præponenda, quibus cum
tantis exercitijs amabilia sunt turpia sacerdotia. Clerici uero pro dignitate
sacerdotij cœlestis non sanguinẽ fundunt, non tolerant ferrum, non est ali-
quod uulnus, non est aliquis cruciatus, sed solus cõtra dominum sceminæ
terret aspectus. Sic in sceminas ruunt, sic sceminas amant, ut non speret ma-
nifestari dilectionis suæ quãdoq; posse pura mysteria, sicut per consimiles
eorum turpiter publicata sunt & detecta, quos Paulus apostolus præuide-
rat iam tunc dicens: Quorundam hominum peccata manifesta sunt præce-
dentia ad iudiciũ, quosdam autẽ & subsequuntur. Similiter autẽ & facta
bona manifesta sunt, & quæcunq; aliter se habent, abscondi non possunt.
At contra & ipsi dicunt, nonnulli de contemptoribus nostris similiter sceminas
habentes in domibus, martyriũ secuti sunt, ut illorum innocens con-
sciẽtia probaretur. Nolo mihi de martyrio quisq; moueat actionem, quia
sapius & mœchi, & sanguinarij, & ebriosi, & omniũ scelerum rei reperta pu-
gnæ occasione, conuersi meruerunt ad martyrij palmam peruenire. Ideo
enim martyrium appellatur tam corona, quàm baptisma, quia baptizat
pariter & coronat. Age nunc si licuerit quibusdam inuiolata sceminarũ so-
cietate martyrium promereri, sine indulgẽtia quoq; illis martyrium ipsum
non fuit, quos reatus prohibitæ contubernalitatis non absoluit? Nec in-
nocentes in ipsa innocentia potuit approbare, quibus contemptũ legis &
cõuersationis illicitæ sceditatẽ, & quod est grauius super omnia crimen ec-
clesiæ cernitur ignouisse. Etenim noxia est innocentia, quæ sponsæ CHRISTI
officit famæ. Et cum CHRISTVS agnus innocens, imò ipse cœlestis inno-
centia, quod est uerius, totum se contempserit pro ecclesia, ut eam sine ma-
cula ulla uel ruga redderet illibatam, qualis est clericus, cui ad hoc sponsa
CHRISTI committitur, ut pro unius sceminæ amore culpari totam eccle-
siam patiat? Ausim dicere, à deo patre missus est filius de sinu patris, &
regno absens esse durauit, ut ecclesiam faceret innocentem, & clericus mu-
lieris latus deserere non potest, ne CHRISTI ecclesiam reddat infamem?
Sed aiunt: In martyrio ignoscitur nobis, sicut indultũ est parẽtibus, hoc er-
go & nos omnes de peccatis nostris cõfidamus, ut qui agere bene labora-
mus, inter luxurias euagemur, & discurramus per semitas peccatorum, reti-

Galli sacer-
dotes Cybeles
à Gallo flumi-
ne Phrygiæ.

Lucæ. 16.

1. Timo. 5.

Martyriũ tã
corona quàm
baptisma.

Innocentia no-
xia.

Obiectio:

nacula dimittamus, & frena laxemus. Eamus nos quocunq; mundus ab-
 stulerit, & ubicunq; nos diabolus inuitauerit, libere fornicemur, inuideam⁹,
 rapiamus, fraudemus, omnia mala securi cōmittamus, martyriū subueniet
 & euademus. Sic cū Paulus apostolus pollicet⁹: Faciamus mala ut ueniāt
 bona. Quorū damnatio iusta est. Huic martyrio spem tradant, quos ma-
 thematici docuerunt habere de castino præsentiā, & has coronas expe-
 ctent, qui super angelos & CHRISTVM per astrologos didicerunt sci-
 re tempora, quæ pater in sua posuit potestate, ut uel tunc recordentur ante
 martyrii tēpus bene agere debuisse, cum diem domini senserint sicut furē.
 Sed credamus super illos martyrium iam iamq; pendere. Interim priusq;
 martyres fiant, legibus subiacēt, ut iudicio subiiciant⁹, nisi armis exarment⁹.
 Audaciā nefas est illis aduersus autoritatē dñi parentū personas obijcere,
 quibus ipse dominus cōtradictionis huius abstulit uocē. In legalibus, in-
 quit patrum uestrorum nolite ambulare, & iustificationes eorū nolite cu-
 stodire, & studijs eorum nolite cōmisceri, & nolite inquinari. Ego dominus
 deus uester. In praeceptis meis ambulate, & iustificationes meas custodite.
 Sciant nunc adēpta sibi esse parētalia patrocinia, qui huc atq; illuc recur-
 rentes contradictionū latebras quærunt, ne unq; fœminis careant: & quia
 undiq; defensionis suffragio deferuntur nouissimis cunctis argumētis ex-
 haustis, sententiā Pauli apostoli opitulari sibi opinantur, & dicunt: Tu qs
 es, qui de seruo alieno iudices? Agnoscit equidem Paulus apostolus con-
 stitutionis suæ uerba prolata, sed cōstitutionarios & prolatores ipsos igno-
 rat. Illis enim contulit defensionem, qui nullam partem legis impugnant,
 & ipsis tribuit patrocinium, qui ex uoto suo aliquid faciūt, nec quicq; eccle-
 siastici iuris impediunt. Ius tractat uiuendi, & non edendi, arbitrum unius
 cuiusq; cōfirmans. De similibus neminem iussit iudicari, quæ uoluntati sin-
 gulorum autoritas diuina concedens in utraq; parte faciendi & non facien-
 di clementer indulgit. Illos autem ecclesiasticis tribunalibus subdidit, quos
 transgressores ordinariæ transgressionis nulla impunitas excusauit, ut qui
 passim (Tu quis es, qui de seruo alieno iudices?) aduersus nos ueluti libel-
 lum cōtradictoriū proferunt rationabile simul & certum recognoscāt qd
 accepimus ab eodē Paulo apostolo repulsiu. Præcipimus, inquit, uobis
 fratres in nomine domini nostri Iesu CHRISTI, ut separetis uos à fratrib⁹
 ambulātibus inordinate, & nō secundū traditionē quā accepistis à nobis.
 Euasimus, ut opinor, tanta ligamina quæstionū, quibus amatores eunuch
 os amplexus fœminei ligauerunt: qui peruersis interpretationibus decreta
 legalia demūtare coguntur, & nō alunt audiri proponentes uana & fabulo-
 sa cōmenta, quā ipsi quæ uera sunt audiant: quos Paulus apostolus an-
 nunciat dicens: A ueritate quidem auditum auertent, ad fabulas autem
 conuertentur. Quicquid uolunt adhuc exquirant, ut obsistant pro mulieri-
 bus

bus ueritati. Victoriā nō habēt, apd' quos cōtra Esdrā mulier potius q̄ ueritas ui-
cit. Vos autē filij charissimi nō tantū persuasione, sed potestate cōuenio. Tale deli-
ramētū despiciat, quorū quæstiones Paulū apostolū scitis ubiq; dānasse, sicut ad
Romanos scripsit dicēs. Rogo uos fratres diligēter obseruare eos, qui dissensiōes
& offēdicula præter doctrinā quā uos didicistis, aut dicūt, aut faciūt, & declinate
ab ipsis. Sic & Timotheo delegat. Noli, inq̄t, uerbis cōtendere, nihil em̄ utile est, ni-
si in subuersionē audientiū. Sollicite cura te ipsum probabilē exhibere deo opera-
riū irreprehensibilē, recte tractantē uerbū ueritatis. Stulta autē & inania eloquiā de-
uita. Multū em̄ proficiūt ad impietate, & sermo eorū sicut cancer serpit. Atq; ut o-
stēderet clericis disponēdi ad euacuādas quæstiones, quæ sit doctrina cōueniens,
etiā Tito sic insinuat dicēs. Tu autē loquere quæ cōueniūt sanæ doctrinæ: maiores
nati sobrios esse, prudētes, sanos in fide, in charitate, in patiētia syncera. Ergo au-
ditiōes simplices obediētia uestra suscipiat, & uersipellē cōtradictionū uitate falla-
ciā. Purū iter uestris gressibus mūdare, & super spinas & tribulos nolite seminare,
uel calcare, ne bonū semē nō possit uobis ppter spinæ frutices sanctitatis fructus
afferre. Vnde ppheta Hieremias seminātes sic hortat & docet dicēs. Nolite, inq̄t,
serere in spinis. Circūcidite uos deo uestro, circūcidite præputiū cordis uestri. Ab-
scindēda sunt ergo de agro nostro cūcta quæ pungere & lacerare cōsueuerunt, ne
animus agricultoris in possessione sua malignis sentibus inferatur. Et amputāda
sunt oīa nobis quæcūq; igniferi fomitis sulphurātibus flāmis cādens fornax ebul-
lientis carnis exæstuat, ne uel tenuis quidē scintilla seruata maiora cōflet incēdia.
Quod Salomon manifestat dicēs: Ab scintilla una auget ignis. Auertite occasio-
nes impuras, qbus interiora pectoris penetrant, ut liquida in uobis pspicuitas
honoret. Cōtenti estote singularitatē laboriosam pro pudore seruādo potius su-
stinere, q̄ sine labore ad dedecus puenire. Contemplamini qd sit populo sancto
præesse, & cōsiderate quale sit diuinis sacramētis insistere. Altaribus placere debēt
qui de altarib⁹ uiuūt, & talis cōuenit cura synceritatis sacratis, qualia sūt sacra ipsa,
qbus exhibēt officia seruitutis, ne circa dñm offendāt ipsi qd tractāt, aut circa po-
pulū incipiāt impedire qd prædicāt. Propter quod Paulus apostolus sic testifica-
tur. Et oīa, inq̄t, sustinemus, ne quod impedimentū demus euangelio Christi. Et
iterū: Nemini dantes ullā offensionē, ut nō uituperet ministeriū uestrū. Hac igit
institutione uobis q̄ plurimū laborandū est, de ijs qbus ad manifestandā graui-
tatem singularitas magis q̄ * parilitas testis uera est. Respicite quāta mala cōuer-
satio * parilitatis huius acqrat, quæ nō est nisi corruptionē seminat, pullulat uitia,
cupiditatē cōcipit, ignominiā parit, rabiem cōcit, porrigit furiā, lasciuiā pascit, pe-
tulantiā nutrit, casus exaltat, ruinas ædificat, rapinas exigit, præcipitia instruit, peri-
culis nauigat, naufragijs uelificat, perditiōe gaudet, interitū fouet, cōfusionē mer-
catur, thesaurizat opprobriū, criminationes exaggerat, accusatiōes inflāmat, & ca-
teruatim semel in fascem glomerās nūerosas indagines captionū p infinita dede-
corū simplices mortes inuehit in perniciē perditorū. Tot itaq; & tantas strages ca-
lamitatis, & strages pessimæ cōuersatiōis nemo psternit, & nemo calcat, nemo fu-
nestat

3. Esdræ. 4.

Rom. 4. 16.

2. Timoth. 2.

Titum. 2.

Hier. 4.

Eccli. 11.

1. Corinth. 9.

2. Corint. 6.

Parilitatis in
cōmoda.
Al's * plurali-
tas.
Al's * plurali-
tatis.

Castitatis cō-
mendatio.

nestat, nisi singularis castitas sola, quæ munimē inuictū est sanctimonæ, & expu-
 gnatio fortis infamiæ. Fortitudinis firmitas, & lasciuia petulantis infirmitas, p-
 bitatis præfidiū, & improbitatis excidiū, ania uictoria, & corporis præda, ubertas glo-
 riarū, & captiuitas criminū, pnuba sanctitatis, & repudiū turpitudinis, synceritatis
 indiciū, & abolitio scādalarū, exercitiū cōtinentiæ, & euacuatio tota luxuriæ, pax se-
 cura uirtutū, & debellatio inquieta bellorū, puritatis culmē, & libidinis carcer, hone-
 statis portus, & ignominia naufragalis locus, uirginitatis mater, & hostis immu-
 ditæ, lorica pudoris, & spoliū p-
 brositatis, corruptiōis exitiū, murus rigoris, & de-
 structio uulgaritatis, seueritas, gladius, triūphator, & dissolutionis occisor, armatu-
 ra uiriū, & exarmatura fluxarū, integritatis dignitas, & fornicationis abdicatio, cla-
 ritatis fastigiū, & dedecoris præcipitiū, uolūtas bonorū operū, & afflictio uitiorū,
 refrigeriū pudicitia, pœna petulantia, acquisitio triūphorū, & facinorū detrimen-
 tum, requies salutis, & perditionis exiliū, uita, spiritus, & carnis interitus, status qua-
 litatis angelicæ, fimus humanæ substantia. Huius retinaculis ois obscenitas frena-
 tur, & cōpedibus eius calces furētis libidinis statuunt. In hac uelut in scopulo fran-
 gunt impetus qualescūq; sanguinis inūdantis, & in illa sedat spumās tumoris in-
 fania corporalis. Quæ dum sibi subtrahit adminicula cōcupiscētiæ, mortua mem-
 bra sua cognoscit baiulare, de qbus apostolus Paulus præmonet dicēs: Mortifica
 te ergo mēbra quæ sūt sup terrā, fornicationē, imundiciā, libidinē, cōcupiscētiā ma-
 lā, & auaritiā, quæ est idolorū seruitus, ppter quæ uenit ira dei. Ab his oibus non
 nisi splendido singularitatis cultro castratur humana natura, ut illibatos spado-
 nes ad cōuiuū sanctitatis dispēsante circūcisione introducat. Cui sanctitas ita pro-
 misit annuli sui nuptiale signaculū, ut sine ipsa uirginitas resignet, quæ se sola cō-
 tenta Cupidinē domat, mentēq; rectificat, cōcupiscētiā subigit, desideria ardoris
 extinguit, artus debilitat, corpus ancillat, & ita carnalia crucifigit, ut tā masculus, q
 fœmina uideat in cōuersatione mentiri, dum illos utriusq; sexus opatione absin-
 dit, aut neutrū faciēs de duobus, tertiā formā cōferre gloriat ambobus, ut ante re-
 surrectionē resurrectionis imaginē ad instar angelorū meditari noscat. Quod pro-
 mittēs dñs futurū: Qui digni, inqt, habent seculi illius, & resurrectionis à mortuis,
 nō nubent, neq; nubent, neq; em morient, nam sunt similes angelis dei. Quia re-
 surrectionis filij sunt. Hoc exigit sancta singularitas * meritorū, ut anteq; transfi-
 guretur iam trāfigurata cernat in angelicæ claritatis aspectū. Quæ oia sibi am-
 putans cōcupiscētiæ certamina deprædat. Cuius laudes Salomon exeqtur dicēs:
 Melius est esse sine filijs cū claritate. Immortalis est em memoria illius, qā & apud
 deū nota est, & apud hoies. Cū præsens est, imitantur illā, & desiderāt eam, cū se
 subduxerit, & in ppetuū coronata triūphat incoinquinatorū certaminū prælium
 uincens. Non est sicut filijs cū claritate, nisi singularitas sola, quā non solū cōscientia
 sua nullis sordibus maculat, sed etiā nullæ opiniones suspectæ* parilitatis infamāt.
 Nam si castitas (quod est difficile) masculū & fœminā pariter in uirginitate con-
 seruet, nō habet claritatē, quā cōmunitas ipsa nō potest, nisi quibusdā probrosita-
 tum tenebris obscurare. Singularitas uero ita clara est oibus & exerta, ut cunctis
 splend ore

Coloss. 3.

Virginitatis
præconium.

Lu. 20.

Alias * cleri-
corum.

Eccli. 16.

Alis * plurali
tatis.

splendore sui candoris pura manifestet & lucida. Vnde sic nos Apostolus edocet ^{Eph. 5.}
 dicēs: Sicut filij lucis ambulate, fructus cū luminis est in omī bonitate, & iusticia,
 & ueritare, probātes quod beneplacitū sit deo. & iterū: Omīa, inqt, facite sine mur ^{Philip. 2.}
 muratione & hæsitatione, ut sitis irreprehensibiles, & simplices, sicut filij dei imma-
 culati in medio natiōis prauæ & pueræ, inter quos lucetis sicut luminaria in mun-
 do. Sic ubiq; singularitas splendet, ut oēs pro illa spōdere nō dubitēt, & ita sactita-
 tem in semetipsa clarificat, ut laudē sibi ab ipsis quoq; inimicis extorqueat, Quod
 maxime de præposito quocūq; Paulus apostolus mandat dicēs: Oportet aut eū ^{1. Timot. 3.}
 & testimoniū habere bonū ab his qui foris sunt, ut nō in opprobriū incidat, & la-
 queū diaboli. Hāc igitur amate, hāc tenete, quæ sola potest foeminas debellare: cū
 adhuc cōcupiscentia nulla pectus impulsat, & dū adhuc simplicitas incorrupta per-
 manet, uel quæta. Ad secretæ singularitatis tutelā cito cōcurrere, ne postmodū nō
 ualeatis effugere. Præoccupādus est aditus cunctis insidijs, ne hostilitas prior ob-
 repens occurrat improuidis. Salutare remediū est preuenire potius q̃ preueniri, &
 anticipare potius q̃ anticipari uiribus fortibus cōgruit. Vbicunq; fuerit prouiden ^{prouidentia.}
 tia, frustrantur uniuersa cōtraria. Vbi autem prouidentia negligit, omnia cōtraria
 dominantur. Ante famem certamus, ante inopiam laborando satagimus. Sic per
 oīa calamitatibus cunctis tollimus locū, dum gerimus prouidentia temporū futu-
 rorū, Quāto magis ante præueniēda est omī præuisione calamitas foeminarū, cui
 cupido si admittit incipere, nunq; prorsus accipit finem? Cuius cōparationē Salo-
 mon explicat dicens: Infernus, & amor mulieris, & terra quæ non satiatur aqua, & ^{Prouer. 30.}
 ignis nō dicit sufficit. Vnusq; itaq; qui sui securus est, quia necdū tētatur, timeat,
 quia nihil de illo dicitur, prospiciat ne dicatur: homines sumus, fragilitatē nostram
 carne portamus. Sic eam undiq; nos circūspecta uiuacitate circūdare debemus &
 cingere, ut nō sit pars aliqua quæ uacillet. Accipimus quidem fortitudinē spiritale
 per quā substantiæ nostræ fragilitas roboret. Sed ita nobis spiritualis fortitudo colla-
 ta est, ut prouidos nō nos præcipientes tueatur, ut illos muniat, qui renunciāt impor-
 tunitatibus delictorū, non eos qui se magis importunis delictis immergunt. Cu-
 stos nobis datus est spūs, sed ut cōtraria declinātibus assistendo subueniat, non ut
 cōtraria eligētibz faueat, nec ut uolūtarios & pronos in aduersa cōfortet, sed ut ab
 aduersis nitētes separari cōfirmet. Nam quicūq; perniciosis conatibus audet exer-
 cere uirtutē, iuuamē non habet spūs sancti, qui neminē uult ultroneū uirū fortē ad
 fraudulētās uictorias coarctari, nec ptegit eū quinimo, sed deserit, quē piculis irruē-
 tem per illicitos euētus exgrere triūphos agnouerit, sicut ipse iam tunc p Salo. locu-
 tus est dicēs: Amās periculū, in ipso periet. Ordine suo igit nō nostro arbitrio uir ^{Eccli. 3.}
 tus sancti spiritus ministrat, & secundū institutū eius prelia psperant, nunq; nisi
 præcipitatus exercitus cecidit, qui auidus facere, ducis uel imperatoris sui dispositio es
 irrupit, multo magis per periturā erogat fortitudinē, qui sine armis doctrinæ magi-
 stri spūs præsupserit triūphare, cum dicat: Ve, qui per præsumptionē suā aliqd fa-
 ciunt, non per deum. Si qua igitur in uobis est fiducia uirium spiritualium, quid spi-

ritales deceat recordemur, & si creditis uos spiritualiter militare, agnoscite qd' docemur nō esse carnale, sicut Paulus apostolus loquit' dicēs. Si qs putat se pphetam esse aut spiritalem, cognoscat quæ scribo uobis. Non est qd' uobis in hac psuasione deceptorīa blādiamini, ut qā spiritales estis, uelitis inter flagitiosorū armamēta uersari, nec uos inhabiles esse pro clericatus dignitate, qā maiores maioribus cōsueuerūt cōflictioēs occurrere. Acrius diuitib⁹ q̄ paupibus inuidet', & nō inopes, sed locupletes ingetat infestatio saua latronū. Plus duces & p̄cipes q̄ milites ab hostibus appetunt' in pugna, & uiolētius ppulsant' uentis & turbinibus culmia quæ cūq; sūt altiora. Ideo magis magisq; quo plus ceteris unusq; potest, sciat esse sibi metuendū, ne in aliq̄ minore, ppter quod Salomon sic admonet dicens: Qui gloriat', inqt, in diuitijs, paupertatē uereat'. Rogo uos quantū ualeo, & ultra q̄ ualeo, hæc sūt studia oīa clericorū, ut singularitatis inacusabilis successione fungant', ne aut ipsi per fœminas, aut fœminæ per illos ad ignominiosa ludibria puocent'. Si qs habet matrē, uel filiā, uel sororē, uel cōiugem, uel cognatā, sic habeat, ut nulla ancilla intersit, neq; aliq̄ ingrediat' extranea, ne ad hoc uideat' tenere pximas suas ut ipsarū causa libere sibi adhibeat alienas, qd' si nō possint ipsæ quæ sunt pximæ sine famularū ministerio, uel sine amicarū esse solatio, expedit ut migrēt ad aliud domiciliū, q̄ ppter illas psonæ cōtrariæ teneant', humanū est em̄ ut nec clericus illas necessarijs fœminis fraudet, nec ipsæ clericū per importunas fœmias sordidēt. Assignari possunt sanctis mulieribus, cū qbus uiuāt, dūmodo cū clerico fœmina nulla cōmaneat nō despecta, nō uetula sine affinitate peculiariter suscipienda ad domesticū obsequiū, quia magis illic cito delinquit', ubi sine suspitione securū potest esse delictū, maxime quia Cupidini nulla deformitas, nulla despectio fastidij uel uilis existit, sed diabolus pingens speciosum efficit quicqd' fœdū uel horridū fuerit. Si quis autē uia pfectione cogente apud fratres, uel apud extraneos hospitatur, ubi mulieres intersūt, omnino se arctet, ne passibilitate aliqua uitietur, semotus ac secretus deo uacet & sibi, ne intus capiat' à diabolo, & qui foris capi nō potuit, apud suos cadat. Qui hostes effugit ad tēpus pro salutarib⁹ causis pcedat ad faciē, & iterū cito discedere de cōspectu festinet. Vbiq; gustāda est cū mulieribus non cōtinuanda præsētia, sed quasi transeunter fœminis exhibenda est accessio quodāmodo fugitiua. Proteruitas em̄ iam cœpta sinit repræsētari semper in mediū, & pditionis meditatio est frequentatiuū inter mulieres celebrare pcessum, de qua re nobis Salomon moderamē imposuit dicens: In medio mulierum noli assiduus esse. Sic igitur ambulate, sic agite, ut semp in clericis ecclesiæ senatus candidus cōstet. Seueritas in uobis circa fœminas uigeat, autoritas polleat, uigor teneatur, grauitas ueneretur. Ut semel omnia colligamus ad clausulā, breuiariū relegimus uobis, quod ad cōpendiosam plenitudinē redigens Paulus apostolus insinuat. De cetero fratres quæcūq; sunt uera, quæcūq; pudica, quæcūq; iusta, quæcūq; sãcta, quæcūq; amabilia, quæcūq; bonæ famæ, si qua uirt⁹, si qua laus disciplinæ, hæc cogitare quæ accepistis, & didicistis, & audistis, & uidistis in me. Hæc agite, & deus pacis & dilectionis erit uobiscum. Amen.

Ad diuū

AD DIVVM CORNELI

VM PAPAM DE CARDINALIBVS OPERIBVS CHRI
sti usq; ad eius ascensum ad patrem, Præfatio.

Olent matres infantulis nuper æditis in ipso uitæ introi-
tu aptare uocabula, & ex aliquibus præcedētib; uel cir-
cūstantibus causis, uel ex genere, uel ex euentibus impo-
nere nomina, ut in ipsis primordialibus initijs quædam
præfigerentur cōmonitoria ingrediētib; uitam, ne no-
men eis esset ad ignominiam, si originalis naturæ tradu-
ctio à cōsuetō limite deuiaret, & à uirtute patrū degenerans indigna succes-
sio monstri non hominis faciem exhiberet. Respicerēt potius ad nomina,
uel officia sua, quorū inspectio honestæ cōuersationis formā eis infunde-
ret & doctrinā, ut honorificaret naturales causas, & rationales disciplinas:
nec in aliquo elemētariis amaricarēt dulcedines, uel primarias offenderēt
dignitates. Nam olim tumultuarie uel incōsiderate nomina rebus impone-
bantur, sed ex quo ad Adam adducta sunt singula, ut uocaret ea, & ppria
imponeret nomina, prouisum est in populo antiquo & institutum, ut ali-
qua esset in uocabulis ratio, & interpretarent nomina uitam, & exprime-
rent aliquā personæ proprietatem, secundum quam uel differret à cæteris,
uel etiam cōmunicaret. Sic in nominibus patriarcharū, Abraham, Isaac, &
Iacob, magnarum rerum extitere indicia, & præloquebantur uentura, nec
deerat impositorum nominum secundum sensum suum effectuum certi-
tudo. Apud gentiles etiam non in nominibus, sed in agnominibus, postea
à uiris illustribus obseruatū est, ut nobilitas generis uel uirtutis gloria po-
steros illustraret. Augusti uel Cæsaris titulo succedentem honorare proge-
niem, & imperatoriæ dignitatis hæredes primæ originis irradiare fulgori-
bus. Sic & philosophi & doctores antiqui tractatibus suis nomina præte-
xere, breui titulo grandis materiæ latitudinem prælibantes, & propriæ glo-
riæ præposito nomine suo prouidentes, ut integritatem operis & laborem
authoris tam stili quàm personæ in posterum autoritas cōseruaret, & facile
scripturæ subtilitas indicaret, si aliqua manus inuida elegantiae tractatu-
um eliminatorum pannum rudem insueret, uel nugis suis quasi sua essent
quæ alius laudabiliter dictasset furtiua translatione insereret. Sic in capite
libri sui quisque autorum se posuit, ut & stilius auctori, & stilo auctor famula-
retur, & autoritate altrinseca communis gloria muniretur, hoc uirorum il-
lustrium præclara meruerunt ingenia, & per hæc uiuax eorum fama &
gloria indelebilis perseuerat. Nos uero qui uix intelligimus quæ ab eis di-

De titulis &
nominibus.

Gen. 2.

Nomina re-
bus consona.

*Huius Scripti
de Cardinalib;
Xti Operibus
Author, est non
S. Cyprianus sed
Arnaldus Abbas
Bona Vallis S.
Bernardo coeuv
ut refert Doctus
Catholus in suo
Dictionario Bi-
blico sub. L. M.
V. Magi. dicit
id certum con-
stare. Idem
sentit Bellar-
minus in Ob-
seruationibus
suis ad Opera
Cyprian, dicens:
Sermones de
Operibus card-
nalibus Xti,
eruditi et anti-
qui Auctoris*

*unt, sed n̄ vident ee Cyprian, primum enim stylus multo humilior
est, quam S. Cyprian esse soleat. Deinde in sermone de Tentatione et
ieiunio docet hic Auctor. Diabolum cecidisse de celo ante hominis
creationem: cuius sententia contrarium habet S. Cyprianus in Tra-
ctatu de Lelo & Liore. Denique in Præfatione sic alloquitur S. Come*

*lium Papam, Quia etiam sunt sensu & eloquentia omnino eis impares, si quid aliquando scribi-
 inquit volent ali-
 quando Patres
 nugis infantili-
 bus arridere, et
 linguis balbuti-
 entibus delectari
 indulgentiam
 mereri humili-
 tas, quæ quo pe-
 teret a seculis ve-
 blimitatis ve-
 stra manibus
 se porrigit at-
 tractandam.
 Hæc ille. At J.
 Cyrrianus
 semper Corne-
 lium fratrem
 et collegam ap-
 pellabat, nigno-
 rabat, se nō mi-
 nus doctum et
 disertum, quam
 Corne Ab altioribus
 suis abstinendum
 esset. imperitis est.
 Et cum
 proterea ipse
 ante Cornelium
 esset ordinatus
 et in ecclesia
 mversa mirifi-
 ce claretur,
 nunquam pro-
 fecto scripta
 sua nugis in-
 fantilibus appel-
 laret, neque di-
 ceret sublimi-
 tatem Cornelii
 lingua balbuti-
 entis Cyrriani
 oblectari de-
 bere. Diuinitas dif-
 finiri nequit.*

Et sunt sensu & eloquentia omnino eis impares, si quid aliquando scribi-
 mus indignū titulo iudicamus, ne sorte nobis materia, cuius explanationi
 studiū adhibemus, decoloratā se potius q̄ ornatā nostra præsūptione que-
 ratur. Verum quia solēt aliquādo patres nugis infantilibus arridere, & lin-
 guis balbutiētibus delectari, indulgētiā mereretur humilitas, quæ quo po-
 test accessu sublimitatis uestre manibus se porrigit attractandam, non glo-
 riam mendicās, sed gratiā. Ego quidē nec à me ipso neq; ab alio quæro no-
 mē, neq; eī aliqd me existimo esse cū nihil sum, qui hoc à vobis maxima
 supplicatione quæsiui ut nō essem qd̄ sum, & hūiliter supplicauī, ut ab hac
 flāma in qua crucior, me uestra clemētia liberaret. Tētaui si possem manu
 uestra me sustinēte honeste descēdere: qd̄ quia nō potui urgētibus flām-
 mis, nō attendi quō prosilirem, dum me uorax incendiū nō cremaret.

PROLOGVS OPERIS SEQVENTIS.

Vblimes materiæ subtiliū ingeniorū exigunt tractatores, nec
 facile de artibus recte iudicat qui artes ignorat. Exercitati in
 liberalibus disciplinis simul ingenio cōueniēte & studio phi-
 losophari possunt & secure aggredi res abditas, eorumq; co-
 natibus se per uiam penetrata exhibet difficultas, & ænigmatibus enoda-
 tis rerum secretarū facies patet, cuius serenitatē uelabat nubes opposita, &
 ueritati superfusa caligo. Ideoq; tam in diuinis, q̄ in philosophorū doctri-
 nis nec tutū est, nec honestū ineruditos & ignaros sensuum ad literas illas
 pertinentiū prosilire ad discussionē eorum quæ nesciunt, & de his sibi usur-
 pare magisterium quæ ignorant. Huius rei forma Seraphin faciem dei &
 pedes uelat, & patentibus quæ in medio sunt principium finemq; maiesta-
 tis diuinæ alarum extensio infra supraq; operiens aditum ad se temerarijs
 tractatoribus uel scriptoribus interdicit, nec patitur ad liquidū se uideri di-
 uinitas, quam utiq; inuestigatio fidelis aliquo modo odorat uel sentit, sed
 puram eius essentiam nec cōspicit, nec comprehendit. Affirmatio quippe
 de dei essentia in promptu haberi non potest, neq; enim diffinibilis est di-
 uinitas, sed uerius synceriusq; remotio indicat negādo quid nō sit, q̄ asse-
 rendo quid sit, quoniā quicquid sensui subiacet, illud esse non potest, quod
 omnem superat intellectū. Quicquid audiri, uel uideri, uel sciri potest, nō
 cōuenit maiestati, hebes est in hac cōsideratione omnis acies sensuum, & ca-
 ligat aspectus: hanc inuisibilem lucem, & inaccessibilem naturam sex alis
 hinc & inde Seraphin statu & uolatu circūeunt & abscondunt, statu æter-
 nitatis immobilitatem monstrantes, uolatu uero altitudinem eius sic in su-
 perioribus eleuatam, ut quantumlibet ad cor altum homo ascendat, exal-
 tetur

tetur deus, & comprehensionis importunitatem euadat. Nec tamen alæ illæ quæ dei uelant substantiam nostros conspectus diffugiunt, sed illæ puris mentibus se uisibiles exhibent, & operum dei ratio, siue eorum quæ ex nihilo sunt, siue eorum quæ ex materia uel factæ sunt, uel fiunt, se intelligibilem exponit, & quæ circa deum, & quæ sub deo sunt mundi potest cordis quoquo modo synceritas cōtemplari. Prima rerum cōditio sex instituta diebus fatetur artificem, & proficitur opus autorē. Neq; eū suūp̄s artifex esse aut potuit quis nouam creare materiā, nec potuerunt multa & diuersa rerum esse principia, quia nisi ad unum cuncta respicerēt, discordia & infinitate cuncta turbata uoluerentur in chaos & repugnarent, & colliderentur in se discordes materiæ, nisi omnibus factoris autoritas imperaret, & unius monarchia potestatis uniuersitatis causas & efficientias ordinaret. Homo itaq; præposituram in inferiora accepit, sciens quis hunc honorem cōtulerit, nec tamē ea scientiæ perfectione illustratus est, ut eo modo cognosceret conditorē, quo eius cognitioni reliquæ creaturæ subiectæ sunt, sed distantia maximā experiretur inter sūma & infima, & ex hoc ipso esset deo accliuus & humilis, quo auctori suo se in nullo posset conferre, cuius effugere dominiū, nec penetrare cōsiliū, nec poterat uitare iudiciū. Itaq; qui circa ipsum sunt angelici spiritus, licet inuisibilis naturæ sint in legationibus, tamē suis se auditu manifestāt & uisu, & salutis nostræ ministeriales sapissime experimur, quorū officia & nomina in scripturis sanctis habentur. Illa quidem superiora agmina nobis prædicant, non indicant deum, & nunciant quæ iubentur spiritualitatem iniuncti negocij peragentes, non uniuersitatis explicantes scientiā, quia ad nos numerus & mensura, & pondus refertur. Deus uero his omnibus non arētatur, sed excedēs omnia, & æterna liter antecedeus potestas & uirtus nil habet coæuum, nec immēsitatis eius profundū ulla creatura uel cœlestis, uel terrena metitur. Quæ uero sub ipso sunt implent tēplum, & præsens ecclesia cognitionē earum rerum assequit quæ ad cultum iusticiæ, quæ ad ordinē uitæ, quæ ad gradus ascensionū, quæ ad cōuenientiā morū, quæ ad honestatē huius cōuersationis & gratiā pertinent cōtēplationis. Hæc agunt & exercētur in tēplo præsentī, & per hæc deus quærit, nec tñ quæsitus illico inuenitur. Gustamus, delibamus, odoramus: & ppe est, cūcūq; accesseris longius abit. Et quomodo fulgur nubes dirūpit, & repentina coruscatio nō tam illuminat, q̄ hebetat oculū, ita aliq̄uando nescio quo motu tangeris, & tangi te sentis, eum tamē qui te tangit nō intueris. Dicuntur tibi quædā uerba arcana intrinsecus quæ effari nō sufficis, ut dubitare nō possis, quia iuxta te est, imō intra te qui te sollicitat, nec tamē sicuti est se tibi uidendū cōcedat. Rachel ad odorē, non ad esum Lia mādragoras cōcupiscit, tu sponso fide nō cōplexu cōiungeris, tu spe concipis, donec CHRISTVS in te formetur, & deposito pondere huius cadaueris

Vnum neces-
sario est prin-
cipium.

Homo nō po-
test deo com-
ferri.

Gen. 30.

ris eiusdē sint puritatis caro & spiritus, & renouata natura sobolem im-
 aculatam parturiat. Rachel quippe uisum principum sonat. Quod uer-
 bum in principio apud deum in suo proprio esse mihi non patet, sed qui-
 busdam nominibus deum inuoco & dico: iusticia, ueritas, sanctificatio, cha-
 ritas: & quæro aliquas species uel formas per quas quid sentio quoquo mo-
 dō intinem. Nam quod uerbum caro factum est facilius uideo: & hoc sen-
 sui meo quasi esu incorporeo, principiū autem illud uix remotissimo odo-
 ratu quasi pertrāsens sentio. Illa quidem intellectualia per uisibiles creatu-
 ras quantū fas est animæ uidere uel præuidere diuina mente à longe pro-
 spicimus in multis per opinionum & cōiecturarum pelagus circūducti, in
 multis ueritati hærentes, in multis magnitudine rerum oppressi, exclama-
 mus cum Apostolo, O altitudo diuitiarum sapiētiae & scientiae dei. Cordi
 igitur nostro se offert deus, & aliquid sui luminis infundit inuitans & pro-
 uocans. Nisi em̄ aliquo modo sentiretur, nec appetendi, nec inquirendi spes
 esset aliqua uel facultas. Sed quia ex parte sentitur, admirationi est odor il-
 le & sapor, nullā habens cum carnalibus dulcedinibus similitudinē, & per
 omnia suauitate differens, eoq̃ desideratur copiosius quo cætera delecta-
 menta excedit. Desideriū autem inquirentes purificat, & purificatio exdu-
 lis enormitatibus ad formam dei prouehit ascendentes, atq̃ ita in opere
 suo imago & similitudo dei multis laboriosisq̃ prouectibus propriam si-
 bi demum indicat dignitatem. Ad hanc rerum adeo profundarum inda-
 ginem, nisi incarnati uerbi magisteriū accessisset, humana defecissent inge-
 nia, & nescio si & aliqui auderent ad hæc tentāda conatus assurgere, sed as-
 sociata carni diuinitas assumptam naturam ex parte suæ uoluit esse clarita-
 tis consortem, & apertis cœlis super doctorem & dominū nostrum ad su-
 periora nostrū introducere aspectum, & uidimus gloriā eius quasi unige-
 niti à patre, & de plenitudine gratiæ & ueritatis quæ in ipso est, instillata
 est nobis aliqua portio, & cum Philippo audiuius, qui uidet me, uidet &
 patrem. Nec tamē in hac uisione plena potest esse sufficiētia donec in splen-
 doribus sanctorū in die uirtutis suæ agnoscat ratio gignentis, & geniti,
 & procedentis, quam oculus non uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis
 ad liquidū hucusq̃ ascendit. In his om̄ibus quæ dicta sūt omnino sensum
 nostrū materiæ excedit sublimitas, & stilū repellit moles nimij pōderis, &
 ascētionis arduæ difficultas, sed præcepti uestri, pater excellētissime, me coē-
 git necessitas, ut tentarem, si forte importunitate studiij aliqua possem de
 sanctuarij suppellectile uellicare, & reducto in partem uelamine arcto sub-
 tiliq̃ aditu propiciatorium intueri, præsumpsit meditatio aspicere à longe,
 & annos æternos inquirere, & quid ante tempora secularia esset indaga-
 re, si tamen seculum uel tempus dici potest ante lucem, & diem, & solem, &
 quomodo ante causas elementarias & materiales origines illa æternitatis
 infinitas

Rom. 4. 11.

Ioan. 1.

Ibidem. 14.

Esa. 64.

1. Corint. 2.

infinitas se haberet si illa omnipotentia apud se solitaria esset, & ministri-
 riales ei deessent spiritus, & maneret apud se illocaliter sempiterna diuini-
 tas, & in quo esset sapientiæ regnū, cum nō esset quod regeretur, & usu, spe-
 ciēq; careret illa inanis antiquitas. Ab his omnibus repulsus, ad secularia ui-
 sibilia compulsus sum redire, & utinam meipsum cognoscā & sciā. Quod si animæ meæ quæ corporis mei obtinet principatum, nec originē scio, nec
 metior quātitatē, nec qualis sit intueri sufficio, si ignota est mihi ratio qua-
 re ipsa delectetur in corpore persecutore suo: si nescio quis hanc legē mem-
 bris insculpsit, ut tam uiolenta dominationē spiritum opprimat, & melior
 digniorq; natura deteriori succumbat, patienter me ferre oportet, si opera-
 torem uniuersitatis nō intelligo, qui in minimis operationum suarum par-
 ticularis meam profiteor cæcitātē. Insolubilis uidetur hæc quæstio, quare ho-
 mo rationalis in negata nitatur & uetita, & semper illicitis delectet. Omni-
 no rarum est & difficile fieri bonum, facile & proum est esse malū, & hac
 sine magistro sine exemplo doctrina statim à pubescentibus annis imbui-
 mur & docemur. Vide in ipsis qui sanctimoniā profitentur quæ religio ma-
 num claudat porrectis muneribus, quæ solitudo aures obferat oblati fa-
 uoribus, quæ gula communibus est contenta saporibus. Quis nō se habe-
 at uilem, si uideat humilem? Quis nō putet opprobrium, si se sentit inglori-
 um? Quis enumeret uoluptatū potius monstra q̃ species? quæ per cōcupi-
 scentia carnalis uitam animam trahūt, clām palām q; de conclauē ad forum,
 de iupanari ad theatrum? In primis abrafa uerecundia pudoreq; conuul-
 so, non absconditur scelus, nec nutat ratio, nec discretio reluctatur carnis af-
 fectibus, captiuus spiritus consentaneā exhibet clientelā. Hoc ipsum quod
 dico, carnis affectus, improprie dico, quia hæc uitia proprie animæ sunt,
 quæ sentit & mouet & uiuit, cui imputat peccatum, quia ipsi datū est arbi-
 triū & iudiciū, & scientia, & potentia per quæ possit improbare malū, & eli-
 gere bonum. Corpore autem sic utitur anima, sicut faber malleo uel incude
 in qua format omnium turpitudinum idola, & fabricantur quælibet qua-
 rumcunq; uoluptatū simulachra. Non est caro dictatrix peccati, nec inueni-
 trix maliciæ, nec cogitatus format, nec disponit agenda, sed officina est spi-
 ritus qui in ea & per eā, quæcunq; affectauerit, peragit & consummat. Qd
 autem ipsa insensibilis sit spiritu recedente, dinoscitur, post cuius discessum
 nulli apta usui, superest putredinis massa, & paludis accruus. Quicquid em̃
 sentit à natura corporis alienum probatur. Quod uero caro aduersus spiri-
 tum, & spiritus aduersus carnē contendere dicitur & repugnare, improprie
 arbitror dictum, quia solius animæ lis ista est, quæ secum rixatur, & cū pro-
 prio arbitrio litigat, certior in huiusmodi quæstionibus quid bonū sit, qd
 malum, q̃ in aliarum rerū inquisitionibus quid uerum sit, quid falsum. Nā
 in abditarum causarum inspectionibus & secretis naturæ, potest homo er-
 rare

Homo animā
 suā nō cognō
 scens patiēter
 deū nō intelli-
 git.

Nitimur in
 uetitum.
 Vir bonus est
 animal rarū.
 Homo in ma-
 lum pronus.

Spiritus ea
 ptius.

Arbitrium
 cuiq; datum.

Corpus ē ani-
 mæ officina.

Caro nō relu-
 ctatur pro-
 prie spiritui.
 sed spiritus si-
 bi.

Auaritiæ ma-
lum.

Ambitio.

Argumenta li-
bri.

Titulus ope-
ris huius.

rare uel decipi, quia nō per omnia à fine usq; ad finē intellectus humanus attingit, sed in his quæ oculis & manibus subiacent, nulla subtilitas iudiciū impedit, quia foetentia à non foetentibus, decora à turpibus, amara à dulci- bus, dura à suauibus, & à dissonis consonantia facile discernuntur. Sed de- siderij sui ueneno mens ebria, corpus cōtumelijs applicat, & iunctis cōple- xibus ambo in mortiferas suauitates elapsi, obdormiunt. Cumq; euigilaue- rint, sero poenitentiā adducit cōfusio & inquinamentorum horror scēdatae mēti occurrit. Et in cæteris omnibus quæ maligne patrata sunt, huiusmodi ultio peccatorē persequit, & ipse libidinū labe crapulatus se cōuomit. Sed auaritiæ solius & quæstus ardor nec satiat cupidum, nec poenitet eū cumu- lasse, quod crescere optat, nō minui, & discola obstinatus semper quid ido- lo suo imolet sædulus coaceruat. Vnde hæc sitis diuitiarū miseris pectori- bus assidet, & ambitionis falsugo bibulam animā occupat, ut per fas & ne- fas ad loca superiora etiā de latebris eremi nonnulli se ingerant, & de omni gradu ubi aliquis aditus patet, anhelī prodeāt, discurrant ad iudices, blan- diantur mediatoribus, cōducant auxilios, & modis omnibus elaborent, ut sedeant cū principibus eo quæstu, ut maledicat deus qd' ipsi benedixe- rint & benedicat quod maledixerint. Hæc lex peccati quare in his & simili- bus legem iusticiæ opprimat, & quare eneruata ratio cū stare possit, tā mi- serabiliter ruat, difficile est assequi, maxime cū defectus iste à damnationis sentētia pēdeat, & hāc ineuitabilē poenā antiqua trāsgressio sit sortita. Ego si meipsum nescio, si animæ meæ substantiā & naturā ignoro, si eorū quæ intra me sunt rationem nō intelligo, qua audacia supra me erigā oculos ut uideā principiū sine principio, & finē sine fine attingam? A talibus ausibus desistendū excellentia maiestatis imperat, & ipsa impossibilitas omnes in- genij nostri conatus repellit. Ea igitur quæ licita sunt & cōcessa tangamus, & circa cunabula saluatoris prima infātiæ eius fercula degustemus, & circū- cisi & loti uicto diabolo, sanctificatis affectibus in coena cum domino re- cūbamus, ubi pane angelorū refecti, post illius cibi delicias surgamus ad trāsītum, ut de hoc mūdo uehiculo crucis euehamur ad cælum, spiritu san- cto nos replente, qui deinceps nos doceat, & patefaciat quicqd in exilij hu- ius peregrinatione moles corporis & imperfectionis lippitudo fecit oscu- rum. Libellum igitur quē de cardinibus Christi domini nostri operibus scripsi, paternitati uestre (suppresso nomine nostro) misi, in quo fons sa- cramentorum & disciplinæ huius in qua stamus origo, formam & exem- plar recte uiuendi nobis proponens, ab humili aduētū usq; ad gloriosum eius reditū ad patrem gradatim cōscendens, quem potius in mente no- stra quàm in pagina scribi desidero, & utinam in sanctitatis uestre cōspe- ctu memoriā & recordationem nostri supplex mereatur affectus.

Sermo

SERMO DE NATIVITATE CHRISTI.

dest CHRISTI multum desiderata, & diu expectata natiuitas, adest solēnitas indycta, & in præsētia saluatoris grates & laudes uisitatori suo per orbem terrarū sancta reddit ecclesia. Gaudia nobis cœlitus nūciātur, læticia imperatur. Nox ista sacri partus conscia, nouis fulgoribus illustratur. Gloriantur in cœlestibus superi, pax in terra bonæ uoluntatis hominibus confirmatur. Assunt angeli, loquuntur pastoribus, non dedignantur loqui personis humilibus, & cum ipsi sublimes sint, infirmos non aspernātur. Nec luce insolita, nec angelorum terrentur pastores præsētia, sanæ & puræ fidei hominēs delectantur in eo quod audiunt cōsonas laudantium uoces cœlestes, gloriæ & gratiæ diuinæ præconia modulantes. Nec satis fuit superis arcana referare cœlestia, etiam hominibus pax reddita nunciatur, & bonæ uoluntatis noui muneris lagitate consecratur affectus. Oportuit bonū dominum certificare & lætificare in aduentu suo bonas expectantium uoluntates: & multiplicatis testibus certa præsētiæ suæ dare indicia, ut iam nō expectaretur quasi uēturus, sed qui uenerat uideretur, & essent angeli quem sibi noua CHRISTI infantia cōsecrarat, sancti ortus & loci indices. Vnus Gabriel uirgini obūbrationem uirtutis altissimi nunciat, multitudo cœlestis exercitus gratulabunda saluatorem mundi prædicat aduenisse, & recōciliata terrestria superis canit, & consilium antiquum prodit palam, nec iam secretum est, sed innotuit publice in conspectu gētiū reuelata Christi benignitas, & oblata mundo in nullo à nobis differens excepto, quod peccati expers fuit saluatoris humanitas. A superis legationibus incipit euangelium, cuius primi dictatores angeli extiterunt. Nec iam in manibus prophetarū similitudines & ænigmata inuoluuntur, sed angelorum iubilo, & hominum stilo, & euidenti rerum iudicio constat & consonant simul promissa & data, umbrisq; remotis lex & euangelia sunt unita. Multiplicantur testes, militiā cœlestis conclamat, credit pastorum cuneus & exultat. A sapientibus & prudentibus nō quærit testimonium qui paruulis se reuelat. In huius doctrinæ initio statim fastus & ambitio condemnatur. Non colores rhetorum, non inductiones persuasoriæ adducuntur, ratio & miracula harum rerum ordinem complectuntur. In primis signa se fidei miscuerunt, & maxima in hoc efficacia dogmatum fuit, cum simul uerbis & rebus actum est, ut nullum infidelium repugnantia inueniret diffugium. Nox illa omni luce clarior, sermones angelici pacem hominibus nunciantes, designato loco Bethleem, ad quærendum puerum cōhortantur, pastores illi amplius mente quā oculis carnalibus illuminati, ad cōspiciendum Emanuel festinant, & docti intus inuisibili magisterio spiritus sancti, quem paruulum uidēt, confitentur immensum, & piæ ei deu-

Gaudia natæ
lis dominici.

*Casa domini
est.*

*Alibi incru-
staturam.
Laus Mariæ.*

*Mariæ privi-
legium.*

uotionis affectum præsentat. Electa adest humilium personarum simpli-
citas, ut poneretur regula & indissolubilis daretur forma, quod nõ nisi pau-
peribus spiritu, CHRISTI pateret humilitas, nec superbos ad intuitum sui
posset admittere ueritas. Veniunt in Bethleem, quem prædixit Gabriel, in-
uenit Emanuel, ciuitas parua, domus pauperula, suppellex exigua. Nulla
domus ambitio nisi reclinatorium in stabulo, mater in fœno, filius in præ-
sepio. Tale elegit fabricator mundi hospitium, huiusmodi habuit delicias sa-
cræ uirginis puerperium. Panniculi pro purpura, pro bisso in ornatu regio la-
cunæ cogeruntur, genitrix est obstetrix, & deuotam dilectæ soboli exhibet
clientelam, attrectat, amplectitur, iungit oscula, porrigit mammam, totum ne-
gocium plenum gaudio, nullus dolus, nulla naturæ cõtumelia in puerperio.
Pedissecas substantia familiaris non patitur, mancipiorum obsequia sum-
ptus tenuis & inops mensa excludit. Nullum domus arcta diuersorium oc-
cultabat, nec secreti recessus erant illius casulæ, incastraturam tectum, & soli pa-
rietes per circuitum uestiebant. Nec locus ibi erat lauacris, quæ solent puer-
peris præparari, quippe nec aliqua naturæ iniuria matrem domini læserat,
quoniam sine tormẽto peperit, quæ in cõceptione caruit uoluptate, & ta-
men cõsuetudinem sequens, ut legi satisfaceret, quasi cum alijs mulieribus ef-
set ei in hoc opere ratio similis, diebus designatis recubuit, & depositi one-
ris lassitudinem professa oblata quieti paruit, & in diebus separationis nõ
se à thoro Ioseph, qui eam nõquã tetigit, sed ab ingressu templi & cæteris quæ
lex prohibebat, cõtinuebat. Ultro maturus ab arbore baiula fructus elapsus
est, nec oportuit uellicari, quod sponte prodibat. Nihil in hac re petijt ultro,
nec præcedens delectatio aliquam expetijt pœnarum usuram, spiritu sancto
obumbrante incendium originale extinctum est, ideoque innoxiam affligi
nõ decuit, nec sustinebat iusticia ut illud uas electionis cõmunibus lassare-
tur iniurijs, quoniã plurimum à cæteris differens natura cõmunicabat, nõ
culpa. Eratque ei proprium priuilegium, quod nulla mulierum nec ante, nec
deinceps meruit obtinere, quod erat simul mater & uirgo singulis titulis in-
signita. Vnde & matri plenitudo gratiæ debebatur, & uirgini abundantiõr
gloria, quæ carnis & mētis integritate insignis, spiritali & corporali intus
& extra Christi præsentia fruebatur. Ornamenta quæ deerant, etiam si
adessent, nõ haberent oculos inspectores, quia præsentia paruuli sic eorum
quæ aderant Ioseph, & si quis forte alius ibi erat, oculos occuparat, sic illumi-
nauerat animos, sic corda illexerat, ut in hoc summo bono omniũ bono-
rum unita collectio uideretur, nec opus esset euagari & mendicari per partes
quod simul in se uno fidelibus omnipotēs infantia præsentabat. Angelica
sanè nõ est credendum ibi mysteria defuisse, nec recesserat à uenerabili pe-
ctore matris spiritus sanctus ac uerbum Gabrielis elapsus. Possidebat do-
mum suam & templum quod sibi cõsecrauerat, adornabat. Seruabat sacra-
rium

rum suum & sanctimoniam thalamum honorabat, latificabant consolationes huiusmodi animam benedictam, & tanti habitatoris reuerentia concupiscen-
tiarum ludibria abigebat, legem mentis lex carnis non infestabat, rebellio nul-
la quietem spiritus affligebat. Paruulus sugens ubera pura alimonia uteba-
tur, & fons sacri pectoris defecatum edulium ori mundissimo infundebat. Sed &
cor matris quaedam dulcedines quae humanum superant intellectum imbuebant,
eratque utrinque mira iocunditas, quam pia sanctae matris & deuota humilitas,
& sancti sanctorum immensa benignitas confederatis affectibus mergeren-
tur. Extrinsecus nuda erat & egena quae uidebatur, nihil in illa paupertate
uidebatur diuinum, non his quibus reuelatum est desuper, quorum primi fue-
re supra memorati pastores, quorum innocentia & simplicitas electa est, ut
laus Christi perficeretur, qui piscatores & pastores sequentibus tempori-
bus confunderet oratores, & a pauperibus & humilibus praedicatio pauper-
tatis habet initium. Execrari solet Aegyptii hoc hominum genus, & abo-
minabiles eis sunt oues & pecora. Sed huiusmodi officium ab initio autori-
tate obtinuit, & Abel pastor munera de gregibus ouium obtulit, quae in eo
quod coelitus inflamari uisa sunt, quod grata essent deo, cunctis innotuit
Pastor Abraham, Isaac, & Iacob uiri deo familiares, pastores patriarchae
duodecim, pastor ipse Moyses qui in eremi recessu, dum sequitur pecudes,
in rubo conspicit deum, & potestate signorum collata populi recipit principatum.
Helisaeus de aratro propheta constituitur. Dauid de postfoetates accipitur, &
in regni solio collocatur. Agnum quem abominatur Aegyptius sacrificari
sibi praecipit deus, eiusque sanguis Israelitarum postibus illitus, extermina-
torem angelum repellit & abigit, nec timetur mortis periculum, ubi tantae reue-
rentiae conspicitur signum. Ad umbram Petri languentes consurgunt, apostolis subij-
ciuntur daemonia, cedit idiotis reproborum eloquentia, praedicante Paulo ca-
ptiuas complicant manus gentes & regna. Pauperes electi, superbi, neglecti,
nec fastus, nec altus circa Christi discipulatum aliquem obtinent locum.
Christus pauper discipulos diuites aspernatur. Pauper mater, pauper fili-
us, inops hospitium his qui in forma huius scholae in ecclesia militat, prae-
bent efficax documentum. Hunc in cunabulis adorauere pastores, & paru-
lum confitentes deum simpliciter argumetosi in spiritu & ueritate, quem ado-
rauerunt nouerunt. Fuerat quidem miraculum quod apertis coelis lux fulgoris
insoliti nocte super eos fulserat, quod auditi angeli & conspecti, quod ab ipsis
fuerant edocti & instructi pastores. Sed licet haec praecessissent, tamen circa
infantiam pueri diuinitatis intimatae nulla humana ratio praebat experi-
mentum, nec circa illius praesepti angustias, uagiente inter alligaturas infantu-
lo, aliquod maiestatis erat indicium, sed auditui fides obtinuerat, nullum apud
deum impossibile uerbum credidit, & per spiritum sanctum ad sacramentum
hoc intelligendum subtilissimis est intelligentiarum accessibus introducta.

*Praedicatio a
pauperibus
habet initium.
Pastores Ae-
gyptijs abo-
minabiles.
Pastorum con-
mendatio.*

Idemq; spiritus qui lōge ante prophetas docuerat, etiā nunc humiliū mē-
 tibus se infundens, dilatabat humani intellectus angustias, & aperiebat
 interiores oculos ut uiderent inuisibilia, & intelligerentur ea ad quæ huma-
 nus nō attingit sensus, nec rationis penetrat intellectus. Hinc est qd' præ-
 [4.9.] dixerat Esaías: Paruulus natus est nobis, filius datus est nobis. Hoc potuit
 uideri, hic nullum fides meritū quærit. Quod autem sequit', uocabitur no-
 men eius Emanuel, admirabilis, consiliarius, deus fortis, pater futuri seculi,
 princeps pacis, si clausi sint oculi mentis, exterioribus oculis nescio quid me-
 reris. Qui necdum loquit', quomodo consiliarius erit? Paruulus quomodo
 credetur omnipotens deus? omnino infirmus, in quo uidebit' fortis? nihil
 omnino possidens ad apicem regni & principatus fastigiū, qbus ascensio-
 nibus attinget? Sed si fidei mysterium prosequaris, in his omnibus subtilis-
 simas & purissimas rationes inuenies, & quod omnino necesse fuit immen-
 sum fieri paruulum & filiū dei hominis filium euidenter agnosces. Mirabi-
 tur etiā & dilatabit' cor tuum quādo intelliges profundissimū sacramentū
 in eo quod cōtemptibilis factus est admirabilis, & qui literas nō didicit, nec
 legibus instructus est, sufficiens sit diuinarū humanarūq; rerū cōsiliarius,
 quomodo diuinitas & humanitas in unā personā cōuenerunt, & ubi æsti-
 mata est infirmitas, fortitudo inuenta est, & corpus humilitatis nostræ di-
 uinæ claritati cōfiguratum, nō in hoc mundo, sed in cœlesti gloria perpetu-
 um habeat principatum. Ad paruulos uenit Christus, & cum paruulis con-
 uersatur, pauperes instruit, & creat, & facit. Ipse i synagoga Iudæorū in Esa-
 [Luc. 4.] iā uolumine cum legisset in sabbato, cōplicato libro, prophetiam hāc in se
 completā edocuit, quod à spiritu sancto unctus sit, & ad euāgelizādū pau-
 peribus pater eū miserit. Idem in euāgelio gloriatur, & cōfitemur domino
 [Matth. 10.] cœli & terræ, gratias agens quod reuelata sunt diuina mysteria paruulis, à
 quorū intellectu sublimitas huius mūdi repulsa est, quæ deo subijci nō po-
 test, dū secūdam carnem & sanguinem inuisibile ipsius suis regulis inuesti-
 gat. Hic est primus religionis introitus, sicut in mundum primus Chri-
 sti ingressus ut quicunq; pie uult uiuere, humiliter de se sentiat, neq; supra
 se in mirabilibus ambulare præsumat, fundamentū sanctitatis semp fuit hu-
 [Humilitas
sanctitatis
fundamentū.] militas, nec in cœlo stare potuit supba sublimitas. Hāc primā gratiā ingre-
 diens mūdū noster paruulus attulit, & à cunabulis nos sibi cōformes fieri
 [Humane na-
tura per Chri-
stū perfectio.] uolens teneri uoluit in uita, qd' exhibuit in persona. Quia uero filij dei su-
 mus humanitatis participatione frater noster fieri uoluit, ut essemus secum
 beatitudinis cohæredes, & haberet tota cōpositio hominis pfectā plenāq;
 læticiā, cū spiritus diuinam repræsentaret imaginem, & caro nostra Christi
 corporis similitudinē: cōsummatae societatis beneficiū obtineremus, cū no-
 minis Christi & hereditatis cōsortes, & diuinæ naturæ communicamus p
 spiritū, & humanæ p corpus. Iurauit dñs & nō pœnitebit eum, & pmissio-
 num

num suarū non immemor, sicut se daturū nobis iurauerat, sic cōpleuit, Fili-
 us datus est nobis, qui cū in forma dei esset, splendor gloriæ & figura sub-
 stantiæ eius, nō est cōfusus se ad formam serui exanire, ut qui de fraternitate
 eius gloriātur & uolunt ascendere, nō erubescant descendere, sed eidē scalæ
 cū Iacob innitātur, & cātantes canticum graduū ab imis ad superiora con-
 scendant: O domine q̄ admirabile est nomen tuū, uere tu es deus q̄ facis
 mirabilia. Nō modo mūdi huius staturā admiror, nō stabilitatē terræ, cū
 eam cōplectatur uolubile firmamentū, nō singulos dies, nō lunæ defectū
 & incrementū, nō solem semper integrū & laborem eius perpetuū, nō tem-
 porum uicissitudines in quibus quædā arent, quædā uirēt, & quæ mortua
 modo uidentur, deinceps reuiuiscunt. Miror deum in utero uirginis, miror
 omnipotentē in cunabulis: miror quomodo uerbo dei caro adhæserit, quo
 modo incorpore⁹ deus corporis nostri tegumentū induerit. Miror in hac
 dispensatione tanti dispēdia temporis, & tā lentos processus ad obediē-
 tiā saluatoris. In breui poterat patrari negociū, & poterat tantus labor ab-
 breuiari ad solū Christi uerbum, sicut factus mundus, & disposita cuncta
 ad eius imperiū. Sed elemētario mūdo dignior est rationabilis homo, qd̄
 ex eo quod in eius seruitium facta sunt omnia, facile credit. In cæteris quo-
 cunq; modo aliquæ satisfaciunt rationes, hic solus me cuplectitur stupor.
 Et cū Abacuc cano: Cōsideraui opera tua & expaui. Miror ieiuniū, miror
 tentationes, miror omnipotentē in sepulchro iacentem, miror occisū & re-
 surgentem, hæc sunt noua mira quæ prædixerat Esaias: Nouū faciet dñs
 sup̄ terrā. Mulier circūdabit uirū. Opus suū faciet, & peregrinū opus eius
 ab eo Iesus Christus heri & hodie ante luciferū genitus, inītiū carnis sum-
 p̄sit ex uirgine, & quem coeli coelorum nō capiūt, q̄ implens omnia cum sit in
 om̄ibus, ab his tamen nō capit nec tenetur. Nouū est & inauditū quod in
 materni angustias uteri, circūdedit intra se fragilis caro uirtutem altissimi
 & ordinē rerū cursūq; naturæ mutauit sapiētia dei, & ubiq; diuinitas di-
 latata, plenitudinem sui uasi infundens exiguo, sic est circundata muliebri
 utero, ut cū uniuerſa ambiret, implēs omnia, excedens cuncta, intra se oīa
 continens, extra uniuerſa cōplectens. Quem nos paruulū, propheta nun-
 cupat uirū, insinuans ei nūq̄ defuisse uirtutem, sed semper uirilīs ætatis af-
 fuisse fortitudinem, quem infantilis infirmitas occultabat. Opus suum igi-
 tur fecit quod creauerat, saluansq; quod perierat, ad uitam reuocans quod
 mortuum erat. Sed peregrinum opus fuit in deo, quod uerbum factū est
 caro, quod factus est uisibilis & comprehensibilis, passibilis & mortalis, &
 peregrinum à maiestate puer sugens ubera, panniculis inuolutus & su-
 stinēs cōuicia, filius dei in paribulo cōstitutus. Cōsiliarius quoq; dictus est
 paruulus iste, qui & alibi dictus magni cōsiliij angelus, eo quod secreta dei
 quæ ab hominibus erāt abscondita, publice reuelauit, & cum nemo nosset

Hebre. 1.

Scala Iacob
innitendum.

Admiratio

Omnia homi-
nis gratia fa-
cta.
Abac. 1.Esa. 28.
Hier. 31.Infans Chri-
stus uir dici-
tur.

Esa. 9.

parrē, nisi filius ipse arcana dei referās, indaginē trinitatis explicuit, loquens patri, & à patre responsum accipiens, & spiritū sanctū infundēs discipulis, generationis & processione intimās rationes, subtiliter astruēs personarū proprietates, & indissolubilis essentiae unitatem. Alia quoque inferiora, sed tamen necessaria cōsilia edocens, ut beneficia collata homo intelligat, ut in eo quod stat, gratias agat, & quod possibile est ex dei gratia cū ceciderit resurgat. De uirginibus ait Apostolus: Præceptū domini nō habeo, cōsiliū autem do tanquā misericordiā cōsecutus. Vult & laudat ex imperio domini ut quæ nupserint, sic permaneāt, quæ uero uirgines sunt dei, cumulatōe castitatis integritatem exhibeāt Christo: & in hunc modum quacunque auctoritate diuina immobilia constāt sic maneāt, quæ uero in alterutrū potest libertas arbitrii flectere, locū eligāt priorem, quia & si bona sunt, & à deo instituta cōiugia, melior tamē est cōtinētia, & uirginitas excellētior, quam nō cogit necessitas aut mādatum, sed perfectionis suadet cōsiliū. Quod si diuinis cōsilijs obuauerint tentamēta, & liberas mētes ad carnales reuocauerint appetitus, adest deus fortis, nec spem ponat homo in homīe, nec in brachio carnis suæ cōfidat, quia qui mūdū uicit, uictoriam suis promittit militibus, & qui uictores sunt sui, cœlo uim inferūt, quoniā sicut scriptū est: Regnum cœlorū uim patitur, & uiolēti rapiūt illud. In paruuli huius nomine cū hoste antiquo cōgredimur, & fortis armatus superueniente fortiore de atrio antiquitus possessio, potēter expellitur, & præsumptæ infestationis audaciæ silētium imperatur. Defectui carnis nostræ quæ à primitiuis fecibus originalis mali infecta lāguerat, ex CHRISTI carne reddit fortitudo & sacramētorū cōmunicatio, per quā illius corporis synceritati unimur, nos in tātum corroboret, ut de mūdo & de diabolo, & de nobis ipsis uictoria potiamur, & sacramētali gustu uiuificis mysterijs inhærētes, una caro, & unus spiritus simus, dicēte Apostolo: Qui adhæret domino, unus spiritus est. Sicut hi ad quos sermo fit dicuntur dñi, & filij excelsi, nominis, & hæreditatis, & æternitatis participes, fortitudine societatis Christi subigētes tentamina, & cum homines sint ex indigniori materia in captiuitatem redigūt, & conspuunt, ligantēq; dæmonia. Et quidem in hoc tempore in stadio uitæ huius se exercet militia Christiana, & præcūte Christi uexillo, quē & paruulum uidimus & cognouimus deum, & quos spiritus cōsiliij & fortitudinis munit, nec uinci, nec decipi possumus, quos eruditio, diuina sciētia & potestate fecit insignes. Videtur autem in præsentī disciplina huiuscemodi nō esse gaudiij, sed mœroris, eo quod nō sine periculo certamina peraguntur. Bonum uero certamen certantibus pacatissimum fructum in futuro exercitatis in iusticia dabit princeps pacis æternæ, cōsignans sibi in beatitudine quorum communicauit naturæ. Ipsi gloria & imperium amodo & usque in sempiternum. Amen.

SERMO DE RATIONE CIRCUNCISIONIS.

Nter omnia testamenti ueteris sacramenta nihil circuncisione solennius antiqua celebrauit religio, nec tantum in Hebræos, sed etiam Phœnices & Arabes hæc traditio inoleuit. Reliquæ gētes tam mandatum quàm factum irrident, & deo minime asserunt conuenire, ut saluatoris benignitas plagis infātiū delectetur, & immeritos in ipso uitæ initio periculo mortis addictæ. Hoc de bono domino sentire, qui neminē uult perire, absurdum, & irrationabile iudicāt. Nec tamen eis omnia reliqua sacrificia sunt horrore, sed in multis naturalem legem sequentes expiationū retinent instrumēta, & immolant uictimas, & incendunt adipēs, & cum odoramentis & libaminibus fundunt coram deo uota & preces. Legimus Iob dei testimonio approbatum, iugibus sacrificijs occupatum, nec legimus circuncisum. Et poterant esse eo temporum diuersis in locis multi uiri insignes, qui iusticiæ dei subiecti, hoc signo carebant, licet filios Esau & Hismahel putandum sit huius traditionis non fuisse expertes: uerū cum opus istud & antiquitas commendet, & iubentis autoritas, inquirenda est tanti mysterij ratio, quæ Abrahamæ specialiter & semini eius tanto pondere mandata est, ut quisquis in illa gente huius signi careret differentia, Ethnicus nō Iudæus reputaretur, & à titulo filiorum Isaraël abraderetur proscriptus. Hoc cum octaua die iussum sit celebrari & nomen circuncisio aptari, intimatum est his qui digni sanctorum cōsortio censebantur qđ eorum nomina scriberentur in cœlis, & æternæ beatitudinis quam post uitæ huius septimanam octaua cōsequitur, hæredes fierent, & cōsortes quicūque uitæ innocentia & coelibatus sanctimonia sese domino cōsecrassent. Tenera itaque infantia huiusmodi erat imbuenda doctrina, & ante cōcupiscibiles motus, quos peccatum meruerat, miserabili poenæ, & ineuitabili uindictæ etiam in paruulis adhibenda erat seueritas, & antequam ebulliret sartago libidinum, prouisum est uentilabrum, quo refrigerari posset, & extingui depopulatricis flammæ uagus ardor, & uniuersa perlustrās incēdium. Ideoque dolor uoluptati, & sanguini delectationis sanguis tormēti opponebatur, ut in primis elementis discerent paruuli semper propriæ memores sectionis contraria curare contrarijs, & ad cohibendos, refrenādosque turpitudinum appetitus necessarium esse sale corrosorio carnis perfricare pruritus, & semper recrudescentes deficcare putredines. Ad hoc corpus suum mortificabat Apostolus, non tamen circuncidens illud seminarium membrum, sed totum se crucifigens, & omnibus extraordinarijs motibus opponens cauterium, usq̃ adeo corpus suum

suum redigēs in seruitutem ut diceret: Viuo autem iam non ego, uiuit uere
 in me CHRISTVS. Cuius facti æmulatores erubescimus in pudendis, &
 detecto sectōq; confusionis operculo, quamuis conscientia testis semper
 nobis exponat scaturientes intus peccati insidias, nec internum uitare pos-
 simus iudicium, uiriliter tamen standū est, & rationis autoritate increpādi
 sunt titillatori sensus, & sūmopere uigilandū est, ne sequatur assensus. In-
 tra nos pudor iste aboleri omnino nō potest, quia nec totū hoc membrū,
 sed anterior eius portio iussa est circuncidi. Res sanē maxima est, si nō egre-
 diatur foras huius contagio corruptelæ, & insaniens bestia corrupti anhel-
 tus cathenis ferreis in ultimis animæ recessibus alligetur, intusq; fractis den-
 tibus seipsam concupiscentia captiua masticeat & corrodat. Manet itaq; eru-
 bescentia propter sensum, ut qui in agone cōtendit, sciēs circuncisionis my-
 steriū, ab omnibus se abstineat quæ possunt huic flāmæ ministrare fomē-
 tū. Nec tamen peremptoria est cōtendētibus, sed probatoria huius sensua-
 litatis colluctatio tā ueterna, sed institutū est certamen inter spiritum & car-
 nem, ut uictor homo peccati & poenæ, post triūphos solennes corone-
 tur in gloria, sine infestationibus deinceps liber à peccato & poena. Hanc uerecū-
 diā post prauaricationē uanitati subiecta, nō uolens anima ptulit, & uim
 substinet inquietudine perurgēte, & inuolūtarijs motibus fatigata infelici-
 tatis suæ deplorat miseriam, liberari de corpore mortis huius deliderās, & pa-
 cifici tranquilliq; status à deo postulat libertatem. Quotidiano sanē cōfli-
 ctu spiritus & caro luctatur, & causatur ratio aduersus domesticum malum,
 qd' ita intra se exerceat regnū quasi natura sit uitiū, & secū traxerit creatio
 prima peccatū. Hoc utiq; prima nō sentit cōditio, sed secutū est trāsgressio
 rem suppliciū, & adhæsit indiuidua poena peccato, de quo erubescunt qui-
 cūq; mūdo corde regem in decore suo uidere desiderāt. Quis in tā assidu-
 is illusionibus nō cōfundatur? quis nō in tātis cōtumelijs erubescat? Fomes
 quippe huius mali intus in tenebrosis recessibus latitans, ut uiderit ani-
 mā aliās occupatā, & in imis ad sui circūspectionem sollicitam irruptionibus
 uehementibus erumpit, & blādicijs uenena supponens pudicitiae puritatem
 inopinatis inuadit assultibus. Ideoque pudibundus homo nuditatem suā
 operit, & foeditatē confusus occultat. His rediuiuis uulneribus semper hac
 sanie illitis necessaria est p omne huius uitæ septimanā iugis resecatio putre-
 dinū, & cōtinua circūcisio cicatricū, & in cæteris quidem mēbra omnia impe-
 rio rationis obediūt, & arbitrii retinēt libertatem. Hic uero ubi Babyloniae
 fornax exarserit, & quasi pice & napta cōpersi libidinū ebullierint appeti-
 tus, inflāmata caro libertatis priuat honorē, intātū ut rebellia membra ue-
 lit nolit, in motus nefarios audacter exurgāt. Præcedebāt olim integumēta
 rerū significātia abolitionē peccati, & ad pfectionē inchoata tendebāt. Nec
 hoc sacm cōsuetudini antiquæ subtrahere uoluit Christus, & licet nō esset
 in hoc

in hoc tēpore necessariū, tñ ne antiqua religio profus reprobā uideret, in se uoluit circūcisionis aptari signaculū. Sanè originale peccatū quod à primis patribus in totā generis huius successionē defluxit, omni tempore aliquibus remedijs oportuit expiari, licet uim plenam significātiā nō haberint, donec ad rem ipsam uentum est, quæ figuratū operiebatur uelamine. Et licet sacramentorū arcana omnibus nō paterent, uirtus tamē & effectus eorū ignorari nō poterat, qā ab Adam usq; ad Noë sacrificia deo cōstat fuisse accepta, quæ usq; ad illud tempus sine legis distinctione diuinitus inspirata institutione primi hominis celebrarēt. Illa uero sacrificia aut in animalium sanguine, aut aliarū oblationū incensionibus agebantur, nō quod fumo aut mortibus pecudum delectaretur deus, sed ut intelligeret immutabile iudiciū, & prolata ab initio sententia in peccatum. Immutabile decretum ab æterna lege exierat concupiscentia affligi, & morte peccatorē puniri, nec poterat plagis exterioribus remedium aliquod subuenire, quin stimulus carnis sine ulla exceptione colaphizaret infirmū, & usq; ad dissolutionē mors importuna persequeret captiuū. Et mors quidem carnis concupiscentiarū interfecabat ludibria, nec poterat ultra peccare illud quod erat putredini ac dissolutioni prædestinatū & datū, sed supererat post mortem carnis animæ labor, & afflictio spiritus, nec poterat ulla ratione illa absolui damnatio, nisi morti omnium uita omnium subueniret, & p generali morbo gratia dei singulare ppararet antidotū. Hoc antiquū redēptiōis nostræ cōsiliū sanctis patribus reuelauit deus, uoluitq; ut paulatim assuescerent homines passioni, & morti necessariæ uolūtariæ mortis opponerēt libamētū & poenā in medelā, & suppliciū in remedium cōmutarent. Huius oblationis doctrinā sacrificia cōtinebāt antiqua & incēssiones, & mortes huius cōsumationis gratiā præsignabāt. Propter hoc cū iā fidei tēpora propinquarent, imperata est circūcisio, & pars illa corporis in qua est uoluptatum seminariū & libidinis officina, iussa etiā in paruulis amputari, ut proprii primitias sanguinis ei qui totū sanguinem suum oblaturus erat, offerrent, & cōmunia singulorū sacrificia singulare præcederent holocaustū. Vbi uero Christus dominus uenit, de quo in capite libri scriptū erat, ut in morte sua patris uolūtatem impleret, cessarunt sacrificia, nec iam truncationem præputij euangeliū imperauit, sed circūcisionem cordis, & omnē tam membrorū q̃ affectionum petulantia gladio spiritus resecari immutabili decreto mādauit. Et tātæ dignitatis illa una redemptoris nostri fuit oblatio, ut una ad tollenda mūdi peccata sufficeret, qui tanta autoritate in sancta introiuit in sanguine proprio, ut deinceps nulla supplicantiū postulatio sanguine indigeret alieno. A diebus igitur uisitatiōis nostræ regnū cœlorum uim patitur, nec iam in expoliatione carnis circūcisio agitur, sed spiritus sancti uirtute uetustatis antiquæ sanies expurgatur.

Ioan. 5.

De

Ato in Bethleē saluatore, audita est in Effrata eius in ter-
ris præsentiā, & usq; ad syluas, camposq; gētium nouæ hu-
ius natiuitatis est fama porrecta, in Iudæa à pastoribus &
angelis primo sunt hæc gaudia celebrata, nec multo post
Arabū fines huius rei noticia penetrauit, & incolis Sabba
præclari stella luminis cœlestis numinis, nouis splendorib⁹
indicauit. Erant in illis regionibus uiri siderū inspectionibus assueti, q arte
mathematica uim discursumq; nouerāt planetarum, qui ex elementorum
natura rationem temporum metientes, astrorum ministeria certis experi-
mentis proprijs didicerant effectibus assignata. Hi ex uaticinijs Balaam
olim audierant stellam oriri in Iacob, & hominem in Israël, cuius fortitu-
do quasi rhinocerōtis, ad quem in trieribus de Italia uenirēt qui superarent
Assyrios, & uastaret Hebræos, quo temporum nec in Iacob idolum, nec in
Israël simulachrum esset. Diu homines illi huius prophetiæ prouentū ex-
pectauerāt, & ubi uenit plenitudo tēporis, orto repente nouo sidere, ad an-
tiqua recurrētes uolumina tam testimonio muniti, quā signo dromedis
inuecti, in Iudæā stella duce perueniūt. Nec potuere Palestinæ incolae late-
re tantinominis personæ, sed ubi auditū est quod stellam indicem nati in
Bethleem paruuli sequerētur, Herodi noui regis inquisitio nūciatur. Euo-
catis itaq; Magis, rei huius ordinē cum omni diligētia sciscitatur. Audit na-
tum in Bethleem esse paruulum, quem profitentes regem & deum qui de
Sabba uenerāt adorare & uenerari festināt, intimatum est ei quod ab an-
tiquis temporibus Moabites propheta, licet gentilis, prædixerat, & cōtulit
cum literis gentium sanctorum uaticinia prophetarum, quorum scripta p
omne sabbatum legebantur, de quibus nulla in populo Iudæorum ambi-
guitas erat quin rata essent, quæ illi nel asseruissent præterita, uel prædixis-
sent futura: à fortitudine eius qui quasi unicornis obuios penetraret, in cui-
us obsequium ultrices de Italia trieres in Iudæa terminos aduentarēt, &
usq; ad finem mundi dilatarent imperium, anxius expauit & timuit. Con-
turbabat quoq; aliud quod in Michæa scriptū est testimonium: Quoniā
de Bethleem quæ est Effrata, egrederetur paruulus, qui dominator esset in
Israël, cuius egressus esset ab initio à diebus æternitatis. Cumq; ea quæ do-
mestici codices continebant, cū his qui ab alienigenis dicebantur, intellige-
ret conuenire, diuinis tentās reluctari consilijs simulat perfidus religionis as-
sensum, premittens Magis sese ad adorādum paruulum cum omni deuo-
tione ilico affuturum, cum per reuertētes certitudinem de puero accepisset.
Turbatur cum rege maligno Hierosolyma, non lætatur, expauescit & tabe-
scit, & negare erubescit quod scriptura testatur. Nec minus horrendum scri-
barum

Michæ. 5.

Matth. 2.

barum sacrilegium quàm Herodis impietas, quia proprio Iudæi abutentes priuilegio cum uisitationi diuinæ inuenirentur ingrati, causam sibi cū Herode fecere communem, cum hinc & inde impietas & infidelitas aduersus dominum & Christum eius fremerent, & pariter in eius odio consentiret. Ecce alienigenæ à fluminibus Aethiopiæ ad paruulum CHRISTVM supplices ueniunt, & filij disperforum deferunt munera, accedunt qui longe erant, & qui propè, recedunt, in loco humili & supellectile uili rex regum & dominus dominantium inuenitur, cognoscitur, & ab alijs adoratur. Quia uero neminem in conspectu dei apparere uacuum antiqua lex edocet, præ Exod. 23. uaricatoribus legis abeuntibus uacuis, primitiæ gentium sacramentalia munera proferunt de thesauris, & domino aurum & odoramenta præsentant, profitentes ex ratione munerum de eo quem adorabant quid crederent, quod sentirent. In auro regem, in thure sacerdotem, in myrrha incorruptibile, quæ uis passibilem profitetur. Oblatio ista incarnati uerbi & exponit mysteria, & breui subtili quæ indicio utriusque naturæ humanæ diuinæque exprimit unitatem, quid & proprium est unicuique singulatim distinguens. Nam deo patri cuius regnum & imperium suis mundum replet splendoribus, in odorem suauitatis summus sacerdos & pontifex Christus se obtulit, cuius caro passionis cremata carbonibus, incensionis suæ flagrantiam transmisit ad celos, & usque hodie odor ille suauissimus in terrestri cœlestique ecclesia indeficiens perseverat. Quod autem passibilitas quam obediens deo uoluntarie suscepit incorruptione firmata sit uirtus myrrhæ obuias corruptelæ suo probat effectu, & uisibilibus ratione munerum immortalitatis solidæ constat euidens argumentum. Adorato domino magi hilares alio tramite in suam patriam reuertuntur, quia necesse est ut qui credunt ad iustitiam, ore etiam confessi sunt ad salutem: deinde uias eligant arctiores & se districtioribus mandatis obligent, quoniam per uias latas descensusque præcipites itur ad inferos, per arctas uero & difficiles reditur ad superos. Propter uerba labiorum dei religiosus quisque uias duras ingreditur, & iugulator uoluptatum stantem ex diuerso hoste securus aggreditur. Arcta uia est castitas, trames strictus humilitas, ieiunio affligi, & carnem in seruitutem redigere. Scopulosæ via ad cœlestem difficilis. sunt semitæ, sed ad patriam superiorem non nisi per meatus difficiles armati milites reuertuntur. Non est tutus ad Herodem egressus, nec expedit cum his qui oderunt deum foedera iungere: nec de religione cum malignantibus iniungere consilia, quorum familiaritas infantiam Christi studiose persequitur, & antequam formetur Christus in nobis in ipso piæ conuersationis initio ut extinguatur spiritus & suffocetur uita iustitiæ penitus elaborat. Delusum se Herodes conqueritur cum magos alias comperit diuertisse, quia molestissimum est principi tenebrarum cum excogitatis laqueis tentatos quoslibet nouerit euasisse, & aciori inflammatus rabie, in neces innocentium debac-

Q chatur

Herodis truculencia.

Ex ore infantium perfecti laudem.

chatur. Sic sanctorum persecutionibus tyrannus crudelis illuditur, qui dum putat perdere quos occidit, melioris uitae statum eis procurat, & quod ille in perditione molitur, hi utuntur pro beneficio, quibus lucra uitae perpetuae per haec momentanea damna celeri compendio acquiruntur. Ecce paruuli isti, quos hostis naturae, pietatis inimicus, bestialis sauitiae, inauditae crudelitatis monstrum Herodes occidit, subito fiunt martyres, & dum uice CHRISTI & pro Christo auulsi à matrum uberibus detruncantur, testimonium quod nondum poterant sermone, perhibent passione, & sufficit causa testimonio, licet nondum eloquio distinguatur. Illico spiritus infantilis uasculi receptaculum deferens, iam non tenelli corporis aetatisque nouitiae tempore tenetur, sed ab illis infantilibus coagulis anima expedita adepta rationis & intellectus plenitudinem in occursum CHRISTI festinat, à quo militiae suae quaerens stipendium, ad lucis & pacis aeternae praemittitur gaudia, & Epiphaniae solennia in coelestibus celebrat, nec in stellae alicuius lumine, sed in ipsa claritate diuinæ praesentiae gloriatur. Acta est natiuitatis solennitas sursum iubilantibus angelis, deorsum ex ore infantium & lactentium laus est perfecta, resonantibus usque ad coelos uictoriae tubis, & uersus est paruulorum uagitus in gaudium, & luctus in iubilum, sequente non stellam sed agnum exercitu innocentium, & baiulante gloriosissimi triumphi solenne uexillum. Nec potuit mundus inficere nuper agonem ingressum infantilem exercitum, & pedes qui nondum lutum calcauerant, urgens citatusque transitus non est passus ullis sordibus inquinari, sed in ipso uitae initio tota illa innocua phalanx sine ullo integritatis detrimento ad solidioris uitae translata est gloria. Et quae expectari poterat annorum elapsu rationis discretio repente nullis iam aetate illa temporibus subiecta, omnis consummationis reperit finem, & casuum accidentium mutabilitates euasit. Euigilauerunt sensus quos sopor infantiae opprimebat, displosisque palpebris intuiti lucem in momento affecuti sunt, quae pacificis & mundo corde debetur, beatitudinem, & ascendentes per omnium uirtutum gradus sine doctrinae humanae exercitio cumulatam inuenire mensuram, ita ut in ordine sanctorum protomartyres primum habeant locum, & secretorum consilij diuinorum propinquitate familiarissima clementiam dei pro nostris exorent laboribus, quos usque hodie funestus Herodes persequitur, quorum sanguine & morte diabolus delectatur. Hi itaque à cunabulis in coelum translati, facti sunt superni Capitolij senatores & iudices, nonnullis ueniam obtinentes immeritis: assistuntque miserationibus & ultionibus diuinis, sed saepius agni, quem quocumque ierit persequuntur, mansuetudine, quam ira uel furore utuntur. Hi nuper cruore lacteoloti primitias baptismi martyrio consecrarunt, tradentes posteris formam ubi necessitatis articulis excluderet moram, non minus ad lauacrum animae sanguinem efficacem quam sanctificatas uerbis solennibus aquas, maxime cum

nec

nec sanguis hoc elemento careat, sed aquarum motu per totum corporis alueum fluat. Spiritus uero sanctus & aquis & sanguini superfertur, q̄ subiectos sibi fouet & abluat, quo baptizante idem occisio quodmersio operatur, qua extinctam peccati uitam uirtutemq̄ emortuam utriusq̄ rei continet sacramentum. Ipse enim est qui uel hoc uel alio modo quicumq̄ est ille modus, baptizat, & ad idem refertur quod pura fide agitur per Christū dominum nostrum.

DE BAPTISMO CHRISTI ET MANIFESTATIONE TRINITATIS SERMO.

Non satis est quod angeli locuti sunt pastoribus, quod apparuit stella regibus, quod natiuitati & personæ & loco consona prophetarum oracula, perfidæ gentis indicio Christo perhibentia testimonium, in unam conuenere sententiam, sublimius & perfectius testimonium profertur diuinitus, & ipse pater inuisibilis auditur, & aures humanas omnipotentis dei præclara uox penetrat, & inaudita à seculo fidei species declaratur: Veniebat Christus ad baptismum, non egens lauacro, in quo peccatum non erat, sed ut sacramento perennis daretur autoritas, & tantum uirtutem operis nulla personarum acceptio commendaret, quoniã remissio peccatorum siue p̄ baptismū, siue per alia sacramēta donetur, proprie spiritus sancti est, & ipsi soli huius efficientiæ priuilegium manet. Verborū solennitas & sacri inuocatio nominis & signa institutionibus apostolicis sacerdotum ministerijs attributa, uisibile celebrant sacramentum, rem uero ipsam spiritus sanctus format & efficit, & consecrationibus uisibilibus inuisibiliter manum totius bonitatis autor apponit & plenitudinem gratiæ unionis diuinæ pinguedo sanctificationibus officialibus infundit, & rem sacramenti consummat & perficit. Si in Petri uel Pauli nomine baptismi gratia donaretur, posset alius alio uideri sublimior: & secundum ministrorum merita hæc singularis gratia æstimari, ut melior esset baptismus eius q̄ sanctior uideretur, & indignior esset qui ab eo acciperetur, quem nō amplior æstimatio cōmendaret. Hæc & in alia sacramēta transferretur iniuria ut nō in eis unitas, sed diuersitas haberet, si cēserent à melioribus fieri meliora, & minus haberet utilitatis & ponderis quæ fieret ab indignis. Sic eucharistia una alia melior, & baptism⁹ p̄ ministerio uel melior, uel deterior crederet. Absit hoc à fide catholica, absit à religiōe Christiana tātæ corruptionis fermentum. Vna nobis fides, unus dominus, unum baptisma, quod si ab indigno forte fuerit consecratum, nō audet iustus iterare uel corrigere quod semel est factum, quia per quēcunq̄ fiat idem est, nec hoc priuilegium meritis est datum sed gratiæ, & proprie sibi omnipotentia dei retinet hunc effectum. Neq̄ enim Paulus pro nobis crucifixus est, aut nos gloriamur in

Christus baptismo datus
rus autoritate baptizatur
Remittere est
spūs sancti.

Fides omnibus una.

Paulo, sed in cruce domini gloriamur, cuius uirtus omnia peragit sacramēta, sine quo signo nihil est sanctum, neq; aliqua consecratio meretur effectum. Hinc omnium sanctificationum exurgit sublimitas & profundū, & Baptismus se late extendit. longe latēq; plenitudo diffunditur gratiarum. Quod ne ulla præsumptio sibi doni huius in posterum gloriā uendicaret, in hoc sicut & in alijs, domini nostri ecclesiæ suæ prouidit benignitas, ut ipse baptizaretur à seruo, nec conferui conferuorum ministerium detractarent, uel aliquis cuiquā in hoc opere præferretur, quoniā siue Iudas siue Paulus baptizet, Christus peccatum lauat, absoluit, & delet. Sic Rachel & Lia, Balam & Zelpham maritis accommodant & liberos accipiunt ex uteris ancillarum. Scribæ & pharisæi in cathedra Moysi sedentes, dum agunt quæ ad cathedrā pertinet, p omnia plenitudine potestatis utuntur, & officium non uita tantis effectibus honoratur. Obediunt dæmones exorcistis, Christum inquit, scimus, & Paulum nouimus, & in nomine CHRISTI quem Paulus prædicat Similitudo. adiurati egredimur, uos autem penitus ignoramus. Ecce in nomine suo nihil quæstuarij peragunt exorcistæ, nec se eis deferre ipsi dæmones profitentur, sed nomen Christi etiam per lucrorum sectatores suæ gloriæ retinet potestatem, & fiunt in talibus causis ministri mercenarij sicut naues onerariæ quæ per pelagus euehūt institores, quarum rectores potius eorū quos ducunt, pecunijs inhiāt quàm salutis: Et tamen mare seculi huius necessari os habet huiusmodi transuectores: alioquin cessabunt commercia, nec ex transmarinorum copia aliorum inopia habebit subsidium, nec occurrent sibi solatia regionum si uehicula tollantur de inuio, & pelagus immeabile relinquantur. Bonis quippe sæpe malorum ministeria suffragantur. Supponit itaq; ceruicem sanctam manibus hominis humilitas redēptoris, & licet plenam non habeat uirtutem, suscipit tamē Christus baptisma Ioannis. Præparabat uiam domino Ioannes lauando exterius corpora, ut præcederet exrerius lauacrum secuturum baptisma, in quo conferretur animarum absolutio, & peccatorum remissio. Præcessit quod erat ex parte ut consummatio sequeretur. Horret tamen Ioannes, & acclius sibi esse sacrum Christi caput non patitur, quia maiorem à minore benedici antiquis regulis refragat, & criminalis ei uisa est usurpatio potestatis. De plenitudine Christi omnes accepisse & seipsum cū cæteris prædicarat Baptista, ideóq; deo & hominem manus imponere iudicabat temerariū, lauare eum in quo nō erat peccatum æstimabat superfluum. Sed ad soluendam calciamentū huius corrigiam, cōfessus indignum, formidabat exhibere prælatū, si ipse in magistro sine causa tētare hoc agere quod ab ipso suscipere necessarium dinoscebat. Ideóq; tremebundus humili satisfactione postulati ministeriū, negat assensum, nō quod obedientiam detrahat imperātī, sed quod iudicio suo seruo subdi, nō competat maiestati: Tu, inquit, uenis ad me, & à te debeo

debeo baptizari. Cui dominus: Sine modo. Sic enim decet nos omnem cōplere iusticiam. Ioannis humilitas non arguitur, nec uituperabile uisum est Christo simplicitatis diffugium, quod reuerentia non importunitas suggerbat. In hoc igitur omnem impleri iusticiam asseuerat, si doctrinam præcedat exemplum, & honore se inuicē præueniāt, qui maiorem & qui minorem obtinent locum, & qui maior est fiat minor, & præcessor sicut ministrator: si in unitate sacramentorum omnes simul conueniant, si pacis ecclesiasticae fœdera non disrumpant. Baptizatur Christus, nec ultra Iordanis retrorsum conuertitur, aruerunt unctiones Iudaicæ, ceremoniæ putruerunt, perpetuo lapsu baptismi gratia emanat ad posteros, nec ulla uetustate siccatur. Adesse se tantis mysterijs & præsentiam suā dinosci digna est sempiterna diuinitas, cœlisq; apertis in specie columbæ spiritus sanctus ibi seipsum ostendens, & intelligi uoluit & uideri, & quietissimo elapsu adueniens super CHRISTVM quieuit & mansit. Acceperat quippe familiare super hoc ab eodem spiritu Ioannes responsum, quia super quem spiritum sanctum sub hac specie uideret, ipse esset apud quē baptismi maneret autoritas, qui mūdi peccata tolleret, qui solus à nullo sanctificatus, & cuncta sanctificans nō tam interesset sanctificationibus & sacramentis omnibus q̃ patraret. Sed & uox patris audita est cœlitus. Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene cōplacui, ipsum audite: Hucusq; dñe sancte pater nō audiuimus te loquētem, qui multifarie olim patribus locutus es in prophetis, & p̃ angelos sanctos quibus ad diuersa sæpe mysteria à te legatio est iniūcta. Te ipsum non ita ante hoc tempus locutum audiuius, ut p̃sonaliter tibi assignetur locutio q̃ proferres. Hanc uocem à paternitate tua delatam, nemo est qui ambigat, nō est qui sibi hoc uerbum audeat arrogare, nō est in cœlestibus agminibus qui dominum Iesum, suum audeat filium nominare. Certe sibi soli nota est trinitas, & solus pater scit filium, paterinq; nouit filius, nec à quoq; nisi eo reuelante est cognitus. In hac diuini magisterij schola pater est qui docet & instruit, filius qui arcana dei nobis reuelat & aperit, spiritus sanctus qui nos replet & imbuit. A patre potētia, à filio sapientiam, à spiritu sancto accipimus innocentiam. Pater eligit, filius diligit, spiritus sanctus cōiungit & unit. A patre nobis datur æternitas, à filio imaginis eius conformitas, à spiritu sancto integritas & libertas. In patre sumus, in filio uiuimus, in spiritu sancto mouemur & proficimus. Conuenerunt simul sempiterna diuinitas & temporalis humanitas, & eo tenore utriusq; naturæ facta est unitas, ut impossibile sit quod iunctū est abinuicem separari, sed uerbū & caro sic sunt una essentia, ut perfectam & integrā sincera coniūctio faciat unitatem. Nec iniuria est sed gratia dei si qd minus uidetur digniori iūgatur, cū inferior natura cōtumeliam probrūq; peccati nō contrahat, nec est minoratio maiestatis prouectio paupertatis.

Matth. 17.

Mar. 9.

Trinitatis
unio.

Q 3 nec

*Dilectio dei
in mortales.*

nec altitudinem dei in aliquo humilitas dispensatoria dehonestat, hoc testis-
monium auditum est, quia filius dei est, quem Ioannes tenet in manibus
uerus homo, uerus deus, unicus patris, in sua natura inuisibilis, in nostra ui-
sibilis, ut fide & experimento fulciatur doctrina dum & uisu & intellectu
incarnati uerbi noticiam assequatur. Dilectus à patre immerito nos dilexit,
ultra uisitationis suæ nobis beneficiū largitus est, ultra sanauit, ultra cura-
uit, ultra libertate donauit. Etiam ingratos prosequitur hic amor & reuo-
cat, neque tunc odit cum corripit & flagellet, usque ad mortem CHRISTVM
duxit dilectio, & resurgens à mortuis charos habet, quibus tantæ charita-
tis affectū ostendit. Duo grata uocabula filius & dilectus, ipso deo dictate
nostris sensibus imprimuntur, ut cōmunio nominum nos associet collegio
munerum, & tantæ dulcedinis nomina nostrum emolliāt animum accen-
dantque deuotionis affectum, per omnia sibi pater in filio cōplacuit, nec ul-
la in eo serpētis sunt reperta uestigia, nec sacerdotij eius pœnituit deū, quo-
niam sacrificium quod in cruce obtulit, sic in beneplacito dei cōstat accepta-
bile & perpetua uirtute cōsistit, ut nō minus hodie in cōspectu patris obla-
tio illa sit efficax, quàm ea die qua de saucio latere sanguis & aqua exiuit, &
semper reseruata in corpore plagæ salutis humanæ exigat precium & obe-
dientiæ donatiuum requirant.

SERMO DE BAPTISMO CHRISTI.

Hic dilecto filio tuo tu domine nos præcipis obedire. Lo-
quere igitur domine, quia audit seruus tuus. Auditui meo
dabis gaudium & læticiam, doctrinā tuā amplector, sua-
ue est mihi eloquium tuū, uiuus & efficax sermo tuus an-
cipiti gladio penetrabilior usque ad diuisionē spiritus & ani-
mæ meæ attingēs, carnales & spirituales intra me separat
& sequæstrat affectus, & à uilibus preciosa distingens, quasi flagello de fu-
niculis cōtexto de meo interiori templo, quod tu inhabitas, omnem nūdi-
tationem expellit, nec patitur in atrijs tuis mercimonia columbarum, sed
à sanctuario gratiæ tuæ omnem uenalitatem excludit. Audio te cū irasce-
ris, audio cū misereris: siue parcis, siue flagellas iustū & bonū te prædico, in
ira supplico, in clementia gratias ago, nec sanctis sermonibus cōtradico. Lo-
quere magister bone, libenter te audio, & cum aduersarijs mihi etiam in pla-
gis & doloribus intelligo disciplinam, nec latet me te docente, ad siccandas
corruptionum mearum putredines prodesse cauterium, & mūdare cicatri-
ces ueteres sal disciplinæ tuæ, euāgelio tuo medēte infusum. Præcipis ut in-
fundā corrupto pulmone hyssopū, & spiritus tui suauitate epota, totius ma-
lignitatis inflatio detumescat. A te deus bone humilitatē discētes quasi
mansueta animalia quieto gressu te baiulamur sessorem, nequaquam sub hoc
onere

onere lassitudinem sed quietem inuēturi, quia iugum tuum non est graue sed leue, & lex tua & testimonia iustitiæ & præcepta, timor & iudicia delectabilium in se rerum cōtinent sacramēta. Lex tua docet uitare peccatum & corripit trāsgressores, & ut lotis mūdīsque pedibus in uia immaculata incedāt, omnia præmonstrat offendicula, & insinuat diuerticula quibus periculosi trāsitus euitentur, nihil impossibile, nihil iubet austerū. In quibusdam per legem tuam promissa præmia nos inuitāt, in multis pœnæ propositæ & supplicia uel damna territos animos à scelerū retrahūt appetitu, neque lex tua scripta à lege naturali in aliq̃ dissonat, sed reprobatio mali & electio boni sic animæ rationali infixæ sūt diuinitus, ut de hoc nemo recte causetur, quia nulli ad harum rerum prosecutionem deest sciētia siue potentia, q̃a & quod agēdum est scimus & quod scimus facere possum⁹. Quod si impossibilia essent præcepta tua, uel rātis difficultatibus onerata, uel uolūtas tua sic abdita, ut non posset intelligi quid à nobis tua expeteret altitudo, licet inuitus nemo peccet, posset tamē ex multis excusare delictū, nisi nobis & moderatio mādātī & ueritatis cognitio, & agēdorum distinctio autoritate cognoscibili prouidissent, & simul se complecterētur possibilitas & facilitas & sciētia & potestas. Præcipis mihi domine deus ut diligam te hic, & possum & debeo, & totū me & interius & exterius tibi esse iubes obnoxium, & de proximo iubes ut ad meam cum mēsuram cōplectar. Gratias ago tibi clemētissime deus, quia quod quæris à me, prius ipse donasti, & quomodo tu me dilexeris, si linguis hominū & angelorum loquar, nec digne possum eloqui, nec uniuersa complecti quæ mihi gratiæ tuæ cōtulit amplitudo. Iustum est domine ut diligamus te, quia & ipse nos diligit, & iniquum omnino est, ut te in aliquo dilecti tui offendāt. Vere hoc mandatum legem complectitur & prophetas, & in hoc uerbo omnium scripturarū uolumina coartātur. Hoc natura, hoc ratio, hoc domine uerbi tui clamat autoritas, hoc ex ore tuo audiūmus, hic inuenit cōsummationem oīs religio, primum est hoc mādātum & ultimum, hoc in libro uitæ cōscriptū indeficientem & hominibus & angelis exhibet lectionem. Legat hic unum uerbum & in hoc mādato meditetur Christiana religio, & inueniet ex hac scriptura omnium doctrinarum regulas emanasse, & hinc nasci & huc reuerti quicquid ecclesiastica cōtinet disciplina, & in omnibus irritum esse & frivolum quicquid dilectio nō confirmat. Nō pertinet dñe ad te, nec de tuis est qui te nō diligit, nec diligit te qui sciēter offendit. Dilectioni tuæ detrahūt qui terminos à te positos trāsīt, & euāgelij tui decreta transgreditur & cōtemnit. Nō amat te qui pecuniā diligit, tibi & māmōnæ nemo simul deseruit. Nō pertinet ad te speciem pietatis hābētes & negātes uirtutē, nec militāt tibi negociorū huius seculi traiectores, nō audiūt te, sed sicut aspīs, aures suas obturāt, ne eorū corda uerbū tuū penetret q̃tquot peccato seruīūt

*Diligere deū
primū & ultī
mum præce
ptum.*

uoluptatū carnaliū amatores. Lex tua de⁹ apostolorū & martyrū testimo-
nio cōfirmata paruulīs tuis pauperibus spiritu quibus tibi regnū tuum da-
re cōplacuit, sapientiā præstitit, & latificauerūt animas eorū iustitiæ tuæ in
quibus per eādem legem edocti uiuerūt, & hoc dilectionis præceptum ita
fidelium mētes illuminauit, ut in pace & sanctimonia uiuentes pacificis &
mūdis cordibus te uiderent, & simul amor sanctus & timor castus perseue-
rantibus tibi studijs obedirent, usqueadeo tibi ascensionibus huiusmodi
propinquantes ut fierēt iudiciorum tuorum conscī, & per ipsos tua & nūc
& postmodum iudicia exerceres. Præcepisti domine ut audiamus dilectū
filium tuū, gratias tibi agimus, quia nos eius magisterio commēdasti. Nos
uero ex præcepto tuo eius doctrinæ nos tradimus informandos, & inhæ-
rentes ei libenter, eum duce spiritu sancto omni tempore audiemus.

DE IEIUNIO ET TENTATIONIBVS CHRISTI.

Nno tricesimo carnis assumptæ baptizato domino in
Iordane, postq̃ reuelante patre, quod filius dei esset, in-
notuit, non iam cōueniebat cum putari filium Ioseph,
uel esse subditum illi, nec tamen repēte ad signa & mira-
cula & doctrinam usus est potestate, sed interim autori-
tatem cōtinuit, & anteq̃ notum se faceret mūdo, expo-
suit se tentandum diabolo, non ut diuinitatis integritas probaretur, sed ut
tentatoris cōfunderetur præsumptio, dum fame & lassitudine post ieiuniū
ueritas humanitatis pateret, quæ diuinitati associata omnino peccati sensu
& consensu careret. Hac ætate tempus doctrinæ insinuatū est rationabi-
le, nec ante has metas perperam inuadi magisterium data est forma, quia
non cōpetit annis impubibus sedere in cathedra, & in primogenitis boum
lege aratio est interdicta. Iam uero cum ætatis & temporis ratio conueni-
ret, & ad obediendum uerbo Christi mandatum cælitus aduenisset, uolu-
it tamen sapientiā dei primo erudiendos informare exemplo, & contra tē-
tamenta proponere documenta ut audiret & uideret & sentiret humana
rationabilitas quā in superabilis sit uictrixq̃ peccati, si libertas arbitrii li-
bero moderamine dirigatur. Igitur desertum **CHRISTVS** ingreditur,
ibi suo, id est spiritu sancto duce & comite cōuersatur. Locus secretus eligi-
tur, quia solius dei iudicio ieiunia sunt agēda, & singulariter inspectore ad-
iutore inq̃ deum uolūt hac habere certamina, neq̃ in agonibus aliquib⁹
periculosius militatur. Nulli religionis exercitio fraudulētius inanis gloria
adulatur, nulli uirtuti fauor ita blanditur. Ieiuniorum sudoribus laus im-
portuna se ingerit & subtilissimis aculeis penetrās animam, dum extollit e-
mollit, & pūgit cum ungit. Virtutem in hypocrisis uertit, & simpliciter in-
choata peruertit. Quasi tinea quod integrū erat rodit & occupat, & sancti-
tatis

Cathedra ueri-
tatis quibus
competit.

Christus i de-
serto.

tatis fundamenta euellit & dissipat . Subtilissimū malum proprio laqueo hypocritā iugulat, & proprijs armis sanctitatem impugnat. Castigatio carnis spiritum inflat, & macies corporis extenuatum arrogātem impinguat . Contemptus uenerationem uenatur, fames & calamitas laudibus saturatur . Mēs hoc ueneno imbuta in miserijs deliciatur , & occupata hac scabie in ulceribus gloriatur . Religio fit superstitio, & succedit ei ambitio subornata . Extincto spiritu quatruiduo cadaueri solae supsunt exuiā, uirtutis species exanimis & simulacrum sanctitatis . Tanta est hypocritarum demētia ut foetoribus pro odoribus abutantur, & preciosa uilia, & aspera suauiā arbitrentur : & fauorum sapor omnium dulcedinum superet condimenta, & omnisq; delira sensualitas contrarijs delecteret . Propter hoc solitudo carēs arbitris & cremus assentatorum satellitio uacua à ieiunante Christo eligitur, ut nō cum carne & sanguine, sed cum spiritualibus nequitijs dimicetur , & amotis minarum occasionibus homo cū diabolo colluctetur, & soli sint in palæstra Christus & antichristus , spiritus & antispiritus . Neque putet homo se euasisse pericula , cum in eremum uenerit, quia quanto subtilius tanto difficilius à tentatore inuaditur, qui cogitationum foribus assidens omnia uirtutum genimina in ipso ortu strangulare molitur , imaginem CHRISTI delere cupiens, adulterinos colores naturali pulchritudini superducit, claritatem spiritus interpolat & obnubit . Verum liberius anima expedita obuiat impugnanti, ubi compedes impedimentorum defuerint, & aspectus irritamenta non nouerint, securiorq; est congressus ubi singula non uellicant dimicantem, nec inebriant animum lenocinia uoluptatum . Honestius cum spiritu quā cum carne luctamur, quia carnis complexus foedas exhalans nebulas, eum qui sibi adhæserit aliqua ex parte contaminat, nec libidinum morsus quisquam euasit illæsus . Flatus ille pestilens etiā longe positos inficit, & hoc certaminis genus fugam potius quā assultum requirit . Et quia solēt oratione & ieiunio dæmones edomari, munitio eremum huiusmodi armatura exēplo magistri recipit Christianos, quos & si omnes diuersorium non excipiat loci, animi tamen omnino necessaria est solitudo, ubi erecta specula mēs sibi insopita prouideat, & deterfa rubigine coruscantibus armis importunum hostem terreat & repellat . Ieiunijs uitiorum sentina siccatur, petulantia marcet, concupiscentiæ languent, fugitiuæ abeūt uoluptates . Extinguitur ardētis Aethnæ incendium, & flāmiuomi fornax Vulcani extincta intrinsecus mōtes cōterminos non adurit . Ieiunium si discretionē regatur, omnē carnis rebellionem edomat, & tyrānidē gulæ spoliāt & exarmat . Ieiuniū extra ordinarios motus in cippo claudit & artat & appetitus uagos dstringit & ligat . Ieiunium si humilitate ornatur, seruos dei mundi efficit cōtemptores . Ieiunium carnes azymas mundat &

*Hypocritarū
dementia.*

*Solitudinis
palæstra diffi-
cilis.*

*Lucta spūs
honestior
quā carnis .*

*Ieiuniorū uir-
tus.*

dat & solidat. & putredines quæ ex adipe prodeunt consumit & siccatur. Ieiunium scripturarum delicijs pascitur, contemplatione reficitur, gratia stabilis, cœlesti pane nutritur. Danieli interpretatio somniorum reuelatur ieiunio, & tres pueri de Babylonio illæsi egrediuntur incendio. Moyses in monte quadraginta diebus cum domino perseveras, & dei familiare colloquiū, & legis ministeriū ieiunio promeretur. Helias quoque eodem dierum numero abstinens in eremo conuersatur. Vtilitas ieiuniorum temporibus Christianis clarius patuit, & à multis frequentata in plurimos se effudit. Quotquot viros uirtutum uidimus sine ieiunio non legimus ascendisse, nec aliquid magnum moliti sunt nisi prius abstinētia præcessisset. Quoties aliquid à deo obtinere conati sunt, ieiunijs incubuere & lachrymis, & pernoctantes in orationibus cilijs carni hærentibus supplices beneficia postularunt. Nec defuit prouentus, ubi ad pedes dei sacrificiū cōtriti cordis offerens se prostrauit humilitas, sed propè fuit inuocantibus se deus & porrexit manum naufragis & subuenit afflictis. Si Moysen & Aaron & Samuel hodie haberet ecclesia cum inuocarent exaudirentur, & oratibus Iob, & Noë, & Daniele populo parceret. Rarus hodie Phinees qui perfodiat impudicos, rarus Moyses qui occidat sacrilegos, rarus Samuel qui inobedientes lugeat, rarus Iob qui pro filiorum negligētia sacrificiū offerat, rarus Aaron qui coram Pharaone cominationes diuinas edicat, rarus Noë qui his quibus submersio imminet, arcā bitumine litam prouideat. Flens cum Apostolo dico inimicos crucis qui terrena sapiunt magistratus, quorū deus uenter est, qui in his quæ dicere nefas est impudentes lætantur & gloriantur. Venerūt periculosa tempora quæ prædixit Apostolus, in quibus uoluptatum amatores magis quàm dei, speciem pietatis habentes, uirtutem uero abnegantes, inueniuntur præpositi innumerabiles, qui ieiunia & orationes nec digito mouent, in quorum manibus iniquitates sunt, & muneribus eorum dextera oneratur: frustra his quarantur miracula, frustra auxilia implorentur, non sunt idonei intercessores domini contemptores, nec conuenienter ad placandum eum accedunt, nec conciliant quem offendunt. Efficax est oratio præcedente ieiunio, & sacris studijs antecedentibus nō patitur postulatio deuota repulsam. Eligitur solitudo ut soli deo uacās anima cum in se per continētiā mactauerit uoluptates purgatis affectibus ad cœlestia euolet, & uidens deum oret & adoret, & dulcedinis supernæ suauitatem prægustet. Forma igitur ieiuniorū proposita fixoque exēplo, post quàm quadraginta dierum abstinētiā dominus cōsummauit, satan cum esurientem uideret accessit. Retroactū tēpus obtinuerat quies, & secū silentij sera opus illud eximiū saluator exegerat modo oblata famis occasiōe tumultuator de latebris prodiēs foras egredit, & subdola p̄fessione quasi cōpatiens

Raritas bonorum.

Philip. 3.

Oratio efficax præcedente ieiunio.

patiens ei subuenire periclitanti naturæ hortatur: Si filius dei es, dic ut lapides isti panes fiant. Nec uult fateri, nec præsumit diabolus diffiteri Christum filium dei, sed dubie dispensēq; consulens tendiculas blandis innecit sermonibus, ut obaudientem sibi reddat obnoxium, & se de cōpassionis specie reddat acceptum. Caro & lassitudo & cætera huiusmodi hominem testabant, uirtutis integritas & uita carens omni peccato perfectius ei priuilegium ascribebant, & diuinitas potentissima ex ipsis effectibus negari nō poterat. Fuerant & ante Christum uiri insignes, propheta & sacerdotes, sed in peccatis concepti & nati, nec originali nec personali caruere delicto, & inuenta est in omnibus uel ignorantia, uel insufficientia, in quibus erronei peccauerunt & eguere misericordia dei, per quam edocti & restituti gratias egerunt deo, & ad plenitudinē iustitiæ multum sibi deesse cōfessi sunt, & sperantes in deo nullam sibi soliditatem attribuere præsumpserunt. Non ita Christus in quo uerbi carnisq; sic conuenit natura, ut nulla alteri ex altero iniuria deueniret, quia in carne socia nullam diuinitas maculam reperit, nec secuta est, nec præcessit. Hæc naturarum coniunctio diabolum excæcabat, quia impossibile ei uidebatur, uel quod esurire posset diuinitas, uel quod tantæ tolerantia posset esse, tantæq; potestatis corporalis humilitas. Duplicem itaq; inquisitionem sinuosa calliditate orditur, ut de Christo utrum naturalis filius dei sit, ipso respondente, certitudinem habeat, ut cum deum confessus se fuerit, absurdum uideatur quod deus esuriant, & in quancuncq; partem se responsio uerterit, necessitas conclusionis occurrat: Si filius dei es, tibi non competit esurire. Quod si esuris, manifestum est filium dei non esse, quem uiolentia necessitatis communibus indigētis intercludit. Succurrere, inquit, necessitati si potes, alioquin deficies, & præsentēs lapides in panis muta substantiam, sic enim fiet ut euadas periculum, & si hoc potueris, probes te deum. Non erat digna responsione quæstio malignantis, neq; enim technas diaboli dominus ignorabat, sed diuino cauillatori satisfecit eloquio, subtilissimo dogmate edocens corporis & animæ uitæ proprijs alimonijs deberi subsidia & cibū animæ, id est, uerbū dei edulijs corporalibus præponēdū, & citius attentiusq; menti puidendū q̃ uentri. Nec opus erat ut hoc facto insidiatori innotesceret, q̃a nullo signo eius poterat inuidia cōmutari, cuius incorrigibilem iniquitatem desperatio sugillauit. Superfluum igitur erat ad suggestionem eius ibi nulla profutura miracula operari, cum latis esset diligenter cōsideranti, quod esurientem cibi nō superabat appetitus, & desiderij motus defectio nō esset, sed uirtus. In nullo Christū aliqua coëgit aut dominata est ei necessitas, qui propriæ moderamine uoluntatis disposuit & persequit quod exegit humanitas. Sicut in ipsius uoluntate fuit cōsecrare ieiuniū, ita & in potestate fuit tēpore opportuno sumere cibū, qd̃ utiq; nec ministerio, nec cōsilio diaboli fuerat ordinandū

Luc. 4.

Tentatio pri-
ma.Techna id est
ars.

ordinandū, quia & abstinentiæ & refectionis penes ipsum erat & arbitriū
& facultas. Itaq; nihil certitudinis seductor extorsit, sed dubius, incertusq;
dimissus est, nec obtinuit ut se proderet Christus miraculo uel intempe-
rante ad cibum properans obediret seductoris consilio, quasi tunc pri-
mum quid fieri oporteret data doctrina, acceptaq; sententia. Repulsus igitur
autoritate scripturæ & propositi firmitate defecit scrutinio, nec tñ alia
aggredi uia destitit, & falsatis argumentis prioribus alia subiiciens quibus
ab eo consentaneas sibi responsiones aliquas extorqueret, adiecit. Eo igitur
supra templi pinnaculum constituto, quæ gula nō potuit, uana gloria sub-
uertere nititur. A multis ambigitur utrum fuerit hic translatio corporalis,
& si de loco ad locum se Christus trāfferi permiserit, eo modo quo Aba-
kuk de Iudæa in Chaldæā delatus est, & Philippus de Azoto in occursum
eunuchi, qui reuertens de Hierusalem nō intelligens Esaiā, codicem reuol-
uebat. Sed quod corporaliter eum diabolus tulerit, uidetur inconueniēs,
quod humeris eius saluator infederit, & pro uehiculo usus sit quem præci-
pitatorē sciebat, uel ei ferēdum se cōmiserit, cuius insidias agnoscebat. Suo
itaq; spiritu eum credendū est ductum, & in deserto, & super templum, ut
utrobique eum diabolus assumeret ad tentandū. Et localiter quidem in de-
serto prima fuit tentatio, sed cæteras eo modo circūduxit tentatoris astutia
uel circūduci passa est patiētia saluatoris, quomodo Ezechiel cum sup flu-
uium Chobar sederet, Hierosolymā raptus in spiritu ciuitatem ædificat &
metitur, & muros, & templum instaurat. Hoc modo super culmen templi
CHRISTVS erat in spiritu, sciens quid ante spiritus affectaret, & hosti se
de uana gloria pulsaturus, opportunitatē parabat. Hac igitur occasiōe loci
hortatur & cōsultat, ut in urbe sancta & frequētia populorum quasi nouus
funābulus in excelsō pendulus, se deorsum ad spectaculū uulgi iactet intre-
pidus, addens ex testimonio scripturæ angelorum affutura suffragia quæ
ruentem exciperēt & cōseruarent illæsum. O execrabilis diaboli malicia, ô
stulta nequitia, omni sensata uersutia, ô præsumptio excæcata. Putabat ma-
lignus quem gula non uicerat, uana gloria superari. Experientia quippe re-
rū didicerat, & in multis probauerat uictorum uictores sæpe nugis lauda-
tionū corruptos, & cognatum propinquumq; esse uirtutibus malū adula-
tionē, nec facile quenq; posse euadere quin libenter assentatorū cāticis por-
rigat aures, & laudatorum modulationibus delectet. Et sicut rarus est, aut
nullus qui de se mala dici æquanimiter ferat, ita rarus est, qui nō bene de se
uelit sentiri, & se si recte uiuit stantē in uitæ rectitudine nō diligat æstima-
ri. Quod si opera uirtutum foras exierint, rarus est qui hominū iudicia con-
spuat, & laudes humanas contēnnat. Hoc generale malum in humano ge-
nere satan putabat ex præcedentis occasione uictoriæ suggerere saluatori,
ut popularibus laudibus uellet attolli, & facere sibi nomen iuxta nomen
magnorū

Tentatio secū-
da.

Daniel. 14.
Actu. 8.

Ductus à spū
qualiter intel-
ligitur.

Ezech. 43.

Psal. 90.

Adulatio.

magnum qui sunt in terra, si geminato miraculo ieiuniorum constantia innotesceret populo, & uectoribus angelis sine offendiculo sustentatus, se filium dei tam potenti abstinentia quam angelorum obedientia comprobaret. Huiusmodi consilijs filios hominum satan corrumpere consueuerat, & robustis uirilibusque animis etiam huiusmodi cogitatus immittit, & si ab ingressu mentis arceatur, renitente consensu, aliquid tamen de spurcitia sua ibi euomens abominationum horrore nauseare compellit. Sic, ut aliquid poetici inferam, temulentus Cyclops, illiciti coniugij appetitor, licet à Pallade repellatur, in gremio tamen eius Erichthonium fundit, & incorrupta Minerua, superest tamen deformis monstrum, nec omnino affectata scelera in memoria moriuntur. Non tentabis, inquit, dominum deum tuum. Hoc in Deuteronomio scriptum est: Ecce lex legi obicitur, & satan autoritate scripturae abutens, malus legis interpres precipitium quasi ex ratione mandati hortatur, sed intellectus fallax & falsus ueritate syncera confunditur, & generali edicto interdictum ostenditur, ne dum patet in quibuslibet angustijs quilibet exitus, deus ulla presumptione tentetur. Alia explorator malignus argumenta conatur adducere, & ad summam cumulumque nequitiae suae, continentem & humilem oblata aggreditur potestate, & ostensa mundi huius sublimitate & gloria, quasi indignum sit tantae autoritatis doctorem, & insignium operum patratorem, ignobili & contemptibili schemate obumbrari, & dominatione uniuersorum usque animum dignum honore sollicitat, & daturum se omnia pollicetur, si ei pro tanto munere gratias agat, & procidens adoret tantissimi culminis largitorem. Solent uiris uirtutum huiusmodi praestigia se offerre, & testimonium religionis, conscientia prohibente, cum ab alijs digni honoribus iudicentur, facile acquiescunt, & tam proprio quam alieno fascinati iudicio à rectitudine corruunt, euerfaque cathedra mentis, humo fractis ceruicibus colliduntur. Repenteque & subito quod multum erat partum sudoribus, ambitione irruente, oblitteratum est, & turbinis huius impetu auulsum est, quicquid antiquae religionis labor meruerat. Malum hoc Adam in paradiso pulsauit & strauit, cum subiectionem quam deo debebat, fastidians appetijt dominatum, & cum uellet esse sicut deus, sine deo se uidit & nouit, & conspectam carnis Euae abhorruit foeditatem, quam licet operiret, manes tamen perpes ibi contumelia stetit & haesit. Ad suasionem diaboli animam uanitati subiectam deiecit ambitio, poteratque ex termino eius posteritas didicisse, quam misera mutatio fuit de delicijs ad spinas & tribulos emigrasse, & rastris ligonibusque auaritiam condemnatam. Hoc malo restitit, & resistere nos saluator edocuit, ut soli deo subiectus sit homo quantumcunque profecerit, & in ipso immo ipse sit substantia nostra, & pateat nobis quod sicut peremptoria est altitudo quaesita, ita & periculosissima est oblata, non quod potestas quae ex deo est sit damnabilis, aut ordinatio diuina peccatorum sit

Ouid. 2. Met.

Luc. 4.

Deuter. 6.

Tentatio tentatio.

Adam causa mali.

R obstetric

obstetrix, sed quod excellentiā, cuius spiritus sanctus autor est, ita debet cō-
 plecti humilitas, ut qui uocatus est superius nesciat se sublimē, & per omnia
 agnoscat conditio conditorem, & gratia largitorem. Gloriabantur aliquan-
 do discipuli & complacebant sibi in miraculis, gratulabundi quod eis etiam
 damonia obedirent, sed repressa est increpante domino, simplicitatis eorū
 praesumptio: Videbam, inquit, satanam tanquam fulgur descendentem de
 caelo. His uerbis eorum animis intimans, quia ante hoc temporale initium
 ipse in principio immo ipse principium existens apud deum, ante hominis
 cōditionem superbientis diaboli ruīnam uidit, & affectatae dominationis
 ambitionem deiectionis eius fuisse causam, nec in hoc gaudendum esse, si
 quis praerogatiua celsitudinis donaretur, sed hanc esse certam stabilemque ue-
 ri gaudiij meram, si uocatio nostra iustificatione muniretur, & tunc demum
 ratum constare beatificationis prouentum, si huius ordinis scriptura in con-
 spectu dei indelebilis seruaretur. Hoc igitur attendētes, quod non in nobis
 quasi ex nobis sufficientes sumus, sed ex domino sufficientia nostra est, &
 contentos solo deo, necesse est, ei esse omnes adcliuēs, cui totum debemus
 quod uiuimus, quod mouemur, quod sumus. Qui de plenitudine sua no-
 bis interim prout cuique opus est donationes partitur, donec ad cumulū per-
 ueniat copia consummata, usque adeo conferta coagitataque mensura, ut ni-
 hil uel accedat amplius, uel recedat, sed in cognitione dei certum finem sta-
 bilemque meram omnes & animae & corporis obtineant appetitus. Frustra
 itaque regna huius mundi transitoria & mutabilia immutabili & aeterno
 regi ostendit uel promittit diabolus, cum ipse dicat regnum suum de hoc
 mundo non esse, non quod creationem suam remouens dæmonum subie-
 cerit potestati, sed quia in his amorem mundi dei amori praepouunt, nō di-
 gnetur diuinitas sibi facere mansionem, & impossibile sit eos à deo regi, qui
 se diabolo tradidere, quia CHRISTI & Belial nulla est participatio, nec ali-
 qua iusticiae cum iniquitate potest esse communio. Regnum hoc est natu-
 ra, sed maliciae persecutio est non defensio, & tota huius potestatis uirtus in
 mortem damnationemque eorum qui sub hoc principe militant, elaborat.
 Regnum hoc munitur uitijs, ambitur flagitijs, turres eius sunt crimina, ar-
 ma quarumcunque turpitudinum molimina. Huius regis telonearij sunt
 pauperum oppressores, tribuni seductores, praefecti iudiciorum peruerso-
 res. Cubicularij eius sunt quaestuum aduncatores, mercimorij traiectores,
 ararij sacerdotes, nummularij doctores, conducticij defensores, linguae sub-
 dolae uel consilij locatores, uenales auxiliarij, bilingues causidici, concinna-
 tores mendacij, fabricatores peccati, uestiti mollibus, amicti discoloribus.
 In domo huius regis sunt, qui paludamentis talaribus pauimenta uerten-
 tes, capillis muliebribus se in foeminas transfigurant, & dignitatem uirilem
 non sine naturae iniuria dehonestant. In hoc regno sunt quicunque uerita-

LUC. 10.

IOAN. 18.

Regnū diabo-
li uitijs munitRegni diabo-
lici sequaces.

tem

tem dei cōmutant in mendacium, quicunq; quasi in taberna uitiorum præcones uenales animas impurissimis dæmonibus corrupendas exponunt. Hic auaras manus cupidi muneribus complicant. Hic genu flexo concupiscentiæ suæ quisque idolum colit, & propriæ libidinis adorat simulacrum. Non hæc te domine IESV gloria mouet, non huius mundi tu tenes imperium, non horum cupidine tu cadis aut prosterneris, non adoras maliciam, nō peccato subiiceris, qui seruis tuis dæmonia subdis, & omnem huius mūdi gloriationem destruis & confundis. Insanissime satan qua fronte, qua lingua ausus es dicere saluatori, ut ante te, qui stat inflexibilis & immobilis, caderet, ut te damnatū, ipse qui te damnauerat, adoraret? Quis ausus, quā impudens hæc fuit præsumptio, quid desperate sperasti, an filium dei putas posse tecum apostatam fieri? si de mundo uisibili, id est, cælo & terra, & de his quæ in eo aguntur, te iactas habere dominium, nec cœli, nec terræ tu conditor, nec solem moues, nec cursum das sideribus, nec per te uoluitur firmamentum, nec uides aut intelligis deum, nec ullum tibi est cum cœlesti militia consortium, uel aliquem habes ad superioris mundi claritatem accessum. Huius inferioris mundi tua est scabies, tua languentis sunt ulcera, hæc scalpis, hæc impurus ablingis. Si quid uitij est, si quid corruptelæ, tu cadaueribus assides, tu contrectas putredines, tu distemperas feces, tu uersas foetores, tu spiritus nequam, tu in pristino seculi huius fermentator immundus, tu sanctitatis corruptor, & simplicium perturbator, tu incendiator libidinum, & omnium turpitudinum adinuentor, in his regnas quos inquinās, & in his quos polluis, dominaris. Fornicatores & adulteri te habent suggestorem, te habebunt tortorem, te quoque cum illis ultricia incendia concremabunt. Stultis uanisq; promissionibus nullus à corde Christiano dari debet accessus, sed primis titillationibus obuiare debet abigens manus, nec foueri debet coluber, donec in draconem formetur. Mendax est diabolus, & his qui sibi obtemperant, multa se daturum promittit. Malum hoc in uniuersa ecclesia euagatur, & communis pestilentia innumerabiles occupat, ut pro gloria huius mundi qui liberi erant, se uendant in seruos, & per uitia ad seruitia deputentur, & obligati pacto chirographum subiectionis conscribant diabolo. Per omne nephās uoluptates emuntur, & per omne scelus copiosæ libidines exquiruntur. Iudas ille proditor uenditurus magistrum prætaxatum precium à principibus exegit sacerdotum: Quid mihi, inquit, uultis dare, & ego uobis eum tradam? Vsq; ad mortem domini, amor lucri se ingerit, nec uitæ saluatoris quæstus desiderium parcit. Etiam in sinu sacerdotum ambitio dormit, ibi sub umbra recubat, in secreto thalami se fraudulenter occultat. Simō apostolorum temporibus uenalem putans spiritum sanctum, Petrum donis aggreditur, & tentat emere potestatem per quam plura lucretur. Hæc sacrilegij forma per omnia offi-

*Apostrophe
in satanam.*

Matth. 26.

Ambitio.

Actuū. 8.

R 2 cia

*Apostrophe
in cupidos.*

cia gradusq; discurrit, & nihil intentatū ambitio prætermittit. Nec dubitet quisquam diaboli hæc esse negocia, & nundinatores eius quicūq; hæc exercent commercia, nec quicquam huiusmodi ab eo, nisi præmissa apostasia donari. Inuerecunde tentator ambitiosos aggreditur, & conditione pernicioſa præmissa talia pollicetur, ultra quæ extendi non possit cupiditas, regnorum scilicet omnium monarchiam & uniuersitatis dominatum, ut in omnibus mundanis unus homo quasi deus habeat potestatem, & uni omnia subiecta sint, & generale uectigal excellentiæ principali cuncta perſoluant. Quid ultra cupide quæris? quid amplius auare desideras? nūquid & sic potest impleri ambitio tua, aut satiari potest fames tua, offa huius mundi iniecta dentibus tuis, & faucibus tuis uniuerſa rerum massa intrusa? Mundum habes, deum non habes, mundus transibit, tu cum eo qui non stat cades, transibis & rues. Peremptoria sunt hæc consilia quæ tibi talia pollicentur, in quibus te necesse est aut uomitu, aut ruptis interire uisceribus. Sed & precium quod petitur, ut diabolus adores prostratus, & eum tibi deum constituas, quem non dubitas seductorem, si consenseris ut concedas casus tui te non potes excusare improuidum, cum ipse tibi casum & ruinam prænominet & præcipitium exigat, qui tanti se facit nundinatorem culminis, & tantæ tibi promittit fastigia potestatis. Regnum CHRISTI non est de hoc mundo, regnum coelorum tibi deus promittit, ipsum solum adora, ipsi soli memento ut seruias, qui repulso tentatore, te quoq; gloria & honore post uictoriam coronabit, si in iusticiæ rectitudine steteris, nec falsis promissionibus obtemperās, ad uenerationem diaboli damnationis eius factus particeps incurueris.

SERMO DE COENA DOMINI ET PRIMA INSTITUTIONE CONSUMMANTIS OMNIA SACRAMENTA.

Scitanti Lazari Hierosolymis increpuerat rumor, & tam solenne miraculum ad uenerationem CHRISTI excitauerat populum, unde & ei ciuitatem ingredientem, cum ramis palmarum obuiam processerunt, sedentemq; super asinum resonantibus laudibus gratulabundi introduxerunt in urbem, regem Israel confitentes & acclamantes filium David in nomine domini aduenisse, cuius æternum imperium prophetarum uaticinia antiquitus conclamarant. Nec latebat dominum, qui sciebat omnia, quod in uia illius confinio de torrente passionis erat bibiturus, & ex ea ueneratione quæ impendebatur ei à plebe inflammandam amplius inuidiam magistratuum & animos exacerbatos uehementiori insania perturbandos, & conspirationis malignæ non ultra posse occultari consilia, nec differri amplius quæ de eius interitu cogitabant. Sed uolebat pius magister

ster cum iam damnationis suæ dictaretur sententia, & propè esset ut figeretur in cruce, suæ dare indicia potestatis, & qui animam Lazari reuocauerat ab inferis, & quatruiduano mortuo reddiderat uitā, dinosceretur uirtute diuina non humana tantum opus patrasse, & impossibile esse suam animam ab inferno teneri, qui alienam potestatiue extraxerat, nec se necessitate, sed obedientia urgeri ad mortem, & uitā quam alijs reddebat, ad se quoq; ubi iuberet illico redituram. Finem igitur legalibus ceremonijs impositurus, parari sibi uoluit pascha, & ex consuetudine legis ea quæri quæ solennitas agebat, agnum assum, panes azymos, & lactucas agrestes. Non oportet esse fermentarios noui testamenti ministros, puras syncerasq; mentes sanctum quærit conuiuium, in ueru crucis boni odoris aslatio omnem excoquat carnalium sensuum cruditatem & induret, solidetq; mentis affectus, nec in ecclesiæ sanctæ sacrificio ulla sit macula, sed pura simplicitas & innocentia uitæ in una ecclesiæ catholicæ domo à fidelibus de Aegypto egrediētibus transitu mari rubro lotis CHRISTI sanguine affectibus offeratur. Cœna itaq; disposita, inter sacramentales epulas obuiarunt sibi instituta antiqua & noua, & consumpto agno, quem antiqua traditio proponebat, inconsumptibilem cibum magister apponit discipulis, nec iā ad elaborata impensis, & arte conuiuia populi inuitatur, sed immortalitatis alimonia datur à cōmunibus cibis differens, corporalis substantiæ retinēs speciem, sed uirtutis diuinæ inuisibili efficientia probans adesse præsentiam. Significata olim à tempore Melchisedech prodeunt sacramenta, & filijs Abrahamæ faciētibus opera eius summus sacerdos panē profert & uinum: Hoc est, inquit, corpus meū. Manducauerant & biberant de eodem pane secūdum formā uisibilem, sed ante uerba illa cibus ille cōmunis tantū nutriendo corpori cōmodus erat, & uitæ corporalis subsidium ministrabat. Sed ex quo à domino dictū est: Hoc facite in meā cōmemorationē, hæc est caro mea, & hic est sanguis meus, quotienscunq; his uerbis & hac fide actum est panis iste substantialis, & calix benedictione solenni sacratu ad totius hominis uitam, salutemq; proficit simul medicamentum & holocaustum ad sanandas infirmitates, & purgandas iniquitates existēs. Manifestata est etiam spiritalis & corporalis cibi distantia aliud fuisse quod prius est appositum & consumptū, aliud quod à magistro datum est & distributū. Quamdiu cibi illi qui ad diem festū erāt parati à conuescentibus apostolis sumebantur, ueteris paschæ agebatur memoria, nec dum Iudas ad ueterem uitā pertinens, diabolo inuadente & occupāte animum eius egredi cogebatur, sed ubi sacrum cibum mens perfida tetigit, & sceleratum os panis sanctificatus intrauit, parricidalis animus uim tanti sacramenti non sustinens, quasi palea de area exufflatus est, & præceps cucurrit ad prodicionem, & precium ad desperationem & laqueum. Oritur fuerat aliquando, sicut in euangelio Ioannis legitur, de nouitate uerbi

Cœnæ domini
cæ apparatus

Matth. 26.

Marci. 14.

Luce. 22.

huius quaestio, & ad doctrinā mysterij huius obstupuerant auditores cum
 ioan. 6. diceret dominus: Nisi māducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius
 sanguinem, non habebitis uitam in uobis. Quod quidam quia non crede-
 bant, nec poterant intelligere, abierunt retro, quia horrendum eis & nephari-
 um uidebatur uesci carne humana, existimantes hoc eo modo dici, ut car-
 nem eius uel elixam, uel assam, sectamq; membratim edere docerentur, cū
 illius personae caro si in frusta partiretur, non omni humano generi posset
 sufficere, qua semel consumpta, uideretur interisse religio, cui nequaquam ulter-
 rius uictima superesset. Sed in cogitationibus huiusmodi caro & sanguis
 non prodest quicquam, quia sicut ipse magister exposuit, uerba haec spiritus &
 uita sunt, nec carnalis sensus ad intellectū tantae profunditatis penetrat, nisi
 fides accedat. Panis est esca, sanguis uita, caro substantia, corpus ecclesia: cor-
 pus propter membrorum in unum conuenientiam: panis propter nutrimē-
 ti congruentiam: sanguis propter uiuificationis efficitiam: caro propter as-
 sumptae humanitatis proprietatem. Hoc sacramentum aliquando corpus
 suum, aliquando carnem & sanguinem, aliquando panem CHRISTVS ap-
 pellat, portionem uitae aeternae, cuius secundū haec uisibilia corporali cōmu-
 nicauit naturae. Panis iste cōmunis in carnē & sanguinem mutatus, procurat
 uitā & incrementū corporibus, ideoq; ex consueto rerum effectu fidei no-
 strae adiuta infirmitas, sensibili argumento edocta est, uisibilibus sacramen-
 tis inesse uitae aeternae effectum, & non tam corporali quam spirituali trāsitione
 CHRISTO nos uniri. Ipse enim & panis, & caro, & sanguis, idē cibus & sub-
 stantia, & uita factus est ecclesiae suae, quam corpus suū appellat, dās ei par-
 ticipationem. Et nos quidem cum caro essemus & sanguis, corrupta & infir-
 ma corporis, animaeq; natura reformari non poteramus, neq; ad similitudi-
 nem dei reuerti, nisi morbo inueterato imponeretur malagma conueniens,
 & in curatione desperatae infirmitatis contraria remouerentur contrarij, &
 similia similibus conuenirent. Panis iste quem dominus discipulis porrige-
 bat non effigie, sed natura mutatus omnipotentia uerbi factus est caro, &
 sicut in persona CHRISTI humanitas uidebatur & latebat diuinitas: ita sa-
 cramento uisibili ineffabiliter diuina se infudit essentia, ut esset religioni cir-
 ca sacramenta deuotio, & ad ueritatem cuius corpus sacramenta sunt, synce-
 rior pateret accessus, usque ad participationem spiritus, non quod usque ad
 consubstantialitatem CHRISTI, sed usque ad societatem germanissimam:
 eius haec unitas peruenisset. Solus quippe filius patri consubstantialis est,
 nec diuisibilis est, nec partiabilis substantia trinitatis, nostra uero & ipsius
 coniunctio nec miscet personas, nec unit substantias, sed affectus conso-
 ciat, & confederat uoluntates. Ea ecclesia corpus CHRISTI effecta obser-
 quitur capiti suo, & superius lumen in inferiora diffusum claritatis suae ple-
 nitudine à fine usque ad finem attingens totum apud se manens, totum se
 omnibus

Manducare
 carnē & bibe-
 re sanguinem
 quomodo in-
 telligatur.

omnibus commodat, & calor illius identitas ita corpori affidet, ut à capite non recedat. Panis itaque hic azymus, cibus uerus & syncerus per speciem & sacramentum nos tactu sanctificat, fide illuminat, ueritate CHRISTO conformat. Et sicut panis communis quem quotidie edimus, uita est corporis, ita panis iste supersubstantialis, uita est animæ & sanitas mentis. Panem angelorum sub sacramento manducamus in terris, eundem sine sacramento manifestius edemus in coelis, non ministerio corporali, sæpe repetitis actionibus ad eadem reuertentes, sed consummato sacerdote nostro, erit & permanebit perpetua & stabilis implens & reficiens nos sufficientia, qua profert palam absque ullis integumentis omnibus, conspicabilis summi præsentia sacerdotis. Sacramenta quidem quantum in se est sine propria esse uirtute non possunt, nec ullo modo diuina se absentat maiestas mysterijs, sed quamuis ab indignis se sumi uel contingi sacramenta permittant, non possunt tamen spiritus esse participes, quorum infidelitas uel indignitas tantæ sanctitudini contradicit. Ideoque alijs sunt hæc munera odor uitæ in uitam, alijs odor mortis in mortem, quia omnino iustum est, ut tãto priuentur beneficio gratiæ contemptores, nec in indignis tantæ gratiæ puritas sibi faciat mansionem. Noua est huius sacramenti doctrina, & scholæ euangelicæ hoc primum magisterium protulerunt, & doctore CHRISTO primū hæc mundo innotuit disciplina ut biberent sanguinem Christiani, cuius esum legis antiquæ autoritas districtissime interdicit. Lex quippe esum sanguinis prohibet, euangelium præcipit ut bibatur, in quibus mādatis hoc maxime discernere debet Christiana religio, quod sanguis animalium à sanguine CHRISTI per omnia differens, temporalis tantū habeat uiuificationis effectum, & uita eorum finem habeat, & sine ulla reuocatione terminum cōstitutum. Ideoque ad obtinendā æternitatem non potest perficere quod semel obrutum nō surgit ulterius, nec aliqua ei superest uirtus, quod sine ulla spe præcis radicibus mors penitus exiccavit. Vita uero hominis licet aliquā habeat affinitatem cum sanguine, non tamen solo sanguine regitur, sed anima sanguini dat calor & nutrimenti effectū, sicut & cæteris quæ in corpore sunt propria distribuit officia, & diuidit motus, & quasi talenta partitur. Nec oportuit ut sanguini humano sanguis pecudum misceretur, quia uita rationalis hominis uitæ bestiali consociari non habet, sed omnino à fidelium animis quasi sanguis impurus detergenda est hæc carnalis opinio, ne putetur uita hominis eo modo trāsitoria quo uita pecudum inanescit, uel quod sanguis consubstantialis sit animæ, & necesse sit utrunque superneniente suffocatione dissolui. Carne quidē animalibus similes sumus, sed uita dissimiles, ideoque quod commune cum eis habemus nobis incorporare licenter possumus, quod uero dignitati nostræ non cōuenit, & ab æternitate alienum uidetur à nobis subtilissimo legis indicio separamus. Bibimus autem de sanguine

*Vita hominis
nō solo sanguine
regitur.*

CHRISTI ipso iubente uitæ æternæ cum ipso, & per ipsum participes animæ malis uitæ peccata, quasi sanguinem impurū horrentes & fatentes nos per peccati gustum à beatitudine priuatos & damnatos, nisi nos CHRISTI de mētia ad societatem uitæ æternæ suo sanguine reduxisset. Nobis itaq; pro quibus sanguis CHRISTI oblatus est in cruce, & quos recōciliavit deo omnes excedens uictimas hoc sacrificium singulare, ipse CHRISTVS pincerna porrexit hoc poculū, & docuit, ut nō tantū exterius hoc sanguine liniremur, sed & interius aspersione omnipotenti anima muniremur, & penetrās omnia tantī medicamenti uirtus, quicquid esset intus ibi dum effugaret, & renouaret, sanaretq; quicquid morbi carni uel spiritui ueteris uitæ adlinierat corruptela. Dixerat sanē huius traditionis magister, quod nisi manducaremus & biberemus eius sanguinem, non haberemus uitā in nobis: spirituali nos instruens documento, & aperiens ad rem adeo abditam intellectum, ut sciremus quod mansio nostra in ipso sit manducatio, & potus quasi quædā incorporatio, subiectis obsequijs, uoluntatibus iunctis, effectibus unitis. *Esus carnis Christi.* igitur carnis huius quædam auiditas est, & quoddam desiderium manēdi in ipso, per quod sic imprimimus & eliquamus in nobis dulcedinem charitatis, ut hæreat palato nostro & uisceribus sapor dilectionis infusus, penetrans & imbuens omnes animæ corporisq; recessus. Potus & esus ad eandē pertinent rationem, quibus sicut corporea nutritur substantia & uiuit, & incolumis perseuerat, ita uita spiritus hoc proprio alimento nutritur, & quod est esca carni, hoc animæ est fides: quod cibus corpori, hoc uerbum spiritui, excellentiori uirtute peragens æternaliter, quod agūt alimenta carnalia temporaliter & finaliter. Celebrātes sacramenta cōmonemur, quasi ungulā findens & ruminans pecus reuocare ad fauces, & minutatim cōmolere dominicæ institutionis exemplū, ut semper passio sit in memoria, nec terreāt crucifixi hæredes mortis supplicia, sed pascant & reficiant maturatæ resurrectionis letabunda solennia. Quam præclarus est calix iste, q̃p̃ religiosa est huius potius ebrietas, per quam excedimus deo, & quæ retro sunt obliti ad anteriora extendimur, non habentes sensum huius mundi, sed diuitis praparrati delitias contemnentes, cruci hæremus, sanguinem sugimus, & intra ipsa redemptoris nostri uulnera figimus linguam, quo interius exteriusque rubricati, à sapientibus huius seculi iudicamur amentes, qui religionis huius abhorrentes mandatum, usq; hodie retro abeūt, & à secretis diuinis omnium intra se mysteriorum cōtinentibus summā diffugiunt & recedunt. Qui manducat ex hoc pane, ultra non esurit: qui bibit, ultra non sitit, quoniā mysterij huius sic sufficit gratia, sic reficit intelligentia, ut cuicunq; tātæ rei innotuerit plenitudo, omnis consummationis sine inuento CHRISTI baiulus ipsum ferat in pectore, ipsum gerat in mente, & omni tempore habitatori suo dicta & facta iubilatione cōsona laudes resonent, & gratiarū actiones decantent.

decantent. Hec ebrietas non accendit, non extinguit peccatum, in hoc uino non est luxuria, nec mouetur ad ludum post hunc potum lasciuia, consopit obliuio cuncta carnis ludibria, mira sunt quæ sentit, magna quæ uidet, inaudita quæ loquitur, quæ agnus iste paschalis inhabitat, cuius animæ meri huius fortitudo hilaritate inexplicabili lætificat & delectat. Inter dominicæ mensæ conuiuas animalis homo non admittitur, quicquid caro & sanguis dicat, ab hoc coetu excludit, nihil sapit, nihil prodest quicquid humani sensus molitur subtilitas, omne quicquid à suis rationibus, sapiētes huius seculi, deuium uidetur, ad dementiam referunt, & à ueritate reputant alienum. Sed ueritas ab erroneis hominibus comprehendere non potuit, & cum in sole uellet figere oculos, uim luminis non ferens, cæcata est non illuminata humana præsumptio, & aspectui eius lippitudo inhæsit. Vident hæc sacramenta pauperes spiritu, & hoc uno contenti ferculo, omnes mûdi huius delicias aspernantur, & possidentes CHRISTVM aliquam huius mûdi possidere suppellectilem dedignantur. Esurientes & sitientes iusticiam, cum saturati fuerint uide quid agant, intellige quæ loquantur, quàm sancti odoris sit quicquid illa eructat plenitudo, uerbum bonum, mores compositos, affectus pudicos, sensus pacificos, illa interior synceritas ubiq; diffundit, ita ut post odora menta ista gratiæ huius cõparticipes discurrant, & mutuis se adinui cem affectibus complectantur, & quibus unus est panis, unum est corpus, & omnium unum cor & anima una, uni CHRISTO adhærens, cætera omnia quasi fermētata respuens, in unius azymi synceritate lætatur. Perpes est hoc sacrificiū & semper permanens holocaustū, nulla panem hunc multitudo consumit, nulla antiquitate ueterascit. Vna est domus ecclesiæ, in qua igitur agnus editur nullus ei cõmunicat, quem Israëliti nominis generositas non cõmendat. Huius panis figura fuit māna quod in deserto pluit, si, ubi ad uerum panem in terra promissionis uetum est, cibus ille defecit. Per singula sabata propositionis iā frigidi & duri mutari consueuerāt, & calidi panes eiusdem numeri in mensa proponi. Iā nulla fit panis mutatio, unus est panis caloris cõtinui, status integri, qui semel oblatus deo in sapore dulcissimo, & cādore purissimo perseverat. Nec solos sacerdotes ad panes huius dignitatis leuiticæ prærogatiua admittit, uniuersa ecclesia ad has epulas inuitat, æqua omnibus portio datur, integer erogatur, distributus nō demembratur, incorporatur nō iniuriatur, recipitur nō includitur, cū infirmis habitans, nō infirmatur, nec pauperū ministerio indignatur, fides pura, mens sincera, hunc habitatorē delectat, neq; immensi & omnipotentis dei magnitudinē paupculæ domus nostræ angustia offendit uel artat. Panis iste angelorum omne delectamentū habens uirtute mirifica, omnibus qui digne & deuote sumunt, secundum suum desiderium sapit, & amplius q̃ manna illud eremi implet & satiat edentium appetitus, & omnia carnalium saporum irritamenta, &

*Veritas ab
erroneis non
cõprehenditur.*

*Manna panis
mystici typus*

omnium

omnium exuperat dulcedinum uoluptates. Vide quomodo his qui CHRISTI commemorant passionem, intra sacra officia quasi per quosdam canales de interioribus fontibus egrediantur torrentes, & super omnes delicias lachrymis nectareis anima delectetur, quātam suauitatem animæ inquirenti ubi sit deus suus, suspiria contemplationis eliciāt. Non illos imbres, procellosæ tempestates deponunt, ros matutinus est de cœlestibus stillās, & quasi unctio spiritus mētem deliniens. Gemitus, illos pietas excitat, & inter diem & noctem retro & ante se affectio intuens, inter data & condonata se diuidens, gratias agit tam uberis beneficij largitori, & se sanātam & sanctificātam agnoscens, fletibus se abluīt, & lachrymis se baptizat. Verū his qui uerbotenus corde ficci, & mente aridi sacris interfunt, uel etiam participant donis, lambunt quidem petram, sed inde nec mel sugunt, nec oleum, qui nec ali qua charitatis dulcedine, nec spiritus sancti pinguedine uegetantur, nec se iudicant, nec sacramenta dñjudicant, sed sicut cibus communibus irreuerēter sacris utuntur muneribus, & dominicæ mensæ in ueste lutulenta se ingerunt impudenter, quibus melius erat mola asinaria collo alligata, mergi in pelagus, quā illota conscientia de manu domini buccellam accipere, qui usque hodie hoc ueracissimum & sanctissimum corpus suum creat, & sanctificat, & benedicit, & pie sumentibus diuidit. In huius præsentia non superuacua mendicant lachrymæ ueniam, nec unq̃ patitur cōtriti cordis holocaustum repulsam. Quotiens te in conspectu domini uideo suspirantē, spiritum sanctum non dubito aspirantem, cum intueor flentem, sentio ignoscentē. Tu si templum spiritus sancti uiolas, si intra te sacrarium dei deturbas & fœdas, si cū calice CHRISTI de calice dæmoniorum comunicas, contumelia est, non religio, iniuria, non deuotio. Idolorum seruitus & horrenda abominatio, uelle simul Baal famulari & CHRISTO. Abi retro cum sacellis tuis, qui lucris inhias, & mercedes sectaris, qui opulētus in Sion quotidie crapularis, qui in lectis eburneis recubas, & in stratis segmentatis lasciuīs, qui uestiris mollibus, & in terra suauiter uiuentiū conuersaris, cuius manus plenæ sunt sanguine, cuius lumbi discincti sunt, & sine baltei discurre ligamine. Nō est tibi pars in sermone isto, quia quod dei est, aufers deo, & imaginē dei cōsecras idolo. Pauperes quidē spiritu ad hoc mysteriū eligit, & diligit spiritus sanctus, & eorū qui pompatice & gloriose sacris se altaribus ingerunt obsequia quia derestatur. Ozias licet rex ob præsumptionē lepra percussus, à sanctuarij ingressu repellit, & eius oblatio quasi sordida refutatur. Incensi odor de immundorū manibus reputatus est pro fœtore, & iram nō gratiā præsumptio meruit, q̃a cōtra fas rē usurpās illicitā, temerarie in sancta cōscēdit. Sed & propter malignantiū insolentiā altare suū deus repellit & sanctificationibus maledicte, odit sabbata, abominat solennia, odoramenta fœtent, displicent holocausta. In his omnibus laborare se dicit deus, nec esse uoluntatem suam

sua in ministris impuris, indignatione districta testatur. Sed hierarcha pi-
us quem spiritus sanctus compungit, excitat, inhabitat, & sanctificat, eleua-
tione manuū crucis mysterium repræsentās, confidenter orat pro sua & po-
puli ignorantia, recolens pudibundi & contriti animi confessione, quod ali-
quando præualente aduersum se peccato, fuerit derelictus, iuxta illud quod

Psal. 29.

David plorans ait: Auertisti faciem tuam à me, & factus sum conturbatus. Et dominus per Esaïam. Ad tempus in modico derelinquam te, uerecunda

Esaïa. 54.

tur fateri, & tamen fatetur iuuentutis delicta. Sed accusatrici conscientia ne-
cesse est coram iudice respondere, nec potest ibi esse ullū diffugium, ubi ipsa
testis est quæ accusat, & nihil ei potest esse occultum qui iudicat. Sed ubi cū
iudice agit qui iudicatur, & ipse in partem accusatoris transiens, etiam in sua
proscriptione sententiam approbat condemnantis, experitur clementiā sal-
uatoris, & lætabūdu canit: Domine in uolūtate tua præstitisti decori meo

Psal. 29.

uirtutem. & iterum per Esaïam audit: In miserationibus magnis congrega-
bo te. Sed & in eodem articulo temporis cum iam anima festinet ad exitū,
& egrediens ad labia expirantis emerferit, pœnitentiam clementissimi dei
benignitas non aspernatur, nec serū est quod uerum, nec irremissibile quod
uoluntarium, & quæcunque necessitas cogat ad pœnitentiam, nec quanti-
tas criminis, nec breuitas temporis, nec horæ extremitas, nec uitæ enormi-
tas, si uera contritio, si pura fuerit uoluptatum mutatio, excludit à uenia, sed
in amplitudine sinus sui mater charitas prodigos suscipit reuertentes, & ue-

Esaïa. 54.

lit nolit nouatus hæreticus, omni tempore dei gratia recipit pœnitētes. Ipse
dominus noster derelictorum personam gerens in cruce, se queritur dereli-
ctum, & ne desperarent etiam in ultimis constituti, festinans in adiutorium
illico adest, & re in arcto posita non differt beneficium, sed repente indul-
gentiæ celeris documentum eiusdem statuit & exemplum, latroni inquit
ens: Hodie mecum eris in paradiso. Latrocinium damnationem meruerat
& supplicium, sed cor contritum pœnam mutauit in martirium, & sangui-
nem in baptismum. In momento impietas religionem, crudelitas induit
pietatem, & statim consummatus ciuis sanctorum & domesticus dei per-
missus est in regnum reconciliationis humanæ, priuilegium secum ferens
ad superos, quod deo patri tantæ legationis fungens honore, in seipso scri-
pturæ huius experimentum continens, libero & securo aditu penetrans,
præsentauit. Quid tu domine amplius Stephano contulisti? quid ampli-
us ille obtinuit dilectus tuus, qui supra pectus tuum in cœna recubuit?
quid amplius Pauli meruere sudores? quid labores sanctorum? quid
tot annorum tormenta? quid martyrum plagæ? Vna hora huic colla-
rum est præmium, ad quod illi per tot discrimina peruenerunt. Sic tu do-
mine armentarios statim facis prophetas, opiliones reges, telonearios
apostolos, piscatores doctores. Neque ab his quos sanas lente languor

*Dei gratia &
charitas om-
nes recipit.*

Lucæ. 23.

abscedit,

abscedit, sed illico quem restituis ex integro conualescit, quia consummatum est quod facis, & perfectum quod largiris. Hanc dei gratiam recolens, qui de sacro calice bibit amplius sitit, & ad deum uiuum erigens desiderium, ita singulari fame illo uno appetitu tenetur, ut deinceps fellea peccatorum horreat pocula, & omnis sapor delectamentorum carnalium sit ei quasi rancidum, radensque palatum acutæ mordacitatis acetum. Ad hæc inter sacramyteria ad gratiarum actiones conuertitur, & inclinato capite, mundicia cordis adepta, se intelligens consummatum, restitutus peccator sanctificatam deo animam quasi depositum custoditum fideliter reddit, & deinceps cum *Galat. 2.* Paulo gloriatur & lætatur dicens: Viuo iam non ego, uiuit uero in me CHRISTVS. Hæc in CHRISTI commemoratione retractantur à fidelibus, & decatis animis carnis eius edulium non est horrori, sed honori, potusque sancti & sanctificatis sanguinis spiritus delectatur. Hæc quotiens agimus, non dentes ad mordendum acuimus, sed fide sincera panem sanctum frangimus & partimur, dum quod diuinum, & quod humanum est, distinguimus & separamus, itemque simul separata iungentes unum deum & hominem fate-mur. Sed & nos ipsi corpus eius effecti sacramento & re sacramenti capiti nostro connectimur & unimur, singuli alter alterius membra, ministerium dilectionis pro inuicem exhibentes, communicamus charitate, participamus sollicitudine, eundem cibum manducantes, & eundem potum bibentes qui de petra spiritali profluit & emanat, qui cibus & potus est dominus noster Iesus Christus.

SERMO DE ABLVTIONE PEDVM.

*Ioan. 13.**Christi humi-
litas.**Sacramenta
que non iteran-
tur.*

Nam sacramenta corporis sui apostolis dominus distribuerat, iam exierat Iudas, cum repente de mensa surgens, linteo se præcinxit, & ad genua Petri lauaturus pedes eius, ipse genibus flexis dominus seruo consummatæ humilitatis obulit famulatū. Et ne quid cōsummationi doctrinæ deesset, inter fixa & immobilia præcepta, & ea quæ moueri possunt & repeti, distinctionem posuit, ut cæteris immutabiliter semel statutis, ultima lauacri species, quotidianis expiationibus comendaretur fidelibus. Et sicut lex per singulas offensiones propria sacrificia requirebat, unum figeret fidei Christianæ remediū, ad quod curreret, quotiens se cognosceret offendisse. Quod quidem Petro nondum fuerat reuelatum, quippe qui huius traditionis nondum audierat disciplinam. Docetur ergo quæ sit baptismi & aliorum sacramentorum stabilitas, & quantum ad expiationem proficiat humilis pietas, & pia humilitas, & quomodo omni tempore prosequenda & repetenda sit ablutio pedum, per quam recte cognitam & intellectam adhaerentes animæ sordes, quotidiana satisfactione lauantur. Nam baptismum repeti, ecclesiasticæ prohibent regulæ, & semel sanctificatis

sanctificatis nulla deinceps manus iterū cōsecrans præsūmit accedere. Ne/
mo sacros ordines semel datos iterū renouat, nemo sacro oleo lita iterum
liniit aut consecrat, nemo impositioni manū uel ministerijs derogat sacer/
dotū, quia contumelia esset spiritus sancti, si euacuari posset quod ille san/
ctificat, uel aliena sanctificatio emendaret, quod ille semel statuit & confir/
mat. Ipse summus sacerdos sui est sacramenti institutor & autor, in cæteris
homines spiritū sanctū habuere doctorem, & sicut par est spiritui sancto
& CHRISTO diuinitas, ita in suis institutis æqua est autoritas & potestas,
nec minus rarum est quod dictante spiritu sancto apostoli tradiderūt, q̄
quod ipse tradidit, & in sui cōmemorationē fieri præcepit. Manet singulis
propria dignitas, & uniformis in suo genere stat actio omniū, nihil addi,
nihil subtrahi, nihil potest corrigi uel mutari. Ornata & honorata erat ec/
clesia quasi paradysus in amplitudinis suæ umbilico fontē cōtinens gratiæ
singularis, flumina creans in uitam æternā saliētia, uiuam habens originē
& decursum perēnem. Hinc egredientia quatuor euāgelij flumina per uni/
uersum mūdum secum regenerationis euehunt lauacrū, & de abdito & se/
cretissimo spūs sancti munere huius gratiæ liquor emanat, sic lauans quos
parentalis labes infecerat, ut nec actualis, nec originalis macula, aliqua sui
post ablutionem illam uestigia derelinquat. Præteritis lotis uita deinceps
arbitrio est proprio deducenda, ita tamē ut actualibus aliquando recrudescē/
scentibus iam non imputentur originalia, nec propter illa damnationi ob/
noxius sit cui semel illa sunt in baptismo indulta. In originalibus enim cor/
ruptio naturæ abiici & exterminari meruerat, sed quia nō erat uoluntas in
culpa, prouidit deus generali damnationi remedium, & suæ sententiam iu/
stitiæ tēperauit hæreditarium onus à sobole remouens, & misericorditer
ablutione & unctiōe medicinali corruptionis primitiue fermentum expur/
gans. Sed in eos qui post indulgentiæ huius gratiam uoluntarij per pecca/
ta euagati sunt, qui proprio abutuntur arbitrio, & uoluntate non necessita/
te ducuntur, indignatio & ira non immerito redit, nec in morte CHRISTI
aliquis eis superest quæstus, sed iustissime eos beneficia cōtempta conde/
mnant. Nunc cōtemptū suum non statim ulciscitur deus, nec per singulas
offensas iudicantis ira discurrit, nec obstruit fonti misericordiæ suæ ostia
meatusq̄ multiplices, sed obuiat fugientibus, & cogit regredi desperatos,
ostendens eis pœnitentiæ uiam, qua nulla latior inuenitur, & reuersis dat
ut iterū eis possint sacramēta iniuriata prodesse, quorum si pœnitētia nō
subesset, nullo modo deinceps experiri possent effectum. Propter hoc be/
nignissime domine pedes lauas discipulis, quia post baptismū & eucharis/
tiā quæ sui reuerētia nō patitur iterari, aliud lauacrū procuraſti qđ nūq̄
debeat intermitti, tamē ipse qđ doces facis, ut quāti quæstus hoc opus sit
ex tua bonitate discamus, & inclinata ad pedes nostros altitudine tua stās

Subindicat ba/
ptismi sacra/
mentū à Chri/
sto institutum
& alia quæ/
dā ab apostol/
licis iuris.

Originalis
macula bapti/
smo abluatur.

Extasis seu ec-
stasis dicitur
stupor seu mē-
tis excessus.

Ioan. 6.

Ibidem. 13.

Ioan. 13.

Matth. 24.

aduersus, proximus & erigens se contra deum, confundatur superbia ho-
minū, & ad humilitatē dei nouerit de se humilia sapere lutum. Pauēt disci-
puli, nec audent obloqui, & quasi ecstasis teneat eos; uel mens aliās rapta
peregrinetur, nec magistro resistere, neq; quid hoc sit, uel cur fiat, inquirūt.
Solut Petrus sciens quia perhibuerat ei testimoniū quod filius dei uiui es-
set, & quia uerba uitæ æternæ haberet, iudicās apud se indignum & incon-
ueniens sanctum sanctorum flectere genua ad pedes peccatorū. Neutiq;,
inquit, tu mihi pedes abluis, & huius humilitatis sustinere obsequium nō
est nostrū, qui adorare debemus in loco ubi stant pedes tui, & satis est no-
bis, quod sicut catuli de mēsa tuæ reliquīs māducamus, hoc in muliere pec-
catrice aliquando passus es, nec dedignatus es in mensa solenni multis cō-
uescentibus infamis personæ suscipere famulatum, cuius deuotio usa est
ibi capillis pro linteo, oculis pro catino, lachrymis pro baptismo, tetigit, la-
uit, & unxit unguēto. Mactata intrinsecus anima proprium in sancta san-
guinem intulit, singula suum præbuere ministeriū, cor contritum erupit in
lachrymas, fides lauit, charitas unxit. Hac multa in conspectu tuo conge-
rens holocausta, de fonte cordis fletus hausit quos protulit: de pœnitentiæ
pixide unguenta quæ obtulit, caputq; pro suppedaneo strauit, crinibus cir-
cūfusus pedes sacros inuoluit & tersit. Nihil sibi de se retinens, totam se tibi
deuouit, & tu affectum potius quàm factum attendens, ungebas ungen-
tem, abluēbas lauante, tergebas intrinsecus pœnitentē. Superbo oculo Sy-
mon leprosus hanc clementiæ tuæ diligētiā non poterat intueri, sed mo-
leste ferebat, quod tangi se ab huiusmodi persona domin⁹ sustinebat. Qui
si lepræ suæ te attenderet mundatorē, non dedignaretur, si de plenitudine
gratiæ tuæ ali⁹ accipiant, si lauas immundos, si iustificas impios, si reuocas
exules & abiectos. Honor tuus deus iudiciū diligit, & æquum est ut omīs
terra adoret te, & in nomine tuo omne genu flectatur, uerum quod tu an-
te figmentū tuum curuaris, quod seruis pedes abluis, non cōpetit maiesta-
ti. Habebat in excusatione sua zelum dei Petrus, sed non secundum scien-
tiam, & tolerabile aliquo modo uideretur, quod humilitas suggerebat, si
non obstinatio resistere præceptori niteretur. Non lauabis, inquit, mihi pe-
des in æternū. Ego si oportuerit me mori tecū, paratus sum. Hoc enim de-
beo, hoc amplector. Pro te libenter ceruicem porrigo percussori, sed deum
meum & dominū meū ad pedes meos prostratū non patior, non audeo
sustinere. Simili modo & Ioannes uenienti domino ad baptismū tentauit
resistere, sed mansuetius increpatus illico obediuit, & quia super hoc etiam
Petrus intelligens, lauare magistrum & obsequi ei tolerabile iudicabat. La-
uari autē ab eo & tantā humilitatis eius pati deiectionē, ita uidebatur indi-
gnū, ut omīno cogi non posset, nisi interminatio piculosisima coarctaret.

[Ait

Ait ei dominus: Nisi lauerō te, nō habebis partem mecum. Paulatim mysterij huius declaratur necessitas, quā conditio proposita ineuitabilem reddit, & si cum CHRISTO aliter partem habere non possumus, nisi ipse pedes nostros abluat, quādoquidem sic arctatur consensus, lauet & tergat, & sacramenti huius nobis uirtutē exponat. Supra diximus semel lotos baptismate eodē lauacro ulterius non egere, sed hoc lauacrū quotidianis est excessibus institutū, & iugis retractatio usq; ad nouissima ueniens, omnia debet opera & cogitatus singulos perscrutari, & affectus per uitia discurrētes, uagam instabilemq; animam per inania euehentes corrigere & lauare, nec quicq; in uita prætermittere indiscussum, quod gemitibus & suspiriis non fuerit expiatum. Hoc, cum dominus suos usq; in finem discipulos dilexisset, in fine statuit, & dixit neminem posse habere perfectam ablutionem, nisi hac sollicitudine muniatur. Mandatū igitur simul & exemplum complexus est, ut hoc exemplo instructi, non dedignarentur in alterutrum agere, quod actum est à magistro, & mandato posteris religionis auctoritas firmaretur. Vnde & subiūgit: Si ego dominus & magister laui uestros pedes, & uos debetis alter alterius lauare pedes. Non erubescat seruus, si facere iubetur quod prior fecit dominus, nec difficile nobis esse debet, si sicut ille nobis donauit, & nos inuicē condonamus, quia alter alterius onera comportantes sic legem CHRISTI implemus. Quotiēs igitur cohortamur pusillanimes, & his qui Pharaoni in luto & latere famulati sūt persuademus, ut exeant de Aegypto, quotiēs cum infirmis infirmamur, & cū his qui scandalū ferunt urimur, quotiēs cum afflictis gemimus, totiēns inhaerens lutū peccatorū qua possumus sollicitudine lauamus, non quod nostra ablutio ex nobis sufficiat, nisi ad lauandū omni tēpore nos pius magister accedat. In hoc se periculo fluctuantē laborans ania in Canticis canticorū conquerit: Laui, inquit, pedes meos quomodo inquinabo illos? Qd' ablutum est, timet iterū inquinare, sed in uia lutulenta uix aliqd solidū ubi pedem figat inuenit, & in quibus saepe prouoluta est, paludum inquinamenta formidat. Clementissime magister quotiēns ego doctrinæ tuæ trāsgressus sum regulas quotiēs edicta tua domine sancte contēpsi: & cum diceres mihi, reuertere, non sum reuersus: cum minareris, nō timui: cum bonus esses & lenis, exasperans fui, ultra septuagies septies in coelum & coram te peccaui, quis tot sordes abluet? quis abradet stercora conglobata? Quicquid dicat Petrus, necesse est ut ipse nos abluas, neq; enim lauare nos possumus, sed in omnibus quæ agimus indulgentiæ tuæ lauacro indigemus. Ad mensæ tuæ participationem Iudas proditor est admissus, sed ab hoc lauacro salutari exclusus, lauari in fine non potuit, quia apostolatus sui honorem derestabili cupiditate scēdauit. Quia uero apud te fons uitæ est & miserationum quæ à seculo sunt profunditas infinita, quos abluisti baptismo, quos

Ioan. 13.

Ibidem.

Canti. 5.

lauasti sanguine tuo, quos semper lauas quotidiana peccata donando, transfer à paludibus seculi huius, & luto uitæ præsentis ad prægratissimū gloriæ tuæ regnum, ubi nec scabies ulla, nec lippitudo, ubi nemo fluxum sanguinis patiens, nemo immundus, ubi nullo amplius opus est lauacro, configurato corpori claritatis tuæ, corpore nostro, secundum promissa tua, necesse est ut impleas, & qui incepisti in nobis opus bonū perficias solidescq̃ per CHRISTVM dominum nostrum.

DE VNCTIONE CHRISMATIS ET
ALIIS SACRAMENTIS.

Ies ista multiplicibus mysterijs honoratur. Hac die primum cōmendata est nobis fractio panis, & mensa ecclesiæ panem angelorū hominibus proposuit ad manducandū. Hodie CHRISTVS pedes lauit apostolis, & hoc solenni deuotione omni tempore agendū instituit. Hodie in ecclesia cum cæteris unctionibus ad populū acquisitionis sanctificandū, in participationē dignitatis & nominis, sacrum chrisma conficitur, in quo mixtum oleo balsamū, regiæ & sacerdotalis gloriæ exprimit unitatem, quibus dignitatibus initiandis, diuinitus est unctio instituta. Hodie reconciliant ecclesiæ peccatores, & eiectiones foras ad matris ubera reducuntur, & exclusi à cœtu sanctorū ad cōmunionem qua caruerant reuertuntur. Hodie patent carceres, & damnati libertate donantur. Seueritate deposita hodie iudices mansuescunt, & undiq̃ coniugata pietatis negocia, quasi abortiuas traditiones antiquas sepeliūt, & Christianæ religionis parturiunt nouitatē. Mortuus quippe est Moyses, & ueteris literæ putruerunt ænigmata, à facie noui olei desiccatae sunt unctiones antiquæ, tota ueteris instrumenti incōpacta est strues, tabernaculū demolitū, arca ab Allophylis rapta, totus templi decor ad Assyrios est translatus. Neq̃ enim decebat ut Christiana religio ornamenti uisibilibus occupata in manu factis delectaret, sed ipsa tabernaculi cōsumptio & tēpli ruina, & sancta in rapinam exposita, excellētoris gloriæ intimaret stabilitatē, & manentia in perpetuū sacramenta: cultores suos ad intuitum inuisibiliū informarent, & abstractum à corporalibus desiderii nostrum: cœlestis templi cōcupisceret & ambiret decorem, cuius nec antiquatur, nec senescit religio, in quo lucerna inextinguibilis sine fine coruscat, ubi sanguis animalium nō infertur in Sancta, nec sunt hæreditariæ successiones pontificū, uel uni Leuiticæ tribui ministeria assignata, sed de omni tribu & gente, & lingua quos dignos & idoneos diuina probat electio, secundū uitæ non generis meritū statuit sacerdotes, quibus calicem sanguinis suæ inexhaustæ plenitudinis abundantia semper refertum, conseruandū tradidit & erogandū, cuius aspersione & cōmunionē intus & extra corda & corpora mundarentur. Hodie ut diximus unguentū

unguentū ad sanctificationē paratur, cuius fragrantia adoleſcētulæ & no-
 uellæ animæ accedentes ad fidem illectæ delectantur, & exinanitionis eius
 suauitate delibutæ diligunt. & sequuntur aromatū largitorem, & usq; ad re-
 gis accubitus spiramine illo trahuntur, & post odorem illum ubiq; deside-
 rio sancto perurgēte sitibūdæ discunt, Nihil hoc oleum cōmune habet
 cū liquoribus qui ex quorūdā fructuū pinguedine exprimūtur, nec uis eius
 est crassitudine penetratiua, quæ secundū quasdā naturales rationes emol-
 lit & temperat spissamenta humorum quos solet intrinsecus astringere siccitas
 aliqua, uel corruptio cōglobare. Non hæc medendis corporibus est un-
 ctio instituta, quia sanctificatis elementis iam non propria natura præbet
 effectum, sed uirtus diuina potentius operatur, sed adest ueritas signo, &
 spiritus sacramēto, ut & ipsis rerū efficientijs gratiæ dignitas pateat, & inte-
 riori homini quāta ex his detur autoritas deiformi cōuersatione & cōlesti-
 bus moribus innotescat. Hoc oleo antiquitus sacerdotes sacrabantur & re-
 ges, & ipsi altariū lapides delibuti, spiritualē intelligi uolebant sacris myste-
 rijs inesse pinguedinem. Et sicut oleum fluentis & humidis quibuscumq; su-
 perfertur, ita excellentia sacerdotalis & regiæ dignitatis secundū formā dei
 & CHRISTI sub se omnia cōtinens, regimen & munimen, tam actiua, q̃
 cōtemplatiua uitæ obtinet, & ex hoc humore constat descēdere omnes gra-
 tiarū diuisiones, quas spiritus sanctus prout uult, singulis distribuit & lar-
 gitur. Ex huius unctionis beneficio & sapientia nobis & intellectus diuini
 datur, consilium & fortitudo cœlitus illabitur, scientia, & pietas, & timor
 inspirationibus supernis infunditur. Hoc oleo uncti cum spiritualibus ne-
 quitijs colluctamur, nec fœtoribus spuris imbui possumus, qui balsami spi-
 ritualis odore fragramus. Hoc oleum à creditorum usuris sub Helisæo pro-
 pheta mulierem pauperculā liberauit. Hoc Helix tempore Sareptanā pa-
 uit, nec lechytus trina effusione defecit. Hoc oleo Iacob lapidem quem sup-
 posuerat capiti unxit, & familiari mandato eruditus inter sacramēta ascen-
 sionum & descensionū, & discursus angelicos innixum schalæ sublimi ui-
 dens deum, quid uirtutis hæc haberet unctio, intellexit. Moyses hoc oleo
 tabernaculū & sacra uasa perunxit, & super caput Aaron tanta abundan-
 tia fudit ut usq; in barbam eius descēderet. & super oram uestimēti manar-
 et. Samuel quoq; ad reges initiandos sine oleo non accedit, & usq; ad defe-
 ctum & rebrobationem carnalium ceremoniarum in populo illo huius-
 modi perseuerauit traditio, sed uasis Iudaicis deficientibus defecit gratia &
 stetit oleum. Impletis uasis prophetis & sanctis regibus ad patres apposi-
 tis, in apostasiam & discolatū uersum instabile uulgus, in se non retinuit lo-
 cum quem posset spiritus sanctus inhabitare, & uasa amurca plena non su-
 sceperunt liquorem, steteruntq; in summo feces, quæ longo situ induruerunt, &
 ubi domicilium religionis fuerat sterquiliniū peccati computruit. Nec tamē
 cessantibus his quæ ritu antiquo inoleuerat, cum iam in populo Christia-

Chrismatis be-
neficia.

4. Reg. 4.
3. Reg. 17.
Gen. 31.

Exo. 29.

1. Reg. 10.

Christus à
chrismate di-
ctus.

no circūcilio uideret dānabilis, & sacrificia idololatriæ iputarent, unctiōis
mysteriū religio Christiana cōtempnit, sed cæteris generali sanctorū cōsen-
su dānatis nō solū in regibus & sacerdotib⁹ unctiōis honor pmanit, si in
omnē populū catholicū effusa est huius gratiæ plenitudo. Et sicut CHRI-
STVS à chrismate dictus est, eo qd' singularis excellētiæ oleo unxerit eū
deus, ita & picipes eius quotq̃t sunt, cōsortes sint tam unctiōis q̃p noīs, &
dicant à Christo Christiani, ut sint sui Christo duce rectores & duces, & of-
ferāt deo quotidianū sacrificiū, ordinati à deo sactimonix sacerdotes. Nec
immerito huic diei assignata est tanti origis causa, & ex hoc sacramenta hæc
obtinuere iniciū, quo hodie in sacramēto calicis Christi & ecclesiæ unitas, in
lauacro pedū cōcors societas, & donans inuicē charitas & subiecta humili-
tas, in unctiōe Christiani noīs dignitas & excellentiæ spūalis ppriæ data
est & confirmata filijs adoptionis perpes autoritas & dignitas perseuerās.
Dedit itaq; dñs noster in mensa, in qua ultimū cum apostolis participauit
conuiuū, pprijs manibus panē & uinū, in cruce uero manibus militū cor-
pus tradidit uulnerandū, ut in apostolis secretius impressa syncera ueritas,
& uera synceritas exponeret gentibus, quomō uinū & panis caro esset &
sanguis, & qbus rationibus causæ effectibus cōuenirēt, & diuersa noia uel
species ad unā reducerent essentiā, & significatiā & significata eisdē uoca-
bulis cēserēt. His gratiæ supnæ priuilegijs esu sactificati panis resecti, loti,
& uncti, nō eā quā amiserāt, sed ampliorē & digniorē recuperāt libertatē,
& eiekti de paradiso nudi ad lignū uitæ hodie reuertūt uestiti, reddita st o-
la & anulo plato in mediū, & recōciliant matri ecclesiæ, quos inobediētiæ
malū foras expulerat, & cherubin flāmeū gladiū ab introitu tranquilli sta-
tus & innocuæ cōuersationis amouit. Hodie in terra maledicta relictis ra-
stris & graui uomerū pondere, & stimulis fatigatorū boū cruore perfusis,
deteriso sudore uultus exusti caloribus ad paternā domū exules reducunt,
& egressus obuiā reuertēti filio lætabūdus pater clementiā improprio nō
corrūpit, nec indulgētiā fœdat cōuictis, sed bonitatis suæ honorat magnifi-
centiā, & hilaritate magnificat largitatē. Resonāt in susceptiones huius solē-
nis musica instrumēta, & cōmunis iubilatio pari cōsonantiā patri misericor-
diarū gratias agit, cuius imperio antiquā prādā euomūt inferi, ligātur dæ-
mones, & disruptis ferreis nexibus diu quassati liberi reuertūt. Hæc dies no-
cti illi cōtigua ē, qua absolutiōis nostræ negociū dñs inchoauit, qua à prin-
cipibus sacerdotū ad Romanū præsidiē ductus iudex omniū sustinuit iu-
dicari, passus est rex illudi, & uita occidi, descēdensq; ad inferos captiuā ab
antiquo captiuitatē reduxit, hoc ecclesiæ suæ hodierna traditiōe exemplū
relinquens, ut fieret in ecclesia absolutio peccatorū, & hæreditati redderent
reicti, & præcedētibus beneficijs quæ supra enūerauimus libertate donarē-
tur pœnitētes qui secundū merita (nisi gratia subueniret) fuerāt cōdemnati.
Et omīno cōuenit, ut eo tēpore quo Christus captiuos eduxit ab inferis, re-
conciliati

cōciliati peccatores ad ecclesiā reducantur, & quo cōfracta sunt infernalis repagula carceris, iudiciaria seueritas mansuescat, & quo ab infernalibus tormentis cessatū est, humana supplicia crudelitatis horrorem deponant.

DE PASSIONE CHRISTI.

Omine audiui auditū tuū & timui. Terruit me cū appropinquaret traditor Iudas & imineret passionis hora, qd̄ dixisti ad patrē: Pater si fieri potest, trāseat à me calix iste. Et tristem te usq; ad mortē, prae nimia anxietate sanguineo sudore perfusus corā Apostolis es p̄fessus. Audiens hæc ego expaui. Quis em̄ non timeat, si timet ille quē oīa

Abac. 3.

Matth. 26.

timēt, si paueat ille cui om̄e genu curuat, si ille q̄ mors est mortis, & morsus inferni morte p̄pinquāte p̄timeat. Nōne ad hoc ueneras, & ita futurū ipse p̄dixeras? Nōne hoc & signa, & oracula, & uaticinia p̄phetarū à mūdi initio cōdamarunt? Si uolūtarie obedisti patri, & nō te ut patereris cōēgit necessitas, qd̄ quereris? qd̄ caufaris? Nōne tu docueras & instruxeras fideles tuos, ut nō timerēt eos qui corpus occidūt, q̄a usq; ad animā tyrannica uiolētia nō attingit. Sed metus ille ifirmitatis hūanæ cōmunē exprimebat affectū, & generalitatē omniū in carne uiuentiū hoc dolore urgeri, & dissolutionē corporeæ spiritalisq; naturæ hac molestia nō posse carere, & hanc poenā uniuersæ successioni Adā sine exceptione ipositā, ut difficultas extremi trāsitus timeret. Et hæc quidē molestia i eos q̄ dei iudicio rationē redditeri occurrūt, nō imerito cadit, q̄ de eo qd̄ b̄nficio uitæ & ratiōis, & reliq̄rū largitate munerū abusi sunt accusante cōsciētia redarguti, examē illud in q̄ nullū est subterfugiū timēt, & ipsa auulsio spūs carnis teneritudinē dirūpit & lædit, hāc nemo anxietatē euasit, & nemo egrediēte anīa sine amaritudi ne expirauit. Sed tu dñe qui iudex es omniū, qui potestatiue ponis animā tuā, & potestatiue resumis, nec poena te ex necessitate p̄sequit, nec formidabilis p̄ris tibi pōt esse cōspectus, qd̄ anxiaris? qd̄ tremebūdus ad orationē discarris? Dormitātibz aplis peruigil proditorē expectas, nec tñ te abscondis, sed obuius in aduētū eorū p̄cedis qui te ligare ueniūt, & trahere ad Pilati tribunal. q̄s Iudas signifer instructa malignitate p̄cedit. Audiui dñe auditū tuū & expaui, dū quæris à quærētibz te qd̄ quærāt, cū noueris qd̄ te quærāt. Et dixisti eis te esse Iesum Nazarenū. Inuasit illico timor tuus eos, q̄s tu timueras, & p̄strati solo iacuerunt exanimati, & armatā cohortē uox unius hoīs terruit, & latens in hūanitate om̄ipotentia te discipulis pavidū corā p̄secutoribus terribilē exhibebat. Sed ut fieret uoluntas patris, & sacrificiū carnis à timore & tristitia inchoaret, suberāt uictimæ desolatoriū carbones, q̄s obediētia liquefacti adeps extinxit, & cū traheret uinctus ad p̄sidiū, nō supplicauit apparitoribz, sed Petri cōp̄scuit zelū, nec gladiorū passus ē adhiberi suffragia, imō & Herodis & Pilati cōtempnit fastigia, nec potuit altitudo potestātū extorquere ad interrogata responsum. Iam postposito

timore quasi utēs potēiori auctoritate inter sputamēta & colaphos & reliq̃
 ludibria patiētia & māfuetudine uesanas persecutorū mentes cōturbat, &
 in eo quod inter iniurias & conuitia se malicia Iudaica sentit contemptā ue
 hemētius exacerbatur, & de impietate & malicia suauitas pietasq̃ CHRI
 STI triūphat, frustra funestas iudex manus in pratorio abluīs, à sanguine
 dñi te profitens innocentē. Tu ipse causam mortis cū diligenter inquisieris,
 te nō inuenisse in eo fateris, ipsa coniunx tua nihil tibi & iusto huic esse mā
 dauerat, quod utiq̃ per os eius damonia imminere sibi iudiciū sentiētia te
 stabatur, nō excusas sed accusas, causamq̃ tibi facis cū Iudæis cōmunem. Illi
 se prodicione, tu parricidio te cōdemnas. Illi lingua, tu ferro occidis, tam te
 q̃ illos inaudita crudelitatis scelus inuoluit. Veniet ania tua in manus iu
 dicis quē cōdemnas, fractisq̃ tribunalibus tuis iudicaberis, & demergeris
 in profundū inferni, eruntq̃ tibi & Iudæ scelerato in tenebris & gehennali
 bus flāmis pœnæ irremediales, incōsumptibiles ignes, dolores perpetui, &
 tormenta æterna. Et quidē filius hominis, sicut scriptū est de illo, uadit, qui
 dānatus est ut liberaret damnatos, doliuit ut sanaret infirmos, timuit ut fa
 ceret securos, opprobria pertulit, ut impropria detrahentiū nō mouerēt ele
 ctos, deputatus inter impios, quorū alter assumptus, alter reprobatus est,
 ut daretur exemplū & forma indissolubilis manēs in posteros, quia nec in
 ultimis dei clemētia pœnitētes excludit, nec ulla hora sera est, cui cōpunctio
 districta occurrit, nec eos qui uitæ suæ quocūq̃ articulo temporis ueri sunt
 iudices iterū iudicari, quia cū iudicis & tortoris uices non parcens peccator
 assumit, semetipsum persequēs, dum confessionē confusione honorat, ho
 locausti huius incensio in conspectu dei ueniā impetrat. Neq̃ enim bis in
 idipsum iudicat deus, sed impœnitentes ipse iudicat & damnat, pœnitētes
 uero, quia à seipsis suscipit iudicatos, absoluit, neq̃ iudicio quod penitētiæ
 humanæ seueritas protulit, aliquid iusticia cœlestis apponit. Iudicati sunt
 Aegyptij cum in redeūtibz super se maris fluctibus inuoluerent, iudicati
 Sodomitæ cū subuersis eorū urbibus flammis sulphureis cremarentur, sed
 in eisdem subuersionibus generēt pœnitētes, tēperali pœnæ æternalis nō
 succederet pœna, sed esset eis pro remedio supplicij, & pro absolutione tor
 mentū, nec cōtritos corde æternū cōtereret & aggrauaret iudiciū. Sic in cru
 ce latro cōfitens nō tantū indulgentiā meruit, sed CHRISTI familiaris effe
 ctus, prēmīssus est in paradīsū, & factus est particeps regni, per cōfessionē
 factus collega martyrij. Illi uero blasphemus, quia de domini desperauit po
 tētia, nulla potuit subuenire clemētia, nec potuit illi crucis prodesse cōsortiū
 cuius malicia nō expiabat pœnitentiā lauacrū. Ascendisti dñe palmā, q̃
 illud crucis tuæ lignū portēdebat triūphū de diabolo, uel de principatibz &
 potestatibus, & nequitijs spūalibus uictoriā, erantq̃ in manibus tuis duo
 cornua in quibus erat fortitudo tua abscondita, & imperiū tuū sup humerū
 tuum, tu ipse patibuli tui baiulus hærebas ligno quod tuleras, euectionis &
 passionis

Marci. 14.

Impœnitentes
 iudicantur &
 damnantur,

passionis anxietates sustinēs & labores. Consideraui opera tua & expaui. Clavis sacros pedes terebrantibus fossisq; manibus, de uulnerū anxietate nō loqueris, de spinis sacrū caput pungētibus nōn quæreris, sed satagis, ut innotescat posteris quare derelictus à deo uidearis expositus cōtumelijs & Iudæorū ludibrijs. Causam mortis in te nō esse Pilatus ipse prædixerat, & Caiphās mortē tuā pro inimico populo satisfacturā, cū esset anni illius pōtēfex, pphetauerat, tu de morte non agis, de opprobrijs non cōtendis, sed hoc uis intelligi quæ sit causa mortis, quis quæstus, ut utraq; re cognita peccatū appareat & gratia, & quāti ponderis sit utrūq; rerū pbet effectus, cū originali mortī nullū nisi in CHRISTI morte potuerat esse remediū, nec recōciliare deo potuit exules & damnatos quælibet oblatio, nisi sanguinis huius singulare sacrificiū. Et sine hoc holocausto poterat deus tantū condonasse peccatū, sed facilitas ueniæ laxaret habenas peccatis effrenib⁹, quæ etiā CHRISTI uix cohibent passiones, quæ uix sceleratos animos à uoluptatū fece auellūt. Vulneri sanè tam putrido, & antiquarū cicatricū foetori nō inueniebat medicamentū cōueniens, nisi unguēto sanguinis huius plaga uetus liniret, & malagmate carnis in cruce extēse siccarent uenena quæ calcaneo primi hoīs & oīni posteritati eius serpens ille seductor antiquus infuderat, hæc una medela corrosit illas quæ in immēsum excreuerāt cicatrices, & uim suā cōcupiscentiarū pdidit corruptela, & deleta dānationis cōscriptione nouis literis assignata est restituta libertas, priuilegio dato chartæ indulgentiæ sigillo plagæ lateralis firmata. Cōsidero opera tua, & admiror te cruci inter dānatos affixū, iam nec tristē, nec pauidū, sed suppliciorū uictorē eleuatis manibus triūphantē de Amalech, & quasi sanctificantem de excelso plebē & eleuatū in sublimi, & quasi cœlo pximū supioribus inferentē consummati agonis uexillū, & inferioribus erexisse scalā in patris occursum. Ibi dolorū & cōuiciorū immemor subtiliter inuestigas, & ipse exponis quare derelictus fueris, indicās anxietates illius quærimoniæ uerba esse delictorū tuorū, quorū personā & causam assumpseras, intantū ut per Moysen & per Apostolū sustineres uocari peccatū & maledictū p similitudine poenæ nō culpæ, quod pro eis uoluisti intelligi qui deserui à deo propter peccata meruerāt, quorū recōciliationis agebas causam, in qua allegator subtilis pro seruis seruilē non dedignaris accipe personā, & intantū infirmis cōpateris, ut nec crucifigi, nec mori dū illi uiuāt, & te patrocinate non pereāt, nec erubescas, nec formides: altitudinē tuā derelinquēs ad tēpus gloriæ tuæ maiestātē euacuans, ut redeant dispersi & respirent derelicti. Hæc est causa quare derelictus sis, ut colligeret & reuocaret inanitiō tua eos qui fuerant derelicti, & qui sine deo fuerant dēi dominaretur eis peccatū reducti ad iusticiā cōformes CHRISTI & CHRISTI efficerētur & dī. Vnde scriptū est: Ego dixi dī estis. Cōsidero dñe te in illo patibulo ubi uidebaris sine adiutorio, quomō impatoria potestate latronem præmittis ad regnū, & in

*Clavis sacros pedes
terebrantibus*

Psalm. 91.

& in cuius assũptione iam manifeste constat quantũ apud derelictos p̃se-
 ceris, quorũ primus iste gloria & honore coronatus, ipsa die paradisi ciuis
 & domesticus curiæ coelestis efficitur. Impossibile quippe erat illam sanctã
 animã tuam teneri ab inferis, de qua ipse ad patrem dicis: Quia non dere-
 linques animã meam in inferno, nec corrũpi carnẽ meã in sepulchro, quia
 ubi in præsencia illius effractis inferis est captiuata captiuitas, præsenta-
 uictrice anima in conspectu patris ad corpus suũ sine dilatione reuersa est,
 & appropinquauerũt saluti, qui longẽ erant à salute, & inter mortuos liber
 morti obnoxios perpetua libertate donãuit. Considero te in cruce de ma-
 tre sollicitum, cui uolenti loqui tecũ cum euãgelizares negaueras retroactis
 diebus colloquiũ, & prætuleras matri auditores uerbi pauperes spũ dicens
 eos tibi esse pro matre & fratribus qui uolũtati patris obtẽperãt. Nũc ma-
 terno moueris affectu, & thalamũ humanitatis tuæ cubiculario dilecto cõ-
 mendas, & prouides sedulo benedictæ inter mulieres apostolicã clientelã,
 & obsequiũ uirginis, uirgini discipulo tradis, ut iam nõ Ioseph tanti myste-
 riũ honoret prapositura, sed Ioannes, quia iam exigebat ratio ut cõiugij re-
 moueret opinio, nec ultra pater Christi æstimaret, q̃ eatenus uocẽ patris &
 cõiugis tenuerat. Habebat Ioseph in hac Christi dispositione rationabilẽ
 cõtradictionẽ, cũ alteri cõmẽdaret Maria, si se cognouisset carnalẽ maritũ,
 sed q̃a in spũ actũ erat cõiunctiõis illius mysteriũ, passus est Ioseph æqua-
 nimiter sibi eũ in hoc seruitio praponi, quem digniorẽ se iudicabat, & ideo
 maxie quia magistri electio sic negociũ ordinabat. Ad hæc sacerdotalis au-
 toritas priuilegiũ in medio p̃ferens, mediator inter nos & patrẽ oras pro
 his qui ad dolorẽ uulnerũ tuorũ opprobria addiderũt, & p̃ inimicis impe-
 tras ueniã, supplicas & obsecras, ut hæc eis iniquitas dimittat, & à morte tua
 habeant innoxij ipsi, qui sanguinẽ tuũ sup̃ se & super filios suos manere
 præcant, usq; adeo excæcati ut scelus suum nõ intelligãt, nec odiũ Christi
 ipsa mors crucifixi extinguat. Sed charitas tua interim suspendit iudiciũ, &
 reis ingratiscq; patiẽtia tua pœnitentiæ prouidet locũ tẽpusq; reseruat, & dis-
 fert punire dignos exitio, hæc orãs, ut aperiant oculi eorũ, & agnoscãt quæ
 sit uirtus crucis, quæ efficientia sanguinis, quæ magnitudo delicti & doni
 gratiæ & peccati. Tanta erat spissitudo uelaminis & crassitudo doctrinæ
 qua erãt Moyseos scriptura imbuti, ita erãt eorũ sensus hebetes & ingenia
 tenebrosa, ut in uerbis legis nihil diuinũ saperent, nihil aliud q̃ exterioris
 umbraculi integumẽta uiderẽt, neq; ad sacramentorũ secreta aliq̃ intellectu
 indagine penetrarẽt. Imò si quis eos uellet in sancta inducere & introduce-
 re in arcana p̃fundaq; mysteria, impium iudicabant & stultũ mel in petra
 sugere, & de saxo durissimo oleũ eliquare. Dimissũ est ergo Christo oran-
 re peccatũ, & ex parte maxima cæcitas illuminata est, & malignantiũ perfidi-
 dia demum credidit & intellexit, & de torculari crucis mustũ expressit, acce-
 pit & bibit, & in calice quod ppinarat Moyse uinum merum à fecibus se-
 gregauit

gregauit. Ecce plus potuit donum quā delictū, & gratia quā peccatū, quoniā ex debito damnationis obnoxios gratis sine ullo merito gratia beneficio pietatis absoluit, & iudiciū imperante CHRISTO misericordiā dedit locum, & districtiōis suā temperamentū iusticia domino disponēte modeste sustinuit. Iam uidet Hebræus, & quicūq; de seruitute Aegyptia ad re-promissæ patriæ libertatē anhelat, quod sanguis CHRISTI efficacius quā sanguis agni illius quē in Aegypto Israël immolauit, cōtrarias abigat potestates, cuius hodie tanta est autoritas & potestas, ut nō solū Israëlita lumina muniat, sed etiam ab his quī Israëlita non uiuūt, solum sacramēti signum repellat dæmonia, & ubicūq; cōspecta fuerit, terribilis sit ei sacri nominis uirtus & sanguinis nota. Deniq; quicūq; sint sacramētorū ministri, qualescūq; sint manus, quæ uel mergūt accedētes ad baptismū, uel ungūt, qualescūq; pectus de quo sacra exeunt uerba opationis autoritas in figura crucis omnibus sacramētis largitur effectū, & cuncta peragit nomē quod omnibus noībus eminet, à sacramētorū uicarijs inuocatū. Et licet indigni sint qui accipiūt, sacramētorū tamē reuerentia & propinquiore ad deum parat accessum, & ubi redierint ad cor, cōstat ablutionis donū, & redit effectus munerū, nec alās quæri, aut repeti necesse est salutiferū sacramentū. Iā sanguis tuus domine non quærit ultionem, sanguis tuus lauat crimina, peccata cōdonat. Clamat sanguis Abel, clamāt Sodomorū peccata, & parricidiū & libido digna sūt ultioē. tu olim ultionū deus, modo misereris & parcis his qui offenderūt, sanas contritos corde, & alligas uulneratos, filio prodigo reuertēti nō improperas luxum, mulieri adulteræ nō opponis prostibulum, peccatrici publicæ non recusas seruitium, debenti pecuniā dimittis depositum: Iudæis perfidis & dedisti gratiam, & dimisisti scelus scelerū, & peccatorū peccatū. De latere tuo fons egreditur in uitā æternā profiliēs, & de eadē consubstantialicq; origine diuisis limitibus aqua & sanguis emanant ad complementū, perfectionemq; totius iusticiæ, sacramenta in perpetuū duratura, & fontis illius ubertas perēni lapsu uniuersam ecclesiā irrigat & fœcundat. Ex hoc fonte non tantū ablutionis primæ qua initiantur accedētes ad CHRISTVM undas haurimus, sed & cōpunctionū & lachrymarū perēnes effluunt riui, & misericordiarū suauitas, & totius pietatis affectus emanat. Tu domine sacerdos sancte, qui in tēpore iracūdiæ factus es reconciliatio, sancti huius sanguinis permanentem plenitudinem reliquisti, & beneficium huius sancti liquoris in perpetuū tradidisti, & constituisti nobis cōsumptibiliter potum uiuificū, crucis signum, & mortificationis exemplū. Tu cōsummatīs omnibus trāde ad patrem, & trahe nos post te, da nobis in uita præsentī, ut simus sine angaria baiuli crucis tuæ, & comprehendamus cum omnibus sanctis quid latitudo, quid longitudo, quid sublimitas, quid profundū huius ligni significet, quo cōspecto nō noceat nobis, neq;

necq; mordeat coluber solitudinis, sed incolumes per omnia sequamur te, te cum paruuli simus, tecū circūcidemur, tecū baptizemur, tecū ieiunemus, tecum lotis pedibus p̄ anem angelorū edamus, tecum crucifixi mundo uiuamus, tecum spiritu sancto repleti, & corpore & spiritu in æternum maneamus. Qui uiuis & non ultra moreris in secula seculorum.

SERMO DE RESURRECTIONE CHRISTI.

Quasitis aromatibus ad unguendū dominum Iesum in monumento positum sacrae mulieres cōmunicato consilio conuenerunt, & repētis ibi sine corpore sudarijs, quē non inuenere putauere sublatum. Nam & lapis reuolutus, & uacuum monumentū simplicibus animis cōiecturas huiusmodi opponebant, quod corpus strictum linteis nili translatum esset, moueri loco non posset, nec lapis magni ponderis, nisi ui humana nullatenus reuolui potuisset, unde & mane uenientes quomodo posset ab ostio monumenti lapis gyrari anxie causabant. Sed dominus qui inspirauerat ut uenirent, prauenerat ueniētes, & egressus de sepulchro uacuum locū reliquerat, apertoq; ostio ingredi uolentibus liberum dederat aditū, & quasi monebat se aliās quæri, qui illis angustijs nō poterat occultari. Flebant igitur sacrae fœminæ, quæ eum cui obsequi uolebāt se perdidisse putabāt, & obriguerant mœstitudine, eo quod deuotio sua desiderato frustraretur effectu. Habuerāt siquidem eum sicut prophetā, nō inferiores fide illis discipulis qui dicebāt quod Iesus Nazarenus uir propheta fuerat, potens in opere & sermone. Et licet de resurrectione sua ipse tam apostolos quā reliquos discipulos, in quorū societate istæ esse meruerāt, magister prouidus instruxisset, incusserat tamen omnibus dubietatem & terrorem, supplicium crucis, & mortis atrocitas, nec tamen ab eorum cordibus auelli poterat dilectio qua ei adhæserant, & recordatio signorum quæ uiderant, & admiratio doctrinæ quam audierant, & cōuersationis piæ ad mirabilis sanctitudo qua fuerant informati. Nec dum firmo gressu ibant, sed lababat pes dubitantiū, sed quærebāt quem amabant, nec maligne desperabant, unde factum est, ut quæstum inuentionis, dilectionis perseverantia mereretur. Illæ itaq; primæ uiderunt & cognouerūt quæ ardētius dilexerunt, quæ deuotius quæsierunt, illæ sermocinatæ cum CHRISTO, certificatæ quod ipse esset qui à mortuis surrexisset, nunciant Petro & ceteris, quod CHRISTVS resurgens à mortuis iam non moritur. Euangelizant uiuentē qui mortuus putabatur, nec iam sepulturæ eius odoramētis corporalibus deseruiūt, sed aromatibus firmæ fidei, & certæ spei, & charitatis sinceræ regnanti domino famulant, & uirtutū fragrantia non iudicato præsentant, sed iudici. Latantur apostoli, quos mūdus quasi dehiscens terruerat, & quasi dissolutione elemētōrū quassaretur omnia præcipiti ruina sterneret.

Luce. 24.

Gerneret, minas horribiles intētarat, solidatisq; & cōpactis cōlestibus &
 terrenis æterna redemptione inuenta, gratulabūdi adorant quem relique-
 rant, credunt, nec in aliquo hāsitant, assunt quātum possunt ei à quo dif-
 fugerāt. Quem non fragor ille mundi terreret, quando terra tremuit, sol ex-
 palluit, & radios lucis suæ sol cōtenebratus abscondit: Ipsa monumenta la-
 pides sibi superpositos proiecerunt & indignata superior & inferior plaga
 tenebris & motibus & scissuris, compassionis suæ & uehementis angustia
 indicauerūt effectū, nec sustinuit intueri mundus perfidiæ Iudaicæ scelus,
 & uisa sunt insensata elementa sensu uti abundantiore q̃ homines, quib⁹
 secū dum naturā ratio inerat, & crudeliores extitere feris abutentes intelle-
 ctu, in tātum CHRIS TI sanguinem sitiētes, ut seipsos maledictione æter-
 na damnarēt, & in paruulos suos anathematis illius reliquias immobili sta-
 bilimento firmarent. Sed ne in eorum scelere diutius immoremur, q̃ repul-
 si sunt & destructi in finem, quorū parricidalia uota seruitium & extermi-
 nium meruerūt, quos cū Dathan & Abiron, quos ob dissensionis flagitiū
 terra dehiscens uiuos absorbuīt, constat in tenebris inferi sigillatos, ne tan-
 tarū abominationū recordatio paschalem serenitatem interpolet, circa so-
 lennitatis indytæ gaudia deuotis & alacribus animis insistamus. Neq; eī
 fas est ut à nobis aliqua his diebus tristitia recitentur, sed sicut filijs Chore-
 datū est ut semper læta canerent & prophetarēt, & omnes psalmi eorū atti-
 tulati, nominibus gaudia prædicāt, nec aliqua minant⁹ aduersa: ita nos ad
 Christum pertinentes, cuius sanguine conspersa creditur Adā caluaria, qui
 sub loco quo crux domini fixa est, humatus traditur ab antiquis, eiusdem
 sanguinis sanctificati elapsu, latemur & delectemur in dño, nec iā amato-
 rib⁹ crucis mors magistri sit horrore, neq; pœna sit dolori, nec passio sit pu-
 dori, cū hæc omnia uitæ nostræ sint instrumenta, q̃ mors eius pro pecca-
 tis nostris sacrificiū fuit, & pœna crucis excessibus pœna dignis occurrit, la-
 bor eius onera nostra deposuit, dolor eius nos sanauit, & damnatio inde-
 bita nos à damnatione æterna absoluit. Et si quid cōfussionis uisa est in tem-
 pore illo pati sancta eius humilitas rerū, hodie manifestat⁹ effectū, quod
 Apostolus ait: stultū huiusmodi sapientius esse hominibus, & infirmum
 fortius omni fortitudine, p̃ quod reprobata sapientia huius mūdi, & de sa-
 pientibus & potentibus in nomine crucifixi pauperes spiritu potentissime
 triūpharūt. Cātemus igit⁹ domino, gloriose enim honorificatus est. Liber
 populus egredit⁹ de Aegypto, Moysē duce, mare sit peruiū, columna flam-
 mea nocte coruscās, Israëlitiū antecedit exercitū, stat à dextra & leua ma-
 re suspensum, desiccato luto profundī, inoffensum abyssus dat⁹ transitū, &
 egresso populo dei, Pharaonem cū populo suo repentina mole illapsū
 pelagus intercludit. Iā præcesserat agnus quem Israël in Aegypto immo-
 larat, cuius sanguine limina rubricata percussor angelus nō est ausus attin-
 gere,

Matth. 27.

Marc. 15.

Luc. 23.

Numer. 16.

Exod. 15.

T gere.

gere, nec exterminatoris gladium populus formidabat, cui & de spiritualibus nequitijis parabat uictoriam. illud sine macula sacrificium & mare diuinum & totum Aegypti robur extinctum. Primum illud antiquum pascha his miraculis coruscavit, & excluso fermento, præceptum est ut horum dierum celebritas ageretur in azymis, nec solennitatis huius gaudia seruilibus operibus fuscarentur, nec omnino aliqua tantæ synceritatis gloriam malignitas inquinaret. Certa data est ex lege distinctio quæ esset paschalis oblatio, & tempus & locus, & modus, quando, uel ubi, uel quomodo sacra deberet hostia immolari, Victima, agnus, locus, una per singulas familias domus, caro non elixa sed assa, hora uespertina. Hæc cum eo tempore fierent in figura, quod nos in ueritate agimus, typice loquebatur, & dirupto in Christi morte templi uelamine, uerus agnus solus inter filios hominum sine macula CHRISTVS ætate ultima, in qua mundi uesperascit conditio, ab una populi Christiani familia, in unitate ecclesiæ, assus in cruce, proiectis foras hæreticorum fermentis, synceræ fidei solidata compagine, inconsumptibiliter editur, creditur, & tenetur. Noua & uetera sub hoc nomine conuenerunt, egreditur Israël de seruitute Aegypti, exit populus dei de regno diaboli, baptizantur in nube & mari Hebræi, & iam spiritu sancto & sanguine CHRISTI mundatur à peccatis populus dei, ex diuersis familijs una fit domus, una fit tribus, unus est cibus, significantia & significata, res & signa uirtus inuisibilis, & inuisibilia sacramenta sic faciunt unum corpus, sicut caro & spiritus, & quod uidetur, & nomine & uirtute Christi corpus censetur. In hac rerum conuenientia honorificatus est CHRISTVS, & gloriosæ laudis triumphos lætabunda hodie canit ecclesia, in lapide angulari consocians disiunctos olim parietes, quos in unum mirabilis artifex fuso sanguine glutinauit, & reprobato diu à malignis fidei fundamento, charitatis suæ nexibus diuisas copulauit macerías, & redegit partes in totum, & multa in unum, & facti sunt una domus confederati parietes, & stabile fundamentum. Honorificatus est CHRISTVS resurgens à mortuis, uictor mortis spolians inferos, & captiuos præmittens ad superos. Hucusque per humilitatis gradus ascendens, modo gloria & honore coronatus nil mortale, nil passibile retinens, impassibilitatis & immortalitatis donauit nos gloria, & resurgentes, in beatitudine constituit sempiterna. Resurrexerunt quidem ante CHRISTVM, sed in nomine & fide eius sub Helia uiuente in corpore, unus, & Helias uiuo & mortuo, duo qui obierant, sed ad mortem quam gustauerant, iterum redierunt, resurrexit & Lazarus, & alij nonnulli ad imperium CHRISTI, & aliquo tempore beneficio uitæ usi, iterum ad funera redierunt. Res quidem honorabilis & dominatio potestatiua fuit ad corpus exanimæ spiritum reuocare, sed resurrectionis huius, cuius sunt in Christo primitiæ, incomparabilis est dignitas, quam nec sequitur corruptela, nec dissoluit antiquitas,

3. Reg. 3.

4. Reg. 4. 13

et Ioan. 11.

Resurrectio-

nis primitiæ

in Christo.

antiquitas, nec aliqua mutabilitas labefactat. Mirati sumus in trāffiguratione, quæ facta est in monte præsentibus apostolis Petro & Iacobo & Ioanne, quādo sicut sol resplenduit facies saluatoris, & uestimenta eius cādo-
rem omnē exuperātia apostolorum hebetauere conspectum, sed momen-
taneus ille decor imaginem non speciem, similitudinem non substātiā, par-
tem nō plenitudinem transformationis mirifice explicauit. Sed neq; ean-
dem gloriā quam ante ostēdit apostolis, resurgēs illico ostendit, sed quod
uidere cōsueuerant, hoc uiderunt, & dilata est claritatis illius, quam nobis
pollicitus est, plenitudo, quæ in se erat pfecta, & à nobis in nobis expecta-
tur perficienda lucidior & syncerior, quā æstimari possit ab aliquo, uel q̃
illa etiam claritas intīmauerit, cuius primitias in Christo transformato ac-
cepimus. Agūt in cœlestibus hæc paschalia gaudia ipsi angelici spiritus, &
resurgentis domini gloriam admirātur, lætantur, & delectantur in eo qđ
forma serui reuerſa sit in formam dei, & exinanitio humilitatis ad deposi-
tæ altitudinis redierit maiestātē. Sed & in hoc multiplicata sūt gaudia, qđ
ab his pro quibus se humiliauerat, tantæ excellentiæ beneficium dignatus
esse commune, & partiri nobis suæ abūdantiæ uoluit claritatis, ut post re-
surrectionem corpus non aggrauet animam, sed sit caro sine mole & pon-
dere agilis & mobilis, nullis clausa obstaculis, uisu & auditu penetrās oīa,
& attingens, quocūq; uoluerit sine impedimento discurrens. Inerit resusci-
tatis corporibus nulli uanitati subiecta libertas, & quæ cogi non possit ad
aliquid in nullo laborans, iam à spe educta re ipsa perfruēs, nulla expecta-
tione suspēsa, & in pace quietissima cōfirmata, omnisq; expers formidinis
in spiritualib⁹ delicijs iugis illa pmanſio refloreat. Quā mirabilis est sci-
entia tua deus, confirmata est super nos, nec possumus ad eam attingere.
Hæc sapientiæ tuæ altitudo qui mundum nō ex præcedente materia, sed
solo uerbi tui condidisti imperio, creaturis uero corporalibus ex mūdi es-
sentia dedisti initium, suis incolis singula elementa adornans, hominem
quem de mundo fecisti, tūctis in terra & aëre & aquis uiuentibus præfici-
ens, ita ut suo præposito singula in suo genere ministrarent, tu alijs uitam
temporalem, alijs procuraſti perpetuam, admirabili ordine quædam mu-
tās & renouans, & præfinito tēpore metam irrationabilibus omnibus præ-
fixisti, & terminum quem trāſire non possit, dissolutioni conditio destina-
ta. Homo quia ex cœlesti & terrena materia compactus est, uestitus extrin-
secus pelle & carnibus, tempus accepit, quo te iubente, redderet terræ quod
de terra assumpserat, & ad immaterialem originē reuertereſtur spiritus, cu-
ius natura dissolutionis nō admittit iniuriā. Corpus putredine & caro uer-
mibus consumenda, secundum naturæ suæ rationem æternitatis non pō-
terant priuilegio perfrui, & quod sibi iure non competeſbat, à conditore ne-
quibat exigere, neq; ulla eorum interrogatio super hoc merebatur respon-
sum.

sum. Sed tu optime domine ultro gratiam uolens dare spiritui, decreuisti clemētius, ut ex societate & clientela quam reddiderat animæ caro, aliquid ei commodi proueniret, & quæ ei uehiculum fuerat & particeps studiorū in recompensatione ministerij iterū dilecto accolæ cōsociata pudica & pacifica rediret, nulla secum reuehens contumelias, quibus deinceps quietis internæ cōcuteret puritatem. Sed & hoc domine ad cumulum beneficij addidisti, ut inter legem carnis & spiritus nulla postmodum esset diuersitas, nec post initum fœdus ulla iterū inter eos recrudescat rebellio, sed per manum tuam reconciliatio ordinata stabilis imperpetuum perseueret. Te igitur iubente, terra fit caro, & expulsa de domo iterum coniungatur uiro nō iā ancilla, sed libera, & habitant unius moris in domo, murmurationibus consopitis, quas olim compugnantes inter se concupiscentiæ concitabant, Quis domine deus cōsiderare hæc opera tua sufficit. & quis lutū coagulare potest in carnem, quis formare potest in hominē, quis infundere animam, quis reddere uitam, quis dare æternitatem, quis addere felicitatem? Ad hūc prouētum humana laborabat creatio: hæc semper fidelium expectatio fuit. Hoc optabat rex ille humilis qui se nouerat imperfectum, ut adderes cōditioni tuæ quod deerat, & perficeres & solidares opus tuū, quod corruptibilitas & mortalitas assidue conuicijs multis solebant affligere, & uarijs opprobrijs cōsueuerant infestare. Tu morti imperas, & absorpta eliditur, inanescit corruptio, ubi æger, te medēte, sanatur. Gustasti mortē pro filiis hominum, ut qui tecum mortui erāt, tecum uiuerent, & participes tribulationum etiam consolatione gauderent. Resurrectio quidem communis est & ante tribunal CHRISTI necesse est in corpore iustos stare & impios, dei hoc dictante iusticia, ut pietas & impietas in operatoribus debitis stipendijs donarentur, & qui finem habere contempserunt in malis, infinita clauderentur ultione in pœnis, & qui gloriati sunt in cruce cum crucifixo regnātes beatæ fierent perhēnitatis participes. Non sunt participes huius gaudijs quos damnat ambitio, nō potest furtiuos habens oculos, paschali bus solēnijs interesse. Nihil proditor & uēditor magistri, fermētator prophanus cōmune habet cū azymis, omnis immūdus in anima ad esum huius agni prohibetur accedere. Nulla ad hanc laticiam perfidia recipitur, omnis malignitas excluditur, calciatus pedibus ad euangelizandum peractus, accinctus renibus & sanctimonie destinatus, habens baculum in manibus, & festinans ut Aegypti deferat idola, sequēs Moysen, nec formidās uiae discrimina, quisque purus & syncerus sine fraude homo uerus accedat & edat, & securus quod resurgat mortem optet, ut attingat ad æterna gaudia, in quibus est uita nostra sursum manens, & nos trahens ad bona cœlestia. Qui uiuit &c.

Resurrectio
communis.

SERMO DE ASCENSIONE CHRISTI.

Elebrata in cruce solenni uictoria, cum iam templum corporis sui, quod persecutio Iudæorum effoderat, dominus reparasset, noluit statim ad patrem ascendere, & glorificati corporis præsentia inferre cœlestibus, sed necessaria dispensatione discipulorum infirmitati consulēs utiliter distulit, & quadraginta diebus in terra conuersatus, & uisus est sæpe & locutus cum apostolis, & manducauit & bibit, & uulnera quæ ad dubietatem eorum tollendam, in corpore reseruauit, & uidenda & palpanda exposuit, & impleta in se quæ in scripturis erāt, prædicta euidentia rerum edocuit. Ad hoc necessaria fuit huius temporis mora, ut recollectis quos in fugam timor impegerat, quos supplicium crucis terruerat, in multis argumentis apparēs, mentes quæ diffidentia titubauerāt, solidaret, nec esse phantasticum, sed uerum corpus quod surrexerat, tam comestationibus quæ confectionibus probaret. Ad hoc dilata est ascensionis gloria, ut sub hoc die rum interstitio præcedēs doctrina affectibus firmaretur, immo ut discipulorum desideria recessionem eius corporalem ambirēt, quia spiritalis præsentia plenitudo quamdiu cōspectu carnis præsens aderat, aduentare nō poterat, & paulatim in hoc conducti sunt, ut libenter cōsuetudine cōuictus assueti carerēt, cum inhabitator spiritus sanctus eorum animas possidens, inuisibili accessu synceriores eis affectus infunderet, & aperiret interiores oculos ad intuendum intellectu puro patrem luminum, & substantia rerum sperandarum proposita adparētia sepelirēt, nec incertitudinis scrupulus superesset, cum dominus & magister, quem uerum hominem probauerāt, eis uidētibz, cœlum ascēderet, sed iam securi se crederent secuturos, nec esse impossibile quoniam & ipsi in carne & spiritu ad superos trāfferentur. Omnibus itaq; ad tam delectabile spectaculum aggregatis: Ascendo, inquit, ad patrem meum & patrem uestrum, deum meū & deum uestrum. Horum uerborum autoritas cum iam eorum uirtutem spiritus sanctus intimasset, omnem poterat excludere diffidēciam, & hilarescebāt animi eorum paternitatis diuinæ illustrati honore, & fraternitatis CHRISTI honorati cōsortio, cum audirēt & crederent se filios dei & fratres Christi, in quo oīs excellentiæ plenitudo & sufficientia inerat, neciam quasi idiotæ & hebetes huic uerbo applaudebāt carnaliter, sed subtilissime generationem & dignitatem creaturæ à uoluntate & nutu creatoris habuisse initium, & imaginem & similitudinem dei in interiori homine uidebant & dinoscebant intellectu potius quàm uisu, quam affinitatem habeant inter se pater & filius, & quia substantiuo & naturali filio filij adoptiui conformes à prima origine multa habeāt ex natura, & multa ex gratia: sanè huius generositatis cōsortium secūdum quam simul cum CHRISTO filij dei sumus.

Ascensionis
dilatio.

Ioan. 20 :

T 3

nobilitatē

nobilitatem existētiæ nostræ exponit & intimat, in quo honore si māseri-
mus non degeneres constat omnino nō posse patrem dissidere à filijs, sed
deiformibus tutum esse ad paternitatem accessum, nec posse pati ad hære-
ditatem possidendam dispositos in petitionibus diuinis repulsam, sed in
quibuscūq; filius filialiter genitorem appellauerit, necesse est bonitatem lar-
gitoris iuste supplicātis prosequi uolūtatem, maxime cum ipse pater q̄ lar-
giter iusta suggerat peti, quæ nō differt benigne largiri. Et quidem paterna
charitas bonis filijs & hæredibus maxime delectatur, & hoc gloriæ **CHRIS-
TI** unigeniti dilecti accumulat, quod beatitudinis suæ nō patitur esse so-
litariam magnitudinem, sed addit fratres: nō qui minuāt quasi diuisam
in plures excellētiā, sed qui altitudinem diuitiarum eius exornēt parti-
cipes & cōsortes. Quod cum ipsum qui pater est, cōstet esse deum, & eum
deum nostrum sicut & suum, filius attestetur, in eo quod filij sumus ipse
nos possidet, in eo quod noster est deus, quod nostrū est ipsum, cuius pro-
prii sumus, proprie possidemus. Dico igitur domō meo deus meus es tu
& dicit mihi dominus meus: Ego dominus deus tuus. Homo cuius deus
est, quid amplius quærit? Si sufficis tu deo, sufficiat tibi deus. Bonorū tuo-
rum deus nō indiget, nec cōferre potes ei quippiam, nec auferre. Si esurie-
rit, nō dicet tibi. Eius est orbis & plenitudo eius, & magnitudinem eius cœ-
li cœlorum nō capiunt, nō infirmatur, nō egit indumento uel cibo, omnia
scit, omnia potest, omnia cōtinet, in ipso omnes uiuimus, mouemur & su-
mus. Quid tu ei quasi indigo conferes, te solum bonitate non necessitate
desiderat. Scriptum est & ipso iubente, tabulis insculptum lapideis: ut di-
ligas eum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mēte tua. Di-
lige & diligeris, propè est merces tua, in manibus porrigitur præmium, esto
tu dei, & erit tuus deus tuus. Impar sanè commercium, precium inæquale,
sed qui pro nobis triginta argenteis appreciatus, intelligi uoluit, quāta fue-
rit in precio, quod pro eo datū est, & in eo quod ipse dedit pro mūdo, dissi-
militudo, cum ipse exiguo argento emptus & uenēitus, tanto precio dam-
natos redimeret, ut dubium esse nō possit quin precij magnitudo supera-
ret negotium, nec æquari posset damnum quod omnino damnatio iusta
meruerat, obedientiæ Christi quæ gratis usq; ad mortem progressa est, &
ultra soluit quod nō debebat. His intellectis apostoli sicut filij prophetarū
olim uerum Heliā ascensurum sciebant, & horam illam præstolabantur
gaudentes, nec iam anxiebantur parturiētes, sed exorta lætitia parati erāt
prosequi recedentem, minime dubitātes quin & ipsi post modicum cōuer-
sationis huius, postq̄ de torrente passionis in uia hac bibissent, exaltato ca-
pite & erecto, se ad cœlestia dominum secuturos. Eleuatis igitur manibus
hæreditariam eis benedictionem relinquens, nō manufacto uehiculo, nec
auxiliarib; carpentis euectus est **CHRISTVS**, sed naturæ diuinæ propria
usus

usus uirtute carnem coelo intulit, & corpus glorificatum patris cōspectibus præsentaui. Non indiguit uectoribus angelis, qui offendicula tollentes ē medio, ferrent eū in manibus, sed præcedentes & subsequentes applaudebant uictori, & cōcinentes in iubilatione modulabātur cāticum nouum, & implebat coelos cōsonātiæ illius harmonia, thronis & dominationibus parātibus filio iuxta patrem confessum, cherubin & seraphin pedes pacificos ambientibus, radiātibus undiq; diuinis claritatibus & splendoribus supercoelestibus, quos nec ardor per se uesās consumit, nec turbinis alicuius afflatus extinguit, nec interpolatio caliginis ullius abscondit. Celebrat tāti triūphi magnificentiam lætabūdas coelestis exercitus, & qui descendenti corā pastoribus Bethleemitis decātauerunt in sublimi præconia, modo expressioribus conatibus & intensioribus iubilis reuertenti ad patrem solēniora obsequia impendebāt, & festiuis affectibus uenerabātur hominem supra se sublimatum, quem gloria & honore coronauerat pater & ad dexteram suam collocatum, hoc dato ei priuilegio singulari, ut in nomine eius omne genu flecteretur, & super omne nomen eius nomen excellentius coleretur. Quanta in eius susceptione in coelis iocunditas fuerit, nemo sufficit enarrare, rei huius magnificētia omnem superat intellectum. Si linguis hominū uel angelorum quis eloquatur, uel ad hoc cuiuslibet elaboret acumen ingenij, ut diffinire uelit quæ patris ī reditu filij hilaritas fuerit, aut si forte illud sempiternum gaudium aliquod tunc admiserit incrementum, si stabilitatis æternæ se aliquo modo mutari possit immobilis magnitudo, scrutator ille maiestatis opprimeretur à gloria, & uerendum est ne dum uehementius exprimit uerba quā oportet, sanguinem pro lacte emūgat. Attamen inuisibilem deū uisibilem filium recepisse ad dexteram suam, manifestū est, & humilitatem carnis nostræ throno iudiciario honoratam, paternæ complacuisse altitudini, duo genera gentium ciuitati supernæ, de qua gloriosa dicta sunt, deinceps assignare, & esse supra mansionarios homines & angelos, & beatitudinis illius gloriam his duobus ordinibus in perpetuum frequētari. Hæc merces obedientiæ CHRISTI, hæc crucis & mortis stipēdia, hic passionis labor promeruit ut corpus humilitatis nostræ fieret corpori claritatis Christi conforme, & mortale hoc indueret immortalitatem, & corruptibile incorruptionem, & fierent homines cum CHRISTO in coelestibus iudices, qui cum eo iudicia pertulerant malignorum, & extiterant usq; ad mortem tribulationum consortes. Hac die primū inuecta est cælis hæc nouitas inaudita, & gaudius est pater hæreditate amplificata, sobole multiplicata, promissionibus quas locutus fuerat in prophetis redditus & completis. Solum ad hæc quæ prædicta sunt restat iudicium, & examinationi ultimæ adhuc reseruant antiqua oracula locum. De iudicio quippe & angustia Christo sublato, superest post misericordiæ tempora quæ ad finem

Christi obedientie merces.

festināt ut iusticiā comitetur iudicium, & habeant singuli quod merentur, & honoretur honore dignus, & cōtemptor cōfundatur inglorius. Hoc & duo angeli Christo ascendente, testati sunt, quia qui iudicatus abibat iudex esset terribilis rediturus, & uideret collecta in unum generalitas hominum, quas foderat manus, quod terebrauerat latus, faciem quam cōspuerat, & prolata in medium inflexibili sentētia, occurrētibus saluatori electis, remaneāt impij infinitis deputati tormētis. Quanta illud edictum sequentur lamenta, illius ultimæ tubæ clangor quæ horribilis erit, cōtinuus erit, & superfluus illarum lachrymarū decursus, stridorem illum dentium flammæ inextinguibiles agitabūt. Immortales miseri uiuent inter incēdia & incōsumptibiles flammæ nudum corpus illambent. Ardebit purpuratus diues, nec erit qui aestuanti linguæ stillam aquæ infundat. In proprio adipe frixæ libidines bullient, & inter sartagine flāmeas misera corpora cremabuntur & omni tormento atrocius desperatio cōdemnatos affliget. Non miseribitur ultra deus, neq; tūc audiet pœnitentes, sera erit illa cōfessio, & cum clausa fuerit ianua, frustra carentes oleo acclamabūt exclusi. Nullum ibi refrigerium, nullum remedium, semel Christus descendit ad inferos, ulterius non descendet, nō ultra uidebunt deum in tenebris sigillati, irregressibilis erit illa sententia, & immutabile iudiciū, & stabit damnationis huius immobile cōstitutū. Exultabunt sanè sancti in gloria, uidebunt deum & gaudebunt, letabuntur & delectabuntur, & fruuntur gloria, & in felicitate incundabuntur aeterna. Ibi non gustabunt quæ suauis sit deus, sed implebuntur & satiabūtur dulcedine mirifica, nihil eis deerit, nihil oberit, omne desiderium eorum Christus præsens implebit. Non senescunt, nō tabescent, nō putrescēt amplius, ppetua sanitas, felix aeternitas, beatitudinis illis sufficientiam confirmabunt. Nō erit concupiscentia in membris, non ultra ulla exurget rebellio carnis, sed totus hominis status pudicus & pacificus, sana ex integro natura, sine omni macula & ruga deinceps permanebit. Erit denique deus omnia in omnibus, & illius præsētia omnes animæ & corporis implebit appetitus, cessabūtq; de cetero consummatis omnibus ministratorij angelicarum uirtutū discursus, & impleta ordinatq; omnino ciuitate dei, nec innouabitur, nec mutabitur ultra fixæ & cōsummata beatitudinis status. Ei igitur ante cuius tribunal stabimus, qui nunc uultui dei apparet pro nobis, cui de nobis tanta cura fuit, ut p nobis uellet nasci & mori, in præsenti quæsumus, ut sit cura curādī nos, & nobis auctoritatem & potestatem iudicandī nosmetipsos & corrigendī cōcedat, ut in illo terribili iudicio suo inter electos asciti & cōgregati, liberi à seruitute & captiuitate peccati, cœlestibus ciuibus coniungamur, & fruamur bonis, quæ ipse diligentibus se repromisit, quæ nec oculus uidit, nec auris audiuit.

SERMO DE SANCTO SPIRITU.

Desto sancte spiritus, & paraclesim tuam expectantibus illabere coelitus, sanctifica templum corporis nostri & co-

*Paraclesis, id est, consolatio
sive patrocini-
um.*

secre in habitaculum tuum, desiderantes te animas tua praesentia laetifica, dignam te habitatore domum compone, adorna thalamum tuum, & quietis tuae reclinatoriū circūda uarietatibus uirtutum, sterne pauimenta pigmentis, niteat mansio tua carbunculis flammis, & gemmarum splendoribus & omnium charismatum intrinsecus spirēt odoramenta, affatim balsami liquor fragrantia sua cubiculum tuum imbuat, & abigēs inde quicquid tabidum est, quicquid corruptelae seminarium, stabile & perpetuum hoc facias gaudium nostrum, & creationis tuae renouationem in decore immarcescibili solidas in aeternum. Interfuimus sacrae uerbi infantiae, & puerperio uirginis obsecuti sumus cū coelesti militia gloriā decātauius paruulo, cōfessi sumus omnipotentē, quem in cunabulis uidimus uagientem, circumcisionis celebrauimus sacramenta, & trūcato praeputium uoluptatum sanctimoniae didicimus mancipari. Interfuimus baptismati saluatoris, & audita patris uoce de coelis, ad obediendum Christo traditi sumus, & instructi coelitus quomodo patrem & filium dilectio iungat & uniat, ita ut in ipsis nominibus intimeretur distinctio personarum, & naturae unitas euidentissime innotescat. Sed & spiritum sanctum in specie columbae inter illa mysteria uidimus & intelleximus, ex illa specie gemitus poenitentiae, & desideria contemplationis diuinæ ex simplicitate cordis, & innocentia uitae immaculatae incessanter prodire, & neminem nisi suspirijs huiusmodi praecedentibus, & inspiratione diuina monente, posse ad coelestia aspirare, ut suspiratio & inspiratio, & aspiratio à sancto spiritu & causam habeant, & effectum, & materiam, & prouentum. Secuti quoque sumus in eremum dominum ieiunantem, & repulsa potenter diaboli uidimus tentamenta. Interfuimus cenae, & de calice domini bibimus, pedes lauimus, mortui sumus cum Christo, & ecce uiuimus, prosequimur ascendentem, & praestolamur promissum nobis spiritum sanctum, cuius unctio nos de omnibus doceat, qui inuisibili magisterio nos doceat, & coelestibus instruat disciplinis, qui carnales hebetet sensus, & conterat appetitus. Hic spiritus sanctus ab ipso mundi initio aquis legitur superflusus, nō materialibus aquis quasi uehiculo egens, quas potius ipse ferebat, & complectentibus firmamentum dabat congruum motum, & limitem praefinitum. Huius sempiterna uirtus & diuinitas cum in propria natura ab inquisitoribus mundi antiquis philosophis proprie inuestigari nō posset, subtilissimis tamen intuiti sunt coniecturis compositionem mundi, compositis & distinctis elementorum affectibus praesentem omnibus animā affuisse, quae secundum

genus

*Spiritus ani-
ma mundi.*

*Arca Noe ty-
pus ecclesie.*

genus & ordinem singulorum uitam praberet & motum & intrāsgressibi-
les figeret metas, & stabilitatem assignaret & usum. Hanc uitam, hunc mo-
tum, hanc rerum essentiam, animam mundi philosophi uocauerunt, putan-
tes cœlestia corpora, solem dico & lunam & stellas, ipsumq; firmamentū
huius animæ uirtute moueri & regi, & aquas, & terram, & aërem huius se-
mine imprægnari, qui si spiritum & dominum, & creatorem, & uiuificato-
rem, & nutritorem crederent, omnium quæ sub ipso sunt, cōuenientem ha-
berent ad fidem accessum. Sed absconēta est à sapiētibus & prudentibus
tantæ rei maiestas, nec potuit humani fastus ingenij secretis interesse cœ-
lestibus & penetrare ad superessentialis naturæ altitudinē, & licet intelli-
gerent quod uere esset creatrix & gubernatrix rerū diuinitas, distinguere
tamen nullo modo potuerunt quæ esset deitatis trinitas, uel quæ unitas,
uel quæ personarum proprietas. Superferebatur quidem elemento purifi-
catorio spiritus sanctificator, iam tunc baptismi uirtutem enuncians. Iam
tunc illa præfigurabantur tempora, quibus arca Noë aquis inuēcta diluuij
uiri iusti familiam conseruauit illasam, abolita generatione adultera, qui
in filiabus hominum bestiali petulantia effrenes, impudenter se illis
commiscuerant, nec diuinos, nec humanos, nec in flagitijs publicis uereban-
tur aspectus. Arcam illam quæ typum gerebat ecclesiæ, spiritus sanctus &
tunc regebat, & adhuc regit, extra quā quisquis perfidus euagatur, inuo-
lutus fluctibus mergitur in profundum, & impossibile est eum uiuere, cui
nō superfertur spiritus uitæ, cuius uiuificus calor animat omnia, & fouet, &
prouehit, & fecundat. Hic spiritus sanctus omnium uiuentium anima ita
largitate sua se omnibus abūdanter infundit, ut habeant omnia rationa-
bilis & irrationabilis secundum genus suum ex eo quod sūt, & quod in suo
ordine suæ naturæ competentia agunt, non quod ipse sit substantialis ani-
ma singulis, & in se singulariter manēs: de plenitudine sua distributor ma-
gnificus, proprias efficientias singulis diuidit & largitur, & quasi sol omnia
calefaciens subiecta, omnia nutrit, & absque ulla sui diminutione integri-
tatem suam de inexhausta abundantia, quod satis est & sufficit, omnibus
commodat & impartit. Hic spiritus rubri maris aquas siccauit, & suspen-
sis hinc inde uehementibus fluctibus, ab ollis carniū, & Aegypti pul-
mentarijs populum ad spiritalem eremi eduxit incolumem, & alimonij
is cœlestibus pauit, manna quasi rorem matutinum infundens graminib-
us, quod colligi iussum est ad mensuram. Aderat plena mensura per
totam hebdomadam, uacante sabbati die, cui sexta præcedens dies con-
sueti uictus duplicans quantitatem, octauæ præfigurabat quietem, in qua
absque labore & solitudine in delicijs epulabuntur electi, & saturabun-
tur in terra sua duplicia possidentes, corporis & animæ felici perennitate
& perenni felicitate ditati. Hic est spiritus sanctus quem magi in Aegy-
pto

pto tertij signi ostensione conuicti, cum sua defecisse præstigia faterentur, dei digitum appellarunt, antiquis philosophis eius intimarunt præsentiam defuisse. Et licet de patre & filio aliqua sensissent Platonici, spiritus tamen tumidus & humani appetitor fauoris sanctificationem intellectus diuini mereri non potuit, & ubi ad profunditatem sacramentorum uentum est, omnis eorum caligauit subtilitas, nec potuit infidelitas sanctitudi ni propinquare. Hic digitus dei mundanæ iudex & uindex perfidiæ, noui tempore testamenti potenter expellit dæmonia, nec laborat agendo, sed solo nutu perficit omnia, qd' dicit facit, qd' iubet implet, secreta indicat, pandit occulta, reuelat ignota, hebetat acutos, & perspicaces confutat. Hoc digito in lapideis tabulis lex primum conscripta, quinquagesimo die post egressum Israël de Aegypto in monte Sina Moyse est commendata, sed populus nequam & gens duræ ceruicis à quorum animis terror ille recesserat, quem mons ardens & flammea iuga, & clangor buccinæ, & lampades coruscæ, & horrenda tonitrua nuper incusserant, in apostasiam conuersi, & de Moyse reditu desperantes, lege diuinitus missa indigni iudicati sunt, quam in oculis eorum Moyses frangens, tabulas, tam uerba quàm instrumenta comminuit & deleuit. Quin etiam sceleris ultione patrata, reuersus in montem ad dominum, quadraginta diebus ieiunans, & colloquens, tandem obtinuit ut ipse alias de saxo ad instar priorum excideret tabulas, in quibus eandem quæ in primis fuerat scripturam insculperet & formaret. Factumq; est mirabili dispensatione superni iudicij, ut lex quæ sanctus scripserat spiritus, deleteretur, & quam manus humana restituit, in posterum teneretur. Quod ea ratione credi potest sic actum, ut populus prior secundum carnem ambulans, & uiuens diuinis colloquijs & spiritalibus mandatis ostenderetur indignus, nec posse mentes perfidas sancta percipere, nec intelligere sacramenta, quæ exemplarium tegmine uelabantur. Porro testamenti noui quæ CHRISTO euangelizante, patuit ueritas uerbo CHRISTI prolata, indissolubilis permansit, & solida deinde stabilitatis perpetuæ autoritate fulcita est, eo quod ablatam gratiam humiles susceperunt, & quod filius inter pauperes spiritu inuenit sibi domum, in qua caput reclinaret, & merito reprobatos uisibiles tabulæ inuisibilis dei indicant contemptores, & ampliori dignos honore incarnati uerbi credulos auditores, & deuotos ueneratores. Lex igitur à paschalis agni immolatione die quinquagesimo datur, & pentecostes nomen tantæ rei solennitas ex lege accepit, in ipso dierum numero sacramenti magni cōplicās rationē. Septenarius quippe numerus septies reuolutus, quinquagenum efficit, addito monade, q præsetis seculi meta, & futuri initiū, perpetuitatē sub octauæ noie cōtinēs, sic præsentia terminat, ut nos ad perpetua introducat. Sacratu hic septenarij numerus à cōditione mūdi autoritatē obtinuit, q-

Dei digitus

Lex dei digi
to scripta.Septenarius
numerus.

niam

niam in sex diebus prima dei opera patrata sunt, & septima cōsecrata qui-
 eti, quasi sancta & sanctificans solennitate uacationis honorata, & spiritu
 sanctificatori attitulata. Vnde & cessanti à seruilibus operibus populo iu-
 betur ut diem sabbati sanctificet, & spiritui rectitudinis, & sanctitudinis,
 & fortitudinis ascribat, quod directe, quod honeste, quod uiriliter ince-
 dit, quia totum ex eius constat ducatu, quod deuū diriguntur, quod impij
 cōuertuntur, quod debiles confirmantur. Spiritus rectus, spiritus sanctus,
 spiritus principalis regit, cōponit, cōsummat, & perficit quas inhabitat mē-
 tes, & corda quæ possidet, nec errare patitur, nec corrumpi, nec uinci q̄s
 docuerit, quos possederit, quos gladio potentissimæ uirtutis accinxerit.
 Septenarius iste ex quaternario & ternario cōstans, cū in se propter prædi-
 ctas causas honorabilis habeatur, habet ex partibus suis excellentiam ma-
 ximā, quia artificis & materiæ uidetur exprimere & distinguere primarias
 substantias, ut ternarius creatorem propter trinitatem enunciet, & qua-
 ternarius creaturam propter quatuor elementa, quæ rerum omnium cau-
 sæ sunt & semina sub huius numeri breuitate cōcludat. Spiritus sanctus à
 patre procedens, à patre & filio, quaternario superferet, & conditor benign⁹
 opus suum amplectitur, & diligit quod plasmavit, & creaturam suam san-
 ctus ipse sanctificat & consociat sibi, & charitatis nexu statuit & conqua-
 drat. His alijsq; secretioribus rationibus quas illustrium uirorum subtilio-
 ra ingenia indagarūt, septenarius numerus in scripturis sanctis saepe sacra-
 mentales causas complectitur, & simplex, & multiplicatus necessarios ad in-
 telligentiā diuinorū operum parturit intellectus. In hebdomadibus apud
Sabbatum. Hebræos dies septimus sabbatū idem requies appellatur: Qui numerus
 non tam in septimanis, sed etiam obseruatur in annis, & annorum hebdo-
 mada cōsummata, septimus annus requietionis est, & ipsi terræ sabbatū
 imperatur, nec fas est cuiquam eo anno serere uel metere quippiā, sed quæ
 sponte siue in terra, siue in uineis uel in arboribus nascuntur alimonix pau-
 perum deputatur. Annorū quoque septimanæ apud Hebræos quinquage-
 simum annum faciunt, quem iubileum appellāt, in quo decreto legis, ut
Iubileus. supra dictum est, fit terræ remissio, & seruorum libertas, & restitutio posses-
 sionū, quas catenus distractio alienauerat, & cætera huiusmodi gratis ad
 hæreditatis ordinem reuertuntur. De numero septenario cū multa dicta
 sint, plura supersunt quæ in lege & euangelio præcipue commendantur.
 Quinquagesimus itaque annus perficit iubileum, quinquagesimus dies pa-
 scha pentecosten facit, in quo uere spiritu sancto infuso apostolis, ad hæ-
 reditatem cœlestem à quo uenundati sub peccato exulabant, quos diabo-
 lo domino mendicitas & egestas subiecerat, reuertuntur. Septem sacerdoti-
 bus clāgentibus tubis, Hiericho corruit, septem petitionibus orandum pa-
 trem filius docuit. Remissio peccatorū duplicato septies septenario Perro
 mandatur

mandatur. Leprosus septimi diei inspectione à sacerdote iudicatur, summi *Leui. 13.*
sacerdotis in septem diebus cōsecratio cōsummat. Dominus Iesus CHRI *Matth. 14.*
STVS de septem panibus quinq; milia hominum reficit, & iustus quisque *Psal. 118.*
deo laudes per diem septies dicit. Ipse dominus Iesus ab Adam secundum *Gen. 4.*
generationes, quas Lucas cōmemorat, septuagesimus septimus inuenitur, *et Lu. 3.*
ut ultionem in Lamech septuagesies septies promulgatam ueniens termi- *Exo. 12.*
naret. Septem diebus in pascha editur azyma, septem diebus mense septi- *Leui. 23.*
mo tabernaculorum solennitas celebratur. In septem annis templum à Sa-
lomone construitur: septem brachijs & totidem luminibus candelabrum
adornatur. Celebramus tam nos quàm Iudæi quinquagesimum diem, sed
illi in typo, nos autem in ueritate, non tam significamus quàm agimus. Pen-
tecosten igitur celebrantes cōmemorauimus quæ olim sub Moyse in ueteri
testamento sunt acta, & quæ sub CHRISTO facta sunt, post cuius ascensi-
onem in cœlos spiritus sanctus uisibiliter super apostolos in linguis igneis *Actu. 2.*
apparuit, & ad instar prioris seculi uniuersitatem fidelium unius labij esse
uoluit, ut quorum erat cor unum & anima una, una esset & lingua, nec pos-
set impedire intellectum credentium aliqua diuersitas uerborum, sed euan-
gelica doctrina propria linguâ prolata ad omnium auditum eandem effi-
cientiâ obtineret, ut Græcis & barbaris omnibusq; gentibus uerbum euan-
gelij sic esset intelligibile, ac si in eorum auribus linguæ in qua nati erāt idio-
mata resonarent. Aderant Medi, & Aelamitæ, Mesopotameni, & Arabes.
Hi omnes dum Hebræa lingua apostoli prædicarēt, locutio Iudaica enun-
ciationis suæ articulos cursu consueto euoluens nullo exponebatur inter-
prete, sed uerbo eorum per spiritum sanctum inerat uirtus & gratia, ut ha-
bitantes Pontum & Asiam suam esse dicerent linguam quam audiebant,
quasi primitiuæ linguæ libertas ad antiquitatis reuersa originem confusio-
nis contumeliam euasisset. Nec tantum apostolis collata est hæc gratia, sed
multitudini credētium idem spiritus superfusus est, intus ardentibus extra
loquentibus, & cōplectebantur se dilectio & uerbū, & de calore spiritus ser-
mo feruebat ignitus. Iā omni timore excluso obedire, sed deo magis quàm
hominibus, publice profitebātur, & uidebatur eis gloria, si pro CHRISTO
iniuriam paterentur. Ad hunc modum olim Moyse iussu est, ut in uiros *Nume. 11.*
septuaginta, quos ipse presbyteros iudicaret, de spiritu suo partiretur, ut in
negocijs partem gererent solitudinis, quibus cū imposuisset Moyse ma-
nus requieuit in eis spiritus sanctus, qui nō Moyse ablatus est, quasi ipse
sine spiritu remaneret: uel idem spiritus secaretur in partes, sed secundū me-
surā donationis diuinæ, quæ erat in Moyse gratia singularis facta est mul-
tiplex & cōmunis, & data est multis in eo potestas, quod prius solius Moy-
si disponebat autoritas. Sic Helix spiritum duplicem recepit Helisæus non *4. Reg. 2.*

V quod

quod in duas substantias idem spiritus sit diuisus, & duos propheta sanctus habuerit spiritus, sed quod populo Christiano, cuius typum Helisæus gerebat, accepto spiritu sancto, data sit potestas in opere & sermone, & ascendentem Heliam, id est CHRISTVM, pio desiderio persecutus fide claruerit & intellectu, & uita & signis & miraculis fulserit & exemplis. Hic sacrorum ordinum distributor reges creat & principes, sacrat pontifices, eligit sacerdotes. Hic sapientia Salomonem, intellectu Daniele, Ioseph consilio, Samsonem fortitudine, Moysen scientia, Dauid pietate, Iob timore persequitur, & sanctorum animas omnimodis fecundat uirtutibus, in tantum affectus pacificos prouehens, ut iam in cœlis nostra sit conuersatio, diffusa in nobis charitate per spiritum sanctum, qui datus est nobis. Hic in pudicis mentibus sibi statuit mansionem. Hic humiles & cælibes habet domesticos, abominatur ærarios, falsarios detestatur. Hic Giezi mercenarium lepore condemnat, & Ieroboam uendentem sacerdotia cum apostatis locat. *4. Reg. 5.* Hic Simonem gratiæ dei nundinatorem à sanctorum consortio exhereditat, cuius detestabiles ausus ultrix ruina confundit & quassat. *3. Reg. 13.* Hic Balaam ad maledicendum cōducto silentium imponit, & per asinam redargutum, colliso ad parietem pede, uacuum pecunia, cōtumelia oneratum, claudicantem ad propria remisit confusum. *Actu. 8.* Hic omnibus ecclesiæ sacramentis interest, quæ ipse efficit & consummat. *Numc. 22.* Hic peccata diluit, hic iustificat impios, & ad uitam reuocat mortuos. Hic discordes pacificat, & uinculo dilectionis astringit & ligat. Hic nos cœlo inuehit, & à mundi huius uanitatibus auulsos superni regni cōstituit hæredes, cuius sūma est felicitas, quod corpus istud spiritali effectu cū angelis conuersabitur nec ultra erit carnis & sanguinis aliquis appetitus, sed erit omnium plena sufficientia cognoscibilis deus, & inhabitator spiritus sanctus.

OPVSCVLI DE CARDINALIBVS

CHRISTI OPERIBVS.

F I N I S.

Ad Moy-

AD MOYSEN ET MA

XIMVM ET CAETEROS CONFESSORES.
DE LAVDE MARTYRII.

ET SI INCONGRVENS est, fratres charissimi, in hoc fauore dicēdi aliquid trepidationis ad ferre, minimēq; deceat gloriam tantæ deuotionis infringere, ex eo quod fatear me cœpisse dubitare, tamen idēdē dico, ipsa animum deliberatione confringam: exequendæ laudis cupiditate succenditur, & ad loquendum magnitudine uirtutis inhibetur. Cum autem non deceat tacere, aut periculosum sit parum dicere, nisi quod hæc astuanti, res sola subuenit, quod uideatur ei facile ignosci posse, qui nō timuit audere. Quam ob rem, charissimi fratres, & si potentia dei oneratur facultas ingenij, ut quanto se in exprimenda martyrij dignitate protulerit, tanto ipso pondere laudis oppressa, atq; æstimatione rerum omnium, de quibus cum maxime loquitur, debilitata ac fracta, intra seipsa in laqueata oratione deficiat, nec habenis liberis, ac solutis in apertū sermonis eloquiū uim tantæ laudis expromat. Tamē erit aliqua, nisi fallor, in eloquēdo fides, quæ ipsius operis oratione munita uage fundat, quod dicendo impar ingenij conscientia cōmoueat. Cum igitur, fratres charissimi, tot tātisq; rebus impliciti, ad comprobandos salutis eximios pulcherrimosq; prouentus, omnino studio ac labore nitamur, ne quo ignauia metu territus, uel reuocer, uel extinguar, cum si quis ad id uoluerit, de quo agimus, intueri, se deuotionis expensa, atq; ipsa eius magnitudine ponderata, magis miretur audire potuisse, in quo me positum & amplitudo rei premeret, & confusam gaudio mentem in angustias animi uoti sui feruor urgeret. Nam & quis est quem non ista res terreat? Quis non admirationis suæ pauore subuertat? Est etenim profecto, nisi fallor, & iam in ipso conscientia rubore admiranda formido, quæ nos exagitet pariter & inflammet. Cuius quāto penitus inspexeris potestatem, tanto ex ipso uenerandæ claritatis aspectu religionis suæ præmittat honorem. Considerare enim utiq; deberis, quanta est gloria uita, qua licet macula sordis & polluti corporis, licet modice iniusta contagia, tantoq; temporis mundi crimen, exceptum unius ictu, remedijs expiare, quo & augeri merces, & crimen possit excludi. Vnde omnis cōsummatio & status uitæ in martyrio est cōlocatus. Hoc fundamentum uitæ & fidei, hoc præsidium

V 2 salutis

Libellus de Laude Martyrii, i deo potius & inter Opera Cypriani subia, quoniam in omni dubitauit ob aliā quam styli dissimilitudinem sed communiter ad mittit inter uera Opera sili Cypriani, præsertim cum Moyses et Maximus ad quos Liber iste scribit in Epistola ad Cyprianum, quæ est 26. inter Epistolas Cypriani non uero editio in hoc in opere non habet, huius ipsius Libri mentionem faciunt, neque stylus dissidet ab aliis operibus, nisi quod est magis elaboratus, quam aliqua alia ejusdem opera, sed non magis, quoniam. Vnde Epistola secunda est ad Donatum huius in opere Libri Epistolam secundam secunda non cedit huius Libello, etiam si illa Epistola

est. hic uero Liber similis orationi in genere demonstratio. Ita Bellarminus in Observationibus suis ad Opera Cypriani

salutis, hoc uinculum libertatis, & honoris: & quamuis sint & alia per quæ adipisci lux possit, tamen ad proximitatem muneris pœnis melius patrocinantibus peruenitur. Quantæ enim sit gloriæ ponderate, huius uitæ cupiditatibus, & quæ ab omni animo natura mundi, quæ commercio segregatum contra aduersantes discrimen opponere: nec sæuiciam torquentis horre-re, animari hominem dolore quo credatur extinguï, & id sibi in augmentũ uirtutis assumere, quod cruciatui putat prodesse qui punit. Nam prædurantibus licet guttis resultans ungula recurrat in uulnus: exeuntibus flagellis cū auulsa corporis parte rediens aliena ducatur, stat immobilis tamen pœnis suis fortior, hoc solum secum ipse conuoluens, quod in illa crudelitate car-nificum plusq; pro quo patitur C H R I S T V S, ipse patiatur. Nam quan-dò si negauerit dominum, pro eò crimen subeat pro quo uicisse debebat, necesse est cum uiderit, cūcta tolerare, cui uictoria debetur & pœna. Igitur quoniam res summa martyriũ, tria sunt quæ ex eo nobis proposuimus esse dicenda: Quid sit, quantum sit, cui rei prosit. Quid est ergo martyrium? de-
Martyrium *quid.* lictorum finis, periculi terminus, dux salutis, iter, patientiæ magister, domus uitæ: quo profecto, etiam ea occidunt, quæ in futuro discrimine potuissent tormēta reputari. Per hoc & testimonium nomini redditur, & maiestas no-minis reampliatur, non quod per ipsam noui possit, uel de scelere tractan-tes magnitudo eius infringi, sed quod redundet ad gloriæ cumulum, dum circūstrepentis populi error impauidus animus dat doloris & minis fren-dentis inuidiæ ad dei titulum. Quod quantum sibi mens crescat in pugna, quantum se ille putauerit uincere per C H R I S T V M hominem uoluerit coronare. Tunc ergo omne fidei robur expenditur, tunc credulitas compro-batur, cum in sermones uulgi atq; in opprobriũ ueneris, cūq; te inter illas populares insanias religiosa mente firmaueris, conuincens scilicet, ac repu-gnans, quicquid super persona tua in iniuriam C H R I S T I prophanus ser-mo iactauerit. Vt cum aduerso mali moles opposita reluctatur, feriant scili-cet fluctus, & reuolutum æquor identidem pulset: tamen hæret immobilis uirtus, nec undis circūspumantibus ad opera succumbit, donec per scopu-los uix digesta se supprimat: & superiacens in aperta litoris spacia ipsum æquor euadat. Quid enim in illis aliud quàm sermo uacuuus, & inane collo-quium, & animi uoluptas praua uerborum: sicut scriptum est: Oculos ha-bent & non uident, aures habent & non audiunt. Grauatũ est cor insipiens eorum, nequando conuertantur & sanem illos. Nō enim dubium est, quin hoc de omnibus dixerit, quorum dura mens semper, & obstinata pectoris feritas, à deuotione uitali fugatæ dissentiunt, ducente dementia, furore rapien-te, omni deniq; illos immanitate uexante, qua instigantur pariter, ac ferun-tur, ut cum illis ad pœnam sua facta sufficerent, pœnam ipsam persecutio-nis agitata, crimen onerare. Totum hoc in laude martyrii expectat, totum gloria

gloria passionis inluminat, in qua spes futuri tēporis cernitur, in qua CHRISTVS operatur ipse, cuius aguntur exempla quæ petimus: cuius & uirtus est qua repugnamus, & qua in hoc loco aliquid proferre suppetit. Sūma nimirū est ista, atq; admirāda dignatio, & quā nec mente cōcipere, nec uerbis ualeamus implere. Quid enī nobis amplius potuisset largiri, quā ut in se primus ostenderet, quid in alijs coronaret, mortalis factus est, ut immortales esse possemus, & humanæ sortis exitum pertulit, per quem reguntur humana, ut nobis uideretur præstitisse quod passus est, cōfessionē tribuit martyrio subiectis: omnia deniq; quibus lux suppressi posset, in remedium salutare natiuitatis suæ meritis religauit humanitate præcipua, uirtute diuina. Cuius rei quique digni esse meruerunt, caruerunt omni hac mundi teterima labe. Subactæ mortis conditionē uicerūt. Non enim dubiū est quantū à domino cōsequantur, qui saluti suæ nomen dei prætulerint, ut in illa iudicii die meliores cruor faceret, sanguis suus esse monstraret. Mors quippe integriorem facit uitā. Mors magis deducit ad gloriam, sic quotienscūq; latentes stipulis distenta imbribus frumenta turgescant, fœcūdæ mesles cogunt æstate. Sic quotiens ferro uitis abscinditur erumpentibus pampinis, melius uua uestitur. Nam & in augmentum prouenturi temporis, quicquid iniuria sua proficit, flammæ quippe plerunq; agris iubet immittere: quo calore uagantis incendiij cæca terræ spiramenta laxare iubet stipulas, crepitātī igne torrere, ut se in altius grauida seges tolleret, parturientibus culmis densior arista floreret. Igitur talis & martyrii primo casus, postmodum fructus est, qui morte uitam cōdemnat, ut uitam morte custodiat. Quid enim tam eximium atq; sublime est, quā inter tot instrumenta carnificum deuotione robusta cunctam fidei referuare uirtutem? Quid tam magnū atq; pulcherrimum, quā inter tot circūstantium gladios libertatis suæ dominum, ac salutis autorem, repetita sapius uoce, protestari? & maxime si ante oculos tuos ponas nihil detestabilius esse dedecore, nihil fœdus seruitute, nihil aliud te debere iam petere, aliud optare, quā eripiendū esse cladibus seculi, exuēdum malis mundi, nec inter ruinas orbis iam iamq; perituri, alienum à terra contagione uersari? Quid enim tibi cum hac luce, cui lux æterna promissa est? Quid cum hoc uitæ naturæq; commercio, quem cœli amplitudo deposcit? an teneat cupiditas ista uiuendi? Sed post inexpiabile malū sæuiens ignis æterna scelerum ultione torquebit: teneat cupiditas ista uiuēdi, quibus & mori pœna est, & durare tormentum? Tibi iam & mundus ipse succumbit, & terra cedit, qui morientibus cunctis ad hoc referuatus es, ut martyr esse potuisses. An non cotidiana cernimus, nouos exitus diuturnos factis & sæuientibus bis inexpers cuiusdam cladis exitia, ac strages popularum urbium intuemur? ut possimus agnoscere quanta martyrii habenda sit dignitas ad

ras ad cuius gloriam nos cogere, & iam salus cœpit. Etem̃ charissimi fratres, respicite ad hoc, quæso uos plenius, in quo & salus uertitur, & sublimitas computatur, licet non sim nescius, etiam uos iudicijs contineri: ne qui ignorant hanc esse nobis traditam disciplinam, ut sine ullo terrore militiæ uim tanti nominis tueremur. Quippe quos pridem à desiderio lucis istius cupiditas æterna memoria deduxerit, quos futurorū uota diu fefellerint, quosq; ab omnibus uitijs optanda CHRISTI societas segregarit. Nec si hic exitio succumbere morti animam dubitamus offerre. Nec iam retinenda sunt nobis, & amplectenda beneficia diuina, quorum ultra rerum ardore, tanta sit ista merces, quantum in dicendo humana mediocritas uix possit implere. Sanguini nostro paret cœlum, sanguini gehennæ, cœli tabernaculum. Et inferus omnium gloria pulchrior sanguinis titulus & integrior corona: signatum sit quotiens de hoste triūphabilis spolijs, onustus spolijs miles ingreditur, uulneribus suis gaudens. Sic quotiēs tempestatibus diu nauta fatigatus litora tuta contigerit, felicitatem suam depresso periculo ducit. Est etenim profecto, nisi fallor labor lætus, per quem securitas inuenitur. Igitur toleranda sunt omnia, patienda cuncta, nec appetendum quomodo id gaudeas tempore & perpetuo puniaris ardore. Meminisse enim debes, uelut quadam te fœderis pactione constrictum, ex qua aut capeßendæ salutis sit iusta cōditio, aut pœnæ merita formido. Stant inter aduersa pariter ac prospera arma & tela, hincque te secularis ambitio, inde cœlestis admonet magnitudo. Si salutem times perdere, scito mori posse. Porro autem contemnenda tibi mors est, cui CHRISTVS occisus est ante oculos: tibiq; concurrant dominicæ promissionis exempla: concurrant oblata præmia, & parata discrimina, quantamque inter se habeant difficultatem, res utraq; cōspicito. Poteris enim confiteri, nisi scias quantū noceat si negaris. Cœlo martyres gaudent, ueritatis inimicos ignis absumet. Paradisum dei testibus floret, negatoris gehenna æternus ignis inardescit. Et ut de cæteris taceam, hoc nos utiq; magis debet hortari, quod confessio uocis unius CHRISTI perpetua confessione seruetur, sicut scriptum est: Qui me confessus fuerit in terris coram hominibus, & ego confitebor eum corā patre meo, & coram angelis eius. Ad hoc accedit ad gloriæ cumulum, ornāmēta uirtutum. Ait em̃, fulgebunt tanq; scintillæ in arundinetis discurrentes, iudicabūt nationes, & dominabuntur populis. Magna est enim fratres charissimi, uita salutis æternæ honestæ passiōis ornare, magna sublimitas ante ora domini, aspectūq; CHRISTI potestatis humanæ tormenta contemnere, nec horrere. Sic Daniel minas & leonum frementium abiectum per constantiam fidei suæ uicit, dum adorandum nullum aliū esse quā deum credidit. Sic in camino pueris constitutis in se arsit incendium: dum ignes iusti tolerant, quod de gehenna

gehenna domino credo metuebant. Vnde & retulere condigna non in posterum tracti, non salutis æternæ præmio reſeruati. Fidem illorum deus uidit, ut quod ſibi poſt exitum promiſerant, uterentur in corpore: nec enim poterit æſtimari, quanta in præſenti tributa ſit merces. Si ſauitia fuit, ceſſit: ſi flamma, conſtitit. Vna mens enim omnibus, quam nec uiolentia frangeret, nec ira ſubuerteret, nec à deuotionis obſequio timor mortis inhiberet. Vnde per gratiam dei factum eſt, ut ſic in illis rex potius uideretur punitus eſſe, dum euadunt quos ſe crediderat occidere. Nunc iam ad eandem, fratres chariſſimi, ueniam, ex qua oſtendere ſatis poſſum, quanta martyrii uirtus habeatur, quæ etiam & ſi eſt omnibus nota, pro quingentis charitatis inſignibus experenda, tamen plus adidit neceſſitas temporis deſiderio uoluptatis. Etenim eſt in muneris magnis, ſi eo tempore quis coronetur, quo coronatum ſe putat, ſi forte moriatur. Igitur cū ſit ſublime excelſumq; martyrium, nunc magis eſt neceſſarium, quo mundus ipſe ſubuertitur, partimq; orbe concuſſo natura deficiens ultimi exitus monimenta teſtatur. Nam & cum cælo imber incumbit, pluuias & triſte prætendit, & quotiens atra tempeſtas horrenti imminet pelago, per inter apertam fluminum noctem coruſcantium fulmina reluceſcunt: ſed & cum magnis mare fluctibus uoluitur, paulatim unda ſe tollit, paulatimq; æquor albefcit, donec certa ſit poſtmodum ruere, ut in illis quibus retunditur ſaxis ſpumam altius iaciat, quam undam tumidum pelagus expuebat. Legis ſcriptum eſſe, uſq; quadratē nos ultimum reddere, ſed hæc pars ablata martyribus. Etenim qui ſalutis æternæ cupiditatibus freti huiusce deſideria uicerunt, hos experies doloris uniuerſi, domini propitiatio coronabit. Igitur hic primum, chariſſimi fratres, poterimus exponere, quanta martyrii uirtus poſſit impleri. Atque ut tranſeam, nunc iam meminiffe debemus, quanta ſit gloria, ad CHRISTVM immaculatum uenire, conſortem paſſionis exiſtere, perpetuæque cum domino æternitate regnare, carere exitijs imminenti- bus ſæculi, nec inter cruentam morborum populantium ſtragem in communi cum cæteris ſorte miſceri. Atque ut ſileam de cæteris, ſi tibi in his naturæ lubricis malis poſito uitæ promitteretur exceſſus, nōne omni mente gauderes? Si qua te in huius mundi turbinibus fluctuante uicinia arceſſerit requies: nōne mortem pro remedio computares, poſitus inter arma carnificum, ac tela præliantium, quæ ſit iſta ſublimis ac fortis, conſiderans quanta ſit pœna negare eo tempore, quo frui ſæculo nequeas, cuius caueis careas, quoniam quidem grauiora tormenta, ac puniendi noxias artes in perniciem noſtram dominus ſciebat armari, quo fortes ad omnem tollerantiam faceret: Fili accedens ad ſeruitutem dei ſta in iuſtitia & timore, *Eccī. 2:* & præpara animam tuam ad tentationem. Sed & beatiſſimus Paulus

philip. 1. apostolus exclamauit & dixit: Mihi uiuere CHRISTVS est, & mori lucrū.
 Quam ob rem, charissimi fratres, fide firma, deuotione robusta, contra
 omnes seculi atroces & asperos insequentium fremitus aduersa uirtute re-
 sistendum, nec timendum, quorū spes aternitatis & iusta coelestis est, quo-
 rumque ardor in cupidine lucis succenditur, & salus de promissa immorta-
 litate latatur. Hoc uero quod catenis artatibus manus & circumacti graues
 ceruicibus nexus solido deprimunt pondere, uel eculeo corpus extensum
 candentes stridet ad laminas, non exempti sanguinis, sed tentationis est
 causa. Nam & ipsam martyrii dignitatem, quemadmodum agnoscere pos-
 semus, nisi illam etiam cum damno corporis nostri cogeremur optare? Sen-
 si equidem, nec me ueritas fallit, cum saeuae incumbentium manus mem-
 bra diuelleret, artusque laniatos tortor sauiens exararet, nec tamen uinceret,
 circumstantium uerbis magnum uisus est dici profecto, nescio quod nō do-
 loribus subigi, non poenis agentibus frangi. Sed erant aliae dicentium uo-
 ces, & puto liberos habet. Nam & illi societas in poenis coniunx, & tamen
 nec uinculo pignerū cedit, nec obsequio pietatis abductus à proposito suo
 deficit. Noscenda res est, & uirtus poenitus scrutanda uisceribus, nec enim
 leuis est ista quaecunq; confessio, propter quam homo patitur, & mori pos-
 se. Etenim charissimi fratres, uirtus est tanta martyrii, ut per illam credere
 etiam ille cogatur qui te uult occidere. Scriptum est, & legimus: In dolore su-
 stine, & in humilitate tua habe patientiam, quoniam per ignem probatur
 aurum & argentum. Quoniam ergo nos terrenis tentationibus probat do-
 minus, & his seculi malis scrutatur CHRISTVS, gratulandum nobis est, at-
 que latandum, quod non nos perennibus reseruet exitiis, sed gaudeat ab om-
 ni cōtagione purpatos. Caterum ab his quos haereditatis participes addit,
 & in regna caelorum libenter adsumit, quid utique aliud quam integritatis ambi-
 tum quæri ipse dixit, uniuersa quæ iacentibus explicant capis, & quæ in obli-
 quos se erigunt colles, & quos seculi magnitudo circunuenit, & pelago circū-
 fluente lubricum æquor includit? Quod si illi adiacent omnia, nec à nobis
 exposcit, nisi facta sincera: auro, ut ipse dixit, similes esse debemus. Aurum
 quippe cum relucens terris tremulo uideris splendore sub lumine, ros
 & liquidum flammis torrentibus resoluam. Nam & artificis grana, ferè sic
 est, caminis quotiens sanè languentibus astuans ignis euomit, aditu terre-
 stri carnali angusto diues flammis eligitur, & refluens leuis arena retine-
 tur. Vnde necesse est uniuersa sufferre, quo possimus omni scelere carere, si-
 cut per prophetam suū dixit. Et si corā hominibus tormēta passi sunt, tamē
 spes illorū immortalitate plena est, & uexati in paucis, in multis bene dispo-
 nentur, quoniam deus tētauit illos & inuenit illos dignos sibi, & quasi holo-
 causti hostiā accipit illos. Quod si te dignitas ambitiosa deterret & cōgesta
 in thesau-

sap.

in thesauris pecuniæ admonet magnitudo, quæ semper propositum bonæ
 mentis auertit, & deuotam pro domino suo animam furiali elidit horrore.
 Quæso repetas uerba cœlestia, nā id ipsum uox dicēis est CHRISTI: Qui *Matth. 16.*
 perdiderit animam suam pro nomine meo, recipiet in hoc seculo cētuplum,
 & in futuro uitam æternam possidebit. Qua utiq; qua nihil maius, nihil
 aptius, nihil utilius computare debemus. Nam licet preciosarum uestium
 more purpuræ in imagines currat, & lentescētib; filis aurū erret ad speciem,
 nec de effossis grana, quibus incurabendi siue metalla thesaurus: uacua ni-
 si fallor ista atq; inania computabuntur, si adiacentibus tibi cunctis, sola sa-
 lus tibi deesse uideatur, sicut spiritus sanctus loquitur, nihil nos in uicem ani-
 mæ nostræ posse dare. Ait enim: Si totū orbem lucrifeceris, & animā tuam *Marci. 8.*
 perdideris, quid proderit uobis? aut quam homo cōmunicationē dabit pro
 anima sua? Vacua sunt enim uniuersa quæ cernimus, & quæ infirmis radi-
 cibus posita, soliditatis suæ uim nequeant sustinere. Nam quod & de secu-
 lo capitur, uetustate temporis frustratur, unde & quid esset dulce uel charū,
 uel quod salutis æternæ præferre cupiditatibus possit, dominicis amputata
 præceptis, iure proprio, ac lege priuata sunt. Ne in tormentis scilicet patrem
 filius frangeret, ne obstrictum durati roboris pectus in aliam uoluntatē af-
 fectus forte mutaret. Solam ueritatem, salutemq; solam inter magnos con-
 plectendam esse cruciatus, suo CHRISTVS iure constituit. In quo coniunx
 & liberi & nepotes, in quo omnis uiscerum soboles relictā, usurpanda uicto-
 ria est. Nam & Abraham sic deo placuit, qui tentatus à deo, & filio non pe- *Gen. 22.*
 percit, pro quo ignosci forsitan posset, si illum dubitasset occidere. Armauit
 manus religiosa deuotio, nec domini iubentis imperium pietas paterna ne-
 glexit. Nec horruit quod nati funderet sanguinem, nec intremuit ad uocem,
 & adhuc pro eo CHRISTVS non fuerat occisus. Quid enim charius eo, q̃
 qui nequid inuitus hodie sustinueris, prius est quod doceret? Quid eo dul-
 cius, qui cum ipse est deus noster & dominus, tamen patientem pro se ho-
 minem regni cœlestis efficit cohæredem? O grande nescio quid sibi quā
 illud conscientia ratio uix sustinet carere, quin magna semp miretur ad mu-
 nera, siue quia tam large maiestas dei, ut in sperantibus cunctis etiam ea of-
 ferat, quæ nobis contemplatione factorum nephas fuerat optare. Etenim si
 tantum salus daretur æterna, pro ipsa perpetuitate uiuendi haberemur in-
 gratia. At nunc cum cœlum, & iudicandi de cæteris facultatem perenni secu-
 lo largiatur: quid est in quo spem remissis omnibus possit humana medio-
 critas experiri? Si iniurijs ageris, prior actus est ille. Si contumelijs preme-
 ris, dei munus imitaris. Vnde & parum est, quicquid pertuleris pro eo, qui
 nihil amplius potes, nisi quod in hoc salus uniuersa consistit. Quin marty-
 rio totum ille promisit. Deniq; Apostolus cui cordi fuerunt semper uniuersa, *Rom. 8.*
 cum instar munerum promissorū penitus miraremur: Aestimo, inquit, non

non esse condignas passiones huius temporis ad superuenturam claritatem, quæ reuelatur in nobis. Etenim secum ipse uolebat quætæ merces existerent, ut ei cui sufficeret morte carere, non tantum salutis daretur præmiū, sed & cōscendere cælum: cælum quod nec fugata lux cogit in noctem, nec alternis uicibus dies aperit in lucem, sed aëris liquidi serena temperies, per sudum igneo fulgore rutilantem puram explicat claritatem. Iam superest, charissimi fratres, ut debeamus ostendere cui rei martyrium prosit. Atq; illud profecto doceamus, quod nos ad hanc gloriæ titulum metus excitet futurorum. Etenim quibus magna promissa sunt, magis magna sunt, quæ metuenda esse illis uideantur. Nā in arma miles ascendit priusq; se inimica hostis tela commouerint. Nec nauem aliquis statione subducit, nisi animum pelagi pavor strinxerit. Sed & intactatis suis opibus scrutator agricola non ante felici terram suscitatur uomere, quam in puluerem imbre cōcepto putris gleba soluatur. Ita est omnis naturalis usus, nescire quid prosit, nisi agnoueris quod accidit. Vnde datur sanctis omnibus præmiū, dum infliguntur iniustis tormēta factorum. Igitur quæ suis promiserit dominus, nemini qui nesciat dubium, sed nec quantis minetur ignarum. Et quoniam ita se attulerit sermo, ut de utrisq; asseratur ratio: paucis quæ dixi, breuiter exponam. Scuiens locus, gehenna cui nomen est, magno plangentium murmure, & gemitu, & cructuantibus flammis perhorrenda, spissæ caliginis nocte sæua semper incendia camini fumantis expirant. Globus ignium artatus obstruitur, & in uarios pœnæ exitus relaxatur. Tunc sæuiedo plurimo glomeratum in se ipse conuoluit, quicquid ardoris emissi edax flamma cruciatur. Hic quibus recusata uox domini, & imperia fuere contempta, disparibus coërcet exitijs, proq; merito salutis exactæ uires suas suggerit, dum pars sceleris crimen imponit. Et alios quidem moles intollerabilis curuat, alios per abruptum cliuosi tramitis collem uis sæua præcipitat, & catenarum stridentium nexū graue pondus inclinat. Hic sunt & quos agēs strictim rota, & indefessa uertigo, & quos tenaci inter se densitate constrictos adhærens corporis corpus includat: ut & absumat incendium, & grauet ferrum, & se cruciet turba multorū, quibus aut inquisitus fuit semp deus, aut notus. Nuncq; excidit locus, ubi iacet gratia, ubi uirentibus campis terra luxuriās alumno se induit gramine, & redolens pascitur flore, ubi altum nemora tolluntur in uerticem, & ubi arbor densior comam uestit, quicquid curuātibus ramis scena deorsum iacens inumbrarit. Omnia illic non frigoris, nec ardoris, nec cū autumno arua requiescant, aut uere nouo tellus fœcunda parturiat unius pœna feruntur aestate. Quippe cum nec mensibus suis tunc luna deseruiat. Nec per terrarum sol momenta decurrat, aut in noctem lux fugata concedat. Habet populos quies lata senescentes placida, ubi fons scaturiens medio sinu aluei prorumpentis emergit, & pauco per interualla circuitu, sinuor
is flexi

sis flexibus labitur, ut in ora nascentium sibi fluminum diuidatur. Hinc ergo magna laus martyrum, hinc nobis corona uictorum, quibus maiora his repromissa sunt pramia. Quod uero uel foris corpus obijcitur, uel imminens gladius non timetur, dignationis ostenditur ratio, manifestatur electio. Etenim incongruens fuerat, ut cum tanti muneris iudicasset in terrena uitia cordis, querit, moeret. Merito enim nihil uobis o boni martyres denegatum: quos spes aternitatis, & salus lucis, quorumque deuotio uniuerfa coelestis & mens dedita cernitur seruitutis. Merito, inquam, merito uobis nihil uelle non licitum, quorum animo despectus hic mundus, & alienata seculi facies, uelut confusa tenebrarum inhorruit cecitate. Cui semper hic mundus loco carceris, tecta pro claustris, inuito semper habita commeatus. Sic quippe triumphantibus uictoria, de his malis rapitur, quam non pompatico congressu uana subiecit ambitio, aut popularis extulit magnitudo, sed quem coelesti cupiditate flagrantem suo CHRISTVS addidit regno. Nihil itaque tam magnum atque uenerandum, quam quod libera mortem & facit uiuere, & dat perpetuo regnare sanctis. Hoc diuitibus aptum, miseris necessarium, omnibus gratum, quo latantur boni, releuantur abiecti, coronantur electi. Etenim omnium cultor uelut quoddam martyrio remedium uitae dedit, quando alijs aliud pro merito eorum & tribuit alijs pro misericordia sua tradidit. Vidimus quippe ad hunc nominis titulum fide nobiles uenisse plerisque, ut deuotionis obsequium mors honestaret. Sed & alios frequenter aspeximus inter iustos astitisse, ut admissa peccata redimentes, cruore suo loti haberentur in sanguine & reuiuiscerent interempti, uiuentes computabantur occisi. Mors quippe integriorem facit uitam. Mors amissam inuenit gloriam. Nam hoc spes iam amissa percipitur, hoc salus cuncta reparatur. Sic cum arentibus aestuatit supinis se collibus fluuium iubet elicere, & scaturientibus riuus arua sitientia temperare, quo se in uberes culmos uicta agri iciunitas funderet: pluuia imbre mentita seges densior inhorreret. Quid igitur, fratres charissimi, potissimum referam, quidue dicam, sic in unum conuenientibus titulis dignitatis turbatur animus, deducitur sensus, & ipso conatu nitentis eloquij impar sermo euanescit. Quid enim dici satis esse possit, cum si uim aeternae salutis expresserit, occurrat ambitio, si ambitum dixeris, praueuiat magnitudo: tres simul quae congruunt, necesse est, quod dignum praefendum esse uideatur. Ita impetus orationis audetis uelut implicat os, quae obuia ex aduerso martyrij exempla tenuerunt. Quae uox, quae litera, quae uires instar muneris tanti capiant: sustinere confessionem uocis unius, aduersa succumbunt, laeta proueniunt, parent regna, parantur imperia, deuincitur poena, mors subigitur, uita proferretur, & infestatis inimici repugnancia arma resoluuntur. Si delictum est, occidit, si mendacium, absistit. Vnde, quaeso uos, hoc uestris mentibus potestare, tan

te, tantumq̃ de nostra oratione percipite, quantū sciatis uos posse sentire. Veniat ante oculos uestros, qui dies ille sit, cum spectante populo, atq̃ intuentibus cūctis contra terrenas cruces, & minas seculi inconcussa deuotione reluctet̃, & suspensi animi mentes, quæ solícite de ancipiti trepidatione gratulante formidine, pauido quatiantur horrore, quæ illic anxietas, quæ optatio precum, quæ uota memorentur, cum adhuc nutante uictoria, atq̃ in incertos exitus casu meretrix capiti corona dependeat. Cumque illa pestilens ac furibunda consensio accendatur, ira inflammetur, insaniam omnium denique pectoris rabie ac minis freudentibus terreatur. Etenim quantum hoc sit quis ignorat, ut præ doloribus uulnerum, non ictibus quæstionum, uelut despecta nostra fragilitas, & humanæ uirtutis inopinata mendacia stare hominem nec moueri, torqueri nec tamen uinci, sed pœna ipsa potius qua cruciatur armari. Considerate quid sit, charissimi fratres, omnem martyrij firmitatem sensibus uestris animisque proponite. Ecce animi cuiuslibet passione uocati gaudent iampridem acciti è seculo martyres, gaudent bonorum omnium nūcij, gaudēt pariter electi, ibi lætatur milite suo dominus, lætatur teste nominis sui CHRISTVS. Parum est quod dico, fratres charissimi, parū est, ita mihi magna ratio in hoc genere dicendi, ac moles admiranda suscepta, sed arbitrij, quæso uos, grauitas ab intentione propria non desit, sciens tantum de martyrio posse dici, quantum potuerit aestimari. Vnde & hæc sola exequendæ laudis fuit causa non quo parē me gloriæ, atq̃ idoneum iudicarem, sed quod tantam in illis cernerem esse uirtutē, ut & si parum de eo dicerem, plurimum me dixisse profiterer. Nam præferatur licet bono fidei custodita iustitia, meliorēq̃ se inter omniū laudes uirginitas immaculata cognoscat: cedat ita, ne sanguis summittat̃ cruori, illi elegerunt bonum imitati sunt CHRISTVM. Nunc uero, charissimi fratres, ne quis me arbitretur, omnem salutem, non alijs tātum quā in martyrio collocasse: hoc profecto respiciat, neque me tantum esse, qui loqui uideor, neque ita, sed habere ordinem rerum, ut immortalitatis spes repromissa unius partis latere nitatur. Sed quoniam ita suo ore testatur esse habitacula penes patrem multa: mihi maius credidi eam gloriam, qua probantur hic homines, qui seculari indigni sunt uita. Igitur charissimi fratres, æmula religionē certantes, uelut incentiuo quodam mercedis agitati, omnem uirium copiam tolerantiamque subeamus. Non enim mouere nos debent caduca, quæ semper, & quæ iam euerfionem suam non modo lege proposita, sed & iam ipso fine temporis arguunt. Exclamat Ioannes & dicit: Iam quidem securis ad radicē arboris posita est, monstrās scilicet & ostendens ultimam esse rerum omnium senectutem. Sed & ipse dominus: Abulate, inquit, dum lucem habetis, ne uos tenebræ comprehendant. Quod si illo tempore

ambulante

ambulandum nobis esse prædixit: quæ ut nos magis ambularemus ostendit, atque ut ad laudem martyrii redeam, uox est beatissimi Pauli dicentis: Quoniam qui in agone currunt, multi certant, unus autem accipit palmam; *1. Cor. 9.* uos autem sic currite, ut omnes coronemini. Sed & alibi quod ad martyriū possit hortari, cohæredes nos Christi uocauit, quin etiam nec omitteret, si cum CHRISTO, inquit, commortui estis, quid tanquam uiuentes in hoc mundo decernitis? Etenim charissimi fratres, qui resurrectionis præmia sustinemus, qui iudicii diem quærimus, qui denique cum Christo regnaturi sumus, seculo mortui esse debemus. Nec poteris optare martyrium, nisi ante oderis seculum, nec peruenire ad dei præmiū, nisi amaueris CHRISTVM. Non amat seculum, Christus enim abiectus est seculo, sicut & seculū Christo: Ita ut scriptum est: Mūdos mihi crucifixus est, & ego mundo. *Galat. 6.* Nemini amabilis fuit mundus, quem non ante damnauerit dominus: nec salute potuit frui æterna, qui mundi gloriatus est uita, uox est ista Christi dicentis: Qui in hoc seculo amauerit animam suam, in futuro perdet illā, *Matth. 14.* qui autem in seculo oderit illam, in futuro inueniet illam. Sed & apostolus Paulus: Imitatores, inquit, mei estote, sicut & ego Christi, & alibi ipse: *1. Cor. 4.* Volo uos omnes, ait, si fieri potest, imitatores meos esse. Dixit hoc ille qui *ibid. 7.* passus est, & quod passus est, ad hoc passus est, ut imitaret dominū, utique & nos ad hoc uoluit pati, ut per ipsum imitemur Christum. Si iustus es & deo credis, quid pro eo sanguinem fundere metuis? quem pro te toties passum esse cognoscis? In Esaia sectus, in Abel occisus, in Isaac immolatus in Ioseph uenundatus, in homine crucifixus est, & de cæteris quidē taceo, quæ nec oratio potest dicere, nec animus sustinere: uincitur conscientia humilitatis exemplo, & quando considerat quæ dum pateretur acciderint, miratur passum propter quem cuncta trepidarint. Dies fugit in noctem, in tenebras lux cuncta cōcessit, atque inclinato per alternas uices pondere, omnis terra commota dissoluitur, turbati manes, monumēta nudata sūt, & sepulchris hiatu dehiscētibz terræ, reddita luci corpora restituerūt, fluxu sanguinis mundus intremuit, scissa quæ foribus dependebant uela, templum omne fugit qui moriendo arguit seculum. Igitur cum ad exemplum dominicæ passionis, atque ad omne testimonium CHRISTI animā tuam ponas, nec fundere sanguinem metuas: martyrio totum necesse est cedat martyrii inæstimabilis gloria, infinita mensura, immaculata uictoria, nobilis uirtus, inæstimabilis titulus, triūphus immensus. Quippe quo & propria contentis laude præfertur, uelut socio Christi cruore decoratus. Itaque charissimi fratres licet sit hoc totum dominicæ promissionis & muneris, licetque tribuat ex alto, nec capiatur, nisi eius imperio, sed nec alimento cōcipi aut exprimi uerbis, aut oratione præcurri, aut quibuslibet eloquentiæ uiribus possit impleri: tamen erit hoc beneuolentiæ uestræ, erit charitatis & amoris, si uolueritis

lueritis nostri in memores esse, cum in uobis dominus martyriū cœperit honorare: uos intra summum illud altare, uos intra se magna illa uenerandi nominis sedes, ueluti sinu quodam gremij amplectentis includit, uos imperia perennis temporis sustinent, & illic regnaturi semper & uicturi. O beati quibus uere sunt dimissa peccata, si tamē q̄ Christi compares estis aliquando peccatis. O beati quos à primordio mundi domini sanguis infecit, & quos merito splendore iste niueus amictus induerit, & candor stolæ ambientis ornarit. Videor deniq; ipse mihi iam cernere, proq; arbitrio mētis humanæ ante oculos & aspectum diuinum, illud mihi & insigne concurrir. Videor, inquam, mihi iā cernere, ut ille uirorum nobilis numerus Christi sui gloriam iterq; comiteretur. Ibit ante ora eius felix caterua uictorum, & sedes anatibus turmis, uelut solis exortu totum illuminatum agmen inferet potestatem. Et utinam per abiecto mihi istud uidere cōtingeret, sed hoc domini minus poterit efficere, quod nobis perentibus creditur non negare.

F I N I S.

DE DISCIPLINA ET

BONO PVDICITIAE LIBELLVS INCERTO AVTORE.

Liber de Disciplina et Bono pudicitia, et Liber mox sequens ad Notatiam de spe uenie danda lapsis, ubi Cyriam mitem esse uidet, inquit Petrus minus, quidq; Crastinus dicit, qui nimis subtrahit de illi si dissimilitudine aliquando iudicat.

Liquas officiorum meorū partes nō æstimo præterisse dū semper enitor uel maxime cotidianis euangeliorum tractatibus, aliquando uobis fidei, & sententiæ p̄ domini incrementa præstare. Quid enim aliud in ecclesia domini utilius geri, quid accommodatius officio episcopi potest inueniri, quàm ut doctrina diuinorū, per ipsum innuata collatq; uerborum possint credētes ad repromissum regnum peruenire cœlorum? Hoc mei & operis & muneris, cotidianū uotium negotium, absens licet obtinere conitor, & per literas præsentiam meā uobis redere conor, dum uos solito more allocutionibus missis in fide interpello. Ideo conuenio ut euangelicæ radice firmitate solidati, aduersus omnia diaboli praelia stetis semper armati, absentem me non credo, si fuero securus. Veruntamen omnia quæ utiliter proferunt, & æternæ uitæ statum tractatibus, uel diffiniunt, uel promittunt, ita demum fructuosa sunt, si ad emolumentum operis diuinæ indulgentiæ uiribus adiuuētur. Non solum proferimus uerba quæ de scripturarum sacris fontibus ueniunt, sed cum ipsis uerbis

uerbis preces ad dominum & uota sociamus, ut tam nobis quàm uobis, & sacramentorum suorum thesauros aperiat, & uires ad implenda quæq; cognoscimus, tribuat. Periculum enim maius est, uoluntatem domini cognouisse, & in dei uoluntatis opere cessasse. Quamuis ergo ad multa uos negocia, ad diuinæ monitionis præcepta, semper ut scitis exhorter, quid mihi aliud uotiuum, aut maius potest esse, quàm ut per omnia perfecti stetis in domino? Tamē ut præcipue pudicitiae claustra teneatis, qd' & facitis, admo-
neo, scientes templum esse uos domini, membra CHRISTI, habitationem spiritus sancti, electos ad spem, consecratos ad fidem, destinatos ad salutem, filios dei, fratres Christi, consortes spiritus sancti, nihil iam: carni debentes, qua renatos ex pudicitia præter uoluntatem, quam uelle debemus, & nostra sit: præstetur etiam propter redemptionem, ut corrumpi nō possit, quæ à Christo consecrata sit. Nam si Apostolus ecclesiam sponsam Christi pronunciat, oro uos quanta pudicitia exigitur, ubi ecclesia inter matrimonia spōsa uirgo præstetur? Et ego quidem, nisi quod breuiter uos admonere proposui, latissimas satis puto, & locupletes pudicitiae laudes proferre potui, sed superuacuum duxi laudare eam diutius apud colētes. Vos enim illam ornatis dum geritis, & plures eius laudes exercendo profertis, facti eius ornamentum, dum & illa uestrum est, modulo decore inuicem scenerando. Illa uobis disciplinam bonorum suggerit morum, uos illi ministerium præstatis operum sanctorum. Nam & illa quantum & quid possit, per uos apparuit, & quid uos uelitis ipsa demonstrauit, & docuit, copulatis in unum duobus bonis mandatorum & rerum, ne quid inutile uideretur, si præceptis ministeria defuissent. Pudicitia est honor corporum, ornamentum morum, sanctitas sexuum, uinculū pudoris, fons castitatis, pax domus, concordiae caput. Pudicitia sollicita non est cui placeat nisi sibi: pudicitia semper uerecunda, dum innocentiae mater est: pudicitia semper ornatur solo pudore, bene sibi conscia de pulchritudine, si improbis displicet: pudicitia nihil ornamentorum quærit, decus suum ipsa est. Hæc nos commendat domino, cōnectit Christo, hæc expugnat omnia de membris illicita desideriorum prælia, pacem nostris corporibus inducit: beata ipsa & beatos efficiens, apud quoscunq; habitare dignatur, quam nunq; accusare possunt, nec qui eam non habent: uenerabilis etiam hostibus suis, dum illam multo magis mirantur, qui expugnare non possunt. Sed ut matura & in uiris probata semper & à fœminis appetēda, sic inimica eius impudicitia semper est detestanda, obscenum ludibrium reddens ministris suis, nec corporibus parcēs, nec animis. Debellatis enim proprijs moribus, totum hominem suum sub triumphum libidinis mittit: blanda prius, ut plus noceat dum placet, exhauriens rem cum pudore, hostis cōtinentiae frequenter perueniens ad sanguinem: cupiditatem infesta rabies,

incendiū conscientiaē bonae, mater impoenitentiae, ruina melioris aetatis, contumelia generis, expugnans sanguinis & familiae fidem, alienis affectibus suos inferens filios, in aliena testamenta sobolem ignoti & corrupti generis inducens. Quae plerunque extra sexum ardens, dum se non continet intra concessa, parum sibi putat satisfactum, nisi in uirorum quoque corporibus non uoluptatem nouam quærat, sed extra ordinaria & portentuosā contra ipsam naturam eo uiris per uiuos monstra conquirat. Sed enim pudicitia locum primum in uirginibus tenet, secundum in continentibus, tertium in matrimonijs. Verum in omnibus gloriosa est cum gradibus suis, nam & matrimoniorum fidem tenere, laus est, intet tot corporis bella: & matrimonio de continentia modum statuisse, maioris uirtutis est, dum etiam licita reijciuntur. Certe ex utero sanctitatem custodisse, & infantem se usque in senectutem in sua ætate tota tenuisse: admirandæ utique potentiae est, nisi quod blandas corporis leges non nosse magis felicitatis est: notas iam uicisse, uirtutis est, sic tamen ut & uirtus ista de dono dei ueniat, licet se in membris hominibus ostendat. B. Pudicitia, fratres, antiqua præcepta sunt. Quare antiqua dico: quia cum ipsis hominibus instituta sunt. Nam & ideo uir suus feminae est, ut præter eundem alterum nesciat, & ideo uiro reddita est mulier, ut subiecto quod fuerat ei proprium, nihil requirat alienum. Sic & duo, inquit, erunt in carne una, ut in unum redeat, quod unum fuerat, ne separatio sine reditu occasionem præstet alterius. Inde & Ephr. 5. Apostolus: Caput mulieris pronuntiabit uirum, ut coniunctione duorum pudicitiam probaret. Nā ut alterius caput membris aptum nō potest esse ita, & alieno capiti membra non sua, caput enim suis conuenit membris, & membra capiti suo utraque naturali fibula in concordia mutua cohaerent, ne oriens discordia, de diuisione membrorum pactum diuini foederis rumperetur. Addit tamen & dicit: Quoniam qui uxorem suam diligit, seipsum diligit. Nemo enim carnem suam odio habet, sed nutrit & fouit eam, sicut & CHRISTVS ecclesiam. Charitatis cū pudicitia ex hoc magna præscriptio, si uxores diligendae sunt à uiris suis, sicut & CHRISTVS dilexit ecclesiam, & ita uxores maritos debent diligere ut ecclesia Christum. Hanc sententiam CHRISTVS quando uxorem dimitti non nisi ob adulterium dixit, interrogatus tantum honorem pudicitiae dedit. Hinc nata est illa sententia: Adulteras non sinetis uiuere. hinc & Apostolus dicit: Hæc est uoluntas dei, ut abstinatis uos à fornicatione. hinc & illud dicit: Membra

1. Thess. 4. CHRISTI, membris meretricis non esse iungenda. Hinc traditur satanae in interitum carnis, qui proculcato iure pudicitiae, uitia carnis exercet. Hinc merito regnum cælorum non tenent adulteri: hinc est, omne peccatum extra corpus esse, solum adulterum peccare in suum corpus: hinc cæteri præceptorum autoritates, quas nunc recolere omnes, non est necesse, apud uos præsertim

praesertim qui illas nostis frequenter & facitis, quæ licet descripta non sint, queruli tamen de his non potestis esse. Adulter enim non habet excusationem, aut habere potuit, quia ducere licebat uxorem. Sed sicut matronis iura praescripta sunt, quæ ita sunt nexæ, ut diuelli inde non possint, uirginitas uero & continentia extra ius omne sunt, nihil ad uirginitatem de matrimonio uero & continentia pertinet, altitudine sua transcendit omnes, si ulla praua hominum leges ausa supergredi conantur. Virginitas æquat se angelis, si uero exquiramus etiam excedit, dum in carne luctata, uictoriam & contra naturam refert, quam non habent angeli. Virginitas quid aliud est quam futuræ uitæ gloriosa meditatio: uirginitas neutri sexus est: uirginitas est perseverans infantia: uirginitas est uoluptatum triumphus: uirginitas filios non habet, sed quod plus est, filiorum contemptum habet, non habet fecunditatem, sed non habet orbitatem: felix quod est extra partus dolorem, felicius autem quod est extra funerum filiorum calamitatem. Virginitas quid aliud est quam soluta libertas, maritum non habet dominum: uirginitas affectionibus omnibus soluta est. Non matrimonij est dicata, non seculo, non liberis. Persecutionem non potest timere, dum illam de securitate potest prouocare. Sed quia pudicitia nobis breuiter sunt exposita præcepta, iam pudicitia ponamus exemplum. Plus enim proficitur cum in rem præsentem uenitur, nec de uirtute dubitatur, quando quod præcipitur, exemplis etiam sanatur. Exemplum pudicitia à Ioseph coepit. Adolescens Hebraeus generosus de patre, generosior de innocentia, ob inuidiam reuelationum distractus à fratribus Ismahelitis, in domum deuenerat hominis Aegyptij, obsequio & innocentia & tota seruitutis fide, facilem & beneuolum in se animum sui prouocauerat domini, cuius faciem tam sermo liberalis, quam ætas omnibus commendauerat. Sed ista generositas ab uxore domini aliter quam decebat accepta est, in domus partus secreta, & sine arbitris allata, & facinorosis accommodata putauit se pudicitiam adolescentis incontinens mulieris impudicitia nunc promissis, nunc minis posse superari. Et cum retentus est uestibus, eo quod moliretur fugam, propter tanti facinoris audaciam, ipsas uestes relinquens, & corporis nudi sinceritatem habiturus innocentia testem: ad crimen impudicitia suæ impudens mulier adijcere non dubitauit calumniam, & cæteris & marito squalida & feruēs, spreto desiderio suo, conquesta est dolore simulato, quod Hebraeus adolescens uim sibi molitus fuisset inferre, quam ipsa conata fuerat irrogare. Maritalis ardor rerum inscius, & uxoris accusatione grauiter inflammatus incenditur. Pudicus uero iuuenis, quia delicto conscientiam non miscuit, inimum carceris truditur. Sed sola non est in carcere pudicitia, nam est cum Ioseph deus, & nocentes dantur in manu eius, quia innocens fuerat. Somniorum præterea obscura dissoluit, quia spiritus in tentatione uigilabat, & per

Gene. 39.

X 3 dominum

dominum liberatur à uinculis. Qui in domo minore cum periculo fuerat, regiae domus sine periculo dominus effectus est, generositati suae redditus fructum pudicitiae & innocentiae, deo iudice, à quo meruerat, accepit. Sed nō minus ex parte diuersa, aliud nobis pudicitiae simile, de continentia foeminarum exoritur exemplum. Fuit, ut legimus, Susanna filia Helciae, uxor Ioachim pulcherrima, pulchrior moribus. Hanc nullum ad decorem commendabat species, simplex enim erat. Excoluerat pudicitia, & cum pudicitia sola natura. In hanc ex senioribus dyo coeperant deperire, nihil memores, nec diuini timoris, sed nec suae annis iam marcescentis aetatis, ita illos in flagrantia transactae iuuentutis incendia, rediuiuae libidinis flamma reuocabat. Pudicitia latrones amorem profitentur, sed oderant. Resistēti minantur calumnias, adulteri se dicunt accusatores, uoto adulteri. Inter duos libidinis scopulos auxilium de domino petebat, quia uiribus corporis repugnare non ualebat. Et exaudiuit de caelo damantem ad se pudicitiam dominus, & cum iniquitate oppressa duceretur ad poenam, uidit inimicorum liberata uindictam. Bis uictrix, & in periculo suo, tam funeste totiens concepta & libidinem euasit & mortem. Infinitum erit si exempla prosequar plura, his duobus contentus sum, praesertim cum omnibus sit uiribus per ista pudicitia defensata. Non illos emollire potuit in uita generosi sanguinis memoria, quae in quosdam licentia lasciuiae est ministra, non decor corporis & apte positorum figura membrorum, quae suggerit plerumque quasi flos quaedam, properans uelociter transire aetatis porrectae uoluptatis occasione pascatur, non anni primi uirentis, sed maioris aetatis, cum rudis adhuc sanguis aestuans, naturae flammam accendat, & in medullis uersata caeca incendia ad remedium, uerum etiam per periculum pudoris itura non ulla latebrarum, & sine ullo conscio, quae tuta quibusdam putatur occasio, quae maxima uis est admittendi sceleris cum deliberationibus occurrit impunitas. Non posita necessitas de autoritate iubentium, & in temeritate participum atque sociorum, quo genere franguntur etiam saepe recta consilia. Non praemia ipsa & bonitas, non accusationes, non minae, nō poenae, non mors, nihil tam saeuum, tam durum, tam triste, quam cecidisse de alto pudicitiae gradū. Digni tāto iudicis diuini praemio quorū alter regio penē throno illustraretur, altera cōcordia mariti dotata inimicorum mortibus redderetur. Haec sunt & his similia semper nobis ante oculos exempla ponenda, his paria diebus noctibusque meditanda. D. Nihil animum fidelem sic delectat, quā integrā, immaculatā pudoris conscientia. Voluptatē uicisse, uoluptas est maxima, nec ulla maior est uictoria quā ea quae cupiditatibus refertur. Qui hostem uicit, fortior fuit de altero: qui libidinem repressit, seipso fortior fuit: qui inimicum prostrauit, externum hostem percussit: qui cupiditatem depresso, hostem domesticum superauit.

uit. Malum omne facilius uincitur quàm uoluptas, quia illud quicquid est, horridum est, hoc blandum est. Nihil tam difficile opprimitur, quàm quod per illud armatur. Qui cupiditates tollit, & metus sustulit, nam ex cupiditatibus metus ueniunt: qui cupiditates uincit de peccato triumphat: qui cupiditates uincit, malum generis humani sub pedibus suis iacere ostendit: qui cupiditates uicit, pacem sibi perpetuam dedit: qui cupiditates uicit, libertatem sibi, quod est etiam ingenuis difficillimum, reddidit. Meditanda ergo à nobis fratres, ut res docent, semper pudicitia, quo facilius sit, nullis artibus constat. Quæ enim illa cōsummata uoluntas, quæ nisi impediretur longè est, sed nostra est, ita non est acquirenda, sed fouenda quæ nostra est. Quid est enim aliud pudicitia quàm mens honesta ad custodiam corporis data, ut sexibus redditus pudor seu ueritate signatus, fidem honoris de in corrupta sobole seruaret. Pudicitia autem fratres competunt & cogniti sunt imprimis diuinus pudor & præceptorum sancta meditatio, & animus per pensus ad fidem, & mens attonita ad sacram religionem: deinde uidere, ne quid in se ultra modum sculptum, ultra honestatem productum, ne quid proditum, ne quid arte fucatum, ne quid ad irritandos aut redintegrandos dolos lenocinantium. Non est pudica quæ affectat animum alterius mouere, etiam salua corporis castitate. Longè absint quibus pulchritudo non ornatur, sed prostituitur. Nam sollicitudo de pulchritudine, & malæ mentis indicium & deformitatis est. Sit natura corporis libera, nec diuinis operibus inferatur uis. Semper est misera, quæ sibi non placet qualis est. Quid capillorum mutatur color? Quid oculorum extremitates suffocantur? quid facies actibus in diuersam formam conuertitur? quid postremo speculum cōsulitur, nisi quia nec ipsa sit timeretur? Cultus etiam mulieris pudicæ, pudicus sit, ad ultimū fidelis nec in coloribus nouerit. Vestibus aurum intexere, quasi precio est uestes corrumpere. Quid inter fila staminum delicata rigida faciunt metalla? non ut fluentes humeros premant, & luxuriam feliciter se animi iactantis ostendant? Quid cum ceruices peregrinis lapidibus urgentur, & absconduntur? quorum precia etiam sine artibus calendarum cuiusuis exceduntur? Non ornatur mulier, sed uitia ostenduntur. Quid cum digiti tali auro onerati, nec intrare possunt, nec egredi? utrū usus exposcitur, an patrimoniorū inanis pompa monstrat? Mirū negociū, mulieres ad omnia delicatæ, ad uitiorū sarcinas fortiores sunt uiris. Sed ut repetam quæ cœperam, colenda semper pudicitia uiris & fœminis, omni custodia seruanda est intra limites suos. Cito natura corporis periclitatur in corpore, dum rapit illā secū caro, quæ semper in lapsu est. Sub prætextu quippe naturæ quæ homines semper urget ad effectus, quibus ruinæ collapsi generis resarciuntur, blâdimento uoluptatis fallentes, non ducit ad conscientiam legitimæ coniunctionis sobolē, sed iactat in crimen. Ergo contra has carnis insidias, quibus se dia-

solus & socium miseriae & ducem oblectandum est omni genere uirtutis. Assumant secundum Apostolum CHRISTI opera, & a consortio carnis quantum potest animus colligatur, separetur consensus a corpore, uicia semper castigentur ut odiantur. Ante oculos obseruetur, deformis esse atque deiectus peccati pudor. Pœnitentia ipsa cum luctibus suis commissorum criminum inhonesta cōtestatio est. Nihil consideretur curiose in alienis uultibus, sermo & breuis sit, & sobrius risus, signum est enim animi facilis & remissi, nam contactus recedat etiam honestus, nihil corpori liceat, ubi uitandum est corporis uitium. Cogitetur quam honestum sit uicisse dedecus, quam inhonestum uictum esse dedecore. Dicendum etiam, quod adulterium uoluptas non est, sed mutua contumelia, nec delectari potest, quod & animam interficiat & pudorem. Coerceat animus stimulos carnis, refrenet impetum corporis. Accepit enim hanc potestatem, ut illi ad imperium eius membra seruirent, & quasi legitimus ac perfectus auriga, ultra concessas corporis metas extollentes se carnis impetus, celestium præceptorum habenis reflectat, ne ultra terminos suos currus iste corporis raptus in periculum suum secum & ipsum rapiat aurigam. Sed inter hæc imò ante hæc contra turbas & uicia omnia de diuinis castris auxilium petendum est, solus enim potes est deus, qui homines dignatus est facere, & plena hominibus auxilia præstare. Ego pauca dictaui, quoniam non est propositum uolumen scribere, sed allocutionem transmittere. Vos scripturas aspiciite, exēpla uobis de ipsis præceptis huius rei maiora conquirite. Fratres charissimi bene ualete.

F I N I S.

AD NOVATIANVM

HAERETICVM QVOD LAPSI SPES VENIAE

NON EST DENEGANDA:

Cogitati mihi & intolerabiliter animo aestuanti quid nam agere deberem de miserandis fratribus, qui uulnerati non propria uoluntate, sed diaboli sauietis irruptione, adhuc usque, hoc est, per longam temporum seriem agentes, poenas darēt. Ecce ab aduerso obortus est alius hostis & ipsius paternae pietatis aduersarius haereticus Nouatianus, qui non tantum ut in euangelio significatum est, sicut sacerdos uel Leuites iacere uulneratum præteriret, sed ingeniosa ac noua crudelitate sauciatum potius occideret adimendo spem salutis, denegando misericordiam patris, respuendo

endo poenitentiam fratris. Mirum quot acerba, quot aspera, quot peruersa sunt. Sed facilius quis in alieno oculo festucam prospicit, quàm in suo trabem. Nos autem fratres dilectissimi, non moueat, aut turbet hæretici isti / us perfidi abrupta demetia, qui cum in tam ingenti dissensionis & schismatis crimine constitutus, & ab ecclesia separatus sit, sacrilega temeritate nō dubitet in nos sua crimina retorquere. Cum sit enim à semetipso nunc factus immundus, sordibus sacrilegis inquinatus, hoc nunc nos esse contendit. Et cum scriptum sit, canes foris remansuros, & Apostolus hos eosdem canes docuerit esse uitandos, sicut legimus, ait enim: Videte canes, uidete malos *Philipp. 3.* operarios: rabiem suam nō cessat latratibus excitare luporum more, tenebrosam caliginem optare, qua facile possit, ferina sua crudelitate, oues à pastore direptas, spelūca renebrosa laniare, aurum certe se suosque quos colligit, esse pronunciat. Nec nos dubitamus desertores ecclesiæ apostatas factos, in aurum nunc facile potuisse conuerti, sed illud aurum in quo prima delicta populi Israël denotata sunt. Cæterum uasa aurea & argentea quæ ab Aegyptiis excussa sunt, in dominica potestate, id est, Christi ecclesia, perseuerant, in qua si perseuerasses Nouatiane, uas forsitan & preciosum fuisses, sed nunc te in paleas & in stipulam conuersum, nec intelligis, nec plangis. Quid igitur uanis rebus extolleris? damna potius quàm lucra cōsequeris. Quid te ex quo pauperior factus es, diuitem credis? Audi in Apocalypsi dominicam uocem iustis obiurgationibus increpantem: Dicis, inquit, *Apoca. 3.* diues sum, & ditatus sum, & nullius rei egeo, & nescis quoniam tu es miser, & miserabilis, & cæcus, & pauper, & nudus. Has opes, has diuitias paupertatis pro certo possidere se credat, quisquis CHRISTI ecclesia derelicta, ratione caeca apud temerarios illos schismaticum duces, & dissensionis autores conuerti non trepidat, quos Ioannes antichristos appellat, quos euangelista paleis simulat, quos dominus CHRISTVS fures & latrones designat, sicut ipse in euangelio declarat dicens: Quia qui non introiit per ostium in ouile ouium, sed descendit per alteram partem, ille fur & latro est. Item in eodem quoque ait: Omnes qui uenerunt fures sūt & latrones. Qui isti sunt non desertores fidei, & transgressores ecclesiæ dei, qui contra ordinem dei nituntur? quos merito spiritus sanctus per prophetam increpat dicens: Fecistis consilium non per me, & cogitationem nō per spiritum meum, adiungere peccata super peccata. Quid ad ista respondeant peruersissimi Nouatiani, uel nunc in felicissimi pauci, qui ad tantam demerentiam proruperunt, ut nec deo, nec homini reuerentiam habuerint? Illic impudenter & sine ulla ordinationis lege episcopatus appetitur, hic aut proprijs sedib⁹, & cathedræ sibi traditæ, à deo renūciatur illic ueritas, aspernatur me, ut sacrificet mihi, nec offerunt oblationes sanctas filiorū Israël, nec accedunt offerre sancta sanctorū, sed accipiēs ignominiam suam in errore, quo errauerunt

*Ioan. 10.**Ibidem.**Esa. 30.*

errauerunt: satis sit paucis probasse quid nam sint. B. Audite igitur Novatiani, apud quos scripturae coelestes leguntur potius quam intelliguntur, parum & si non interpolant. Sunt enim uestrae praedusae aures, & corda caecata, qui nullum de spiritualibus ac salutaribus monitis lumen admittitis. Sicut Esaias ait: Excacati sunt serui dei, & merito excacati, quia voluntas schismaticorum non est in lege, quae lex unam vobis & singularem designat ecclesiam, in illa scilicet quae sub Noë ante diluvium dei providentia fabricata est arca, in qua non tantum munda animalia, sed & immunda, ut tibi cito respondeatur Novatiane, inuenimus esse reclusa. Quae arca cum his quae secum fuerant liberata est, in qua & cetera quae in ea inuenta non sunt, diluvio perierunt. Ex illa igitur arca remittuntur duae aves, corax & columba. Qui corax vere hominum impundorum, & in tenebris perpetuis futurorum per seculi latam viam, & immunda uescentium apostatarum futurorum, & ad ecclesiam se ultra non uertentium, figuram portabat, quem sicut legentes inuenimus emissum, & non amplius reuersum. Huic ergo aui, id est, immundo spiritui, qui quique fuerint similes inuenti, ad ecclesiam amplius reuerti non poterunt, qui & si uoluerint, dominus prohibebit, qui Moyses si praecepit dicens: Omne uarium & immundum eijce foras extra castra. *Leui. 7.* Columba autem emissam in continenti significatur reuersam, eo quod requiem non haberet pedibus suis, quam Noë recepit in arcam, & post septimum diem iterato emissam, recepit eam portantem suo ore oliuae folium. Et ego quidem fratres dilectissimi, non temere ista cogitans, nec humana sapientia conspirans, sed ut coelestis domini dignatione necessarie, & pertinentiter mentibus nostris concipere permittitur, dico illam, id est, colubam duplicem nobis per semetipsam significare figuram: primam quidem & principalem, suam, hoc est, spiritualem, olim, id est, ab initio diuinae amministrationis insistit, & sacramentum baptismatis, quod in salutem generis humani prouisum, & soli ecclesiae coelesti ratione celebrare, per os suum praestendit. Ter enim emissam ex arca, uolitans per aërem super aquam, significabat iam tunc ecclesiae nostrae sacramenta. Vnde & dominus CHRISTVS Petro, sed & ceteris discipulis suis mandat dicens: Eunte euangelizate gentibus, baptizantes eos in nomine patris & filii & spiritus sancti, hoc est, ut ternitas illa quae sub Noë per columbam figuraliter operata est, haec nunc in ecclesia per nos spiritualiter operetur. Sumamus iam nunc & secundam personam columbae ex arca emissae, diluuii scilicet tempore, quando omnes abyssi proruperunt, quando cataractae coeli patefactae sunt super terram propter facinora hominum, quae cotidie exercebant coram domino, sicut Moyses dixit: Et uidit dominus deus reducere nequitias hominum super terram, & quod omnes in malum recordarentur à principio dierum suorum, & dixit: Perdam hominem quem feci à facie terrae ab homi-

ab homine usq; ad pecus, & à reptili usque ad uolatilia cœli. Emitteretur ergo tempore cataclysmi columba ex arca, aquis uiolenter toto orbe terrarum infestantibus. Illa arca figuram ecclesiæ, sicut superius diximus, portabat, quæ uerberabatur hinc atq; inde aquis insurgentibus tantum. Cataclysmus ergo ille, qui sub Noë factus est, figuram persecutionis, quæ per totum orbem nunc nuper supereffusa est, ostendit. Aquis autem diruptis, cataractis undique conuenientibus & excrecentibus, significabatur gentes, quæ ad uastandam ecclesiam excreuerunt. Sicut Apocalypsis docet dicens: Aquæ quas uidisti populi sunt, & gētes, & regna: columba autem quæ pedibus suis requiem habere non poterat, lapsum imaginem portabat, qui immemores diuinarum prædicationum, uel simpliciter ignorantes, uel audacter dissimulantes ceciderunt. Quorum dominus ruinam in euangelio futuram his uerbis significauerat dicens: Qui audit uerba mea, & non facit ea, similabo eum uiro stulto, qui ædificauit domum suam super arenam, uenerunt tempestates, & impegerunt in domum illam, & cecidit, & facta est ruina eius magna. Et ne temere comparasse uideamur, columbam illam lapsum imaginem portare, propheta ciuitatem ut columbam, hoc est, lapsum per sonam increpat dicens: Columba non exaudit uocem: id est, præclara & redempta ciuitas non recipit doctrinam, & in dominum fidens non fuit. Quod autem requiem pedibus columba illa, sicut superius diximus, inuenire non poterat, hoc significabat uestigia negantium, hoc est, sacrificatorum lubrici ueneno serpentis sauciata in lapsum conuersa, qui ulterius non possent super aspidem & basiliscum conscendere & draconem & leonem calcare. Quam potestatem tradidit dominus discipulis suis, sicut in euangelio ait: Ecce do uobis potestatem calcandi super omnem potestatem inimici & super serpentes & scorpiones, & non nocebunt uos. Istis ergo tot & tantis malignis spiritibus infestantibus, & in lapsum necem insurgentibus, prouisa est uulneratis salutis uia, ut quibuscumq; uiribus possent toto se corpore protrahere, castris suis recipere, quibus recepti medelis spiritalibus uulnera sua curare. Recepta igitur colūba, paucis etiā diebus interiectis, iterato emittitur ex arca, quæ reuersa, non tantum firma uestigia, sed & insignia suæ pacis atq; uictoriæ, per illa oleæ folia, quæ suo ore portabat, ostendit. Duplex erga illa emissio, duplicem nobis persecutionis retentionem ostendit: prima in qua, qui lapsi sunt uicti ceciderunt: secunda in qua hi qui ceciderunt uictores extiterunt. Nulli enim nostrum dubium uel incertum est fratres dilectissimi, illos quæ prima acie, id est, Deciana persecutione uulnerati fuerunt, hos postea, id est, secundo prælio ita fortiter perseuerasse, ut contemnentes edicta secularium principum, hoc inuictum haberent, quod & meruerunt exemplo boni pastoris, animam suam tradere, & sanguinem fundere, nec ullam insanientis tyranni seuitiam recusare. C. Ecce quam gloriosos, quam domino

Apocal. 17.

Matth. 7.

Sopho. 3.

Luc. 10.

domino charos, schismatici ista ligna, scenum, stipulam appellare nō dubi-
 tant, quorum pares, hoc est, in eodem crimine lapsos seu adhuc usq; consti-
 tutos, nec ad poenitentia admittendos esse praesumunt, ex illa domini pro-
 nuntiatione qua ait: Qui me negauerit coram hominibus, negabo eum co-
 ram patre meo qui in coelis est. Proh dolor quid contra dominica praecepta
 contendunt, ut ea quae CHRISTVS in iudicii sui tempore sit acturus, haec nūc
 stirps Nouatiani, patris sui exemplum diaboli secuta, nunc exercere con-
 tur? dicente scriptura: Mihi vindictam & ego retribuam dicit dominus: Re-
 spondebimus eis ad istam pronuntiationem domini, quam male intelligat,
 & male sibi interpretentur. Quod enim ait: Qui me negauerit coram homi-
 nibus, & ego negabo eū coram patre meo qui est in coelis: utiq; futuri tem-
 poris significatio est, quo tempore incipiet dominus secreta hominum iu-
 dicare. Quo tempore tribunali CHRISTI omnes nos oportet astare, quo tē-
 pore multi incipiet dicere: Domine, domine, nōne in tuo nomine prophe-
 tauimus, & in nomine tuo daemōnia exclusimus, & in tuo nomine uirtutes
 multas fecimus? Et tamen audient uocem domini dicentis: Discedite a me
 omnes qui operati estis iniquitatem, nō noui uos: ibi adimplebitur quod
 ait: Negabo & ego illos. Quos autē maxime negabit dominus Christus?
 nisi uos omnes haereticos, & schismaticos, & nominis sui alienos? Qui em̄
 aliquando Christiani, nunc Nouatiani, iam non Christiani, primam fi-
 dem uestram perfidia posteriore per nominis mutastis uelut, nunc pro-
 positione uestrae respōdeatis. Legite & docete, quem dominus de his qui
 se dereliquerant uel negauerant, cum adhuc ipse hic esset, negauit: atqui &
 ceteris qui secū remāserant de discipulis ait: Nunquid & uos uultis abire?
 Petrum etiam quem negaturum ante praedixerat, cū negasset, ipse nō ne-
 gavit, sed sustinuit, & amare illam suam negationem flentem ipse postmo-
 dū lenit. Quae nam est tua Nouatiane dementia, ut illa, quae ad exitiū salu-
 tis pertineant, tantū legas, & quae ad misericordiam, praetereas? clamāte scri-
 ptura & dicente: Cōuertimini ad me in toto corde uestro, in ieiunio, & plo-
 ratione & planctu, & scindite corda uestra, & non uestimenta, & conuer-
 titur ad dominum deum uestrum, quoniam misericors est, & miserator, &
 multae miserationis. Ideo quia multae miserationis est dominus, audiuius:
 audiamus quid per Dauid contestatur spiritus sanctus: Si dereliquerint fi-
 lij eius legē meā, & in mandatis meis nō ambulauerint, & si iustificationes
 meas prophanauerint, & praecepta mea non custodierint, uisitabo in uirga
 facinora eorum, & in flagellis delicta eorum, misericordiam autem meam
 non dispergam ab eis. His similia & per Ezechielem legimus dixisse domi-
 num: Fili hominis domus Israël habitauit super terram suam, & coinqui-
 nauerūt facinoribus suis. Sicut mulieris mēstruatae facta est immūdia eo-
 rum ante faciē meam, effudi iram meā super eos, & disseminaui eos inter
 gentes

gentes, & secundum peccata eorum iudicaui eos, quia coinquinauerunt sanctum nomen meum, & quia dictum est de his: Hic est populus domini, pe- Ezech. 36.
 perci eis propter nomen sanctum meum, quod spreuit domus Israel inter gentes. & coniungens ait. Propterea dic populo Israel: Hæc dicit dominus: Nō uobis parco domus Israel, sed propter nomen sanctum meum parcam, quod coinquinastis inter gentes: & scietis quia ego dominus, cū sanctificatus fuero in uobis. Item dominus ad eundem: Fili hominis dic populo Israel. Quare locuti estis, dicentes, erroribus nostris tabescimus, & quomodo salui esse poterimus? dic eis: Viuo ego dicit dominus: quia nō desidero mortem peccatoris, sed desidero ut auertat peccator à uia sua pessima & uiuat. Redite ergo à uia uestra pessima. Quid morti uos traditis domus Israel? Sic per Esaiam prophetam: Non in æternum indignabor uobis, neque semper non defendam uos. Et quoniam Hieremias propheta in persona populi peccatoris deprecatur dominum dicens: Emenda nos domine, sed in iudicio, & non in ira, ne paucos facias nos. Adiecit & dicit Esaias: Propter peccatum modice contristauit eum, & percussit eum, & auerti faciem meam ab eo, & contristatus est, & abiit tristis in uis suis: & quia operatur, adiecit & dixit: Vias eius uidi & curaui eum, & dedi ei exhortationem, ueram pacem super pacem, penitentibus, deprecantibus, & operantibus restitui posse: quod male perierunt, quodque à CHRISTO declinauerint: denique hoc in euangelio comprobatur, Ezech. 33.
 ubi illa mulier peccatrix describitur, quæ uenit ad domum cuiusdam Pharisæi, ubi erat dominus uocatus cū discipulis, portans uas unguenti, quæ stetit ad pedes domini, & lachrymis suis lauit pedes domini, & capillis exterxit, osculis infixis, ut excitaretur ille Pharisæus, & diceret: Hic si esset propheta, sciret quæ, & qualis esset ista mulier, quæ eum tangit, quia peccatrix est. Unde in continenti dominus peccatorum remissor, & penitentium receptor ait: Simon habeo tibi aliquid dicere: at ille respondit dicens: Magister dic & dominus: Duo debitores erant cuidam sceneratori, unus qui debebat denarios quingentos, & alius quinquaginta, & cum non haberent unde soluerent, ambobus donauit. Et interrogauit quis illorum plus diligeret. Et respondit Simon: Vtique ille cui plus donauit. & adiecit dicens: Vides istam mulierem? Intraui in domum tuam, osculum mihi non dedisti, hæc autem non cessauit osculando pedes meos: pedes meos non lauisti, hæc autem lachrymis suis lauit, & capillis exterxit: oleo pedes meos non unxisti, hæc autem unxit: propter quod dico tibi Simon, quia remittuntur illi peccata eius. Ecce dominus utrisque debitoribus larga sua pietate debitum concedit: Ecce mulierem peccatricem penitentem, flentem, deprecantem, & remissam peccatorum accipientem. D. Erubescite iam nunc si fieri potest Nouatiane, desine argumentis tuis impijs incautos decipere, desine unius capituli præscriptione terrere. Legimus & adoramus, nec prætermittimus cœlestem domini sententiam, Ezech. 33.
Hierem. 29.
Esai. 42.
Esai. 57.
Lu. 7.

Y qua

qua ait negaturum se negantem: nunquid & poenitentē? Et quid ego tam diu de miserationibus probare singula gestiam? quandoquidem Niniuitis Allophylis, & longe à lege hominibus cōstitutis, propter ciuitatis suae annunciatam euerfionē deprecantibus misericordia dei non dedignatur? Ipsi illi Pharaoni sacrilega temeritate repugnantī, cū quondam cōlestibus plagis uerberaretur, & cōuersus Moyse dixisset: Orate p me ad dominū, quia peccaui, incontinenti ab eo suspendebatur ira dei. Et tu iam Nonatiane iudicas, & nullam spem pacis ac misericordiae habere lapsos praedicas, nec increpanti te Apostolo aurem accōmodās dicendi: Tu quis es qui iudicas seruū alienum? domino suo stat aut cadit. Stabit autē, potens est deus stabiliere eum. Vnde pertinenter & necessarie ex persona eorūdem lapsorum increpat uos spiritus sanctus, dū dicit: Noli gratulari amica mea mihi, quoniā si cecidi & exurgam, & si in tenebris ambulauero, dominus lumen est mihi. Irā domini tolerabo, quoniā peccaui illi usq; dum iustificet causam meā, & faciat iudiciū & iusticiam & producat me ad lucem. Videbo iusticiam illius, & uidebit me inimica mea, & cooperiet se confusione. Oro, nō legisti? nolite gloriari, & nolite loqui excelsa, & ne exeat maliloquētia ex ore uestro, quoniā erigit à terra pauperem, & à sterquilinio inopem, & sedere eum facit cū potentibus populi. Nō legisti: tu q stas, uide ne cadas? Nō legisti, qā dñs supbis resistit, humilibus aut dat gratiā? Non legisti, qui se exaltat humiliabit? Nō legisti, quia deus perdit memoriā superbōr, & nō relinquit memoriā humiliū? Non legisti, quia quo iudicio quis iudicauerit, eum iudicari necesse est? Nō legisti, quia qui odit fratrem suū, in tenebris est, & in tenebris ambulat, & nō scit quo eat, quia tenebrae excācarūt oculos eius? Vnde igit & tam sceleratus, & tam perditus, tā discordiae furore uesanus extiterit iste Nouatianus, inuenire non possum, qui semper in domo una, id est CHRISTI ecclesia, proximorū delicta ut propria fleuerit, onera fratrū, sicut Apostolus hortat, sustinuerit, lubricos in fide cōlesti allocutiōe corroborauerit. At nūc ex quo caninam illā hāresim, quae nō nisi tantū occidere gestit exercere coepit, nec sibi nouissime parcat. Cāterū si legisset, quia iustitia iusti non liberabit eū in die qua errauerit, & iniquitas impij non nocebit eū, ex qua die cōuersus fuerit, iam olim in cinere poeniteret, ille q semp poenitētibz aduersatur, qui in ruina facilius aedificatorū stantiū operat, q̄ instructione iacentium ruinarū, qui multos ex fratribus nostris miserrimos falsis suis aduersationibus perterritos, iterū fecit ethnicos, dicendo quod poenitentia lapsorū sit uana, nec possit eis proficere ad salutem, clamāte scriptura, & dicente: Memento unde excideris & age poenitentiam, si quo minus, ueniā tibi, nisi poenitentiam ageres. Et quidem ad septem ecclesias scribens, singulis sua quoq; facinora, & delicta ingerēs poenitemini dicebat: quibus nisi illis scilicet, quos precio magno sui sanguinis redemerat? O te impium scelestumq; haereticē

Nouatiane

Ione. 3.

Exo. 8.

Rom. 4. 14.

1. Corin. 10.

Iacobi. 4.

Lu. 18.

Psal. 9.

Matth. 7.

1. Ioan. 2.

Nouatiane, qui post tot & tanta in ecclesia, à quibusdam retro uoluntaria
 commissa crimina, quæ & tu ipse in domo dei priusq; apostata esses, cogno
 ueras, & hæc posse aboleri de memoria succedente bono, utiq; docueras, se- Ezech. 18.
 cundum fidem scripturæ, dicentis: Quia si conuersus fuerit facinorosus ab
 omnibus facinoribus suis quæ cõmisit, & iusticiam fecerit, uita æterna uiuet,
 & non morietur in facinore suo. Delicta enim quæ commisit abolebuntur
 de memoria succedentibus bonis factis. Tu hodie retractas, an debeant la-
 psorum curari uulnera, qui nudati à diabolo ceciderunt uiolentia aquæ, quæ
 suo ore serpens emisit post mulierem. Sed quid dicam, ait Apostolus: Lau 1. Cor. 11.
 do uos, in hoc non laudo, quia non in melius, sed in peius uenistis. Vbi em̃
 sunt æmulationes & dissensiones in uobis, nõne carnales estis, & secundum
 hominem ambulatis? Nec nos quidem mirari oportet, cur iste Nouatia-
 nus tam nephanda, tam grauiã in persona lapsorum exercere nunc audeat,
 quandoquidẽ habemus exempla præuagationis huius præcedentia. Saul
 ille bonus, præter cætera, postea liuore eueritur, & contra David omnia ad
 uersa, & inimica agere molitur. Iudas ille inter apostolos electus, qui semper
 in domo dei unanimis & fidelis, ipse postmodum deum tradidit. E. Præ
 dixerat quidem & dominus multos esse uenturos sub pellibus ouium, ra- Matth. 7.
 paces lupos. Qui sunt isti rapaces lupi, nisi sensu subdolo cõspirantes ad in-
 festandum gregem CHRISTI? sicut legimus ad Zachariam positum: Ecce Zach. 11.
 ego suscito pastorem in terra, qui quod aduersum est, non uisitabit, & car-
 nes electorum māducabit, & talos illorũ torquebit. Similiter & per Ezechie Ezech. 34.
 lem increpat huiusmodi pastores, scilicet prædones & laniones dicã, ut æsti-
 mauerat dicens: O pastores quare lac ebibitis, & coagulatum comeditis, &
 forte ad nihilum perduxistis, & infirmum non uisitastis, & claudicantẽ non
 curastis, & errantem non reuocastis, & remisistis populum meum errare in-
 ter spinas & tribulos? Propterea hæc dicit dominus: Ecce ego ueniã aduer-
 sus pastores, & exquiram oues meas, & repellam eos ut non pascant oues
 meas, & non erũt eis amplius oues meæ in deuorationem, & exquiram eas
 sicut pastor gregem suum in die qua fuerit caligo & nebula, sic exquirã oues
 meas, & exquiram eas in omni loco, quocunq; dispersi sunt, & quod perie-
 rat requiram, & quod errauerat reuocabo, & quod claudicauerat curabo, &
 quod infirmum est custodiam, & pascam oues meas cum iudicio. Quis ista
 loquitur? utiq; ille qui relictis nonagintanouẽ ouibus, quasiuit illam quæ Lu. 15.
 de suo errauerat grege, sicut David dicit: Erraui uelut ouis quæ perijt, quam Psalm. 118.
 inuentã CHRISTVS redit, humero suo portãs peccatricem delicatam, qui
 gaudens & exultans, uocatis amicis, & domesticis, ait: Congratulamini mi-
 hi, quoniã inuenta est ouis mea, quæ perierat. Dico, inquit, uobis, quia tale
 gaudium erit in cœlo super uno peccatore pœnitentiam agente. Et subiun-
 gens ait: Aut quæ mulier habens denarios decem, & cum perdiderit ex de-
 narijs

narijs unum, nonne accendet lucernam & tota die domum suam emundat:
 quærens donec inueniat. Et cum inuenerit conuocat amicas & uicinas, di-
 cens: Congratulamini mihi, quoniam inueni denarium quem perdideram.
 Dico uobis, quia gaudium erit in conspectu angelorum dei super uno pec-
 catore pœnitentiam agente. F. Econtrario autem non agentes facinorũ
 suorum pœnitentiam, quæ eos maneat, ex ipsius domini responso cogno-
 scant. **Lk. 13.** Legimus enim in euangelio: Quod quidam uenerũt de Galilæis ad
 dominum, annunciantes ei de eis, quorum sanguinem miscuit Pilatus cum
 sacrificijs ipsorum: quibus respondit de minus dicens: Putatis quia illi Ga-
 lilæi super ceteros Galilæos peccatores fuerant, quia passi sunt talia? non,
 Dico enim uobis, quia nisi pœnitentiam egeritis, omnes similiter peribitis.
 Aut illi decem & octo super quos cecidit turris in Siloa, putatis, quia debi-
 tores fuerunt morti super omnes homines, qui habitabant in Hierusalem?
 non. Dico uobis, inquit, quia nisi pœnitentiã egeritis, omnes similiter peri-
 bitis. Excitemus itaq; nos quantum possumus, fratres dilectissimi, & abru-
 pto inertiae & securitatis somno ad obseruanda domini praecepta uigilemus.
 Quæramus tota mēte quod perdidimus, ut inuenire possimus. Quia quæ-
 renti, ait scriptura, dabitur, & pulsanti aperitur. Mundemus domũ nostram
 mundicia spiritali, ut secreta quæq; abdita pectoris nostri, uero euangelij
 lumine radiata, dicant: Tibi soli deliqui, & nequissimum in cōspectu tuo fe-
 ci. Quia mors peccatorum mala, & apud inferos pœnitentia nulla, habentes
 in contēplatione maxime diem iudicij, & retributionis, & quod ab omni-
 bus nodis credendum, & firmiter est tenendum, quia acceptio personarum
 non est apud deum, cum praeceperit in Deuteronomio, non accipiendā per-
 sonam in iudicio: Non accipies, ait, personam, nec secundum minimum, nec
 secundum maximum iudicabis. His similia & per Ezechielem dixit: Omnes,
 inquit, animæ meæ sunt, sicut anima patris & anima filij. Anima quæ pecca-
 uerit ipsa morietur. Hic erit igitur à nobis uenerandus, hic tenendus, hic per
 plenam & dignam nostram confessionem propiciandus, qui habet potesta-
 tem, animam & corpus mittendi in gehennam ignis, sicut scriptum est: Ecce
 uenit cum multis milibus nunciorum suorum facere iudicium de omnibus,
 & perdere omnes impios, & arguere oēm carnē de omnibus uerbis impijs,
 quæ de deo locuti sunt peccatores. His similia & Daniel. Vidi, inquit, thro-
 num positum & uetustus dierũ sedebat super eum, & uestitus eius erat tã-
 c̃p nix, & capilli capitis eius tãc̃p lana alba, Thronus illius flāma ignis, rotæ
 illius ignis ardens, Flumen ignis prodibat ante eũ, milia milium seruiebant
 ei, & milia milium assistebant ei, ad iudicium sedit, & libri aperti sunt. Ioan-
 nes autē manifestius, & de die iudicij, & cōsummatione seculi declarat, dicēs:
 Et cū aperuisset, inquit, sigillum sextũ, ecce terramotus factus est magnus,
 & factus est sol niger, ut saccus cilicinus, & luna tota sanguinea facta est, &
 stellæ

stellæ ceciderunt in terram, quomodo ficus à uento magno agitata, mittit grossos suos, & cœlum recessit ut liber cum inuoluitur, & omnis mons, & insulæ de locis suis motæ sunt, & reges terræ, & maximi quique, & tribuni, & diuites, & fortes, & omnis seruus, & liber abscederunt se in speluncis petrarum, & in cauernis montium, dicentes montibus & petris, cadite super nos à conspectu patris sedētis super thronum, & ab ira agni, quoniā uenit dies interitionis, & quis poterit stare? Item in eadem Apocalypsi, hoc quoque Ioannes dicit sibi reuelatum: Vidi, inquit, thronum magnum, & candidum sedentem super eum, à cuius facie fugit cœlum & terra, & locus eorum inuentus non est, & uidi mortuos magnos & pupillos stantes ante conspectum throni domini, & libri aperti sunt, & alius similiter apertus est, qui est uita, & iudicati sunt singuli secundum ea quæ scripta erant in libro secundum opera ipsorum. Sed & Apostolus bonum consulens sic hortatur nos dicens: Nemo uos decipiat in uerbis, propterea enim uenit ira dei super filios contumaciæ, nolite esse participes eorum. Demus igitur totis uiribus fidei nostræ deo laudem, demus plenam confessionem, quandoquidē super poenitentia nostra gaudeant uirtutes cœlorum, gaudeant angeli omnes, gaudeat & CHRISTVS qui nos de nouo peccatis oneratis, delictis obrutis, plena & dementi moderatione cessare à facinore hortatur, dicens: Conuertite uos & redite ab impietatibus uestris, & non erunt uobis iniquitates uestræ ad poenā. Projicite a uobis omnes impietates uestras, quas fecistis aduersum me, & facite uobis cor nouum, & spiritum nouum. Et ut quid uos morti traditis domus Israël? Non enim desidero mortem peccatoris. Ego sum, ego sum qui deleo facinora tua, & commorabor te, tu autem in mente habe & iudicemur. Dic tu facinora tua prius, ut iustificeris. Dum patet fratres indulgentiæ aditus, deum plenius satisfactionibus deprecemur. Humiliemus nos, ut exaltari possimus. Acquiescamus diuinæ exhortationi, qua euadere liceat diem domini, & iram, dicit enim sic. Respice fili nationes hominum & scito. Quis sperauit in domino, & confusus est? permanfit in mandatis illius, & derelictus? aut inuocauit eum & despexit illum, quoniam pius & misericors dominus, & remittens in tempore tribulationis peccata omnibus inquirentibus se in ueritate. Ait ergo, dic tu facinora tua prius ut iustificeris. Præ manu sit nobis oratio illa exhomologeseos plena.

F I N I S.

Y 3 Oratio

ORATIO BEATI

CYPRIANI MARTYRIS.

*De his Oratio
nig. Sili. Cy.
pross. an. inquit
Bellarminus
nihil certi ha-
beret. nam neque
habet veterum
Testimonia. un-
de probem illas
esse Cyprianum
neque habeo
argumenta
unde probem
non esse. sunt
tamen Oratio-
nes graves
& doctae. et
S. Cyprianus
digna.*

Agios, hāgios, hāgios, sancte sanctorum, pater patrū no-
strorum, deus Abrahā, deus Isaac, deus Iacob, deus apo-
stolorum, deus prophetarum, deus uirginū, deus creden-
tium, deus & pater domini nostri Iesu CHRISTI filij tui,
te inuocamus supplices pariter & deprecamur, qui ex ore
altissimi procreatus es ante mundi dispositionē, & ex Ma-
riæ sanctæ uirginis utero per mysteriū aditus, orantibus nobis desiderium
animæ & integritatē cordis præstare dignare, ut lauacro salutari recreatum
pectus delictis carnalibus incolumē persistat. Petimus fide illibata, mēte in-
corrupta, deuotione robusta, operatione, seu dilectione continua, ut in eccle-
sia sancta tua nos florere permittas, quoniā tibi flectimus genua, & curua-
mus ceruices, cui angeli & archangeli, milia milium martyrium, chorus apo-
stolorum, & prophetarum gloria exultant, cui omnes aues cantant laudes,
linguæ confitentur cœlestium, terrestrium & infernorum. Tibi omnes aquæ
in cœlo sub cœlo confitentur, te insensibilia sentiunt, tu es solus, & præter te
nemo. Te quæsumus domine pater omnipotens, qui soli filio cōspectabilis
es, cui angeli & archangeli obtemperant, & tibi domine pater, te oramus, ut
tribuas nobis mentem, integram innocentiam, synceritatem deuotam, con-
scientiam sanctam, purā, sobriam, castam, contra omnes insidias seculi glo-
riosa fide degentem: contra diaboli minas, & carnales illecebras munitum
pectus concedas, nec uiolenti, & cruenti latalibus laqueis implicemur, ut si-
gnum salutis æternæ incolumē perferamus. Pelle à nobis omnem seculi illu-
uiem, omnemq; diaboli persuasionē. Laqueetur, cōcidat, & separetur à no-
bis, & amoueatur, sicut à Sara famula tua Asmodeus dāmonē nequissimus,
extinctus per angelum tuum sanctum Raphaël. Et sicut Tobię affuisti, ita
mihi adesse digneris. Et ut tribus pueris in camino, & Danieli misericordiā
præstitisti: sic circa nos famulos tuos facere digneris. Qui mortuos suscita-
sti, & cæcos illuminaisti, surdis auditum, mutis eloquia, claudis gressum, le-
prosis sanitatem dedisti, ita & da famulis tuis, qui te tota uirtute mentis cre-
dimus nātum, passum, uenturum iudicare uiuos & mortuos. Assiste nobis.
sicut

ORATIO B. CYPRIANI MARTYRIS.

511

sicut apostolis in uinculis, Tede in ignibus, Paulo in persecutionibus, Petro in fluctibus. Qui sedes super septem thronos ad dexterā patris, respice nos & libera nos de aeternae mortis interitu, unus in uno, pater in filio, filius in patre, spiritus sanctus, per quem, & cum quo est tibi sancta ecclesia honor, uirtus, claritas, maiestas, potestas, benedictio, immortalitas, & nūc & in aeternum, semper & in omnia secula seculorum. Amen.

ORATIO BEATI

CYPRIANI MARTYRIS QVAM SVB
DIE PASSIONIS SVAE DIXIT.

Domine sancte pater hagios deus, hāgie, & hāgie deus meus, quis enim maior te? tibi gratias & laudem gero deus Abraham, & deus Isaac, & deus Iacob, deus patrum nostrorum, deus apostolorum, & deus prophetarum & deus martyrum, qui fuisti ante mundi dispositionem, deus uiuorum, uenturus iudicare uiuos & mortuos, qui es deus uerax, qui sedes super Cherubin & Seraphin, & prospicis abyssos, qui uidet cuncta priusquam nascantur, qui habes potestatem & rursus restituere, qui habes potestatem de arido uiride facere. Tu omnium dominus dominator, libera me ab hoc seculo, & exaudi me orantem, sicut exaudisti filios Israel de terra Aegypti, & non tibi crediderunt, nec famulo tuo Moyse. Vae peccatis meis. Cum te leua ueris confringere terram, sub qua fissura petrarum me absconditurum sum, ab ante uirtutem tuam? Cui monti dicturus sum, cade super me, & cui colli, tege me ab ante metum domini, cum te lauaueris confringere terram? Rogo domine subueni mihi, noli secundum actum meum me iudicare, nihil enim in praeceptis tuis parui. Exaudi me orantem, sicut exaudisti Ionam, de uentre Ceti, sic exaudias me, & ericias me de morte ad uitam, sicut Niniuitae induerunt cinerem & cilicium, & poenitentiam egerunt. Exhomologesini facienti ante conspectum tuum pro uniuersis peccatis meis, qui es amator poenitentiae, miserere mei. Sed & Dauid dicit: Domine propter nomen tuum dele peccatum meum. Et ego deprecans maiestatem tuam, dele uniuersa peccata mea, & exaudi me orantem, sicut audisti tres pueros de camino ignis, Ananiam, Azariam, Misaelem, & misisti angelum tuum cum nymbo roris; & confusus est Nabuchodonosor praepositus regni, quoniam tu es rex regnantium

regnantium, & dominus dominantium, qui solus habes immortalitatem & lucem habitas inaccessibilem, quam nemo hominum uidet, nec uidere potest. Exaudi me orantem, sicut exaudisti Daniele de lacu leonum, & misisti Abakuk prophetam, & attulit ei prandium & dixit: Prande prandium, quod tibi misit deus. & dixit Daniel: Non relinquet dominus quærentes se. Exaudi me orantem, sicut exaudisti Tobiam & Saram, dum orarent in atrio domus suæ: tunc obtulit pro eis Raphaël angelus orationes eorum: sic & tu exaudias preces meas, & admittas ad aulam sanctam tuam orationes meas, & contingeret mittas angelum tuum qui deleat uniuersa delicta mea, sicut delesti spiritum immundum à Sara filia Raguel, & illumines cor meum, sicut illuminasti oculos Tobiam. Exaudi me orantem, sicut exaudisti Susannam inter manus seniorum, sic me libera ab hoc seculo, quia tu es amator puræ conscientie. Exaudi me orantem, sicut exaudisti Ezechiam regem Iudæ, & delesti ab eo infirmitatem, sic & à me auferas infirmitatem carnis, & augeas mihi ad fidem, sicut illi auxisti annos quindécim ad uitam. Libera me de medio seculi huius, sicut liberaisti te clam de medio amphiteatro, libera me ab omni infirmitate carnis meæ. Te deprecor pater maiestatis, qui in fine temporum misertus es nostri, mittens nobis Iesum CHRISTUM filium tuum dominum deum saluatorem nostrum, natum ex Maria uirgine de spiritu sancto, annunciante Gabriele angelo, per quem nos liberaisti de periculo mortis imminenti. Et te deprecor filium dei uiui, qui fecisti tanta mirabilia, qui in Cana Galileæ, de aqua uinum fecisti, propter Israël, qui cæcis oculos aperuisti, qui surdos audire fecisti, qui paralyticos ad sua membra reuocasti, qui soluisti linguas blesorum, demonio uexatos sanasti, claudos currentes fecisti, uelut ceruos, mulierem de profluvio sanguinis liberaisti, mortuos suscitasti, super aquam pedibus ambulasti, qui Petro labenti manum tradidisti, qui mare fundasti, & terminum ei posuisti & dixisti, hucusque uenies, & hic te confringes in uirtute tua. Te deprecor filium dei uiui propter uniuersa commissa mea, qui es in cælis filius in patre, & pater in te in sempiternum, qui sedes super Cherubin & Seraphin honoris tui. Tibi assistunt angeli, archangeli numerus innumerabilis, timentes, & pauentes honorem & uirtutem tuam, clamantes uoce magna dicentes: Sanctus, sanctus, sanctus, dominus deus sabaoth. Tu ipse nobis testamentum fecisti: Petite, & accipietis, pulsate & aperietur uobis. Quodcumque à patre meo petieritis in nomine meo, ego à patre peto ut accipiat. Ego peto ut accipiam, quero ut inueniam, ego pulso ut aperiat mihi, ego in tuo nomine peto, ut tu à patre petas, & detur mihi. Paratus sum propter nomen tuum uictimam sanguinis fundere & quodcumque tormentum sustinere. Tu es domine adiutor meus & defensor, defende me ab aduersario meo. Angelus tuus lucis protegat me, quoniam tu dixisti, quod credentes petieritis per orationem, dabitur uobis

tur uobis: Omnis homo mendax, tu es uerax. Sicut tu repromisisti, potestatem habes domine dare mihi omne sacramentum coeleste, ut dignus sim faciem sanctorum tuorum uidere. Spiritus in me operetur, uoluntas tua in me fiat, quoniam tibi sponendi, omnibus diebus uitae meae, qui passus es sub Pontio Pilato, bonam confessionem, qui crucifixus descendisti & conculcasti aculeum mortis. Deuicta est mors, deuictus est inimicus diabolus. Tu resurrexisti a mortuis, & apparuisti apostolis tuis, sedes ad dextram patris: qui uenturus es iudicare uiuos & mortuos. Tu dominaberis, libera me de manu quaerentis animam meam. Per nomen tuum libera me ab aduersaria potestate, ut operam des uincendi inimicum meum, quoniam tu es potens assertor & aduocatus precum, & petitionum nostrarum animarum. Die ac nocte interpelles pro peccatis meis, orationem meam perferas ad patrem tuum. Et tu domine sancte pater digneris respicere super preces meas, sicut respexisti super munera Abel. Digneris me liberare ab igne & poena perhenni, & ab omni tormeto quod parasti iniquis: per bonum & benedictum Iesum CHRISTVM saluatorem nostrum, per quem tibi laus, honor, uirtus, gloria in secula seculorum. Amen.

SERMO AVGVSTINI

DE SANCTO CYPRIANO MARTYRE,
PIVS AC LECTV DIGNVS.

Ermonem à nobis debitum auribus & cordibus uestris exigit tam grata & religiosa solenitas, qua passionem beati martyris celebramus. Tristis procul dubio tunc ecclesia fuit, & non dano cadentis, sed desiderio recedentis, semper cupiens uidere praesentem tam bonum rectorem atque doctorem. Sed quos afflixerat sollicitudo certaminis, consolata est corona uictoris, & nunc non solum sine ulla tristitia, uerum etiam cum ingenti laetitia, cum cuncta quae tunc gesta sunt legendo recolimus, dicemus isto nobis gaudere concessum est, non timere. Neque enim formidamus terribiliter uenientem, sed expectamus hilariter redeuntem. Placet ita uniuersam illam fidelissimam, & fortissimam, & gloriosissimam martyris passionem cum exultatione recordari praeteritam, quam tunc fratres sustinuerunt futuram. Primo itaque quod per fidei confessionis Christi in exilium Turibin missus est, non sancto Cypriano aliquid nocitum, sed multum illi praestitum ciuitati. Quod enim ipse mitteretur, ubi ille non esset propter cuius testimonium mittebatur? CHRISTVS ergo, qui ait: Ecce ego uobiscum sum Matth. 28.
omnibus

omnibus diebus usq; ad consummationem seculi in omni loco membrum suum accipiebat, quocunq; furor inimici pellebat. O stulta infidelitas persequentis. Si quæris exilium quo Christianus iubeatur ire, prius si potes inueni unde CHRISTVS cogatur exire. De patria sua, in alienam te arbitris excludere hominem dei, in CHRISTO nusq; exulem in carne ubiq; peregrinū. Sed iam memorare & cōsiderare delectat, post illud, quod Cyprianus nō senserat, sed inimicus putabat exiliū, quid ex ordine passionis ipsum consecutum sit. Cum enim Cyprianus sanctus martyr electus à deo de ciuitate Turibitana, in qua exilio præcepto Aspasij Paterni proconsulis missus fuerat, regrederetur, in hortis suis manebat. Et inde cotidie sperabat uenire ad se, sicut ostēsum erat illi. Quid iam fremeret persecutoris impetus aduersus cor semper paratū, accedente etiā domini reuelatione firmatū? Quādo em̄ defereret patientem, qui nō est passus præoccupari nescientē? Iam ergo quod ad eum passioni exhibēdum duo missi sunt, qui eum etiam secum in circulum leuauerunt, in medioq; posuerunt, & hoc diuinæ ammonitionis fuit, ut gaudens recoleret ad eius se corpus pertinere, qui inter iniquos reputatus est. CHRISTVS nāq; inter duos latrones ligno suspēsus, ad exemplū patientiæ præbebatur. Cyprianus autē inter apparitores ad passionem curru portatus, CHRISTI uestigia sequebatur. Quid illud quod cum in alium diem dilatus apud custodes esset, atq; illuc se multitudo fratrum ac sororum cōgregans pro fratribus pernoctaret, custodiri puellas præcepit, quanta intentione considerandū, quanta laude prædicandū, quāto præconio cōmendandum est? Vicina corporis morte, nō moriebatur in animo pastoris uigilantia pastoralis, & cura tuēdi dominici gregis, usq; ad extremū uitæ huius diem mente sobria tenebatur. Nec excutiebat ab animo diligentiam fidelissimi dispensatoris, manus tam proxima cruenti carnificis. Ita se martyrem cogitabat futurum, ut esse nō obliuisceretur episcopum, magis curas quam rationem pastorum principi de cōmissis sibi ouibus redderet, quān quid infideli proconsuli de fide propria responderet. Amabat quippe eum, qui

Matth. 10. Petro dixerat: Amas me? Pasce oues meas. Et pascebat oues eius, pro quibus sanguinem fundere illum imitans properabat. Custodiri puellas præcepit, sciēs se non solū habere simplicem dominum, sed etiam uersipellem aduersarium. Itaq; aduersus leonē aperte frementē in cōfessione uirile pectus armabat, aduersus insidiātem lupū in gregem sexum scemineū muniebat. Ita uere sibi cōsulit, qui deū iudicem cogitat, apud quē causam gestæ huius uitæ, atq; ab illo sibi muneris iniuncti quisq; dicturus est. Vbi omnis homo recipit, sicut testatur Apostolus, quæ per corpus gessit, siue in bonū, siue in malum. Ita sibi consulit, qui ex fide uiuens, & satagens, ne ab extremo præoccupetur die. Extremum computat omnem diem, & sic deus placidos

mores

mores perducit usque ad extremum diem. Ita sibi beatus Cyprianus episcopus misericordissimus, & martyr fidelissimus consulebat, & non sicut eum lingua subdola diaboli per os possessi animæ impij iudicis monere uidebatur, dicens: Consule tibi. Cum enim eius immobilem mentem uideret quando ei dixit: iusserunt te principes ceremoniarum. Responditque ille, non facio, adiecit & ait: Consule tibi: ipsa est lingua subdola diaboli, & si nō huius qui nesciebat qui loqueretur, illius tamen qui per eum loquebatur: Loquebatur enim proconsul non tam secundum principes homines, quorum iussa sibi met iniuncta iactabat, quā secundum principes potestatis aeris, de quo *Ephē. 2.* Apostolus dicit: Qui operatur in filios diffidentia. Quem per huius quoque linguam operari Cyprianus nouerat, quod ipse non nouerat. Nouerat, inquam Cyprianus, cum à proconsule audiret: Consule tibi, quod caro & sanguis dicebat stolidè: hoc diabolum dicere subdole, atque intuebatur in uno corpore duos, istum oculis, illum fide. Volebat eum iste mori, uolebat ille coronari. Proinde circa istum placidus, circa illum cautus, huic aperte respondēbat, & illum uincebat. Fac, inquit, quod tibi præceptum est. In re tam iusta nulla est consultio. Dixerat quippe ille: consule tibi. Consulit enim qui consilium uel impertit, uel quærit. Sed consul non à Cypriano consilium accipere uolebat, sed eum potius, ut à se acciperet ammonebat. At ille, in re, inquit, tam iusta nulla est consultio. Non adhuc consulo, quia non adhuc dubito. Abstulit enim mihi dubitationem ipsa iustitia. Iustus autem ut securus moriatur in carne, certus uiuit in fide. Præcesserunt Cyprianum multi martyres, quos flagrantibus exhortationibus suis ad uincendum diabolum accenderat. Et erat utique iustum, ut quos ueridicus loquendo præmiserat, patiēdo intrepidus sequeretur. Ergo in re tam iusta nulla est consultio. Quid ad hæc dicamus, quid ad hæc exultemus tanta conceptione gaudiorum? In quid erumpat cor nostrum, & os nostrum nisi in ipsam uenerabilis martyris ultimam uocem? Cum enim Galerius Maximus decretum ex libello recitasset: Thacium Cyprianum gladio animaduerti placet: respondit ille: Deo gratias. Habētes igitur de rei tantæ memoria præsentis loci, festiuitatem sollemnissimi diei propositionem saluberrimi exempli, omnibus medullis nostris & nos dicamus deo gratias.

OPERA DIUI CAECILII CYPRIANI EPI
SCOPI CARTHAGINENSIS TAM VER
RORVM QVAM FALSO IN
SCRIPTORVM, FINIS.

BASILEAE APVD IOANNEM PROBENIVM,
MENSE NOUEMBRI ANNO, M. D. XXI.

Ceterum de Operibus S. Cypriani nota huius eruditio
nis gratia ex Bellarmino. Liber de duplici Marty-
rio S. Cypriani esse non potest, cum Auctor mentionem
faciat Diocletiani et Maximiani Imperatorum, qui non
dum imperare ceperant, cum S. Cyprianus Martyrium
patere, ac ut magis miremur, quapropter ejusmodi Li-
bri sub Cypriani nomine edantur, meminit huius, idem
Auctor belli caesarei contra Turcas.

Liber de Aleatoribus utilis et doctus est, sed non
videtur esse Cypriani, cum in principio satis aperte
significet Auctor, se universali Ecclesiae presidere, et Apo-
stolatum gerere, super quem Christus fundavit Ecclesiam
et Christi vicariam sedem obtinere, et sibi traditas esse
claves ligandi et solvendi etc. Itaque videtur libellus esse
alicuius Primi Pontificis, qui Sancti Cypriani Descriptiones
imitatus, quamvis stili ejus elegantiam non assequatur.

Liber de eadem Dispositione non solum Cypriani non
est, verum neque alicuius docti hominis est. Fortasse
auctor ejus Cyprianus dicebat, sed longe diversus ab
illo de quo hic agitur, nam neque verba, neque sen-
tentias habet, homine docto dignas: sed ineptas et ridu-
las narrationes et fabellas.

Liber de duodecim abusionibus seculi S. Cypriani
esse non potest, cum passim citet Scripturas ex versione
V. Hieronymi: qua ratione neque S. Augustini erit,
quamvis inter ejus opera feratur.

Liber de Speculis egregius est, et ad imitationem
Libri Tertulliani de eodem argumento conscriptus. Ra-
tio dubitandi vit ne Cyprianus non, sola stili diver-
sitas esse videtur.

Liber de incredulitate Judaica ad Vigilium, ni-
hil est aliud, nisi versio in Latinam linguam Dialogi
graei inter Jasonem et Phileum et Papium et Heliodorum
qui graecus Dialogus antiquissimus est, cum ejus memine-
rit Origenes Lib. 4. de Celsis, Auctor autem Latina
versionis non Cyprianus sed Celsus dicit, ut perspicuum
est ex ultimis verbis Libri.

Liber de Judaeis qui insecuti sunt Christum S. Cy-
priani non esse videtur ob miris magnam stili di-
versitatem.

De Carmine S. Cypriani nihil certi constat
quamvis sunt gravia et docta et S. Cypriano digna.

IO. FROBENIVS AD
LECTOREM.

ADIICIMVS præclaro operi oppor-
tunū indicem memorabilium sensuum diui
Cypriani eloquentissimi doctoris, ac glorio-
si martyris, quos inter legendum tumultua-
rie selegimus, lectoris nō tam studio, quā
fastidio consulentes, alteram foliorū faciem
indicādo. Verum per literas sectionē omi-
simus, ut & crassæ negligentiae negaremus
solatium, & studiosum lectore inuitare inus
ad lucrum. Vale.

Bel parentū luctū significat, &
fratris interfectionem. 351

Abel primum sacrificiū, quia
digne sacrificauerat 240

Abrahæ filij è lapidibus exci-
tantur. 52

Abrahæ benedictio ad Christianos perti-
net 52

Abstentus olim dicebatur excōicatus. 237

Achias scidit Synagogam. 165

Acerbi & duri fratribus esse nō debem⁹. 115

Aceto Christum potandum, prædicatur à
prophetis. 376

Accusandum non esse temere natu maio-
rem 318

Adam componitur ex primis literis nomi-
num quatuor stellarum 350

Adam superbia uictus 445

Adam uarie interpretationem accipit 350

Adæ caluaria, Christi sanguine asipsa 469

Adæ uulnera Christus sanauit 179

Adulatio plurimum perniciosa 321

Adulter nullam habet excusationem 497

Adulterium non est uoluptas 500

Aduentum Christi quotidie solliciti expe-
ctemus 380

Aduentus Christi à Cypriano & proximo
expectatus 75

Aduentum Christi desideramus 235

Adeptum seruare plus est, q̃ adipisci 22

Aduersarius Christi, qui non est secum 24

Aduersarius unū aggressus martyrem, re-
tundit adunati fide exercitus uigilatis 1

Aduersarius nihil cōtra nos potest, nisi po-
testas ei tribuatur 240

Ad sacerdotium deligendi, qui à deo orati-
tes exaudiuntur 18

Agapen fraternā religiose exercendā 296

Agon Christianorum, obseruantia fidei 62

Agon gloriosus martyres manet 130

Agnus paschalis una domo comedit. 165

Alexander Magnus ad matrem uolumen
scripsit 174

Amaritudo cōflictus ducit ad dulcedinem
uictoriae 196

Ambitosorum ingens miseria 48

Ambitio dormit in sinu sacerdotum 447

Ambitio nihil intentatum relinquit 448

Amalech figura diaboli 252

Animarū periculis añ tēpus occurrēdū 37

Animarū pericula, hæreticos, cauenda. 24

Animæ semel in utero formatae, non adi-
menda salus, 82

Anima peccatrix plangenda. 228

Anima seipsam ignorat 421

Anima corpore utitur, sicut faber malleo 421

Animæ officina caro, affectionum confu-
matrix Ibidem

Animus coërceat carnis stimulos 500

Anna orabat deum corde 232

Annus tricesimus idone⁹ magisterio 440

Annorum sex milia completa Cypriani
ætate 246

Antichristi tēpus appropinquabat Cypria-
ni tempore 245. & 130

Antichristus ueniet 321

Antichristi sunt, qui de ecclesia exeūt, uel ei
contrariantur 24

Antichristus Christi iudiciū præcedet 380

Angeli mundo præfecti, in tyrānidem uer-
si, deo homines abduxerunt 371

Angelos apostatas triūphatus Christus ho-
minibus subdidit 371

Angeli etiam cū mulieribus ceciderūt 407

Angelici spiritus se auditu, uisūque manife-
stant. 419

Apibus rex unus & gregibus 176

Apostolos Christus alloquitur, & per hos
omnes præpositos, qui apostolos uicaria
ordinatione succedunt. 137

Apostolis & sanctis se quidam ad occasio-
nem luxuriæ comparant 403

Apostolici uiri se maioribus impares faten-
tur Ibidem.

Apostoli calcauerūt auariciā & uicia. Ibidē.

Apostolis prorsus dissimiles sumus 404

Apostolis superbe se quidā cōparant. Ibidē

Apostoli nos doceant quid metuere debea-
mus Ibidem.

Σ Apostolorum

IN OPERA D. CYPRIANI

Apostolorum traditiones non minus ratae,		Baptista Ioannes spiritum sanctum accepit	
quàm Christi instituta	457	in utero matris	29
Apostoli gratulabundi adorant, quem reli-		Baptizari extra ecclesiam nemo potest	40
querant	459	Baptismus fit in aqua sanctificata, & chri-	
Apostoli Christi passione non leui terrore		smatis unctione	40
commoti fuerant	Ibidem	Baptizati ab hæreticis, rebaptizandi	42
Apostoli fraternitatis nomine honorati à		Baptismus qd Cypriano utilitatis cõtulerit	
Christo	473	Baptismi sacramentũ, mare fuit	133 (45)
Apostoli patris & filij cõsubstantialitatem		In baptismo ois neqtia uires amittit	Ibidem
intellexerunt	Ibidem	Baptismo diabolus opprimitur	134
Apostoli ascendentem Christum cum gau-		Baptizati quando & quomodo à diabolo	
dio uiderunt	474	liberentur	Ibidem
Apostatae clerici quomodo recipiendi	42	Baptismus sanguinis, corona uirtutũ	246
Apostata nō laudant, à quibus recedũt	112	Baptisma uetus cessaturum, nouum incho-	
Aquas rubri maris siccauit spiritus san-		andum	266
ctus	478	Baptizatũ posse gratiã acceptã pdere	306
Aquæ aspersio quid credẽtibus cõferat	132	Baptisma nullum extra ecclesiam	330
Aquam de latere Christus propinauit, &		Baptismus sanguinis nihil prodest hæreti-	
sanguinem	376	cis	Ibidem.
Arca Noë typus ecclesiæ	478. & 502	Baptizandi hæretici conuersi	Ibidem
Arcam Noe rexit spiritus sanctus	478	Baptismus hæreticorũ illegitimus	322. & 324
Area uentilatio & palea purgãda soli Chri-		Baptizati ab hæreticis non rebaptizantur,	
sto iudici concessa est	77	sed baptizantur	322
Argenteis triginta Christum appreciatum		Baptisma unum, si fides est una	323
scripturis probatur	374	Baptizati legitime, nō sunt rebaptizandi	325
Ascensionis Christi ratio describitur	379	Baptismo ecclesiæ baptizari non potest ex-	
Ascensionem Christus distulit	473	tra ecclesiam	326
Ascendit Christus uirtute diuina	474	Baptisma non prodendum hæreticis	325
Ascendẽti Christo angeli applaudebãt	475	Baptismus fiat in nomine patris, & filij, &	
Ascensio Christi coelis inuexit gaudia	475	spiritus sancti	328
Ascendere operosum	160	Baptizatus Christum induit, & spiritũ san-	
Asilũ statuit pro criminũ impunitate	175	ctum accipit	334
Auarorum increpatio	448	Baptismus sanguinis doctus ab innocentib-	
Auarorũ miseræ sollicitudines	49. & 422	us	434
Audit nō à deo orãs, q seipm nō audit	242	Baptismo Christus auctoritatem dedit bapti-	
Audiendi malos facilitas perniciosa	138	zatus	435
Auri loca, aurum accipiunt martyres	104	Baptismo adhibetur remissio peccatorum,	
Aurelius bis insignis confessor	60	spiritus efficientia	Ibidem
Augurium cauendum	318	Baptismi solennitas apostolicis sacerdotum	
Autores nomina sua libris prænотant ratio-		mysterijs attributa	Ibidem
nabiliter	417	Baptismus pro ministerio, nec melior, nec	
Autores nimia modestia nomina sua libris		deterior	435
subtrahunt	418	Baptismi priuilegium, non est datum meri-	
		tis, sed gratiæ	Ibidem
B Alnea promiscua non adeant uirgi-		Baptizet Iudas siue Paulus, Christus pec-	
nes	159	catum lauat	436
Baptismi susceptio, est seculi renūciatio	24	Baptismus ualet etiam à lucrorum sectato-	
Baptismus non nisi ab habente potestate, in-		ribus	Ibidem
percipitur	23	Baptismus Ioannis ex patre erat	Ibidem
Baptizare nequeunt, qui spiritu sancto ca-		Baptismum repeti ecclesiastica regulæ pro-	
rent	Ibidem	hibent	456
		Baptismus	

SENTENTIARVM INDEX.

Baptismus abluat actualē & originale m-		Castitatis graue iugum, occasione foemina	
culam	457	rum grauius facere non debemus	396
Baptismus fons in medio paradisi	Ibidem	Castum ne quis se semper futurum praelu-	
Basilides episcopatu depositus, Rhomā fru-		mat, ut negligētior occasiones uitare ue-	
stra redijt	20	lit	397
Barbam non uellendam	318	Casti & Aemiliij martyrum lapsus & uicto-	
Beatorum gaudia	476	ria	221
Bellorum improbitas & iniusticia	46	Casus premiū diabolum adorātibus	448
Blasphemans patrem deum, detestatur à fi-		Cataclismus persecutionem ecclesiae signifi-	
lio	328	cat	503
Bona opinata apud ignorantes	48	Catechumenum non debere peccare	320
Bonum agunt, qui bono consentiunt	64	Catechumeni baptizantur sanguine	330
Bona pro malis à Christianis reddēda	151	Causa illic audiat, ubi crimē admissum	14
Bonitate diuina nihil clementius	224	Cedere iuri & potestati in rebus diuinis pe-	
Bonīs conuiuendum, malī cauendi	319	riculosum	331
Bonīs saepe malorum ministeria suffragan-		Celerini martyris laudes à constantia pro-	
tur	436	pria & progenitorum	125
Bene agentibus bona sunt omnia, qui bene		Coelum & terra significant coelestium ama-	
dicta bene suscipiunt	405	tores, & terrenorum	237
Benedictio Abrahæ ad Christianos perti-		Coelum & terra, spiritus & caro	236
net	52	Coenæ domini apparatus describitur	449
Beneficia à Christo accepta	178	Coena dominica quomodo spiritualiter per-	
Breuiarium diuinorum præceptorum	289	agatur	Ibidem
Bubalum caput Iudæi coluerunt	204	Coena dominica retenta specie substantiæ	
Alumniatorem proteruum instruere		probat præsentia uirtutis diuinæ	449
labor irritus	141	Coenæ dominicæ dies multis honorat my-	
Calumniæ de licito fiunt, ut obtineri illici-		sterijs	460
tum possit	398	Coenæ dies egregie commendatur	462
Calamitatibus mūdus pressus senescit	142	Charitas necessaria ecclesiastico	168
Calix dominicus uino mixtus offerat	51	Charitas & pax inter primitiuos fide-	
Carnis continua colluctatio aduersus spiri-		les	373
tum	430 236 & 499	Charitas omnium maxime commendatur	
Carnem contendere aduersus spiritum, im-		à Christo	194
propria locutio	421	Charitate sancti nectuntur	58
Caro insensibilis sine anima	Ibidem	Charitatis nomine fœdus amor tegi-	
Caro officina animæ, turpitudinum opera-		tur	408
trix	Ibidem	Charitatis contra libidinofam affectionem	
Carnalia emolumenta non præponant uti-		querimonia	Ibidem
litatibus spiritalibus	401	Charismata ecclesiastica differūt uarie	405
Carnalia cessant à luxu, cum celebrātur san-		Chain rixator exaudiri non potuit	168
cta mysteria	398	Chain damnatus ante parricidium	212
Caro semper incitamenta cupidinis prouo-		Chirographa peccatorum scripta ab initio	
cat, si paululum relaxetur	Ibidem	malicia dæmonum contra homines	371
Carnalia mortem, spiritalia uitam pari-		Chore, Datan, Abiron, Ozias sacerdotia ar-	
unt	316	ripientes puniuntur	170
Carnem Christi manducare, & bibere san-		Chore filij semper leta canunt	469
guinem, quomodo intelligatur	450	Christi aduersarius, est, qui non est se-	
Castitatis exin & mira cōmendatio	414	cum	24
Castitatē seruare inter foeminas, dubio triū-		Christus uespere debebat offerri	53
pho nititur, & incauto	396	Christi resurrectio mane celebratur	Ibidem
		Christi passio, sacrificium nostrum	Ibidem

IN OPERA D. CYPRIANI

Christi uerba & facta corrumpere, est furtū agere	53	Christus ouis & agnus occidendus	280
Christum maxime persequuntur sacerdotes Christi	Ibidem	Christus lapis dictus	281
Christo quare credendum	150	Christus lapis & mons factus, repleuit totā terram	Ibidem
Christi sanguine signati soli euadent	Ibidem	Christus mons super quem gentes & iusti conscenderunt	282
Christus ab omnibus sequendus	151	Christus spōsus ecclesiæ, de qua filij spiritaliter nascuntur	Ibidem
Christum imitari Christiani debent	155	Christus à Iudæis crucifigendus	283
Christi ecclesia scindi nequit	165	Christi passio & crux omnem continet uirtutem & potestatem	284
Christus salutis autor ostenditur	177	Christo crucifixo tenebræ factæ die medio	Ibidem
Christus indulgentiæ arbiter missus	Ibidem	Christus à morte uindicatus, non mansit apud inferos	285
Christus deus & homo	Ibidem	Christus tertia die resurrexit ab inferis	Ibidem
Christum uenturū Iudæi sciebant	Ibidem	Christus resurgens, accepit à patre omnem potestatem, & potestas eius æterna	285
Christi duplex aduentus à Iudæis creditus	Ibidem	Christo solo peruenitur ad patrem	286
Christus qua ratione à Iudæis occisus	177	Christus uenturus est iudex	287
Christi domini beneficia multa	178	Christus rex in æternū regnaturus	Ibidem
Christum pascens, à Christo pascitur	183	Christus iudex & rex est	288
Christum qui sequi dicatur	194	Christi nomē nō sufficit ad baptismū	327
Christo dñō Christiani filij simulentur	195	Christus sine prę credito, nemini pdest	327
Christus exhibuit dei patris patientiam, & docuit	199	Christus in patrē blasphemantes punit	329
Christi patientiā Christiani sectentur	200	Christi passio designatur monte Sina	352
Christus tacuit, sed non semper tacebit pro fidelibus	206	Christo moriēte, quæ patrata miracula	353
Christum negās in capitolio, statim obmutuit, alius in balneis spiritu immūdo correptus est	225	Christus nō Moles innocens manibus	353
Christi uerba maiora prophetis	231	Christus nomen pontificale & regiū	366
Christo nihil præferendum, redemptori & uiuificatori nostro	250	Christus tria pariter regna subiecit	370
Christo gentes magis crediderunt	269	Christus qua ratione in infernum descendit	372
Christus primogenitus dei, & sapientiā, per quem facta sunt omnia	272	Christus traditus, uinctus, recōciliator, crucifixus, scripturis ostenditur	374 & 375
Christi incarnationis sacramentum ostenditur	273	Christus spinis coronatus, terræ benedixit prius maledictæ	375
Christus sermo dei est	Ibidem	Christū aquam & sanguinē profundentem de latere, scripturæ prædixerunt	Ibidem
Christus manus & brachium dei	274	Christum ex mortuis immortalem resurrexisse, scripturis proditum	377
Christus est angelus & deus	Ibidem	Christus secundum spiritum dominus Dauid, secundum carnem filius	379
Christus deus uenturus fuit illuminator & saluator hominis	276	Christum ad dexteram dei sedere exponitur	Ibidem
Christus filius dei genitus est denuo secundum carnem	Ibidem	Christi regnū æternaliter duraturum	380
Christus deus & homo de uirgine natus	277	Christus foeminas quare & quomodo admiserit	406
Christus homo & deus ex utroque genere cōcretus, ut mediaret inter utrūque	Ibidem	Christus à foeminis non tā pastus est, quam pascit easdem	Ibidem
Christus ex semine Dauid secundum carnem natus	Ibidem	Christum mulieres grauitate sancta sequuntur	Ibidem
Christus in Bethleem nasciturus	278		Christi
Christus in primo aduētu hūilis uenit	Ibidem		
Christus à Iudæis occidendus	279		

SENTENTIARVM INDEX.

Christi natiuitas, uita, totusq; mirabilis	427	Christianus iudicetur, qui in ecclesia per fi-	
Christus fortitudinem contra hostem do-		dem consequutus est gratiam dei	133
nat	428	Christianæ fidei calamitates mûdi non im-	
Christus baptismo auctoritatem daturus, ba-		putentur	141
ptizatur	435	Christianorum persecutio causa malorum	
Christus portatus sine difficultate	438	fuit	146
Christus tentatus, ut tentatoris cõfundere-		Christianorũ psecutor Demetrianus	Ibidẽ
tur præsumpcio	440	Christiani iniuste psecutionẽ sustinẽt	146
Christus duplici inquisitione tẽtatus	443	Christianos nulla lædit aduersitas, sed infide-	
Christus ductus à spiritu super pinnaculũ,		les & idololatrias	Ibidem
quomodo intelligatur	444	Christiani pro infidelibus orant	149
Christo delatus honor à plebe, inflammã-		Christianum non decet carnis claritatem cõ-	
bat inuidiam sacerdotum	448	putare & honorem	154
Christo non tam corporali, quàm spiritali		Christiani odiuntur anteq; nascantur	176
transitione unimur	450	Christianus non est, qui Christo non cre-	
Christus ecclesiã corpus suũ appellat	Ibidẽ	dit	183
Christus subito sanat & perfecte	456	Christianus deo & Christo digna facit	195
Christi passio cũ pauore meditanda	463	Christiani filij, Christo dño similent	Ibidẽ
Christus passionẽ naturaliter timuit	Ibidẽ	Christiani hois occupatio & studium	196
Christi suauitas triũphat de malicia Iudæo-		Christianismus fidei & spei res est	202
rum	464	Christiano mors potius desideranda	208
Christus non mortem causatur, sed causam		Christiano iugiter pugna incumbit	Ibidẽ
mortis	469	Christiani cum infidelibus carne commu-	
Christi mors sola poterat saluare damna-		nican, spiritu separantur	209
tos	Ibidem	Christianis plus cæteris laborandum in se-	
Christus eleuatis manibus in cruce, trium-		culo	Ibidem
phat de Amalech	Ibidem	Christiani aduersitatibus cõprobantur	211
Christi passio reuocauit derelictos	Ibidẽ	Christiano mundus nõ est amandus, à quo	
Christi insignis & ante inaudita misericor-		non amatur	215
dia	467	Christianorum quorũdam perfidia ad ido-	
Christi latere sacramenta effluunt	Ibidem	la currentium	219
Christi actionum recapitulatio	477	Christianæ uitæ breuis descriptio	236
Christus omnia passus in martyribus	493	Christianus de crastino cogitare prohibe-	
Chrisma sacrum conficitur die coenæ domi-		tur	238
nicae	460	Christianorum persecutiones ante prædi-	
Chrisma nihil commune habet cum alijs li-		cis	254
quoribus	461	Christianorum persecutiones non sunt no-	
Chrisma non ualet medendis languoribus		uæ, nec repentinæ	Ibidem
corporalibus	Ibidem	Christiano necessaria noticia patris & fi-	
Chrismae beneficia narrantur	Ibidem	lij	328
Chrisma ablatum Iudæis, datum Christia-		Christianismi libertas & grã describit	450
nis	Ibidem	Cibus quotidianus iusto abesse non po-	
Christianam fidem plurimorũ perfidia nõ		test	239
labefactat	21	Cibus quotidianus uarie exponitur	Ibidẽ
Christiani sperant in ligno	104	Ciborum nimiam concupiscentiam non ap-	
Christiani parati sint ad militiam spiritua-		petendam	315
lem	128	Cibus animæ fides, spiritus uerbum	452
Christiano pro Christo mori nolle, indi-		Circuncisio solennissimum antiquæ religio-	
gnum	129	nis sacramentum	429
Christiani an sin, qui nõ baptizati Christi		Circuncisio inter Hebræos, Phœnices, &	
gratiam in inf. mitate consequuntur	132	Arabes uiguit	Ibidem
		Σ 3	Circuncisione

IN OPERA D. CYPRIANI

Circūcisiōe gentes reliquæ irrident	429	bernia deserunt	409
Circūcisio honori gentibus, licet alia expia- tionum instrumenta retinuerint	Ibidē	Clericis uidetur parum dei mandata despici- cere, nisi & seculares uincant lubricitate sua	Ibidem
Circūcisiōe multi sancti caruerūt	Ibidē	Clerici sine fœminæ sodalitate dormire de- dignantur	Ibidem
Circūcisi putatur filij Esau & Ismael	Ibidē	Clerici concubinarij Iudæis fœdiore	410
Circūcisiōis in octaua die significatio	429	Clerici spadonibus comparantur & præpo- nuntur	Ibidem
Circūcisus toto corpore apostolus	Ibidē	Clerici mulierosi idololatris peiores	411
Circūciditur nō totum membrū, sed pars anterior in mysterio	430	Clericos non martyrium, sed solus aspectus fœminæ terret contra dominū	Ibidem
Circūcisio prima euacuata, secunda spiritua- lis repromissa	263	Clerici cohabitatores uirginum, ecclesiam reddunt infamem	Ibidem
Circūcisio Iudaica, imago spiritualis circū- cisiōis	83	Clericorum ad honestatem & singularitatē adhortatio	413
Circūcisio quare in Christo cessauerit	431	Clerici statum suum recogitent	Ibidem
Classica i præliū dñi Christiano militi	246	Clerici exemplo non impediunt, quod uer- bis prædicant	Ibidem
Clericus non debet constitui tutor uel cu- rator	25	Clericorum cohabitationes cum fœminis, pericula narrantur	Ibidem
Clericus obligari non debet laqueis seculari- bus	Ibidem	Clerici caueant, ne aut ipsi per fœminas, aut fœminæ per illos, ad ignominiosa ludi- bria prouocentur	416
Clerici diuinis tantum uacent obsequijs	25	Clerici ancillas non habeant, etiam pro ma- trum seruitijs	Ibidem
Clerico uictori interdicitur orationis suffra- gium	Ibidem	Clerici ne uetulas habeant ancillas sine affi- nitate	Ibidem
Clericos debere fœminis non cohabitare, Christus reuelauit	389	Clerici conuersatio qualis sit inter extra- neas	Ibidem
Clericorum in castitatis bello arma, trepida- tio & timor sint	391	Clericis gustanda cum mulieribus præsentia non continuanda	Ibidem
Clerici cohabitantes fœminis, blasphemiam sanctitatis prouocant	394	Clerici uocabantur quidam Christiani	132
Clericis religio blasphemata, & fraternitas perdita, poenas duplices irrogabit	395	Cogitanda Christiano multa	196
Clerici nolint fœminarū irritamenta uictori- æ ratione experiri	Ibidem	Columbæ specie apparuit spiritus san- ctus	166 & 437
Clericis sine fœminis assunt desideria quæ uincant	396	Columbæ proprietates	166
Clerici uereantur, ne mulieres cohabitantes, amore furiali permoueri cōtingat, etiam si de se ipsi bene confidant	397	Columba ter ex arca mittitur	502
Clericis non sufficit si casti sint, nisi scādalum alienis uisibus caueant	Ibidem	Columba trinitatem signat	Ibidem
A clericis exigitur, quicquid eorum inertia à populo male committitur	398	Colūba requie carens, lapsos notat	Ibidē
Clericorum sanctimoniam callide dæmon præsentia mulierum tentat	402	Communia dei seruis sint omnia	189
Clericos decipiendi per mulieres, mirū dæ- monis artificium describitur	Ibidem	Cōmunicādi sunt præliaturi pro Christo	3
Clericorum falsa argumenta pro cohabita- tione fœminarum	403	Communicatio non temere laxanda	115
Clerici in arduis sanctorum exemplis infir- mi, in periculo proximis laxationibus for- tes se iactant	404	Communicationis euc. iustia ratio & mo- dus	458
Clerici omnium minime mulierum contu- bernia deserunt	409	Concilia uanitatis hæreticorū sectæ nomi- nantur	383
		Concordia inuicta in Rhomanis martyri- bus	1
		Concordia exigitur od. orationem	168
		Concordia fraterna, magis sacrificiū	240
		Confitentes	

SENTENTIARVM INDEX.

Confitentes peccatum, humili satisfactione amplectendi sunt	15	non ad clericatum	20
Confitetur Christum, qui bona & iusta loquitur	24	Cornelius Fabiano episcopo & martyri successit	25
Confessoribus incūbit innocentior uita	171	Cornelius papa gradatim ad episcopatum euectus	111
Confessorem perficit perseuerantia in bono	ibidem	Cornelij magnanimitas in episcopatu	112
Confessoribus sanctis congratulandum	22	Corona iustitiæ aufertur pōt a martyribus	171
Confessores maxime perseuerantia decet	22	Coronæ ad tempus pacis proferuntur	196
Confessorum disciplina nomē domini glorificatur	23	Corpus suum Christus panem uocat, gratia	25
Confessorum quorundam iactantia	122	Corpus cuius suum resurget	385
Confessorum Christi commendatio gratuita abunda	216	Corpora sanctorum cum gloria resurgent	388
Confessio facienda ante mortē	321 & 228	Corpori nihil liceat, ubi uitandum est corporis uitium	500
Confessio fidei non est cōpleta iustitia	171	Cothurni Tragici mala	46
Confessio exordium gloriæ	ibidem	Credētes tantū sumunt, quantū credūt	62
Confessio conscientia facienda apud sacerdotes de Christo non confesso	227	Credentem sequitur statim posse	310
Confessio Cypriani humilis	459	Credendi libertatē positam in arbitrio	312
Congressio fidei gloriosa	130	Crinium infectio sacrilega	158
Coniuges multis clericis castiores	410	Crux Christi lex Christianorum	354
Compassio Cypriani ad lapsos	213	Crux ab apostolo Paulo describitur	370
Conuicia contemnenda	10	Crux insigne trophæū deuicti hostis	ibidem
Conuicium, non qui audit, sed qui facit, miser est	13	Crucis mysteriū Christi mortī cōuenit	370
Consueta difficulter deponimus	43	Crux Christi exemplum obedientia proponitur	371
Consuetudo contra rationem non alleganda	326	Crucis ratio in pluribus uaria est	373
Consuetudo ueritatem non uincat	335	Crucis ueru excoquēdi sēsus carnales	448
Consuetudo sine ueritate erroris uetustas	335	Crucem Christus ut palmam ascendit, triumphator diaboli	464
Consulatus Rhomanorum coepit ex seculere	175	Crux solum sacramēti signum, depeilit damna	467
Consensus in crimine participat	65	Crucis figura omnibus sacramentis largitur effectum	ibidem
Consensus desit libidini	430	Culpa iuncti non separentur in poena	22
Contanda non sunt amatoria & temporaria	156	Cupiditatis insana uoracitas	49
Continentia suadet a deo	161	Cupidini nulla deformitas fastidio	416
Contradicētes cū modestia corripiedi	406	Cupiditatis uictoria extollitur	499
Contradictionum uersipellem fallaciam uitandam docet	413	Cura habenda fidelium	318
Cōscientia uulnere carere nō possumus	179	Cyprianus dux cōfessionis fratribus extitit	1
Conuiuendum bonis, mali uitandi	319	Cypriani animositas uirtuosa	7
Contentio inter episcopos cauenda	331	Cypriani uirtus, actio, persecutio	9
Contemptus patrimonij a Christo consuehitur	221	Cypriani facilitas & magnanimitas, circumspectioq;	15
Conuersi a peccatis, disciplinis celestibus erudiendi	330	Cypriani epistolæ Rhomæ clero & populo legebantur	16
Correptiones debenter audiendæ	320	Cyprianus in exilio	32
Cornelius decessit, resipiscētem de idololatria admittere ad poenitentiam, sed		Cyprianus profuit martyribus Rhomanis	65
		Cyprianus scripta sua legi & rescribi desidebat	78 (rat 78)
		Cyprianus tredecim epistolis Rhomanos uisitauit	79

IN OPERA D. CYPRIANI

Cyprianus rationem reddit scriptorum & factorum	79	Delicta participat, qui delinquentibus copulatur	21
Cypriani deuotio in martyres	80	Delictum summum, quod persecutio committi coegit	93
Cyprianus de suo gratulatur martyrio, & congratulatur collegæ Lucio, & gratias agit	81	Delicto nostro fieri ut laboremus, ope dei destituti	311
Cypriani prudens latebra, & religiosa sollicitudo ecclesiæ	86	Demetrianus Christianorum persecutor	146
Cyprianus nihil sine compresbyterorum & plebis consilio gerere uoluit	87	Dæmones per idola imponunt hominibus	175
Cypriani studium pro plebe in prouincia contra Arelatensem hæresiarcham Marcianum	90	Dæmones auocare à deo homines student	176
Cyprianus episcopus pauperes curat de impensis communibus & proprijs	102	Dæmones à Christianis expelluntur	Ibidem
Cyprianus persecutionem maiorem prædixit	127	Dæmoni contra nos potestas datur, uel ad poenam, uel ad gloriam	241
Cypriani modestia in responsis	134	Dæmonum mirum artificium ad clericos mulierum contubernio decipiendos	402
Cypriani humilitas	137	Desperandum non est peccatori, sed poenitendum	229
Cypriani publica proscriptio	Ibidem	Descendit ad inferna, symbolum Rhomanum & Orientis non habent	272
Cyprianus in temeritatem Pupiani	138	Detractio fugienda	320
Cyprianus uisionibus edocetur diuinitus in agendis	139	Dei est omne quod possumus	45
Cypriani elegantissimum symbolum	177	Dei perfecta opera, quæ iuxta nos imperfecta habentur	82
Cyprianus lanam & purpuram pro ueste parauit à nobis conficienda	246	Deus placandus non sola uoce, sed ieiunijs & lachrymis	121
Cypriani exhortatio martyres facit	Ibidem	Deus à morte liberare potest	129
Cyprianus scribendo nemini præiudicat	331	Deus omnium maxime metuendus	130
Cypriani compassio ad lapsos	218	Deum non colentes, calamitatum causas præstant	143
Cypriani confessio humilis	459	Deus unus colendus, ne eius iram incidamus	Ibidem
Cyprianus euangelia tractat, fidem informat, pro subditis orat	494	Deum ut cognoscas, te prius cognosce	147
Cypriano congratulandum	513	Deus punit se ignorantes	159
Cypriano exilium nil obfuit	Ibidem	Dei ueri forma inuisibilis, Sosthene autore	175
Cyprianus Christo conformis patienti inter latrones	514	Deus unus omnium dominus	176
Cypriani sedulitas in martyrio de custodia uirginum	Ibidem	Deus inestimabilis, totum mundum templum habet	Ibidem
Cyprianus abnuuit consultationem in re iusta	515	Dei nomen minime querendum	Ibidem
Cyprianus martyres quos animauit sublequitur	Ibidem	Dei uocabulum totum est	Ibidem
		Deus ubique totus diffusus	Ibidem
D aniel exhomologesin facit	229	Deum ignorare impossibile	177
Damnandorum ultima miseria	476	Deus indulgens est & querendus	230
Decretum firmatur plurimorum consensu	66	Deus non uocis, sed cordis auditor	232
Deciana persecutione lapsi, postea gloriosissime triumpharunt	503	Deus solus colendus	248
Dedecus uicisse, honestum	500	Dei arcana non posse perspicere	312
Delicta redimenda iustis satisfactionibus	12	Deo placendum, non hominibus	313
Delicta non intelligere, ira dei est	13	Deum nihil latere ex his quæ errantur	Ibidem
		Dei nomine quid intelligatur	363
		Deus pater dicitur	Ibidem
		Deorum	

SENTENTIARVM INDEX.

Deorum auctores qui fuerint	175	Diabolus fide exclusus, perfidia regredi-	
Dei esse conemur impari commercio	474	tur	Ibidem
Deo nihil conferre possumus	Ibidem	Diabolus insidiatur ad malum	190
Deo non indigna natiuitas ex uirgi-		Diabolus membra singula impugnat	Ibidem
ne	369	Diabolo semper repugnandum	Ibidem
Deo nihil obscenitatis tribuitur carnis uni-		Diabolus longo usu doctus impugna-	
one	370	tor	246
Dei substantia corporibus non capitur sine		Diabolus retia clericis ponit mulierum con-	
spirituali medio	Ibidem	sortia	402
Dei iussa omnia bona credamus & serue-		Diaconus honorem sacerdotis agno-	
mus	399	scat	85
Dei uoluntas est sola & uera iusticia	Ibidem	Diaconos non Christus, sed apostoli consti-	
Deo dignum, quod uoluntati suae fatetur esse		tuerunt	Ibidem
acceptum	400	Differenter apostatae poenitentesq; in eccle-	
Deo seruendum non nostro, sed dei arbi-		sia tractandi	4
trio	Ibidem	Digitus dei spiritus sanctus	479
Deus legi suae obedientibus suggerit adiu-		Digito dei lex scripta	Ibidem
toria	Ibidem	Dij se uindicare nequeunt	146
Deus immeritos nos dilexit	438	Dij falsi nihil esse conuincuntur	147
Deum auctorem opus mundi profitetur	419	Dij homo dignior	Ibidem
Deus unicuique omnium rerum principium	Ibidem	Dij non corpus incuruandum	Ibidem
Deo se humana natura in nullo conferre		Dij Rhomanorum uernaculi	175
potest	Ibidem	Diligere deum non potest, qui pecuniam di-	
Deus omnia excedens, nil coaeuum ha-		ligit	439
bet	Ibidem	Diligere deum, primum & ultimum prace-	
Deus quaeritur hic, sed non inuenitur	Ibidem	ptum	Ibidem
Deum gustamus, delibamus, odoramus	Ibidem	Dilectio dei & proximi, a deo nobis iniun-	
Deus non in proprio esse, sed nominibus		gitur	Ibidem
quibusdam intelligitur	420	Dilectionem fraternam religiose exercen-	
Deus non omnino ignoratur	Ibidem	dam	2
Dei imago laboriosis prouectibus se demum		Dilectioni dei & proximi nihil proponen-	
inducit	Ibidem	dum	304
Deus ignoratur a nobis, qui nos ipsos nesci-		Diligitur magis, cui plus dimittitur	320
mus	421	Dilectio foeda, charitatis uocabulo obtegi-	
Diabolus mendax, seruis suis promittit mul-		tur	409
ta	447	Dilexit nos deus pater immeritos	438
Diabolo seruit mundus pro gloria & uolu-		Dilectus & filius duo grata uocabula	Ibidem
ptatibus	Ibidem	Dimicandum quotidie de uita nostra	22
Diabolo seruientes cadunt	448	Diuinitas ad liquidum se uideri non pati-	
Diabolus nec fateri uult, nec diffiteri, Chri-		tur	418
stum dei filium cum tentaret	443	Diuinitatem fidelis inuestigatio aliquantulum	
Diaboli regnum uitae munitur, criminosis		odorat uel sentit	Ibidem
possidetur	446	Diuinitas indicatur remotionibus, non affir-	
Diabolus quomodo regnet in suos	447	mationibus	Ibidem
Diabolus a facie repulsus humilitate, su-		Diuinitas comprehendi non potest	Ibidem
perbis tantum cogitationibus relinquit fo-		Diuina partim & a longe cognosci-	
datos	445	mus	420
Diabolum homini non posse nocere, nisi		Diuinitas associata carni sese nobis insinua-	
deo permittente	318	uit	Ibidem
Diabolus Christo insultat pro suis	187	Diuina generatio in hoc seculo non agno-	
Diabolus baptismo opprimitur	134	scibilis	Ibidem
			Diuinus

IN OPERA D. CYPRIANI

Diuinus sermo amabilis & efficax	438	Ecclesiae unitas à deo & apostolis data suc-	
Discordia meretur poenas	122	cessoribus seruanda	21
Discordem deus non exaudit	240	Ecclesiae unitas omnibus seruanda	76
Discipulus faciat quod discit	130	Ecclesia una Paulo docente cōfistenda	164
Disciplina ecclesiastica necessaria in ecclē-		Ecclesiae unitas soli fontiq; cōparatur	Ibidē
sia	64	Ecclesia orbe diffusa una mater	Ibidem
Disciplinae laudes multiplices	152	Ecclesia incorrupta est, & pudica	Ibidem
Disciplinā iniungentes nō odiant	Ibidē	Ecclesiam deserens adulter	Ibidem
Disciplina dei in ecclesiasticis praeceptis ob-		Ecclesiae unitatem non seruans, à deo alie-	
seruanda	316	nus	165
Disciplina sana spernitur	317	Ecclesiae unitas inconsutili tunica signat	165
Indisciplinatus fugiendus	Ibidem	Ecclesiae unitas Raab praeformatur	Ibidem
Diues non sterilis sit ab eleemosyna	184	Ecclesia columbae assimilis	166
Diues plurimū peccat, non succurrens pau-		Ecclesiam exeuntibus inquietis, gratulandū	
peribus	Ibidem	ecclesiae	Ibidem
Diuitias periculosas & contemnendas	238	Ecclesia discedere boni nequeunt	Ibidem
Diues Lazari implorator, oris & linguae		Ecclesiae catholicae matrix & radix fides	
dat poenas	8	Rhomana	135
Diuitum discrucians sollicitudo	48	Ecclesiae non officit contumacium multitu-	
Diuitijs utamur ad bonas artes	156	do	139
Diues est, qui in Christo diues	185	Ecclesia non tenetur, qui episcopum non	
Doctrina Christiana nō eloquentiae uel re-		tenet	Ibidem
rum uiribus nititur	44	Ecclesia dudū sterilis, habet ex gentibus plu-	
Doctrinam praecedere, exemplū est omnis		res filios, quā synagoga	268
iustitia	437	Ecclesia filios Christo sola generat	334
Dominus tradi permittit, quos disponit co-		Ecclesia quid discēdo de deo cōsequat	419
ronari	7	Ecclesia Christi scindi nequit	165
Dominus indulgens quidem, sed exactor		Aegyptij & Sodomitae poterant saluari, &	
quoq; est praeceptorum	67	poterant poenitere	464
Dominū habens, omnia domini habet	219	Eleemosyna faciēda suadet	156.180.293
Domini mitiores sint in seruos	317	Eleemosynis sordes abluimus	179
		Eleemosynis solis deus placari potest	180
E cclesiam esse, qui in domo dei perma-		Eleemosyna quod orationibus & ieiunijs	
nent	10	non poterat, obtinetur	Ibidem
Ecclesiam nunquā à Christo discedere, li-		Eleemosynas Christus omniū maxime nos	
cet sua culpa quidam pereant	Ibidem	bis commendat	181
Ecclesiae admittendi, solliciti examinādi	14	Eleemosynas facientium diuitiae non finium	
Ecclesia non cedit minis	15	tur	182
Ecclesiam non iudicant extra ecclesiam con-		Eleemosynarijs nō metuēdus defect	182
stituti	16	Eleemosynis, & iusta operatione purga-	
Ecclesiam unam esse probatur	25	mur	184
Extra ecclesiam nemo baptizatur	Ibidem	In eleemosynas patrimonium deo erogan-	
Ecclesia unanimitate gaudet	26	dum	186
Ecclesiae alimentis frugaliter & ad necessita-		Eleemosynas ob filios mittens, bis pec-	
tem ecclesiastici nutriendi	36	cat	Ibidem
Ecclesiae sumptibus ab infami uita sunt reuo-		Eleemosynas Tobias filio mīdauit	187
candi peccatores	Ibidem	Eleemosyna deus spectator & pphator	187
Ecclesiae sumptibus iuuādi ne peccēt, coacti		Eleemosynae fructus	Ibidem
paupertatis necessitate ad artes illicitas	38	Ad eleemosynam exhortat	188
Ecclesiae desertores quibus conditionibus		Eleemosynam primi fideles agebant im-	
admittendi	43	pense	189
		Eleemosynam	

SENTENTIARVM INDEX.

Eleemosynam Christus cōpensabit	Ibidē	Eremi pugna liberior	441
Eleemosynæ laudes	Ibidem	Eremus ieiunio & oratione Christi conle-	
Eleemosynis placandus deus pro pecca-		cratur	Ibidem
tis	230	Eremū anim⁹ foueat solitudie uitiorū	441
Eleemosynam faciens, deo cōgenerat	243	Erranti simpliciter ignoscendum, non teme-	
Eleemosynæ opus bonum	293	rario	326
Eleemosyna sin minus opere fiat, uoluntas		Esau pilosus deo odibilis, contra Iacob leuis	
fatis est	296	& graciosus	352
Enoch innouatus dicitur, & quò translatus,		Euangelium nusquam nutat	224
tractatur	351	Euangelicorum præceptorum ornamēta &	
Episcopatus sublimis, & diuina potestas	6	fructus	231
Episcopo seculares obedirent, si sacerdotes		Euaristus reiecto episcopatu, uagus & per-	
prius obedisse cernantur	8	niciosus	68
Episcopus sit iudicio diuino, populi suffra-		Euaristus schismatis autor	89
gio, cōepiscoporum consensu	Ibidem	Eucharistia mutatur in cinerem cuidam sa-	
Episcopi extra ecclesiam non fiunt uolūtate		crilego	226
diuina	9	Eucharistia ad tutelam est accipientibus	2
Episcopi singuli suos iudicent	14	Eucharistia apud hæreticos esse nequit	40
Episcoporū in Affrica nō tam parua autori-		Eucharistiam dari, est pacem & cōmunio-	
tas, ut causæ ab alijs cognosci debeāt	14	nem suscipere	93
Episcopatum gerere non debere commacu-		Eucharistiam infantes sumūt in ecclesia tē-	
lato idololatria	18	pore Cypriani	226
Episcopus minis & terroribus non mouen-		Eucharistia indigni præceptores miraculo-	
dus	6	se puniuntur	Ibidem
Episcopi eligantur à proximioribus episco-		Eucharistiam cōtingere uolens mulier, igne	
pis coram propria plebe	20	detrerita	Ibidem
Episcopis & sacerdotibus obediendum	39	Eucharistia ptē accipiēs, lapsus puni-	226
Episcopus episcopo legem non faciat	43	Eucharistiam & baptismum parū esse, nisi	
Episcopi à dominica traditione pro nouel-		factis perficiat	306
lis institutionibus non decedant	51	Eucharistia cum timore & honore accipien-	
Episcopum unum in ecclesia catholica esse		Eucharistia effectus quis sit	451 (da 319
debere	89	Excōicatio spiritalis gladius ecclesiæ	39
Episcopus se subditis regulam præbeat imi-		Exeundū nobis esse de Aegypto per Chri-	
tandam	100	sti resurrectionem	469
Episcopus etiā fuga suis cōsulere debet	102	Exemplū uiuēdi à Christo recipiendū	310
Episcoporum martyrum laus	103	Exempla similitudinem per omnia seruare	
Episcopi deo autore constituuntur	136	nequeunt	367
Episcopos indignos credens, deo non cre-		Exemplo caret diuina maiestas	Ibidē
dit	Ibidem	Exemplū senes iunioribus, clerici laicis obli-	
Episcopus nō iudicāndus nec spernēdus	137	gantur	395
Episcopum negantem, quæ conlequantur		Exhortationes plebis diuinis lectionibus fir-	
incommoda	138	mandæ	245
Episcopus agnoscēdus, nō reijciēdus	Ibidē	Exhomologesis criminum facienda in eccle-	
Episcopatus unius, & indiuisus	154	sia	13
Episcopatum pñtentes, hæretici	166	Exhomologesis fit, inspecta uita poeniten-	
Episcopus nō solum docere, sed & discere		Exhomologesis apud diaconum	(tis 96
debet	336	fieri potest tempore necessitatis	97
Episcopo ad uendū, & presbytero	318	Exhomologesis conscientia facienda apud	
Epistolarum pñciosā corruptio	100	sacerdotes de fide non confessi	227
Eremum intrant non euadit pericula, sed		Exhomologesin faciebant tres pueri	228
mutat	441	Exhomologesin Daniel facit	229
		Exorcista	

IN OPERA D. CYPRIANI

Exorcista diabolum torquent	134	Finis mundi subito ueniet	319
Exorcista quaestuarij nihil suo nomine per-		Fornicationis graue esse delictum	316
agunt, sed Christi	436	Fortunatus pseudoepiscopus	10
Extollatur nemo in suo opere	312	Fortunati pars cum deseruit, & quotidie ad ecclesiam redijt	14
F aciendū non esse omne quod licet	319	Fortunati partis malicia	15
Faciem, nō cor uidere & iudicare sacer-		Fomes pudicitiae puritatem inopinatis in-	
dos potest	3	uadit assultibus	430
Famem non coelum, sed auaricia facit	145	Forum iniurijs repletum	47
Felicitatis gradus primus, non delinquere:		Fortunatianus post idololatriam episcopa-	
secundus, delicta agnoscere	13	tum rapit	29
Felicissimus hostis Christi damnatus ob cri-		Fortitudinis exempla Iob & Tobias	210
mina	6	Fortitudinis arma, charitas, ieiunium, uigi-	
Felicissima factio quod emolita fuerit	32	lia, orationes	1
Foeminas circumducendo apostoli paululum		Fortitudinis exempla Rhomani fratres tri-	
relaxarunt	406	buerunt	1
Foerandum non esse	311	Fortitudinis robur conseruandum fidei-	
Fides properanter inquirenda	320	bus	207
Fidem nō minui recedentibus perfidis	10	Fortitudo fide & spe firmatur	208
Fidei & perfidia nulla societas	17	Fortis nemo est suis uiribus, sed dei indul-	
Fidei congressio gloriola	130	gentia	236
Fides sine operibus praeceptorum non suffi-		Fortius symbolum apostolorum infideli-	
cit	162	ter explanauit	361
Fidei opera languerunt	173	Fratrem non circumueniendum	319
Fidem defecisse Cypriani tempore	Ibidem	Fratres inuicem se sustineant	299
Fidei defectus uitiorum ratio	Ibidem	Fructus centenarius martyrum, sexagena-	
Fides habenda uerbis diuinis	209	rius uirginum	160
Fidei & spei fundamentū timorē esse	306	Frumentum esse desideremus, non zizania	77
Fides nostra potest quantū credimus	310	Fucus deformat, non ornat	228
Fidei sacramentum non esse prophanan-		Fucata facies foeminas non decet	158
dum	312	Fuga pro Christo toleranda magnanimit-	
Fides ubiq; & in omnibus necessaria	363	ter	128
Fides diuinæ agnitioni praeiungitur	Ibidem	Fugiendum à delinquentibus	172
Fidendum in solum deum	299	G ehennae descriptio	490
Fideles cum infidelibus carne cōmunicant,		Gentes perueniunt ad regnum coelo-	
spiritu separantur	209	rum, exclusis Iudaeis	271
Fidelis solum coelestia & spiritalia cogi-		Generationis aeternae filij ex patre mysteri-	
tet	390	um, rebus sensibilibus discutitur	364
Fidelem non debere gentiliter uiuere	309	Gloriandum homini in nullo	297
Fidelis nō ob aliud puniri debet, nisi ob no-		Gloriandum in solo deo	299
men	Ibidem	Gloria peremptorie quaritur, periculose of-	
Fideles non disceptare debent coram iudi-		fertur	445
ce gentili	311	Gomora aequale Christi, signat gratiam	133
Fidelis emendatur & reseruatur	313	Gratia recedit, dominica diuinitas receden-	
Filius omnia à patre, pater à se habet	366	te	22
omnia	366	Gratiam dei Christus aequale distribuit	133
Filius dei non adoptione, sed natura dici-		Gratia aequaliter sumpta in baptismo, cōuer-	
tur	366	satione minuitur uel agetur	Ibidem
Filijs dei deus nihil negat, rogatus	474	Gratiae	
Filijs bonis deus delectatur	Ibidem		
Filios nos suos deus possidet	Ibidem		

SENTENTIARVM INDEX.

Gratia semper deo agenda, etiam in per-	216	Hæreticis baptisma sanguinis nihil pdest	329
cutionibus		Hæretici extrema paupertate laborant	501
Gratia dei gratuita	320	Hæretici fures & latrones	Ibidem
Gratia largitorem agnoscat, conditio condi-		Hæretici coraci similes ex arca emissæ	502
toem	446	Hæretici lupi rapaces notantur	507
Gratia dei omnes acclui simus	Ibidem	Hermes trismegistus unū deū alloquit	175
Gratia dei agnitio, animo superbā non ad-		Hermatis liber siue pastoris, non canonicus	
mittit	Ibidem	in ecclesia legitur	382
Gratia Christi sine ullo merito Iudæos be-		Herodes cōturbatur Magorū officio	432
neficio pietatis absoluit	467	Herodes, dæmonem & malignos signifi-	
Grex dominicus à pastoribus in periculo		cat	433
congregandus	2	Herodis truculentia in innocentes	434
H Amus diaboli diuina uirtus in Chri-		Higinus Rhomæ nouus episcopus	333
sto	372	Hist rio excōicandus, ne artem doceat	36
Hebraica nomina hominibus indita à deo		Histrionicis gestibus inquinantur oia	47
præscio futurorum	350	Hypocrisis inficit bona	440
Hebionis dogma, Christum credere, & le-		Hypocritarum dementia	441
galia obseruare	383	Homo qua dei sapientia conditus	471
Helias typus Christi	185	Homini pectus, non domus parietes exco-	
Helias non leuiter uiduæ cohabitauit	407	lendi	50
Helias prius quadraginta dies ieiunauit, an-		Homines æquales sunt & pares	83
tequā uiduæ commoraretur	Ibidem	Homo nūq̃ tutus esse potest à uitij	401
Hierarchæ missam celebrantis, ceremoniæ		Homo quare in negata nitatur, quæstio in-	
& orationes	456	solubilis	421
Hæreses ortæ ab inobedientia sacerdotibus		Hominem pronū est esse malum	Ibidem
habita	8	Hominiū spirituales miseriæ & peccata	421
Hæreses probant iustos	66	Homini quare peccatū imputetur	Ibidem
Hæresis filios dei generare nequit	334	Homo per resurrectionē lege carnis & spī-	
Hæretici non sunt à fidelibus audiendi	17	ritus exuitur	472
Hæretici ecclesiam deserunt sponte sua	26	Honestū esse potest quod agimus, si signa	
Hæretici & schismatici nil habent potestatis		honestatis eluceant	400
ac iuris	24	Hominiis iacturā facere dedecorosum	64
Hæretici sub titulo Christianitatis fallūt	163	Humani corporis p animā restauratio	471
Hæreticos diabolus suscitāt	Ibidem	Humilitas primus religiōis introitus	426
Hæreticorum studia pernicioſa	Ibidem	Humilitatem & quietem in omnibus tenē-	
Hæreticos facit discordia	166	dam	298
Hæretici à populo nō audiēdi	167 & 170	Humilitas sanctitatis fundamentum	426
Hæretici & schismatici p̃dicti ab ap̃lo	169	I Actatio nō ociosa cū nō uirtuti hoīs, sed	
Hæretici religionem euertunt	170	dei muneri bona nostra tribuim⁹	44
Hæreticorū non sunt exēpla sectanda	333	Ianus quæ instituerit	174
Hæretici non sunt palpani	335	Idololatriæ genera & portenta	246
Hæreticis non colloquendum	318	Idololatræ sunt mœchi & fraudatores	118
Hæretici reuertē baptizandi	323 & 329	Idola tremant ad martyres	147
Hæretici em̃m peccatorū dare non pos-		Idololatriæ origo	Ibidem
sunt	327	Idolothyta puella ignorāter degustans, pu-	
Hæreticos paulus execratur ubiq̃	Ibidem	nitur miraculose	225
Hæretici saluare nihil conferunt	ouibus	Idolis sacrificantibus cōminatur deus	249
Christi	Ibidem	Idololatri deus non facile ignoscit	Ibidem
Hæretici Christi confessores esse non pos-		Idolis sacrificantē interfici deus p̃cepit	250
sunt	329	Idola nō esse deos, nec elemēta colēda	248
		Idola	

IN OPERA D. CYPRIANI

Idola gentium, dii non sunt	314	Infantes nouiter nati, osculo sancto dignan-	
Ieiunijs & lachrymis deus placandus	121	di	83
Ieiunia solius dei iudicio agenda	440	Infans contagium mortis cōtrahit antiqua,	
Ieiunio inanis gloria insidiatur	Ibidem	necessitate	Ibidem
Ieiunium cū hypocrisi iuncta malicia	441	Infantes plorātes deprecātur iam nati	84
Ieiunauit Christus in eremo	Ibidem	Inferna descēdisse Christus prädicitur per	
Ieiuniorum uirtus & fructus	Ibidem	prophetas	377
Ieiunium discretionē regatur	Ibidem	Inferni æterna damnatio	476
Ieiunium necessariū uiris sanctis ad ardua		Infirmis corpe, gratia fidei conferri pōt	132
peragenda	441	Infirmi ob auariciam negliguntur	145
Ieiunium pcedat orationē, uel comitef	Ibidē	Infirmos uisitandos	321
Iesus Iosue Auses ducis uni ⁹ nomina Chri-		Inge ⁹ is mediocrib ⁹ humilior materia per-	
stum significantia	366	tractanda	418
Ignē inextinguibili mali punientur	131	Inimici diligendi, debita dimittenda	196
Immortalitas cogitanda	215	Inimicus maxime cauendus, & interior fa-	
Impatientia mala multa importat	204	miliarior	401
Impatiētia Adam periit, Chain, Esau, popu-		Iniuriā acceptam, esse ignoscendam	306
lus Iudaicus	Ibidem	Iniuria deo dimittenda	320
Impatientia hæreticos facit	Ibidem	Innocentes docuerunt sufficere baptismum	
Impetrare à deo nihil possunt, qui contra		sanguinis	434
deum illicita moluntur	28	Innocentes in cœlestibus senatores, & iu-	
Imperia per uices obueniunt	175	dices	Ibidem
Impunitas malorum causa	146	Innocentes in ordine sanctorum protomar-	
Incarnatio uerbi opus est simplicis trinita-		tyres	Ibidem
tis	368	Innocentes epiphaniā in cœlestibus cele-	
Indisciplinati & inobedientes pereant	39	brant	Ibidem
Indulgentia humana nil largiri potest cōtra		Innocentes lucra uitæ perpetuæ celeri com-	
diuina præscripta	18	pendio assecuti	Ibidem
Indulgentiæ nimia quid profint ecclesiæ	223	Innocentem oportere esse seruum dei	310
Indulgentiam & ueniam solus Christus lar-		Innocentiam petere & impetrare	318
gitur	Ibidem	Innocentia noxia, quæ sponsæ Christi offi-	
Indulgentiam seruus præstare temere non		cit famæ	411
debet offensæ in dominum	Ibidem	Inuidia non modicum malum	190
Indulgentia prapropora nō solum nō pro-		Inuidia Christiano maxime cauenda	191
dest, sed obest magis	Ibidem	Inuidia & zelus, quō & quādo cœperit	191
Indulgentijs non euadunt homines melio-		Inuidia diabolus primus laborauit	Ibidem
res	Ibidem	Inuidia grassata in Abel, & Iacob, Ioseph,	
Indulgentia etiam à martyribus promissa,		Dauid	Ibidem
non temere amplectenda	Ibidem	Inuidia excæcati Iudæi cōtra Christū	192
Indulgentiam populo Moses difficulter ob-		Inuidia excitat odiū, ambitionem	Ibidem
tinuit	224	Inuidiā multa incōmoda subsequuntur	192
Indulgentiam orationes Hieremiæ, Noë,		Inuidia malorum sine caret	Ibidem
Iob, Danielis, & Ezechielis uix obti-		Inuidia quantam pariat maliciā	Ibidem
nent	Ibidem	Inuidi hominis habitus & forma	193
Indulgentiam frustra usurpat humana sen-		Inuidia difficile sanatur	Ibidem
tentia, nisi animat censura diuina	Ibidē	Inuidus suæ salutis maximus inimicus	193
Non indulgentijs, sed satisfactione peccata		Inuidiæ causas oēs Christus auocauit	Ibidē
delenda	22	Inuidia Christiano aduersa est	Ibidem
Indulgentia peccatorum credenda	384	Inuidus homicida est	394
Infantes baptizandi ante octauū diem	82	Inuidus charitatem seruauit nequit	Ibidem
Infantium omnium æqualitas	Ibidem	Inuidiam uincendam est	299
		Iob	

SENTENTIARVM INDEX.

Iob patientia uicit zabulum	204	Iudices ueri sui ipsius, non iudicabuntur à Christo	464
Ioseph non habebat rationabilem contradictionem, cum Ioanni Christus matrem commendat	466	Iudices in coelestibus homines erunt	475
Ioseph pudicitiae exemplar producit	497	Iudicium Christi restat post omnia	476
Ioannis baptistae humilitas in baptismo Christi	437	Iudicia publica iniusticijs scena	48
Ioannes Baptista sanctum spiritum accepit in utero matris	29	Iudicatur quisquis qualis inuenitur	213
Ioannis Baptistae commendatio	331	Iudicabimur secundum sententiam nostram in die iudicii	240
Ioannis Baptistae sepelitionis, & capitis inuentiois, historia parum autentica, ac Cypriano minime ascribenda	356	Iudicandum non temere de altero	305
Iudas quod Christum tradidit prophetatum	373	Iudicat non pater sed filius: non honorificatur pater ab eo, à quo non honorificatur filius	308
Iudaeorum pars maxima Christi oratione illuminata	466	Iugum uetus euacuandum, & nouum dandum	266
Iudaei negligentes disciplinae, uagabundiam etantur	177	Iuri cedere & potestati in rebus diuinis periculolum	331
Iudaei uita indigni, uitam eis praesentem nescierunt	Ibidem	Iusticia ab initio mundi laborat in seculari correctione	107
Iudaeorum pater esse desijt deus	234	Iustitia promeretur deus iudex	169
Iudaeis cessauit dei regnum, sicut & filiatione	235	Iustum solum est, quod deus uoluerit & iusserit	399
Iudaeos in dei offensam grauiter deliquisse, quod dominum reliquerint, & idola secuti sint	262	Iustitia dei sine eius demonstratione, à mortalibus comprehendere non potest	399
Iudaei prophetis non crediderunt, sed interfecerunt	263	Iustitia omnis completur, si exempla doctrinae antecesserint	437
Iudaei dominum nec cognituri, nec recepturi erant	Ibidem	Iustos plus laborare & tolerare.	298
Iudaei sacras literas non erant intellecturi	264	L Ametatio peccatorum Christianorum	218
Iudaei non intelligere scripturas possunt, nisi credant in Christo	Ibidem	Lapsum in idololatriam poena à patribus sanctis statuta	2
Iudaei Hierusalem perdituri erant, & terram	265	Lapsum restitutio quantum curata fuerit	66
Iudaei amissuri lumen domini	Ibidem	Lapsum inuerecundia turbat ecclesiam	Ibidem
Iudaei ueniam sola fide in gratiam percipient	271	Lapsi modestiam refumant	Ibidem
Iudaei deo in odium conuersi more Sina	351	Lapsi in periculo mortis subueniendum	67
Iudaeis non credentibus, ad gentes translatum fidei mysterium	373	Lapsis non desit nec censura quae increpet, nec medicina quae sanat	77
Pro Iudaeis Christus orat in cruce	466	Lapsis erigendis non sit deneganda misericordia	90 & 500 per totum
Iudaei pedes non uoluit Christus	459	Lapsis compatitur Cyprianus, & condoleat	96 & 218
Iudaica praesentia in celis mundus sustinere non potuit	469	Lapsi qualiter suscipiendi ad pacem	95
Iudices iusti inueniunt	48	Lapsi pax communicanda	110
Iudicii dies bonis gaudio futurus	131	Lapsi non temere & subito communicandi	222
Iudicatio domini non praesudicamus	114	Lapsum miserandus casus multiplex	219
Iudicium futurum	320	Lapsi ultro pacem sibi sumunt inique	229
Iudicium graue potentibus	321	Lapsi obstinati uitandi	Ibidem
		Lapsis non est poenitentia neganda	116
		Latium unde nomen acceperit	146
		Latrones duo, populos duos, persecutores & conuersos signant	352
		Latro sero poenitens recipitur	455
		Laudes	

IN OPERA D. CYPRIANI

Laudes actuum nostrorum non spernenda	64	Maiorum imitanda facta excusamus in alijs,	
Laudes humanas rarus contemnit	444	nos eis aequales contendimus	403
Lazari resurrectione se posse a mortuis re-		Maioribus in uirtutibus plurimum inaequa-	
surgere declarabat	449	les sumus	403
Leuitae diuinis tantum uacent obsequijs	25	Mali suo furore dementes	69
Legem & prophetas abbreviauit Christus	241	Mala omnia leuiora peccatis nostris	144
Lex Moysi cessatura erat	265	Malorum perfidia, de societate bonorum re-	
Lex noua danda per Christum	Ibidem.	cedentium, bonos reddit illustriores	172
Legis onus graue abiectum, & leue Chri-		A malis deus solus liberat	241
sti iugum susceptum	322	Mala de se dici nullus aequanimiter suffert,	
Legis dictis, certis locis responsa defixa		neque bene de se nolit sentiri	444
sunt	394	Maledici censuram dei euadere nequeunt	8
Lex dei quod doceat, praecipiat, permittat	439	Manducare carnem Christi & sanguinem,	
Legis dei possibilitas, facilitas, scientia, & po-		quomodo intelligatur	450
testas nobiscum	439	Manducatio Christi, est mansio nostra in	
Libelli sacrilegi reatus apud martyres	217	Christo, potus incorporatio	452
Libello redimetes publicam idololatriam,		Manducatio Christi, est auditas manendi	
peccant	Ibidem.	in Christo	Ibidem.
Libellaticos non esse conferendos non sacri-		Manna spiritus sancti opus in eremo	478
ficatis	113	Mandatorum Christi obseruantia, immor-	
Libellatici uerba quae scribi oportebat	113	talitatem assequimur	162
Libellatici praemium dabant, ne facere ini-		Manichaei errores	383
qua cogerentur	Ibidem.	Mappalici martyris constantia	62
Libellatici recipiendi ab ecclesia	Ibidem.	Martyrij prae-textu non sunt committenda	
Librorum sacrorum canon	382	illicita	412
Libri non canonici leguntur, sed ad autori-		Martyres legi quoque subiaceant, donec mar-	
tatem fidei non producantur	Ibidem.	tyres fiant	Ibidem.
Liberi eleemosynis deo commendandi	136	Martyrij laus uix explicabilis	483
Licita, non omnia facienda	219	Martyrij sermo horribilis	Ibidem.
Linguarum gratia in apostolis, quomodo		Martyrium status & consummatio uitae &	
intelligenda	481	fidei	Ibidem.
Loquendum non esse scurriliter	310	Martyrij certamen arduum	484
Lucius confessor & episcopus factus, relega-		Martyrium quid sit	Ibidem.
tus, & restitutus	74	Martyrum persecutores insani	Ibidem.
Luctari nos semper oportet	204	Martyrij autor Christus & exemplar	485
Lucta honestior cum spiritu, quam cum carne	441	Martyres salutis suae dei nomine praeserunt	485
Ludi gladiatorij indignitas	46	Martyrij primo casus, postea fructus	485
		Martyres cladibus seculi eripi cupiunt	Ibidem.
M achabaeorum uirtutis & fidei docu-		Martyrij magna dignitas	Ibidem.
menta	129	Martyrum deuota constantia in confessio-	
Machabaeorum septem martyrum laudes, &		ne	484
martyrium, & constantia	256	Martyrij magna merces	486
Magi Arabum uaticinijs admoniti, Chri-		Martyrium asserens pro Christo	Ibidem.
stum quaerunt	432	Martyres honestam mercedem capiunt	Ibidem.
Magi muneribus profitetur quod credant	433	Martyrum quorundam merces	487
Magi alio tramite patriam redeunt	Ibidem.	Martyrum lucrum in quibus imminet ma-	
Magisterium inuadi non debet ante annum		lorum periculum temporis	Ibidem.
etatis tricesimum	440	Martyrium temptationis causa ingeritur a	
Maiores metuendum magis, ne in aliquo		deo	488
minorentur	416	Martyrij fructus, ut per illud credere cogantur,	Ibidem.
Maiores decreta tuenda	92	qui uult occidere	Martyres

SENTENTIARVM INDEX.

Martyres auro simulantur.	488.	Martyribus lucrosū tēpus belli & pacis. 63.
Martyres non corrumpuntur diuitijs.	489.	Martyres uoto nō minus illustres sunt. 80.
Martyres supra spē à dño munerant.	489.	Martyria dilata, magnalia diuinæ protectio nis ostendunt. 80.
Martyres, adhuc Christo nō digne respon- dent.	489.	Martyrum excessus per dies notāus. 80.
Martyres fructum nesciunt, quoad agnoue- runt quid accidat.	490.	Martyrum commemorationes per sacrifi- cia celebrantur à Cypriano. 80.
Martyriū est manifestatio electionis.	491.	Martyres in carceribus à diaconis doceban- tur. 94.
Martyribus nihil uelle non licitum.	491.	Martyres uicti tormentis, post triennalem poenitentia cū consilio restituuntur. 101.
Martyrum ueneranda libertas.	491.	Martyrū in Christo libertas & merita. 104.
Martyrij ineffabilis commendatio tenta- tur.	492.	Martyrium desiderandum fidei. 105.
Martyriū non optat, nisi seculū odiat.	493.	Martyrium ornat sexus & ætas. 105.
Matrimoniu cū gētilibus nō iungēdū.	315.	Martyrum commendatio à fortitudine & disciplina. 120.
Mariæ Magdalene circa domini pedes plo- ratus eleganter describitur.	458.	Martyres pacem anxie expectabant. 125.
Mariæ uirginis partus sine corruptione in- telligendus.	368.	Martyribus solus Christ⁹ sufficit testis. 128.
Maria p portam dñi clausam figurat.	368.	Martyribus consolatio scribitur. 129.
Maria mater Christi nō est exæquāda mu- lierib⁹ cūctis, quæ genuit maiestātē.	407.	Martyrum arma declarantur. 131.
Mariæ uirginis puerperium eleganter de- scribitur.	424.	Martyres ultio diuina defendit. 148.
Maria uas electionis communibus non de- buit lassari iniurijs.	424.	Martyrū persecutio statim uindicata. 148.
Maria plurimum à cæteris differens, natu- ra communicabat non gratia.	424.	Martyr extra ecclesiam esse nō potest. 168.
Mariæ matri plenitudo gratiæ debeba- tur.	424.	Martyres uindictam expectauerunt futurā de proximo. 205.
Maria quantum gratiæ & gloriæ à paru- lo acceperit.	425.	Martyrium non in nobis, sed dei dignatio- ne consistit. 212.
Mariæ cordis dulcedines & iubilus nato do- mino.	425.	Mappalici martyris constantia. 62.
Mariæ mirabilis maternitas.	427.	Marcianita baptizare non possunt. 324.
Martyres auidi mortis, post lapsum resti- tuendi.	1	Marcion Pōtius hæresiarchia in domini pa- trem blasphemauit. 333.
Martyrij atrocitas superuentura Cypriano reuelata.	6.	Marcion non dat deo honorem, sed blas- phemat. 335. 383.
Martyres tradi deus permittit, quos dispo- suit coronari.	7	Marcialis nephanda acta. 20.
Martyribus optat Cyprian⁹ dei fauētia.	58.	Marcianus Arelaten. Nouatiano coniun- ctus, sensit excludendos ecclesia lapsos, nec resumendos. 90.
Martyrium duplex breue & diuturnū.	59.	Martyrum excusatio per tormenta. 221.
Martyrum laude gloriosa.	59.	Martyrum uictoriæ duplex gradus. 217.
Martyres facili impetrant postulata.	60.	Martyres facit exhortatio Cypriani. 246.
Martyrum constantia laudabilis.	61.	Martyrem fieri non est difficile, quod uide- mus martyrum populum non posse nu- merari. 258.
Martyrum spes animum stabiliiuit.	62.	Martyres & iustos quæ merces maneat post euictas persecutiones & mortē. 258.
Martyrij cōspiciendū, sublime spectaculū.	62.	Martyrij bona. 303.
Martyrum mors preciosa.	62.	Martyrū sentētia p auctoritate habeat. 224.
Martyrij agonia, tolerancia suadet.	63.	Martyrij palmam maximi peccatores con- uerli rapuerunt. 411.
Martyrum spectat, tor dominus præest, & co- ronator.	63.	Martyrium baptizat & coronat. 411.
		Mauri reges colunt pro dijs. 174.

IN D. CYPRIANI OPERA

Maximus à Nouatianis pseudoepiscopus factus.	10.	Mortui non plangendi.	214.
Mœchis poenitentiae tempus datur.	115.	Mori detrectantes, secularem testantur animum.	214.
Melchisedech typum Christi portauit.	51.	Ad mortem uocati à deo, sponte parati.	213.
Mendacia non diu fallunt.	12.	Morte nemo contristetur.	313.
Mendacis seruos dei diabolus lacerat.	112.	Morti uoluntariae assuescere docuit homines diuina lex.	431.
Mendacium cauendum.	320.	Mortem Christus naturaliter timuit.	463.
Mercēs cito reddenda.	318.	Mortem mali magis timeant.	463.
Ad metalla damnatis Cyprianus scripsit dulcem epistolam.	103.	Mors, Christi abstulit peccata mundi.	465.
Misericordia falsa impellit ad transgressionem.	165.	Mortem gustauit Christus propter hominis uitam.	472.
Misericordiae opera nobis commendant.	180.	Morum corruptela ante persecutionem.	218.
Misericordibus alimenta non deerunt.	183.	Moyse uelamen spissum & doctrinae crassitudo.	466.
Misericordiae opera maxime Christus exhibit.	188.	Militum Christi membra munienda.	131.
Misericordiam meretur, peccata acriter punientes.	230.	Mirabilia mirabilissima.	427.
Misericordiae opus bonum.	293.	Munerum diuinorum nulla mensura.	45.
Mysteria diuina qua grauitate & deuotione celebrentur.	398.	Mundi fluctuantis turbines & pericula.	46.
Missam celebrantis hierarchae ceremoniae & orationes.	455.	Mundialium uanitatum enarratio.	48.
Militem Christianum exercitari oportet.	245.	Mundus senescit calamitatibus pressus.	172.
Miraculum duplex de Christi negatione uel lapsis.	225.	Mundus deficit, & fini propinquat.	142.
Miracula non profutura superfluo fiunt.	443.	Mundana cum mundo contemnenda.	155. 209.
Minuitur quod est fini proximum.	142.	Mundus Christiano non amandus à quo non amatur.	215.
Mortis contemptores martyres Christi.	212.	Mundi ruina timenda.	ibidem.
Mortis admonitione compulsus, non liberatur ab excommunicatione.	117.	Mulierum ornamenta qualia conueniant.	155.
Mors non timenda suadet.	128.	Mulieres fugiant ornamenta impudicorum.	157.
Mors innocentum Christi natiuitate oborta.	129.	Mulierem seculariter non debere ornari.	309.
Mori nolle pro Christo, Christiano indignum.	129.	Mulierem in ecclesia tacere debere.	311.
Mors Christiano non timenda sed desideranda.	208.	Mulierum cohabitatio clerico plurimum periculosa.	391.
Mori lucrum, & exire seculum desiderabile.	209.	Mulierum bella cum masculis timore uincunt.	391.
Mors quibus timenda.	211.	Mulieres ferunt proximantem.	392.
Mors infidelibus pestis, Christianis salutis excessus.	212.	Mulieres initium & finis peccati.	392.
Mortalitatis necessitas probat fideles.	212.	Mulieres non timenda, sed post tempus lustraminis.	392.
Mortem non timentes, martyrium appetunt.	212.	Mulieres etiam confessores & episcopos deciperunt.	392.
Mori nolentes perperam orant quotidie.	213.	Mulieris propinquitas delictorum latrocinium.	393.
Mori nolens ab angelo increpatur.	213.	Mulieribus decipimur tunc, quia ab Eua Adam primus.	393.
Morte iustorum gaudendum.	213.	Mulierum societas non est symphonia.	392.
Mortem timentes, gentilibus scandalum.	214.	Mulierum familiaritas extra matrimonium perniciosa.	393.
Mors non tam exitus quam transitus.	214.	Mulierum amor excludit primum.	393.
		Mulier foedere suo praestitit magnas molestias.	393.

Mulierem

SENTENTIARVM INDEX.

- Mulierem non adhibeat, qui ducere con-
tempnit. 393.
- Mulierum oblectamenta desiderat, qui co-
habitationem admittit. 394.
- Mulierum cohabitatio sit licet casta, tamen
suspiciosa erit. 394.
- Multiloquentia cauenda. 320.
- Mundicia cordis seruanda & corporis. 153.
- Munienda esse membra militū Christi. 131.
- Multitandū nō esse, sed benedicendū. 302.
- Mulierum cohabitatio propter scandalum
fugienda. 394.
- Mulier transeuntem castum inficit, intolera-
bilis si ei contubernalis extiterit. 396.
- Mulierum multiplices & prouocatrices infi-
dia casto cohabitatori. 396.
- Mulierum cantu tolerabilior basilisci sibi-
lus. 396.
- Mulierem blandientem assistere casto per-
niciosum nimis. 396.
- Mulieribus nō omnis locus præscribitur. 398.
- Mulieres amandæ inter sacra solēnia, odien-
dæ communionē priuata. 398.
- Mulierum præsētia & aspectus in cōuen-
tu ecclesiastico neminem scādālizat. 339.
- Mulierum præsētia saepe sancta & utilis &
necessaria. 400.
- Mulieres consolationem spirituaie necessa-
riā à clerico suscipiant cū tremore. 400.
- Mulieres quæ & quare Christo apostolisq;
adhæserint. 407.
- Mulierī uiduæ Helias cohabitauit non le-
uiter. 407.
- Cū mulieribus etiā angeli ceciderūt. 407.
- Mulierum cohabitatio nimium ab aliqui-
bus expetitur. 408.
- Mulierum cohabitatione, emoritur integri-
tas, affectio inquinatur. 408.
- Mulierī exhibēda est accessio fugitiua. 416.
- Mulierum consortium est meditatio perdi-
tionis. 416.
- Mulieribus exhibenda seueritas. 416.
- Mulierum hæsita de Christi resurrectione. 468.
- Mulierum q. Christum dilectio post pas-
sionem. 468.
- Mulieres pl. uiderunt, quæ arctius ama-
uerunt. 468.
- Mulieres ad om. a delicatæ, ad sarcinas ui-
riorum uiris s. t. fortiores. 499.
- Natiuitas Christi gaudiosa cœlestibus
& terrenis. 423.
- Natiuitas Christi ab angelis hominib⁹ euan-
gelizatur. ibidem.
- Natiuitatis Christi nox clarior luce. ibid.
- Nato domino pastores edocentur. ibid.
- Nati Christi pauperies per omnia. 424.
- Nato Christo quæ diuersorij ornamenta
aderant. 424.
- Nato Christo non defuerunt angelica mi-
nisteria. 424.
- Natiuitas Christi mirabilis & gloriosa. 426.
- Natiuitatis & incarnationis Christi mira-
cula. 427.
- Nicephorus internuncius fidus. 68.
- Nicostratus sacrilegus & desertor. 68.
- Nicostratus reus criminum. 89.
- Noia libris aliena turpiter prænōtant. 417.
- Nomina libris prætutulantur grandes mate-
rias breui titulo prælizando. 417.
- Nomina nascentibus consona dabātur. 350.
- Nomina infantulis uarie imponūtur. 417.
- Nominum propriorum respectus habend-
us cuique. 417.
- Nominum aliqua ratio habita apud anti-
quos. ibidē.
- Nouatus rerum nouarum semper cupidus
bonorum circūuentor schismaticus. 68.
- Nouati crimina recitantur. 69.
- Non mirandum Christiano. 301.
- Non maledicendum Christiano. 301.
- Non credentem, esse iam iudicatum. 307.
- Nouatianus furibundus de prosperis ec-
clesiæ. 1.
- Nouatianus multis nominib⁹ detestabilis. 2.
- Nouatianus persecutor ecclesiæ. ibidem.
- Nouatianus extra ecclesiam seipsum ordi-
nauit episcopum. 25.
- Nouatiani ecclesiæ hostis mala studia. 90.
- Nouatiani seditiosa abcessio. 117.
- Nouatianus simiam egit. 323.
- Nouatianus suos aurum nominat. 4.
- Nouatiani Christo iudiciū præripiūt. 504.
- Nouum testamentū dandū probatur. 501.
- Nox nulla Christiano. 245.
- Numidici sacerdotis martyrij gloria. 140.
- Nuptijs non intersint uirgines. 159.
- Numerus non uincit iustitiam. 12.
- Numerus malorum non attendendus. 14.

IN D. CYPRIANI OPERA

O Besse mali bonis nō debent, sed ma		Orabat corde Anna.	232.
li à bonis iuari.	5.	Orandus deus non clamoribus sed affecti	232.
Obedientiæ exemplum crux Christi pro		bus.	232.
ponitur.	371.	Orans non confidat innocentia, sed pecca	232.
Obedientibus legi, deus suggerit adiuto		ta confessus.	232.
rium.	400.	Orandus deus humiliter.	232.
Obedientiæ Christi merces à patre dela		Remitte nobis debita nostra Cyprianus di	
ta.	475.	xit, non dimitte.	232.
Oblatio sanctificari nequit ubi spiritus san		Oratio publica sit & communis non priua	
ctus desit.	31.	ta pro uno.	233.
Occasiones impuratum summopere decli		Oraverunt communiter tres pueri non pro	
nanda.	413.	se quisque.	233.
Occisi extra ecclesiam, fidei corona priuan		Oratio sit ab unanimis & p concordia.	233.
tur.	1.	Oratio incipiat ab agnitione paternitatis in	
Oculus à foeminarum aspectibus cohiben		deo.	233.
dus.	408.	Orare nos Christus factis docuit.	242.
Oculus audus inexplēbiter offendiculo		Orandum peccatoribus si Christus ora	
rum.	408.	uit.	242.
Odium nomini Christiano prædictum an		In oratione uigilandū exēplo Christi.	242.
tea.	307.	Orauit Christus pro nostris delictis, pro ec	
Omnipotentia in diuinis quomodo dica		clesia, pro unitate fidelium.	242.
tur.	365.	Orandum toto corde cum dicitur: Sursum	
Opiniones nō debēt scindere ecclesiā.	116.	corda.	242.
Operandum nihil esse iactanter uel tumultu		In oratione animum inturbare diabolus	
ose.	310.	conatur.	242.
Opera diuinæ sapientiæ & pietatis circa ho		Oratio non auditur à deo, eius qui seipsum	
minis conditionem.	472.	non audit.	242.
Oratio paucorum etiam sed concordantiū		Orationis negligētia deū offendimus.	244.
impetrat.	168.	Oratio non sit sterilis sed fructuosa.	243.
Orandum post inimicis.	16.	Orandum hora tertia, sexta, nona.	244.
Oratio multorū audit si sint unanimes.	122.	Oratio impinguatur elemosyna.	243.
Orandum frequenter & uigilanter.	123.	Orandum est & mane & uesperis.	244.
Orandum pro omnibus nō pro se solo.	123.	Orandū omnibus horis Christiano. ibidem	
Orationes parui momenti sine bonis ope		Orandum Christiano & nocte. ibide.	
ribus.	180.	Orabat Anna sine intermissione. ibidem.	
Orandi formam Christus dedit.	231.	Oratio sanctorum rara nostris temporib	
Oratione quam filius docuit, apud patrem		bus.	442.
loquimur.	231.	Oratio malorum non auditur. ibidem	
Oratio dominica præferenda alijs.	231.	Oratio efficax præcedente ieiunio. ibide.	
Orare aliter quam Christus docuit culpa		Originale peccatum omni tempore reme	
est.	231.	dijs aliquibus oportuit expiari.	431.
Orationem, filij documentum pater agno		Originale incendium extinctum est in Ma	
scit.	231.	ria uirgine.	424.
Oratio ex pectore proferenda.	231.	Originale peccatum nō dicit per readuna	
Oratione Christi efficaciter postulata impe		tionem post baptismum. 393/457.	
tramus.	231.	Ornatus corporis uirgines. 39/154.	
Orandum cum disciplina corporis & ge		Ornamenta mulieres qual. irimor. 155.	
stuum.	222.	Ornamentorū pericula in. 155.	
Orandus dominus in abditijs & secretis lo		Ornamentorum insigni. 156.	
cis.	232.	niant.	

Ornamēta

SENTENTIARVM INDEX.

- Ornamenta spernenda. 157. 499. Patientiæ commendatio insignis. 205. 7
Ornatum deus non docuit. 157. Patientia differre facit fideles ab infidelibus. 211.
Ornamentorū inaurium uanitas. ibidem. Patiēter tolerāda corporis incōmoda. ibidē
Ornamenta adinventiones dāmonū. 157. Panis dominicus gregem Christianum si-
Ornatus operis diuini impugnatio. 358. gnificat. 26.
Ornatus animæ sanctæ. 477. Panis noster quotidianus Christus est. 137.
Orta cadunt omnia & aucta senescunt. 142. Panem petimus ut scilicet à Christi corpo-
Oues Christus plebem suā nominat. 194. re separemur. 238.
Ouibus diligenter prouidendum à lu- 91. Panem quotidianum diurnum non in lon-
pis. gum desideratum. ibidem.
10. Panem & calicem Christiani recipiunt, lu-
dais amittentibus omnia. 270.
Patientia martyrum impatientia infide- 148. Panis ante uerba Christi cibus communis
lium. 197. nutriendo corpori cōmodus, post Chri-
Patienter exhortatio audienda. 197. sti uerba ad totius hominis uitam pro-
7 Patientia maxime utilis & necessaria. ibidē. ficat. 449.
Patientia non est philosophorum. 198. Panis Christi medicamentum & holocau-
7 Patientia nobis cum deo est cōmunis. ibidē. stum. ibidē.
7 Patientia à deo originem sumit, nobis amu- 1. Panis aliud prius appositum, aliud à magi-
landa. ibidem. stro distributum. ibid.
Patientia dei quanta & de quibus. ibidem. Panis sanctificatus Iudā adegit laqueo. ibi.
Patienter deus hominem differt. ibid. Panis sacramēto populus Christianus ostē-
Patiens homo dei patris filius habet. ibid. ditur. 55.
7 Patientiam Christus docuit & exhibuit. 199. Panis cōlestis Christus est. ibidem.
Patientia signaculum omnium Christi ope- 1. Partus uirginis non incredibilis declaratur
rum. ibidem. ex incredibiliioribus. 369.
7 Patientia Christi Paulum dedit eccle- 1. Partus omnis tribus constat. 368.
sia. ibidem. Paradisus expectat Christianos. 249.
Patientia Christi Christiani sectentur. ibid. Paradisus patria Christiano desiderāda. 215.
Patientia patriarcharum & prophetarum 1. Paradisi felicitas & gaudia. 216.
summa laus uirtutum. 200. Paradisus ecclesia, quatuor flumina qua-
Patientia insignis uirtus patriarcharū. ibid. tuor euangelia. 325.
Patientia hominibus à natiuitate necessa- 1. Paradisi gaudia describuntur. 490.
ria. 201. Parilitatis conuersatio quanta parturiat in-
Patientiam deus à mundi initio hominibus 1. commoda. 413.
proposuit. 201. Paruulus natus est, filius dat⁹ est nobis &c.
Patientia nascimur. ibidem. elegantissime exponitur. 425. & 426.
Patientia martyribus necessaria. ibidē. Paruulorum querela in idololatrias paren-
Patientia indiget perseuerantia. 202. tes. 220.
Patientia bona cuncta custodit. ibidem. Paschæ solennia episcopi cum plebe cele-
7 Patientia sublata charitas non durat. ibidē. brent. 102.
Patientia exemplar Stephanus. 203. Paschæ oblatio, tempus, locus, modus desi-
Patientia pectoris non admittit uitia. ibidē. gnantur. 470.
Patientia necessaria ad corporeas mole- 1. Pascha nostrum crucifixus Christus. ibidē.
litas. 203. Paschæ lata mysteria. ibidem.
7 Patientia dērnit iustos à malis. 204. Paschalia gaudia in cōlestibus angeli
Patientia patus est Iob multipliciter. ibi. agunt. 471.
Patientia Iob cit zabulum. 204. Paschalibus gaudijs qui sint digni. 472.
Impatientia multa importat. 204. ui- Paschæ ceremonia. ibidem.
de impatienti

SENTENTIARVM INDEX

Pastores disciplinam seruent.	37.	tra propositum.	326.
Pastores plures & greges plures esse nequeunt.	165.	Paulus hæreticos execratur ubiq.	327.
Pastor in gregis uulnere uulneretur.	218.	Paulus Samosathenus hæreticus.	383.
Pastores ueteres cessauerunt ut noui per Christum inciperent.	266.	Pauperes diligenter curandi.	80.
Pastoris liber uel Herematis non canonicus.	382.	Pauperum cura præcipua Cypriano assignata fuit.	86.
Pastoribus Christus natus primo ostenditur.	425.	Paupertas à pauperibus prædicata.	425.
Pastorum commendatio.	ibid.	Paupertatis commendatio pulchra.	ibidem.
Pastorum fides Christum in præsepio adorantium.	ibidem.	Paupertatis efficax documentum Christus contulit ecclesiæ.	ibid.
Pati pro Christo sponte debemus.	129.	Pauperes Christus instruit, & creat, & facit.	426.
Pati quid meremur considerandum.	227.	Pax pœnitentibus in morte danda.	3.
Patitur deus, ut nos pœniteat.	309.	Pax pœnitentibus danda tempore persecutionis.	ibidem.
Passio sine charitate nō facit martyrem.	169.	Pax pœnitentibus ad ictum mortis differebatur.	ibidem.
Passio in seculo minora esse præmia.	303.	Pace sanguine & corpore Christi munienti præliatores Christi.	2. 5.
Passio Christi non ad iniuriam, sed ad salutem.	372.	Pax danda martyribus etiam nuper lapsis.	4.
Passionis Christi mysteria scripturis prophetarum indicantur.	373.	Pax lapsis danda, examinatis singulorum causis.	5.
Passio Christi non sit pudori, dolori, horro- ri.	469.	Pace & eucharistia muniendi martyres & certaturi pro fide.	ibid.
Passio Christi noster profectus.	ibidem.	Pax non statim danda peccatoribus, nec sine plebis consensu.	82.
Pater Iudæorum deus esse desit.	234.	Pax à sacerdote quomodocumq; data non auferenda.	ibid.
Patrem solū in cœlis habere debemus Christiani.	ibidem.	Pax & unanimitas colenda fidelibus.	173.
Patrem esse nobis deum sicut gaudemus, ita gaudeat ipse nos habere filios.	ibidem.	Pax & charitas primitiuæ ecclesiæ.	ibidem.
Patrem non posse accedi nisi per filiū.	306.	Pax data non retractanda.	113.
Patres circa filios nō asperos esse.	317.	Pedum ablutio signat sordes quotidiana satisfactiōe lauandas.	456.
Paternitas diuina credenda potius quàm discutienda.	364.	Pedes mutuo lauare nō dedignemur.	459.
Patrispassiana hæresis Sabellij q̃.	365.	Pedes quid sit lauare spiritaliter.	ibidem.
Parentibus assequendum.	317.	Pedes nostros ipsi nobis lauare non possunt.	ibidem.
Patrimonio redimenda delicta non augenda.	156.	Pedes Iudæ non sunt à Christo loti.	ibid.
Patrimonium in eleemosynas deo erogandum.	186.	Peccata minora quæ non in deum committuntur.	96.
Patrimonij amor lapsos decepit.	220.	Peccatorum remissio datur per sanctam ecclesiam.	27.
Patrimonij neglectus liberat, amor præcipitat.	ibidem.	Peccata dimitti solum L. habente spiritum sanctum.	397. 28.
Patrimonij contemptus à Christo consulitur.	221.	Peccato suo proprio quilibet liberatur.	31. non
Patriarcharum insignis patientia uirtus.	201.	Peccata nostra promerentur diuersitates.	119.
Paucorum malicia ceteros inficit.	87.	Peccatis carere non possumus.	121. 143.
Paulus conscientiam suam omnibus innotuisse gloriatur.	404.	Peccata	179.
Pauli apostoli sententiæ non trahendæ ex			

INDEX SENTENTIARVM.

Peccata calcanda Christianis.	194.	deus recipit.	455. 464.
Peccatorum non statim obliuiscendū.	222.	Pœnitentiæ uia qua nulla latior inueni-	
Peccata non plangere ingens delictū.	228.	tur.	457.
Peccato & sorde neminem carere.	313.	Pœnitentes Christus absoluit.	464.
Peccatores publici non sine exhomologesi		Pœnitentiam lapsoꝝ non esse inanem.	
ad ecclesiam redeant.	38.	501. per totum.	
Peccatoribus non prapropere pax danda		Persecutio declarat ueros Christianos.	74.
non sine plebis conscientia & petitu.	82.	128.	
Peccatores redargutionibus corrigēdi.	222.	Persecutiones latentes periculosiores.	162.
Peccatores sumus qui pro peccatis orare		Persecutio ecclesiæ peccatis Christianoꝝ	
docemur.	239.	imputetur.	225.
Peccatori pro peccatis oranti, deus negare		Persecutionibus quatimur ut pbemur.	252.
non potest.	ibidem.	Persecutionum pœnæ & iniuriæ non timen-	
Peccantem publice obiurgandum.	318.	dæ.	232.
Peccatum originale & personale sanctos		In persecutionibus non considerandum	
etiam perualit.	443.	quid diabolus importet, sed quid deus	
Peccata reiterata per pœnitentiam ablu-		præstet.	253.
untur.	457.	Persecutiones Christianoꝝ ante prædi-	
Pecuniæ seruus qui seruat pecuniam.	184.	ctæ.	254.
Pecuniæ & possidendi concupiscentiā non		Persecutiones Christianoꝝ non sunt no-	
appetendam.	315.	uæ & repentinæ.	255.
Peccata omnia discutere & gemitibus & su-		Perseuerantiam omnium maxime confesso-	
spirij expiare.	459.	res decet.	22.
Pœnæ patrocinantur adeptioni lucis.	484.	Perseuerandum in fide & uirtute pro con-	
Pœna damnatoꝝ aterna.	150.	sequenda palma.	251.
Pœnas non æqualiter perferunt boni &		Periculis alioꝝ quisque erudiat.	390.
malī.	148.	Periculis animarum ante tempus occurren-	
Pœnæ inflictæ à deo parum proficiunt nō		dum.	37.
multis.	144.	Petrus unicæ ecclesiæ exordium.	163.
Pœnæ peccantium animaduertendæ.	225.	Petrus pari potestate præditus & honore	
Pentecostes mysteria.	481.	cum cæteris.	163.
Peccatrix mulier eleganter domini pedes		Petrus super quem ædificata ecclesia, unus	
lauans describitur.	458.	pro omnibus loquitur, & ecclesiæ uoce re-	
Pœnitentiā non agentes post peccata quæ		spondet.	10.
pœna maneat.	508.	Petrus diuitias contempsit.	156.
Pœnitentiæ ritus antiquus.	93.	228. Petrus Tabitam à morte suscitatur pro operi-	
Pœnitentiam quis agat ueraciter.	97.	bus misericordiæ.	181.
Pœnitentiam non agentes excommuni-		Petrus prohibet Christum pedes abluere	
candi.	117.	uolentem.	458.
Pœnitentia agenda docetur non prohiben-		Petrum negantem Christus non nega-	
da.	119.	uit.	504.
Pœnitentia ante mortem agenda.	151.	Pharao aqua uictus & extinctus.	133.
Pœnitentia damnatoꝝ inanis.	ibidem.	Phoenix sine matre nascitur.	369.
Pœnitentia luxu adicat.	228.	Pilatum manuum lotio non excusat, sed ac-	
Pœnitentia & oranti deus placatur.	230.	cusat.	464.
Pœnitentia gens & longa pro lapsu.	230.	Pilato & Iudæ par pœna inferni.	ibidem.
Pœnitentia modus & forma.	230.	Philosophi à Christianis plurimum di-	
Pœnitentia munera ablata restituit.	230.	stant.	114.
Pœnitentes etiam sero & iam morientes		Philosophoꝝ scripta non passim ab omi-	
		bus	

IN D. CYPRIANI OPERA

bus tractanda ingenijs.	418.	Pudicitia beatos efficit.	ibidem.
Plato unum deum seruans ceteros damo- nas dixit.	175.	Impudicitia detestatio.	495.
Plebs obsequens dominicis preceptis ma- xime habet potestatem eligendi dignos sacerdotes & recusandi malignos.	19.	Pudicitia tres gradus.	496.
Pollutionis nihil contigit incarnatione uer- bi diuini.	370.	Pudicitia coniugalis multum habet uirtu- tis uirginalis felicitatis.	496.
Potentia animi expiati peccatis.	46.	Pudicitia coniugali iungatur charitas.	ibid.
Potum in sanguine domini sanctificatum puella euomuit infantula.	226.	Pudicitia contemptoris poena.	ibidem.
Prædicatio prodest si ore deprompta factis impleantur.	194.	Pudicitia honoris plurimum Christus con- tulit.	ibidem.
Præceptorum diuinorum Christus fecit gran- de compendium.	241.	Pudicitia eximia commendatio.	497.
Præcepta Christi duplicia fixa & mobi- lia.	456.	Pudicitia exemplar Ioseph.	ibidem.
Prælati ecclesie sapientes sint.	162.	Pudicitia quid sit, qui sibi fratres.	495.
Prælati pro fide docemur.	130.	Q uestionum poenaliu causa tri- plex.	146.
Præsumptio plurimum cauenda in religio- sis.	416.		421.
Præsumptorum obiurgatio.	391.	Quæstio insolubilis de homine quare in ne- gata nitatur.	ibidem.
Præpositi raro boni & sancti reperiun- tur.	442.	Quæstio quid bonum uel malum certior & quid uerum uel falsum.	ibidem.
Præpositi exemplum moribus præbeant.	38.	Quotidianus cibus iusto abesse non po- test.	139.
Primatus Pambesitanus episcopus damna- tur à nonaginta episcopis.	11.	Quotidianus cibus uarie exponitur.	ibid.
Proidentia multi fructus.	ibid.	Quinquagesimus annus Iubileus est.	480.
Proidentia frustrantur contraria mala.	415.	R aab typum portat ecclesie.	26.
Proximo non insidiandum.	321.		163.
Pudendis erubescimus ob turpitudinem internam.	430.	Raab præformat unitatem ecclesie.	163.
Pudenda imperio rationis non obedi- unt.	ibidem.	Rachel ad odorem non elum Lia mandra- goras concupiscit.	419.
Pueros tres unanimitas & simplicitas sal- uat à flammis.	168.	Ratio actuum nostrorum à sacris literis su- menda.	336.
Puella miraculose punita de lapsu.	226.	Rebecca figuram portat ecclesie.	350.
Pugna iugiter Christiano incumbit.	208.	Rector talis quales qui regantur.	11.
Pugna probat militem.	211.	Reconciliatio ecclesie non subito fiat pecca- toris.	96.
Pugnandum fortiter contra satanam.	321.	Religiosorum uera felicitas prærogatiuaq; supra ceteros.	49.
Punienda in nobis crescant quotidie.	145.	Religiosi ueri disciplina.	50.
Pupiani temeritas in Cyprianum.	ibidem.	Renasci posse miratus est Cyprianus.	44.
Pulchritudinis sollicitudo, malæ mentis in- diciu.	499.	Remitte nobis debita nostra Cypriano in- usu.	233.
Pudicæ mulieris cultus pudicus sit.	ibidem.	Renunciatio seculi, baptis- mus.	39.
Pudica non est animum mouere cupiens salua etiam corporis castitate.	ibidem.	Resurrectio Christi proba- ta pluribus prophetarum.	378.
Pudicitia conseruanda diligenter.	493.	Resurrectio carnis quomodo creden- da.	385.
Pudicitia laudatur dum geritur.	ibidem.	Resurget corpus cuique suum.	386.
Pudicitia laudes egregia.	ibidem.	Rhomana	

SENTENTIARVM INDEX.

Rhomana omnis ecclesia confessa est sub Cypriano.	1.	Sacerdotum indicio inobedientes statim necandi.	8.
Rhomana ecclesia principalis, unde unitas sacerdotalis exorta.	14.	Sacerdotes honorandi docentur.	84. 8.
Rhomanorum fides laudanda.	14.	Sacerdotes post dominum crucifixum, solo nomine sacerdotes.	8.
Rhomam non deferatur causa ab alijs episcopis iudicanda.	ibidem.	Sacerdotum Iudaicorum & ecclesie hostes corripuntur.	8.
Rhomanorum fides ab apostolorum tempore uiguit inconcussa.	64.	Sacerdos sine iudicio dei non sit.	9.
Rhomana fides matrix & radix ecclesie catholicae.	135.	Sacerdotum Christus protector est. ibidem.	7
Rhomanorum consulatus coepit ex seelere.	175.	Sacerdotes persecutiones ab externis & discipulis patiuntur.	ibidem.
Rhomani auspicijs & augurijs perierunt.	ibidem.	Sacerdotes curent ne quis culpa sua de ecclesia pereat.	10.
Reuersis a schismate congratulatio.	77.	Sacerdotes considerent quid scribant.	12.
Reuersio quorundam ad ecclesiam & susceptio.	88.	Sacerdotes non timeant haeticorum persecutionem.	16.
Reges apud Mauros coluntur.	174.	Sacerdotes qui & quales altari deseruiant.	18.
Regum conditiones & studia.	49.	Sacerdoti peccatori communicans plebs non est immunis a contagione delicti.	19.
Regna non merito, sed sorte uariantur.	175.	Sacerdotes prohibetur a sacrificio in leuiori crimine constituti.	30.
Regni societas sine fide coepit, sine cruore non delinit.	176.	Sacerdotium agere post idololatriam non potest.	ibidem.
Regnum impatiens semper socij fuit. ibidem.		Sacerdotij prae-textu quassus luxuriae ambitur.	ibidem.
Regnum promissum petimus aduenire.	235.	Sacerdotes Christi Christum maxime sequantur.	53.
Regnum dei nemo nisi baptizatus assequitur.	306.	Sacerdotes iniuria affecti a deo uindictantur.	84.
Regnum dei in fide crucis est.	317.	Sacerdos malit iniuriam patienter uincere quod sacerdotali licentia uindicare.	85.
Regnum Christi aeternum durabit.	380.	Sacerdotum multitudo adunata subueniat ceteris.	91.
Regnum Christus temporale non agnoscit.	446.	Sacerdotes a Christo honorati etiam mali.	137.
Regnum diaboli uitijs munitur.	ibidem.	Sacerdoti non credens, credet sacerdotem uindictanti.	139.
Regno diaboli qui subiiciantur.	ibidem.	Sacerdotium arripientes Chore, Datan, Abiron, Ozias puniuntur.	170.
Regnat diabolus in his quos inquinat. ibidem.		Sacerdotibus punientibus peccata, peccator irasci non debet.	225.
Resurrectionis Christi iocunditas, mysteria, fructus describuntur.	469. 470.	Per sacerdotes facta satisfactio & immissio deo grata est.	228.
Resurrectio Christi prima.	470.	Sacerdotium uetus cessauit, nouum uenit.	267.
Resurrectionis Christi incomparabilis dignitas.	471.	Sacerdotum in sinu dormit ambitio.	447.
Resurgentium beatorum corpora claritate & agilitate habentur.	ibidem.	Sacerdos sacrificans se peccasse confiteatur.	455.
Resuscitatorum certas sanctorum corporum.	ibidem.		
Resurrectio communis bonis & impijs.	472.		
Sacerdotum officium munire pace & eucharistia fideles.	5.		

IN D. CYPRIANI OPERA

Sacrificia cessauerunt mortuo domi/ no.	431.	infudit essentia.	450.
Sacrificia antiqua docuerunt mortificatio/ nem carnis.	ibidem.	Sacramento altaris germanissima unitas cū Christo contrahitur.	ibidē.
Sacrificijs gentilitatis contaminati, schisma/ tici fiunt in Africa.	11.	Sacramenti altaris uirtus qualis sit.	451. & 2. & 3.
Sacrificia deo ingrata contra ius diuinæ di/ spositionis oblata.	27.	Sacramenti mysterijs nullo modo se absen/ tat diuina maiestas.	451.
Sacrificium nostrum uino & pane perfici/ tur.	52.	Sacramenta celebrantes quid agere debeat/ mus.	452.
Sacrificium nostrum est passio domi/ ni.	53.	Sacramentis uere participant pauperes spi/ ritus.	453.
Sacrificium nobile, sacerdotum martyri/ um.	104.	Sacramenti huius figura manna fuit & pro/ positionis in templo.	453.
Sacrificia quotidiana pro peccatis agen/ da.	186.	Sacramentum indigne suscipientes quid re/ portent.	454.
Sacrificium nouum celebratur uetere eua/ cuato.	267.	Sacramento abstineant criminosi.	ibidem.
Sacrificia malorum non accepta.	321.	Sanguis Christi praelatis martyribus mi/ nime denegatur.	2.
Sacrificia diuinitus, primis hominibus in/ spirata.	431.	Sanguine domini sanctificatum potū puck/ la indigne captum euomuit.	226.
Sacrificiorum institutio innumerabile dei/ iudicium indicat in peccatum.	431.	Sanguinis esum lex uetus districtissime in/ terdicit.	450.
Sacrificatis in exitu communicandum.	114.	Sanguinis Christi potus Christianis præci/ pitur.	ibidem.
Sacrificium nostrum Christi respōdeat pas/ sioni.	53.	Sanguinis Christi & animalium dispar con/ ditio	451.
Sacrificium matutinum aqua sola, uesperti/ num mixtum calice celebrabatur.	56.	Sanguis cōsubstantialis animæ minime cre/ datur.	ibidem.
Sancti præcedentes ad Christum orent p/ fratribus.	1.	Sanguis Christi medela utriusque homi/ nis.	452.
Sanctorum corpora cum gloria resur/ gent.	388.	Sanguinem Christi non possemus bibere nili prior passionis calicem ebibisset.	53.
Sanctis se nemo exæquare præsumat.	405.	Sapientiæ diuinæ altitudo in creatione re/ rum.	471.
Sanctorum obtentu dedecora quidam coe/ lare uolunt.	405.	Sapientes sint ecclesiæ praelati.	162.
Sanctorum non intelligunt rationem ope/ rum, qui se coæquant sanctis.	405.	Satisfactione non indulgentijs peccata de/ lenda.	223.
Sanctorum quale fuerit aliquando cum foe/ minis contubernium.	407.	Satisfactio & remissio facta per sacerdotes deo grata est.	228.
Sanctitas deficit in praelatis.	442.	Sanctificare deum nō possumus.	235.
Sancti patres delicto originali & personali non caruerunt.	443.	Sanctificationem perseuerare in nobis ora/ mus.	ibidem.
Saluantur soli baptismo renati.	149.	Sanctificare quotidie diligemus, quia quo/ tidie peccamus.	ibidem.
Sacramenta in necessitate indulgentiā ple/ nam conferunt.	132.	Saturni facinora & formæ	174.
Sacramentum corporis Christi & sangui/ nis nominatur pluribus nominibus & Christo.	450.	Scripturis infallibiliter credi	390.
Sacramentis uisibilibus inesse uitæ aternæ effectum.	450.	Schismatici non temere, sed in iō pondera/ mine ecclesiæ conciliandi.	15.
Sacramento uisibili ineffabiliter diuina se/ infudit essentia.		Schismatici in perditione maxima exemplo decem tribuum.	26.

Schismatici

SENTENTIARVM INDEX.

Schismatici baptismo & gratia exclusi.	27.	potest.	47.
Schismaticos gentilibus adæquari.	ibidem.	Spiritus sanctus aquis superfusus.	478.
Schismaticis admixti obnoxij coram deo		Spiritus sanctus anima uiuificatrix mun-	
sunt culpæ & pœnæ.	28.	di.	478.
Schismatici redeuntes rebaptizandi dicun-		Spiritus sanctus creaturarum autor.	477.
tur.	29.	Spirituales nolint inter flagitiosorum arma	
Schismatici inter initia feruentes, statim de-		menta uersari.	416.
ficiant.	117.	Spiritus sancti instituto prælia prosperan-	
Schismaticorum lingua fallax & praua.	136.	tur non præsumptione humana.	415.
Schismatici sunt lapsis peiores.	170.	Spiritus sanctus non omnes, sed prouidos	
Schisma non faciendum.	319.	custodit.	415.
Securitas indiligentiam parit.	5.	Spiritus sanctus in martyribus loquitur &	
Seculum non redeant à seculo liberati per		coronatur.	129.
Christum.	251.	Spiritus accepti operatio multiplex.	46.
Senes salutaria documenta iuuentuti exhi-		Spiritus sine mensura datur.	133.
beant.	393.	Spiritus sanctum non cōtristandum.	299.
Senes à malis exemplis caueant iuuentu-		Spiritus sanctus sæpe in igne apparuit.	320.
ti.	ibidem.	Spiritus sancti gloriosa opera.	478.
Sensus corporei rationis autoritate incre-		Spiritus sanctus dei digitus.	479.
pandi.	430.	Spiritus sanctus prophetarum inspira-	
Septenarij numeri sacramenta.	255. 479. &	tor.	481.
480. & 81.		Spiritus sancti fructus multiplex.	482.
Septenarius honorabilis ex partibus su-		Spiritualia tractare nesciūt in quibus est spi-	
is.	480.	ritus antichristi.	327.
Septimus dies sacer.	480.	Symbolum apostolorū quare dicatur.	362.
Septimana uarie capitur.	ibidem.	Symbole discreta bellantium duces faci-	
Sepultura Christi prophetica prædi-		unt.	ibidē.
ctio.	377.	Symboli expositio non est Cypriani quod	
Seraphin maiestatem diuinam uelantes, te-		hæreticos posteriores enumerat.	335.
merarios arcent scriptores.	418.	Signum credentium crux Christi.	150.
Seruorū cum dominis similis conditio.	143.	Signati Christi sanguine soli euadent.	150.
Seruorum sententiam dominus emenda-		Similitudinum exempla deficiunt.	367.
bit.	114.	Simeon docuit mortem deliderare.	208.
Serui fideles dominis suis seruiant.	317.	Socrates ad arbitrium demonis prædica-	
Sermones uenenati contagijs exuendi.	17.	bat.	175.
Sermo qualis euangelico doctore con-		Solem obscurādum in Christi passione scri-	
gruat.	44.	pturæ tradiderant.	376.
Sermo diuinus amabilis & efficax.	438.	Sortem milites miserunt pro uestimentis	
Serpentis periculosa tentatio.	162.	Christi.	ibidem.
Singularitas clericorum laudatur.	414.	Sosthenes dei formam inuisibile dixit.	275.
Singularitatem amandam à clericis.	415.	Stephanus patientiæ exemplar.	203.
Sion & Sina duo montes quid signifi-		Stephanus hæreticorum propugnator.	332.
cent.	349.	Studio quæ loca conueniant.	44.
Sior & Sina u. interpretatio.	349.	Sufurrone maledictos.	321.
& s.		Superbia nascitur de spiritu antichristi.	7.
Solitudo ap. orationibus.	442.	Superbiam & fastum dehortatur.	23.
Spe subnixi seculi infestationes nō com-		Superbus etiam persecutionibus nō emen-	
mouent.	149.	datur.	225.
Spectaculorum. inuitas & nephas.	46.	Superbus cogitatus sanctos quoque uiros	
Spectator turpit. linum pudicus esse non		subuertit.	445.
		Sulanna	

IN D. CYPRIANI OPERA

Susanna pudicitiae exemplar adhibetur.	498.	Veritatis origo non sunt argumenta.	163.
		Veritatis caput ecclesia est.	167.
T Abita pro misericordiae operibus à Petro resuscitatur.	181.	Veritatis diuinorum sermonum credenda.	207.
Tabulae Moyfi bis paratae.	479.	Veritas tenenda & propugnanda.	336.
Tabula posterior euangelia signat. ibidem.		Veritate uacillante ad apostolicas traditiones reuertendum est.	ibidem.
Taciturnitas nimia nocet.	92.	Veritatis imagine fallentem non ucreamur ueritatem relinquendo.	323.
Temporum malicia notatur.	170.	Verbum abbreviatum orationis brevis praescriptum.	241.
Temporalia cuncta caduca.	50.	Verbum dei non minoratur probro per incarnationis dignationem.	437.
Tempus expendendum sanctis studiis. ibidem.		Verbum dei edulijs corporalibus praeposandum.	443.
Tempora periculosa uenerunt.	442.	De uita nostra quotidie dimicandum.	22.
Tentari permittimur quantum sustinere possumus.	319.	Vita pristinae mutatio arduum opus.	44.
Tentationem deprecantes admonemur humilitatis.	241.	Vita hominum breuis uix ceteranarium pertingit.	142.
Tentantur homines ut probentur.	300.	Vita aeternae sacramentum breui Christus complexus est.	241.
Tentaui Christum diabolus duplici inquisitione.	443.	Via uitae arcta, ad inferos lata.	160.
Testis in propria causa nemo idoneus.	136.	Viam uitae difficilem gesserunt omnes sancti, nos contra planiorem quaerimus.	405.
Timor innocentiae custos.	45.	Via ad coelum arcta & difficilis.	433.
Timor dei & fides animare debent.	211.	Victori clerico interdicitur orationis suffragium.	25.
Timore lapsus uictoria uirtutibus paranda.	391.	Victoria multa Christianos manent.	196.
Tobias & Iob tolerantiae exemplar.	210.	Vindemia tempus induciarum.	44.
Tormentis praemia crescunt.	103.	Vinum bibens notha figura dominicae passionis.	51.
Transfiguratio Christi imperfecta fuit & figurata solum.	471.	Vino mixtus offeratur calix dominicus. ibidem.	
Traditio Christi circa sacramenta minime à posteris alteranda.	56.	Vinum calici assit in sacrificio.	52.
Traditio humana diuinae dispositioni non est anteponenda.	333.	Vinum solum offerri non debet.	55.
Traditio non omnis seruanda, sed quae in euangelio, apostolorum epistolis & actibus fundatur.	332.	Vidua in gazophylacium duo minuta mittens.	184.
Trinitas sibi soli nota est.	437.	Viduam Helias sustentauit.	185.
Trinitatis unio & distributio proprietatum uel appropriatorum.	ibidem.	Viduas probatas honorandas esse.	317.
Trophimus de ecclesia exiit & rediit cum multis ut laicus communicans.	112.	Viduae & pupilli protegend.	321.
Tunica inconsutilis ecclesiae signat unitatem.	165.	Vincula martyrum ornamenta sunt.	104.
Tutus nemo est à tentationum periculo.	401.	Virtus non est aequalis omnibus ad uitium resistendum.	405.
V alentinus & Apelles in deum patrem blasphemant.	335.	Visio quaedam futurae persecutionis praenuncia.	122.
Vanitatum mundialium catalogus.	48.	Vigilare debemus ad dominum praeparati.	173.
Veniam solus Christus largitur. 223. uide in indulgentiam.		Virtutum stadio decertando.	196.
Veritas compendio obtinetur.	163.	Virgines masculis non coluntur.	37.
Veritatis origo quaerenda.	165.	Virgines perseuerare nolentes iubant.	38.
		Virginum inspectio fallax.	28.
		Virginittatis laudes.	153. 414.
		Virginum	

SENTENTIARVM INDEX.

Virginum exhortatio & cōmendatio.	153.	Voluntas dei ut fiat, opus est eius uolun-	236.
Virgines ornatum spernant.	154.	tate.	236.
Virgo non esse solum, sed credi debet.	ibid.	Voluntatem dei à nobis fieri oramus.	136.
Virgines in carne macerata gloriantur.	ibid.	Voluntas dei est quam Christus docuit &	236.
Virgines fucatae nō sunt uirgines.	159.	fecit.	236.
Virgines non intersint nuptiis.	ibid.	Voluntas dei fiat in cœlo & terra, id est, in	236.
Virgines nō adeant promiscua balnea.	ibid.	spiritu & corpore.	236.
Virgines nō nudandae in balneis.	ibidem.	Voluptates fuga uincendae mulierum.	391.
Virginum casus miserabilis in ecclesia.	159.	Voluptatē uicisse uoluptas maxima.	498.
Virginum pulchra exhortatio.	160.	Voluptas difficile uincitur.	499.
Virginum sexagenarius fructus, martyrum		Vulgus stultum inducit superstitiones.	175.
centenus.	160.	Votum domino cito reddendum.	307.
Virginitas quo malo careat & quae bona		Vxorem à uiro non recedere.	319.
teneat.	ibidem.	Virginitas est extra ius omne.	497.
Virgines ambient morum ornatum.	ibidē.	Virginitas aequat se angelis.	ibidē
Virginum aduersus carnē colluctatio.	154.	Virginitas futurae uitae gloriosa medita-	ibidem.
Virginitatis & continentiae bonum.	307.	tio.	ibidem.
Virginis partus sine corruptione intelligen-		Virginitatis laus eximia.	ibidem.
dus.	368.		
Virginem peperisse non incredibile.	369.		
Virginitas probrosa commorantium cū cle-		Z Acharias antistes lapidatione terreri	16.
ricis uel etiam clericorum.	410.	non potuit.	16.
Virginitas cōmendatur ex puerperio Ma-		Zelus Christi discipulo non congruit, id est	193.
ria.	428.	inuidia.	193.
Vnanimitati precantium non multitudini		Sizania non prauidicent charitati & fi-	77.
tribuitur.	167.	dei.	77.
Vnitas diuina patris & filij, uniuersitatis uo-		Sizania discernere à frumento solus Chri-	117.
cabulum est non numeri.	365.	stus potest.	117.

SENTENTIARVM INDICIS, FINIS.

INDEX TERNIONVM.

a	esse	u	prædictum	Q
Opera	opitulationis	ticos facit	tes sicut	barum
Reuerendissimo	i	sum	G	nec
rius	&	derimus	pria ordina	debeo
Annotatiuncula	Argumentum	filium	timore	onere
b	ad clerum	x	rum	R
priani.	dimili	tribus	iudicio	magnorum
credatur	m	mini	H	tem
bene	epistola	modo	ecclesia	ster
opera	do adhuc	quid	& salutarem	omnibus
c	fratribus	y	tici omnia	S
Diui	apostolum	nititur	impositionem	sanctificatis
recessisse.	n	Argumentum	I	Ait
De his	docentes	quàm	opera	unguentum
sto quia	hoc esset	estis	pales, de	conciliati
d	foribus	z	sionem	T
dacio	bei (cui de	recedente	gnum	sterneret
quàm	o	net dicens	K	antiquitas
pturi.	lestem	est: Non	seruituros	Sermo
& uolun	epistola	caput	quantum	usus
e	ueniatur	A	orientis	V
quos	endi	gaudentes	mo	mandatur
num	p	dere	L	Ad moysen
pater	spice	animatus	denda	gloria
ne se	ris est ille	describitur	quasi	gehenna
f	dei &	B	est	X
Argumentum	quos	Quod	nebo	ambulandum
dicat	q	iudicio	M	uerbis
autem	multas	cum ocu	deo	praesertim
proficere	dum	Quod ad	& si credi	uit
g	spectet	C	partus	y
popularis	dei	ter domini	plus	gentes
epistola	r	peccata	N	Nouatiane
ut domi	ctione	Quod	Fœminarum	stellæ
didit	extincti	eius	bus	sicut
h	neris	D	dicens	Z
placuit	nisi	liber	non	Io. Frobenius
bilem	s	Quod	O	Baptismus
nostrâ	rum accel.	Diui	de suo	Christi
sed	de rebus	tam	plus quàm	Confitentes
i	rari	E	bus uerita	Deorum
uos	eius	Item	splend	A a.
aut	t	stia	P	martura
participem	ille cui	gnus	infinitas	ansem
ditio	ctetur, po	peccare	Sermo	Ornamenta
K	'non redit	F	rium	peccata
ma	serum	autem	num	Chomanorū
mortem		monia		

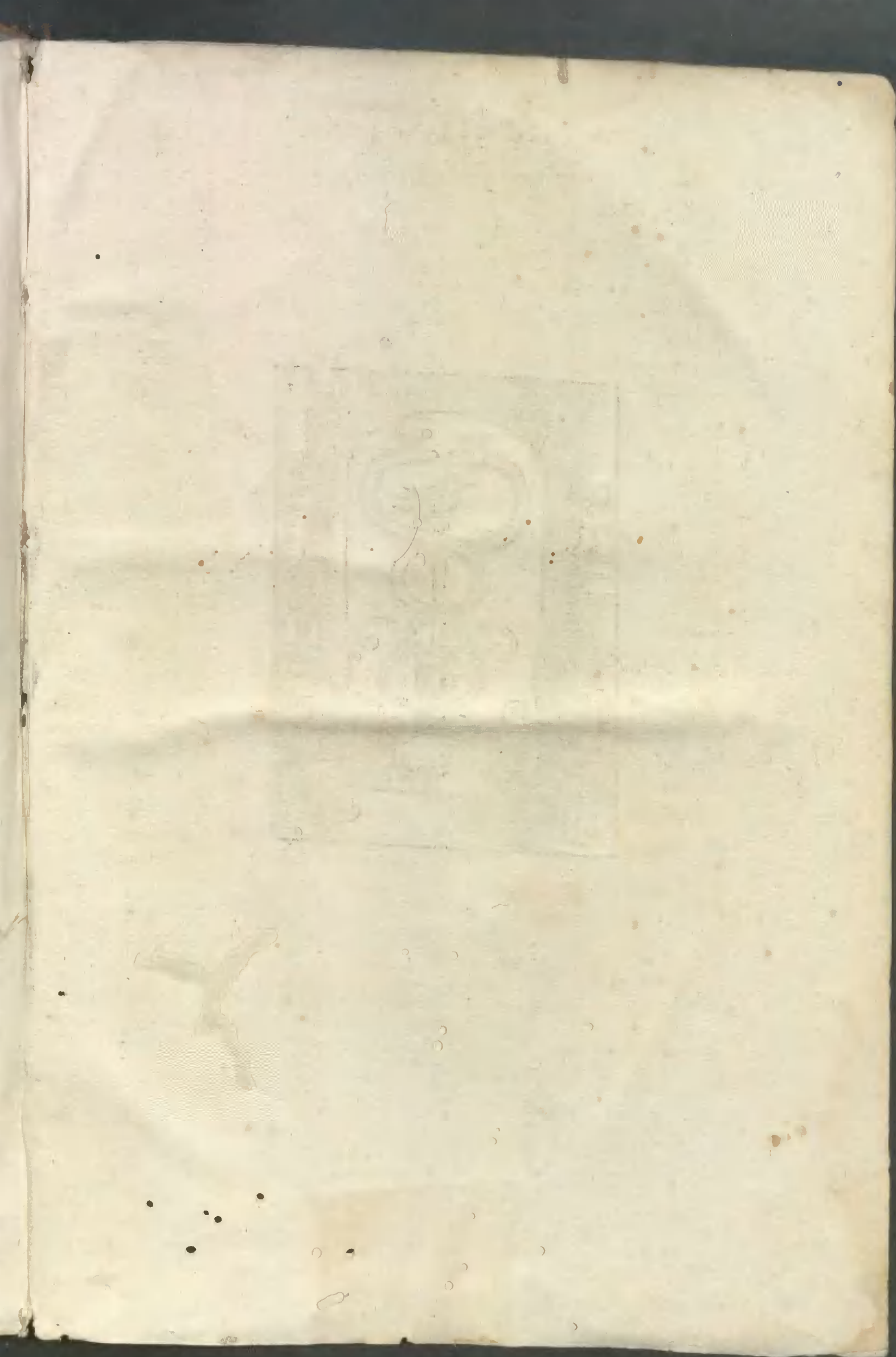
F

I

N

I

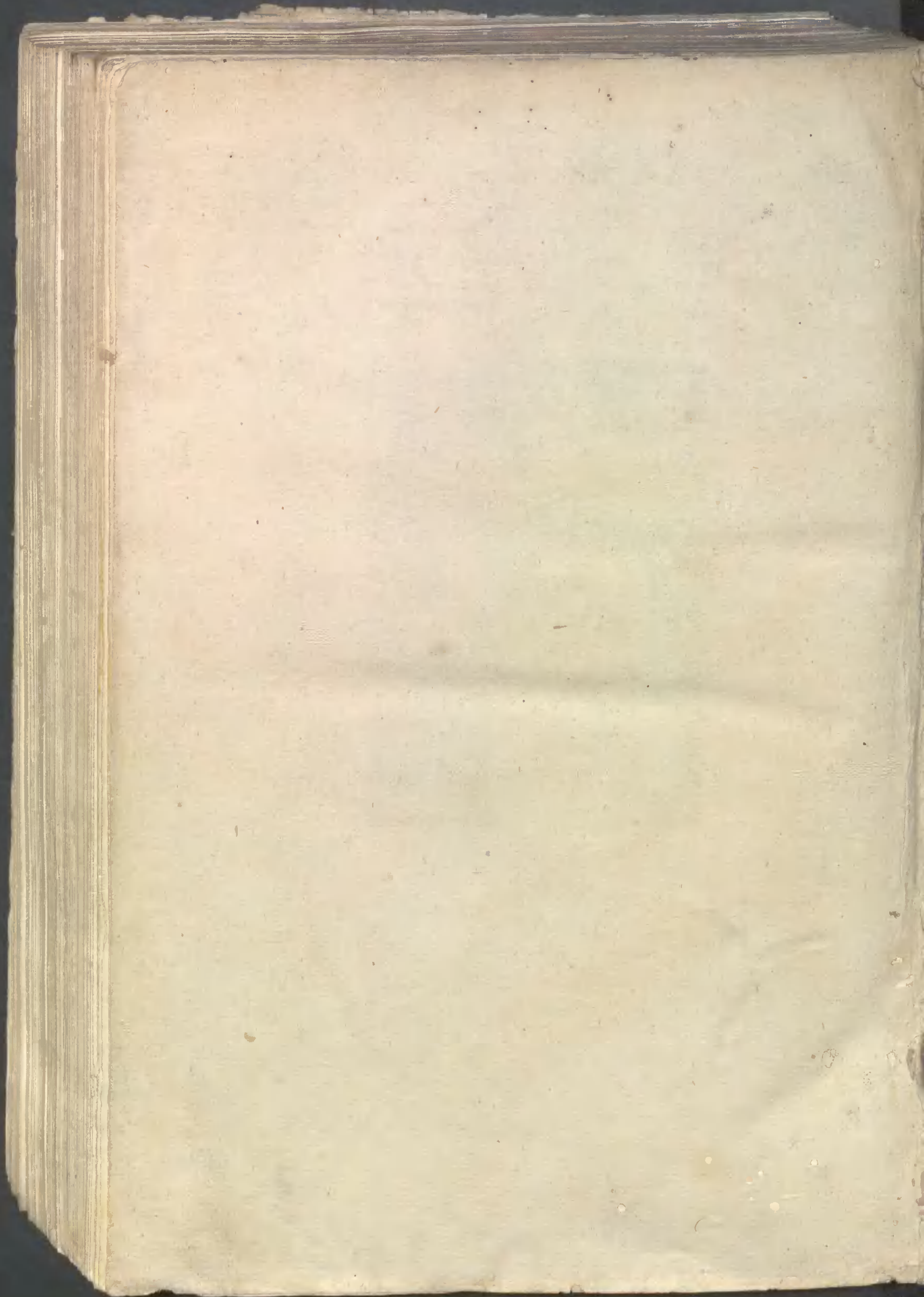
S.

On
fec
P. 10

Calmet refert ultra Ep̃las hoc opere deprehensus Ep̃lam J.
Cypriani ad Nemesianum b̃m̃ Tr̃iam in qua gloriosos
Niclei assertores S̃s Martyres scilicet qui diuiculis tantum
radi ^{in contemptum} modicebant ita b̃m̃ J. Pater affatus est "Serritori
si Capitis, ait conspectus horrescit, sed cum sit Viri Caput
Natus, qualecunque illud Caput debeat necesse est, quod
ob Domini nomen insigne est. " Pius J. Presulis officij
Viri illi Sanctissimi gratificati responderunt, ipsam p̃e
nis christiana charitate ep̃stolis suis id effecisse ut Se
mitandi Capitis capillaturam adaequaret

are

BIBLIOTEKA
POZN. TOW. PRZYJACIÓŁ NAUK

S 34535 III